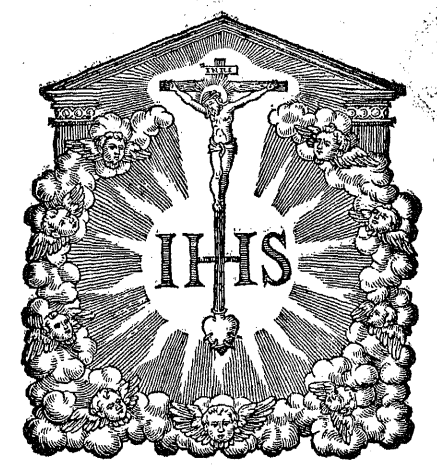

De la Compañia de N. Sra. de Granada B. B.

IOANNIS R. 3254
MARIANAE
E SOCIETATE IESV
TRACTATUS VII.

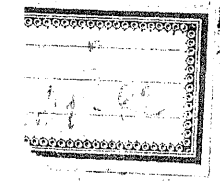
- I. De Aduentu B. Jacobi Apostoli in Hispaniam.*
- II. Pro Editione vulgata.*
- III. De Spectaculis.*
- IV. De Monet & mutatione.*
- V. De Die mortis Christi.*
- VI. De Annis Arabum.*
- VII. De Morte & Immortalitate.*

Nunc primum in lucem editi.

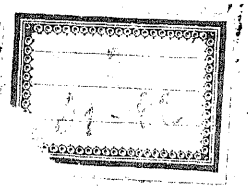
COLONIAE AGRIPPINAE
Sumptibus Antonij Hierati, sub Monocerote
Anno M. DC. IX.

Permissu Superiorum, & cum gratia & Priuilegio. S. Caesar. Maiest.

2 400 40 *Stalla* / *M. D. C. IX.*

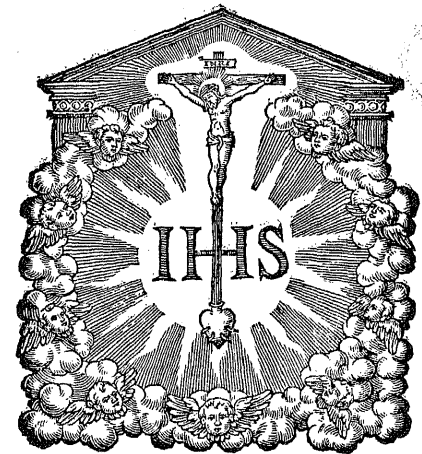
De la Compañía de Jesús de Granada B. B.

IOANNIS R. 3254
MARIANAE
E SOCIETATE IESV
TRACTATVS VII.

- I. De Aduentu B. Jacobi Apostoli in Hispaniam.*
- II. Pro Editione vulgata.*
- III. De Spectaculis.*
- IV. De Monetæ mutatione.*
- V. De Die mortis Christi.*
- VI. De Annis Arabum.*
- VII. De Morte & Immortalitate.*

Nunc primum in lucem editi.

COLONIAE AGRIPPINAE
Sumptibus Antonij Hierati, sub Monocerote
Anno M. DC. IX.

Permissu Superiorum, & cum gratia & Priuilegio. S. Caesar. Maest.

Por auctoridad del Consejo del Rey nro de la Sta General y generaliss^{ima} de la
Expurgado este libro conforme al nuevo expurgatorio del Illmo y Ardenal
y generaliss^{imo} Don Bernardo de Sandoval y Rojas y asy se podra
estar de ten el carmen de Madrid a 15 de Julio de 1600 años

Fr^{co} Juan de Jesus

Ex commissione officij S^{ti} Inqui-
sitionis liber iste expurgatus e
ad prescriptis indicij expurgatorij
novissimi anni 1600 et n^o de novo
inventy est expurgandum

SANCTISSIMO

DOMINO NOSTRO

Paulo Quinto Pontifici Maximo Joannes

Mariana Societatis

Iesu.

HUMILIMÆ conditionis homo,
exiguus animi & corporis dotib.
nulla nobilitate Vicariū Chri-
sti appellare constituo. Tua P.
Beatiss. benignitas nostro huic
decreto veniā facilis dabit. Cha-
ritas Christi vrget nos, & syncerus Catholica re-
ligionis pacis & tranquillitatis amor, spesque cer-
ta, vestra prouidentia finem aliquando & medi-
cinam, vt coepisti, nostris malis dissidijs & in-
commodis fore. Multa referre non arbitror ne-
cessarium: Puluis & cinis sum, neque me exten-
dam, ad quod non pertingo, iuxta præceptum
Pauli. Vetera carcinomata cōtactu sauiunt am-
plius, neq; se manu aut stylo contrectari sinunt
aduersus remedia peruicacia: quod supremum
miseriæ genus est. Quod rei præsentis est tamē, vt
quo festinat oratio nostra: lis ante paucos annos
exorta est grauissima: Venerit B. Iacobus Apost.
Maior in Hispania, in eamq; primus Euangelij
lucem intulerit. Hispani aiunt: negant alij pauci
numero, sed eruditione & omni grauitate mag-
ni: quorū sentētia in libros quoq; Ecclesiasticos

* 2

irrupit,

irrupit, vt conquererentur nostri, nondum diiudicata causa, neque auditis, quorum maximè intererat. Sic libris Romanis publico decreto & incommodo arcemur. nouum exemplum, quod sibi Hispanos sumpsisse profecto dolemus. Tuū est P. Beatissime benignitate & indulgentiā paternā mulcere iras, litigantes componere, salutarī manu dissidio mederi, aliquam prouidentiae partem ad nostras referre querelas & voces: ne malum exemplum ab his initijs latius manet maiori cum molestia & damno. Eo studio quae de hoc argumento collegi magna cura, sed in pauca collata, paternis oculis & censurā subijcere statuo: vt quid Hispania, & quibus praesidijs ita sentiat, ex nostro labore melius intelligatur, finisque imponatur tandem importunae controuersiae, adhibitis in consilium, si placebit, viris eruditis & sedatis, quorum non sint animi aliquo prauiudicio occupati. Nostrae tenuitatis non erat tanta prudentiae praescribere: sed fortassis publicas scholas consulere in rem sit: quas pro veritate pronuntiaturas minime dubitabā. Hispaniam Pontificijs decretis obtemperaturam pro certo habeo, causā modò diligenter discussa denuò atque contestata. Neque enim ijs sumus, vt priuatis affectibus & inani superstitioni seruiamus, & non potius confectemur veritatem. Pontificiā P. Beatissime auctoritate in terris nihil potius ducimus. Ita à teneris, ita à maioribus instituti sumus. Si erramus, in errore non sumus contumaces. Si rectè sentimus, vnde melius quam à patre & Domino; contumelia, quae genti, veritati, & religioni fit, non dicam vindictam, sed certè re-

medium

medium, sed certè finem petamus? Plura non addam. Nisi, in meridiana luce exponimus errasse aduersarios, rectum iter Hispanos tenere, nulla dictis fides sit. Sed & ad disceptationem de B. Iacobi aduentu in Hispaniam, quasdam alias disputationes de varijs argumentis adiunxi nihilo minoris momenti, nisi animus fallit: easque in vnum corpus collatas sub tui sacrosancti nominis vmbra publicare, atque ad tuos pedes nos nostraque abijcere decreui; spe, nostrae audaciae veniam, nostrosque conatus à pietate profectos fore non ingratos. Mola falsa & frugibus supplicat, qui non possunt auro. Neque minuta duo viduae pauperis respuit, qui ex animo & opportunitates magis quam ex mole & copia oblata munera examinat benignus aestimator & arbiter.

INDEX CAPITVM.

DE ADVENTV IACOBI
APOSTOLI MAIORIS IN
HISPANIAM.

DISPUTATIO.

- Caput I. Veritatem à Religione non diuelli.
Caput II. Quo anno occisus S. Iacobus.
Caput III. Quaedam Apostolorum actiones.
Caput IV. Herodis primi progenies.
Caput V. Argumenta Iacobum in Hispaniam non venisse.
Caput VI. Superiora argumenta dissoluntur.
Caput VII. Antiquorum testimonia, pro Iacobi in Hispaniam aduentu.
Caput VIII. Breuiaria Ecclesiastica.
Caput IX. Recentiores externi.
Caput X. Hispani recentiores.
Caput XI. Pontificum Romanorum testimonia.
Caput XII. Calixti secundi liber.
Leonis tertij epistola, de translatione B. Iacobi Apostoli.
Innocentij Papæ secundi epistola.
Calixti prologus in secundum librum de translatione B. Iacobi Apostoli.
Eiusdem Calixti epistola.
Caput XIII. Corpus S. Iacobi Apostoli esse in Hispania.
Caput XIV. Conclusio operis.
Votum Ramiri Regis nomine primi, quod ream fecit Hispaniam pendendi modium frumenti quot annis per iugera, B. Iacobi Apostoli templo Compostellano.

APPRO-

APPROBATIO

Ioannes Garcia Præpositus Pro-
uincialis Societatis Iesu in pro-
uincia Toletana, potestate specia-
li, facta à nostro patre Generali
Claudio Aquaiua, do facultatem
vt imprimantur septem tractatus,
quos de aduentu B. Iacobi Apostoli in Hispani-
am. Pro editione vulgata. De spectaculis. De
monetæ mutatione. De die mortis Christi. De
annis Arabum. De morte denique & immor-
talitate, composuit pater Ioannes Mariana eius-
dem Societatis, quippè approbatus à censoribus
eiusdem nostræ prouinciæ. In cuius rei fidem
eas litteras dedi meo nomine subscriptas, &
mei officij sigillo munitas. Madriti in col-
legio nostro, die vigesimo quarto Nouembris
M. DC. VI.

Juan. Garcia

ERRORES, QUI INTER EXCV-
DENDVM IRREPSEVNT, RESTITV-
TI SIC LEGANTVR.

Pag.	Col.	Pag.	Col.
2.	2. b. an venerit	124.	1. c. imperitante
3.	1. b. Ioan. Stroferus.	147.	2. d. δυσφύλακτον
15.	2. c. Antonius item	165.	1. c. Aristoteles,
38.	2. c. של ארבעה עשרה ספרים דברי חסד רמליל וסבר דחומיא ברומיא	176.	2. d. Tertull. ait
40.	1. c. cum cap. 9. ipse	198.	1. c. cap. 27. vers. 25.
43.	Act. 4.	358.	2. a. Harmonia
50.	2. c. } cap. 6.	366.	2. c. καλακων, οδυνης & φροντιδι, & ηε εχεν σ' οδμωη.
68.	1. d. } cap. 6.	370.	2. c. γενωμεθρι
68.	1. b. Ecclesiaste 4. Ibid. 2. d. Chaldaeus sic	378.	2. c. causam que sciscit anti
69.	1. d. e. omni loco	385.	1. b. integerris his
77.	2. c. simbrijs	387.	1. d. sine fructu superuacaneos
81.	1. a. corrupta Ibid. b. limen portæ cal. vno sit	Ibid.	c. vita que explicauit
84.	2. b. Sanctos Pagn. Ibid. c. θεουδε	408.	2. a. Orpheus
87.	1. c. ambularetis in at. Ibid. 2. a. quemadmodum eod. cap. eiusdem quercus. Et cap. 5. Vbi plant.	409.	2. c. Orpheus
98.	2. c. videbatur. Hierem. 12.	410.	1. a. πάντα ορας
105.	1. d. polysemas	424.	1. a. ορασιμιεν ιηται. ησεται πελει
111.	2. c. osculari	431.	1. c. dictum est ei: Quia Ibid. d. maffa faciendi
120.	1. a. CAP. XXVI.	433.	1. c. ορα μαχαναι

IOAN. MARIANAE
DE ADVENTV IACOBI
APOSTOLI MAIORIS
IN HISPANIAM

DISPVTAIO.

CAPVT PRIMVM.
Veritatem à Religione non
diuelli.

Mitra sunt ea quibus Superstitio & Religio distinguuntur, tum nulla re magis discrepant inter se, quam quod veritatis luce Religio perfunditur, Superstitio mendacio, & inanitate conficitur. Nec mirum: est enim Religio verus Dei cultus, ab animi pietate & rerum diuinarum cognitione profectus; contra Superstitio Religioni aduersatur, cum improbitate, amentia, & errore coniuncta est. Eleganter Lactantius, ut multa, lib. IV. cap. III. Sapientiam cum Religione necessario connecti disputat, eoque deorum cultores vera Religione destitui, apud quos Religio à Sapientia discreta erat, penitusque seiuncta: quando alios habebant professores sapientiae, quos Philosophos nominabant, alios sacrorum antistites, nimirum Sacerdotes, per quos ad deos adibatur. Veritatis autem forma simplex est, multiplex Mendacium; ita una tantum vera Religio esse potest; certe Christianorum: Superstitiones variae & innumerae, cum ab scope aberrare multis modis contingat. Mitto gentium superstitiones, quae fuisse à primis tempori-

bus per orbem innumeras nationes dementarunt, egerunt in praecipua: ac ne de haereticis quidem commemorabo, qui ab antiquo religionis sinceritate varijs erroribus multiplici superstitione foedare aggressi sunt. De his superstitionibus ago, quae intra ecclesiam sepe irrepsere; religionis pulchritudinem, quasi inuecta aliunde sordes, miserè deturpantes. Quis enim negare possit, factos ecclesiasticos aliquando adulatione temporum, aut potius incuria hominum, multis maculis contaminatos; libris alijs, quibus preces ecclesiasticae ritusque sacrorum continentur, multas fuisse insperatas confusasque fabulas & commenta? Adda, nonnumquam in templis reliquias dubias, profana corpora pro Sanctorum, qui cum Christo in caelo regnant, exuijs sacris fuisse proposita. Est enim miserum, negare non posse, quod sit turpe confiteri. Ac nescio quo pacto fidei saepe fabulis, & praeposteris mendaciorum nugis populus magis quam veritate & sinceritate capitur. Ea est mentis nostrae inanitas. Has sordes, vbi semel irrepsere in ecclesiam, sacrorum ritus, libros ecclesiasticos, nobis fortassis dormientibus, attrahere nemo audeat, mutire nemo, ne impietatis suspicionem commoueat scilicet, & religioni aduersarius esse videatur. Quae necessitas fuit Concilio Tridentino sancienti superioribus annis, ut publica auctoritate ea religionis probra amouerentur à templis, à sacris caeremonijs, à libris Ecclesiasticis. In quo consequentes Romani summi que Pontifices strenue

haud dubium, & magna cum laude & piorum approbatione laborarunt, diuinis & Ecclesiasticis libris pristino nitore restitutis. Desiderantur alia, quae tempore accessura speramus optamusque. Hos ecclesiae & Pontificum pro veritate conatus qui iussus aut sua sponte iuuare pro virili parte aggrediatur, non modo reprehensione dignus haberi non debet, sed potius laude premioque Ecclesiae, cui omnia debemus, nullum laborem nullum periculum denegare fas est. in structuram templi, exemplo antiquorum, conferant singuli quae poterunt, ditiores aurum & argentum, coccum, purpuram; quorum tenuis erit census, certe caprarum pelles. Qui terram ad solidum fodiant, qui sordes repurgant, eorum opera non minus necessaria ad structuram est, quam aliorum artificum, qui componunt lapides, ligna dolant, signa faciunt, & vestes sacras cōsarcinant, reliquumque componunt templorum apparatus. Verum ij conatus pro veritate & aduersus mendacia, quae irreperunt, ita laudem merentur, si tempora distinguantur, neque temerè nouandi omnia cupiditas concipiatur; quoniam proculdubio non minus noxia esset. Velim ergo initio magnam cautionem adhiberi, ne noua Sanctorum nomina facile cudantur, cuius rei populus infinita cupiditate flagrat; ne nouae Sanctorum reliquiae sine magno delectu populo ad venerationem obrudantur, in quo sepe peccatum suspicatur; historiae Martyrum ne insolentes atque malè cohaerentes in libros ecclesiasticos irrumpant. Alioqui quae antiquitus à populis sunt susceptae religiones, persuasionesque, eas mouere non concedam, nisi iniuncta argumenta suppetant, quae erroris confessionem utique expriment, quibus nulla ratione nullaque arte satisfacias. Homines enim antiquis, quam nouis stare malunt; & periculum est si antiquius susce-

pta conuellantur, ne cetera in dubium vocentur, nullaque religioni fides constet; quem scopulum vitandum prorsus censemus. Ego quidem veritatis eruendae studiū semper laudabo, sed nisi ad hanc regulam animorum impetus dirigantur, periculum est ne in maiora incommoda incidamus. In pari ergo argumentorum pondere, & non multum dissimili veri specie, antiqua vt retineantur auctor sim. Hoc nostrum iudiciū est, certaue sententia, hac via, quae in propositam disputationem ingredi animus erat, *uenerit Iacobus Apostolus cognomento Maior in Hispaniam*, in eamque primus omnium Euangelij lumen inuexerit.

C. A. P. II.
*Quoto anno occisus
S. Iacobus.*

Commodius de summa iudicabitur, si disputatio diuidatur in partes: atque in ipso ingressu quaedam veluti fundamenta ponantur, quibus moles vniuersa disceptationis incumbat. Statuo ergo Christum passum anno ætatis trigésimo quarto inchoato, tum Iacobum Apostolum ab Herode occisum octauo post anno non amplius Christi quadragésimo secundo. Denique Petrum Apostolum Romam venisse post biennium alterum, anno Christi quadragésimo quarto. Poteram quidem Christi mortem vno anno præponere recentiorum secutus sententiam, qui Christum affirmat actum in crucem trigésimo tertio vitæ anno, Aprilis die tertio. Quam rationem primus inuexit Rogerius Bachon epistola ad Clementem quintum Roman. Pont. secutus est haud longo proximo interuallo Paulus Burgensis ad cap. Matth. 26. facta, vti ipse affirmat, luna calculatione cum Hebræorum peritis. Quod Alfonso Tostatūm prouocauit vt Senis in Herrutia, vbi Pontifex tunc erat, in-

rat, inter vnam & viginti theses, quas more Peripatetico disputandas iunior proposuit; id ipsum tueretur. Offendit quosdam notiae vocis & placiti insolentia, atque inter alios Ioānem Turrecrematam Cardinalem, quamvis ex eadem gente Hispanum, neque prius destitit, quam ea thesi inter alias quasdam iudicio Pontificis reprobata, quae occasio extitit auctori edendi *defensorij*, quo libro liberius quam par esset, in Pontificum auctoritatem & responsa inuehitur. Quod seueritatis exemplum non deterruit posteriores, quo minus eam opinionem sequerentur; Ioannes Stofserinus in suo Calendario, Ioannes Lucidus, Petrus Pitatus Veronensis; eo reliquorum applausu, vix vt quisquam auderet diuersam sententiam tueri. Nos quidem certe separata disputatione eos omnes falli in suis rationibus multis argumentis demonstrauimus, quae vt hoc loco explicentur, operæ non est. Illud constat, haud dubium veteres Patres, tum Græcos tum Latinos ad vnum mensē Martium Christi morti adscripsisse, quamvis de die discrepārint. Græci enim ferè vigésimum tertium eius mensis diem designant; Latini vigésimum quintum. Id Martyrologia fastique ecclesiastici securi sunt pari consensu, certe Bedæ, certe Vsuardi, & propria singularum Ecclesiarum. Sed & Romanum vetus id expressum eo Martij die olim habuit, ~~quod quatuordecim mensis Martij erat, quod quatuordecim mensis Martij erat, quod quatuordecim mensis Martij erat~~, antiquæ opinionis vestigium expressum reliquerint illis verbis: *Hierosolymis commemoratio sancti Iacobi*. Quo enim alio die ex hac vita quam Christus, Iatro migravit? Qua ex sententia efficitur planè Christum occisum, non trigésimo tertio ætatis anno cum decima quinta luna mensis Nisan, quo die haud dubium occisus est Christus, eo anno non incide-

rit in Martij diem vicésimam quintam. Ex magno Patrum numero paucos proferamus in hanc sententiam. De mense consentiunt Augustinus, lib. III. de Trinitat. cap. V. & lib. XVIII. de ciuitate Dei, cap. ultimo. *Mortuus est, inquit, Christus duobus Geminis, octauo Kalend. Aprilis*. Cassiodorus de consulibus, alij de anno simul & die, tum Beda de ratione temporum cap. XLV. *Habet, inquit, in fallor, Ecclesia fides dominum in carne plusquam triginta tribus annis usque ad sua tempora passionis vixisse; cerevisque Romanis, vbi anni à Christi morte descripti erant, id confirmari restatur*. Deinde subiicit. *Quod autem octauo Kalend. April. crucifixus, 6. Kalend. earundem die resurrexerit, multorum late Doctorum Ecclesiasticorum constat sententia vulgatum*. Tum Sigebertus ad annum Christi 32. Dionysium Abbatem accusat, quasi suis computationibus veterum placita, & Euāgelicam veritatem mouisset: Christumque die vigésimo quinto Martij obiisse affirmat anno trigésimo quarto. Sic legito locum vt eius ratio constet. Verum ais, cum Martij diem non incidisse in feriam sextam, quo die constat Christum occisum, idque ex litera Dominicali constare manifestius, quam vt subterfugio sit locus. Hæc ratio quosdam compulit, vt Christi mortem transfretent in proximum diem: certe Onuphrius & ad fastos consulares, & in chronicis, id est secutus; & Maurolicus in suo Martyrologio relicta die vigésima quinta Martij, necem Christi designauit die vigésima sexta. Mihi tamen graue videbatur, vel in ea re ab antiquorum consensu; & Martyrologijs discedere. Eoque verum puto quod Paulus Forosemp. docet 2. part. libr. XII. cap. III. ex antiquo errore sacerdotum, de quo tum Solinus agit, tum Macrobius libr. I. Saturn. cap. XII. quo per incertam computandi initium anni tribus diebus postposuerant; ex eiusque er-

roris correctione, quæ iussu Augusti facta est, nouum natum errorem, quo anni initium vno die postquam deberet ponebatur, cuius erroris vestigia satis aperta in veterum calculationibus extare, in ea nostra disputatione de hoc argumento monstrauimus. Sic factum, ut dies primus cuiusque mensis haberetur, qui reuera secundus erat, ac vigesimus quintus, qui erat vigesimus sextus. Quæ etiam ratione intelligamus, Christum die veneris conceptum, natum die Dominico, uti vulgo magnorum virorum opinio habet, quod nisi in errore animaduerso constare non potest, neque enim eo anno quo Christus conceptus est & natus, dies vigesimus quintus Martij in diem Veneris incidit, sed in diem Iouis, neque Decembris item vigesimus quintus in diem Dominicam, sed in Sabbathum. Longior quam putaram hæc disputatio fuit: ad Iacobi necem transeamus. Sanè per dies azymorum fuisse occisum Lucas indicat, qui Act. 12. vers. 4. post necem eius subiungit. *Erant autem dies azymorum.* Quæ verba non ad vincula tantum Petri referimus, sed ad Iacobi necem cum Chryso. eo loco, & alij, qui ex ijs colligunt per eos Paschæ dies occisum, quorum est magnus numerus. Petrus Comestor in Acta cap. LXV ait: *ante dies azymorum, Herodes occidit Iacobum.* Ioann. Belet de diuinis offic. cap. CXL. *Martyrolog. Roma. Iulij 25. die. prope festum Paschæ decollatum ab Herode ait: quod non dixissent, nisi ea verba. Erant autem dies azymorum, ad Iacobi necem reuoluerunt.* Addo ego, non modo prope Paschæ, sed in ipsis azymorum diebus necatum, sic Lucas Tudensis in Chronico ait: E diebus quidem septem quibus Iudæi azyma comdebant, primus tantum & vltimus festi erant, reliqui negotiosi, Exod. 12. vers. 15. & 16. ut reddi ratio non possit, cur ijs diebus non liceret iudi-

cia exercere. Verum Petrum tenebat in carcere, volens post Paschæ producere eum populo; sit sanè, dilationem tamen ego non ad festi sanctitatem referendam puto, sed ne cædes continuaret, seu ut Petro pro se respondendi tempus esset, neque, quamuis iniquus, videretur iudicium præcipitare. Sed qua ratione probabis, quod es pollicitus, intra azymorum dies occisum Iacobum? Ego verò sic colligam. Plerique omnes sentiunt planè Iacobum occisum Martij die vigesima quinta. Callixtus Papa libr. de miraculis Iacobi Apostoli, *Primus, inquit, Iacobus inter Apostolos martyrium compleuit: qui ipsa die & hora, qua Dominus, decollatus est, nempe octauo Kalend. Aprilis.* Vincentius lib. VIII. spe. histo. cap. VII. Rationale diu. lib. VII. cap. XVII. nempe de antiquioribus ij accipere, ab ijs recentiores magno numero quasi rem minime dubiam. Addo Onuphrium Iacobi cædem posuisse in Chronicis primo Claudij anno, quod ipsum Euseb. indicat libr. II. histor. cap. IX. ac ferè communis ea aliorum sententiæ est. Qui annus iuxta anteriorem computandi rationem, quam Onuphrius sequitur, & nos secuti sumus in nostræ historiæ libr. IV. cap. II. incidit in annum Christi quadagesimum secundum: tamen si non ignoro, alios ad hunc annorum numerum biennium addere, quam prudenter, ipsi viderint. Eo quidem ipso anno quadagesimo secundo in Hebraico seu computatione Iudæorum inuenimus, initium quidem anni feria quinta, Septembris die decima quarta, Paschæ autem Iudæorum Sabbatho proximi Martij die omnino vigesimo quarto, ut necesse sit Iacobum occubuisse die altero azymorum seu Paschæ, quod ipsum Hieronymus ad Ezechiel. capit. 43. confirmat, occisum Iacobum die secundo Paschæ. Verba subiiciam: *Hunc (nempe Iacobum) interfecit Herodes, & quasi ha-*

dam immaculatum post passionem Saluatoris in die immolauit secunda, ceruè Paschæ. Vides certè mirificè omnia inter se & cum veritate consentire: ut pro certo poni possit, quod initio diximus, Iacobum cæsum octauo non amplius à morte Christi anno. Eo spatio an venire potuerit in Hispaniam, alio ex principio disceptandum erit. Nunc quod est reliquum agamus, de Petri Apostoli in vrbe aduentu. Eusebius quidem in Chronicis secundo Claudij anno Romam appulsum ait, quem ipse quidem Christi numerat quadagesimum quartum. Et ex Actis Apostolicis satis colligitur, cum primum è vinculis liberatus est, quod in Iudæa turò versari non posset, ad eam profectioem continuò reuoluisse animum. Itaque tum Onuphrius, tum Cardinal. Baronius viri diligentissimi eundem annum adscribunt Petri aduentui, ille in Chronicis; hic in suis Annalibus anno Christi 44. cap. 26. A qua sententia, quoniam neque antiqui Patres discrepant, neque recentiores scriptores, eam pluribus confirmare esset planè superuacaneum.

C A P. III. Quædam Apostolorum actiones.

Maior lux erit, si quædam Apostolorum actiones seu profectioes quo tempore inciderint, explicuero. Ac primum statuo Apostolos omnes Hierosolymis expectasse vsque ad illapsum diuini spiritus iuxta præceptum Domini, Act. 1. vers. 4. cum præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris. Quod factum est die quinquagesima à Christi ad vitam reditu salutari, cum paulò antè Matthiam forte

legissent Apostoli in locum Iudæi proditoris, uti eodem cap. refertur, vers. 15. Deinde Stephani ac sex aliorum diaconorum ijsdem Apostoli ordinationem perfecerunt, uti Act. 6. vers. 5. refertur. Quod quo tempore contigerit non satis constat. Plerique annum adscribunt alterum à Christi morte, quidam trigessimum quartum, alij trigessimum quintum, quod nos sequamur opus est, qui Christum occisum credimus ætatis anno trigesimo quarto. Per hoc tempus existimo ab Apostolis symbolum Apostolorum confectum, à singulis Apostolis collatis in vnum singulis sententijs & articulis, vnde & *Symbolum* est dictum. In quo numero Iacobo Maiori tribuunt illam partem: *Credo in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum.* Et quidem per eum modum symbolum factum viri eruditione & antiquitate conspici non pauci scriptum reliquere, quos nomine citare nolo. Illud contendo, non decennio à Christi morte, ut quidam designant, sed sub initia prædicationis Apostolicæ eam formulam fidei promulgatam, ut haberent omnes quod sequerentur, neque discrepant in doctrina. Quorsum enim rem tanto opere necessariam sustentassent, plerique iam Apostolis in varias protinias profectis, atque Iacobo ipso mortuo. Eodem prorsus anno Stephanus occubuit, lapidibus à Iudæis petitus. De quo Act. 7. vers. 60. Consecuta eius necem est discipulorum fuga in varias partes necessitate declinandæ procellæ, quæ Hierosolymis cæso Stephano defecit grauiissima. Restitère tamen Apostoli Act. 8. vers. 1. quorum erat magis stabilis & in fide fixa sententia. Simul Saulus coepit continuò in pios fauere coepit. vers. 3. Saulus autem deuastabat Ecclesiam, irrumpebat in domos, refringebat claustra, inuentos in ferrum tradebat & vincu-

la. Neque domestica carnificina & sanguine satius, Damascum pergebat ferro armatus & litteris summi sacerdotis aduersus piorum nationem. Cum repente caelesti luce ad terram prostratus mutauit mentem. De qua re copiosè Actorum 9. cap. De tempore variant auctores. Eusebius annum designat Christi trigessimum quartum, Onuphrius trigessimum quintum. Sed quoniam Martyrologia ad diem Ianuarij 25. affirmant id accidisse, secundo à Christi Ascensione anno, sub initia trigesimali sexti anni Paulum conuersum putamus. Factus porrò Christianus continuò iuit in Arabiam, inde redijt Damascum, ac tum demum abiit Hierosolymam post annos tres ad Gal. 1. ver. 18. nempe à conuersione. Sic anno trigesimo nono eam suscepit profectio- nem. Quid verò Hierosolymis ges- sit? Mansit apud Petrum diebus quindecim, quo spatio nullum Apostolorum vidit nisi Petrum & Iacobum fratrem Domini, qui quod esset Hierosolymæ Episcopus ibi mansit, cæteris Apostolis alio atque alio dilapsis. Atque ea profectio Hierosoly- mam suscepta prima fuit ab eius cõ- uersione. De qua etiam Actorum 9. cap. ver. 26. fit mentio. Cum autem venisset Hierusalem tentabat se iun- gere discipulis. Illi verò metuebant eum. Sed Barnabas apprehensum duxit ad Apostolos, certè Petrum & Iacobum, neque enim alios vidit ne- que Barnabas à Paulo ponitur in Ap- ostoporum numero, quod non esse è primarijs à Christo ipso institu- tus. Subsecuta est AEnæ paralytici sanatio à Petro Lyddæ facta. Actor. cap. 9. ver. 32. Cornelij Centurionis Cæsarej eiusdem opera ad Christum facta conuersio cap. 10. Et illi qui- dem qui Hierosolyma disceserant post Stephani cõdem, iuerunt in Phœ- nicem & Cypri, sed præsertim Anti- ochiæ multos adiunxerunt Chri- sto: ad quos excolendos Hierosoly- ma missus est Barnabas. Ille profectu

considerato Saulum Tarso eò deduxit: & cum eo ibi annum moratus est. Tempora singulis actionibus de- signare non est promptum. Sed an- no quadagesimo videntur contigisse & quadagesimo primo. Quo in proximū euoluto, Herodes vt ac- ceptum recens à Claudio Augusto regnum à grato Iudæis initio auspi- caretur, Iacobum Maiorem Hiero- solymæ occidit ipsis azymorum die- bus, Petrum etiam in vincula tradi- dit, vt Acto. cap. 12. narratur. Aduer- te Caium Imperatorem occisum an- no 42. iuxta Eusebium, quod sequit- ur Onuphrius, addo ex Suetonio eam Caij necem factam nono Kal. Februar. Claudius in eius locum sus- sectus, Herodi vt merces operæ esset, delati imperij eius suasu, Iudææ re- gnum continuo tradidit, ac verò om- nia quæ auus eius Herodes habue- rat. Inde verò potestas Hierosolymæ iudicia exercendi. Vides à morte Christi ad Iacobi necem annos plu- res intercessisse, quibus Hispaniam obire facilè fuit. Verùm de his Regi- bus ac de tota prosapia primi Hero- dis nouo ex principio dicendum est.

C A P. IV.
*Herodis primi pro-
genies.*

Herodis primi, quem Ascaloni- tam vocant, pater fuit Antipa- ter Idumæus. Is Hircano & Aristobulo è Machabæorum sanguine po- stremis de Iudæorum regnò con- tendentibus Hircano adhæsit, qui ob ætatis prærogatiuam iure potior erat. Tum Iulio Cæsari in Aegypto (cum Pompeium oppressit) strenuâ operam nauauit. Premium fuit Hir- cano delatum sacerdotium, sibi Iudææ procuratio concedita, eo tibi- cine Hircani focordia fulcita. Anti- patro Malichi dolo sublato, post Iu- lij Cæsaris interitum, Cassio eius in- terfectore rerum in Syria potente, Iudææ procuratiōe Herodes quasi hæredi-

hæreditariam accepit, quo maior ef- fer auctoritas Mariamne ducta Hir- cani nepti. Quod non multo post M. Antonius Cleopatæ amoribus in Aegypto indulgens ratum habuit: quin eo & Octauio agētibus, Roma- nus senatus Iudææ regnum illi con- cessit. Regnavit Herodes annis sep- tem & triginta. Dum viueret, Ari- stobulum & Alexandrum filios ex Mariamne susceptos prius sustulit, & quidem, vt Macrobius indicat, quo tempore in innocentes defau- ijt. Antipatrum maiorem natu ex Doride natum, sub mortem pemit. Filij alijs regnum in partes tri- butum reliquit: Archelaum Regem Iudææ esse iussit, Herodi Antipæ Galilæam reliquit, Philippo Ituræam & Trachonitidem, Lyfaniæ Abyli- nam, vt Lucas ait cap. 3. ver. 1. tetrar- chiæ nomine tribus postremis. Por- rò Aristobulus, quem pater occidit, Agrippam & Herodem teneros fi- lios penes Augustum reliquit. Vnde illis gratia Romæ aditusque ex in- teruallo ad auitas opes. Herodes Antipas Ioannem Baptistam occi- dit, & Christi morti Hierosolymæ interfuit, Iudæa tum in prouinciæ formam procuratoribus permissa. Nam Archelaum Augustus decimo regni anno tyrannidis à subditis ac- cusatum, regno detracto depulit in exilium. Ergo Agrippa, quem Lucas Actor. 12. cap. ver. 1. Herodem etiam vocat, vulgoque *Herodes Agrippa*, dicitur causa discriminis, detuncto Tiberio è carcere liberatus à Caio, post Philippum patruum defunctum ea ditione donatus est, regio etiam concessa nomine. Inuidit eum ho- norem Herodes Antipa, & dum a- pud Caium occultè illum crimina- tur, ipse ab Agrippa multis crimini- bus accusatus euertitur, & cum He- rodiade Lugdunum relegatur. exi- lij & vitæ idem terminus fuit. Ade- rat Agrippa Romæ, quo tempore Caius Chereæ ferro occubuit anno Christi quadagesimo secundo, Pa- tribusque de arripienda libertate co-

gitantibus pro ea gratia, quam supe- riori tempore nactus erat, suasit vt Claudium potius rebus præficerent. Merces patrocinijs fuit aui regnum prouinciæque omnes. Sic Hieroso- lyma in ditionis partem redacta; & Iacobum maiorem interfecit, & Pe- tro vincula iniecit, vt Actor. cap. 12. refertur. Vides certè quo tempore & à quo Herode occidi Iacobus potuit, ab hoc non ab Antipa, qui nullum Hierosolymæ ius habuit. Euse. planè in Chronico lapsus est, cum Iacobi necem anno 36. designauit, vnde qui- dam putarunt in Hispaniam non ve- nisse, cum esset promptum errorem castigare ex historia lib. II. cap. IX. v- bi ipsemet Claudij imperio casum Iacobum ait. A quo Agrippæ regnū est datum Herodi, quin etiam mi- nori Agrippæ fratri Chalcididis regnū ab eodem Claudio tributū est, in fra- tris gratiam videlicet. Subsecutus est interitus Agrippæ septimo regni an- no, Claudij tertio, Christi quadage- simo quarto ab angelo percussū Cæ- sareæ, quod se supra captum huma- num extulisset superbia, sic Actor. 12. cap. ver. 23. Lucas ait, tum Iosephus lib. XIX. Antiq. cap. VII. filias reli- quit Berenicem, quam Herodi Chal- cidis Regi vxorem dederat, duas a- lias filias, tum Agrippam, quem He- bræi Agrippinam vocant, alij mino- rem Agrippam. Hic à Claudio pa- tris regnum obtinere nō potuit. De- functi Herodis patris & sororij diti- onem tantum, sed regio nomine ob- tinuit. Hic est ille Agrippa Rex, qui Paulum dicentem causam coram Fe- sto procuratore audiuit Cæsareæ, Actorum 25. cap. ver. 23. Quin & Be- renice soror actioni interfuit, illa Berenice in historia Romana Ti- ti nondum Augusti amori- bus ad insaniam nobi- lis magis quàm clara.

CAP. V.

Argumenta Iacobum in Hispaniam non venisse.

Inuicta sint argumenta necessè est, quibus viri docti & graues imprimis in conatum ingressi sunt conuellendi de omnium gentium peccatoribus persuasionem non nuper, sed ab antiquis temporibus, neque temerè susceptam, sed validis, ut videbatur, radicibus nixam. Nam si causam tantum dubiam facerent, eorum prudentiæ erat, antiquis potius stare, quæ in clarissima luce ponant errorem superioris ætatis, ijs rationibus vniuersos manus dare opus erit. Ea argumenta si hoc loco examinarem, facturum me operæ pretium putauit. Ac primum Thrasæ cuiusdam traditio mouet, quam refert Apollonius: & eius verbis Eusebius libro V. histor. c. XVIII. extremo: qua affirmat à Christo veniunt Apostolis Hierosolyma discedere ante annum duodecimum ab eius in cælum ascensione. Eam traditionem celeberrimam fuisse oportet, quando de ea multi auctores meminerunt. Beda cerrè in acta Apostolorum ad caput 13. initio. Io. Belet. de diu. offic. cap. CXXXIX. Vincent. specul. hist. lib. VIII. cap. IX. Comestor in acta cap. 71. Consonant traditioni acta Apostolorum, ex quibus ostenditur initio eos à Gentibus abstinuissè, contentos Iudæorum conuersione, donec segregarunt Spiritu sancto dicente Paulum & Barnabam in idopus, Actor. 13. cap. ver. 2. quod non antè tredecimum à morte Christi annum contigisse plerique expositores explanant. Qui ergò Iacobus octauo post Christum anno cæsus, uti superius facti sumus, potuit

in Hispaniam longinquam, vbi terrarum finis est, proficisci, & contra CHRISTI præceptum intemptuè Gentibus Euangelij lumen inferre? Hoc primum argumentum est validum, & inuictum quis negabit? quis non fateatur? Alterum desumitur ex Innocentij primi epistola I. ad Decentium Eugub. Episcopum, & habetur d. XI. cap. *Quis nesciat*: vbi cum dixisset seruari debere quæcumque à Petro Apostolo Romanæ Ecclesiæ tradita erant, continuo subiungit. *Præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, Gallias, Hispaniam, Africam, atque Siciliam, insulasque interincentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores constituerunt sacerdotes. Aut legant si in ijs prouincijs alius Apostolorum inuenitur aut legitur docuisse.* Quis ergò aduersus Innocentij auctoritatem Iacobum amplius Hispaniæ Apostolum audeat nominare? Duobus accedat Ambrosius haud minori multo auctoritate. Is enim in ea verba ad Roman. 15. *Cum in Hispaniam proficisci cæpero, videbo vos*, sic ait. *Venturum se promissit tempore quo ad Hispaniam erat iturus, qui a illic Christus non erat prædicatus.* Vbi ergò Iacobi Apostoli prædicatio, si nondum eo tempore, quo iam ipse erat occisus, Christum audierant Gentes Hispaniæ? His similia Hieronym. ad caput Amos quintum de Paulo. *Qui vocatus, inquit, à Domino effusus est super faciem vniuersæ terræ, ut prædicaret Euangelium de Hierosolymis usque ad Illyricum, & edificaret non super alterius fundamentum, vbi iam fuerat prædicatum, sed usque ad Hispanias tenderet, & à mari rubro, imò ab Oceano usque ad Oceanum curreret.* Hæc sunt fortissima prælidia aduersus Iacobi Apostoli aduentum in Hispaniam. Quibus ego adiungo nouum, neque minus mea quidem sententia validum argumentum, ex altissimo silentio historicorum, qui de rebus Hispaniæ antiquis temporibus

CAP. VI.

Superiora argumenta dissoluntur.

ribus scribere: neque meminere tamen vel leuiter, Iacobum in Hispaniam venisse, ne inuentum quidem eius corpus Compostellæ, quod proximè eorum temporibus accidit, non Chronicon Alueldæ ante sexcentos amplius annos descriptum, non Alfonso magni chronicon Sebastianiano Salmaticensi Episcopo dictatum ante septingētos annos, non Isidorus Pacensis, aut Sāpyrus Asturicensis eorum temporum vetusti admodum historici. Quod mirere amplius, in historia Compostellana satis antiqua, vbi eius Ecclesiæ dignitas maximè illustrari debuit, nihil de aduentu Iacobi Apostoli inuenias. Agit quidem de translatione sacri corporis in Hispaniam, & de eius inuentione, de aduentu viuentis, & prædicatione, ne verbum quidem. An iniqui iudices & maligni in sua causa esse vellent, si quid certe afferre potuissent? Quod idem contigisse video Roderico Toletano Archiepiscopo, apud quem mirum est silentium in sua historia, tum de aduentu Iacobi, tum de inuento eius corpore, & ut finis sit in Breuiario Toletano, quo ea Ecclesia vsa est, antequam nostra ætate Romanum susciperet, cum datam Iacobo potestatem prædicandi in Hispania fateatur, viuentem in eam venisse non ait, neque mortui corpus antiquis temporibus inuentum. Ac sentire potius videatur morte interceptum non potuisse in prouinciam sibi mandatam proficisci.

(:)

Hæc ferè sunt argumenta, quibus impugnatur Apostoli in Hispaniam aduentus: quorum solutionem poteram in extremam disputationis partem more scholastico sustentare: non committam tamen ut mora de memoria excidant: sed potius antequam procedam amplius, tentabo quantum in nobis situm erit, eorum vires labefactare, non contentionis studio aut victoria, sed sincero veritatis eruendæ amore incitatus. Ac Thrasæ quidem traditionem Apostolis esse præceptum, ne antè duodecim annos à morte Christi Hierosolyma discederent, vim magnam habere non negabo, idem tamen opponam ei traditioni Petri Apostoli non solum Hierosolyma discessum, sed etiam in urbem aduentum secundo Claudij anno, Christi quadagesimo quarto, nempe decimo præcisè, ex quo in terris esse desijt. Quo argumento, & quoniam Marcus proximo anno scripsit Euangelium post diuinos Apostolos, uti illa verba indicant cap. 16. ver. 20. *Illi autem profecti prædicauerunt ubique.* Cardinal. Baronius anno Christi XLIV. cap. XI. contendit de eius traditionis, tum veritate, tum auctoritate meritò dubitari. Quid ais, Hierosolymis non esse profectos Apostolos ante id tempus? sed Petrus Actorum 9. ver. 31. post mortem Stephani pertransibat vniuersos, Cornelium etiam è Gentibus baptizauit, cap. 10. ver. 48. At vtrumque diuina reuelatione factum excusas: sit sane, ne-

que

que ipse cogitabam diuinum præceptum violatum à Petro, sed cur non liceat idem de Iacobo interpretari, iustos quidem Apostolos Hierosolymis resistere: Iacobum autem, quoniam mortis tempus instabat, ex diuino instinctu & infatu in prouinciam suam abiisse? neque enim in Actis, aut alijs diuinis libris omnia Apostolorum gesta sunt conscripta. Quid denique prohibeat, sic diuinam iustitiam emollire, ut præceptum esset ne diuiderentur ante id tempus Apostoli, non amplius redituri. Iacobus ita abiit, ut breui esset in Iudæam & Hierosolymam reuersurus. At rerum singularum idoneos testes requiris, merito quidem, si nouam inducere opinionem conaremur; ut autem susceptam tuamur, qualiscunque probabilis excusatio locum habeat. Debilitata ut putato, ea traditione ad Innocentium pergo. Negat quenquam Apostolum in Occidentis prouincijs docuisse, fundasse Ecclesias. Verum quid de Paulo facias, quem ex ipso constat uoluisse in Hispaniam proficisci, idque præstitisse: & ratio temporis mouet interuallum à uinculis Romanis usque ad mortem aliquot annorum, & magni id uiri testantur, Hieronymus, Chrysostom. Epiphanius, Gregorius, Isidorus, de ortu & obitu Patrum in Paulo. Fauent uestigia professionis Dertusæ & Narbone relicta, quæ urbes primos Episcopos laudant à Paulo ipso accepisse, quo tempore iuit in Hispaniam, quæ in ea uerba dicunt Turcremata & glossa, tum Lyranus ad cap. 15. extremum Epistolæ ad Rom. Quod si à uerbis Innoc. excipis Paulum, ab eaque uniuersitate, cur non liceat tantumdem Iacobo dare? Mitto quod in responsis Pontificum non omnia quæ inferuntur, fidem habent indubitata, ~~quæ inferuntur, fidem habent indubitata,~~ si peruafero, satis

habeam, ita Apostolos in his regionibus uersatos, ut neque Ecclesias fundarint, neque passim Episcopos constituerint, ac ne ex professo diuque docuerint: Et alioqui quid Martyrologio Romano facias, Barnabam Mediolani primum Episcopum affirmanti die Septembris 25. uerba sunt: *Mediolani sancti Anatalomis Episcopi, qui beati Barnabe Apostoli discipulus in eius locum Ecclesia Mediolanensis Episcopus successit.* Simonem Zelotem in Africa & Britannia uersatum. Dorotheus in synopsi & Nicephorus lib. II. c. XXXX. testantur. Bene habet, gemini arietes quibus nostra quatiebant, debilitatos satis putabam, ne nostræ gentis persuasionis arcem euertant. De alijs duob. testimonijs laborare non est necesse, Iacobi ad laborem fructus non respondit, ut eius prædicationis uix ratio haberetur, aut ne memoria quidem extaret. Sicut uat Ambrosij uerba interpretari negantis in Hispania prædicatum Euangelium. Paulus autem cum latissima locis esset Hispania, potuit ædificare, ubi nullum alterius extaret fundamentum, quemadmodum in alijs prouincijs Asia & Græcia, ubi alij Apostoli docuerunt, Hieronymus negat alienis fundamentis impostuisse fabricam. Quid? quod tanto locorum & temporum interuallum potuit eos Patres latere, quid primis temporibus in Hispania gestum esset, sicuti ex memoria Hispanorum penitus totum exciderat, quo tempore Iacobi corpus inuentum est. Quod ad historias nostras attinet, id enim postremum argumentum erat, plane mirum est de re tanta silentium. Suspiciabar autem quod in sacro corpore accidit, ut diu ignoraretur ubi esset, idem de Apostoli aduentu contigisse, ut diutius aliquanto ea ignoratio tenuerit. An nouum id & insolens, & non potius frequens, ut tempore detecta fuerint, quæ multa secula nescierant in hoc ipso rerum genere maxime. Aut potius quod in

alijs

alijs religiosis locis accidit, ut à modicis initijs in magnam deinde amplitudinem ueniant, idem Compostellæ contigisse: eamque prætermissem mentionis causam extitisse. Nobilissima in Hispania templa sunt, plenaque numine Guadalupeum & montis Serrati, quis tamen antiquorum historicorum eorum initia tum modica & inchoara explicuit. Hæc de inuentione corporis sunt dicta, quod tamen Compostellæ esse faterur Sampyrus. De aduentu Apostoli siluisse non miror, nullus enim nostrorum illius ætatis historicus extat; neque uero, quos nominauimus, ad prima Ecclesiæ tempora suam narrationem extendunt, ijs contenti, quæ proximè eorum ætatem contingere, fortassis etiam rem uulgatissimam, & quæ in ore omnium erat, intactam reliquerunt, uenisse Apostolum in Hispaniam. Quod sigillatim historiæ Compostellanæ auctoribus contigisse magnæ coniecturæ sunt: uidisse eos Calixti secundi libros quibus id continetur, suo loco à nobis explicandæ. Rodericum Toletanum, qui meliora tempora, & maiorem lucem est assecutus, suspicabar infensum Compostellanæ Ecclesiæ, quæ Toleranæ primatum agnoscere recusabat, studio siluisse in historia, quæcumque eius dignitati patrocinari poterant. Itaque in disceptatione, quam Romæ ea causa habuit coram Romano Pontifice Innocentio tertio, Compostellano excusanti aduentum Iacobi, atque corpus eius Compostellæ esse tumulatum, quo potior ea Ecclesiæ Toleranæ esse uidebatur, tum dignitate, tum antiquitate. Rodericus corpus quidem ibi esse negare non audeat, quæ de aduentu eius dicerentur, ad rumores populi ablegat, ac tantum non ad anicularum fabulas studio prouectus disceptandi, ut est litigantium mos, & contra conscientiam sic arbitror. Ab eo sumpserunt Toleranici sacerdotes, ut è suo Breniario expungerent, quæcumque Compostel-

lanæ Ecclesiæ facere poterant, contra exemplum aliarum Ecclesiarum Hispaniæ, uti alio loco monstrabitur. De aduersæ partis argumentis hæcenus.

C A P. VII.

Antiquorum testimonia pro Iacobi in Hispaniam aduentu.

Testimonijs potius quàm alijs argumentis decidenda hæc lis à nobis est. Ea quoniam in partem alteram pro aduentu Iacobi Apostoli multa, atque aded innumera suppetunt, ad iuuandam memoriam, uitandam confusionem, in classes distribuere certum est. In quo antiquis scriptoribus primum locum damus. Inter eos Hieronymo in Martyrologio, quod Cromatio & Heliodoro dicauit. Sic citat Calixtus secundus in prologo secundi libri sui, cuius uerba ex c. XII. petantur. Post Hiero. accedat Anastasius, quem Patriarcham Antiochenum faciunt uixisse anno salutis 560. is in libro de passionibus martyrum Arabicè scripto, Iacobum Apostolum abiisse in Occidentem ait: multaque ijs locis fecisse miracula. Hunc librum nos non uidimus, uir doctus & diligens in disputatione de hoc argumento se legisse Romæ affirmat, fides auctorem appellet. Ac satis habeam, si credatur tanto locorum interuallum, & in lingua Arabica ueritati reddi testimonium quocumque auctore & antiquitate. Isidorus ætate proximus certè subsequatur, cui maior fides haberi debet, cui nostro & de reb. Hispaniæ disputanti quàm cuiquam externo, præter eruditionem, uiri antiquitatē, sanctitatem & grauitatē, contra quam nemo quidquā excipiat. Is in lib. de uita & obitu Patrum tum cap. XXI. in diu-

sione

sione provinciarum inter Apostolos Iacobo ait designatam Hispaniā; Ait & occidentalium regionum populis Euangelium prædicasse. Quid aduersus clarissimi viri clarissimum testimonium? Num librum eius esse negas? at Braulius & Illefontus eius æquales sanè discipuli aiunt in eius vita. Sigebertus Gemblacensis, domo Belga, libro, vt puto, de viris illustribus, qui nunc nō erat ad manum. Nicol. Lira ad cap. XV. epist. ad Roman. extremum: Trithem. de scriptoribus ecclesiasticis: Lipomanus etiam secundo tomo S. Iacobi vitam eisdem Isidori verbis eiusque nomine affert. Num obstinate pergis tantis viris fidem detrahare? præfracto ingenio sis. Num locum corruptum esse caufaris? vtrumque an è duobus alterū? sed certè in cap. LXXI. in uelheris, quoniam in eo ait, Iacobum duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione scriptis, (nempe epistolā Canonicam cuius id initium est) & sepultum in Marmarica confirmat. Vocis re Barbaries & insolentia exagitat? Sed audi quæ faciant in alteram partem. Nuper is liber prodijt inter alia opera Isidori ad fidem octo veterum codicum castigatus. Nunquid D castigatores loco mouerunt eum librum quasi nothum, num ea saltem verba è libro expungenda iudicauerunt? non planè. In Hieronym. etiam de scriptoribus ecclesiasticis eadem verba leguntur: *Iacobus duodecim tribubus que erant in dispersione, omnibus prædicauit Euangelium.* tum in Dorothei synopsi: *duodecim tribubus que erant in dispersione Euangelium prædicauit.* Ex ijs Isidorus suo more quæ posuit verba est mutuatus, dempto verbo *scripsit*, quod addititium merito iudicant auctores annotationum ad ea Isidori opera recens Madriti edita. Et alioqui quid de auctore Epistolæ Canonice senserit Isidorus libro de procemijs cōstat, eam tribuisse eum Hieronymo & alijs Iacobo minori. Quid etiam quod præter au-

toritatem Euf. lib. II. hist. cap. XXII. quem secutus est Hierony. nulla ratio conuincit à Iacobo minori potius quam à nostro eam epistolam conscriptam: quod multi senserunt, atque in eo numero Alfonso Castellæ Rex cognomento Sapiens, libro quem *Theaurum* dixit lingua vernacula, de quo me amicus monuit Conchenis patriā, vir eruditus. Id etiam in Breuiario Mozarabum non semel inuenitur affirmatum, Iacobi nostri eam esse Epistolam. Ergo priorè maculam satis arbitror eluimus. Quod attinet ad posteriorem, codices variant. Parisiensis editio *Carmarica* habet, Madriti facta *Marmarica*. Ego vtramque lectionem corruptam fatuo & castigan dam ex breuiario Toletano: vbi in festo S. Iacobi lectione sexta habes, *sepultus est in arca marmarica* (seu *marmorea*) cuius lectionis vestigia in antiquis codicibus extant, cum quidam legat *Archie marmarica*, alius *Achimarmarica*, auctor qui eum librum nuper castigauit, aut potius *ex marmoris arca* (quod amicus monuit) *marmarica facta* vitiose est. Inde vero natam arbitror vulgi opinionem nauis marmorea vetum sacrum corpus in Hispaniam, reique gestæ monumentum in littore ad Iriam Flauiam saxum ostenditur in cymbæ modum conformatum. Nimirū, vt ego interpretor, corpus quod, vt historia Compostellana ait, Iudæi sepultura prohibuerunt, discipuli clā ablatum, atq; marmoreo sepulchro inclusum nauique impositum in Hispaniam derulerunt. Vulgus viso sepulchro existimauit eo vetum fuisse per aquas, vt solet leui occasione popularis fama crescere. Vides à calumnia vindicatum Isidori & librum & locum planè, omniaque consentite, nulla vt ambigendi occasio relinquatur. Quis autem tanta confidentia sit, qui suum iudicium præferat Isidoro præsertim de rebus Hispaniæ? Verum hoc caput præstabit concludere Bedæ testimonio qui in collectaneis dum agit de diuisione

prouin-

provinciarum inter Apostolos Isidem quibus Isidorus verbis, Iacobo Hispaniā attributam ait. An erit aliquid quod aduersum Bedam obijciatur? Venantius Fortunatus adijciatur Isidorus æqualis auctoritate & fide non minor alijs. Is in B. Iacobi laudem multa carmina, magna & copia, & elegancia cecinit, è quibus binos distichos subiicio.

Cultoris domini totum sonus exit in orbem

Nec locus est vbi se gloria celsa neget. Rursus post multa:

Gentiles docet hic, Iudæas increpat idem

Fructificansq; deo seminat orbe fidem.

Vides Iacobi doctrinam (id enim sonus est ex Pf. 18.) non se continuisse intra Iudææ fines? Vides non Iudæos tantum, sed gentiles docuisse fidem? certè id præstitit, cum ad Hispanos extremos profectus est. Et quidem hæc carmina inter alia Fortunati poemata non inueniebam: ex tertia homilia Calixti secundi in B. Iacobi laudem desumpsit, quæ supposita esse ne momus quidem dicat, vsq; eo ab elegancia & facilitate cum alijs eius auctoris carminibus consentiunt. Illud addam obseruatione dignum, superiora testimonia Patrum ab aduersarijs adducta non negare sigillatim Iacobum venisse, sed ex propositionibus vniuersis id colligi, aduersus quæ multa excipi possunt; auctores quos pro Iacobi aduentu citauimus, & deinceps multo plures afferemus, sigillatim Iacobum confirmant venisse in Hispaniam. Lector per se videat vtra maiorem vim ad persuadendum habere debeant.

CAP. VIII.

Breuiaria Ecclesiastica.

Proximè post antiquos Patres Ecclesiarum consensus accedat in hac re non discrepantium eo maioris auctoritatis & fidei, quo plures non ho-

mines priuati, sed conuentus integri in vnam sententiam conspirarunt. Is autem consensus ex libris Ecclesiasticis habeatur, quib. ratio precum & ritus continentur, quæ Breuiaria vulgò dicimus. Atque in hoc ordine primum locum occupabit Breuiarium Mozarabum propter antiquitatem, quam ipsa elegātia & dicendi forma redoleat, & quoniam Isidorum auctorem habuisse ex præcepto Concilij quarti Toletani vulgò eruditi persuadent, & nos id attigimus historie nostræ lib. VI. cap. V. Id Breuiarium ipso Iacobi festo die in hymno, quod de more cuiusq; sancti res gesta continentur, sic habet.

Magni deinde filij tonitrui

Adepti fulgent prece matris inchoy a

Virique vira culminis insignia

Regens Ioannes dextra solus Asiam

Et leua frater potius Hispaniam.

Et rursus de eodem.

Caput resurgens Hispania.

Quid ad hoc?

Post Breuiarium Mozarabum accedat Toletanum, quo ea Ecclesia antiquis temporibus vsa est, non dicit quidem venisse in Hispaniā, datam tamen ei potestatem in Hispania prædicandi, ait in prima lectione, tum in sexta. concludit *sepulchrum in arca marmarica*, vt dicit B. Isidorus. Hæc sunt eius verba. Coniungā mox quatuor Breuiaria, Segūtinum, Cauricense, Ciuitratense, arque Palentiūm, tum Romanum Zuignonijs Pauli tertij permissu confarcinatum, in alijs quidem discrepantia inter se, sed cuncta tamen in Iacobi festo subiecta verba habentia, *Iacobus post Christi ascensionem, cum fidem ipsius per Iudæam & Samariam mirabiliter prædicando propagasset, plurimosq; & in his Hiermogem conuertisset, Hispaniam adijisse, & ibi Euangelium prædicasse, auctor est Isidorus.* eadem sententia alijs verbis fudente Breuiarium: *Hispaniam quoque Iacobus ad prædicandum adiit, vt auctor est Isidorus.* Salmantinum quoque pari & consona voce: *Hispaniam adijisse, inquit, & ibi Euangelium*

B

pre-

prædicasse auctor est Isidorus. Quo loco ordinis Prædicatorū Breuiarium adiungatur, ne Hispanica tantum proferantur, sic enim habet: *Iacobus post Christi ascensionem, cum fidem ipsius per Iudæam & Samariam prædicando non parum propagasset, & plurimos, atque in his Hermogenem hereticum, & magum ad verum Dei cultum conuertisset, Hispaniam adiit; ibi q̄, Euangelium, ut auctor est Isidorus, prædicauit. Quæ Breuiaria loco iunximus, ut intelligatur, non modo consentire de aduentu Iacobi in Hispaniam omnia, sed etiam librum de vita & obitu Patrum esse legitimum Isidori, quando ab omnibus citatur eius nomine. Adiungamus alia Breuiaria in sententia de Iacobi aduentu consentientia, nulla Isidori mentione. Pompelonense: *post ascensionem Domini dum per Iudæam & Samariam prædicaret, in Hispaniam tandem fuit, ut ibi verbum Dei seminaret. Caesar-augustanus. In Hispaniam Christum annuntiaturus profectus est. Valentinum. Cum beatus Iacobus per Iudæam & Samariam Christum prædicasset, in Hispaniam venit: cum autem Caesar-augusta, &c. Pacense. Cum data esset ei potestas Christum prædicandi in Hispania, interim omnem Iudæam & Samariam visitaret: & quæ sequuntur in eandem cum cæteris sententiam. Der-tulanum. Post ascensionem Domini dum per Iudæam & Samariam prædicasset, in Hispaniam tandem iuit: Bur-gense. Duodecim tribubus quæ erant in dispersione omnibus Euangelium prædicauit, in Hispaniam tum etiam adiit. Hispanie. Tandem in Hispaniam venit, ut ibi Iesum euangelizaret. Bracarense. Usque ad Calæciam Hispanie prouinciã prædicationem suam extendit. Asturicense. Deinde Hispaniam profectus, cum post diuinam prædicationem nouem tantum discipulos Christo lucrificasset. Segobien-sis. Deinde venit in Hispaniam, & extendit prædicationem suam usque ad Gallæciam. Accedit postremo inter Ecclesiarum Breuiaria Compostellanum,**

quoniam proprie de eius possessione & prærogatiua disceptatur. Eius hæc sunt verba: *Iacobus ergo post Spiritus sancti missionem, cum per Iudæam & Samariam prædicasset, Christum annuntiaturus profectus est. Veritamen cum gentis Hispanie ingenium cõtumax in Christo suscipiendū videret (nouem enim tantum discipulos in tanta regione Christo acquisierat) illos secum adducens, in Iudæam redijt. Quid sancti Iacobi militum Breuiarium magna & ipsi certaminis pars? *Hispanis, ait, & populis occidentalium locorum. Euangelium prædicauit. Ad extremum gemina Breuiaria ordinis Carmelitani claudant vniuersum agmen, impressum quidem Venetijs anno 1568. sic habet: Iacobus post ascensionem Domini, dum per Iudæam & Samariam prædicaret, in Hispaniam tandem missus fuit. Impressum aut in eadem vrbe anno 1586. post Iesu Christi, inquit, ascensum in celos, in Iudæa & Samaria prædicans eius diuinitatem, plurimos, in quibus Hermogenem hereticum ad Christianam fidem conuertit, mox peragratã Hispania, ibi q̄, prædicato Euangelio redijt Hierosolymam. Vides quanto consensu non Hispani modo, sed etiam Italici generis homines conspiciunt in vnam sententiam: quod de Gallis & Germanis idem putarim, si eorum libros consulere licuisset & precandi rationem. Quis ergo per-suasionem tot præsidijs munitam e-uertere audeat? sæpè vnus Ecclesie legenda idonea iudicatur, vt nomen aliquod addatur Calendario, fasti-que, id enim gesta vocat, quæ in multis festis sola possunt afferre. Quæ ergo tanta libido contradicendi, vt præter alia præsidia, tot Ecclesiarum legendas seu traditionem flocci faciant? sed credam id nouatores ignorasse, admonitos muraturos libenter. Verùm obijcias fortasse hæc Breuiaria ob cas fordes fuisse antiquata. De causis ea abrogandi disputare non attinet, aliæ accessere. Sed qui poterat Romani in hac par-**

te ac-

te accusare Breuiaria vitij, quod ipsi secuti erant, & sequebantur in eo A quod Ecclesijs substituebant Breuiario. Neque tamen Breuiaria quæ protulimus, omnia sunt abrogata, non sanè Mozarabum, neque Dominicanum, neque Carmelitana.

CAP. IX.

Recentiores externi.

Magnam sylum scriptorū ingredimur, ac nescio an in Apostolorum cuiusquam peregrinationes actaque scriptorum plura testimonia consentiant. Primum ergo produciam externos, quos gratiæ dederit, non omnes, longum enim id esset, sed præcipuos & nobiliores. Otho Frisingensis occupabit primum in hoc genere locum: quem Trith. anno 1260. vixisse putat. Ego multo antiquiorem credam, ac vixisse ante quingentos ferme annos, qui dixerim in nostra historia lib. XI. cap. III. ex Radeuico in additione ad eius Chronica, Ricam ex Bertã Othonis sorore natam nupsisse Alfonso Hispania Imperatori anno 1150. & Radeuicus ipse lib. IV. cap. XI. obiit: Othonem, ait anno Christi 1159. Oruphrius in Chronicis ad annum 1152. eius nomen adscribit. Ergo Otho lib. III. rerum ab origine mundi, cap. XV. breuissimè. Nam alter Iacobus, ait, ab Herode decollatus erat: qui tamen prius (ut dicitur) Hispanis prædicauerat. Sequitur Ioannes Beletus pro-ximum tẽpore, vixit enim anno 1200. auctoritate & fide non minor. Hic lib. de diuinis officijs cap. CXL. Hu-ius (Iacobi) corpus quiescit in Compostella. Missus enim fuit, ut Hispanis verbum Dei concionaretur, sed propter malitiam & duritiam principum extra vnum (lege nouem) ad fidem Christi neminem conuertere potuit. Quod cum videret vir sanctus, Hierosolymam redijt. Adjicitur tẽpore occisum ab Herode,

& corpus à discipulis nauis sine re-ctore in Hispaniam vectum. Sic Be-letus. Vincentius Belouacensis tertius accedat. Hic vixit anno salutis 1240. teste Trith. & in speculo hist. libr. VIII. cap. VI. Calixti Põntificis verbis Iacobum plures discipulos habuisse ait, sed duodecim speciales, tres Hierosolymis accessisse, nouem verò in Gallæcia, cum adhuc viueret Apostolus elegisset. Quorum septem alijs duobus in Gallæcia prædicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymam perrexerunt. Mox cap. VII. ex eodem Calixti libro tantundem de eius prædicatione, in Hispania discipulis, morte, & corpore in Hispaniam relato repetit, vt ea referre nõ sit necesse. Monitum tamen lectõrem velim, ne ijs Vincentij codicibus fidat, qui ante paucos annos Venetijs prodierunt mendis foedissimi, sed potius vetustiorum fidem & rationem, ex qua facillè operarum lapsus deprehendantur & castigentur. Guilielmus Duranti Episcopus Minacensis, Rationale diuinorum officiorum composuit opus vastum, sed eruditum & pium, annum circitè salutis 1280. In eius operis lib. VII. cap. XVII. sic ait: *Iacobus Maior filius Zebedæi frater Ioannis Evangelistæ, missus est ad prædicandum Hispanis: sed cum non posset nisi vnum principem ibi conuertere, redijt Hierosolymam. Nicolaus Litanius vixit salutis anno 1320. hic in Abdia verba illa: & transmigratio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, sic ait: In Hebræo habetur Sepharad, id est, Hispania, ut dicit Rabbi Selomo: quod fuit impletum per Iacobum Apostolum & eius discipulos, ibi fidem Christi penitus prædicantes, & colla gentium subingantes. Litano æqualis Martinus Polonus in Chronicis anno Christi 43. paucis verbis cum prioribus de aduentu Iacobi in Hispaniam consentit. Antoninus item Florentinus proximi seculi scriptor nobilis historiar. i. parte titulo VI. cap. VII. Hic igitur Iacobus post ad-*

B 2

uentum

mentum Spiritus sancti ad Hispaniam
 accessit ad predicandum. Subsecuti sunt A
 haud magno intervallo Philippus
 Bergomas & Nauclerus Germanus,
 & Philippus quidem in suo supple-
 mento Chronicorum lib. VIII. anno
 43. *Jacobus maior hoc anno postquam pre-
 dicando uniuersam peragrasset Hispani-
 am, in qua nouem tantum conquisse-
 rat discipulos, in Iudæam reuersus, ab
 Herode Agrippa Regis fratre, qui in
 Hierusalem fratris uices gerebat, obtrū-
 catione capitis martyrij palmam adep-
 tus est. Eius autem sacratissima ossa
 postmodum discipuli ipsius ab Hierusa-
 lem ad Hispanias transfulerunt.* Nau-
 clerus in Chronicorum volumine
 secundo generatione secunda sic ait:
*In illo autem tempore beatus Jacobus
 Apostolus, germanus Ioannis Euan-
 gelista uenit in Hispaniam, & cum uide-
 ret gentem istam agrestem, nec se posse
 proficere regressus est Hierosolymam.*
 Virorum eruditorū par alterum ex-
 titit parentum, etate Marineus Sici-
 lus & Vastus Belga, qui quamuis ex-
 terni diu in Hispania uixere, & de re-
 bus Hispaniæ scripserunt. Marineus
 quidem lib. V. de rebus Hispaniæ in
 Torquato sic ait: *Prout scribit Calix-
 tus Romanus Pontifex in libro quem de
 uita sancti Jacobi & miraculis edidit in
 Hispania: Diuus Jacobus è Gallæcia pro-
 uincia nouem discipulos elegit, quorum
 septem, duob. alijs in Gallæcia predican-
 di causa remanentibus, cum eo Hieroso-
 lymam perreuerunt.* Quid Vastus?
 cum cæteris consentit anno Christi
 40. in Hispania Iacobum Apostolum
 eos septem discipulos peperisse, qui
 occisi corpus in Calæciam detulere.
 Accedant tædem Martyrologia, quæ
 omnia Maij mensis die quinto deci-
 mo de septem Iacobi discipulis ipso-
 rum nominibus expressis memine-
 runt, sed Iacobi discipulos fuisse non
 aiunt, tantum ab Apostolo Petro fa-
 ctos Episcopos in varias Hispaniæ vr-
 bes Euangelij causa dimissos. Vnus
 Beda quæ miracula contigisse in Ca-
 læciæ ora scribunt, cum corpus ij de-
 tulissent, & in sidis Lune sen Luparie

principis foemina ea ipse ad Accim
 contigisse affirmat, nulla de corpore
 Iacobi mentione. Maurolicus tamen
 abbas Messanensis nostræ ætat-
 is quidem scriptor, sed grauis in suo
 Martyrologio, postquam eorum di-
 scipulorū Iacobi, nomina & Episco-
 patus exprefit, in hunc modum sub-
 iunxit. *Quos Iacobus Apostolus Zebi-
 dei filius ex Hispania Hierosolymam se-
 cum duxerat, & qui magistri ab Hero-
 de perempti corpus in Gallæciam retulere,
 inde Romam profecti, à beato Petro
 ad predictas urbes destinati, ut Calix-
 tus Papa scribit.* Poteram proferre in
 eandem sententiam multos alios,
 quorum est innumera multitudo
 Primus Cabilonensis in Topogra-
 phia sanctorum in Iacobo Maiore,
 Robertus Carazolus in delitio ordi-
 nis minorum, serm. XXXVI. Bapti-
 sta Mantuanus in Fastis lib. VII. Hart-
 manus Schedel in Chronico ætati
 mundi in uita Iacobi Apostoli, Pe-
 trus de Natal. sanctorum lib. VI. cap.
 CXXXIII. Guillelmus Pipinus de i-
 mitatione sanctorū in sermone S. Iacobi,
 Ioannes Lekius in sermone de
 sancto Iacobo, & in homilia de duo-
 decim Apostolis. Christianus Mas-
 sæus in Chronico suo anno Christi
 44. Guillelmus Eisingrinus contra
 Ceterias Magdemb. cætenarij primi,
 p. IV. d. IV. Feuerdentius annota. in
 Irinæ. cap. III. lib. I. aduersus hæreses
 annot. IX. Arnoldus Merimannus in
 Theatro conuersionis gentium. Pe-
 trus Galestinus in annotationibus ad
 martyr. 12. Kal. Febru. Iacobus Pam-
 elius in Tertul. librum aduersus Iude-
 os annot. XCI. Genebrardus Chrono-
 logiæ lib. II. & III. Petrus Canisius
 de uirgine Deipara lib. V. cap. XXI.
 Iacobus de Voragine Dominicanus,
 cuius Genuensis in legenda sanctorū.
 Ioannes Tarcagnota in historia mū-
 di lingua Italica. p. II. lib. I. Ioannes
 Rioche in compendio temporum,
 & historiariū Ecclesiasticarum, cap.
 IX. Num hoc sit ex vno Metaphraste
 nomina sanctorum in libros Eccle-
 siasticos transferre exigua eruditio-

nis

nis viro, diligentia, auctoritatis, sic
 nobis quidem videbatur. Sed pax sit
 rebus, modusque scriptores nume-
 randi, ne in infinitum excurret dis-
 putatio. Vnus Baronijs Cardinalis
 instar multorum sit, qui annotat. ad
 Martyrologium Romanū die Iulij
 XXV. qua modestia solet indicata,
 quamuis difficultate pro Iacobi A-
 postoli aduentu in Hispaniam pro-
 nunciat, ac potuisse contingere, cum
 post necem Stephani protomartyris
 secuta est statim dispersio omnium
 discipulorum, & licet dicat sanctus
 Lucas in Actis, omnes dispersos esse
 præter Apostolos, intelligendum est
 maiori ex parte. Quæ sunt ipsamet
 Baronijs uerba. Tum in Annalibus
 doctissimis anno Christi 44. cap. I.
 sic concludit. *Cum autem Hispania-
 rum Ecclesia omnes ex equo profitean-
 tur, eundem Apostolum antea in Hispani-
 as esse profectum, illic q̄ primum præ-
 dicasse Euangelium, & aliquos collegisse
 discipulos, nihil amplius quod de ea re
 dicamus, habemus, quæ sunt à nobis
 in Martyrologio Romano notata.* Quib.
 in uerbis id solū nō placet quod ait,
*omnes Hispaniarum Ecclesias id profi-
 teri dicere enim potuisset uniuersum
 orbem in eam sententiam conspira-
 re, uti allata à nobis testimonia ini-
 tio sunt.* Mutatæ in nono Annali
 sententiæ idoneam causam non in-
 ueniebam, ac ne argumentū aliquod
 satis efficax, ut ex ijs quæ dicemus ma-
 nifestè constabit.

C A P. X.

Hispani recentio-
res.

Satis multa ni fallor, suppetunt
 externorum hominū in hac cau-
 sa testimonia, ad nostrates sese con-
 uertat oratio: quorum fides vacilla-
 re non debet, quod sint indigenæ,
 sed potius existimare æquum est res

suas melius habuisse, quàm alios, ex-
 ploratas. Rectè quidam. De gentis
 origine magis creditur ipsi genti,
 quàm externis & remotis. De qui-
 bus non negabo magnam antiquis
 temporibus extitisse barbariem, ne-
 que minus perturbatam historiam,
 quàm rempublicani. Sic ut nullus
 veterum historicorum Hispaniæ de
 aduentu Iacobi meminerit, transla-
 tione, inuentioneque corporis, credo
 quoniam res celeberrimas, quæ
 in uniuersi populi ore erant, non pu-
 tarunt indigere monumentis littera-
 rum, ut memoria earum propagare-
 tur. Itaque ex tanto numero unum
 inuenio Sampyrum, antè sexcentos
 fermè annos Chronographum, qui
 Alfonso magnum ait templum
 ex secto lapide super Apostoli Iacobi
 corpore posuisse. Sed qua ratio-
 ne & quibus de causis eo fuerit dela-
 tum, non explicat. Lucas item Tu-
 denfis antè quadringentos paulò
 minus annos Chronico Isidori mul-
 ta de suo inseruit, plura adiecit ad
 suam ætatem, cuius operis prima
 pars Isidori nomine citatur à multis
 per errorem, cum pleraque absona
 Lucas miscuerit, indigna grauitate
 Isidori. In eo opere neque de aduen-
 tu Iacobi meminit, neque inuentionem
 explicat sacri corporis. Ea tamen
 dicit, ex quibus intelligatur v-
 trumque eius ætate fuisse tractatum.
 In Alfonso Rege Casto ait, Carolum
 Magnum uenisse in Hispaniam
 ut inuiferet templum beati Iacobi,
 Compostellamque euerfa Iria Flauia
 fecisse Metropolitanam. Non dis-
 puto de ueritate huius narrationis,
 sed certè qui poterat existimare uenisse
 tantum principem Compostellam,
 eamque prærogatiuam ei templo
 concessisse, nisi ibi sacrum corpus
 esset? Tum in Ramiro Rege, nocte,
 quæ præcessit pugnam nobilissimam
 ad Clauigium, qua uicti sunt
 Mauri, Hispania metu & dedeco-
 re liberatâ, confirmat Iacobum au-
 gusta forma, se uidentem in som-
 nijs Regi præbuisse, affirmasseque

in distributione prouinciarum facta à Christo inter Apostolos, sibi attributam Hispaniam, vt in eius patrocinio esset. Ex quibus verbis sensisse illum facile arguas venisse Iacobum in Hispaniam, non secus atque alij Apostoli iuere in attributas illis prouincias. Verum quid coniecturis est opus? In additionibus ad vitam D. Isidori Braulione auctore consarcinatam venisse Isidorum in Hispaniam, expressis verbis testatum reliquit. Eas Lucæ additiones quidam per errorem quasi ipsius Braulij verba citant. Sed fides veterum codicum omnium reclamatur, vbi post librum Isidori de viris illustribus ponitur Isidori vita, auctore Braulio: in ipsa etiam operum D. Isidori editione nuper Madriti facta, tum eo loco, tum initio libri Etymologiarum, sincera extat ea Isidori vita alienis non foedata centonibus. Ad Rodericum Toletanum Archiepiscopum, Lucæ æqualem transeamus, cuius silentij causam in historia superius ex coniectura explicuimus. Sed in disputatione tamen, quam Romæ coram Innocentio tertio habuit de primatu Toletanæ Ecclesiæ, Lateranensem Patrum conuentum celeberrimum agitantem, Compostellanus opposuit suæ Ecclesiæ dignitatem, quæ à Iacobo Apostolo fundata sacri eiusdem corporis possessione emineret alijs. Quam oppositionem vt eluderet Toletanus litigantium more fatetur quidem Iacobo datum, vt in Hispania prædicaret, venisse tamen negat, & ad vulgi rumores ablegat moniales sanctas, & viduas religiosas, quæ de prædicatione eius, & discipulorum paucitate prædicabantur. De corpore negare non audeat Compostellæ esse, ac potius assentitur, licet quidam affirmant corpus eius Hierosolymis reuiuissè, postea raptum, à discipulis delatum esse, & sepultum apud Compostellam: quæ sunt ipsa Roderici verba: sed sanè quorundam Iaco-

bo data cura est prædicandi in Hispania, si facultatem habiturus non erat. Apostolos in eare humanas rationes secutos putabimus, & non potius in re grauissima diuino inflatu actos, ne errarēt? ita ex confessione eius, quod facit dubium, refellitur: & ex concessio confirmatur, in quo nutare visus est. Præsertim cum plerique non ab Apostolis, sed ab ipso Christo eam prouinciam Iacobo destinatam testentur, certè Ramiri Regis diploma, quod extrema disputatione ponitur, & Floriacensis bibliotheca. Verum pro Roderico Toletano substituamus Rodericum Sanctium Palentinum Episcopum, qui in historia Hispania I. p. c. IV. de aduentu Iacobi Apostoli in Hispaniam & eius prædicatione multa dicit. Tum Ioanes de Turrecremata Cardinalis id testatur ad cap. Matth. 20. & in quæstionibus Euang. in festo S. Iacobi, quod personaliter, primo per se, deinde per discipulos, quos ibi reliquit, illuminauit terram Hispaniæ. Item Alfonso Madrigal Toletanus primi prologi in Matthæum, qu. V. & tomo III. in Matthæum cap. X. q. XXXIII. & tomo IV. in Matth. capit. XVII. q. XIII. S. Vincentius Valentinus Tomo tertio, sermone de sancto Iacobo cum cæteris confert. Atque hi quidem quatuor auctores antè centum septuaginta plus minus annos vixerunt in Hispania eruditionis laude celebres. Qui nostro hoc seculo ab anno 1500. & deinceps scriptorum foecundo idem senserunt, numerari non possunt. Nomina recensere satis erit, nulla locorum designatione. Martinus García Episcopus Barcinonensis in suis sermonibus, Petrus Antonius Neuter in Chronicis Hispaniæ, Franciscus Ossuna in sanctuario Biblico, Thomas Villanoua Archiepiscopus Valentinus in suis sermonibus, Ambrosius, Morales, Garibaius, Illescas in historia sua Pontificali, Hieronymus Romanus in opere quod Respublicas inscripsit, Franciscus

Tara-

Tarapha, Ferdinandus Castilius, in sui ordinis Dominicani historia: Hieronymus Blanca, in commentarijs rerum Aragonensium, Ioannes Mariæ Dominicanus de sanctis Hispaniæ. Et his antiquior, Franciscus Ximinius Franciscanus, in vita Christi Hispanicè conscripta libr. X. cap. de mirabilibus, quæ fecerunt Apostoli: qui liber in Cisterciensi bibliotheca suburbani eius ordinis monasterij Toleti extat. In diuisione inter ipsos prouinciarum diuino inflatu facta Iacobo attribuit Hispaniam. Postremò Petrus Cenedus, & Bartholomæus Laurentius Canonici Cæsaraugustani, hic in propria disputatione de hoc argumento, ille in opere quod collectanea ad ius Canonicum inscripsit, multa testimonia congesserunt, id ipsum affirmantium. Sed age caput hoc concludat Gasias Loaysa cuius noster è Philippi tertij Regis nostri magistro, nuper Archiepiscopus Toletanus, magnus virtutum & eruditionis cultor & fautor, quem importuna & faua mors vix delibato primi honoris delati fructu sustulit, Februarij die 22. anno 1599. Is in disputatione erudita de primatu Ecclesiæ Toletanæ, quam concilij Toletanis, à se castigatis inseruit ad marginem sic ait: *Beatus Iacobus Apostolus filius Zebedæi in Hispaniam venit, & ibi prædicauit Christi Euangelium, & in tota prouincia nouem tantum ad fidem afferunt conuertisse. Verum beatus Calixtus Papa in epistola translationis ipsius dicit illum plures fecisse discipulos, sed duodecim habuisse speciales, quorum nouem, dum adhuc viueret in Gallucia, elegisse.*

C A P. XI.

Pontificum Romanorum
testimonia.

Trium aut quatuor Romanorum Pontificum suppetunt de hoc argumento rescripta. Primum Leonis tertij epistola de translatio-

ne sancti Iacobi, quæ celeberrima olim fuit, passimque illius veteres meminunt: in qua Iacobi Apostoli mors, translatio & miracula continebantur, ijs quæ dicta sunt cuncta prorsus consentanea. De ea epistola meminit Calixtus secundus, libris de hoc ipso argumento editis, ac verò eam ponit libr. II. cap. III. Vincentius Bellou. libr. VII. specul. histor. cap. VI. Lucas Tudenis in Alfonso Rege Casto extructum Compostellanum templum ab eo Rege ait, venia Leonis tertij, tu intellige consecratum; quod cum in conuentu Episcoporum fieri posset solenne, ex voluntate & mādato Romani Pontificis cogebantur patres: vt factum est à Constantio Augusto cum Antiochenum templum ab eius patre Constantino Magno extructum dedicare vellet, vt refert Socrates libr. II. cap. V. adijciēs; *Cum Canon Ecclesiasticus habeat, non oportere præter sententiam Romani Pontif. Ecclesiæ canonizare.* Sic verba Græca habent. Longo item interuallo quo tempore Compostellanum templum ex seculo lapide ab Alfonso Rege magno denuo extructum est, Sampyro teste, atque ex eo Roderico Toletano gemina diplomata à Romano Pontifice Ioanne octauo venerunt: atque in altero facultas id templum consecrandi, quæ nos diplomata ex vtroque sumpta lib. VII. nostrorum annalium cap. XVIII. posuimus. Sed & epistola Leonis meminere Vasæus, Maurolicus, Baronijs, Gasias Loaysa locis superius notatis. Extat præterea Calixti secundi opus de miraculis & vita sancti Iacobi tribus libris distinctum, tum varij sermones de eodem argumento, & de translatione D. Iacobi. In ijs libris duodecim sibi Iacobum adiunxisse præcipuos discipulos confirmat, tres in Iudæa, nouem in Hispania. Ex his nouem duobus in ea prouincia relictis, qui Euangelium annuntiarent, septem alios secum

B 4

in lu-

in Indiam detulisse, qui magistri cor-
pus ab Herode occisi, nauis retulerunt
in Hispaniam. Eorum nomina
vt hoc loco referantur, opera non
est. Sed certe post magnas difficulta-
tes editaque miracula sepulto sacro
corpore redierunt Romam, & à Pe-
tro Apostolo Episcopi facti in vari-
as Hispania vrbes sunt remissi, sic
Calixtus. Qui initio in Calecia per-
manferunt Arhanasius & Theodo-
rus, eos à magistri sepulcro nūquam
discessisse, ac verò dextra leuaque fu-
isse sepultos ea Leonis epistola testa-
tur, & ex illa Maurolicus affert in
Martyrologio die Maij quinto deci-
mo. Fuere hi Calixti libri olim cele-
berrimi, quando eos Innocentius se-
cundus suo diplomate probandos
duxit, vt Baronius affert, ad Marty-
rologium Roman. die XXV. Iulij, de
quibus tamē paulò post propriè dif-
putare constitui. Possem ad superio-
ra adijcere Calixti tertij. diploma,
quod Cæsaraugustæ in Tabularijs
seruatur S. Mariæ de Pilari, quod cō-
sona cum cæteris voce venisse Apo-
stolum in Hispaniam ait, virginif-
que monitu id templum in ea vrbe
eius nomine posuisse. Verba diplo-
matis non exiguumque fragmen-
tum Bartholomæus Laurentius af-
fert disputatione propria de quo a-
gimus. Ad nos etiam ij Canonici ex-
emplum eius diplomatis, ex auto-
grapho testato descriptum misere su-
periori tempore, quo nostros anna-
les de rebus Hispaniæ publicauimus
in linguam vernaculam, ex Latina
couersos. Accedit Sixti quinti di-
ploma anno 1589. datum, quo pro-
bat officium eius festi per totam Hi-
spaniam, cum sua octaua celebrari.
In eo tum Iacobum in Hispaniam
venisse, tum sacrum corpus in Com-
postella esse testatur. Quæ causa
priora responsa & vetera, & recen-
tia noua censura mutandi? Verum
negas propter exiguum tempus, quo
Christo superuixit Apostolus, potu-
isse tam longinquam obire peregrina-
tionem. Ego quidem superius de-

di octo tantum annis superuixisse,
A idem tamen contendo à morte Ste-
phani, quæ Christi in cælum ascensi-
onem proximè est subsequuta, quan-
do alij discipuli sunt dissipati, re-
mansit autem pars maxima Aposto-
lorum Hierosolymis, potuisse Hispan-
iam obire, ibique si non quinque
(vt quidam aiunt) certè aliquot an-
nos subsistere. At vestigia itineris re-
quiris. Sanè in Hispania multa mon-
strantur. Cæsaraugustæ templum ab
eo extructum, de qua re modo non
disputamus, ad Iriam Flauiam &
Compostellam plura, vbi orauit, v-
bi docuit, diuina hostia sacrificauit,
vbiq; delituit, cum ad necem quære-
retur, loca omnia oratorijs erectis,
aut lapideis crucibus insignia. Hæc
inuertere quis aufit? In Italia Veru-
lana Ecclesia, in Hernicis Aprutij,
parte Mariæ Salome matris Iacobi
possessione gloriatur eo loco extin-
ctæ, cum grandæua filium euntem
redeuntem eum comitaretur scilicet.
Quæ omnia in ludibrium vertant,
quicumq; pergunt negare Iacobum
ex Iudæa vnquam discessisse, quod hi
faciunt. Ac verò Iacobi corpus Com-
postellæ esse tumulatum, vix ac ne
vix quidem consistat ea persuasione
mota versatum ijs locis Apostolum.
Hæc enim ita sunt connexa, vt diuel-
li non possint, neutrumque profecto
stabit alterutra parte mota: loci-
que celebritas ac religio toto orbe
celeberrimi, ne nouis opinionibus
& litibus labefactetur penitus & cō-
cidat periculum est, vt ex alio prin-
cipio monstrabitur. Si prius quæ re-
liqua sunt executus fuero. Et alioqui
quæ causa esse potuit extinctū corpus
in Caleciam vehendi terrarum ex-
tremam, si in tutela eius non e-
rät Hispania, viuensque
eam Euangelij luce
non illustra-
uit

CAP. XII.

Calixti secundi
liber.

Celeberrimum fuisse librum Ca-
lixti secūdi de miraculis & trā-
slatione Iacobi Apostoli necesse est,
quando passim ab antiquis scripto-
ribus & à posterioribus citatur inte-
gris etiam narrationibus ex eo in
sua sæpe scripta translatis, nostra æ-
tate à quibusdam quasi supposititi-
is sugillatur nullo antiquitatis ex-
emplo aut testimonio producto.
Quod quoniam neque temere vi-
dentur facere. Neque sine argumen-
to probabili, de eo pauca hoc loco
subijcere visum est. Hunc librum sa-
nè vestigijs omnibus inquisitum, ad
nos tandem Cæsaraugusta misit
Bartholomæus Morlanus præcipua
eruditione & humanitate vir, do-
num auro & gemmis maius, propter
insatiabilem eum videndi cupidita-
tem; quoniam ex eo vel maximè li-
tém hanc dirimere cogitabam; ne-
que fefellit opinio, vt sequentia de-
clarant. Itaque statuo Calixtum li-
brum de Iacobi miraculis scripsisse,
quid enim in eam sententiam anti-
qui conspirassent, vt de nullo libro
Hieronymi, Augustini, aliorum mag-
gis, cum tamen Calixti librum syn-
cerum nusquam extare certum ha-
beo, sed additionibus & centonibus
alienis foedum, frequenti eius sæculi
more, quo veterum scripta additio-
nibus locupletandi specie miseris
potius modis sæpe foedarunt: cuius
licentiæ non vnum exemplum ex-
tat, sed ad singulas eius partes pro-
priè accedamus. Ergo primus Ca-
lixti liber, qui de miraculis B. Iacobi
inscribitur, eius auctoris procul du-
bio est, quod indicat Calixti nomen
præfixum operi, & prologus, sed ad-
mixtis aliunde multis miraculis, vt
tituli ipsi declarant, quibusdam capi-
tibus Calixti nomine expresso, qui-

busdam Humberti, Anselmi, Albe-
rici, Bedæ, pleraque etiam nullius au-
ctoris nomen præferunt, nempe quæ
posterior compiler de suo adiecit,
vsq; eo, vt posterioris temporis qua-
dam fuisse constet miracula ex an-
norum numero in ijs designato. Se-
cundus liber titulo de translatione B.
Iacobi ex inscriptione & prologo to-
tus Calixti est: nihilque habet quod
lectorem iure offendat; nisi fortasse
mouer quod ca. IV. affirmat, festum
trāslationis B. Iacobi mense Decem-
bri celebrari solitum, Aldefonsum
inclytum Imperatorem Hispanum
bona memoria dignum ante ipsum
in Gallæcia instituisse. Quod dictum
non de Alfonso eius Pōtificis ex fra-
tre Raymūdo nato, qui inter Hispan-
nos Reges nomen vulgò tulit Im-
peratoris Hispaniæ, sed de Alfonso
sexto Castellæ Rege interpretatur,
qui post captam Tolerum se dixit
Imperatorem Hispaniæ, quod eius
exemplo Alfonso Aragonius eius
gener etiam vsurpauit, vt in nostris
Annalibus refertur lib. IX. cap. XVI.
& lib. X. cap. VIII. Venio ad tertium
librum De itinere ad B. Iacobum, qui
Calixti non est haud dubium, nam
neque nomen eius in fronte præfert,
secus quam alij duo libri: & totus ex
fabulis & mendacio est compactus,
eius, qui sine iudicio ex alijs fabulo-
sis libris corrasit. Quæ vt sigilla-
tim prodantur singula, operæ non e-
rat; ipsa se produnt. Quid quod
capit. XIV. auctor Calixti meminit
tanquam mortui, quippè bona me-
moriam dignum dicit. Sed neque ve-
rum, ex vno alios duos, quasi nothos
& fabulosos damnare. Quatuor
homiliæ opus claudunt de beati Ia-
cobi laudibus & translationibus e-
ius varijs, singulæ Calixti nomi-
ne præfixo: in quibus quid esset
reijciendum non inueniebam, ac
potius auctoris grauitatem, & eru-
ditionem & elegantiam præ se fe-
runt, nisi fortè mouet epistola e-
iusdem post primam homiliam
non suo loco posita fortassis, quod
tanti

tanti non erat, vt totus liber ex eo refellatur. Verum de ea sermo recurret, quoniam abijcere quadam fragmenta ex eo libro visum est: vnde vna opera & liberum esse Calixti, & B. Iacobum, de quo illis erat, venisse in Hispaniam liquido comprobatur.

**Leonis (nempè tertij)
epistola de translatione
B. Iacobi
Apostoli.**

Noscat fraternitas vestra dilectissimi rectores totius Christianitatis, qualiter in Hispania integrum corpus beati Iacobi Apostoli translatum est. Post Ascensionem Domini nostri Iesu Christi & Saluatoris ad caelos, aduentumque Spiritus sancti super discipulos ab ipsa passione Christi in reuolutione anni undecimi tempore azymorum beatissimus Iacobus Apostolus per Iudaeorum synagogas Hierosolymis captus ab Abiatar Pontifice simul cum Iosia suo discipulo, iussu Herodis capite plexus. Sublatum est autem corpus illius sanctissimi Iacobi Apostoli à discipulis suis nocte praetimore Iudaeorum, qui Angelo Domini comitante peruenerunt in Iopem ad litus maris. Ibi verò haesitantes ad inuicem quid agere deberent, ecce nutu Dei parata affuit nauis. Qui gaudentes intrant in eam portantes alumnus Domini nostri Redemptoris, erectisque velis simul cum prosperis ventis cum magna tranquillitate nauigantes super undas maris collaudantes clementiam nostri Saluatoris Iriae peruenerunt ad portum: ubi praegaudia ceciderunt hunc Dauidicum versum: In mari via tuae, & semita tuae in aquis multis. Egressi de nauis deducetes deposuerunt beatissimum corpus in quoddam pradiolum vocitatum nomine Liberum donum, distat à praefata vrbe octo millibus, ubi nunc veneratur. Quo in loco inuenerunt vastissimum

idolum à paganis constructum, ibi vero circumspicientes inuenerunt cryptam, in qua erant ferrea instrumenta, cum quibus artifices lapidum erant assueti agere domorum aedificia. Gaudentes igitur ipsi clientuli praefatum idolum diruerunt atque minutatim in puluerem redigerunt. Deinde cauantes in altum posuerunt firmissimum fundamentum, ibique desuper fecerunt paruum arcuatam domum, ubi construxere lapideo opere sepulchrum, ubi artificiali ingenio conditur corpus Apostolicum. Super aedificatur Ecclesia quâritate nimia, quae altari ornata diuino fulgore deuotopadit aditum populo. Post humationem sanctissimi corporis laudes celebrauerunt supremo regi psallentes hos Dauidicos versus: Latabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, & laudabit omnes recti corde. Et iterum: In memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Post aliquantum vero temporis ab eiusdem Apostoli alumnis in fidei agnitione plebitus edoctis, breui adoleuit secunda ac Deo multiplicata mensis. Immo autem salubri consilio duo clientuli remanserunt ibi ad custodiendum pretiosum talentum, beati scilicet Iacobi corpus venerandum, quorum vnus dicitur est Theodorus, alter vero Athanasius. Alij vero discipuli Deo comite ad predicandum Hispanias ingressi sunt, ut praemisimus, illi duo discipuli pedissequi pro reuerentia illius magistri, dum summo cum affectu praefatum sepulchrum per uigiles indefinenter per uigilarent, miserunt se post obitum suum à Christianis iuxta magistrum suum, vnus ad dexteram illius, alius ad sinistram sepeliri. Sicque definito termino uitae naturae debitum persoluentes, felici excessu spiritum exhalarunt calog; animas gaudentes intulerunt. Quos praceptor non deserens, egregius celo terraque secum collocari obtinuit diuinitus, stolaque purpurea in aeterna curia, cum eiusdem discipulis gaudet ornatus corona, miseris se deposcentibus inuictis, fragio patrocinaturus, Auxiliante Domino & Saluatore nostro Iesu Christo, cuius regnum & Imperium cum Patre

& Spi-

& Spiritu sancto perenniter manet in sacula saeculorum. Amen.

De hac Leonis epistola frequens mentio extat in scriptoribus Ecclesiasticis; ac sigillatim initio historiae Compostellanae, ex ea epistola affertur, corpus B. Iacobi, postquam casus est, extra ciuitatem proiectum canibus, discipulos collecti, ut ille monuerat, & cum capite compositum in Hispaniam detulisse. Ex quibus verbis & auctores eius historiae suspicabar Calixti librum uidisse, quando nusquam nisi in eo extat ne vestigium quidem eius epistolae: deinde in nostro hoc epistolae exemplo deesse aliquid cogitabam: quando quod in historia Compostellana ex ea refertur in nostra desideratur: atque post illa verba, capite plexus est, addendum quod Compostellana ait de corpore abiecto canibus, & de capitis cum corpore collectione.

**Epistola Innocentij
Papae (certè) se-
cundi.**

Innoentius Episcopus seruus seruorum Dei, vniuersis Ecclesiae filijs salutem & Apostolicam benedictionem in Christo. Hunc codicem à Domino Papa Calixto primitus editum, quem Picardus Americus Picardus de Partiarico veteri, quem etiam Oliverius Descani Villa sanctae Mariae Magdalenae de Vitiliaco, & Girberga Flandrensis socia eius, pro animarum suarum redemptione sancto Iacobo Galliciensi dederunt, verbis veracissimum, oratione pulcherrimum, ab heretica & apocrypha prauitate alienum, & inter Ecclesiasticos codices authenticum & carum fore auctoritas nostra vobis testificatur, excommunicans & anathematizans auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus sancti illos, qui eius latores in itinere sancti Iacobi forte inquietauerint, vel qui ab eiusdem Apostoli basilica, postquam ibi ob-

latus fueris, iniuste illum abstulerint, vel fraudauerint. Ego Americus Cancellarius hunc librum authenticum & veracem fore ad honorem sancti Iacobi manu mea scribendo affirmo. Ego Giraldus de sancta cruce Cardinalis hunc codicem pretiosum ad decus S. Iacobi penam scribendo corroboro. Ego Guido Pisanus Cardinalis quod dominus Papa Innocentius testificatur affirmo. Ego Vio Cardinalis quod domini Papae Innocentij auctoritas affirmat laudare non recuso. Ego Gregorius Cardinalis nepos domini Papae Innocentij, hunc codicem optimum ad honorem beati Iacobi laudo. Ego Guido Lombardus Cardinalis librum istum bonum & pulcherrimum ad decus S. Iacobi glorifico. Ego Gregorius Genua Cardinalis hunc codicem optimum similiter ad decus S. Iacobi laudo. Ego Albertus legatus praesul Ostiensis ad decus sancti Iacobi, cuius seruus sum, hunc codicem legalem, & carissimum, & per omnia laudabilem fore praedico.

Hanc epistolam confictam non esse subscriptiones adiectae cuiuncumque, atque in eis nomina Cardinalium cum ijs conuenientia prorsus, quae ex tabularijs Romanis deprompta posuit Onuphrius tanto post intervallo in suo de Cardinalibus libro. Americi Cancellarij, Gerardi, Guidonis, Gregorij aliorum tantum pro Vio lege Iuo pro Albertus Albericus, qui fuit Ostiensis Cardinalis, quo etiam nomine vocatur libr. i. Calixti cap. 27. Miram veritatis vim, quae sibi tota consentit. Et alioqui ynde ea nomina fingendi facultas, nullo tunc de eo argumento & Cardinalium numero, & creationibus libro. Itaque ea epistola, qua liber primus clauditur de miraculis B. Iacobi pro legitima & vera habeatur, atque ex ea liber ipse quem Calixti esse confirmat.

Porro Innocentius Calixtum subsecutus est vno interiecto Honorio secundo.

Prolo-

Prologus Calixti in secundum librum nempe de translatione B. Iacobi Apostoli.

Hanc Beati Jacobi translationem in nostro codice excludere nolui cum tanta prodigia & trophaea ad decus Domini nostri Iesu Christi & Apostoli in ea scribantur, quae etiam minime ab epistola discorant, quae B. Leonis nomine intulatur. Sed sciendum quod beatus Iacobus plures discipulos sed duodecim habuit speciales. Tres in Hierosolymitanis oris elegisse legitur, quorum Hiermogenes praesul effectus & Philetus Archidiaconus post eius passionem apud Antiochiam multis miraculis decorati, sacra vita in Domino quieverunt, & beatus Iosias Herodis Dapifer una cum Apostolo martyrio exitit laureatus. Novem vero in Galacia, dum adhuc viveret Apostolus, elegisse dicitur, quorum septem alijs duobus in Galacia praedicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymis perrexerunt, eiusque corpus post passionem per mare ad Galaciam deportaverunt. De quibus beatus Hieronymus in sua Martyrologia sic dixit, ac beato Chromatio scripsit. Quod sepulchro in Galacia beati Jacobi corpore, ab Apostolis Petro & Paulo infulis Episcopilibus apud Romam ordinantur, & ad praedicandum Dei verbum ad Hispanias adhuc gentili errore implicatas diriguntur. Tandem vero praedicatibne sua innumeris gentibus illustratis, Torquatus Acci, Crespion Verigi, Secundus Abule, Endalecius Vrci, Cecilius Eliberi, Eusebius Caidese, Eusebius Eliturgi, s. Idibus May quieverunt. Alij vero duo discipuli, Athanasius scilicet, & Theodorus, ut in ipsa beati Leonis epistola scribitur, iuxta Apostolicum corpus vnum ad dexteram & alius ad laevam sepebantur.

Ex hoc prologo duo miracula

quasi male coherentia, & posteriori, ut videtur, tempore ad Calixti verba adiecta, quasi male afflutos centones loco movimus.

Epistola eiusdem Calixti.

Calixtus Episcopus servus servorum Dei sanctissimo consensui Cluniacensis Basilicae, sedis Apostolicae suae electionis, heroicisque famosissimis Gulielmo Patriarcha Hierosolymitano & Didaco Compostellanensi Archiepiscopo, cunctisque orthodoxis salutem & Apostolicam benedictionem in Christo. Quoniam in cunctis cosmici climatibus excellentiores nobis herois dignitate & honore reperire nequirem, hunc beati Iacobi codicem P. V. misit, quatenus si quid corrigendum in eo invenire poteritis, auctoritate nostra amore Apostoli diligenter emendetur. Veruntamen innumeris pro hoc codice passus sum anxietates. Dum vero essem scholaris ab infamia Apostolum diligens, quatuordecim annorum spatium perambulans terras & provincias barbaras, quae de eo scripta inveniebam, paucis & vilibus & hirsutis schedulis diligenter scribebam, ut in vno volumine ea comprehendere potuissem, quatenus sancti Iacobi amatores aptius simul invenirem, quae necessaria sunt festis diebus ad legendum. Omnia fortuna inter praedones cecidi, & raptis omnibus spolijs meis, codex tantum mihi remansit. In pelagus aquarum multarum crebro cecidi proximus morti, & evasit codex minime infectus. Ergastulis trusus fui, & perduto toto censu meo, codex remansit. Me exeunte domus qua eram crematur, & consumptis rebus meis, evasit codex mecum iniustus. Quapropter capi cogitare, si iam codex iste quem manibus meis perficere studebam, Deo fore acceptabilis. Cumque hoc summo studio praemeditarer, nocte raptus per extasim in quadam aulae regiam fulgentem, vidi iuvenem quendam inastimabili pulchritudine decoratum, splendida luce circumdatum,

regiam

regia veste mirabiliter indutum, regali laurca laureatum, orientalem valvulam eiusdem aulae cum quibusdam socijs ingredietem, quorum unus sic ait. Ecce filius Regis, et statim ille cathedra optima sedens mihi sedere pedibus eius ait. Praebe mihi quas in manibus habes chirothecas, cui libenter obtuli. Qui cum eas manibus acciperet, thalamumque ingrederetur, quidam ex socijs eius, quasi dapifer esset ipseus, mihi de illo ait. Quia ipse est filius Regis summi, & addit dicens: sicut chirothecae a manibus tuis accepit, sic codicem Apostolicum postquam compleveris placide ac volutarie suscipiet. Rursum translationis Apostolicae sermonem venerandum diu mihi ruminati, ac quinternum eius scripturae inter manus tenenti, una cum beato Iacobo in extasi ipse apparuit dicens; Hec nobis praecipua grata, omnibus observanda scribere non differas, scribere quae cepisti corrigens scelerat praevorum hospitum manentium itinere Apostoli mei. Et idcirco nemo putet me aliquid ex proprio sensu meo scripsisse, sed ex libris authenticis utriusque scilicet testamenti, sanctorumque Doctorum Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Bedae, Maximi, Leonis, ceterorumque Catholicorum. Ea quae in primo codice habentur, intelligat, ut in eo patet excerptisse. Cetera vero quae in libris sequentibus historialiter scribuntur, aut proprio oculis vidi aut scripta reperi, aut verissima relatione didici, & in eis scripsi. Nemo igitur hunc librum despiciat cum invenit in eo leuiditatum. Idcirco leuiditatum nostros sermones in eo scripsimus, ut tam imperitis quam peritis aperirentur, multi quod non intelligunt despiciant. Sic igitur omnibus praefectum est opusculum: istud, ut tam peritis arte grammatica quam non intelligentibus magna proficiat. Quisquis igitur ea quae hic liber continet in manibus arguetis vel vacuis disputationibus suis irrita fecerit, vel spreverit, vel loqui contra ea praesumpserit, anathema sit cum Arrio & Sabellio. Valde omnes in Domino. Data Laterani Idibus Ianuar.

In hac epistola movere possit suspicionem, quod Patriarcha & Ar-

chiepiscopo Patrum nomen & honorem adscribat, cum Paternitatis vestre titulus deberetur. Verum Patriarchas, non Patres vocari a Pontificibus, sed maiori honorum titulo, ex multis Gregorij magni epistolis intelligitur, ut qui in concilijs generalibus sellis sublimioribus a ceteris praesulibus, etiam a Cardinalibus sunt discreti, titulis honestioribus illustrentur. Deinde cum librum eorum censura subijciat, quasi iudices maiori quam alios honoris praefatione alloquitur. Neque movere magis debet vox herois, aut vox leuiditatum. Neque enim praescribere possunt Pontifici ut eleganti nomine non eos compellarer herois vocando, aut titulum libro non adscriberet; Leuiditatum de miraculis B. Iacobi Apostoli vocans, ut videtur, quasi non eleganti & accurato stylo, sed tumultuarie compositum. Et alioqui pro sinceritate epistolae militavit, ea duorum praesulum nomina, qui haud dubium Calixto aequales fuere, Gulielmus Patriarcha Hierosolymitanus, Belgatione, patria Mechliniensis, & Didacus Gelmirus Compostellanus, par praesulum ea aetate longe grauissimum, alter in Syria, in Hispania alter, tam distincti locis quam pietate eruditi & pares. Quod si in Guillelmo ratio temporum non nihil discrepare videatur, pro eo Guarimundus substituitur ob festinationem librarij in nominibus proprijs, prima tantum littera expressa quod in diplomatis & privilegijs olim usitatum fuit.

CAP. XIII. Corpus S. Iacobi Apostoli, esse in Hispania.

Quandi licentia non vno loco solet resistere: ex vno incommodo neccuntur alia. Ac verendum est ne si semel obtinuerint Iacobum Apostolum in Hispaniam non venisse,

quod

quod fortasse agunt, nouo impetu suscepro irruant in eius sepulchrum priori victoria validiores, nobisque extorqueant pari libertate pronuncian di sacrum corpus, tribuant alijs, qui se aut totum, aut partes habere iactant. Ea extitit occasio in extrema disputatione confirmandi corpus Apostoli Jacobi, non alibi, quam in Hispania esse. Piger haru liriun, & puer mouere quae immota melius starent: sed quid facias! succurrendum patriae religioni, quae profecto venit in periculum, ne templum numine plenum, toto orbe celeberrimu sua dignitate spoliatur. Mitto hoc loco Sampyrum Asturicensem, qui initio suorum Chronicorum de Alfonso Magno sic ait: *Tum in Gallacia Compostelle super corpus beati Jacobi Apostoli Ecclesiam quam construxerat Rex dominus Adelfonsus, Magnum vocat, qui Castus est dictus, magnam ex lapidibus, & luto opere paruum. Rex iste precipitavit eam, & ex calce quadratisq; lapidibus marmoreisq; columnis sine basibus construxit eam valde pulcherrimam era 860, nēpe anno Christi 822.* Quid historia Compostellana: nil aliud toto opere agit. Quorsum Lucas Tudēsis in Alfonso Casto respexit, cum dixit Carolum Magnum venisse Compostellam, eamq; Metropolitanā iure donasse! In disputatione de primatu Toletanae Ecclesiae Rodericus Toletanus luce veritatis conuictus, nō audeat negare Compostellanam Ecclesiam praesentia & possessione sacri corporis eminere. Quid Leo tertius Epistola superius adducta? Quid Calixtus secundus dicatis libris aliud agunt, quā corpus eo à discipulis marivectum, atque eo loco tumulatum? Festum traslarionis S. Jacobi passim per Hispaniam celebratum, Romanorum Pontificum iussu aut permisso, an aliò spectat quam eo loco corpus esse? id aperte docent eius festilectiones nuper à Sixto quinto probatae. Prodiit recens Floriacensis Bibliotheca, atque in ea ante sexcentos annos descripta narratio traslati cor-

poris sacri Jacobi Hierosolyma in Hispaniam, ijs, quae nos dicimus consentanea prorsus, vt ea repetere non sit opus. Deniq; nullum historicum legi, neq; quemquam alium scriptorem, ac ne esse quidē puto, qui ausus sit Compostellae eam possessionem detrudere: aut producant si qui contra sentiunt. Eodem spectat votum Compostellanae peregrinationis, quod cum Hierosolymitano & Romano tertium adiungitur, ne facile homines eo & promiscue solvantur sine peculiari auctoritate Romani Pontificis expressa, qui eam facultatem retinere penes se, alijs auferre cōsuevit extrau. Etsi Dominici II. de Poen. & remis lib. V. Eodē pertinet à multis Regibus & Principibus suscepta peregrinatio ad ea loca varijs temporibus, quorū numerus iniri non possit. Quae enim alia praecipua causa extitit, ingenti labore aspera & inculta loca superandi longinqui itineris, si corpus sacrum ibi non erat? Verum Regum Hispaniae plura diplomata attingamus, & priuilegia tēplo Compostellano concessa, non alia causa, quam colendi studio sacrum Apostoli corpus. Alfonso cognomento Castus quo tempore sacrum corpus est inuērum post extructum à se templum, in alimenta ministrorū millia passuum tria circa illud concedit. Integra diplomata inferere lōgum esset, verba quadam proferre necessarium. Ait ergo: *Huius enim beatissimi Apostoli pignora sanctissimum videlicet corpus reuelatum est in nostro tempore.* Alfonso successor Ramirus ob victoriam ad clauium Apostoli ope partam de Mauris, reā ex voto fecit Hispaniam vniuersam pendendi quotannis ex singulis iugeris modii frumēti templo Compostellano. In eo diplomate, quod celeberrimum profecto est, & à multis Pontificibus Romanis deinde confirmatum, nulla mentio extat sacri corporis quo loco esset: solum ait Apostolum sibi dormienti hac verba dixisse. *Nunquid ignorabas quod Dominus noster Ie-*

sus

*sus Christus alias provincias, alijs tribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meae tutelae per sortem deputasset. & mea commississet protectioni. Verum integrum diploma, quoniā celeberrimum est, praestabit ad calcem adijcere. Ramiri filius Ordonius eo nomine primus quo diplomate ad tria terrae milliaria circū templū concessa antea, denuo adijcit alia tria, sic inchoat. Pro reuerentia & honore beatissimi Jacobi Apostoli nostri totius Hispania patroni, cuius corpus tumulatum est in Gallacia in finibus Amara. Quid Alfonso Ordonij filius cognomento Magnus? diplomatis quod illi tēplo concessit, quo tempore consecrandum curauit, hoc initiu est: *Supplex ego Adelfonsus Princeps egregij eximijque principis Ordonij proles cum coniuge mea Scemena sub Pontifice loci eiusdem Sifnando staturimus adificare domum Domini & restaurare templum ad tumulū sepulchri sancti Jacobi.* Quid plura? An est aliquis posteriorū Regum, qui suo diplomate nō aliquod donum Compostellano templo concesserit, ea à plerisque causa expressa quod ibi sacru corpus esset? Verum in magna copia eorum, quae in tabularijs Compostellanis cū fide feruantur, priorum Regum diplomata ad confirmandam hanc persuasionem protulisse satis habui, ac simul monere aduersarios, ne inutuli notatione acnoxia loci toto orbe celeberrimi religionē pulcherrimē stantem labefactate aggrediantur, quae certe constare non potest corpore sacro inde praua persuasione moto, ac ne negato quidem Iacobum venisse in Hispaniam.*

CAP. XIV.
Conclusio operis.

Merito pictores illi accusantur qui ignorantes quid sit satis, manum de tabula tollere nesciūt, dum fingunt & refingunt singula, neq; sibi imperare sciūt inexhausta artis in-

temperatia & pruritu: & nos iure vituperemur, nisi longae disputationis finem faciamus tandem. Modesto lectori quae diximus fidem faciant, contentiosos sanandi nulla spes, qui prauo infecti prauidicio veritati & luci oculos claudunt. Finis ergo disputandi erit, si ex tanta rerum sylua praecipua fundamenta causae breui repetita in memoriam reuocauero. Ea numero tria sunt. Ex Isidori testimonio primum, quod nullae calumniae labefactent, nullae euertant machinae. Nam liber *de vita & obitu patrum* Isidori esse, Braulius & Illefontius eius aequales & eruditione clari in eius vita testantur, quo grauius testimonium esse non potest. Dubitas id eos scripsisse? lege eorum scripta ad calcem libri de viris illustribus Isidori. Si pergis praefractus esse, debes saltem aliquem probatae fidei auctore proferre, praeter vnum aut alteru nostrae aetatis, qui eorum fidem dubiam faciat. At librum non reijcis, quae enim id fronte: sed locum corruptum contendis, vbi venisse Iacobum in Hispaniam ait. De quo superius copiosius, sed audi rursus quae pro nobis faciāt. Nuper is liber Madriti prodijt ad fidem octo codicum castigatus, nūm in aliquo ea verba deerant in nullo planē, vt duae Parisienses editiones mittantur in ea parte consentientes. Plura & maiora testimonia requiris! eueras omnia, & fundamenta conuellas fidei faciendae, & libros sinceros confirmandi, si talibus praesidijs demis fidem. Sed & integras Ecclesias tibi protuli ea. VIII. non pauciores octo aut decem, quae in suis Breuiarijs Iacobum venisse in Hispania ex Isidori auctoritate confirmant. Superiora recognosce, si ficta putas, testato descripta mittere promptum est. Sed nimirum praestabat vno verbo Isidori auctoritatem flocci facere, quod mihi videris agere; aut fortassis pro Isidoro tāta praesidia extare ignotum erat, eum ingressus es in hanc causam, quod magis arbitror. Alterum causae fundamentum

mentum liber Calixti secundi esto, ad id comparatus, ut Iacobum venisse in Hispaniam, eoque post mortem relatum corpus, persuadeat. cōfictus inquis mendacio. Quis id ante re dixit? A quadringētis annis is liber passim citatur, num aliquis reiecit tanquam falsum? certe Vincentius, libr. VIII. specul. cap. VI. & VII. ex eo cōfirmat inter alia Iacobum in Hispaniam venisse, nouemq; in ea elegisse discipulos, nimirum præcipuos ex omni numero. Plura lib. XXVI. cap. XXX. ipsius libri verbis, tum de labore, quo librū Calixtus scripsit & conseruauit in multis periculis & casibus, qui illi contigerunt, tū deinceps plura miracula B. Iacobi cōmemorat: subsecutus est longo proximus interuallo Antonius Florēt. qui parte II. histo. tit. XVII. cap. I. §. II. eadem totidē fermē verbis refert. Post hunc Trithemius accedat de scriptoribus Ecclesiasticis, ubi cum librum Calixto tribuit, tum nostra ætate Maurolicus in suo Martyrologio Maij XV. die. Mitto multos alios tū antiquos, tum nostræ ætatis proximios. Num ex eo numero vnus saltem de fide eius libri dubitauit? nemo prorsus, an ceteri omnes fuerunt, tu solus sapias? At rationes, inquis, inuictæ extant, quibus is liber falsi damnatur. Credo e quidem ita tibi videri, alioqui non mouisses quæ immota melius starēt. Sed age, oppido libenter eas audiam. Nempe in disputatione de primatu à Roderico Tolerano habita coram Innoc. III. Romæ, de eo libro Compostellanus, quo aduersarium refelleret maximē, de Iacobi aduentu dubitantem, nullam fecit mentionem. Pugionem non plumbeum, sed è calybe. Quo vno imperu Isidori etiam testimonium prosternas, cuius nihil magis meminit. Sed nimirū neq; in codice referuntur omnia, quæ in ea disceptatione dicta sunt. Neque Cōpostellanus libros omnes nouerat, aut in prōptu habebat, quos pro se citaret. Ipse etiam qui in literis omnem ætatem contriui, & magnam

Europæ partem obuii eruditionis eragō, in luce orbis terrarum diu versatus, ante paucos annos libri eius notitiam habere coepi. Quid ergo mirū in eo sæculo tam rudi & inerudito, ea librorum penuria, à præfule alijs curis distracto, cum librum ignorari? At in eo multa miracula continentur, quæ posteriori tempore contigerunt. Nimirum collectionum similitium libris & rapsodijs id accidit, ut pleraque adijciantur à posterioribus auctōris & libri nominibus intactis. Sed illud ait quispiam maximē mouet, quod in historia Compostellana, quæ ipso Calixti tempore cōfarcinata est à tribus auctōribus nihilominus Munone & Hugone & Gerardo, nullam de Calixti libro extare mentionem. Sed facile ea criminatio refellitur ob longinquitatem regionū, Calixto in Gallia & Romæ agente, nondumq; eo fortassis libro euulgato, certè per multorum manus, quæ nisi progrediente tempore vix vnquam fiebat, nondum inuenta typographia incredibili rei literarię profectu & commodo; & alioqui eos vidisse Calixti opus, tamen nihil meminerunt, vehemētē suspicabar ex epistola Leonis, quā citant, & ex Calixti secundi epistola ad Didacū Gelmirium cap. XII. posita de hoc argumento. Sed & Innocentij secundi pro libro Calixti approbatio pluris esse debet, quā omnia argumenta in contrarium: cuius germanam epistolam eam esse superius liquidò monstrauimus, omni subterfugio contra tendēdi sublatō aduersarijs. Sed age postremum nostræ causæ præsidium profertur. Id ex traditione Ecclesiarum peti debet, traditio ex Breuiarijs, quæ magno numero superius cap. VIII. protulimus. An est aliqua peregrinatio alicuius ex antiquis, pro qua plura Ecclesiarum testimonia extēt? Ac falli omnes potuerunt. Esto, num solus qui contra tendis, nūquam es falsus, in quo quā latus se campus aperiebat? Sed temperandum est tamen stylo, & frenandus animi motus, dum

quæ

quæ sunt reliqua perago. At traditionem Ecclesiarum Hispaniæ sic habere non negas, præclare profecto nobiscum agis; in quo potuisses addere, si mens propitia fuisset, alias præterea extra Hispaniam Ecclesias tantundem sentire, quod ignorare non poteras: sineque additione confiteri verum erat, & ponere in Hispaniam B. Iacobum venisse, quando quod multis testibus confirmatur, id æqui iudices verum certumque esse pronunciant: nos autem non multos pro nobis testes, sed innumeros, incorruptos, & integros protulimus. An ad victoriam superest aliquid? nihil arbitror plane: benignus modo lector accedat & arbiter, qui amoto præiudicio nostra hæc, qualia sunt, patienter legat aut audiat. Acrimoniam, si quo loco nimia videtur, iustus dolor excusabit ex rei indignitate susceptus. Atque illud postremò addam, longè aliam rei & accusatoris conditionem esse: cum sit reo satis ne causa decedat & possessione, si probabilia in defensione afferat; & nos tamen inuicta protulisse præsidia putabamus, accusatoris partes sint, perspicua ad victoriam proferre argumenta nullo ea euadendi loco, ac quæ confessionem exprimāt ab inuictis quantum pectoribus. Quod an illi fecerint, an verò nos suscepto muneri nostra defendendi satisfaciamus, prudens & modestus lector & iudex considerabit, cuius censuræ nostra libenter subijcimus, veniam daturus, si quid præterea in hac disputatione est erratum.

A Votum Ramiri Regis eo nomine primi, quo ream fecit Hispaniam pendēdi modium frumenti quotannis per iugera B. Iacobi Apostoli templo Compostellano.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Aæn. Antecessorum facta, (per quæ successores ad bonum poterunt erudiri) non sunt prætercunda sub silentio, verum potius debent committi monumentis literarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis inuitentur. Ea propter ego Ramirius Rex, & à Deo mihi cōiuncta Vrraca Regina cū filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garfia, oblationem nostrā, quam gloriosissimo Apostolo Dei Iacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus obseruationi: ne forte successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irumpere, & etiam per recordationem nostræ operationis, ad similiter operandum moueantur. Causas, quibus ad faciendam istam oblationem cōpulsus sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum referrentur in posterum. Fuerunt igitur in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ, à Sarracenis factam Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desidiosi, & inertes Christianorum principes, quorum vitæ vitia nulli fidelium extat imitanda; si (quod relatione nō est dignū) ne Sarracenorum infestationibus inquietaretur, cōstituerunt eis, nefandos redditus annuatim persoluenandos, centū videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor,

et exemplum posteris non obseruandum, propactione pacis temporalis et transitoria, tradebatur captiua Christianitas, luxuria Sarracenorum explenda. Ex predictorum principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam regni suscepimus gubernaculum, diuina inspirante bonitate, praedicta nostra gentis opprobria cogitauimus abolere. Hac de tam digna cogitatione perficienda, communicauimus consilium primo Archiepiscopo, Episcopis, Abbatibus, et religiosi viris, postmodum vero vniuersis nostri regni principibus. Accepto tandem sano, et salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, et posuimus consuetudines per vniuersas nostri regni prouincias obseruandas. Deinde, vniuersis nostri regni principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, et ad praeliandum fortes viros, tam nobiles, quam ignobiles, tam milites, quam pedites, ab extremis nostri regni finibus euocarent, et usque ad constitutum diem in expeditionem facerent, congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, et religiosos viros, ut interessent rogauimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum, et relictis ad excolendas terras tantummodo debilibus, et ad bellandum minus idoneis: congregati sunt ceteri, non de nostro imperio, sicut solent, inuicti, sed deo ducente per Dei amorem spontanei. Cum his ego Rex Ranemirus (de misericordia Dei potius, quam de gentis nostra multitudine confidens) per agratis interiacentibus terris, iter mei exitus direxi in Nariam, ac deinde declinaui in locum, qui nuncupatur Albella. Interim autem Sarraceni nostrum aduentum (fama praecone) cognoscentes, omnes cismarini in unum contra nos congregati sunt: transmarinis etiam per literas, et nuncios in suum auxilium conuocatis, inuasunt nos in multitudine graui, et in manu valida. Quid plura! sine lacrimis non recordaremur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, et vulnerati, conuersi sumus in fugam, et confusi peruenimus

in collem, qui Clauigium nominatur, ac ibi in una mole congregati, totam ferè noctem in lacrymis et orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto, quid in die essemus postea acturi. Inter ea somnus arripuit me Regem Ranemirum, cogitauit multa, et anxium de periculo gentis Christianae. At mihi dormienti Beatus Iacobus Hispaniarum protector corporali specie est se praesentare dignatus. Quem cum interrogassem cum admiratione, quisnam esset, Apostolum Dei, beatum Iacobum se esse confessus, est. Cum ad hoc uerbum, ultra quam dici potest, obstupissem, beatus Apostolus ait: Nunquid ignorabas, quod Dominus noster Iesus Christus alias prouincias, uel fratribus meis Apostolis distribuens: totam Hispaniam, me a tutela per sortem deputasset, et mea commississet protectioni? Et manu propria manum meam attingens, confortare (inquit) esto robustus, ego enim ero tibi in auxilium, et manum superabis in manu Dei Sarracenorum, a quibus obsessus es, innumerabile multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus iam parata est aeterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martyri coronam susceperunt. Et ne super hoc detur locus dubitationi, et vos et Sarraceni, uidebitis me constantem in albo equo, dealbata grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur mane facta peccatorum uestrorum confessione, et accepta penitentia, celebratus missis, et accepta Domini corporis et sanguinis comunione, armata manu ne dubitatis inuadere Sarracenorum acies, inuocato nomine Dei, et meo: et pro certo noueritis, eos in ore gladii ruituros. Et his dictis, euannit a conspectu meo, visu desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem proiata, et tali visione uehementer ex somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, et religiosi uiris seorsum uocatis, quicquid mihi fuerat reuelatum, lacrymis et singultibus, et nimia contritione cordis eodem ordine proplaxi. Illi ergo in oratione prius prouoluti, deo et Apostolo, pro tam admirabili consolatione gratias egerunt innumeratas, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat reuelatum

latum

latum festinauimus. Armata itaque et ordinata nostrorum acie, uenimus cum Sarracenis in pugnam, et beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, et in pugnam animando nostrorum acies, Sarracenorum uero turbas impediendo et diuerberando. Quod quam cito nobis apparuit, cognouimus, beati Apostoli promissionem impletam, et de tam praecleara uisione exhibitari, nomen Dei, et Apostoli in magnis uocibus, et nimio cordis affectu inuocauimus, dicentes, Adiua nos Deus, et sancte Iacobe. Quae quidem inuocatio ibi tunc primum fuit facta in Hispania, et per Dei misericordiam non in uanum, eonamque die corruerunt circiter septuaginta millia Sarracenorum. Tunc etiam euersis eorum munitionibus, eos insequendo, ciuitatem Calafortam cepimus, et Christianae religioni subieccimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam uictoriam considerantes, de liber auimus statuere patrono et protectori nostro, beatissimo Iacobo donum aliquod, in perpetuum permanens. Statuimus ergo per totam Hispaniam, ac in uniuersis partibus Hispaniarum, quas unquam Deus, sub Apostoli Iacobi nomine dignaretur a Sarracenis liberare, uouimus obseruandum. Quatenus de unoquoque iugo bonum, singula mensura de meliori fruge ad modum primitiarum, et de uino similiter, ad uictum Canonico, in Ecclesia beati Iacobi commorantium, annuatim ministris eiusdem Ecclesiae in perpetuum persoluantur. Concessimus etiam, et in perpetuum confirmamus, quod Christiani per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo quod a Sarracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius militis, glorioso patrono nostro, et Hispaniarum protectori beato Iacobo, fideliter attribuantur. Haec omnia donatiua uota et oblationes (sicut superius diximus) per iuramentum nos omnes Christiani Hispaniae promissimus annuatim Ecclesiae beati Iacobi, et damus pro nobis et successoribus nostris canonicè in perpetuum obseruanda. Petimus ergo pater omnipotens aeternè

Deus, quatenus intercedentibus meritis beati Iacobi, ne memineris, Domine iniquitatum nostrarum, sed sola tua misericordia nobis prodest indignis. Et ea quae ad honorem tuum beato Iacobo Apostolo tuo dedimus et offerimus, de eis quae per te (ipso optulante) acquisimus, nobis et successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, et per eius intercessionem nos recipere digneris, cum electis tuis in aeterna tabernacula, qui in trinitate uiuis et regnas in saecula saeculorum, Amen. Uouimus etiam et in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicumque ex genere nostro uel aliorum descenderit, semper suum praesent auxilium, ad praetaxata beati Iacobi Ecclesiae donatiua. Quod si quis ex genere nostro, uel aliorum ad hoc nostrum testamentum uolandum uenerit, uel adimplendum non adiuuerit, quisquis ille fuerit clericus, uel laicus, in inferno cum Iuda traditore, et Datan et Abiron, quos terra uiuos absorbit, damnetur in perpetuum, et filij eius fiant orphani, et uxor eius uidua, et regnum eius temporale accipiat alter, et a communione corporis et sanguinis Christi fiat alienus, aeterni uero regni participatione priuetur perenniter. Insuper Regia Maiestati, et Ecclesiae beati Iacobi per medium, sex mille libras argenti pariat, et hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, Episcopi et Abbates, qui illud idem miraculum quod Dominus noster Iesus Christus famulo suo illustri Regi nostro Ranemiro, per Apostolum suum Iacobum dignatus est monstrare: proprijs oculis, deo iuuante, uidimus: praedictum ipsius Regis nostri, et nostrum, et totius Hispaniae Christianitatis factum, in perpetuum confirmamus, et canonicè sancimus obseruandum. Si quis ad hoc scriptum et Ecclesiae beati Iacobi donatiuum irrumpendum uenerit, uel persolvere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex, uel Princeps, rusticus, clericus uel laicus, eum maledicimus, et excommunicamus, et cum Iuda traditore gehennali pena damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc

C 4

idem

idem successores nostri Archiepiscopi, Episcopi factis deuote annuati. Quod si reuerint, omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, auctoritate, & nostra damnetur, & excommunicatio- ne & potestate sibi à Deo tradita rei te- neantur. Facta scriptura voti, donatio- nis, oblationis huius, in ciuitate Cala- forra, notò die octauo Calend. Iunij, Era DCCC LXXXII. Ego Rex Ranemirus cum coniuge mea Regina Vrraca, & filio nostro rege Ordonio, & fratre meo Gar- sia hoc scriptum, quod fecimus proprio robore confirmamus.

Ego Dulcis Cantabriensis Archiepisc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Suarius Ouetensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Salomon Astoricensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Oueto Auriensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Rodericus Lucensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Regina Vrraca confirmo.

Ego Rex Ordonius eius filius confir- mo.

Ego Rex Garsia frater Regis Ranemirus confirmo.

A Osorius Petri mayordomus Regis, qui praesens fui, confirmo.

Pelagius Guterici Regis armiger, qui praesens fui, confirmo.

Menendus Suarici potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Rodericus Suarez, potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Suaris Menendus potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Gudestus Osorij, potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Qui praesentes fuerunt testes.

Martinus	Testis
Petrus	Testis
Pelagius	Testis
Suaris	Testis
Menendus	Testis
Vincencius sagio Regis.	Testis.

C Nos omnes Hispania terrarum habita- tores populi, qui praesentes fuimus, & su- pra scriptum miraculum patroni & prote- ctoris nostri gloriosissimi Apostoli Jacobi proprijs oculis vidimus, & triumphu de Sarracenis per Dei misericordiam obtri- nuimus: quod superius scriptum est sancimus, & in perpetuum confirmamus per- mansurum.

D (?)

PRO EDITIONE VVLGATA.

Capitulum Index.

Disputationis scopus. Cap. I. Plures extitere e- ditiones vulgatae. Cap. II. Quibus linguis libri sacri sunt scripti. III. De auctoribus sacrorum li- brorum. IV. De citationibus Apostolo- rum & Euangelistarum. V. An aliquid sensu humano sit in sacris litteris positum. VI. Hebraicos codices esse vitia- tos. VII. Auctoris epistola ad Nico- laum Sanderum. VIII. Neminem licere priuata au- ctoritate Hebraicos scrip- turae codices castigare. IX. De Massoreth, punctis, & Hebraicis dictionarijs. X. De paraphrasi Chaldaica siue Thargo. XI. De editione Syriaca. XII. Septuaginta interpretes pro- phetarum officio functos. XIII.

A Septuaginta interpretes le- gem modò sunt interpreta- ti. XIV. Codices Graecos ex septua- ginta pura interpretatione non esse. XV. Graecos codices esse vitiatos. XVI. Graecos codices noui Testa- menti variasse. XVII. Editio Latina vulgata eadem Hieronymi est. XVIII. Psalmos editionis vulgatae ex Hieronymi interpretatio- ne non esse. XIX. De editionis vulgatae aucto- ritate. XX. Quatenus editio vulgatae reci- pi debeat. XXI. An interpres fuerit prophe- ta. XXII. Alterius partis argumen- ta. XXIII. Ratio castigandi codices editio- nis vulgatae. XXIV. De nouis versionibus. XXV. De Rabbiorum libris. XXVI.

CAPVT PRIMVM.

Disputationis scopus.

PVS. molestum fuscipimus, multa que difficultate impeditum, periculofam alea, ac qua nescio an vlla disputatio his superioribus annis inter Theologos, in Hispania praesertim, maiori animorum ardore, & motu agitata sit, odioque partium magis implacabili, usque eo, ut à probris & contumeliosis, quibus se mutuo scedabāt, ad tribunalia ventum sit: atque quae pars sibi magis confidebat, aduersarios de Religione postulatōs grauius exerceat, quasi impios, superbos, arrogantē, qui diuinorum librorum auctoritatē, atque eius interpretationis fidem, qua Ecclesia vtitur passim, & vulgata Editio nūcupatur, audacter elcuarēt, nouis interpretationibus praelatis inuectiq; contra diuinas leges & humanas, Concilij Tridentini decreta non ita pridem promulgata. Tenuit ea causa multorum animos suspēnsos expectatione, quem tandē exitum habitura esset.

Quod alios terrere potuisset, me magis ad conandum incitauit. Quid facias? ita est ingenium: in locis salebrosis & asperis iuuat stylū versare, periclitari, si quomodo possim pacem inter dissidētes cōponere, quod fore nō desperam. Hac quāuis eruditionis ingenijq; imbecillitate suscepi opus, fortasse maius quā q̄ possit meis vitibus sustineri, q̄ tamen, & si ego defecero, bonitas causae supplebit, studijq; reuocadae inter viros doctos cōcordie erucenda veritate atq; illustranda laborare certū est, quoniam partium contentione obscurata potius est, ac densis tenebris impedita: dū vtraque pars vincendi cupiditate opprimēdiq; aduersarios longius æquo prouecti sunt, cum modestia potuissent rectū iter tenere, atq; ad ipsū veritatis cubile & fontes peruenire, per deuia fatigati sunt exiguo laboris puentu. Quidam .n. editionē vulgatam sigillat quasi multis vitijs fedā, ad fontes identidē prouocantes, vnde ad nos ij riuī manarunt, ac contēdentes, Græcorū Hebraicorumq; codicū collatione castigadā videri, quoties ab illis discreparit, linguarum peritia tumidi, Ecclesiasticā simplicitatē ludibrio habētes; quorū profectō audacia ac temeritas, p̄nunciandi micritō frenanda est. E contrario alij, maiori numero aduersariorū odio nefas putāt vulgatam editionē attrectare, atque in impiorū numero habēt, si quis vel leuem vocē castigare tentet, si locum aliquē aliter explicare contendat, quā vulgata interpretatio prae se ferat (quos imitari profectō nō debemus) pusillo homines animo, angustēque sentientes de Religionis nostrae maiestate, qui dū opinionū castella pro fidei placitis defendunt, ipsam mihi arcem p̄dere videntur, fraternā charitatē turpissimē violantes. Ergo extrema & deuia vitata, quae in praecipitia desinit, mediam viam tenere constituimus, qua ferē in omni disputatione vitatis erroribus ad veritatem

tatem peruenitur. Vtinam tam lato successu conatus noster procedat, quam sincero vacuoque affectionibus animo suscipitur; tametsi (quod ingenuē p̄fiteor) maiori defendēdi, quā accufandi voluntate: cum humanum sit errare, sordidi autem animi viros doctos insectando videri velle laudem aucupari, atque contra praeceptum Pauli, ad quod non pertingunt quidam, se superextendere conari. Verū quoniam disputationis cardo in Concilij Tridētini decretis vertitur, quo pacto accipienda sint, priusquā disputationem ingrediar, ea subijcere visum est, ex seff. 4. his omnibus verbis:

Si quis libros ipsos (nempe canonicos) integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habetur, pro sacris & canonicis nō susceperit, anathema sit. Sacrosancta Synodus statuit et declarat, ut ex omnibus latinis editionibus, quae circūferuntur, vetus & vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, pro aedificationibus, & expositionibus, pro authentica habeatur, & ut nemo eam quoniam prae textu rejicere audeat vel prae sumat.

CAP. II.

Plures extiterē editiones vulgatae.

MAiori in luce tota disputatione versabitur, si ab explicatione nominis procedatur, & an plures extiterint editiones vulgatae, fuerit explicatū. Etenim editio vulgata eam interpretationem seu versionem diuinorum librorū in aliam linguam significat, qua vulgo Ecclesia vtitur, & cum non vna omnibus temporibus interpretatio communi vsu recepta sit, plures vna editiones vulgatas alij atque alijs temporibus extitisse, neq; apud omnes nationes eandem, fateamur necesse est. Multi veteris testamenti (de nouo modō non agi-

tur) varijs temporibus extiterē interpretes, omnes numerare nō attinet, neque de linguis modo Chaldaica & Syriaca agimus, sed ex Hebraica lingua, in qua ferē ij libri primum scripti fuere, in Græcam, quae celeberrima olim fuit, & totum ferē orbem peruasit, Primi septuaginta interpretes iussu Ptolemæi Philadelphi regis Aegyptij diuinos libros Græcè interpretati sunt, antè Christi ortum trecentis amplius annis, omnes, an partem, nōdum disputamus. Post Christum natum Aquila primus Hadriani imperio septuaginta interpretum imitatione, veteres scripturas Græcè reddidit locis non paucis corruptas, nimirum ad Iudaismū, vnde discesserat antea, à religione Christiana deficiens: sic Hieronymus epist. ad Pammach. nam Epiphanius Græcū natione fuisse apertè ait in lib. de pond. & mensu. Subsecutus est in opere Theodotio patria Ephesinus, ex Martionis secta ad Iudæos & ipse transfuga, Commodi Imperatore, salutis anno centesimo nonagesimo. Post hos Symmachus ex Samarita Iudæus Seuero Imperatore, anno 210. quartam in Græcarum numero adornaui, perfecitq; editionem. Quinta sub Antonino Caracalla, anno 215. Hierarchunte inuenta est. Sexta Alexandro Seuero Imperatore, ann. 230. Nicopoli, vtraque nullo certè autore. Origines has sex versiones Græcas nactus ex ijs in vnū corpus ordine collatis incredibili labore, vasta cōfecit volumina, Octapla ex eo dicta, quod ad sex editiones duas Hebraicas adiunxerit, seu potius vnam bis, caractere nimirū Hebraico semel, Græco iterum in eorū gratiam, qui Hebraicas litteras nesciebant, nam exapla dicebantur, cum ad duas Hebraicas quatuor priores Græcè interpretationes adijciebantur, quinta & sexta praetermissis, Epiphanius autor lib. de pond. & mensu. Ex hoc numero nulla apud Græcos vulgata seu communis dicta est, tametsi non nemo initio glossæ ordinariæ quintam

editionem affirmet, Iſidorum ſecu-
tus lib. VI. Etymol. c. IV. vulgatae no-
men ruſſe, falſus procul dubio cum
ſeptima potius ex prioribus conſlata
& conſuſa, vulgatae nomē tulerit. In
qua cum editione ſeptuaginta verba
quāda & ſententias inſeruere Heſy-
chius, Lucianus, Origenes, vt cuique
commodum fore viſum eſt. Itaque
apud omnes nationes non eadē in
vſu erat: nam Hieronymo teſte præ-
fatione in librū Paralipomenon A-
lexandria & AEgyptus Heſychij di-
ligentiam, Conſtantinopolis Luciani
martyris exemplaria ſequebātur:
quæ propriè editio vulgata ſeu com-
munis vocabatur. Aliæ prouinciæ
Palaſtinos codices legebant ab Ori-
ginē elaboratos, neq; enim tantum
exapla conſecit, ſed cum editione ſep-
tuaginta, Theodotionis verſionem
miſcuit: qua diligentia multæ Ecclē-
ſiæ vtebantur. Nam quod vulgata e-
ditio ab editione ſeptuaginta differ-
ret, Hieronymus ad Suniam & fra-
telliſ ſuis verbis affirmat. *ſciatis* (in-
quit, *aliam eſſe editionem, quā Origē-
nes & Caſarienſis Eufebius, omneſque
Græci tractatores vſuſ, id eſt, commu-
nem appellant, atque vulgatam (ſic ple-
riſque nunc Lucianus dicitur) aliam ſep-
tuaginta interpretum, que in exaplis
codicibus reperitur, & a nobis in Lati-
num ſermonem verſa eſt, & Hieroſoly-
me atque in Orientis Eccleſiis decantā-
tur.* Et præfatione in lib. XVI. Com-
mentariorum in Iſaiam Prophetam
diſputans de octo verſiculis, qui de-
ſunt Hebraicè. Pf. 13. ait, *Remque om-
nes Græci tractatores hoſ verſiculos ve-
ru annotant atque prætereunt, liquido
conſtitentes in Hebraico non haberi, nec
eſſe in ſeptuaginta interpretibus, ſed in
editione vulgata, quæ Græcè dicitur, vſuſ,
& in toto orbe diuerſa eſt.* Sane poſt
tam aperta verba Hieronymi, & cum
in epiſtola paulò antea adducta ſepè
dicat verba non pauca non eſſe in a-
lijs verſionibus, neque in ſeptuagin-
ta, ſed in editione tantum vulgata,
ferreus ſit, qui apertæ veritati vulga-
tam Græcam differre à verſione ſep-

tuaginta manus dare recuſet, & præ-
ſtat errorem conſiteri, quā in co-
mordicus perſtare. Verū obijcis in
ea epiſtola à Hieronymo additum:
*ſciatis, autem iſta, hoc eſt, communis edi-
tio, ipſa eſt quæ & ſeptuaginta.* Quibus
verbis ſi mens tranquilla fuiſſet, quæ
mox ſequuntur adijcere, & cum illis
componere debuiffes. Air enim. *Sed
hoc intereſt inter vtrūque, quod vſuſ,
pro locis & temporibus, & pro voluntate
ſcriptorum veterum corrupta editio
eſt.* Eſt ergo communis editio ipſa,
quæ & ſeptuaginta, quia ipſi quaſi
ſtamini cæteræ editiones intertextæ,
conſuſæque ſunt, ita tamen vt ex ea
permiſtione diuerſare & nomine e-
ditio fuerit conſlata, quæ à Græcis
vulgatae nomen tulit. Sic accipi de-
bēt Auguſtini verba cum lib. XVIII.
de ciuit. Dei cap. XLIII. editionem
ſeptuaginta eandem, qua vulgo Græ-
ci vtebantur facere, hiſ verbis vide-
tur. *Hanc tamen, inquit, quæ ſeptuagin-
ta eſt, tanquam ſola eſſet, ſic recepit Ec-
cleſia, eaq; vtrūque Græci populi Chri-
ſtiani, quorum plerique vtrūque alia ſi-
aliqua ignorant.* Hæ fuerunt olim e-
ditiones Græcæ. Latinarum nune-
rus iniri non poterat: vt Auguſtinus
ait lib. II. de doctrina Chriſtiana cap.
XI. hiſ verbis: *qui ſcripturas ex He-
braea lingua in Græcam vterunt lin-
guam, numerari poſſunt: Latini autem
interpretēs nullo modo. Vt enim cuique
primis fidei temporibus in manus venit
codex Græcus, & aliquantulum facul-
tatis ſibi met vtriusque lingue habere
videbatur, auſus eſt interpretari, que
quidem res plus adiuit intelligentiam
quā impediuit, & quæ in eam ſentē-
tiam ſequuntur, eo libentius à nobis
adducta, quod Auguſtini mode-
ſtiam de interpretibus ſui temporis
vellem nonnulli noſtra etate imita-
rentur, neque contentionis ſtudio a-
liena contemnerent, Eccleſiæ pacem
turbarent. Sed ex ea certè interpreta-
tionum varietate factum eſt, vt anti-
qui patres non eiſdem verbis diuina-
rum ſcripturarum locis vſatur; nam
fermè quot erant prouinciæ, tam*

multas

multæ editiones latinæ circumfere-
bantur, ex ſeptuaginta interpretati-
one tamen omnes in Latinam lin-
guam tranſuſe, vt Auguſtinus affir-
mat lib. XVIII. de ciuit. Dei, cap.
XLIII. Inter eas autem maiori fa-
ma celebris ea erat, qua Romana Ec-
cleſia vtebatur mater & maſtra a-
liarum Eccleſiarum, quæ nonnun-
quam vulgata nominatur à Hiero-
nymo ad Pammachium de optimo
genere interpret. *Vulgata quippe edi-
tio ita ſe habet, & dicam ad eos ſi bonum
eſt in oculis veſtris afferre mercedem.*
& in Iſaiæ c. 26. illa verba, *ſed & ſpiri-
tu meo in præcordijs meis. Volumus, in-
quit, & Hebraicum ſequi, & vulgatam
editionem non penitus prætereire.* & in
cap. 30. in illa verba, *& non faciet a-
nuolare à te ultra doctorem tuum.* Simi-
lia prioribus repetit. Neque moueat
quod eandem vocat editionem ſep-
tuaginta: nam cum ex ea manarit, v-
troque nomine nuncupatur, vti vi-
demus in Commentarijs Hierony-
mi in Prophetas, vbi alter textus La-
tinus, nempe vulgatæ eo tempore di-
ſtæ, ſeptuaginta nomen habet. Ali-
quando eadē editio verus dicitur
comparatione eius, quam Hierony-
mus fecit, certè à Gregorio extremis
verbis epiſtolæ ad Leandrum initio
Commentariorum in lib. Iob. *No-
uam, inquit, translationē diſſero, ſed vt
comprobationis cauſa exigat, nunc nouā,
nunc veterem per teſtimonia aſſumo, vt
quia ſedes Apoſtolica (cui autore Deo
præſideo) vtraque vtitur, mei quoq; la-
bor ſtudij ex vtraque fulciatur.* Eo-
dem nomine in Concilio Toletan.
VIII. eadē editio vocatur. Sic ve-
tus editio Latina, quæ vulgata olim
dicebatur, vſque ad Gregorij tempo-
ra conſeruata eſt; ex eo tempore pe-
rijt, vt multa alia monimenta veru-
ſtatis. Incubuit enim cum bellorum
procella in orbem Chriſtianum pu-
denda barbaries, perijt, inquam, niſi
ſi qua pars eius in ea editione Latina
permaſit, qua ad noſtram ætatem
vſa eſt, vtrūque Eccleſia Romana,
quæ procul dubio plurima ex parte

ex Hieronymi interpretatione eſt,
vti alio loco copioſius explicabitur,
& quæ ſola noſtra tempeſtate inter
Latinas vulgatae nomen retinet, de
eaque Concilij Tridentini decreta
loquuntur, noſque de eius auctorita-
te diſputare aggreſſi ſumus.

C A P. III.
*Quibus linguis libri ſan-
cri ſunt ſcri-
pti.*

Vetus ferè teſtamentum Hebrai-
ca lingua, nouum Græca ſcripta
ſunt, paucis tantummodo libris ex
vtroque canone, ordineque detra-
ctis. Nam in veteri teſtamento pars
Eſdræ & Danielis Chaldaicam lin-
guam in ipſa origine præferunt, mul-
to tamen elegantiorem ea, qua Chal-
daici paraphraſtæ vtuntur in alijs li-
bris, ad eius linguæ normā, ad quam
cætera dirigātur, & vnde ratio Chal-
daicæ Grammaticæ peti debet, alio-
qui inconstantis, variæ, multiplicis,
Tobias & Iudith Chaldaico ſermo-
ne inueniſſe ſe ſcriptos Hieronymus
in præfationibus ait: Eccleſiaſticum
Hebraicè extare ſua ætate. Sapientia,
Baruc, duo libri Machabeorum Græ-
cè tantum extant, niſquam Hebrai-
cè: tametſi Eufebius lib. VI. hiſt. Ec-
cleſ. c. XIX. Origenis verbis ait, *Ex-
tra numerum iſtorum librorum vigin-
ti duorum veteris teſtamenti ſunt li-
bri Machabaici, qui inſcribuntur Sar-
bethe, Sarbane.* Quod ſi verū eſt, licet
ex titulo conijcere eos libros etiā He-
braicè extitiſſe. De auctoritate horū
librorū nondū diſputabam: & con-
ſtat eos libros ſex, quos poſtremo nu-
merauimus, ab Hebræis non haberi
in numero diuinorum librorum, re-
cipi tamen ab Eccleſia, cuius autho-
ritas maior eſt, certior fides. In no-
uo teſtamento euangelium Matthei
& epiſtola ad Hebræos Hebraica lin-
gua ſunt ſcripta, vti Eufebius docet
lib. III. hiſt. Eccleſ. poſtremo capite,

D

& lib.

& lib. V. cap. XI. præterea lib. VI. cap. XIX. tum Hieronymus idem ubique asserit, ac nominatim de viris illustribus in Matthæo Paulog. Qui libri à Luca Evangelista, siue à Clemēte Romano in linguā Græcā mutati fuisse creduntur, haud minori interpretationis autoritate & fide, quā ipsorū librorum, si nostra ætate extarent, vti *Euangelium Matthæi* Hebraicè in Cæsariensi bibliotheca sua ætate extare Hieronymus ait, eoque passim Nazaræos vti solitos. Nam quod Euangelium Matthæi Hebraicum formis expressum vulgò circumfertur, non ita pridem ab aliquo Iudæo ex Latino fuit in eam linguam conuersum. Neque enim cum Hebraicè dicimus eos duos libros fuisse cōscriptos, intelligere debes de Hebraica lingua pura atque sincera, sed potius de Syriaca, qua vulgo Iudæi, Christi & Apostolorum ætate in Palæstina utebantur, Chaldaicæ ad instar. Cuius rei magna argumenta sunt, & verisimile est Christum & Apostolos cum Hebraica lingua utebantur, non alia quā eius ætatis fuisse vsos. Itaq; cōsideramus voces Hebraicas, quæ in nouo testamento leguntur ex Syriaca lingua fuisse desumptas, non ex Hebræa veteri, vt *Golgartha*, hoc est *Caluaria locus*, Matth. 27. *Boanerges*, id est *filij tonitrui*, Mar. 3. *Bethesda*, *Gabbatha*, hoc est, pavementum lapidibus constructum, quod ab architectis *lorica* vocatur. Præterea *Thalita cumi*, *puella surge*. *Haceldema*, *ager sanguinis*. In actis *Tabitha*, quod est interpretatū *dorcas* seu *dama*, apud Paulum *Maranatha*, id est, Dominus venit, non ex Hebraica lingua, sed ex Syriaca desumptum est, ipsa quoq; testimonia scripture nonnunquam ea lingua citata legimus, quale illud est, *Heli Heli lamasabbathani*, ex Ps. 21, quæ verba nonnulli ex Hebraicis psalmis ausi sunt castigare legentes *lamasabbathani*, quouis ipsi supplicio digni. Quidam etiam ad *Sabec* arbore Gen. 22. c. in septuaginta interpretibus positā vocem, transfudit Commentarijs in

Isaiam initio c. 29. & in Apologeti-
 co. Sed quid nisi hoc sit mera somnia
 veditare in reseria, cum Epiphanius
 hæresi L. XIX. affirmet Christum his
 verbis Syriaca potius lingua fuisse v-
 sum, vt *conuictum faceret ijs, qui He-
 braicam iactant, alias q. linguas in pre-
 tio se habere monstraret, ad quas celestis
 doctrina breui peruentura erat.* Neque
 existimes, quod nonnulli confirmare
 contēdunt, Euangelium Matthæi
 B quod nuper Syriacè prodijt esse illud,
 quod à Marthæo scriptum est, cum
 credam potius, ac magnis argumen-
 tis fixum habeam, nouum testamen-
 tum Syriacum ex Græco fuisse con-
 uersum, cum quo magnam affinitate
 tem habet, quo tempore non facile
 dixerim: non ita pridem suspicabar:
 nam qui à Marco Evangelista con-
 tēdunt persuadere præfatione ad te-
 stamentum nouum Syriacum in Bi-
 blijs regijs, ne ij multo quamuis la-
 bore parū promouere videntur, cum
 non pauci noui testamenti libri post
 Marci mortem fuerint cōscripti. Ne-
 que negabo id testamentum vile fore,
 si vitia præsertim in eius interpre-
 tatione latina, quæ incuria fudit, aut
 humana parum cauit industria, non
 pauca castigentur, quæ hoc loco de-
 signare non est necesse ad alia festi-
 nantibus, & alio loco commodius &
 fulius de Syriacis codicibus proprie
 agendum est. Marci Euangeliū Græ-
 cè fuisse scriptum, antiqui serè patres
 affirmarunt. Quidam minuti scrip-
 tores atque recentres latinè dixerunt,
 Ioannes Cantacuzenus Imperator
 Apologia IV. Aimacanus lib. IX. de
 quæstionibus, Iacobus de Voragine
 cōcione de sancto Marco, quæ sentē-
 tia à Syris traditur ad calcē eius Euā-
 gelij his verbis: *אמר קדושא סבא*
אמר קדושא סבא, hoc
 est: *Explicit Euangelium sancti a annū-
 ciatio Marci*, quod Romanè annun-
 ciavit, & Adonis Viennensis aucto-
 ritate fulciri possit, anno Christi 45.
 affirmantis Marcum Euangelistam
 Euangelium, quod Roma scripserat
 Petro mittente, primum Aquileia

præ-

prædicasse, ibique ordinario Herma-
 gora discipulo suo in Aegyptū con-
 tendisse. Neque enim in Italia Græca
 lingua Euangelium fuisse annuncia-
 tum ac non potius Romana, quæ il-
 lis hominibus erat familiaris, facile
 quis credat. Verum leuiora sunt ar-
 gumenta minor auctoritas dicentiu,
 quā vt propter ea sit ab antiquio-
 rum placitis & sententia recedendū.

C A P. IV.

De auctoribus sacrorum
librorum.

Q Vibus auctorib. singuli diuina-
 rum scripturarum libri cōscri-
 pti sunt statuere certa ratione diffi-
 le est. Controuersa quæstio, & plena
 diffensionis inter viros doctissimos,
 sed hoc loco dijudicanda doctiorum
 opinione designata, neque aduerfa-
 riorum rationib. examinatis, ne vl-
 tra modum disputatio crescat: ac fe-
 rè D. Isidorum sequemur lib. VI. E-
 tymologiarum. c. II. paucis tantum
 modo commutatis. Ac primū quin-
 que libri legis Mosem auctorem ha-
 bent. Iosue librum suum edidit, præ-
 terea vti Hebræi addunt octo versus
 postremos Deuteronomij: resistunt
 quidam, negatē à Iosue librum eius
 scriptum, quod cap. 10. *Iustorum liber*
 citetur, in quo tamen res geste Dau-
 dis continebantur lib. 2. Reg. c. 1. ad-
 iijciunt cap. 15. eius libri expugnationem
 Cariatharbe & Axæ filie Caleb
 historiam contineri, quæ Iosue mor-
 tuo contigerunt. Quid si id negem,
 post Iosue obitum ea certè contigisse
 se, & est turpe Theologo id afferre,
 quod certa ratione confirmare non
 possit. Quod si August. in gloss. ordin.
 ad illud cap. aliter sensit, eius opi-
 nioni plures nec minori antiquitate
 licebit opponere: nam *liber Iustorum*
 additione aliqua facta res gestas po-
 steriori tempore continere potuit.
 Libros Iudicum & Ruth scripsit Sa-
 muel, præterea primum librum Re-

gum ad cap. 25. reliqua eius libri &
 vsq; ad finem secundi à Dauide sunt
 scripta. Et vterque tamen liber apud
 Hebræos Samuelis dicitur, quod Saul-
 lis & Dauidis res gestas describant,
 quos Samuel reges futuros inunxit.
 Duos postremos Regum libros Hie-
 remias composuit, argumento pro-
 babili ex fine horum librorum, qui
 cū extrema parte vaticinij eius pro-
 phetæ mirum in modum conuenit;
 collecti autem sunt ex varijs libris,
 qui regum posteriorum res gestas ex-
 plicabāt. Paralipomenon auctorem
 Isidorus nullum designauit, fortassis
 vitiatō etymologiarum loco, Hebræi
 Esdram nominant, indicio haud le-
 ui veritatis, cum finis Paralipomenō
 idem initium sit Esdræ. Tametsi se-
 cundum Esdræ, cuius nomē præfert,
 Nehemiæ potius tribuere quidā ma-
 lunt. *De libro Job* bifariam auctores
 variant. Hebræi Mosem auctorem
 nominant, quos sequi videtur Orige-
 nes initio *Commētariorum* in eum
 libris; resistit Gregorius, ac ipsum qui
 pertulit sua certamina, ea existimat
 litteris commendasse. Similis cōtro-
 uersia de Psalmorum auctoribus est.
 Multi tum Hebræi, tum Orthodoxi,
 non vnum, sed plures auctores ha-
 buisse putant, nempe quorum nomi-
 na in Psalmorum titulis adscribun-
 tur Adæ, Melchisedech, Asaph, filio-
 rum Coré, aliorum, quod sequitur I-
 sidorus & Rabbi Isaac Haramia præ-
 fatione in Cātica. Diuersam opinio-
 nem sequuntur alij maiori numero
 & antiquitate. Augustinus varius
 est, sed lib. XVII. de ciuit. c. XIV. om-
 nes Psalmos à Dauide scriptos exi-
 stimat, re cum ætate melius confide-
 rata. Nomina autem quæ præferunt
 in titulis, aut cātorum sunt, aut quo-
 rum res geste in illis psalmis narrā-
 tur, vt Psalmus 90. Mōis nomen præ-
 fert, Salomonis 98. A Salomone tres
 libri confecti sunt, Prouerbia, Eccle-
 siastes, Canticum; de Ecclesiastico &
 Sapiētia magna quæstio est. Antiqui
 eos libros Salomonis nomine citāt,
 & constat à Salomone tria millia

D 2

para-

parabolarum fuisse conscripta, dispu-
 rasseque de rebus omnibus a cedro
 Libani vsque ad hyssopum. Ergo v-
 terq; liber Salomonis est dictus, qua-
 quidem que ab eo sapienter dicta sunt,
 explicant, quamuis aliorum diligen-
 tia collecta. Ecclesiasticum collegit
 Iesu aut sacerdos magnus: de quo in
 Zacharia fit mentio, quae est senten-
 tia Isidori, aut potius quod Galati-
 nus ait lib. I. contra Iudaeos ex sep-
 tuaginta interpretibus, vnus eo no-
 mine, cum nepos eius Iesus filius Si-
 rach libri interpretis in Aegypto se-
 cum librum inuenisse affirmet, vt
 initio eius libri dicitur, tempore Pro-
 lemæi euergetis trecentos circiter
 annos, postquam Iudaei redierunt e-
 captiuitate, vixitque Iesus sacerdos
 magnus, & in septuaginta interpre-
 tibus Iesus quidam ab Aristæa certe
 numeratur. Sapientia liber maiori
 iure Salomoni tribuatur, cum cap.
 10. ipse de se loquatur ac dicat, *Tu me
 constituisti regem super Israel.* Colle-
 ctor eius libri Philon aut Iudæus, qui
 post Christum vixit Caij & Claudij
 imperio, vt plerique arbitrantur, &
 in eo numero Abulensis in Matthe-
 um cap. XXIV. q. LIX. Neque desunt
 qui eandem affirmant Christiana sa-
 cra suscepisse. Galatinus lib. I. contra
 Iudaeos cap. IV. coniuncta tamen
 cum Iudaicis ritibus, vt erant eius æ-
 tatis mores. Photius in Bibliotheca
 cap. CV. *Fertur, ait, Christianam reli-
 gionem quam suscepit, ob iram ali-
 quam abdicasse.* Haymo lib. II. cap.
 XXII. Petro Apostolo prædicanti
 adhæsisse confirmat, religionis com-
 munionem, an familiaritate tantum,
 non explicat, ac credam potius sa-
 pientiam antiquiori Philoni tribui
 debere, cum Eusebius in præparatio-
 ne, & Theodoretus contra Græcos,
 Philonis alterius frequentem men-
 tionem faciant, quem Biblicum no-
 minant, quod liber eius inter alia sa-
 cra Bibliæ locum habeat (sic ipse in-
 terpretabatur) & in recentioris Philo-
 nis breuiario (si eius haberi conue-
 nit) Philon antiquior nominatur

ante Christum 160. annos æqualis
 A Onia sacerdotis magni. Itaque Hie-
 ronymus, qui *sapientiam* Philoni Iu-
 dæo tribuere videtur in prologis,
 cum eius Philonis, qui post Chri-
 stum vixit, scripta commemorat
 libro de viris illustribus, nullam de
 libro Sapientia mentionem facit. Li-
 bri prophetarum ab ijs, quorum no-
 mina præferunt, omnes putantur
 scripti: tamen Isidorus affirmat Eze-
 chielem & Danielém à viris quibus-
 dam sapientibus fuisse conscriptos.
 Isaac Haramâ Iudæus præfatione in
 Cantica, scribit viros synagoga ma-
 gnæ Ezechielem, & prophetas duo-
 decim, Danielém etiam & Esther
 scripsisse, quod vellem valido aliquo
 argumento, aut maiori auctoritate
 falciret: nam librum Esther Esdræ I-
 sidorus tribuit, cui magis assentien-
 bar. Iosephus lib. X. anriq. cap. VI. &
 Zonaræ annalium lib. I. Ezechie-
 lem aiunt duos libros scriptos reli-
 quisse de Babylonica captiuitate. Ex
 his fortasse ij, quos diximus, credide-
 runt à sapientibus Synagoga librum
 Ezechielis qui extat, fuisse consti-
 tum. Hieronymus præfatione in Ma-
 lachiam non leui argumento con-
 firmat eum prophetam Esdræm fu-
 isse mutato nomine, id sequitur Au-
 gust. lib. XX. de ciuit. Dei cap. XXV.
 eamque vnam existisse causam pu-
 tant, cur inter prophetas postremo
 loco ponatur. De Baruch magna
 quæstio est, Hebraicè nusquam exta-
 re Hieronymus auctor est. Origenes
 eius vaticinij auctorem Hieremiam
 ipsum nominare videtur, cum apud
 Eusebium Græcè lib. VI. histor. cap.
 XXV. ait: Hieremias cum lamenta-
 tionibus & epistola vno nomine &
 vno libro, *Ἱερεμίας οὐκ ἔστιν ἐπι-
 σταλὴ ἐν ἐνὶ ἰβρίαι.* Epistolæ nomine
 haud dubium Baruch vaticinium in-
 tellige. Atque ea causa extitit cur à
 veteribus ferè in catalogo librorum
 sacrorum de Baruch mentio pro-
 priè non fiat, quòd Hieremias certè
 tribuerent. Reliqui sunt ex veteri te-
 stamento tres modo libri Iudith &

Tobias

Tobias & Machabæorum libri, qui-
 bus ij auctoribus conscripti sunt, mi-
 nimè constat, ac verò quibus tem-
 poribus vixerint Tobias, Iudith, at-
 que Esther magna concertatio est,
 neque necessarium hoc loco omnia
 explicare. Quidam Machabæorum
 libros duos (nam tertius apocryphus
 est) Iosepho Iudæo tribuunt (quem
 Galatinus etiam in Christianorum
 numero ponit pari cum Philone
 conditione) duobus Hieronymi te-
 stimonijs inducti; alterum de viris
 illustribus, *conscripsit* dicens, *Iose-
 phus librum elegantem, in quo Macha-
 bæorum sunt digestæ martyria;* alterum
 desumunt ex lib. 2. contra Pelagia-
 nos, vbi Hieronymus ait, *Iosephus
 Machabæorum fertur scriptor histo-
 riæ.* Sed extat separatim Iosephi o-
 pus de septem Machabæis nuper in
 lucem Græcè Latineque datum, &
 constat non eundem vtriusque li-
 bri Machabæorum auctorem exti-
 tisse ex mutato ordine historiarum, at-
 que multis rebus reperitis argumèto
 certissimo, & in his libris Iasonis quin-
 que libros summa esse comprehen-
 sos, eorummet testimonio docemur.
 Hi sunt veteris testamenti libri.
 De nouo magis expedita disputa-
 tio est. De Euangelis præsertim, A-
 dæti Apostolorum, tredecimq; Pau-
 li epistolis ab auctoribus, quos præ-
 ferunt fuisse compositos. Nam quar-
 ta decima epistola, quæ est ad He-
 bræos, an à Paulo fuerit conscripta,
 primis temporibus est dubitatum.
 Arriani constantè negabant, nem-
 pe eorum causam in primis iugulan-
 tem. Sic scribit Epiphanius hære-
 si LXIX. Verum antiquissimi patres
 eam epistolam Pauli nomine cita-
 runt, & Clemens Alexandrinus at-
 que Origenes apud Eusebium lib.
 VI. histor. Ecclesiast. cap. XI. & XIX.
 eam manifestè Pauli esse affirmant.
 Græcè à Luca redditam Clemens ait,
 argumento ex styli similitudine
 cum Actis Apostolorum; quo mi-
 nus elegantia epistolæ abuti debent
 aduersarij, vt eam Paulo derahan-
 t:

multo minus, quod dictiones He-
 braicas fuerit interpretatus, vt Mel-
 chisedech, cum interpretatur rex iu-
 stitiæ; cum id etiam interpreti tri-
 bui consentaneum sit, nam quod no-
 men suum initio epistolæ non præ-
 posuit, vt inuidia amoueret, qua a-
 pud eam gentem flagrabat, factum,
 Clemens auctor est. Testimonia ve-
 teris testamenti ex septuaginta in-
 terpretatione citantur, quoniam ea
 B interpretatio, non minus quàm li-
 bri Hebraici Iudæis erat eo tempo-
 re familiaris, vsque eo, vt in Synago-
 gis eorum publicè legeretur, aucto-
 res Tertullian. in Apologetico cap.
 XVIII. Iustinus oratione Paræneti-
 ca contra gentes. Iustinianus Impè-
 rator sua fieri aetate testatur. Nouel-
 la 146. & maior Iudæorum pars in-
 ter gentes ac Græcos dissipata vitam
 agebat. Quinquè epistolas cano-
 nicas, de quibus fuit etiam olim du-
 bitatum, Iacobi epistolam, & Iudæ,
 duas Ioannis, Petri alteram iisdem
 auctoribus fuisse conscriptas vereres
 ac recentes Conciliorum catalogi
 diuinorum librorum aiunt. Conci-
 lij Carthaginensis III. Laodiceni,
 Florentini, Tridentini, Innocentij,
 Gelasij, Isidori, Augustini, Damasceni.
 D Apocalypsim quidam tribue-
 bant Iohanni cuidam seniori: resistit
 maiori numero & auctoritate pà-
 tres. Origenes loco paulo antea ad-
 ducto de Iohannè ait. *scripsit item A-
 pocalyptim, in qua præcipiebatur illi vt
 conticesceret, & septem tonitruorum
 voces minime omnino scribere, episto-
 lam etiam reliquit, eamq; perbreuem,
 verum esto, quod secundam quoque &
 tertiam texuerit, &c.* Mitto alios. E-
 piphanius hæresi LXXVI. texens ca-
 talogum diuinorum librorum, sic ait.
 E *Viginti & septem veteris testamenti
 libros, qui viginti duo ab Hebræis nu-
 merantur & quatuor Evangelia; &
 quatuordecim Epistolas sancti Aposto-
 li Pauli, & vna cum Actis Apostolo-
 rum ante hæc & in eisdem temporibus
 factis, etiam Catholicas epistolas Iacobi,
 & Petri, & Ioannis, & Iudæ, & Ioannis*

D 3 Apo.

Apocalypsim & sapientias Salomonis inquam & filij Sirach: Neque plura de auctoribus diuinorum librorum: de auctoritate disputare non attinet auctoribus designatis, disputatio magis impedita est, quam hoc loco necessaria. Eugenij III. Toleranti catalogum diuinarum scripturarum ver sibus, vt eius seculi, comprehensum, ad calcem huius disputationis adij cere visum est (quoniam vulgo non circumfertur) in studiosi lectoris gra tiam.

Regula quos fidei commendat nosce-
re libros

Hos nostra presens bibloteca tenet
Quinque priora geris veneranda
volumina legis

Hinc Iosue Sopotique, hinc Ruth
Moabitica gesta.

Bis hinc regum nectuntur in ordine
libri

Atque bis Othoni concurrunt inde
prophetæ.

En Iob P salterium, Salomon, & ver-
ba dierum

Esdræ consequitur, Ester, sapientia
Iesû

Tobia & Iudith concludit Macha-
baorum

Hic testamenti veteris finis, & mo-
dus est:

Nunc referat libet carmine
scripta noui.

Quatuor in capitâ sacrorum dicta
librorum

Quos euangelia recte dixerunt prio-
res

Hac conscribere clara quos nomine
produnt

Matthæus, Marcus, Lucas, sanctus
quæ Ioannes,

Hinc Pauli monita doctrina flore
corruscans

Qui bis septeno concludens sine vo-
lumen

Corda pia mulcet, & terret impia
corda.

Iacobus hinc nitido pro polens ore ni-
rescit,

Et Petri gemina resplendet epistola
dictis.

Ac triplex legitur magni doctrina
Ioannis,

Parua, sed prudens gestatur pagina
Iudæ.

Hinc & Apostolicos percurrrens in-
uenit abbas

Quos sanctus merito conscripsit no-
mine Lucas.

Hos sequitur plena verba, & plena
figuris

Visio Ioannis consummans omnia le-
gis.

CAP. V.

De citationibus Apосто-
lorum & Euange-
listarum.

Veteres ac nouos scriptores diui-
norum librorum pari ac conso-
na voce fuisse locutos, tantumque
in ratione temporum, discrepare præ-
teriti, instantis, futuri, argumento est
multa ex veteri testamento in nouo
citari testimonia, vt non paucis lo-
cis videatur nouam ex veteris senten-
tijs & verbis esse compactum. De his
citationibus quam rationem Apo-
stoli & Euangelistæ tenuerint dispu-
tare conuenit, de quibus Hierony-
mus prologo in Pentateuchum, &
de optimo genere interpretandi ad
Pammachiû Apostolos sæpè ait ve-
teris testamcati non pauca ex Hebrai-
cis codicibus testimonia citasse, qua
in versione septuaginta interpretum
non extabant, quale illud est Matth.
2. quandoquidem Nazareus vocabitur,
atque illud eodem cap. ex Aegypto vo-
catus filium meum, & Ioannis 19. vide-
bunt in quem transfixerunt, & primæ
ad Cor. 2. quod oculus non vidit, neque
auris audiuit, neque in cor hominis a-
scendit, qua præparauit Deus ijs qui di-
ligunt illum: quos locos in Hebrai-
cis codicibus legi ait, in septua-
ginta versione extare negat. Rur-
sus manifestum est, tamen alicu-
bi Hieronymus reclamet, lib. II. a-
pologia contra Rufinum, multa in
nouo

nouo testameto ex versione septua-
ginta interpretu adduci, quæ in He-
braicis codicibus haudquaquam re-
periantur. Nam illud Matth. 24. ex
Daniele desumptum, cum uideritis ab-
ominationem desolationis, & illud ad
Rom. 10. In omnem terram exiit sonus
eorum, ubi Hebræi habent Pl. 18. exi-
uit regula eorum, deinde 1. ad Cor. 15.
ubi est mors victoria tua? & ad Heb. 10.
Iesus autem meus ex fide uiuit, & c. 11.
eius epistola, Fide Iacob moriens singu-
los filiorum Ioseph benedixit, & adora-
uit fastigium virgæ eius. Præterea Act.
13. Videte contemptores, & admiramini,
aliaque innumera ex veteri testameto
adducta testimonia atque in no-
uum transfusa, hæc inquam omnia
in Græcis codicibus modo sunt, in He-
bræorum libris ubi inuenias! nimirum
vtrosque codices Hebraicos & Græcos
perpetuo Ecclesiæ esse cõmendatos
uoluerunt Apostoli, quorum testimo-
nijs tanquam diuinis ipsos esse vsos
non poterat ignorari. Deinde diui-
norum librorum plures esse sensus
ac significationes, neque mysticos
tantummodo, sed etiam plures est,
quando litterales manifestum est,
quod quandoquidem ex Augustini
sententia S. Thomas confirmat, p. p.
Summæ. q. 1. art. vltim. estque recepti-
simum inter Theologos, pluribus con-
firmare superuacaneum est. Sed neque
illud dubium est Apostolos sæpè, aut
ex duplici sensu litterali elegisse alte-
rum, aut etiam aliquando mysticum
sensum fuisse secutos, quod cum mul-
tis Theologorum testimonijs cõfirma-
ri possit, exemplis illustrare satis ha-
beo, atque ita vt nemini amplius in-
re apertissima dubitandi locus relin-
quatur. Nos typi significatione hoc
loco inter sensus mysticos numera-
mus S. Thomæ secuti, quod lib. VII.
artic. XV. in corpore & ad 1. tametsi
quosdam secus statuere non ignorem
haud magno inter vtraque sententiam
discrimine; ac satis habeam si cõceda-
tur loci vni plures esse sensus litera-
les. Exempla ponamus. Matth. 2. cap.
affert ex Osee 2. c. Ex Aegypto vocaui

filium meum. Quæ verba Hieronymus
A cõmentarijs ad eum locum Osee, &
S. Tho. in Matthæum de liberatione
Iudaici populi ex Aegypto intelli-
gunt, atque explicant simpliciter, de
Christi aut fuga vniuersi. Neque alij ex-
positores dubitant apertius dicere non
israhelitas citari & intelligi de Christo,
sed musrahelitas, & Gregorius Nyssenus a-
pud Euthymium de ipso quidam Israë-
l dici ait, verum in multis exemplari-
bus non haberi, nimirum fraude Iu-
dæorum post promulgatum Euan-
gelium rescaturum. Quid verò si ego
dicerem de vtriusque intelligi iuxta hi-
storiam? & vtrumque fuisse propositum
Prophetæ explicare, tum populi libe-
rationem ex Aegypto, tum Christi ex
Aegypto regressum: nam video etiã
Iudæorum antiquissimos ea verba de
Messia accepisse, quasi prædictum esse,
fore vt in Aegyptum descenderet, atque
inde reuocaretur. De qua re Galati-
nus disputat lib. VIII. contra Iudæos
cap. IV. Neque ignoro nostra ætate
quosdam de scripto confirmare to-
tum hunc locum non Iudæorum li-
beratione, sed Christi tantum regres-
sum significare, quæ sententia vel eo
nomine Catholicis viris minus pla-
cere debet, quod princeps eam inue-
xerit Osiander. Deinde D. Perrus Act.
2. affert ex Pl. 2. verba illa de Christo
Quare fremuerunt gentes, et populi me-
ditati sunt inania, atque ita acceperunt
vereres omnes patres, sed & antiqui
Rabbini teste Rabbi Selomo initio
explanationis eius psalmi his verbis
הבשיח רבתינו דרשן אה העביר על כל
hoc est, magistri nostri explicarunt
de rege Messia, Iudæi recetiores, & ex
nostris nonnulli explicant de Dauide,
nescio aut quid veteres de vtroque intel-
ligi secundum historiam, & hostium
vtriusque cõiuratione iisdem verbis de-
clarari, cum sit fecunda scriptura diui-
na, mira sententiarum varietate graui-
da, & David rex typum expresserit Chri-
sti. Sed maiori argumento re vniuer-
sam confirmat locus ex Isai. 42. c. ad-
ductus Matthæi 12. Ecce puer meus
quæ elegi, dilectus meus in quo bene cõpla-
cui

cuic anima mea. Quae verba Hebraicè quidem extant, pro illis tamen Graeci codicès habent. *Iacob puer meus assumam eum, Israël electus meus suscepit eum anima mea*, argumèto certissimo quādo utrosq; codices recipit Ecclesia tāquā sacros diuinosq; de vtriusq; Christo atq; Iudaico populo locū prophetae intelligi atq; explicari posse, neq; quod Christus, aut Apostoli vnam significationē amplexi fuerint, repudiari alterā; q; video quendā virū nō indoctū nostrē etatis magnō animo contra disputantē, tanquam in tactā foucā preterijisse. Tū illud 1. ad Cor. 10. *bibebant autem de spiritali confectione eos petra, petra aut erat Christus*, & illud Ioan. 3. *Sicut Moyses exaltauit serpē in deserto*, & illud ad Gal. 4. *quonia Abraham duos filios habuit*. Tū illud, *os non comminuetis ex eo*, quis neget aut ad allegoriam omnia pertinere, aut certē non tantū de his rebus intelligi de quib. Christus & Apostoli ea testimonia explicant. Opponet aliquis ex Origen. lib. III. cōtra Celsūm à Iudeis accusari quosdā ex sua gente se ad Christum ob inanes allegorias adiunxisse, Deo vero & antiquis prophetis relicto, & Tertullianus de resurrectione carnis c. XX. iuxta sectionē Pamelij extitisse ait, qui cōtēderent omnia prophetas per imagines cōcionatos, haereticos certē maleq; de diuinis scripturis sentiētes. Rectē, neq; enim nostra ea sententia est, omnia allegoricè accipiēda, multa enim historicè, ac ferē quib. aduersarios reuincim⁹ accipi debere putam⁹, apertē de Christo dicta, ex quib. allegorijs etiā fides conciliatur, sic Tertullianus capitibus consequentibus in eo libro, multa allegoricè de Christo dicta producit testimonia, multa Origen. lib. IV. cōtra Celsūm his verbis. *Quo magis autem appareat moram esse calumniam, quod Celsus ait, scripturas nostras non admittere allegoriā, paucā è multis exempli causa proferā, apud Paulū Iesū Apostolū, sic legitur. In lege scriptum est, nō obturabis os boni virtutis, & quae in hanc sententiā se-*

quūtur. Tum August. cōtra Faustū lib. XII. c. VII. & VIII. & XLI. & XLII. contendit in veteri testamēto multa utroq; modo de Christo dicta inueniri iuxta historiā, nepē & allegoriā. Opponas secundo, nō licere eiusdē loci in nouo testamento adducti à Christo, aut ab Apostolis explicati: alias significationes afferre, ex Hieronymo ad cap. XIII. Osee illa verba. *Ero mors tua o mors*, dicente, quod *Paulus de resurrectione interpretat⁹ est Domini, nos aliter accipere nec possumus, nec debemus*. & Amos c. 9. ad illa verba. *Suscitabo tabernaculum Dauid*, & c. ubi *Apostolorū, ait, praecedit auctoritas, maxime Petri & Iacobi, quos columnas Ecclesiae, vas electionis vocat, ibi omnia varia expositionis tollenda suspicio est*. Nos equidem nouas expositiones temerē adduci, praesertim his locis, qui nouo testamento explicati sunt, non probamus, praesertim si nō noua modō sint, sed aduersari etiā recepta expositioni videantur, ac ne locis quidē omnibus recipimus varias explanationes discrepantesq; ab ijs, quas Christus & Apostoli ac Dei Ecclesia sunt secuti; in quo nonnullos expōitores diuinarum scripturarū nostris & antiquis temporibus peccasse non negamus. Sed certē verba illa Psal. 68. *Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui habitet in ea*, q̄ D. Petrus Acto. 1. cap. ad Iudam proditorem reulit, numero etiam multitudinis in singularem numerū mutato, quid prohibeat cum Hieronymo & Augustino de vastitate Hierosolymae explicare: cum ipsa psalmi verba numero multitudinis concepta vel maxime huic explicationi faueant. Haec autem quae haecenus dicta sunt, duas res consequi necesse est. Primum nō ita Ecclesiam alicuius loci vnam lectionem probare vt diuersam lectionem improbet: neq; enim Apostoli cum testimonia ex septuaginta interpretibus afferebant, quae nō ignorabāt fec⁹ in Hebraicis codicibus extare, aut è cōtrario diuersā lectionē discrepantē ab ea q̄ ipsi vsurpabāt, cōtinu-

huo

nuo cōdemnarunt. Ne Ecclesia quidem, cum utrosq; codices, vt dictum est, amplectatur, & diuersam sēpē lectionē in diuersis locis sequi consueuerit. Verbi gratia, illud ex Ps. 67. *citatum à Paulo ad Ephes. 4. Ascendens in altum, captiuū duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*, Ecclesia in precibus quotidianis, legit, *accepisti dona in hominibus*. Et Ps. 93. *Dominus scit cogitationes hominū*, apud Paulum 1. ad Cor. 3. legitur. *Dominus scit cogitationes sapientium*. atq; q; amplius mire, cū Hieronymus ad Gal. 3. in ea verba: *Maledictus omnis qui nō permanferit in omnibus quae scripta sunt in libro legis*, multis probet ex Deut. cap. 27. ver. 26. à Paulo desumpta, & à Iudeis esse vitia expuncta dictione, *omnibus*, in qua vis argumenti tota, quo Paulus utebatur, est posita; ita tamen Ecclesia lectionem, quam Hieronymus probat amplexa est, vt diuersam nunquam reiecerit, sed retineat in editione vulgata Deuteronomij, quae vsa tamdiu est, & quam probauit Ecclesia. Et cum Iustinus cōtra Triphonem asserat Iudaeos ex Ps. 96. ubi legitur. *Dominus regnauit, expūxisset vocem quae sequebatur, à ligno*, ita Ecclesia in hymno de cruce & quibusdam psalterijs quarundam Ecclesiarum, certē Romano & Gothico, Iustini lectionem secuta est, vt alteram quā Iustinus vitiatam esse arbitrat, nō modo in Graecis, Latinis, & Hebraicis codicibus retineat, verum etiam in breuiario Romano. Anguste ergo iudicat de Ecclesiae amplitudine & religionis nostrae maiestate, quicumque loci alicuius lectionem vnam in Ecclesiae precibus, aut libris Ecclesiasticis vsurpari cōsiderans, cōtinuò omnes alias fore repudiandas pronunciat. Deindē illud etiam ex ijs, quae dicta sunt, colligatur quod Apostoli quod Ecclesia locum scripturae aliquem in aliquo sensu afferant non continuò effici, aut eum sensum historicū esse, aut ceteros omnes fore repudiandos ac illos praesertim, qui seruata linguae proprietate atque lectionis quae in v-

su est integritate, ex Hebraicis codicibus exprimuntur, neq; merito accusari interpretem Hebraicorū Graecorum vel librorum, si diuersum sensum reddat, ac ne si cōtrarium quidem, vt Genes. 8. ver. 7. de corui reditu & 1. ad Cor. 15. ver. 51. de mortuorū suscitatiōe fieri necesse est (nam fortassis Hebraici, Graeci, codices sunt vitiatī, quos ipse non debet immutare, sed fideliter conuertere) omninō ab interprete librorū sacrorum exigi debet, vt si Hebraica aut Graeca verba & lectionis integritas patiat, potius faucat ei lectiōi, atq; eam sententiā exprimat, quam Christus, Apostoli & Ecclesia maxime amplecti videntur atq; pbare, qua in re nouos quosdam interpretes diuinarum librorū in suis versionibus sēpē peccasse, postmodum commodius fortassis explicabimus.

C A P. VI.
An aliquid sensu humano sit in sacris litteris positum.

Cum multa sint de citationibus dicta ac multo plura adijci possēt, vnā tantū quaestione disputare cōstitui: ea est an in diuinis libris credam⁹ cōtineri aliquid spiritu humano, sensuq; dictū, atq; ad eō errorū obnoxium, cui subiecti sum⁹ ac vanitati, nos nostraq; nisi superiori prudentia regamur, ductuq;. Est quidem nefas de diuinorū librorum veritate dubitare, quorū Deus ipse auctor est, vt mortis & interitus expers, ita ab omni mēdatio alienus. Anomēi erāt, qui vti Epiphanius refert, cum diuinis Prophetarum & Apostolorum testimonijs premebantur, eos vt homines fuisse locutos excusabant. Paulus autē 2. ad Thim. c. 3. *Scripturam diuinitus inspiratā esse ait*. Petrus 2. c. 1. Spiritu sancto inspiratos locutos esse sanctos De homines affirmat. Dauid aliquando eloquia domini casta esse ait, aliquando affirmat Deum fidelem in omni-

omnibus verbis suis. Accedant patrum testimonia. Origenes homil. XXVI. in Num. Spiritum sanctum scribit esse eum qui loquitur in scriptura. Chrysost. hom. XXV. in Gen. negat, quae in scriptura sunt, leuiter transigenda, cum nihil in ea scriptum sit, quod non multas sensum habeat diuitias, nempe ab Spiritu S. conscripta iagentem in se continet thesaurum. August. de consensu Evangelistarum lib. I. & II. Preterea copiosius lib. III. c. XIII. contendit, Spiritu S. Evangelistas verba suggestisse, ipsumque adeo narrationis ordinem, & epist. VIII. & XIX. in scripturis diuinis vel leuissimum mendacium sine crimine admitti non posse, ac solis diuinorum scripturarum libris esse honorem deferendum, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credamus, quod est a Gratiano inter decreta relatum, dist. IX. c. Ego solus. Sed quid opus est in re aperta testibus, uti minimè necessarijs! Neque dubium est, mendacia non pauca in diuinis libris narrari, sed eorum verbis explicata verissime a quibus dicta sunt, caedemosis, stultorum hominum, Iudeorum, contra Christum & Apostolos. De Legibus tantum & citationibus disceptatio est, an humano sensu & auctoritate sint certae aliquae in diuinis libris positae, quae duae res non magis difficultate sua quam varietate loquentium sunt impeditae. Leges quidem quaedam a Moyse & Apostolis fuisse promulgatas non ex ipso Dei ore, sed per ea quae ipsi acceperunt potestate multa persuadent. Hieremias enim c. 7. vers. 22. *Non sum, inquit, locutus cum patribus vestris, & non precepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustum, quibus verbis Irenaeus utitur lib. IV. c. XLIX. ad confirmandum quaedam in scriptura esse sancta ab hominibus ipsorum auctoritate, & Christus ipse apud Matthaeum c. 19. vers. 7. *Moses, inquit, ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic:* quae verba explicans Hieronymus commentarijs ad eum locum, non Deus*

sed Moses permisit, non est ergo Dei consilium, sed Moysi praeceptum, & Ambrosius lib. VIII. in Luc. c. 16. iisdem verbis productis ait, *ostendit hic locus quae propter fragilitatem humanae scripturae sunt, non a Deo esse scripta.* Deinde Paulus 1. Cor. 7. cum dixisset, *is autem qui matrimonio iuncti sunt, praecepit, non ego, sed dominus, uxorem a viro non recedere, subiicit, nam ceteris ego dico non dominus, si quis scater uxorem habet infidelis, &c.* quo quid clarius in hac parte dici possit non video. Itaque Origen. hom. XVII. in Nu. quaedam affirmat a Prophetis addita de suo, quae a Deo non acceptae sunt, ut cum Ionas dixit *adhuc quadragesima dies, & Ninive subuertetur*, cum Deus tantum praecepisset ut Niniuus vaticinaretur. Addit praeterea Moysen in lege quaedam propria auctoritate sanxisse. Sed praestat quaedam Origenis verba ex eodem loco producere. *Denique per Moysen multa quaedam locutus est Deus, aliquantulum tamen et Moyses propria auctoritate mandauit, quod Dominus in Evangelijs euidentissima distinctione fecerunt, cum dicit de repudio mulieris interrogatus: quia ad duritiam cordis vestri scripsit vobis haec. Moyses, ab initio autem non fuit sic.* sequitur Basiliius lib. V. contra Eunomium c. penultimo, nosque cum Catherino disputatione de refectoria Episcoporum eadem sententiam amplectebamur, amplectimurque tantorum virorum indubitanter auctoritate, quamuis multis oppugnatoribus, quorum sententiam confirmare licet his argumentis; quae Adae de coniunctione viri & foeminae in extasi pronuntiavit, Genes. 2. ea a Deo fuisse dicta, Christus ait, Mach. 19. c. Quid ergo prohibeat, verba Moysis & Pauli, quae diuino spiritu agebantur, a Deo fuisse dicta, omnia interpretari. Deinde quae si sensu humano quaedam dicta fuisse admittimus, errori ea fuisse obnoxia fateamur necesse erit, ut sunt omnes homines, humanaque omnia fallacia. Nam quod Hieronymus praefatione in epistolam ad Philemonem, & in Mich. c. 5. ex aliorum sententia ponit, Scriptores sacros non semper diuino spiritu fuisse locutos, sed quaedam humanitate miscuisse, uti est

illud,

illud, penulam quam reliqui Troade afferer. Lucas est mecum solus. Trophimum reliqui infirmum, ac alia id genus, a senioribus repudiat. Et censura Parisiensis titulo VIII. damnatur Erasmus, quod maioris auctoritatis esse affirmaret, quae a Christo quam quae ab Aristolis dicta sunt. Ad haec. Si leges aliquae essent humana potestate, paulatim in diuinis libris eas abrogare, antequam quae nihil vetaret. Postremo Epiphanius haeresi XXXIII. Prolemaum quendam ait affirmasse legem Moysi trifariam fuisse diuisam, nempe quaedam ab ipso Deo fuisse sancita, quaedam a Mose, alia a senioribus addita, qua diuisio explicata negat Epiphanius legem trifariam diuisam: nam *seniorum traditiones in sacris libris non continentur, quae vero a Mose, neque ipsa extra Deum sancita sunt, sed ex Deo per Moysen, quae sunt ipsius Epiphanius verba.* Verum eius auctoris verbis nos aliorum patrum opponimus auctoritatem. Quod de Adamo afferitur parum mouet; functus est enim in ea extasi prophetarum officio. Moses & Paulus legislatorum munere fungebantur, condendo nonnullas leges ex auctoritate humana, tamen eam a Deo acceperant, uti nostri Pontifices cum Ecclesiasticas leges promulgant. Credimus autem ipsos, qui leges condiderunt noluisse eas abrogari, quando in diuinis libris illas immortalitati consecrabant, tamen non ignoramus bigamos nonnunquam sacris altaribus fuisse admotos venia Pontificum, ac contra seu praeter praecipuum Pauli mandantis, uti vnus uxoris vir sacris Christianis praeficiatur. Tum lex ab Apostolis lata de sanguine & suffocato ante multos annos antiquata est. Errorem ijs legibus condendis admittere nefas sit cum diuino spiritu etiam ea parte tum Moyses, tum Apostoli regerentur, quod Romanis etiam Pontificibus tribui videmus, ut legibus praesertim, quae maioris momenti sunt sanciendo, falli posse non putemus, ac multo minus scriptores sacri falli poterant cum in

diuinis libris eas leges conferbant, non iam ut legislatores, sed ut scriptores sacri, quorum calamus haud dubium a diuino spiritu regitur, ne aberraret in minimis, in maximis. Haec de legibus. De citationibus pauca adijcienda sunt. Sanè non semper Christum & Apostolos verba obseruasse, sed sententiam fuisse secutos tantummodo, eorum testimoniorum quae citabantur, magna argumenta sunt, nam neque ipsa verba Christi Evangelistae retulerunt eodem prorsus modo & ordine, ut exempla multa docent. Matthaei certe cap. 5. octo beatitudines numerantur, atque in tertia persona positae. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.* In Luca numerantur quatuor, eoque in secunda persona conceptae. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Hieronymus de optimo genere interpretandi multa in hanc rem exempla congerit, inter alia Matth. 26. *percutiam pastorem, cum Zach. 13. cuius ea verba sunt, non ex persona Dei ut in Evangelista, sed Propheta Deum rogantis dicatur in Hebraeo & Graeco, percutiam pastorem & dispergentur oves.* Idem Hieronymus Isaie 7. in multis, inquit, testimonijs, quae Evangelistae vel Apostoli de libris veteribus assumpserunt curiosius, attendendum est, non eos verborum ordinem secutos esse, sed sensum. & Euthymius Matth. 3. *vniversaliter, inquit, scire oportet, Evangelistas interdum quidem integre dictorum mentionem facere, aliquando verborum quidem sensum integre seruare, quaedam vero dictiones mutare, quando id in nullo sermonem potest corrumpere.* Plura cum possemus afferre in hanc sententiam, non credimus fore necessarium. Qui contra disputant contentiosi homines, ne verbum quidem commutari in citationibus suadentes, ne magnis se ambiguitatibus implicent, duplicem lectionem in diuinis libris olim fuisse fingentes, nullius auctoritate, nullo argumento. Ex ijs alteram extare in veteri testamento, in nouo citari alteram, quo fit ut

cum

cum plures vna lectione veræ esse nō possint: vno enim modo scriptores sacri non pluribus scripserunt, asserendo ad hūc modum citationum veritatē, fides euertitur veteris testamenti, Hebraicē, Græcē & Latine cōscripti, quibus locis ijs omnib. linguis discreparit à verbis, q̄ in nouo testamento citata inueniatur. Quanto simplicius ac facili⁹ si Apostolos nō verba secutos fuisse, sed sententiam fateamur. Nam quod quidam addūt memoria lapsos Apostolos, vñ pro altero aliquādo posuisse, mens refugit cogitare. Quid enim hoc esset nisi diuinis scripturis contumeliā facere: Tamen si Hieronymum videmus ardore disputandi id affirmasse aliquādo de optimo genere interpretandi ad Pammachium, Micheæ 5. ad illa verba, *Et tu Bethlem Ephrata sunt*, inquit, *qui asserant in omnibus pene testimonijs, quæ de veteri testamento sumuntur, istiusmodi esse errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, et interdum sensus quoq; ipse diuersus sit, vel Apostolis, vel Euangelistis nō ex libro carpentibus testimonia, sed memoria credentibus, quæ nonnunquam fallitur.* Quod hoc loco alienis verbis posuit, in fine primi libri in epistolam ad Gal. ex sua sententiā videtur ponere. *Hoc autem*, inquit, *in omnibus pene testimonijs quæ de veteribus libris in nouo assumpta sunt testamēto obseruare debemus, quod memoria crediderint Euangelistæ vel Apostoli, et tantum sensu explicato sapē ordinem commutauerint: nonnunquam vel detraxerint verba vel addiderint.* pari libertate Euthymius in Matthei 20. cap. postremis verbis, & Theophylactus prologo in Matth. loquuntur, quos imitari certē nō debemus, nec adscribere ijs mendacium, quorum mentes diuino instinctu & calamus agebantur, tamen si multis argumentis eorum sententiā confirmatur ē quibus pauca exempli causa proferamus. Apud Marcum 2. c. princeps sacerdotum *Abiathar* vocatur, qui 1. Reg. 21. fuit *Achimelech*, sed respōdet Theophylact⁹ ipse, aut Abiathar bi-

nomium fuisse, dictumq; etiā Achimelech, aut Achimelech sacerdotē fuisse, vt in libris Regū dicitur. *Abiathar pontificem*, vt in Marco ponitur, aut cum Beda lib. I. in Marcū cap. 20. licebit nodum dissoluere, si quo tempore Dauid panes p̄positionis sumpsit, dicamus vtrumq; affuisse, Achimelech patrem, & Abiathar filium, alterius mentionem in libris regum factam, alterius in Marco qui pontificatus munere, scilicet pro patre vicarius vtebatur, & maiori fama celebratur Dauidem exilij tempore secutus. Alterum argumentū desumitur ex actis 7. cap. vbi Iosephum dicitur accersisse cognationem suam *in animabus septuaginta quinque*, cum Gen. cap. 46. & Exod. 1. referantur tantūm *septuaginta*. Verūm Astorum verba, vel ex septuaginta interpretibus sunt posita, qui 75. animas numerat comprehēso S. Ioseph & filijs eius, & fortassis Hebraica vt nonnulli contendunt ea parte sunt vitata, aut certē quod alij malunt verba illa nō D. Lucæ scriptoris sunt, sed Stephani, qui quamuis diuino spiritu plenus, citatis veteris testamenti locis labi potuit, martyris enim, non scriptoris Catholici munereungebatur. Tertium argumentum ex Matth. 2. cap. conflatur: vbi testimonij Mich. 5. cap. *Et tu Bethlem Ephrata paruulus es in milibus Iuda*, addita negatione citatur, *nequaquā minima es*, quod simplicissimē refellatur si cū Hieronymo in Michæam consideremus ea verba scribarum fuisse, quorum negligentiam in diuinarum scripturarum lectione Mattheus arguere voluerit. Verūm negare possumus Micheę locum affirmatiuē legendum, tamen si modo Græca & Hebraica discrepent. Isidorus certē lib. I. contra Iudæos c. XI. addita interrogatione legit, *Et tu Bethlem Ephrata nunquid paruula es, in milibus Iuda?* quæ lectio Gothorū tempore visitata in Hispania fuisse videtur, cū biblia Gothica, ante sexcentos amplius annos cōscripta, quæ in Tolerano tēplo seruatur, ita legant.

Præte-

Præterea Iulianus lib. I. cōtra Iudæos, nisi q̄ genere masculino dixit, *nunquid paruulus es?* Alij cum negatione legūt. Hieronymus in ipsa versione septuaginta, *nequaquā minima es* habet. Cyprianus II. contra Iudæos cap. XI. *non exigua es, vt constituaris in milibus Iuda*. Origen. I. contra Celsū, *Et tu Bethlem Ephrata non es minima, vt sis in milibus Iuda*. Ipsemet Isidor⁹ lib. II. contra Iudæos cap. III. Micheę locum afferens *non es*, inquit, *minima in milibus Iuda*, quæ si vera sunt, fateri oportet Hebraicos Micheę codices esse vitatos, septuagintaq; olim atq; veteres locum eū, vt est in Mattheo legisse, tamen si quidam nostra ætate Mattheū cum Michea ita cōciliant, vt dicant Hebraica hoc modo interpretanda, & tu Bethlem Ephrata paruulum (supple est tibi) vt sis in milibus Iuda, nimirum vocem, *Zahir*, Hebraicam pro qua alij paruula, seu paruulus reddiderunt, hi neutro genere sumi malunt, quorum sententiam neque refellere, neq; cōfirmare hoc loco animus erat. Multa prætermittantur necesse est, illud adijciam tantūm à quibusdam reprehendi, quod Paul⁹ Act. 17. cap. inuenisse se affirmavit Athenis aram in qua scriptum erat, *Ignoto Deo*; contententes eam aram nō ignoto Deo inscriptā, sed potius *Dijis Asiae & Europæ & Africæ, Dijis ignotis et peregrinis*, vt Hieronymus refert in c. 1. epistolæ ad Titū, & Pausanias in Atticis ait. *Ara præterea & Deorum & Heroum, qui ignoti vocantur*. Itaq; Paulum mutato numero eam inscriptionem vertisse aiunt ad occasionem diuini numinis prædicandi. Nos tamē credimus magis arā ignoto Deo fuisse dicatā: nam Michaël Syncellus in Encomio Dionysij Areopagite, visā inquit, eclipsi, q̄ in morte Christi contigit contra naturæ ordinem, Athenienses verti naturæ vices putātes virtute aliqua occulti numinis aram ignoto Deo excitasse, eoq; Paulum alluisse. Et Lucianus in dialogo cui nomen est Philopatris iurat per ignotum Deū Athenis, & in ea vrbe

inuenisse se ait, & adorasse ignotum Deum. Eam aram descriptam elegā tissimē quidam putant ab Statio Thebaidos lib. XII. cum ait. *Vrbe fuit media nulli concessa potentum ara Deum, & quæ sequitur: Pausanias parum mouet, nam multas aras fuisse ait ignotis Dijis sacratas, fortasse cum singulæ ignoto Deo essent inscriptæ. Hieronymus qua solet libertate pronuntiandi hac etiam in parte est vsus.*

superelit an credere debeam? scriptores sacros non modo falli nō potuisse in magnis, in minimis, sed & cōcedendū sit Spiritu S. dictante scripsisse omnia. Sūt enim viri docti & Catholici, qui vtroq; modo contigisse confirmant: pleraq; in flatu spiritus diuini excēpisse sine vlla cura aut labore. Quomodo Dauid dixit. *Lingua mea calamus scribē velociter scribētis Ps. 44.* Alia ex memoria deprompta scribentis, ex ratione, experimento, aut aliorū ratione, semper tamen spiritus numine præsentī ne lapsus cōtingeret. An spiritus diuini in flatu eguissē Paulum credamus, vt diceret *Trophimum reliqui infirmum, & Lucas est mecū solus & Penulam reliqui Troade*. Quid vero cum auctor secundi libri Macha. Iasonis Cyrenæi compilator in initio excusat se opus magni laboris, & vigiliarū suscepisse, & in fine petit veniā, si quid min⁹ apte dixerit, minusq; historiæ congruū. Quæ omnia in spiritum diuinū nō cōueniūt,

E nam

nam Hierc. 36. *Ita is Prophet a dicebat vaticinia, ut ex libro legere videretur.* nimirum que diuinitus distantur, ea sine labore contingunt. Que sententia nobis quidem probabilis videbatur ab Anomæorum amētia procul, quando per eum modū ab scriptura diuina omne prorsus repellitur mēdaciū, ob præsens numen Spiritus sancti prouidentis atq; præstantis nemens Sacri scriptoris laberetur.

CAP. VII.

Hebraicos codices esse vitiatos.

Videamus rursus, priusquam aggre diamur ad editionis vulgatę auctoritatem explicandā de Hebraicorum codicum ac Græcorum veritate, quid sentiendū sit, quo referenda sunt cætera, & vnde diiudicandum est de pposita initio difficultate. Ac primum de Hebraicis disputandum est, quos in re maioris momenti vitiatos esse non credebam, hoc est, vltimum dogma cōtrarium Ecclesię placitis, eorum testimonijs confirmari, alioqui eorū lectione penitus interdictum esset. An ferret Ecclesia scripturę sacrę nomine nobis hæreses propinari: eo maiori periculo, quod in diuini verbi simulatiōe grauiores infidię forent. An publicis præmijs & honoribus inuitaret ad eorum librorum lectionem, in quibus sciret letale venenū contineri. Neq; enim cum in Cōcilio Viennensi sancitum est Hebraicā linguam publicis scholis doceri, ignorabant patres eam linguam puram putam in sacris tātummodo libris extare, atq; ex illis vt doceretur, quod etiam vbique fit inter Christianos, necesse esse. Nū viri docti, quorū magnus numerus semper est in Ecclesia, in tanto periculo tæuissent, & non potius ad codicum Ecclesię fidem deprauatos aduersariorum codices restitui postulassent: igitur altum eorum silentium Ecclesię totius consuetudo ac mos argu-

mento sit apud homines modestos & veritatis potius, quā contentioni studiosos Hebraicos codices non ita esse vitiatos, vt ex ijs periculum immineat, ne simplicibus quidem & incautis. In rebus minutis & leuioribus corruptos Hebraicos codices esse, an integros a magnis viris hac nostra ætate disputatur magna contentione, neque leuib; in vtramque partem antiquorum testimonijs, præterea argumentorum pondere maximo. Qua in disputatione, vt via & ordine procedatur, tempus omne trifariam distinguendum existimabam, vt qua occasione, quovē tempore a Iudæis Hebraici codices fuerint vitiat, apertius intelligatur. Primum tempus ad Christi aduentum pertinet, quo se hominibus in carne monstrauit. Secundum continet interuallū a Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis, quæ magna fama in ea gente celebratur, & congregatio magna vulgo nuncupatur; quo tempore habita variant scriptores, quidam Christi annum 150. alij annum 300. designant. Verū communi sententia Hebræi, Elias tertia præfatione Massoreth, & Galatinus, lib. I. contra Iudæos cap. V. post templi excidium ponunt annū 436. nimirum a Christo nato anno 512. Quæ sententia haud leui argumento confirmatur prioribus temporibus congregationem illam non fuisse celebratam, cū constet Hieronymum ea diligentia, eaque cognitione rerum Hebraicarum nunquam vidisse pūcta, quæ vocalium loco in eo conuentu sacris libris adscripta fuisse minimē dubium est. Ab ea congregatione ad nostram ætatem tertiū tempus pertinet, quo inuestigare debemus an Iudæi sacros libros vitiarint. Ergo a primo tempore inchoantes Iudæos malo animo suos libros corrupisse ea tempestate non arbitror. Origenes argumento inductus apud Hieronymum in illa Isaie verba cap. 7. *Et dixit vade & dices populo huic, quod nunquam Dominus & Apostoli, qui*

cætera

cætera crimina arguunt in Scribis & Phariseis, de hoc crimine quod erat maximum reticuisent. Neque Christus Ioannis 3. ad seruandas scripturas protiocasset, si a Iudæis fuissent priori tempore deprauata, ac potius monuisset, vt earum lectionem vitarent. Neque Matth. 23. Scribarum & Phariseorum doctrinam sectandam inoneret, ne Paulus quidē 2. ad Cor. 3. velamen dixisset fuisse positum super cor Iudæorum in lectione Moysi, sed potius Moysen ab illis fuisse deprauatum. Neque temerē malo animo negauit a Iudæis primis illis temporibus sacros libros fuisse vitiatos, sed vt indicarem librorum incuria, vt in alijs libris contingit, errores in Hebraicos libros incidere potuisse; & constat ante Christi tempora quosdam locos fuisse ab Scribis immuratos, quos Rabbi Salomo Malachia 1. cap. quindecim omninō numerat ea correctione, quam Tichum Sophrim, hoc est correctionē Scribarum vulgo vocant. Ex eo numero est locus Malachia 1. vers. 33. vbi nos legimus. *Ecce de labore, & afflictis illud, olim legebat, & affixis me,* quod cum incommodum videretur, neque Deo, qui loquebatur conuenire, lectionem immutarent. Deinde Genes. 18. vers. 22. illis verbis. *Abraham verō adhuc stabat coram Domino,* olim legebat, *Dominus stabat coram Abraham,* vt Rabbi Moses Hadarsan in eum Genes locum testatur. Neque antiqua lectio sacramento vacabat, cum Christus venit homo factus, & ad tribuna ductus est. Deus coram Abrahæ posteris verē stetit dici potest. Ad hæc Michæ 1. vers. 10. vbi nos legimus. *In domo pulueris puluere vos conspergere,* olim legebat, (hithpalasti) *puluere conspersi me,* quod nonnulli referunt ad Christi incarnationem, atque ita in quibusdam codicibus fuisse liber Massoreth argumēto est. Omnia referre non licet. Locus tantum Osee 9. vers. 12. adijciatur, nam vbi nos legimus, *Va eis cum recessero ab eis,* olim

legebatur, *va eis caro mea,* vel *incarnatio mea ab eis,* nempe Deo homine facto Iudæi in omnia mala præcipitarunt, quā lectionem mirabar, in Iudæorum Massoreth notatam non esse, cum ad nostram ætatem in Græcis exemplaribus retineatur his verbis: *ὁ θεὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἢ σὰρξ μου ἐστὶν αὐτοῦ.* De tempore quo facta ea correctio est, magna quæstio est, illud constat ante Christum fuisse, quando Ionathas, qui priori tempore fuit, eam correctionem plerisque locis est fecutus, atque eodem argumento confirmari potest ante septuaginta interpretēs fuisse, quando Græci codices (si modo ij ex septuaginta interpretatione sunt, de quo modo non disputamus) ferē eos locos iuxta eandem correctionem exprimunt. Conuenit inter Hebræos Kimhi præfatione in Iosue & Heliam 3. præfatione Massoreth ab Esdra in congregatione, quā illi vocant magnam, vbi sacri libri qui perierant sunt restituti, eam correctionem Scribarum fuisse factam. Modis autem corrigendi eisdem auctoribus erat, cum in vnam lectionem omnes codices conueniebant, illa relinquebatur, diuersa penitus reiecta, cum autem, qui adierant, opinionibus discrepabant, lectio a pluribus aut doctioribus approbata in contextu ponebatur, altera ad marginem adiecta, quo factum, vt in quibusdam locis ab scribis correctis prioris lectionis nulum vestigium extet, neque in Massoreth, neque in bibliorum margine, nempe quoties in vnam lectionem omnes conspirarunt in alijs diuersa lectio adscribatur. Hæc de primo tempore dicta sunt. Proximō spatio a Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis diuinas scripturas a Iudæis fuisse vitiatas, & quidē aliquando ex inuidia, atque odio Christiani nominis, iniquo animo, multis testimonijs confirmare possem. Tertullianus lib. de habitu muliebri cap. III. *Legimus,* inquit, *omnem scripturam adificationi habilem*

E 2

diuini-

diuinitus inspirari à Iudæis, postea iam videri propterea reiectam, sicut cetera qua Christum sonant, neque utique mirum hoc, si scripturas aliquas non receperunt de Deo locutas, quem & ipsum coram loquentem non erant recepturi. Loquitur quidem Tertullianus eo loco de libro Enoch, sed eius occasione de alijs etiam scripturis ab Esdra post captiuitatem Babylonicam diuinitus restitutis. Accedat Origenes multis locis, sed primo certè contra Celsum libro, post Christi aduentum, affirmat Iudæos multas de Christo manifestas prophetias refecuisse ac de medio sustulisse, ut agnoscas pluri illorum germanos, qui militibus monumenti custodibus & resurrectionis confijs suaferunt dicere, discipuli eius nobis dormientibus noctu furati sunt eum versat locum Michææ. & in Bethleem domus Ephrata. Deindè epistola ad Africanum, quæ extat, meminitque eius Eusebius lib. VI. histor. cap. XXIII. vbi Africano obijcienti historiam Susannæ in Hebraicis Danielis codicibus non legi, respondet nequaquam Iudæorum commentis & fraudibus auscultandum, sed hoc solum pro vero habendum in scripturis diuinis, quod septuaginta interpretes transtulissent, nam id esse solum quod auctoritate Apostolica confirmatum sit. Vides fraude & commento Iudæorum diuinas litteras deprauatas. Neque negabo aliquando Origenem Iudæis hac in parte fauere, apud Hieronymum in illa Isaie verba cap. 7. *Et dixi vade, & dices populo huic* (qui locus paulò antè est à nobis citatus) *sin autem dixerint, ait, post aduentum Domini Saluatoris & prædicationem Apostolorum libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut Saluator & Euangelista & Apostoli ita testimonia protulerint, ut Iudæi postea falsaturi erant*, quæ verba catenus vera arbitror, vt non omnibus locis, quæ in nouo testamento citantur, de quibus Origenes hoc loco disputat, deprauatos fuisse credere debeamus. Eusebius ipse libr. X.

demonstrat Euang. demonstr. IV. a gens de illis verbis apud Matthæum cap. 27. *Acceperunt triginta argenteos*, ex Ieremia ne, vt eo loco legitur, an ex Zacharia fuerint producta ait, *Vbi diligenter considerabis cum hæc non habeantur apud Ieremiam Prophetam, num arbitrari conueniat ea per quandam malitiam ex illo sublata esse, an vero librarij erratum fuisse, qui pro Zacharia Ieremiam posuit*. Non ergo Eusebius ea eruditione ac rerum Hebraicarum peritia rãta religione putabat ab Hebræis libros sacros asseruari, quantam illis nostra ætate quidam tribuunt, alioqui viri docti & moderati. Accedit Athanasius libr. aduersus Iudæos. *Sed tamen, inquit, tam manifestis scripturis, & de Christo Prophetijs excocauit Sathanas Iudæorum oculos, & surdas fecit animarum aures, ut talia testimonia falsa scriptione vitarent*: quod fortassis aliquis ad ineptas Iudæorum interpretationes expositionisque dictum traducat. In Chrysofomo certè facere id non poterit, cum Iudæorum fraudes & dolos vbique accuset, homil. V. in I. Matth. cap. 2. ad Corint. 2. in illa verba, *quod oculus non vidit, & 1. ad Corinth. 14. ad finem, homilia 34. Sed præfertim ad Philip. 3. homilia 11. initio, causam reddens cur apertè Spiritus sanctus non sit semper locutus in veteri testamento, ne Iudæi, inquit, facerent quod in alijs fecerunt, delentes namque litteras inficiati sunt scripturam, in illam intendere non valentes*. Longum esset omnia hoc loco veterum testimonia congerere ad reuincendas Iudæorum fraudes. Inditio certè est Hebraicos codices incorruptos omni ex parte non esse, cum Philo lib. II. de vita Moysi versionem septuaginta interpretum, hoc est, Græcam mirum in modum cum Hebraicis fontibus conuenire affirmet, idque vtramque linguam callentibus manifestum esse. Quam concordiam hoc quidem tempore non inuenimus. Ergo certè mirabar aliquando verba illa, *regna-*

uit,

uit à ligno Deus, tam frequentia esse in precibus Ecclesiasticis in oreque omnium, tum recentium tum antiquorum. Tertullianus sanè libro contra Iudæos ijs verbis productis illorum vècordiam ridet, *An speratis, inquit, lignarium aliquem Deum fore aliquando*. Præterea à Lactant. lib. IV. cap. XVIII. considerabam Esdræ verba adduci, nimirum. *Hoc Pascha Saluator noster & refugium nostrum, cogitate & ascendat in cor vestrum, quoniam habemus humilare eum in ligno, & post hæc sperabimus in eum*. Nec inuenire tamen poteram in veteri testamento, ne vestigium quidem vtriusque loci. Verùm ex Iustini martyris disputatione contra Tryphonem Iudæum deprehendi, quod res erat, vtrumque locum à Iudæis fuisse sublatum corruptumque, quoniam apertè nostræ causæ fauebant, designato etiam Psalm. 95. vnde prior locus erat desumptus: illis enim verbis. *Dominus regnavit, decorem indutus est, olim legebatur, Dominus regnavit à ligno, eaque lectio in psalterijs Romano & Gotthico ad nostram ætatem retinetur; exprimitur etiam in hymno de cruce. Nam tertius locus ex Ieremiæ 11. cap. *Mittamus lignum in panem eius, quem sublatum etiam fuisse à Iudæis Iustinus ait, in nostris codicibus & Hebraicis restitutum videmus, nimirum cum Christianorum causæ non tantopere fauere cõsiderarunt. Sed certè à Christi cruce quam eo loco significatam, omnes veteres putant ad veneni significationem transtulère, acuti scilicet homines & præclari. Hieronymus etiam Hebraicis rebus, alijs locis fauere videatur plusquam satis est, commentarijs tamen epistolæ ad Galatas, tum ad illa verba cap. 3. *Maledictus omnis qui pendet in ligno, quoniam in capit. 21. Deut. vers. 23. vnde Paulus id testimonium adducit legitur Hebraicè. Maledictus à Deo, qui pendet in ligno, suspicatur vocem omnis deesse & vocem à Deo redundare, in codicibus Hebraicis vitiosè vtrumque. Tum***

præsertim eo testimonio. *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus qua scripta sunt in libro legis, suspicatur illas duas voces omnis, & omnibus, quibus Pauli argumentum incumbit ad reuincendum Iudæos sub maledicto esse, detractas à Iudæis fuisse ex Deuteronomij capit. 27. vers. 26. vnde ea verba citantur, quoniam in Hebraicis codicibus desunt, & in Græcis ea, & Samaritanis extabant. Plura patrum testimonia cum adijcere liceret, libenter prætermittimus, ne vltra modum crescat disputatio. Illud addimus in cõuentu Tyberiadis quem habitum diximus anno post euersam Hierosolymam 436. qui annus à Christo nato fuit 512. multa fuisse à Iudæorum proceribus actitata. Primum enim Thalmud Babylonicum à Rabbi Assè cõsarcinatum communi cõsensu probatum est: Etenim liber Misna ab euerso templo, anno 120. fuerat confectum, deindè annum circiter 300. Thalmud Hierosolymitanum prodierat, quibus libris leges, traditiones, ritusque Iudæorum cõtinentur. Ex ijs libris Thalmud Babylonicum compactum in eo conuentu prodijt, quali diligentia Gratianus ex prioribus Iuone & Burchardo, Pontificum, & conciliorum decreta in vnum corpus collata promulgauit. Deindè puncta vocalium loco Hebraicis codicibus diuinarum scripturarum sunt adiecta. Aaron Ben Asfer, & Iacob Ben Neptali principes auctores, dum inter se nonnullis locis quomodo legendi essent, dissentiant; Iudæos in duas partes sciderunt, ac ferè Iudæi occidentales prioris sententiam secuti sunt, posterioris orientales, præcipuè Babylonij, vti Kimhi ait in Psalmum 60. atq; hæc duo in eo conuentu facta fuisse Hebræi scriptores conueniunt. Præterea editam Massoreth, quo libro, vti postea dicemus, variæ lectiones Hebraicorum codicum, qui olim extabant, nunc sunt adnotatæ. Ac persuasum habeo multis cõiecturis nouam*

correctionem diuinorum librorum in eo conuentu fuisse factam. Collatis enim varijs codicibus, altera lectioe praelata diuersa penitus rejiciebatur, sæpè etiam cum non satis opinionibus conuenirent, lectio altera inferebatur textui, diuersa ad marginem adijciebatur. Quo enim alio tum punctorum adinuentio, tum Massoreth editio spectabant, quam vt varietate sublata in vnâ opinionem, atque lectionem, omnes conspirarent. Itaque videmus quosdam Hebræorum correctiones septuaginta interpretes fuisse secutos, atque editionis nostræ auctorem, nimirum quia antiquiores erant: in plerisque discrepare, quoniam posteriori tempore sunt factæ. Quis autem dubitet Iudæos in eo conuentu in odium Christianæ religionis, aut corrupisse multa, quod multi hæretici fecerunt, Valentinus, Martion, Hebionita, Hydroparasta, vti Theodoretus ait libr. II. de hæresibus: aut in varia lectione codicum eam lectionem fuisse probatam, quæ Christianorum causam infirmare maximè videbatur, quod Genes. 49. consideramus illis verbis, *donec veniat, qui mittendus est*: Hebræos substituisse, *donec veniat Silo*. Sed & Daniel. 9. vaticinium de Christi aduentu, & septuaginta hebdomades varia accentuum distinctione, ad Zorobabel manifestè trahunt. Tum Hieremiæ 23. vbi nos & septuaginta habemus, *hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus inustus noster*, Hebraici codices habent, longè alia sententia, *Vocabit eum Dominus iustus noster*. Neque mirum videri debet existimare nos, à Iudæis Hebraicos codices fuisse corruptos, quando tanto odio flagrabant Christiani nominis, vt Iustino teste, disputatione cum Tryphone contra Iudæos, post occisum Christum, certos homines miserint q̄ toto orbe Christianam religionem opprimerent, gentesque in Christianos homines concitarent, neque sumptui, neq; labori parcentes. Et Hieronymus Isaiæ

21. ad illa verba, *omnis Dumia*, affirmat à quibusdā Hebræis Roma legi propter similitudinem primæ litteræ Hebraicæ in vtraque dictione, nimirum volentes illam prophetiam contra Romanum imperium accipi debere. Tertio temporis interuallo, ex quo congregatio Tyberiadæ est habita, nō arbitror consensu gentis, nouam diuinorum librorū correctionem, seu potius corruptionem fuisse factam. Neque enim ab eo tempore conuenerunt ex omnibus locis, vt cōmuni consensu nouas fraudes necterent, & libri Massoreth diligentia satis cautum videbatur, ne libri sacri immutari facillè possent. Neque dubium est ab Hebræis codices Hebraicos præcipua diligentia & religione asseruari, ne facillè corrumpi possent, in quo illis perinde contigisse videtur, atq; in legis obseruatione. Cum Deum habebant propitium, magnificè beneficijs afficiebantur, mirabile dictu erat ac miserandum, quam facillè diuinas leges cōtemnerent, ad Deorum templa concurrentes; vbi à Deo deserti sunt, ac in sensum reprobum dati, magna religione, quātum in illis situm est, legem obseruāt, vitios Deorum cultus fugiunt. Ad eundem modū cum libros sacros olim tantoperè negligerent, vt fermè de memoria elaberentur: nunc cum minus opus esset ad eos conseruandos, diligentes in primis & supersticiosos esse videmus. Neque verò hac disputatione est animus linguæ Hebraicæ studium debilitare, quam maximè vtilem esse non ignoramus, id ago ne dum Hebraicis libris & rebus fauemus, nostræ religioni conuictum facere videamur. Ergo communi consensu negamus Hebraicos codices fuisse post illam congregacionem immutatos. Librariorum in curia errores incidisse quis ambigat? cū omnibus libris & linguis vsu eueniat, vt quò sunt antiquiores, sapiusque descripti, eo magis sint contaminati, num ab hac communi lege Hebraici codices sint exempti? non

arbi-

arbitror, & poteram nostram opinionem multis exemplis confirmare. Hieronymus Nahum 3. versu 8. in illa verba, *Nunquid melior es ab Amon?* ait, Hebræus qui me in scripturis erudiuit, ita legi posse asseruit, *nunquid melior es quàm No?* (id est, Alexandria) *Amon?* idem Zacharias vltimo versu 20. vbi nos legimus, *in die illa erit, quod super fratrum equi est sanctum domino*, Hieronymus ait vocem Hebraicam *Misfloth*, à quodam Iudæo mutari in vocem *Misfloth*, & vtroque tamen loco consideramus non antiquam lectionem, & communem circumferri, sed quam Hieronymus vniuersi Iudæi priuatam lectionem fuisse vtroque loco affirmavit. Et ex versionibus Græcis & Latinis satis constat, Hebraicos codices olim fuisse varios, certè discrepasse ab ijs, qui modo in vsu sunt, cum parua sæpè litterarum aut punctorum mutatione sententia illa reddatur, quam interpretes expresserunt. Loci innumeri sunt, proferantur tamen ex psalmis exempla, vnum, alterum, & tertium. Psalmo 4. vbi nos legimus, *filij hominum usquequo graui corde?* Hebraica habent, *usquequo gloria mea ad ignominiam*, nempe, nunc legitur Hebraicè *בבריי לב לימה*, olim legebatur *בבריי לב לימה*. Item Psalmo 18. vbi legimus, *In omnem terram exiuit sonus eorum*, nunc legitur *קורם*, id est, *regula eorum*, olim proculdubio legebatur *קולם* vox eorum. Item Psalmo 31. pro illis verbis, *dum configitur spina*. Hebræi legunt, *in siccitates astatis*, quæ varietas contigit, quoniam dictionem *Coz*, quam legerint septuaginta interpretes, Hebræi legunt *Caiz*, vnius tantum, eaque facillè permutatione litteræ. Psalmo 67. vbi nos habemus, *rex virtutum dilecti*, Hebræi numero multitudinis, *reges virtutum*, nempe eandem dictionem, *Melech*, numero multitudinis legunt Hebræi adiecta littera *iod*, quam septuaginta Hebraici codices non habebant. Multi ad extremum alij

errores poterant in Hebraicis codicibus designari, certè 2. Regum cap. 24. quo loco versu 13. prophetæ verbis dicitur, *aut septem annis veniet tibi fames in terra*. Septuaginta, *tribus annis habent*. Atque eam lectionem esse legitimam Hebraicā vitiosam, argumento est liber primus Paralipom. c. 21. versu 12. vbi Hebraicè, Græcè & Latinè tribus annis fore famem edicitur, tamen hūc errorem in recentibus numerare non possumus, quando eam lectionem in libris Regum Hebraici & Latini codices sequuntur. Quemadmodum neque quod Hieronymus asserit Michææ 5. ad illa verba, *tu Bethleem Ephrata, Theco & Ephrata, hac est Bethleem, & Phagor, & Atan, & Culon, & Tami, & Soris, & Caram, & Gallim, & Bather, & Manoch, ciuitates vnderim, & viculi earum*; quod in Hebraicis Iosue codicibus haberi negat, ac in septuaginta tantum interpretatione extare, siue ab his additum, siue de veteribus libris erasum malitia Iudæorum, ne Christus de tribu Iuda ortus videretur. Hoc Hieronymus. Iam ex eodem Iosue lib. cap. 21. duo versu 36. & 37. manifestè desunt in Hebraicis codicibus, vt res ipsa indicat, docetq; Abulensis Numerorum capit. 24. q. 3. quo loco multo corruptiores Hebraicos codices nostris esse affirmare non dubitat, vir rerum Hebraicarum peritia satis instructus, legique solitos in alijs codicibus Hebraicis, docet annotatio marginis in biblijs Hebræis magnis, quæ quatuor corporibus distincta circumferuntur, cum Rabbinorum Commentarijs ex sententia Rabbi Kimhi ad eū locū his verbis: *היינו בהם רוממו טהראתן את בצר וגו' הישבים לא במצא ועינין בספר היש ספרים אלו בבבל; וזה וכו' ספרים המדוריקים הם במסדה צרין בי בשבונה מוח לא במצא דאיהו גדולה הקמה, hoc est, sunt libri correcti, in quib. est, & ex tribu Ruben Bezer, & cetera, & in omnib. correctis antiquis codicibus nō inuenitur. Vide librum Kimhi & etiam Massoreth, vide quoniam merū quæ colligit quadragesima octo, nisi*

E 4

ys com-

comprehensibile integrum non inuenies, atque hoc est argumentum magnum, hæc tamen adnotatio. Atque ij quidem versus in biblijs Cardinalis, & illorum exemplo & auctoritate in Regijs sunt restituti, nescio tamen an satis commodè, cum ex 1. Paralipom. 6. versu 78. videantur in illum locum traducti, neque nomina vrbium satis conueniant cum ijs quæ sunt in editione nostra vulgata, argumento certissimo, quo tempore illa facta est, Hebraicos codices integros ea parte fuisse, neque mirum, cum librariorum incuria libri alij, tum sacri, tum prophani multis maculis sæpè contaminarentur, num solos Iudæorum libros à communi cõditione exemptos fuisse, librariosque eorum nunquam peccasse putabimus: non sanè nisi eorum rebus fauere, & iniqui iudices in nostra causa videri cupimus. Lucè 3. Cainan inter filios Arphaxad ponitur, deest in Hebraicis codicibus, in Græcis extat Genes. 10. vers. 22. An hoc etiam loco Hebraicos codices à vitio vindicabimus, & Euangelistis synceriores credemus. Iulianus lib. III. contra Iudæos: *Hæc secunda*, inquit, *etas, quam per denas generationes diximus currere, quam minus habet secundum codices Hebræos, quæ hic ponitur, id est, illa quæ dicitur Cainan, quam tamen generationem & septuaginta interpretes memorant, & Euangelium secundum Lucam confirmat.* Idem paulò ante dixerat Hebraicos codices corruptos esse. Vnius Augustini auctoritas, siue etiam Hieronymi opponitur, negantium Hebraicos codices vniquam à Iudæis fuisse vitiatos, quibus vt respondeamus, ac disputatio hæc plenius absoluat, constitui epistolam subijcere, quam superioribus annis de hoc argumento ad Nicolaum Sanderum Anglum domo, virum doctissimum, & de religione Christiana optimè meritum dedi, quem magno litterarum incommodo dolemus defunctum, non multo post in Hibernia, dum in eam insulam

A veram religionem restituere contedit, neque præ eo studio, labori, aut vitæ periculo parcat, vir immortalis laude dignus.

CAP. VIII.

Auctoris epistola ad Nicolaum Sanderum.

B
D
C
D
E
Disputationem tuam pro Hebraicorum codicũ veritate, quam Aluarus Gomezius de litteris, ac de me benè meritis tuis verbis cognoscendam misit, cupidissimè legi, his quamuis ieiunij Christiani diebus, ita ab alijs negotijs distractus, vix vt respirandi spatium esset, præsertim instante Paschate, cum non priuatis studijs vacare licet, sed aliorum commodis seruire, susceptæ vitæ rationes compellunt. Verum ijs prope modum decursis, atque vnus & alterius diei cessatione capite recreato, tua iterum relegere, atque quid de tota disputatione & singulis eius partibus sentiam, ingenuo & candido animo aperire statui. Tuo iudicio potius quid facere & sentire debeas, quam quid ego iudicem, considerabis. Nam neque mihi sumo, vt virum qualis ipse es, susceptis pro religione laboribus, editisque libris in vniuersa Dei Ecclesia celebrem, velim in meam sententiam pertrahere, & fas est tamen incoluisti Christiana charitate diuersum nonnunquam iudicare, ac (vt Pauli verbis vtar) *in suo quemque sensu abundare.* Nam & si quid aliter sapimus, & hoc nobis Deus reuelauit, tantum in eadem fidei & dilectionis mutæ regula permaneamus. Ac primum disputationis perspicuitas, modestia, atque eruditio multum mihi probabantur, atque argumenti acumen, quo ex vulgatæ editionis fide, quam

quam aduersarij conuelliendo, Hebraica stabilire maximè conabatur, Hebraicos codices incorruptos esse defendis: cum ijs ipsis aut omnibus, aut plerisque, qui vitij accusantur locis, haudquaquam à Latinis Hebraica discrepare conuincas: neque posse Hebraicos codices repudiari incoluisti vulgatæ editionis auctoritate. Quo in argumento, quoniam suscepti patrocinij fortissimum præsidium est, amplificando, illustrandoque exemplis, magna pars disputationis consumitur: Tridentini decreti explicatio mihi placet, ita à patribus Latina probari, vt neq; Hebraica, neque Græca, de quibus mentio non est facta, nec disceptatio vlla erat, ea lege repudientur. Quod verò locis, quibus Hebraica à Latinis discrepant, post multa remedia ad concordiam excogitata doctissimè, atque explicata, vbi nulla via se ostēderit vtrosque codices conciliandi, Ecclesiæ sententiam expectari iubes, qua pronuncietur vtri codices contaminati sint. Id consilium mihi fortasè facillè persuadebis, aduersarijs autem probare qui possis: præiudicatum dicit, præsertim cum vulgatam editionem ita susceptam à patribus, ita ei cõtradici vetitum esse, dare videaris, vt omnes eius dictiones exoculari necesse sit, neque interpretem vlla in parte lapsum esse fateri liceat citra impietatis crimen, clamabunt enim continuo, vulgata editione suscepta, Hebraica penitus & Græca repudiari, vbiunque omnem concordia rationem recusabunt, quod aduersariorum causæ fundamentum est præcipuum & maximum. Finge enim omnes Latinos codices in eandem sententiam & verba eadem conspirare, ne librariorum incuriam excusare liceat. Quod autem ipso disputationis initio editionem vulgatam, quam suscepit & probauit Ecclesia, omnem præter psalmos ex Hieronymi interpretatione sumptam esse arbitraris, atque ex eo Hebraicos codices ad Hieronymi aetate incorruptos man-

uisse confirmas; neque enim ex vitio fonte riui poterant synceri manare, pro certo videris ponere, quod non minus est ambiguum atque obscurum, quam de quo instituta est disputatio vniuersa; cum grauissimi viri nostra ætate multis coniecturis & argumento probabili confirmare conati sint nostram editionem diuersam ab Hieronymi versione esse. Er Hugo Victorinus in prænotationibus elucidatorijs cap. IX. affirmat Latinam editionem, qua eius ætate utebatur Ecclesia, hoc est, nostram ex veteri Latina & noua Hieronymi confusam esse. Præterea annotatio historiæ scholasticæ in Genes. cap. 62. Hieronymi interpretationem puram putam, in duodecim prophetas tantum habere nos ait. Vtraque sanè editio tam vetus, quam Hieronymi, Gregorij Magni ætate in vsu erat, vt perspicitur ex proemio eius in libros Moralium, & ex octauo Concilio Toletano, in quo iuxta vtramque editionem nonnulla à patribus proferuntur testimonia. Ex ijs versionibus credam consequenti tempore quosdam libros ex Hieronymi interpretatione, alios rursus ex veteri in commune volumen, vnumque corpus, aut publica Ecclesiæ auctoritate, aut doctorum hominum communi consensu collatos fuisse: atque in ijs ipsis libris quosdam locos ex illis, qui reijciebantur libris, atque interpretatione immutatos fuisse, quod Ioanni Driedoni in dogmatibus video placuisse ex parte. Quo autem vtrumque tempore, & qua ratione sit factum, penitus exploratū non habeo. Luce historiæ destituti in multis halucinemur necesse est. Iustinum martyrem, ais, versionem septuaginta interpretum à Iudæis corruptam affirmare. Esto. Sed cū ij ipsi loci, quos ille vir sanctissimus in septuaginta seniorum interpretatione vitiatos esse ait, eodem modo in Hebraicis codicibus legantur, qui possint Iustino certè arbitro ab ea culpa

liberari non video. Neque arbitror Iustinum rerum Hebraicarum, eiusque linguae notitia tantopere destitutum, ut tu in disputatione ponis, ad disputandum cum Iudaeo accessisse, & vtriusque lectionis Graecae & Hebraicae aliquoties, ni fallor, mentionem infert, praesertim dum versat locos Genesis 49. *donec veniat qui mittendus est*, atque Isaiae 7. verba illa, *Eccc virga concipiet*, vbi pro virgine Iudaeos adolescentulam ponere testatur, fuitque genere Samarita, vti Epiphanius ait haeresi XLVI. quae gens Hebraicae linguae non erat, ignara, quippe Iudaeae finitima. Nam quod addis de Psalmo 95. dictionem à ligno, non in Hebraicis tantum codicibus, verum etiam in Graecis & vulgata nostra desiderari, quam vitij accusare nefas sit: non multum mouet, cum Graecos Psalmos non ex septuaginta versione esse, sed ex *xxi. vijs*, non ex hoc Iustini loco, sed ex Hieronymi etiam epistola ad Sunniam & Fretelam, tum alijs locis manifestum euadat. Nam quae ipse ex *xxi. vijs* esse ait, atque à septuaginta interpretatione discrepare, ea ferè in nostris hodie Graecis codicibus locis omnibus vsurpamus, & in psalterio Romano, quo olim scilicet in communibus precibus Romana Ecclesia utebatur (nunc enim Gallico vitur) atque in hymno de cruce legimus, *regnavit à ligno Deus*, argumento certissimo eam vocem in antiquis libris extitisse. De vulgatae nostrae auctoritate laborare non attinet, quando illa etiam Romana Ecclesia suscepit. Esdrae locum à Iudaeis corruptum Iustino teste in veteri proculdubio tam Graeca, quam Latina editione olim extabat, vnde Iustinus ipse Graecè, Lactantius libr. IV. cap. XVIII. Latinis verbis alieno stylo citarunt, nec dubito à Iudaeis fuisse falsatum, cum expressum de Christi morte vaticinium contineat. Verum cum in Latinis etiam codicibus non extet, anceps argumentum efficitur pro Hebraico-

rum codicum fide, & contra eam disputantibus. Nonnullos ex antiquis patribus ab Hebraicis codicibus stare, defendi forrasse possit, nullum ex eorum numero corruptos fuisse affirmari, vti ipse ait, nemo inducet in animum, qui legat Chrysostomum homilia quinta in Matthaeum dicentem, Iudaeos quidem merito suspectos haberi, quippe qui inimicè & subdolè multa corruerint, & data prorsus opera à prophetis praedicta mysteria celauerint: septuagintaque cum ante aduentum Domini fuerint scripturas interpretati, merito ab omni suspitione liberos esse. Non caelasse tantum ait, sed corrupisse etiam, quae verba nescio, an vti locus alter ex homilia trigesima tertia à te adductus, rectè possint ad prauas explanationes traduci, & de illis tantum explicari, quemadmodum neque quod Origenes in epistola ad Africanum apud Eusebium historiae Ecclesiasticae lib. VI. cap. XXIII. de Susannae historia consultus negat, Iudaeorum fraudibus & commentis auscultandum, atque id solum pro vero accipi debere ait, quod septuaginta tradiderunt. Vides fraudes & cōmenta, non cautionem quae falsi accusari nō posset, si bono animo ea historia fuisset occultata, quod ipse existimabas. Sane cum eam historiam septuaginta interpretes posuerint, & Ecclesia probauerit, apertè conuincitur olim in Hebraicis codicibus extitisse. Praesertim si Tridentini decreti verba adiungas, libros sacros cum omnibus suis partibus sanctos haberi, sancti-entis. Modo enim cum neque in arcanis libris Iudaeorum, neque in publicis extitit, ea certè in parte codices Hebraici à corruptione & vitio vindicari non poterunt. Neque Hieronymi verba ex Commentarijs in epistolam ad Galat. cap. 3. satis explicitate videris. Cum enim in illo Deuteronomij loco, *Maledictus omnis qui non permanferit in omnib. quae scripta sunt*, septuaginta interpretes dictionem

nem

nem, collegerint, cum in Samaritanorum libris extaret, cum in ea argumenti, quo utebatur Paulus, vis tota posita esset, non posse Iudaeos omnia praecipua seruare, atque adeo sub maledicto esse, manifestum euadit olim in Hebraicis codicibus extitisse, idque Hieronymum sentire. Nam quod mutationem, cum eadem sententia constet, & ex propositione indefinita, vniuersa efficiatur, eiusmodi fuisse negas, propter quam aut vadimonium differere, aut fuisse Hebraicos codices deprauatos fateri conueniat non resisto, modo Hieronymi sententia exploratum sit, Hebraeos in ea parte, & quidem malo animo suos codices deprauasse. Adiciam Isidorum in Chronicis initio sextae aetatis (sive is Lucas Tudentis sit nobilis & antiquus auctor) Iudaeos affirmantem in odium Christianae religionis, ne contra eos testimonia proferantur, quaedam de prophetarum libris praedidisse, quaedam immutasse. Obijcis instructam multorum patrum aciem pro fide Hebraicorum codicum, Hieronymum praesertim atque Augustinum. Is enim locis innumeris veterum librorum fidem de Hebraicis voluminibus examinandam, nouorum de Graecis ait, ridetque Origenis verbis in Isaiae cap. 6. suspicantes diuinos libros fuisse ab Hebraeis vitiatos. Augustinus autem lib. XV. de ciuitate Dei cap. XIII. contendit Iudaeos ex locis omnibus ad corrupendas sacras litteras conspirare non potuisse, & lib. II. de doctrina Christiana cap. XI. ad Hebraica & Graeca exemplaria recurrendum arbitratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Ijs adijcere potuisses Eusebium, qui lib. VIII. de preparatione Evangelica cap. II. Philonis verbis, *Mirabile, nempe, ait, mihi videtur duobus annorum milibus, imò maiori tempore iam ferè transacto, nec verbum unum in lege illius (nempe Moylis) fuisse immutatam, sed centies unusquis-*

que Iudaeorum morietur, priusquam legi Mosaiica derogabit. Adde Iustinum martyrem in oratione Paracnetica, qui Dei consilio veteres libros apud Iudaeos asseruari, ait, *ne gentes à nobis corruptos existimarent*. Qua ratione à diuo Augustino Iudaei capsarij nostri vocantur in Psal. mi. 40. illa verba, *Benedictus Dominus Deus Israel*, productis enim verbis ex Genes. vigesimo quinto cap. *Maior seruiet minori*, modo, inquit, impletum est, modo fratres nobis seruiunt Iudaei, tanquam capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Beda quoque in Psal. quinquagesimum sextum initio, *Hoc etiam ad opprobrium pertinet*, ait, nempe Iudaeorum, *quod capsarij, id est, librarij nostri facti sunt, quia portant nobis libros suos, sicut solent serui post dominos, ipsi enim deficiunt portantes, Christiani proficiunt legentes*. Quod nisi incorrupti seruarentur, quid profuit Iudaeos scriuariarios nostros facere? aut qua audacia veteres libros proferemus, si corruptos esse & deprauatos à Iudaeis confiteamur. Adde eos omnes quicumque aduersus Iudaeos disputatione suscepta, hoc eorum peccatum, quod veteres scripturas vitiaffent non accusarunt. Verum huic postremo argumento Iustinum opponimus & Origenem contra Celsum, quoniam ijs libris aduersus vtramque nationem disputabat, Iudaeos & Gentes. Alijs partibus ea cura non fuit, cum ad nostram religionem confirmandam satis multa testimonia suppeditarent Iudaeorum libri, in quo diuinae providentiae lumen elucet: ita enim permisit quosdam locos ab Hebraeis corrumpi, ut verae lectionis vestigia vbiq; manerent, superessentque multa alia de Christo integra testimonia, ac miraculi instar profecto sit in tanta procacitate eius gentis, tantaque contradicendi libidine nullum dogma eorum, quibus à nobis dissident, diuinis libris inseruisse, ut parum pro-

promouisse suis artibus & fraude videantur. Augustinus in ea fuit A sententia, à Iudæis diuinos libros deprauatos non fuisse, cui opponimus tamen multo plures patres, neque minori auctoritate, neque sapientiæ opinione minori. Origenes & Hieronymus variè sunt locuti, neque quid certi Hieronymum in ea re habuisse argumento est epistola ad Marcellam, cui initium est, *Ut tam paruum epistolam scriberem, iam pridem*, inquit, *cum editionibus Hebræorum editionem Aquila confero, ne quid forsitan propter odium Christi Synagoga mutauerit, & ut amica menti facerem, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam plura reperio*: nimirum etate maior Hebræorum fraudes cœperat odorari. Quod verò contendis Hebraicos codices corrumpi non potuisse, quod nunquam in vnum locum sub duce vno conuenerint ex toto orbe Iudæi, vt eam deprauationem communi consilio, quod erat necesse, moliri & perficere possent: argumento Augustini vteris. Sed in quo tamen videaris non satis in Hebræorum libris & historia versatus. Affirmant enim Iudæi, Elias Leuites sect. II. accentuū, & in III. præfatione Massoreth, & Dauid Kimhi præfatione in Iosue, primum quidem ab Esdra fuisse doctissimos quosque Iudæorum ad generalem gentis conuentum celebrandum conuocatos; atque (quod nostri diuinæ inspirationi, atque numinis inflatui tribuunt) in eo conuentu, quam ipsi *congregationem magnam* vocare sunt soliti, memoriæ beneficio, & codicum Samaritanorum collatione scripturas diuinas, quæ perierant, fuisse restitutas confirmant, atque nonnullos locos ab antiqua lectione immutatos, quos ex Rabbi Selomo desumptos Petrus Galatinus explicat lib. I. contra Iudæos cap. V. Postmodum anno post templi excidium sub Tito 436. nimirum salutis anno 512. alteram totius gentis ex Oriente & Occidente sole congregationem fuisse Tybe-

ria de famosissimam; in qua Thalmud Babylonicum editum memorant, diuinis libris puncta vocalium loco addita, cuius rei causas hoc loco explicare non attinet. Illud constat in varia codicum lectione eam fuisse prælatam, quæ omnium aut plurimorum certè calculis probabatur, cum sententijs discrepabant lectione altera prælata, diuersa adijebatur ad marginem. Vides extitisse conuentum, in quo communi consensu Iudæorum proceres potuerunt vniuersos codices deprauare; quod factum esse contendunt aduersarij magnæ illius sub Esdra congregationis exemplo, & ob insitam animis confidentiam, Christiani nominis odium non minus, quam quo plures hæreticorum sectæ olim, nostraque etate victoriæ cupiditate, veritatis odio scripturas sacras deprauarunt. Et est par credere ex pluribus lectionibus eam fuisse prælatam, quamuis minori codicum numero, & argumentis infirmioribus, quæ nostræ religioni minimum fauere, nostrisque libris & causæ conuictum facere maximè videbatur. Illud postremo si addidero, finem faciam, locum ex Psalmo 21. *Foderunt manus meas & pedes meos.* manifestè esse in Hebraicis codicibus deprauatum, in quibus legitur, *sicut leo manus meas & pedes meos*, nam auctor Massoreth magni, in quibusdam correctis libris inuenisse se affirmat, in textu quidem, *caari*, id est, *foderunt*, in margine autem, *caari*, id est, *sicut leo*, & Rabbi Isaac libello, quem contra Lindanum edidit, quamuis pro Hebraicorum codicum veritate disputas, hoc tamen loco veram lectionem esse immutatam apertè confitetur, & erat vera lectio restituta in Hebraicos codices bibliorum complutensium optimo consilio, nescio autem cur in biblijs regijs fuerit mutatum restituta communi Hebræorum lectione, sed vitata. Neque satis est aliqua ratione eas duas lectiones posse conciliari (quod tu acurissimè facis) quo minus

fateri

CAP. IX.

Nemini licere priuata auctoritate Hebraicos diuinæ scripturæ codices castigare.

Hebraicos codices neque incorruptos esse omni ex parte, neque contrario magno aliquo incommodo, atque in maioris momenti locis deprauatos satis, vt arbitror, confirmauimus vna disputatione in vtramque partem extrêmè peccantium opiniones iugulantes. Sed ex qua tamè disputatione occasionem aliquis arripiat Hebraicos diuinæ scripturæ libros priuata auctoritate castigandi inuertendique litteris, aut punctis commutatis, quæ magna persuasio esset, & nostra ætate quidam Commentarijs in Isaiam facere ausus est, Herculeam planè audacia, exemplo præpo, vti sequentia declarabunt. Tertullianus enim libro de præscriptionibus hæreticorum. *Scripturam sacram Ecclesia Catholica possessionem esse propriam, ait, in alienam messem immittere falcem eius aduersarios, quoties scripturas tractant.* Quod dictum tametsi de hæreticis vsurpatori consuevit, & intelligi debet ad Iudæos etiam extendi, qui ex quo Christum repudiarunt, tum à Dei Ecclesia exclusi sunt, tum etiam diuinæ scripturæ ius penitus amiserunt, quod Iustinus certè addit in oratione Parænetica his verbis. *Si quis eorum, qui temerè contradicere consueverunt, nobis obijciat, non nostros hos esse, sed Iudæorum libros, eo quod ad hoc usque tempus in synagogis eorum assueverunt: & per vanitatem nos iactare religionem ex eis hausisse dicat: is scire debet ex rebus ipsis, quæ in libros hosce sunt relata, non ad Iudæos, verum ad nos Christianos doctrinam eorum pertinere.* Cum possessionem Ecclesiæ

F

icri-

fateri sit necesse, Hebraicas voces esse vitatas. Hæc habui vir doctissime, A quæ de vniuersa tuâ disputatione monerem, studio tibi obsequendi excitatus, neque tuam aut cuiusquam Catholici viri sententiam reiiciens proflus, quasi religioni contrariam. In quo sum solitus quorundam theologorum modestiam requirere, accusare imperitiam & temeritatem pronuntiandi. Scio enim de his rebus alijsquæ id genus incolumi fide, B atque integra charitate, veritatis indagandæ studio disputari. Neque linguarum vtilitatem dignitatemque celebrare cõtendo, vnde fructus manat vberimus, & quibus addiscendis magnam ætatis & studiorum partem consumpsi, eo tamen animo, vt Hebraica Græcaque Commentarij vice essent ad explicandam eam scripturæ diuinæ editionem, quam suscipit & probat Ecclesia. Qua in re quantum promouerim, dicere nõ est necesse: voluptatem certè quantam maximam possum, animo capio, cum ad cognoscendas diuinas litteras ab ijs præsidijs instructus me confero. Neque non possum non vehemèter eorum studium & diligentiam celebrare, quicumque nostra etate in hoc genere sudarunt, cum Latinis Græca & Hebraica iungentes magno Ecclesiæ commodo, & ad maiorem multo diuinarum scripturarum lucem comparatum studium, de quorum industria & laudibus consequens ætas (vt arbitror) syncerius atque incorruptius iudicabit imperitorum inuidia sedata, qua immeritò hoc tempore flagrant. Eorum conatibus, vir E doctissime, faue, nosque vt facis, multo amara dabisque veniam, si quid paulò liberius dictum est, aut si qua in parte huius disputationis lapsi sumus, atque illud cogita non minori nos Toleti, quam vos isthic librorum penuria laborare, plurimamque in his litteris auctorum testimonia locolique ex nostris scholis esse producta.

Vale.

Scripturam esse dico, non de Latinis tantum aut Græcis codicibus loquor, sed de omnibus libris sacris, quæcunque lingua sunt scripti initio, siue in aliam conuersi publico consensu, & maiorum auctoritate suscepti in ysu sunt. Neque enim ita Ecclesia vlllo tempore Latinos codices legit atque probauit, vt Græcos aut Hebraicos reiecerit: quod consensus totius Ecclesie, omniumque virorum doctorum atque scholarum vsus declarat Hebraicos & Græcos scripturæ diuinæ codices tanquam diuinos libros explicantium. Omnino absurdum videretur diuinas scripturas, hoc est testamentum, quod Deus nuncupauit, & in quo Ecclesiam hæredem scripsit, in linguam Latinam transfusum modo conseruari, amissum aut deprauatum esse penitus & contaminatum in ijs linguis, in quibus scriptum primo est, & litterarum monumentis, vt ad posteros transmittetur commendatum. An non merito incuriæ accusaretur Ecclesia, si tantum thesaurum quorundam hominum perfidia de manibus extorqueri sibi atque lacerari passâ esset? An non quis merito posset existimare, Deo Ecclesiam exosam fuisse aliquando, qui fraudè hominum perire neglexisset, quo maius in terris sui amoris pignus sponse sue nullum reliquerat? Anguste ergo de rebus, atque præposterè sentire mihi videtur, quicumque Ecclesiam longo indormiisse tempore, neque in ea viros doctos fuisse arbitrantur, penes quos diuini libri tum Græcè, tum Hebraicè conseruati ab omni temporis iniuria & aduersariorum insidijs tuti essent. Sit ergo fixum non minus ad Ecclesie curam Hebraicos & Græcos codices, quam Latinos pertinere. Vnde primum efficitur, quod non semel superius est dictum, neque eos codices potuisse in vniuersum in re maioris notæ corrupti, continuo enim Ecclesia accurrisset, quæ diuino instinctu & inflatu regitur, & viri docti, quorum nume-

rus aliquis semper fuit, periculum indicassent, neque in re aperta diutius hæere necesse est. Deinde quod huius disputationis est, si sacri libri in aliqua lingua deprauati maxime essent, nullius priuata industria & auctoritate castigari deberent, sed publica potius Ecclesie, in quo quidam hallucinantur contententes Hebraicos codices & patrum scriptis, vel ex versionibus Græca atque Latina castigari debere, imprudenter sanè & audacter. Quid enim Plinij, Platonis, Aristotelis, non liceat ex coniecturis aut Commentarijs Arabum & Græcorum, nisi ad sit correctissimorum codicum fides, receptam vsu lectionem mutare, & audeat quis scripturæ sacræ correctionem ad suum arbitrium reuocare, atque eius lectionem absque vlla codicum meliorum ope ex priuatis coniecturis emendare? Quid si secundus & tertius, alijque innumeri prioris exemplo incitati, eandem sibi sumant facultatem & auctoritatem emendandi? Hebraicos codices, an non breui futurum est, vt tam varijs codices euadant, quam sunt varia hominum iudicia discrepantisque sententiæ? Licet quidem in Commentarijs aut separato opere indicare, si quid ab antiquo immutatum deprehendimus, quod Hieronymus multis locis, alijque eius exemplo cum laude præstiterunt. Caterum codices ipsos, litteras, aut puncta immutare, quoniam eos vti ab Hebræis seruantur recepit Ecclesia, vel leuiter atrectare nefas sit, nimirum Hebraici codices scripturæ, quod initio dicebamus, communis Ecclesie possessio sunt, neque à quoquam debent sine publica auctoritate & consensu castigari. Quocirca immutatio punctorum & accentuum, quæ facta est in veteri testamento Hebraico Biblijs Complutensibus, quamuis sententia & verborum significatione retenta passim à viris doctis accusatur, & in Biblijs regijs vetus ratio est restituta.

CAP.

CAP. X.

De Massoreth, punctis & Hebraicis dictionarijs.

SAEPÈ hac disputatione de libro Massoreth, ac punctis Hebraicis mentio facta est, & quæ fuerit ea excogitandi ratio, ex parte explicatum; nunc paulò plura addenda sunt, ac finis imponendus disputationi de libris Hebraicis. In libro quidem Massoreth, quæ vox traditionem significat, variæ lectiones codicum Hebraicorum, qui olim extiterunt, variaque punctorum in eis ratio continetur, quæ ad marginem bibliorum Hebraicorum adijci solent, inuentum vtile in primis ac commodum, nam ea diligentia cautum est, ne facile Hebraici codices vitari possint, quo certè tempore ea ratio fuerit excogitata, non omnibus conuenit, quibusdam proximè ad Eudræ tempora eius originem reuocantibus, resistentibus alijs, ac eam diligentiam ante non multos annos factum fuisse putantibus, & est verisimilius, quod superius est dictum Tyberiadè cum multis eum librum fuisse confarcinatum, collatis in eum varijs lectionibus, quæ in antiquis codicibus eo tempore inuentæ sunt; nam Hebraicos codices variasse olim, tum is liber argumento est, tum diuersæ ab vsitatis Orientalium codicum lectiones, quæ separato opere ad calcem Hebraicorum Bibliorum adijciuntur, quæ quatuor tomis distincta nostra ætate Venerijs formis expressa prodierunt. Præterea ex Hieronymi scriptis satis constat, Hebraicos codices olim non modo vocalibus litteris, in quarum locum

puncta successerunt, sed etiam integris vocibus inter se discrepasse. In illud Isaiæ tertio, *Mulieres dorminat.e sunt eis.* Aquilam veriffic exactors & faeneratores, ait, haud dubium, quoniam vbi alij *nasim*, id est *mulieres*, legerunt Aquila *noqhesim*, id est *faeneratores* habuit, & cap. quadragesimo septimo initio duplicem lectionem Hebraicam fuisse ait, Theodotionem legisse *וְהָיָה*. Aquilam autem *וְהָיָה*. Cuius rei multa alia exempla proferri possent, nisi alio properaret oratio, nimirum ea diligentia satis caurum non esse, vt Hebraici codices inter se non discrepant, cum libri Massoreth exempla non satis inter se conueniant. & Pagninus in radice *וְהָיָה*, Isaiæ vigesimo nono, versu decimotertio, vbi ea dictio legitur cum puncto, *smol*, & tamen in quadam Massoreth legi ait, cum puncto *Iamin*, significatione mutata. Præterea Massoreth quæ circumfertur in biblijs magnis Hebraicis differre nonnunquam considerari ab ea Massoreth, quæ in biblijs regijs nuper est edita. Quomodo ergo is liber potuit sacros libros incorruptos conseruare, cuius exemplaria opinionibus, atque lectionum varietate non parum sæpè discrepant? Adde duos versus Iosue vigesimo primo, extremo in Hebraicis codicibus desiderari, qui in antiquioribus codicibus extabant, vti superius est dictum. Et auctor Massoret magni, Psalmo vigesimo primo, inuenisse se ait in quibusdam correctis codicibus *foderunt*, quidem in textu, in margine autem *sicut leo*. Vides Hebræorum codices variasse: Sanè cum vetustatis iniuria, & librariorum incuria libri alij sacri & profani, multis maculis sæpè contaminentur, num solos Iudæorum libros à communi conditione exemptos fuisse dicemus: nō arbitror, nisi Iudaicis rebus nimium fauere videri velimus. Tametsi non dubitabam posteam diligentiam à Iudæis

F 2 factam

factam multo incorruptiores quam antea, Hebraicos codices fuisse conseruatos. Puncta in Tyberiadis conuentu sacris libris fuisse adiecta, superius est dictum. Ea adijciendi duplex causa extitit, nimirum quoniam pauca vocales, quibus Hebraei utebantur, progressu temporis in varios sonos abierant, neque eodem modo locis omnibus sonabant, quod hoc tempore in lingua praesertim Gallica contingere consideramus. B ut eadem vocalis in varijs locis variam etiam sonum habeat. Ea varietas cum vsu & consuetudine potius quam certa regula constaret, seque Iudaei in omnes prouincias dissipari viderent: punctis quibusdam additis ad sacros codices, quo pacto vocales locis singulis pronuntiandae essent, prudenti consilio designauerunt. Ea prima excogitandi puncta causa fuit. Altera huic affinis, quoniam vocales litterae non tantum varijs modis proferebantur, sed etiam expressae locis omnibus non erant, ac plerisque dictionibus consonantes tantum litterae exprimebantur, quae magna confusio ac perturbatio rerum erat, nam varijs vocalibus subintellectis, eadem voces non modo varijs modis proferebantur, sed etiam significatione varia, quod Hieronymus docet multis locis, praesertim Abacuch. 3. in illud, *Antefaciem eius ibit mors*, & in Isaiae vigesimi sexti capitis illa verba, *Mortui non videbunt*. Non ignoro plerisque persuasum esse nullas in Hebraica lingua litteras vocales esse, sed consonantes tantum, quos opinione falsos esse Hieronymus indicat epistola 126. quae est ad Euagrium. *Vocalibus, iniquis, in medio litteris Hebraei perarrantur*. Sanè quatuor litterae, quae ab Hebraeis vulgò quiescentes vocantur, olim vocalium officium implebant. At inuentis punctis in earumque locum substitutis, hodie ferè quasi superuacaneae quiescunt, praeter illas Hieronymus ad illa ver-

ba Osae 2. *Et erit in illa die, ait Dominus, litteram y vocalem esse Phoenicibus & Sidonijs ait, & sonare e. & a. quam opinionem nescio, an satis nostrae tempestatis Hebraeis probare possit, eam litteram nunquam inter vocales, nè inter quiescentes quidem numerantibus, nisi quis dicat id Phoenicum linguae esse proprium, neque conuenire in Hebraicam. De dictionarijs Hebraicis pauca sunt adijcienda propter eos, qui incredibili audacia pronuntiandi omnes ferè vocum Hebraicarum significationes à Iudaeis mutatas contèdunt, vel per inscitiam eius gentis, aut in odium nostrae, rationemque Grammaticae perturbatam esse, atque e diuini Hieronymi scriptis restituendam videri, quemadmodum ex eo & septuaginta interpretum versionem vocum Hebraicarum, veteres significationes, qui perinde mihi videntur sentire, ac si linguam Graecam asseuerarent, non ex Graecis scriptoribus addiscendam, sed ex paucis verbis, quae in scriptorum Latinorum libris Graecè inueniuntur sparsa; ac debuit venire in mentem, quod Chrysostomus scriptum reliquit, vocum significationes petendas esse ex libris Iudaeorum, scripturae sensa ex Ecclesiae thesauro. Neque puto gentem ullam in odium alterius linguae suae significationes commutasse, ne fieri quidem fortasse potest: cum significatio vocum non ex paucorum arbitrium pendeat, sed ad multitudinis consensum reuocanda sit: quae nescio, qui possit vniuersa ad fraudem faciendam conspirare. Neque dubium est tamen Iudaeorum incuria magis quam prauitate multas vocum Hebraicarum significationes in dictionarijs vulgò deesse, quas Ecclesia secuta est, & quae possint non ex nostris tantum, sed ex Hebraeorum libris erui atque restitui, in quo Christianis interpretibus diuinarum scripturarum sudandum fuisse viderur: verum id vitium dictionarijs Hebraicis cum*

Græ-

Græcis atque Latinis commune est, quos quotidie videmus nouis vocibus, nouisque aliarum vocum significationibus locupletari. De Hebraicis vnum aut alterum exemplum proferatur. Isaiae vigesimo secundo cap. vbi nos legimus: *Sicut asportatur gallus gallimacens*, in Hebraico est dictio, *Gheber*, quae vox *virum* significare solet. Itaque omnes interpretes recentiores, *virum*, in eo loco Isaie, non autem *gallum* significari aiunt, praeter vnum Cardinalis Complutense dictionarium, ob Hieronymi auctoritatem, cum vulgata interpretationem potuissent antiquorum Hebraeorum etiam auctoritate tueri, in quo illis laborandum fuit: nam Rabbi Selomo, & Rabbi Kimhi hic nostram interpretationem affirmat in Midrassim, hoc est, Hebraicis explanationibus & antiquis sacrorum librorum inueniri: ille eam amplectitur dicens, *גבר* טליתא, *הוא גבר* תרגומא דבבלי, *הוא גבר* תרגומא דבבלי, hoc est, *transportatione Galli, qui transit de loco in locum*. Et Numer. 33. vbi Hebraicè legitur, *וישעו מעצרון גבר*, id est, *profecti sunt de Asson Gheber*. Thargum Hierosolymitanum explicat, *הגבר מן הדרך הרבנית*, hoc est, *profecti sunt ab arce Galli*, quod minor nullum ex nouis interpretibus considerasse, vsque eo, vt vir quidam insignis in Hispania, quem nomine non est necesse, Commentarijs ad eum locum, negauerit vocem illam Hebraicam vsquam in Galli significatione poni. Deinde Paulus ad Hebraeos 9. dictionem *berith*, in significatione *testamenti* interpretatus est; ex eoque confirmauit mori Christum necesse fore, *vt testamentum quod nuncuparat, sancitum esset & validum*, quam tamen vocis significationem video ab omnibus dictionarijs fuisse praetermissam, etiam à Hieronymo, Ierem. 31. vers. 31. vbi pro voce ea, *foedus pactumque*, reddidit: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domum Israel & domum Iuda, foedus novum, non secundum pactum quod*

pepigi cum patribus vestris, Praeterea Job cap. 19. vbi nos legimus, *reposita est haec spes mea in sinu meo*, noui interpretes, *desecerunt remes mei in sinu meo*, vocem *Kelioth*, pro qua noster interpretes *spem* posuit, in *remum* significatione sumentes, negantesque verbum *Kalah* Hebraicum, vnde ea vox deducitur in *desiderandi expectandi-ve* significatione poni; cum ex Chaldaica lingua, quae Hebraicae affinis est ac ferme eadem, constet, verbum *כלי* *Kale* in *spem* *sive expectandi* significatione poni, & nomen *כליה* *spem* sive expectationem significare. Mitto alia, quae magno numero afferri possent, neque enim in vnum locum congerenda sunt omnia, & disputationi de Hebraicis codicibus finis est hic imponendus, atque ad Graecos codices & interpretes transeundum, si prius de paraphrasi Chaldaica, & versione Syriaca pauca dicta fuerint.

CAP. XI.

De paraphrasi Chaldaica, sive Thargum.

DE auctoribus paraphrasis Chaldaicae primum dicendum est, deinde de utilitate, postremo de vitijs quibus foedata est. Primus Ionathas diuinos Prophetarum libros, atque ad eum Iosue Iudicum & Regum libros, quos Hebraei inter Propheticos libros numerant, Chaldaicè reddidit viginti circiter annos ante Christi aduentum. Huius diligentiam Onkelos imitatus Hadriani imperio Moysis quinque libros in Chaldaicam linguam vertit. Quem Hebraei ex Titi Augusti sorore natum suadent, nimirum si vera praedicant, à patre Vespasiano suscepta ex Iudaea aliqua foemina, quo tempore res in Palaestina gessit bel-

F 3

lum-

lumque Iudaicum. Verum Eliae Leuitae verba praestabit adscribere hac confirmantis in praefatione dictionarij Chaldaici. כן רמתן ודעתם תלמידי. הלל שדיה כמו באשמה קורם ודורבן הבית וארבעה חיה בן אחיהו שלטיטוס שומר הבית. Hoc est, *Ionathas è discipulis Hillelis fuit, qui vixit centum circiter annos ante templi excidium. Onchelso autem fuit filius sororis Titi, eius qui templum euertit.* Subsecutus est longo quamuis interuallo Ioseph caecus aliorum librorum veteris testamenti, qui Cherubim vocantur, nouus ac tertius interpres. Non ignoro quosdam existimare à singulis hisce interpretibus conuersos omnes libros sacros, tamen si eorum diligentia magna ex parte perijt: neque desunt inter Hebraicos scriptores, qui Ionathae versionem in legem citent. Verum hoc tempore ea interpretatio non extat, quemadmodum neque duorum aliorum interpretum, nisi in eos libros tantum quos commemorauimus. Citatur etiam frequenter in eorum libris Aquilae Chaldaica interpretatio, eius qui inter Graecos interpretes numeratur, an alterius, haud facile dixerim. Nonnulli eundem *Onchelum* esse credunt nominis similitudine inducti coniectura haud parum saepe fallaci vanaque, atque haecenus *Thargum Babylonicum*, dictum, quod Babylonica lingua confect. Extat enim praeterea tum in libros Moysi praecipue, quosdam alios tunc diuinis libris alia interpretatio Chaldaica, quam *Thargum Hierosolymitanum* nominant incerto auctore. Sed quam Galatinus libro vndecimo contra Iudeos capite primo conuenire, vel maxime cum nostra editione Latina vulgata testatur. Sed & Elias Leuitas in ea praefatione dictionarij affirmat Chaldaicam interpretationem, quae vulgo circumfertur in libros Iob, Psalmos, & Prouerbia, qui omnes inter *Cherubim* numerantur, ex Hierosolymitana interpretatione seu Thargum

esse, opinio probabilis, quoniam toto genere ab aliorum librorum interpretatione discrepat, & multas voces admixtas habet ex linguis Graeca, Romana, & alijs, in quo differt à Thargum Babylónico, argumento eam interpretationem fuisse factam quo tempore nationes externae Iudaeorum imperium tenuere, quorum commercio lingua vetus magnopere est vitata. De quinque libellorum Chaldaica paraphrasi, nempe Cantico, Lamentationibus, Ruth, Esther, Ecclesiaste, idem Elias in ea praefatione negat se nosse, quo auctore sit facta, neque esse tamen Hierosolymitanam. Ratio certe interpretandi praesertim in Cantico Salomonis & Lamentationibus toto caelo discrepans ab aliorum librorum interpretatione. Haec de auctoribus Thargum dicta sunt. De vtilitate pauca adijciamus. Est enim cognitio eius linguae & paraphrasis commoda ad comparandam Hebraicam linguae cognitionem exactam. Est enim Chaldaica lingua veluti dialectus Hebraica, quippe quae ex illa manauit, & cum ea connexa est. Eoque in Clementina de magistris in publicis scholis mandatur, non *professores modo linguae Hebraicae constitui, sed Chaldaicae*. Multae significationes vocum Hebraicarum temporis iniuria potius quam hominum culpa exciderunt de memoria, vt aliquando mirum videatur magnopere ab Hebraicis codicibus Graecos aut Latinos discrepare. Ad eas significationes eruendas saepe multum confert cognitio linguae Chaldaicae: cuius rei multa exempla proferri possent, & non pauca in hac disputatione attentus lector per se considerabit. Ad eruendum germanam diuinorum librorum sententiam multum saepe adiuuat Chaldaica paraphrasis collatio, tum ad reuincendos Iudaeos, qui eam, vt diuinis libros suspiciunt. Contingat saepe diuinam scripturam locos Iudaeorum malitia à Christo detorqueri alio. Ratio optima

cos redarguendi si ex antiquis Rabbinorum scriptis aut etiam paraphrasi Chaldaica (quod saepe contingit) ostendamus in eo haud dubium hallucinari. Verum cum is liber à Iudaeis sit editus, & in eorum manibus semper haeserit, multis partibus esse vitiatum docti omnes confitentur, ij etiam qui nimo plus Iudaicis rebus afficiuntur, quorum est nostra aetate magnus numerus. Atque in Pentateucho quidem nonnulla, leuiora tamen vitia sunt: in alijs libris maiora frequentioraque. Qua causa in biblijs Complutensibus ea paraphrasis in Pentateucho est adiecta, in alijs libris praetermissa. Verum quoniam in biblijs Hebraicis circumfertur, tum in Regijs cum interpretatione Latina, operae pretium erit ex multis quaedam in medium proferre errata, vt lector quanta cautione opus habeat in eius libri lectione ex ijs que subiicientur intelligat. Itaque de futuro Messiae aduentu quem illi quidem venturum expectant, de liberatione ab ea qua modo opprimuntur captiuitate. De restitutione gentis ex ijs locis, in qua dissipata est, multa tota ea paraphrasi sunt inserta. Quid de bello Gog & Magog dicam famosissimo quod sub initium regni Messiae eiusque auspicijs profligandum Iudaeorum vniuersario somniat. De quo in paraphrasi Chaldaica agi inuenias Cantic. cap. vltimo vers. 4. Tum plura adijcit, Moses ben Maymon totius Misinae cap. vltimo his verbis. שבת ירידת ימי. הן שנה תחתיה חלמה גוג ומגוג וישקו ללחם גוג ומגוג יעברו בשמי ישראל ליום שבאמר אנכי שולח לכם אתאליהו. Hoc est, *Imitto dierum Messiae erit bellum Gog & Magog. Et ante bellum Gog & Magog principis excitabitur Israel ad praeparandum corda eorum, quoniam dictum est: Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam.* Quam verò sint ridicula quae de huius belli successu disputant Iudaei: non est huius loci commemorare. Sed certe *Gog & Magog* Romanum imperium in-

telligunt, & Christianorum quodam malis omnibus peius oderunt. Inter alia Iudaeorum deliria vnum est non esse ad vitam in resurrectione reuocandos, nisi eos tantum qui sepulti fuerint in terra Israel; reliquos negant ad vitam redituros prius quam per occultas cauernas terrae ad eam regionem quasi postliminio redeant. Quod illi dictum de animarum transmigratione ex instituto Pythagorae interpretantur: eamque reuolutionem *ghilghul* vulgo vocant, vt Elias cap. 10. docet in *Thisbi*. Quomodo vram animam primum in Adam, deinde in Dauide fuisse, postremo in Messia fore contendunt. Hanc vanitatem aperte docet Chaldaeus paraphraestes Cantic. cap. vltimo vers. 5. his verbis: *Dixit Salomon Propheta quando reuiuiscet mortui, futurum est vt scindatur mons oliuarum, & omnes mortui Israel egressuri sunt ex eo: & etiam iusti, qui mortui sunt in captiuitate, venturi sunt per viam spinarum sub terra, & egredientur ex monte oliuarum.* Delirium alterum, animas impiorum vnà cum corporibus interire: quod aperte docet Rabbi Dauid Kimhi in psalmi primi ea verba, *Quoniam non resurgent impij in iudicio*: negatque in extrema resurrectione ad vitam suscitandos. Quod iterum tangit Isaiæ 51. vers. 14. Hanc opinionem atque stultam atque impiam pluribus locis indicare dissimulanter videtur Chaldaica paraphrasis. Ex multis locos quosdam designare mihi suspectos satis habeam. Psalm. 61. à vers. 21. & deinceps Isaiæ 4. 2. vers. 11. & capit. 51. vers. 14. vbi ait: *Iusti non morientur in corruptionem*, tum Hieronym. LI. vers. XXXIX. & LVII. Illud impium quod Ecclesiastis 9. vers. 2. ait omnia ex fato siue stellis pendere his verbis. בלא במזל הליארימין, hoc est, *omnia ex fato siue ex stella pendent, atq; ex calo decretum est, quid futurum est*

omnibus, quæ sententia superiori eti-
am versu posita est. In quo Latini in-
terpretis cautio iure laudanda, qui
pro *fato providentiam* posuit, atque
ex illa omnia pendere ait. Cum con-
stet vocem, *שׁוֹרָה*, *fatum fortunamque*
significare, in *providentia* significa-
tione extare nūquam. Iam illud quam
superstitiosum quod Cant. ultimo
cap. vers. 3. tum Chaldaicè tum Latine
legimus. *Dixit cætus Israël, ego ele-
ctus sum supra omnes populos, quia alligo
frontalia manusi sinistrae meae & capiti,
chartulaque infixæ est lateri dextro por-
tæ meae, cuius tertia pars respicit thal-
lamum, ut non habeant licentiam dae-
mones ad nocendum mihi.* Illud paulò
inhonestius Ecclesiasticis 4. vers. 11.
quod ubi nos legim⁹. *Et si dormierint
duo, fovebuntur mutuo,* Chaldaicè ex-
plicatur. *si dormierint duo vir & uxor
eius, calor erit eis in hyeme, sed unus
quomodo calefiet.* Verùm hæc fortassis
minuta iudicantur. Quid dicemus
cum præcipua de Christo & mysterijs
religiōis Christianæ aliò sæpè detor-
ta videamus. Cuius rei aliquot ex-
empla subiicimus. Psalmus secundus
de Christo totus intelligitur, & cita-
tur ad Heb. 1. Apocal. 2. & 19. Ac præ-
fertim illis verbis versus 7. *Dominus
dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie
genui te.* Christum Deum esse mani-
feste colligitur. Chaldaus tamen ea
penitus inuertit cum sic explicat. *Do-
minus dixit mihi, dilecte sicut filius est
patri, tu mihi purus es.* Quod his ver-
bis diuinitatis vestigium: Psalm. 4. 4.
titulus, *Canticum amantissimi*, ut ver-
tit Hieronymus, & in vulgata, *Canti-
cum pro dilecto.* Quæ verba sicut & to-
tus psalmus ad Christum refertur,
Chaldaus sic inuertit; *Ad laudem pro
assessoribus Sanhedrim ipsius Moysi, que
dicta est in Prophetia per filios Chora,
intellectus bonus hymnus & confessio.*
Vbi nulla de dilecto Christo nien-
tio. Quid Psalm. 68. cuius initium
est. *Saluum me fac Deus, quoniam intra-
uerunt aque usque ad animam meam,*
quia Catholicis de Christo intelligi-
tur, & ea sententia citatur, Ioan. 2. ad

Roman. 15. Matth. 27. & Act. 1. Chal-
daus videtur planè ita ad Dauidem
traducere, ut de Christo vix ac ne
vix quidem posset intelligi. Psalm.
90. vers. 7. ubi nos legimus, *Cadent à
latere tuo mille & decem millia à dex-
tris tuis,* Chaldaus posuit, *Recordaberis
nominis sancti, & cadent à latere sini-
stro tuo mille.* Nempè fabulantur Iu-
dæi prolatione nominis Dei, quod ip-
si sanctum aut femine puras vocat,
olim miracula patrara. Quod fal-
sum est, neque carens superstitionis
vitio, Psalm. 109. ubi nos legimus,
*Tu es sacerdos in æternum secundum or-
dinem Melchisedech:* quod Paulus ad
Hebræos 5. vers. 10. citauit, ut proba-
ret aliam sacerdotij fore rationem
in nouo testamento diuersam à ve-
teri. Chaldaus sic reddidit, *Tur auit Do-
minus in verbo suo, me profectum in
magnum sacerdotem in mundo futuro,
quod fuerim rex immaculatus.* Atque
adeo totum psalmum à Christo ad
Dauidem traducit. Psalmi 118. vers.
22. pro illis verbis. *Lapides quem re-
probauerunt adificantes, hic factus est
in caput anguli.* Quem locum Matth.
22. vers. 4. 2. Christus de se ipso expli-
cat, & inter Hebræos de Messia pro-
fecto accipit, certè Rabbi Selomo
Michæ 5. ad illa verba. *Ex te mihi e-
gredietur dux,* sicut enim ait: *הוֹשִׁיעַ
נָּוֶה בְּיַמֵּינוּ אֵלֶינוּ אֲדֹנָי יְהוִה
בְּיַמֵּינוּ אֵלֶינוּ אֲדֹנָי יְהוִה*, hoc
est, *Hic est Messias filius David.* Sic e-
nim scriptum est: *Lapidem quem repro-
bauerunt adificantes,* Chadaus sic po-
suit, *Puerum despexerunt adificatores,
qui inter filios Isai meruit constitui Rex
& Dominator,* nempè pro, *Eben,* quæ
vox *lapidem* significat, legit, *Aben,*
quod est *filius* fraude, ut puto, ne lo-
cus intelligeretur de Christo. Finis
non sit si deliria omnia velimus col-
ligere: & necessario multa sunt refe-
canda. Ad Prophetas accedamus I-
sai. 9. vers. 1. ubi nos legimus. *Terra
Zabulon & terra Neptalim,* & quæ se-
quuntur verba Matthæi 5. cap. de Eu-
angelij luce explicata, Chaldaus ad
captiuitatem decem tribuum cōuertit
& liberationē populi ex Aegypto.

Verba

Verba eius prætermittimus. Totum
caput 53. de Christi morte intelli-
tur planè, eaque sententia Apostoli
pluribus noui testamenti locis ex-
plicatur. Chaldaus de laboribus
explicat & ærumnis, quas Iudaicus
populus in captiuitate est perpeffus.
In quo video rabbinos recentiores
Selomo & Kimhi vehementer labo-
rasse, ut totum caput, quo nullum est
manifestius de Christo in veteri te-
stamento, nouis expositionibus at-
que detortis aliò auerterent. Quid
capitis 61. vers. 1. *Spiritus Domini su-
per me, eo quod unxerit me ad annun-
ciandum mansuetis misit me.* Quæ ver-
ba Christus de seipso Luca 4. intel-
ligenda docuit, Chaldaus de ipso pro-
pheta explicat manifestè. Quem ad-
modum cap. LXIV. ver. III. illa ver-
ba. *Oculus non vidit Deus absq; te:* quæ
Paulus 1. ad Corinth. 2. vers. 9. de vere
religionis mysterijs intelligit, non
minus turpiter Paraphrastes impli-
cat sua expositione, ut ne vestigium
quidem leue relinquatur veræ sen-
tentia. Quid de Hieremia dicam? Il-
lis verbis cap. 11. vers. 19. *Mittamus li-
gam in panem eius,* Ligni vocem ad
veneni significationē traducit, quæ
peruersio illi cum Pagnino commu-
nis est. Cap. XXXI. versu. XV. Illud,
*Vox in excelso audita est Lamentatio-
nis, luctus, & fletus, Rachel plorantis fi-
lios suos,* pari licentia Chaldaea para-
phraſis deprauat. Malachia 11. vers.
1. Illud, *Non est mihi voluntas in vobis,
& manus non suscipiam de manu ve-
stra: ab ortu enim solis usque ad occasum
magnum est nomen meum in gentibus,
& in omni loco sacrificatur & offer-
tur nomini meo oblatio munda.* Tum
illud Zacharia 11. vers. 12. *Et appende-
runt mercedem meam triginta argen-
teos.* Tum ex eodem Propheta cap. 13.
vers. 6. *Quæ sunt plagæ isrl in medio ma-
nuum tuarum?* ita Chaldaus perucr-
tit, nullum ut vestigiū extet eius sen-
tentia, quam Evangelistæ & Catho-
lici reddiderunt. Porrò qui hæc & si-
mililia innumera aut percurrim⁹ aut
silentio penitus inuoluimus, num

minuta persequemur? ut Ionæ 2.
vers. 5. cum Ionam in mare *Suph*, id
est, *rubrum*, de naui præcipitatum af-
firmat, cum Ioppe ubi nauem con-
scendit Ionas, portus sit maris Medi-
terranei non Rubri, neque ab vno in
alterum sit traiectus. Nam pro affir-
matione Chaldaus aliquando nega-
tionem reddere dubium non est.
Certè Genes. 4. vers. 23. pro *occidi vi-
rum*, ille habet, *nō occidi virum.* Tum
pro singulari numero pluralem, Ge-
nes. 22. vers. 18. & 26. vers. 4. & 28. ver.
14. *In semine tuo benedicentur omnes
gentes,* Chaldaus relicto singulari
numero, in quo vis mysterij erat, di-
xit his omnibus locis. *Benedicentur
propter filios tuos omnes populi terræ.*
Cum Paulus ad Galat. 3. ver. 16. dicat.
*Abrahæ dictæ sunt promissiones & se-
mini eius. Non dicit. Et seminibus qua-
si in multis, sed quasi in vno. Et semini
tuo, qui est Christus.* Quæ à me dicta
sunt omnia, ut lector intelligat, quā-
ta cautione is liber legi debeat, quā-
tisque maculis sit multis in locis fœ-
datus. Neque verum esse, quod qui-
dam vir doctus nostra ætate incau-
tè posuit, hos interpretes Spiritu san-
cto afflatos eas paraphrasas confe-
cisse.

C A P. XII.
De editione Sy-
riaca.

Syriaca lingua & ipsa ab Hebrai-
ca manauit Chaldaicæ affinis,
charactere tamen discrepans, atque
ea qua Hierosolymæ & vicinis locis
Syriæ Iudæi vsi sunt ab antiquo, &
nunc vtuntur Christiani, multis li-
bris in ea scriptis locupletata. In-
ter quos maiori fama celebrantur,
quos Ephrem diaconus magno nu-
mero de varijs argumentis Basilij
Magni tempore publicauit in ea lin-
gua. Extant quin etiam diuini li-
bri in eam conuersi linguam, & qui-
dem noui testamenti libros Al-

bertus

bertus Vuinmadstadius Ferdinandi Imperatoris Cancellarius typis vulgandis primus curauit, deinde bibliorum regionum consarcinatores in quinto eorum tomo adiecerunt cum interpretatione Latina, quam Guido Fabricius vir doctus & pius adornauit. Veteris testamenti duplicem versionem habent alteram ex Hebraico factam, alteram ex Græca septuaginta interpretum editione. Auctor Moses Bar-cepha disputatione de paradiso parte prima: qui & ipse inter Syriacos scriptores numerari debet vir haud dubium doctus, tum in diuinis, tum in veterum Patrum Græcorum libris diligenter versatus. Itaque ex vtraque versione affert sæpè testimonia. Theodoretus etiam Syros codices veteris testamenti citat, certè Ionæ 3. ad illa verba. *Adhuc tres dies & Ninive subuerterur.* Nec sanè vetus testamentum Syriacum nos vidimus: ac ne typis quidem expressum hæcenus prodijt. De nouo testamento pauca hoc loco dicenda sunt. Quod nõ negabo commodum fore ad eruendam sententiam plurimum locorum, qui in libris codicibus, tum Latinis, tum Græcis multa obscuritate sunt impediti. Ac præsertim ex capitum seu sectionum titulis, quibus de ieiunijs mentio fit, de cruce & eius veneratione, de vigilijs, precibus pro defunctis, satis intelligitur falli sectarios, cum hos & similes ritus à Romanis Pontificibus inuectos contendunt. Quæ utilitas haud leuis censeri debet. A Marco Euangelista quidam putant hanc versionem noui testamenti factam præter Matthei Euangelium & Epistolam ad Hebræos, quæ volunt ab auctoribus prodijisse, quomodo nunc leguntur in Syriaco testamento. Nolim equidem contendere, neque negauerim Christi & Apostolorum tempore linguam Hebraicam vitiatam vulgò fuisse, ac in Syriacam desijisse argumento vocum Hebraicarum, quæ in nouo testamento conseruantur. *Thalitha, Cumi, Golotha, Gabbatha,* & aliarum,

quæ, vt superius dictum est, non ex Hebraica lingua pura relicte sunt, sed potius ex Syriaca, qua vulgò Iudæi ea tempestate utebantur. Euangelium Matthei & epistolam ad Hebræos probabile est initio non lingua Hebraica veteri fuisse scripta, sed Syriaca. Tamen si quis suspicari possit quemadmodum scriptores facii, qui Græcè scripserunt, nõ lingua Græca vsi sunt corrupta, qua vulgus Græcorum proculdubio eo tempore sicut & nostro utebatur, sed antiqua, sic Mattheum & Paulum veteri lingua Hebraica ijs libris vsos esse. Ac credam potius omnes noui testamenti libros ex Græcis conuersos in linguam Syriacam cum quibus ea editio in omnibus consentit: neque à Marco, vt isti putant, sed longo post tempore eam diligentiam fuisse factam. Consentit enim cum Græcis exemplaribus locis omnibus, in quibus à nostra versione Latina ij discrepant, etiam in illis quæ corrupta esse vitio temporum aut hominum culpa vehementer suspicamus. Periculum facito, non aliter statues. 1. ad Corinth. 15. *Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur.* Ioan. vltimo, *Sic enim volo manere donec veniam.* Matth. 1. vers. 13. *Quia tuum est regnum & potentia & gloria in secula, amen.* Quæ verba non sunt in nostra vulgata. Ita dum fidem asseruimus Syriacis, ne nostram prodamus editionem Latinam verendum est. Plura quidem vitia & maculas in editione Syriaca; eiusve interpretatione Latina considerari minoris momenti pleraque. Quæ maiora sunt, eorum si exempla pauca subiecerò satis habeam. Ac primum ad Galat. 4. vers. 26. vbi legitur in vulgata. *Sinamons est in Arabia, qui coniunctus est Hierusalem,* interpres Syriacus dixit, *confinis est autem ipsi Hierusalem.* In quo non satis expressit vim vocis *ܕܘܫܘܢ*, nunquam enim significat *confinem esse*, quod de agris dicitur, sed potius *conuenire, affinem esse, similem esse*: cum qua significatione verbum Græcum,

cum, *ܘܘܫܘܢܐ*, mirince tacit, quod de elementis Symbolis eorumque affinitate dicitur, neque ad locorum propinquitatem referri debet, quemadmodum neque vox coniuncta, est posita in editione nostra vulgata, sed ad conditionem, qualitatem & mysterij similitudinem. Alioqui Sina locorum regionibus procul ab Hierosolyma situs est: quo facile importunas de loci huius explicatione quorundam disputatione euadimus. Ad Hebr. 11. vers. 31. in versione Latina eius editionis positum est. *Per fidem Raab meretricis*, additum, quæ ab interprete. (*caupona*) Nimirum voluit vocem meretricis non à turpi quæstu deduci, sed ab honesto victus quærendi genere. Quæ vox Iacobi etiam 2. vers. 25. addita est. In quo leges interpretis violauit: cuius partes sunt vocem in aliam linguam translata non minus lata & ancipite significatione relinquere, quam est in origine, & cum vox Syriaca, *ܚܪܝܒܐ*, *Scortum* significare possit, ac vero plerumque significet quemadmodum in Hebraica lingua, non debuit profecto ad *caupona* significationem, siue arctari, siue detorqueri. Ac nescio an satis consentiat cum Ecclesia eam foeminam arbitrari auctorem fuisse & non scortum potius, tum ob receptam vulgò opinionem quam antiqui patres confirmant, tum quod non in Hebraica modo & Syriaca lingua, *sona*, vocatur, sed etiam Latine *meretricis* in editione vulgata, & à B. Iacobo Pauloque siue Luca aut Clemente (nam horum alterum epistolam ad Hebræos interpretatum esse constans opinio est, & Eusebij lib. VI. histor. cap. XVIII. testimonio confirmatum,) Græcè, *μορν*, nuncupatur, quæ voces nescio an vsquam inhonesti quæstus significatione occurrant. Scio Chaldaum paraphrastem vbi quæ Raab *caupona* dicere: & quod plus ponderis habet Gregor. Naz. in oratione de pauperum cura hæc verba posuisse: *Inter peccatores Raab me-*

retrix sed nequaquam meretricis professione, qua propter hospitum alitatis amorem laudata est & saluata. Neque ignoro nostra ætate placere coepisse quibusdam Catholicis opinionem, quæ negat Raab aliquando scortum fuisse. In quo mallem aliorum sententiam audire, quam proferre meam. In hoc genere poni debet, quod Matth. 26. vers. 28. vbi nos legimus. *Hic est sanguis meo noui testamenti*, interpres Syriaci posuit, *noûi fæderis*, cum dictionem tamen *ܡܪܝܩܐ* quæ eadem *ܡܪܝܩܐ*, Græcorum est, testamentum significare ipsemet in dictionario fateatur, neque ignorare potuit, Paulum ad Hebræos 9. vers. 16. cum de noua lege disputet, de qua etiam Christus superioribus apud Matth. verbis loquebatur, eam vocem *in testamento* significatione posuisse, neque posuisse tantum, sed ex ea etiam vocis significatione collegisse Christum qui *testamentum* nuncuparat, necessariò fuisse moriturum, vt testamentum esset validum. *Testamentum*, inquit, *in mortuis confirmatum est*, alioqui nõdum valet dum vivit qui testatus est, cuius argumenti vis penitus corrui dictione illa in *fæderis* significatione sumpta, quod inter viuos etiã est validum, ac debuit venire in mætem, quosdam eius epistolæ auctoritatem eleuare conatos esse, quod indignum esse id argumentum Pauli maiestate putarent, quibus obuiam eundum fuit, atque hæreticorum esse proprium nouum testamentum, *nouum fæderis* vocare Gallicè *la nouvelle alliance*, atque ab ijs per imprudentiam ad quorundam Catholicorum sermonem mansisse, quibus opitulari non oportuit, præsertim cum interpres ipse in Marco & Luca atque 1. ad Cor. 11. vbi de eodem mysterio agitur, pro eadem voce *testamentum* reddidisset, tametsi alijs rursus locis ad *fæderis seu pacti* significationem reuertatur, quod incredibilem siue inscientiam rerum siue inconstantiam arguit. Atque eum sanè Matth. locum & similes castigandos restituendosq; omnino propter

ter auctoritatem Pauli iudicarem, ni ab Hieronymo in Hiere. cap. 31. praesidiu aliquod habere considerarem, qui dictionem Hebraicam, *berith*, cui Syriaca & Graeca respondent *factus* & *pactum* significare ait, atque a deo in eo Hierem. cap. vers. 31. legimus in editione vulgata. *Eccae dies venient dicit Dominus, & feriam domum Israels, & domum Iuda sedus novum, &c.* & Innoc. cum Marthae, de celebratione missarum, videri posse hanc interpretationem tueri, cum ait, *Novus & aeterni testamenti perinde esse, ac si diceret novae & aeternae promissionis.* Itaque de hoc loco, quod de superiori dixi, malle audire alios quam ipse pronuntiare, tamen si hoc praesertim tempore aequum fuerat nihil in re tanti momenti mutari, quod multorum aures offendat. Ad Roman. 5. ver. 12. Pelagianis fauere videtur, qui negabant transgressionis a deo labem reatumque manasse ad posteros, sed eos mortis reos esse, atque vocari a Paulo quod eius transgressionem novis peccatis imitati essent. Itaque ubi nos legimus eo loco, *Et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, quibus verbis significatur, omnes a deo posteros eius peccati reos esse, etiam si nullum peccatum novum ipsi committerent; interpretes Syriaci posuit. *Et ita in omnes mors pertransiit, in eo quod omnes peccaverunt.* Quanto satius erat vertere, in quo omnes peccaverunt quando eam interpretationem verba Syriaca recipiunt, quam mutando veteri lectione erroris suspitionem mouere? Eodem pertinet quod 1. ad Corinth. 15. vers. 10. dixit, *plusquam omnes laboravi, non ego sed gratia illius qui mecum est*, quae interpretatio nostri temporis haereticis multum fauet, negantibus vim & cooperationem liberi arbitrij, totumque tribuentibus gratiae, quid enim aliud est non ego scilicet laboravi, sed gratia eius qui in me est, nempe Dei? Ac debuit interpreti venire in mentem magnam de huius loci interpretatione esse Ca-

tholicis cum haereticis litem, Vallaque in annot. negare contra S. Thomam & August. satis ex hoc loco astitui gratiae cooperantis vim, Caluicium vero l. 2. instituit. cap. III. §. XI. ita locum vertisse, *non ego, sed gratia Dei qua in me est*, a quo Fabricij interpretatio nihil differt, nisi quod relatiuum, qui, in genere masculino poni maluit. In quo Eras. qui liberior esse solet cautiore extitit, cum sic locum reddidit, *non ego, sed gratia Dei qua mihi adest*, & sane sic potuit ad verbum verti ex Syriaco, *non ego, sed gratia Dei, qui, vel qua mecum*, neque quidquam addere, quando in Syriaco nihil est aliud, vt Catholicus supplere posset, non verbum est, sed operatur aut laborat, quod proximè praecesserat. Sic enim vulgata dixit, *non ego, sed gratia Dei mecum*, scilicet operatur, sublato relatiuo, conseruata sententia. Censeo ergo, vt maxime alia quae a me adducta sunt in hoc capite dissimulari omnia placeat, hunc locum castigari debere ne in re tanti momenti aduersarijs fauere iudicemur? Rursus in hoc nouo testamento Syriaco nonnulli libri desiderantur, nimirum duae Ioannis epistolae & 3. Petri 2. Iudae epistola atque Apocalypsis. Vnde Graeci qui teste Hieronymo. epistola ad Dard. & l. de scriptoribus Ecclesiasticis in Petro, Ioanne, Papia, & Iuda, atque Euseb. libr. III. histor. cap. XXV. quique Graecis hoc tempore non pauci adherent, eosque libros reiciunt a diuinorum librorum numero, argumentu possunt arripere ad perslandum in sententia, cum videant in Syriacis codicibus non esse. Deest etiam Ioann. 8. tota historia adulterae quod ijs patrocinatur qui eam additiciam esse iudicant, quorum omnium sententia Trid. con. decret. sess. IV. cap. I. reprobata est, omnes libros sacros cum omnibus partibus suis prout in vulgata editione circumferuntur suscipientis. Aliquid certe dici debuit ad stabilitandam, tum eius historiam, tum reliquorum librorum qui desunt au-

torita-

toritatem, in quo video Aciam absolutum toto opere (nam ab aliquo ad Amonitum fuisse suspicor) laborasse & initio primi tomi quandam siue praefationem siue excusationem posuisse, quod ipsis locis ubi periculum erat fieri oportuit. Quis enim postquam venenum hauserit, in tanta sylua siue praefationem, siue priuilegiorum, siue epistolarum remedium opportunè inueniat quareatve, admomentè nemine? Iam verò illud grauissimum esse arbitror, & prorsus correctione indigerè, quod 1. Ioan. 5. totus versus 7. desideratur, nempe, *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*, quae verba cum Arrianorum iugulum peteret ab ipsis per se fuisse sublata Hieronymo. indicat, siue quicumque fuit auctor prologi in septem epistolas canonicas. Et debuit interpret animaduertere Arrianorum pestem hoc tempore in quibusdam prouincijs plus nimio grassari, & vt procliuues sunt homines ad querendum vnde erroris patrocinium posse eos Syriacorum codicum auctoritate suam causam tueri, causarique nostros codices esse deprauatos, Syriacos tantum veram continere lectionem, praesertim cum tanta illis tribuatur antiquitas, vt Marcum habuisse interpretem scribant.

C A P. XIII.

Septuaginta interpretes prophetarum officio functos.

Multa de Hebraicis codicibus cum sint dicta, rerum ordo exigit, vt ad Graecos transeamus, quoniam ex illis fontibus primi manarunt. De veteri testamento plura dicemus, de nouo adijcientur pauca. Ac veteris testamenti libros plures interpretes Graecè reddidisse superius est explicatum, multasque Graecas

versiones extitisse olim librorum veteris testamenti omnino septem. In eo numero septuaginta interpretes, qui iussu Ptolemæi Philadelphi id opus perfecerunt, in Aegypto principem locum tenuerunt, ceteris antiquiores maiori multo auctoritate. De quibus solet in dubium verti. An diuinos libros fuerint diuino instinctu & inflatu interpretati, sic vt eorum calamus cum interpretationem faciebant regeretur a Deo, non minus quam Moïsi, & aliorum scriptorum sacrorum scribentium libros sacros. Neque hoc loco de vocis notione laboramus, scimus enim scriptores sacros a Prophetis veteribus non scribendi fide, sed directionis modo differre. Neque rursus Prophetæ vocem lata significatione usurpamus, qua Paulus vitur ad Ephesios 3. vers. 5. & cap. 4. vers. 11. ubi ait, & ipse dedit, *Quosdam quidem Apostolos, quosdam quidem Prophetas*, ea voce comprehendens interpretes explanatoresque diuinarum scripturarum. Ambrosij certe sententia, nimirum, quoniam vt Origines ait homil. II. in Ezechielem, quo spiritu & mente antiqui Prophetæ vaticinati sunt, eadem opus habeant qui commodè debent diuinos libros exponere; quemadmodum *Euangelistas* mox Paulus vocat, quibus munus erat Euangelium per prouincias primis temporibus euulgandi, quo modo ab Eusebio Pantenus Alexandrinus, *Euangelista* vocatur, alijque multi per id tempus eodem fungentes munere, lib. 5. historiae Ecclesiasticae ca. 10. Nos hoc loco *Prophetæ* voce intelligimus, qui praesentia diuini numinis ductus, neque fallere potest, neque falli. Sane Aegypti rex Ptolemæus Philadelphus pacis artibus magis quam bello oblectatus tam multa ingenij, & liberalitatis monumenta reliquit, vt ab eo elegantia opera & magnifica *Philadelpia* vulgo dicerentur teste Philone lib. II. de vita Moïsi. Is auctore Demetrio Phalereo (*qui primus doctrinam vrbes regendi*, vt Cicero ait, libr. III. de legibus, *ex umbraculis erudito-*

G

rum

rum & otio, non modo in solem atq; pul-
verem, sed in ipsum discrimen, aciemque
perduxit) Alexandrinam bibliotheca-
m vndique cōgestis libris instruc-
re cogitavit. Demetrius cui ea cura
imposita est, ducentis librorum mil-
libus congestis, & cum breui ad quin-
genta milia fore affirmaret teste Io-
sepho lib. XII. antiquitatum cap. II.
(tametsi Marcellinus Amianus libr.
XXII. *Septuaginta modo librorū milia*
Cæsare dictatore in bello Alexandri-
no conflagrassē affirmat) regi indi-
cavit diuinas leges apud Iudæos ser-
uari, quæ si in Græcam linguam ver-
terentur, magnum ornamentum o-
peri inchoato essent allaturæ. Rex
Iudæis, quorum erat magnus nume-
rus in Aegypto, per edictum liberta-
te restituta, ad Eleazarum eius gentis
pōtificem litteras cum donis mittit,
quibus septuaginta duos viros sapien-
tes senos ex singulis tribubus, ea cau-
sa ad se mitti impetrauit, eorumque
aduentu Hebraici libri diuinarū scri-
pturarum Græcè sunt redditi. Hacten-
us auctores cōsentiunt. De ratione
interpretandi dissentiunt inter se vi-
ri antiquitate, auctoritateque maxi-
ma. Pleriq; in cellas distributos affir-
mant, cum inter se nihil contulissent
sententia & verbis eisdem interpre-
tationem omnes perfecisse, quod si
verū est, numinis presentis argumen-
to certissimo. Huic sententiæ Augu-
stinus suffragatur lib. XVIII. de ciuit.
c. XLIII. tum lib. II. de doctrina Chri-
stiana cap. XV. his verbis: *Latinis qui-
buslibet emendantis Græci adhibeantur,
in quibus septuaginta interpretū, quod
ad vetus testamentum attinet, excellit
auctoritas: qui ita per omnes peritiores
Ecclesias tanta presentia Spiritus sancti
interpretati esse dicuntur, ut os vnum
tot hominum fuerit, & quæ in hanc sen-
tentiam sequuntur.* Eadē docet Irinæ^o
lib. III. cap. XXV. Ptolemæo metuen-
te ne fortè consensu veritatē abscon-
derent, separatos eius iussu, eisdē ver-
bis omnes interpretationem fecisse.
Idem sentit Clemens Alexandrinus
Stromatum primo. Iustinus in orati-

one Parænetica, priorum sententia
cōfirmata, adijcit, vestigia *cellularum*
Alexandriæ se vidisse. Philo lib. II. de
vita Mosis aperto miraculo tribuit,
in tāta linguæ Græcæ varietate & co-
pia, eisdem omnino verbis interpre-
tationem fecisse, atque rei gestæ me-
moriā anniuersarijs sacris, nō à Iu-
dæis, sed ab incolis etiā in Pharo in-
sula, vbi interpretatio est facta, cele-
brari conuenisse; sperareque se breui
fore vt tota Aegyptus diuinas leges
susciperet. Ecce duos oculatos testes,
quibus auctoritate & fide iure prefer-
ri nullus antiquorum possit. Deniq;
Epiphanius lib. de ponderibus & men-
suris, cum cæteris consentiens binos
in singulas domunculas distributos,
q̄ erant sex & triginta & vnū quodq;
par singulos diuinæ scripturæ libros
interpretandos accepisse primū: de-
inde alios circulo affirmat sol^o, etiāq;
secut^o Iustinianus Nouella CXLVI.
eatenus vt *binos in singulis* cellulis fu-
isse dicat; nam alij *singulos* in singulis
cellulis distributos aiunt. In alteram
partem Hieronymi auctoritas oppo-
nitur, q̄ eam opinionē nullo idoneo
auctore nixam, ex vulgi rumoribus
collectam ait, lib. II. contra Ruffinū,
præfatione in librum Paralip. vulgo
sine auctore eas cellulas iactare affir-
mat; & præfatione in Pētareuchum,
*Nescio, inquit, quis prim^o auctor septua-
gint a cellulas Alexandria mendacio suo
extruxerit, quib^o diuisi* (certè septua-
ginta interpretes) *eade scripserunt.*
Cum Aristæas eiusdem Ptolemæi, v-
regar^o videret, & multo post tēpore Io-
sephus nihil rale retulerint, sed in v-
na basilica contulisse scribant, non
prophetaffe. Extat quidam *Aristæas*, q̄
in intimis Ptolemæi erat, & quo sua-
sore Iudæi in libertatem restituti fue-
rūt, libellus de septuaginta interpre-
tum versione, singulorum etiam no-
minibus adscriptis; quem negare nō
possumus eius miraculi nullā fecisse
mētionem, cum minutissima quæq;
explicuerit, & fortasse rem omnibus
notam ac testatam prætermisit, neq;
omnia historici referūt. Nam ab au-

ctorita-

CAP. XIV.

Septuaginta interpretes le-
gem modo sunt in-
terpretati.

ctoritate aliorum patrum discedere
graue existimabam. Neque Iosephi
auctoritas mouebat, qui libro XII.
antiquitatum cap. II. *Aristæas* tantūm
disputationem ferme totidem ver-
bis in suam historiam transtulit, nul-
la re addita vel commutata. Ergo eō
inclinat animus, vt diuino numine
inspirante septuaginta interpretes
opus perfecisse credam. Certè vtrō-
uis modo præcipua præ cæteris in-
terpretibus auctoritate & maxima,
vti Augustinus ait locis citatis, si se-
parati nō fuerunt, sed communi tra-
ctatu singula contulerunt, ne sic qui-
dem quemquam vnum hominem
qualibet peritia ad emēdandū tot
seniorum doctorumque consensum
aspicere oportet aut deceat. Quæ sunt
ipsa Augustini verba. Porro septua-
ginta interpretes in sua versione nō
verbum verbo reddidēre, vti Orige-
nes ait, sed paraphrasim potius fecif-
se videntur quam translationem, ni-
mirum studio nostra & Christi my-
steria apertius explicandi. Sic com-
modum illē putabat, si sacri libri ex
Hebraico ad verbum vertērentur, vt
in Ecclesiasticis conuentibus septua-
ginta interpretū versione vteremur,
altera ex Hebraico aduersus Iudæos,
quod Græcè Aquila, Symmachus, &
Theodotio præstiterunt, Latine Hie-
ronymus. Ea causa sæpè septuaginta
interpretum versio ab Hebraicis dif-
crepat, & quoniam nonnulla myste-
ria tegere gentibus voluerunt, vt i-
dem Hieronymus ait præfatione tra-
ditionum in Genesim. *Neque verò,*
*inquiens, septuaginta interpretum (vt
inuidi latrant) errores arguimus, neq;
nostrum laborem illorum reprehensio-
nem putamus: cum illi Ptolemæo regi A-
lexandriæ mystica quæque in scripturis
sanctis proderet noluerint, & maxime ea
que Christi aduentum pollicebantur, me
viderentur Iudæi, & aliterum Deum
colere: quos ille Platonis secta-
tor magni idcirco facie-
bat, qui vnum De-
um colere dice-
rentur.*

Equitur quæstio non minus impē-
dita argumentorum in vtramq;
partem pondere, & diuersa sentien-
tium auctoritate, quam partem ve-
teris testamēti septuaginta interpre-
tes fuerint interpretati. Nam anti-
qui ferme patres, omnes libros vete-
res indicant. Iustinus in oratione Pa-
rænetica antiquos libros Hebraicorū
conscriptos litteris versos ait, nullo
discrimine facto, & Irinæus lib. III. c.
XXV. petijsc̄ Ptolemæum ab Hiero-
solymis habere interpretatas scriptu-
ras eorum. Epiphanius numerum li-
brorum exprimit, ac viginti septem
omnino Græcè conuersos ait, ita vt
seniorum par vnum quoq; libris il-
lis inter omnes distributis, vnum li-
brum interpretandū acciperet, fa-
ctaq; interpretatione daret alijs ver-
tendum, & vicissim acciperet inter-
pretandos, qui ab alijs versī erant, do-
nec circulo facto libri oēs ab omni-
bus interpretibus vertēretur. Ad ho-
rū patrū auctoritatē accedit validū
argumentū: cum n. Christus & Apo-
stoli veteris testamēti locos non ex
Hebraicis libris, sed ex Græcis produ-
xerunt sæpè, vt antè dictum est, quā
ex interpretatiōe alia sumere potue-
runt? Neque enim Aquila, Symma-
chus, Theodotio, alijue interpretes
adhuc extiterant. Deinde quoniam
præter sex editiones, ab antiquis pa-
tribus septuaginta interpretum edi-
tio citatur in omnibus libris veteris
testamēti, tanquam ab alijs diuersa,
& Origenes in Hexapla eam contu-
lit, quam nisi nouos interpretes fin-
gamus, à septuaginta factam fateri
debemus. Hæc sunt in hanc partem
argumenta valida atque præclara,
quibus neget: quis non videat? In alterā
Hieronymi auctoritas est, qui mul-
torum instar esse possit: is Aristæam

G 2

& Io-

& Iosephum affirmare, ait, legem tantum, hoc est, quinque libros Moysi septuaginta interpretibus fuisse conuersos: consentireque eruditos, omnemque Hebræorum scholam. Sanè Aristæas & Iosephus legem petitam à Hierosolymis, missamque, interpretisque cum membranis quæ legè aureis litteris scriptam continebant ad regem inisse aiunt. Sed præstat ipsa Hieronymi verba ex præfatione traditionum in Genesim subijcere. Accedit dicentis ad hoc quoque, quod Iosephus qui septuaginta interpretibus libros Moysi translatos refert, quos nos quoque confitemur, plusquam cæteros cum Hebraicis consonare. Tum in Ezechielis verba ex quinto capite. *Tertia tui pars peste morietur, ait, quanquam & Aristæus & Iosephus, & omnis schola Iudeorum quinque tantum libros Moysi, à septuaginta translatos asserant.* Eadem reperit in illa verba ex capite 15. eius Prophetæ, & profecisti in regno. Præterea Michæ 2. in illa verba, mulieres populi mei eiecisti. Accedit Philo, qui lib. II. de vita Moysi tantummodo, ait, legem ab illis interpretibus traductam, & cum cæteris consentiens Zonaras tomo primo, suorum annalium. Legis autem nomine Hebræi Pentateuchum intelligunt, quem & Thorah, id est, legem vocant. Accedit styli dissonantia, nam Hieronymus præfatione traditionum in Genesim, versionem Pentateuchi magis cum Hebraicæ fontibus quam cæterorum librorum conuenire ait, quod de Ezechiele etiam confirmat præfatione in eum Prophetam, his verbis, sed & vulgata editio non multum distat ab Hebraico, unde non satis miror quid causæ extiterit, ut si eosdem in vniuersis libris habemus interpretes, in alijs eadem, in alijs diuersa transfulerint. Sapeq; idem Hieronymus in Prophetis præsertim conqueritur, magnam nominum priorum in ijs vaticinijs immutationem esse factam præ alijs veteris testamenti libris. Quæ magna argumenta

sunt, ac nostram assensionem in hæc partem potius trahunt. Nam si auctoritate agendum est, Aristææ, Philonis atque Iosepho, nemo posteriorum iure præferatur, & certè diebus septuaginta duobus, quibus interpretationem factam Iosephus & Aristæas affirmant, item Cyrillus catechesi 4. septuaginta quo modo potuerunt libros omnes conuertere: præsertim inter omnes collatiōe facta. Nam quod obijcitur ab aduersarijs, vnde Christus & Apostoli Græca testimonia protulerint, nimirum exciderat, Cleanthem Alexandrinum, Stromate primo, atque Eusebium lib. IX. præparationis Evangelicæ c. II. vtrumq; ex Aristobuli sententia affirmare libros Hebræorum, priusquam rerum potiretur Alexander Magnus, fuisse in Græcam linguam conuersos. Vnde poetæ & philosophi apud Græcos multa mutuati sunt, prorsus ut Numenius affirmaret nihil aliud esse Platonem quam Mosem Attica lingua loquentem. Inde etiam Theopompus, & Theodectes cum in sua poemata quadam ex diuinis libris trāsulissent, eius temeritatis poenas dederunt, alter emota mente, alterius oculis excacatis, ut Aristæas & Iosephus referunt locis citatis. Addam etiā ex Iustino in oratione II. ad Antoninum Imperatorem, Herodis regis tempore Ptolemæo Aegypto rege exponente Græcè fuisse conuersos propheticos libros. Quod memorie lapsus quidam putat à Iustino martyre Herodem positum pro Pontifice Eleazaro, à quo septuaginta interpretes in Aegypto sunt missi. Ego plures interpretatiōes varijs ante Christum temporibus fuisse factas cogitabam, neq; Iustinum credebam in re apertissima fuisse hallucinatum, sic factum, ut cum ex varijs interpretatiōibus cum lege ipsa seu Pentateucho libri alij sacri in bibliotheca Alexandrina essent reperti, quorū erat auctoritas maior, & fama celebrior, septuaginta interpretibus omnes tribueretur, quam opinionem secutus Origenes in sua eos volumina contulit

tulit eodem septuaginta interpretum nomine, & Hieronymus ipse quoties de hac re propriè disputatio non est, vulgarem sequitur famam, septuaginta nomine totam illam interpretationem passim vocitans. Labor longius, ad alia trāsendum, si Thalmudistas adicero nostræ sententiæ hac & superiori disputatione suffragari argumēto haud dubio veritatis, qui enim nobiscum cōspirassent? Illi ergo initio eius tractatus quem, *מורי סריי* id est, *tractatum scribarum* vocant, sic aiunt. Ptolemæus rex conuocauit septuaginta duos senes, collocauitque in totidem cellis; cumq; nondū aperuisset, qua de causa cōuocati essent, ingressus ad singulos dixit eis: scribite mihi legem Moysi magistri vestri. Porro Deus ita cuiusq; mentem dirigebat, ut cum scriberent singuli, eandem omni ex parte legem omnes scriberent, tredecim modo locis ab Hebraico commutatis. Hæc illi.

CAP. XV.

Codices Græcos ex septuaginta pura interpretatione non esse.

Ergo cum lege quæ sola à septuaginta interpretibus est Græcè redita, alij libri sacri veteris testamenti ex vetusta interpretatione cōiuncti circūferebantur, quæ ab vsu loquentium septuaginta editio vniuersa vocabatur, nō ab indoctis, sed ab expertis etiam doctrina & eruditione viris: reliquū est hoc loco inuestigare, an quæ ex Græcis omnibus versionibus sola manet, ea ipsa sit, an ex alijs aliqua. In qua disputatione cōiecturis agendum est, ac satis habeam si verisimilia quæ fuerint pro veris accipiatur. Statuo igitur Græcos codices non ex sincera illa interpretatione, sed potius ex ea cum alijs mixta esse prorsus ex ea interpretatione, quæ vul-

gata à Græcis seu communis dicebatur. De psalmis testatā res est, cū Hieronymus epistola ad Suniam & Facellam locis omnibus, quibus vtramque versionem affert tota ea epistola, qui innumeri sunt, confertq; vtramque editionem, quam lectionem vulgatæ editionis esse ait, & à septuaginta interpretum versione discrepare, ea ferè in Græcis codicibus retinetur, hodie longū esset proferre omnia, quædam tantum exempla proferantur. Primum ex Ps. 5. vbi hodie Græcè & Latine legimus. *Dirige in conspectu tuo viam meam*, quæ fuit lectio vulgatæ editionis: septuaginta è contrario cum Hebræis legebant, *Dirige in conspectu meo viam tuam*. Deinde Psal. 6. vbi nos legimus ver. 11. *Erubescant & conturbentur vehementer, aduerbium, vehementer*, quod in Hebraicis codicibus, & septuaginta versione erat, in sola vulgata desiderabatur, uti hodie in nostris codicibus Græcis desiderari videmus. In solis tamē Romanis legitur Græcè. Præterea Psal. 16. ver. 2. *Oculi tui videant equitates*, in communi & vulgata legebatur olim, *Oculi mei videant equitates*, ea lectio modo in Græcis codicibus etiā Romanis cōseruatur. In eodem psalmo ver. 8. quæ modo legitur Græcè. *Custodi me Domine, ut pupillam oculi*, negat in alio interprete præterquā in editiōe illa reperiri. Versus illi qui citatur à Paulo ad Roman. 3. *Sepulchrum patris est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant*: de quibus magna questio est, ex quo veteris testamenti loco asserantur, plerisque affirmantibus ex Psal. 13. quoniam nisi illi versus eius psalmi sint duo Psal. 13. & 52. idem psalmus esset. Hieronymus præfatione lib. XVI. in Isaiā credit ex varijs locis veteris testamenti à Paulo produci, negatq; eos versus in Ps. 13. inueniri, præterquā in vna editione vulgata, qui hodie tamen in Græcis codicibus Ps. 13. leguntur, atq; ex illa in Latina vulgata editione Ps. 44. ver. 14. illis verbis, *in fimbriis aureis circumamicta varietate*: Hieronymus epistola ad Principiam virginem ne-

gat illud circundata varietate, quod in Græcis codicibus extat, vllū inter-
pretem posuisse, præter vnam editio-
nem vulgatam. Postremo Pl. 75. vers.
3. illa verba. *Venite & quiescere facia-
mus omnes dies festos Dei à terra*, nul-
la editio habebat, præterquam Luci-
ani, quæ eadem vulgata, seu cōmunis
erat, nam septuaginta interpretes &
sexta editio, *καὶ καθύπερθε*, id est, *comburi-
ramus* posuerunt. Theodotion, *ἐνέσπυ-
ρίσμεν*, Aquila & Symmachus *ἐνέσπυ-
σαν*, quinta editio, *κατέκαυσαν*, id est, *in-
cenderunt*, vti in Hebraicis codicibus
legitur, & Hieronymus in sua versio-
ne est interpretatus. Qui locus cum
alijs ex ea Hieronymi epistola ad Sti-
niam & Fretelam Paulum Forof. II.
par. Paulinæ lib. II. in eam opiniōem
adduxit, quæ est eruditorum hodie,
Græcos psalmos non ex interpreta-
tione septuaginta seniorum, sed ex
communi Græcorum esse atque vul-
gata. Idem possumus de Prophetarū
libris confirmare multis exemplis &
auctoritate multorū patrum. Ac pri-
mum Hieronymus in Isaiam lib. pri-
mo, postrema verba secundi capituli,
*quiescite ergo ab homine cuius spiritus
in naribus eius est*: deesse dicit in ver-
sione septuaginta interpretum qua
tamen modo in Græcis codicibus in-
tegra extant, ac proxima verba, *quia
excelsus reputatus est ipse*; inuersa ab
Hebræis puta dictione vna, *הרים*, in
duas partita intelligentes, inquit, Iu-
dæi prophetiam esse de Christo, ver-
bum ambiguum in deteriore partem
interpretati sunt, vt viderentur
non laudare Christum, sed nihili pē-
dere. Quemadmodum & Origenes
homilia XII. in Hieremiā, in illa ver-
ba: *Peccatum Iudæ scriptum est in stylo
ferreo*, quoniā, inquit, difficile est ali-
quem se malum cōfiteri, ideo Iudæi
qui exemplaria nonnulla falsarunt,
etiam in hoc loco pro peccato Iudæ et-
iam peccatum eorum posuerūt. Verum
fatis multa in hanc sententiam supe-
rius adducta sunt, & finis non esset si
omnia essent congerenda. Idem O-
rigenes ad Romanos cap. II. illa ver-

ba à Paulo desumpta ex Isaiæ cap. 59.
A *Veniet ex Sion qui eripiat & auertat
impietate à Jacob*, explanans, affirmat
septuaginta interpretes posuisse (nē-
pē vnde testimoniū illud Paulus assu-
mit) *Veniet propter Sion*, nunc autem
legitur, *Veniet à Sion*, &c. *ἡ εἰ ἀπὸ σιών ἡ
πρόσωπον* &c. *καὶ ἀποπέσει ἀπὸ τῆς
καθάρσεως*. Hieronymus Ezechielis 13. in il-
lud, *Qui liniūt absq; temperatura*, vers.
10. affirmat septuaginta posuisse *qui
liniunt stultitia*. Quæ lectio in codici-
bus Græcis vulgo non habetur, ne in
Romæ quidem editis nuper, præter-
quam in Complutensibus, & eorum
exēplo in regijs restituta, vt arbitror
ex Hieronymi verbis, *καὶ ἀπὸ τῆς ἀλαί-
φροσύνης αὐτῶν ἀφροσύνη*. Ad hæc historia
Susannæ Danielis 13. in septuaginta
quidem codicibus erat, vti superius
est ex Origene demonstratum. Hier-
onymus autē dicit se eam ex Theo-
dotionis editione sumpsisse nihilo
differentem à Græcis codicibus qui
modo extant. Itaque Origenes versio-
nem septuaginta dixit, quæ cōmuni-
s & mixta cum alijs erat ac præter-
tim cum Theodotionis. Ac verò *ro-
rum Danielē* Græcè ex Theodotionis
versione esse indicat illis verbis præ-
fatione in illū librum, *Danielē Pro-
phetam*, inquit, iuxta septuaginta
interpretes Domini Saluatoris Ec-
clesiæ non legunt, vtentes Theodo-
nis editione, & hoc cur acciderit ne-
scio. Nimirum cōmunis seu vulgata
editio Græcorū ex cæteris interpreta-
tionibus, præsertim Theodotionis
cum septuaginta interpretum versio-
ne erat confusa, libris etiam inte-
gris vt magis Ecclesijs placuerant, in
eam ex alijs interpretibus in cōmuni
corpus collatis. *Liber Esther* ex
vulgata Græcorum editione fuisse
mihi videtur. Nam quæ Hierony-
mus in versione Latina ex vulgata
Græcorum versione sumpsisse se ait
à capite X. ea ferme in Græcis codi-
cibus extant, illa etiam quæ capite
XI. in vulgata fuisse tantum, ne-
que in alio interprete vllō inue-
niri, nimirum, Anno 2. regnante

Arta-

*Artaxerxe Maximo prima die men-
sis Nisan, & quæ sequuntur*. De libro
Iudicum quid certi afferam non ha-
beo, nisi fortassis quod Eusebius in
Chronicis negat *Silon* vel *Aeglon*
numerari in Iudicibus à septuaginta
interpretibus, cuius tamen nomen
hodie in Græcis codicibus extat cap.
12. vers. 11. Librum Iosue ex septuaginta
interpretum versione non esse,
Massij diligentia in eum librum Græ-
cè apertè conuincit multis verbis ac
sententijs additis aut detractis ad ve-
terem septuaginta interpretationē,
qua in re laudandus eius conatus est,
si ex certæ fidei codicibus Græcis ea
restituit, neque Syrorum libris se in
fraudem induci est passus, quos supe-
rius dictum est veteri testamentum
habere, tum ex Hebræo, tum ex edi-
tione septuaginta in suam linguam
conuersum. Verum accedit eodem
Hieronymi auctoritas in Michæam
5. cap. ad illa verba, & tu Berthem
Ephrata affirmantis verba illa, Theco
& Ephrata, hæc est Berthem, quæ sunt
superius adducta, neque in Hebrai-
co esse, neque apud alium interpre-
tem inueniri, nisi in septuaginta in-
terpretibus, quæ in nostris hodie co-
dicibus Græcis desiderantur, in ipso
etiam Massij codice obelo ingulata.
Reliquum est de Pentateucho diffe-
rere, in quo versionem septuaginta
interpretum puram, certè syncerio-
rem, quam in alijs partibus manere
indicio sunt Hieronymi traditiones
in Genesisim, nam ferè quibus locis
septuaginta verba affert, ea modo in
Græcis codicibus extant. Genesis ca-
pit. 3. super pectus tuum & ventrem
tuum gradieris, & cap. 25. vers. 22. illis
verbis, collidebantur in vtero par-
uuli, ait, in septuaginta Græcè legi,
ἐσκήπτων δὲ τὰ παιδία ἐν αὐτῇ. Quæ lectio
in Græcis modo codicibus extat, tum
cap. 26. vers. 33. vbi appellauit eam a-
bundantiam, septuaginta vocauit
eum iuramentum, quæ lectio etiam
in Græcis codicibus extat. Verum de
hac re certò pronunciare non possu-
mus, cum Hieronymus eo libro de

vulgata editione nihil meminerit,
quibus locis à septuaginta seniorum
editione discrepabat, quod factum
puto, quoniam ea parte vulgata ma-
gis consentiebat cum veteri septua-
ginta seniorum interpretatione, &
Genes. 4.9. illis verbis, donec veniat
qui mittendus est, vers. 10. vbi modò
legitur, donec veniant reposita ei,
ἕως ἀνέλθῃ τὰ ἀποκεκρυμένα αὐτῷ. Septua-
ginta legerunt, donec veniat cui re-
positum est, *ἡ ἀποκεκρυμένα*, vti Eugubi-
nus in annotationibus ad eum lo-
cum ait, & ex Iustino colligitur con-
tra Tryphonem, iuxta Perionij certè
versionem; nam Græci codicis co-
pia non erat. Poteram, inquit, vobis
cum de verbo pugnare, quod vos in-
terpretamini, cum scriptum esse di-
citis hoc modo, quoad venerint ea
quæ ei reposita sunt, quandoqui-
dem non ita interpretati sunt sep-
tuaginta interpretes, sed quod is cui
repositum est venerit. Postremo ex
Origene homilia secūda in Exodum
illis verbis ex cap. 2. sumpsit fiscellam
scirpeam, & liniuit eam bitumine,
fatis colligitur septuaginta verbo
Hebraico Theba, id est, arca relicto,
posuisse: sumpsit mater eius Thecam
θήβαν, Quæ dictio hodie in Regijs &
Complutensibus Græcis est, Roma-
na Biblia *θήβαν* posuere. Ad hæc fa-
tis constat ex libro I. Hieronymi con-
tra Ruffinum, commentaria in Psal-
mos, quæ eius nomine circumferuntur,
Hieronymi germana esse, assert
enim illa verba, *בשרי בך*, ex Psalmo
secundo in commentariolis inter-
pretatum esse, adorate filium, in ver-
sione psalterij posuisse, adorate pu-
rè, quæ eo libentius dicta sunt, quod
nonnulli qua solent libertate pro-
nunciandi ex numero, operum Hier-
onymi illa Commentaria expun-
gunt. Ergò in eo libro Psalm. 86. vers.
5. vbi nos legimus, mater Syon dicit
homo, affirmat septuaginta inter-
pretes transulisse, nunquid Syon
dicit homo? nunc autem in Græcis
codicibus mater Syon legimus, vt est
ferè in vulgata nostra Latina, certè

in Psalterio Romano. Ex his autem locis omnibus, multisque alijs, quæ passim occurrunt, satis efficitur Græcos codices non ex septuaginta interpretatione certè pura & sincera esse, sed confusa cum alijs. Itaque in Græca interpretatione, qua modo utimur, multa è septuaginta versione sunt, multa ex versionibus alijs. Quo fit vt sæpè etiam, quæ ab antiquis patribus in septuaginta interpretum versione esse dicuntur, in illis inueniantur. Vt Origenes tomo II. in Ioannem affirmat, Esther cap. 14. legi in ea versione, *Ne tradideris sceptrum Domine non existentibus*, & Hieronymus in Zachariam ad illa verba 5. capitis, & *habebant alas quasi alas milui*, ver. 9. affirmat in ea versione legi, & ipsæ habebant alas, sicut alæ sunt vpuræ. Vtrumque autem legitur in nostris codicibus Græcis, quæ ex multis, atque ex innumeris afferre exempli causa visum est argumento certissimo in Græcis codicibus, neque omnia ex septuaginta interpretationum versione esse, neque nulla ac potius videri ex communi seu vulgata Græcorum editione relictos esse, quæ erat ex multis permixta, ac maiori ex parte septuaginta interpretationum versionem amplectebatur. Neque negauerim Græca Biblia, quæ ante aliquot annos Romæ prodierunt, multo sinceriora esse quàm reliqua, qua causa in Pontificis diplomate septuaginta interpretum esse dicitur. Sed & ipsa ex alijs editionibus non pauca habere admixta, ex ijs quæ dicta sunt à nobis hoc capite planè intelligitur.

CAP. XVI.

Græcos codices esse vitiatos.

AD Græcos & Hebraicos codices plerique recurrendum dis-

putant, quoties in Latinis incidit nodus aliquis difficilis explicatu, quasi ad primas origines, vnde ad nos cætera deriuarunt: quod cum faciunt, antiquorum patrum exempla Hieronymi atque Augustini, & vestigia sibi consecrari videntur. Horum opinionem conuelleret ex animis magna ex parte hac disputatione conabimur, eos fontes multis magnisque sæpè maculis esse turbidos confirmantes, vt illis fidendum esse non magnopere videatur. De veteri testamento pauca dicemus, quoniam res est omnibus testata; de nouo paulò plura afferemus, quoniam in ea lingua plurima ex parte conscriptum est primum. Et quidem antiquis temporibus Græcos codices fuisse miseris modis laceros, Hieronymi scripta declarant multis locis, quod si verum est, quid illis putet accidisse ab eo tempore ad nostram ætatem mille & ducentis annis, quibus maior litterarum inficitia in orbem terrarum incubuit, magnisque bellorum motibus prouinciarum concussa sunt. Silent autem inter arma litterarum studia. Ergò præfatione in Esdram, si quis, inquit, septuaginta vobis opposuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inuersa demonstrat; neque potest vtiq; verum asseri, quod diuersum est, & quæ sequuntur: quibus similia præfatione secunda in libros Paralipomenon his verbis ait, *Liberè enim vobis loquor; ita in Græcis & Latinis codicibus, hic nomen liber vitiosus est, vt non tam Hebraea quàm barbara quedam & Sarmatica nomina coniecta arbitrandum sit*. nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni (vides quid hoc loco sentiat Hieronymus) ea quæ vera fuerunt, transtulerant; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant, & sæpè tria nomina subtractis è medio syllabis in vnum vocabulum cogunt, vel è regione vnum nomen propter latitudinem suam in duo

vel

vel tria vocabula diuidunt. Præterea in caput Ezechielis 40. ad illa verba. Et ecce iurus forinsecus, affirmat omnia prope verba Hebraica, & nomina quæ in Græca & Latina translatione (nempe veteri) erant nimia vetustate corrupti, scriptorumque vitio deprauata: & dum de inemendatis describuntur in emendatiora, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica. Sanè quid eo capite ver. 6. (vbi nos legimus, mensus est lumen portæ calamo vno) scit, quod in Græcis legitur, *mensus est thee sex, sex alam portæ aequali calamo latitudinem, & altitudo aqualis calamo longitudo, & alam cubitorum quinque*. Quid pleraque alia eò & alijs capitibus Græcè? Præterea Iob 19. ver. 25. vbi legimus. *Scio enim quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum*, quid est quod in horum verborum locum reponitur in Græcis codicibus? *Scio ego quod æternus est qui soluere me debet, super terram suscitare pellem meam, que tolerat hæc?* Ionæ 3. cap. ver. 4. *adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur*, Græcè legimus: *adhuc tres dies, quod vitiosum esse non modo Hebraica, Chaldaica, nostræque vulgatæ editionis fides, sed etiam Iustinus argumento est dialogo contra Tripthonem Græcè legens, adhuc quadraginta tres dies & Ninive subuertetur*, quæ lectio Græcorum codicum magis germana, videtur olim fuisse vitiatæ, quæ modo extat, atque ita sentit Theodoretus in eum Prophetam, vitium huius librarij irrepsisse in alios codices, qui ex primo descripti sunt. Longum esset exempla omnia proferre, quibus Græca esse contaminata conuincitur; neque librarium semper incuria, sed interpretis etiam inficitia; vt vel hoc argumento facile confirmetur, veteres libros non omnes à septuaginta interpretibus Græcè fuisse redditos, certè eorum interpretatione non esse, qui modo reliqui sunt. Ad nouum te-

stamentum progrediendum est, in quo haud multo minora Græcè vitia esse explicandum est. Marth. cap. 5. vbi nos legimus, *Qui irascitur fratri suo, reuertit in iudicio*. Græcè additur, *qui irascitur fratri suo èmè* temerè, quod aduerbium esse addititium ex Augustino. I. retractationum cap. XIX. & Hieronymo in eum Matthæi locum satis colligitur, & II. dialogo contra Pelagianos quasi redundans induci iubet. Eodem cap. ver. 11. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum, in Græco additur vox èmè, & dixerint omne malum verbum*, quam esse addititiam indicat Chrysostomi lectio. III. de sacerdotio cap. XI. eum locum Matthæi afferentis, vt est in eodibus nostris. Post orationem Dominicam Matthæi cap. 6. in Græcis codicibus additur, *ὅτι οὗ ἐστὶν ἡ βασιλεία, quia tuum est regnum, tua potentia, & gloria in sæcula sæculorum*, quæ verba præter Chrysostomum & Theophylactum nemo antiquorum Græcorum attingit, argumento ea in plerisque Græcis codicibus etiam antiquis temporibus non fuisse, ac ne nunc quidem leguntur in omnibus. Marth. 24. illa verba, *Duo erunt in lecto vno*, ver. 41. in Græcis vulgò eodibus desiderantur, quæ tamen Chrysostomus ad eum locum explanat, & Robertus Stephanus in vetusto & correcto codice se inuenisse indicat; quemadmodum Ioannis septimo capite, vbi pro illis verbis, *Nondum erat spiritus datus*, ver. 39. Græci codices habent, *Nondum erat Spiritus sanctus*, at Chrysostomus vulgatæ editionis lectionem sequitur Commentarijs ad eum locum. Victorinus item contra Arianos, tum Leo magnus sermone tertio de Pentecoste. Et ne omnia colligam, ad Romanos 12. vbi nostra editio habet, *Domino seruientes*, Græci ferè tempore seruientes, nempe facili permutatione vocem *κωλύω* mutarunt in *κωλύω*. Nam antiqui

patres

patres Græci etiam legerunt, ut est in editione vulgata. Adhæc primæ ad Corinth. 7. quo loco nos legimus ver. 33. & 34. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est: & mulier inupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt;* Græci permixtionem vtriusque versus legunt, *qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, mox ab alio principio diuisa est mulier & virgo, rursus inupta cogitat quæ Domini sunt, quæ vix pfecto intelligas, ita sunt implicata.* Et Hieronymus 1. contra Iovinianum negat Græcam lectionem Apostolicae mentis sententiam explicare. Minuta dices fortassis hæc sunt. Esto. Sed minora certe vitia nobiles aduersarij obijciunt in editione nostra vulgata contineri, quoties eius auctoritatem contentiosis disputationibus eleuare contédunt. Age tamen maiora gravioraq; proferantur: ac non incuria librariorū, quod erat tamen miserandum, sed hæreticorum audacia non pauca in nouo testamento vitata esse, & fraudibus confirmant subiecta exempla. Tertullianus lib. V. contra Marcionem, illum affirmat multa in diuinis libris corrupisse. Ex ijs 1. ad Corinth. 13. cap. ver. 45. vbi nos legimus: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo celestis,* Marcionem supposuisse ait. Secundus homo Dominus de celo. Rursus ver. 49. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus imaginem celestis,* quo nimirum futura resurrectionis modum, sectæ commentum Pauli verbis confirmaret. Vtroque autem loco in Græcis codicibus vulgo pro vera lectione Marcionis lectionem inuenimus: in primo *ὁ πρῶτος ἐστὶν ἀνθρώπος, ὁ δεύτερος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐστὶν θεός.* in posteriori, *ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐστὶν θεός, ὁ δεύτερος ἀπὸ τῆς γῆς ἐστὶν ἄνθρωπος.* Vade ergo & hinc Græcis codicibus, ad eos quasi ad primos fontes, reuoca exortas de religione controuersias. Restituta quidam erat in biblijs Complutensibus trilinguis posteriori loco certè vera & antiqua lectio *ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐστὶν θεός,* per

Omega, cæterum in biblijs Regijs reposita diuersa est, nō arbitror malo animo, sed quoniam vulgò in alijs libris communis erat. Deinde 1. Ioan. 5. ver. 7. *quoniam tres sunt qui testimonium dant in celo, pater, filius & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* In nonnullis codicibus desiderabatur ab infidelibus fraude detractus, ut Hieronymus est auctor, siue quicumque alius prologum scripsit in septem epistolas canonicas, & argumenta sunt tum Occumenij commentaria Græca, tum codices Syriaci nō ita pridem in lucem producti, quo studiorum fructu dicere non est necesse, sed nuper tamē in lucem editi, in quibus is versus totus deest, quos ex Græco sermone in eam linguam conuersos fuisse magnis coniecturis fixum habeo, & nē alienam culpam in Græcos codices deriuare videamur, ijs ipsis verbis, quoniam Arianorum causam iugulabant non legimus, *& hi tres unum sunt,* sed & hi tres in unum sunt, *ὁ πᾶς τὸ ἐν εἶσι.* quod ad voluntarum concordiam possit referri ab aduersarijs. Nec dubium est sæpè ab hæreticis Græcos codices contaminatos multis locis fuisse, & fuit Græcia ab omni memoria hæresum sectarum que ferax, quo perit malo. Irenæus lib. I. contra hæreses cap. XXIX. Basilii lib. II. contra Eunomium, Eusebius lib. V. histor. cap. vlt. Vitiatas ab hæreticis diuinas scripturas testantur. præter hos Theodoretus lib. II. contra heresem Hydroparastas (sic dictos, quod aquam offerrent in sacrificio) affirmat ex quatuor Euangelistis confecisse Euangelium, quod per quatuor ipsi vocabant, detractis genealogijs, alijsque. Vnde Christus ex Dauide ortus secundum carnem monstratur, atque plures ducentis inuenisse se apud Catholicos absq; vlla veneni suspitione lectitari. Porro ex tantis corruptionib. tantaq; licetia contaminandi scripturas verisimile est plures errores ac vitia in Græcos codices ad nostrā ætatē manasse. Omitto multa alia; neque enim

enim

Græcos codices noui testamenti olim variasse.

enim afferri omnia facile possunt ac nominatim, quod Epiphanius testatur lib. I. tom. I. Epicuri sectam explicando, Matth. 1. cap. ver. 11. bis *Iechoniam legi debere, Iosias autem genuit Iechoniam, Iechonias autem genuit Iechoniam & fratres eius,* & a quibusdam indoctis rerum Euangelicarum ad ambiguitatem tollendam, velut emendandi gratia deletum esse posteriori loco *Iechonia* nomen, cum eundem esse putarent, cum prior *Iechonias* alio nomine *Amasias* diceretur, posterior *Sedechias & Ioachim*, qua correctione ex quatuordecim, generationes tredecim factæ sunt, & quidem in nonnullis Græcis codicibus eius lectionis vestigium extat, in quibus legitur, *Iosias autem genuit Ioachim, Ioachim autem genuit Iechoniam.* Mitto etiam quod Marc. 13. cap. ver. 32. *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in celo, neque filius,* Ambros. lib. 5. de fide ad Gratianum negat in antiquis & Græcis codicibus addi, *neque filius,* sed locum eum ea additione corruptum ab Arrianis fuisse. Quod mirè amplius Lucæ cap. 22. ver. 44. Hilarius X. de Trinitate, & Hieronymus contra Pelagium libro II. in plerisque Græcis & Latinis codicibus fuisse negant illa verba, & *factus est sudor eius velut gutta sanguinis decurrentis in terram.* Verum hæc & similia libenter prætermittimus, ac contra horum patrum auctoritatem diuersam potius lectionem probamus: quoniam non modo in Græcis codicibus extat, sed etiam in editone nostra vulgata, cuius auctoritatem Græcis conuellendis debilitare non cōuenit, ad quam asserendam potissimum tota disputatio suscepta est; præsertim cum multa alia argumenta suppetant, quibus eorum fidem vacillare ostendi potest, quoties à nostra editione vulgata discrepant, quod ex proximo capite manifestum euadit aplanum.

CVM multa indicant Græcos quondam noui testamenti codices variasse veterum patrum scripta, eorumque qui modo extant discrepantia, tum nihil magis declarat, quam Latini interpretis diligentia; neque enim tam multis locis quibus à Græcis Latina discrepant, de suo capite finxisse verisimile est. Ac suspicabar ex varijs olim codicibus eam lectionem fuisse secutam, eoque codices qui communi eruditorum sententia ea ætate maximè probabantur, ex alio quopiam vno, aut paucis minoris fidei transfusos Græcos codices, qui nostra ætate formis expressi vulgo circumferuntur. Eam cogitationem inanem non esse, ac potius firmis radicibus stare, ex nouo testamento Græco magis confirmari, ad cuius exteriorem marginem minio varias lectiones sua manu suoque labore sedecim codicum facta collatione, in quibus octo erant ex Regia bibliotheca D. Laurentij plerique veritate insignes, adiecerat Petrus Fagiardus Valesius Marchio ingēs thesaurus, magnoque æstimandus, si vir ille opibus & Græcæ linguæ peritia præstans, quibus ex libris singulæ lectiones essent depromptæ, notasset, quam diligentiam alius fortasse supplebit eisdem codices nactus, neque præstiturum me aliquando desperabam. Omnino ex aliquo codice Græco, qui ex nostris Latinis in eam linguam conuersus. Et quales Erasimus contendit extare inter epistolas Genesij Sepuluedæ epist. V. & VII. lib. I. desumptos eos locos esse nō putabā: nā ij codices si qui inueniuntur, recetiores sunt, Marchionis codices vetustos inprimis fuisse non dubitabā. Nunc ex multis atq; ad eō innumeris locis quibus eę lectiones cū editione nostra

nostra

nostra vulgata cōueniunt, specimen aliquot subiecta exempla dabunt: ex quib. benignus lector conijciat quod verum esse affirmamus nullo loco à Græcis Latina discrepare, quin lectio aliqua nostris codicibus faucat. Ac primū Matt. 6. cap. quo loco nos legimus, *attendite ne iustitiam coram hominibus*, Græci ἐλεημοσύνην, *elemosynam*, alij codices δικαιοσύνην, id est, *iustitiam* habent: parum, inquit, refert, quando verbis alijs eadem sententia constat, Hebræis *iustitie* nomine תרומה, *elemosynam* significantibus, uti Elias affirmat in Tisbi voce תרומה. Produçto etiam Proverb. iii. ver. 4. *Non proderunt diuitia in die ultionis, iustitia autem liberabit à morte*, id est, elemosyna, ut ille quidem non ineptè interpretatur, & vulgari Hispanorum lingua *Zatico*, dicitur panis frutum, quod mendicis dare cōsueuimus. Eodem cap. ver. 12. ad finem orationis Dominicæ adijcitur, *quoniam tuum est regnum & potentia, & gloria in sacula*, quæ omnia in editione vulgata non sunt, & in eo codice obelo iugulantur quasi addititia, cap. 24. quo loco nos legimus ver. 26. *ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquile*, quod ad Romanorum legiones referendum putabam, quibus insignis aquila præferebatur quasi vulturum in morem ad futuram stragem congregarentur: in Græco *ptoma*, id est, cadaver legitur, quod ad sententiam parū ac nihil potius refert, ad lectionis veritatem aliquid adnotasse, in alijs Græcis codicibus poni. *soma*, id est, *corpus*. cap. 26. quo loco nos legimus. *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, in Græcis codicibus legitur ἐκχυνόμενον, *effunditur*, in alijs codicibus Græcè legitur ἐκχυθόμενον, id est, *effundetur*. Atque similis varietas est Marci 14. Lucæ 22. quo minus erat necesse lectionem Græcam nostræ præferre, quod quidam faciunt hoc loco, ac multo minus in ea latentia mysteria perscrutari, quasi ea verba

significent non Christum tradendum, sed iam etiam in sacramento tradi, quod quamuis accipi de corpore possit, sanguinem quo modo intelligas non effundendum solum in morte, sed effundi in ipso sacramento cœpisse. cap. 27. ver. 8. vbi nos legimus, *propter quod vocatus est ager ille Aceldema*, id est, *ager sanguinis*, in Græcis desideratur vox *aceldema*, ac solum legitur, διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκαιμαίνου, in alijs codicibus additur, & sanctus Pagninus eam vocem posuit in noui testamenti versione, qua ad verbum Græca expressit, argumento nostris similes codicem Græcum fuisse nactum hac parte. Verum priusquam ad alios Evangelistas transeo, adijciendum est nomina propria, in quibus Græca exemplaria maxime discrepant, in illis Græcis codicibus integra extare, uti in nostra editione vulgata. *Bethania*, Ioan. 1. ver. 28. non Bethabara quin in Nonni paraphrasi memini me legere, βηθαίνας πάλαι τῶν τῶν θεοῦ ἐγγυὸς ἀπόουης. *Bethsaida*, Ioan. 5. non *Bethesda*, *Belzebul*, non *Beelzebub*, *Nazaræus*, non *Nazoræus*, *Chorozaim*, *Capharnaum*, *Cayphas*. Præterea Matt. 19. & locis omnibus *Moses*, ut legitur in Græcis codicibus totius veteris testamenti, non *Mofes*, ut quidam ex Hebraica forma mutasse videntur in omnibus Græcis codicibus noui testamenti, quæ vulgò circumferuntur. Ex Marco pauca selegimus cap. 14. ver. 3. in Latina editione *alabastrum unguenti spicati pretiosi*, Græci *pistici* dicunt, alia exemplaria ἐσθραχνομένης, id est, *spicati*. Fortassis ex Latina voce, *spicati*, Græci *pistici* fecerunt parua immutatione literarum, quod in alijs dictionibus contingit, ut eas integras aut immutatas in suū vsum Græci eo tempore præsertim transferrent. Porro eodem cap. ver. 54. *Sedebat cum ministris ad ignem*, Græci vulgò *ad lumen τῶν τῶν φῶς*. At alij codices cum nostra lectione consentientes habebant τῶν τῶν τῶν. Ex Luca quædam alia adducenda sunt,

acpri-

ac primum cap. 2. ver. 14. *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis*. Græci ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας, hoc est, *in hominibus bona voluntatis*, atque in eo codice prorsus ut in editione vulgata lectio diuersa adnotata est, καὶ ἐπὶ γῆς εὐδωκίαν, ἀνθρώποις εὐδοκίας, ne putes Ecclesiam remerere nostram lectionem prætulisse, eaque uti in precibus Ecclesiasticis. Præterea cap. 10. ver. 30. Vbi nos legimus, *Suscipiens autem Iesus*. Græci *suscipiens* legunt, quoniam verbum *Hypolambano*, apud Græcos respondere significat, & vsque adeo ea lectio probata est, ut in plerisque etiam Latinos codices à paucis annis irrepserit, cum diuersam lectionem confirmare liceret, non solum ex Gotthico exemplari eximia vetustatis, sed ex alijs Græcis codicibus, vbi non ὑπολαμβάνω, sed ἀναλαμβάνω legebatur. Quomodo cap. 15. verba illa, nonne accendit lucernam & euertit domum, ver. 8. quæ erat lectio antiqua ferè codicum omnium etiam Gotthici, quod quidam in euertit mutarūt Græcè σπῶσι. Licuisset etiam eorundem codicum auctoritate tueri, cum in quibusdam Græcè etiam καθαρεύει, id est, *euertit*, inueniatur. Quibus exemplis facile intelligitur, quam fallax sit ratio, Latinos codices ex Græcis castigandi, quod video nostra ætate à multis fuisse factitatum. Verum nonnulla alia exempla ex Ioannis Euangelio ac cæteris libris subijciamus. Ioan. 4. ver. 46. vbi nostra editio, *erat quidam regulus*, plerique legendum putabant, erat *quidam regius*, hoc est, de domo & familia regis, quod in Græco basilicos legatur, sed nimirum interpres noster basilicos Græcè legit, quæ vox propriè regulū significat, & in Marchionis codice ea lectio est adnotata ad marginem. Rufus cap. 11. ver. 1. & erat *quidam languens Lazarus à Bethania de castello Maria & Marthe sororum eius*, quæ lectio immutata est, recens ut arbitror, quoniam Græcè *Maria & Martha sororis eius* vulgò

legitur, cū nostra lectio in alijs Græcis codicibus inueniretur. cap. 14. *non creditis, quia ego in patre, & pater in me est*, in Græcis vulgò codicibus, *Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me est*, ver. 11. cum in alijs Græcis codicibus inueniatur, ut in nostra editione est positum, & πιστεύετε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν. Præterea magna fuit disceptatio, an Ioannis 21. ver. 22. legendū esset, *sic eum volo manere*, an verò *si eum volo manere*, nam consentientibus Græcis codicibus in posteriorem lectionē Latini discrepabant, & qui vetustiores erant ac maiori fide, *sic eum volo manere legebant*, etiam Gotthicus ante sexcētos annos descriptus. & Paulus Foros. par. II. suæ Paulin. li. II. Romæ in D. Pauli codicem (ut fama fert ipsa Hieronymi manu descriptus.) noui testamēti eam lectionē præferre ait, quæ certè in ijs Græcis exemplaribus inuenta est utroque loco pro cōiunctione ἐὼν substituentibus ὄντως. Ex act. Apostolorum cum plura liceret, locum vnum afferre certum est. Ex cap. 13. ver. 19. & destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorū, quasi post 450. annos, & post hæc dedit iudices vsq; ad *Samuelem prophetam*, iuxta quam lectionem numerus annorum ad captiuitatem Aegypti referendus est, iuxta ea quæ Gen. 15. ver. 13. *Abraha dicta sunt*, Græca discrepant: sic. n. ad verbum habent, *& delens gentes septem in terra Chanaan*, sorte distribuit eis terram eorum, & post hæc quasi annis 450. *dedit iudices vsque ad Samuel prophetam*, iuxta quam lectionē annorum numerus ad tempus referendus est, quo iudices præfuerunt, quod neque cum libro 3. Regum cap. 6. neque cum Iosepho lib. VIII. antiq. capit. III. & lib. XI. cap. IV. aut veritate consentit, iudices præfuisse quadringētis & quinquaginta tantum annis. Qua difficultate vsque adeo quidam implicitos se viderūt, ut eum numerum in omnibus codicib. esse vitiatū affirmarent, cum consultius fuisset

H

vulga-

vulgatam lectionē tueri multo minoribus impeditam difficultatibus, de quibus hoc loco plura dicere non est necesse. Certē cōsentientibus Latinis alij Græci codices patrocina- bantur, in quibus scriptum inueniebant. *καὶ κληροδοτήσεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν αἰσὶ μὲν παραβάσαι καὶ παντίκοντα ἔτη καὶ ταῦτα ἔδωκε κούρας.* quæ est ipsa lectio nostræ editionis vulgatæ. Venio nunc ad Paulum. i. ad Corinth. 15. vbi nos legimus ver. 31. *Quotidie morior propter vestram gloriam fratres,* Græci vulgò per vestram gloriam, quasi iuramenti forma *ἢ τὴν ὑμῶν κούραν.* At in alijs codicibus erat, *διὰ τὴν ὑμῶν κούραν,* hoc est, *propter vestram gloriam fratres.* Eodem cap. ver. 51. magna quæstio à multis annis inter Latinos & Græcos excitata est, illis affirmantibus extremo tempore omnes homines morituros, quod eo loco legent, *οἰμὸς ὅτι μὴ ἀποθνήσκω* (moriemur ergò) *sed non omnes immutabimur:* cum Græci cōtra tendant legentes, *οἰμὸς ὅτι μὴ ἀποθνήσκω, ὅτι μὴ ἀποθνήσκω, ὅτι μὴ ἀποθνήσκω,* quæ est non modo diuersa, sed contraria potius lectio, & scimus certò alios Græcos codices Latinis patrocinari, in quibus legitur *πάντες ἀποθνήσκω, ἀλλὰ ὁ ἀποθνήσκων ὁ ἀποθνήσκων,* atque ita legisse Pagninum argumen- to est eius versio hoc loco nihilo discrepans ab editione vulgata. Mox ver. 55. *vbi est mors victoria tua?* vbi est mors stimulus tuus? Græca vulgò sunt inuersa, *vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus?* Verum cum Latina lectione alij codices consentiebant, in quibus erat positum, *πῶς θάνατε τὸ νικῶν, πῶς θάνατε τὸ νικῶν.* 2. ad Corinth. 12. ver. 1. *Si gloriari oportet, non expedit quidem,* Græci codices, *gloriari sanè non expedit mihi,* verum Latinæ lectioni consentiens Græca erat, *εἰ κούρας δὲ (ὁ συμφορῶν δὲ).* Postremò Apocalypsis vltimo cap. ver. 12. *Ecce venio cito reddere vnicuique secundum opera sua,* in Græco *secundum opus eius.* Sed Græcè etiam legebatur, *ὁ μισθός μου μὲν ἐμοῦ ἐστὶν*

ποδοῦναι ἐκείνῳ ὡς παροργιστὴς. & mox vbi Græci vulgò habent, *μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς αὐτῶν. Beati qui faciunt præcepta eius,* in eo codice erat, *μακάριοι οἱ ἀλύνοντες τὰς πόδας αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀγίου, Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni,* vti est in vulgata editione Latina. Multa alia possent afferri quibus confirmarem quod erat initio propositum codices Græcos non minus variare quàm Latinos, multisque locis esse ab antiqua lectione muratos; & si vetusti codices euoluantur nullo fermè loco Latina à Græcis discrepare, in quo non inueniatur Græca lectio nostræ fauens, nos leues atque inconsiderati, quibus nostra stomachum mouent, aliena placent atque contraria. Sed finis esto; extrema disputatione si monuero Græcos libros diuinarum scripturarum haud multo maiori elegantia esse quàm Latinos, & scriptores Ecclesiastici sermonis ornatus nullam curam habuerunt, cum sit delicati hominis, mollis ingenij, in rebus serijs elegantiam confectari. Documento esse possunt multæ voces in nouo testamento ex Latina lingua, cuius vsus propter amplitudinem imperij frequens erat, in Græcam nullo delectu transfusæ, quibus auctores sacri frequenter vsi sunt, qualia sunt *sudaria* & *semicinētia.* Act. 19. Porro *sudaria* abstergendo sudore seruiebant, & apud Pollucem libro 7. καὶ ὑδρωτία, vocabantur, *semicinētia* autem ad pudenda tegenda erant comparata, & *perizonata.* Græcè etiam ἰμῶν, Genes. libro vocantur. Præterea *Libetini* vox Latina est. Actor. 6. cap. *niger, euro, aquilo, centurio.* Adhæc Matth. 27. *prætorium & custodia,* Ioannis 19. *titulus,* locis alijs *denarius, quadrans, legio; spiculator, linteum, colonia, membrana, artemon,* id est, trochlea seu velum, postremo *flagellum,* Ioan. 2. *cenfus.* Matth. 17. *perperam.* 1. ad Corinth. 13. *scarij.* Actor. 22. & si quæ sunt alia id genus, quæ nunc quidem memoriæ non occurrunt: & hæc exempla attulisse, sit fa-

tis ad refellendam temeritatem eorum, qui nostrorum librorum interpretes certè Latini simplicitatem accusant.

C A P. XVIII.
Editio Latina vulgata eadem Hieronymi est.

DE Hebraicis & Græcis codicibus pro præsentī disputatione satis multa dicta sunt, ad Latinos transeundum, ac in primis statuedum, quo interprete editio nostræ vulgata sit facta, eo impeditior disputatione, quod nullis antiquorum vestigijs trita sit, nam primis temporibus eam editionem singuli complectentes, quam offerebat Ecclesia, & qua vulgò utebatur de auctore inuestigando non laborarunt. Nostræ atate viri docti non parum existimarūt ad faciendam auctoritatem nostræ editionis pertinere, si de auctore eius esset exploratum, conati quidem illi sunt lucem asserere, sed suis disputationibus rem magis implicasse videntur, ac dubiam magis fecisse in varias (vt fit) ac contrarias sententias abeuntes. Quidam nostram editionem Hieronymi esse negant. Santes Pagninus initio suæ versionis Bibliorum. Ioan. Driedo lib. II. de dogmatibus Ecclesiasticis cap. I. his ferè argumentis, quoniam multis locis, quæ Hieronymus in nostræ editione corrupta esse ait, in illa manent. Genes. 1. vbi nos legimus, Spiritus Domini ferebatur super aquas, Hieronymus in traditionibus in Genes. affirmat eo loco verbum Hebraicum, *רוח*, in *fructu* significatione sumi. Isaiæ 1. vbi in Hieronymi versione ex Hebræo adiuncta cōmentarijs legimus, calcare arrium meum non apponctis, editio vulgata substituit, vt ambularetur in atrijs

meis: verbis alijs sententiæ non prorsus eadem. quemadmodum cap. 5. eiusdem prophætæ, vbi Hieronymus posuit, *eritis velut thebebinthus,* nos legimus, *eritis velut quercus,* vbi *plantauit vineam Sorech,* nostræ editio vulgata substituit, *plantauit vineam electam.* Innumera id genus proferre licet, sed singula capita delibanda sunt, ac vno & altero exemplo illustranda, quale & illud est Hieronymum multis locis ea verba Matth. 2. cap. *Quoniam Nazareus vocabitur,* affirmasse ex Isaiæ 11. cap. fuisse desumpta, quo loco nos legimus: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet,* non alio modo, quàm in Græcis codicibus, nulloque maiori vestigio Euangelicæ citationis, quam Hieronymus debuit exprimere, si ab eo ea interpretatio fuisset facta. Verum facilem hoc & expeditam solutionem habet, si versionem ex Hebraico Hieronymi cōmentarijs adiunctam eius esse credimus, de quo nemo hactenus dubitauit, locum illum eisdem verbis exprimentis, neque Hieronymus Euangelistam voluit ex versione sumpsisse, sed ad verbum Hebraicum, *רוח*, alludere, pro quo interpretes *formam aut germen* reddidère. Secundum argumentum desumitur ex nominibus proprijs, quæ omnia in editione vulgata esse corrupta, multumque ab Hebraico discrepare Hieronymus sæpè conqueritur. *Eua, Abel, Enoch,* Prophetarum nomina, vrbium, locorum, regionum, quæ profectò Hieronymus castigasset, si eius nostræ versio esset, accedit plerisque locos ita esse in nostræ interpretatione deprauatos, ita ab Hebraico dissidere, vt contrariam sententiam videantur exprimere. 1. Paralipom. 4. ver. 22. & qui stare fecit solem, virique mendacij, quibus verbis in cogitationem inducamur iudicium etiam tempore solem à cursu retentum, quemadmodum Iosue arate factum legimus. Præterea cap. 15. ver. 20. *Eliab, & Maafias, & Bana,*

ias in nablis arcana cantabant, Hebraicè super Halamoth, quæ vox non arcana, sed instrumentum musicum significat ipso Hieron. auctore in Psalmorum titulis, quæ ipse ex Hebraico cõuertit. Eccl. 1. ver. 15. vbi nos legimus, *peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus*, vix credas Hieronymum posuisse, cum Hebraica longè aliter habeant, *peruersum non poterit dirigi, & defectus non poterit numerari*. Neque debemus prætermittere. Genes. 8. ver. 7. de coruo quem emisit Noe ex arca. legi in nostra editione, *qui egr diebatur, & non reuertebatur donec siccarentur aquæ*, cum Hebraica negatione detracta è contrario legant, *egre diebatur & reuertebatur*, ipsa etiam Hieronymi ætate, ne Hebraica corrupta esse contēdas, nam traditiones eius in Gen. hoc loco corruptas esse putabā, vbi de coruo Hebraicè dicitur, *exiens & non reuertens*. Verū hoc certè loco editionem nostram ab antiquo esse immutatam, addita ex septuaginta interpretibus negatione, Gothicum exemplar in dicio est ante sexcētos annos descriptū, detracta negatione ea verba habens, quod Biblia Cõplutensis trium linguarum & Regia secuta sunt. Tertium argumentum ex enumeratione librorum ducitur. Psalmi certè non sunt Hieronymi; nam quos ipse ex Hebraico vertit, inter eius opera circumferuntur multum à nostris discrepantes? Ecclesiastes versionem Hieronymi non esse ex commentarijs eius in eum librum cum duplici versione; nam quam ipse suam esse dicit, præsertim cap. 7. ad illa verba, *Melius est audire increpationem sapientis, & cap. 10. ad illa verba, est malum quod vidi sub sole, à nostra vulgata differt, planeque est alia, tametsi in præfatione affirmet in translatione ex Hebraico se septuaginta interpretum consuetudini coaptasse, in his duntaxat quæ multum ab Hebraicis non discrepabant, qua causa duæ illæ versiones maiori ex parte*

confentiunt. Idem iudicium esto de alijs Salomonis libris, ac de ijs præsertim qui Hebraicè non extant, *Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæi, & Baruch*, in primis, quando Hieronymus ipse præfatione in Hieremiam se illum librum prætermisisse affirmat his verbis. Liber autem *Baruch* notarij eius, qui apud Hebræos neque legitur, neque habetur, prætermisimus. Hæc sunt ferè in hanc partem argumenta, qui contrariam sententiam sequuntur, editionem vulgatam ex ipsa Hieronymi interpretatione esse. Eugubinus disputatione propria de hoc argumento, Beuther Valentinus in suis prolegomenis his rationibus vtuntur. Primum enim qui fieri potuit, nisi hæc esset ipsa Hieronymi versio, vt prologi Hieronymi, quos ipse adiecerat libris à se conuersis nostra ætate, singulis diuinis libris adscribantur. Psalmi enim qui manifestè ex eius interpretatione non sunt, Hieronymi prologum non præferunt, nisi eum, quem in Psalmorum correctionem iuxta septuaginta interpretes adhibuit, alter qui ad Sophronium est, in Psalmos ex Hebraico conuersos non in editione nostra, sed inter eius opera inuenitur, adiunctus psalmorum ex Hebraica interpretatione. Deinde si iuuat libros singulos enumerare, prophetæ omnes ex Hieronymi interpretatione sunt, quod manifestum efficitur, si vtramque interpretationem, quæ cum eius commentarijs circumfertur, tum veterem septuaginta interpretum, tum ab Hieronymo ex Hebraico factam diligenter inspexeris, & Ionæ certè 4. cap. ver. 7. de quo magna disceptatio Hieronymo & Augustino fuit, epistolis X. & XI. inter Augustini epistolas, nõ *cucurbita* legitur, vt erat in veteri editione, sed *hedera*, vt Hieronymus posuit. Osee 11. ver. 1. illud de quo sæpè disputatio fuit. *Ex Aegypto vocaui filium meum*, quod à Mart. 2. cap. adducitur, & in septuaginta interpretibus, desiderabatur; in nostra editione

tione

tione ponitur. Danielis postremis capitibus, quis alius nisi Hieronymus illa verba addit: hucusque in Hebraico volumine legimus, quæ sequuntur ex editione Theodotionis stampsi. Iob in libro multi versus desiderabantur in veteri editione, vt Hieronymus ipse testis est præfatione prima in librum Iob, septingenti ferme aut octingenti versus defunt, quæ omnia integra, tamen nunc extant in nostra editione vulgata. Præterea Augustinus XXII. de ciuit. Dei cap. XXIX. assertit ex noua interpretatione ex Hebraico, quæ Hieronymi esse dixerat, cap. XIX. & in carne mea videbo Deum, quod est in vna editione vulgata. Locus alter ex eo libro, eaque interpretatione in Concilio VIII. Tolitano adducitur, cuius & similitum ne sim longior vna ratio est, ac præsertim ex Gregorij Commentarijs in eum librum manifestum efficitur, quod contendimus: quando Hieronymi nouā interpretationē sequi se ait. De Pentateucho item constat ex Hieronymi interpretatione esse, tum ex annorum computatione à septuaginta interpretibus longè diuersa, cum Hebraicis codicibus consentanea, de qua olim Augustino & alijs patribus magna cõcertatio fuit. tum ex cap. 2. Genes. ver. 2. vbi nos legimus cum Hebræis, compleuitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: septuaginta & ex illis Latini veteres habebant, *perfecit Deus in die sexta opera sua quæ fecit*. & ver. 23. quo loco habemus de Eva, *hec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est*, olim legebatur, *hec vocabitur mulier*, atque ita citant Ambrosius & veteres. Hieronymus traditionibus in Genes. negat septuaginta interpretes Hebraicam paranomasiam satis explicasse, qua in ea lingua nomen foemina à viri appellatione deducitur, meliusque Symmachum ficta voce Græcè dixisse, *hec vocabitur andris*, quod Latine dici posset *virago*. Idem Hieronymus ad Damasum. q. II. quo loco Exod. 13. ver. 13. vulgò le-

gimus, armati ascenderunt filij Israel de terra Aegypti, olim positum fuisse affirmat: *quinta generatione ascenderunt filij Israel*, diuersitatemque contigisse vocis Hebraicæ, *דור דור*, ambiguitate, labor omnia. Sed certè libros Regum Hieronymi esse satis indicat Augustini locus XXII. de ciuit. Dei, ca. XXIX. quò loco prolatis verbis ex 4. Regum cap. 5. ver. 26. iuxta veterem translationem addit, sicut autem ex Hebræo interpretatus est presbyter Hieronymus: *Nonne cor meum, inquit, in presentierat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui?* quæ sunt verba editionis vulgatæ. Accedit Isidorus lib. 1. de officijs Eccles. ca. de scriptoribus factorum voluminum, affirmans editionem Hieronymi eius ætate ab omnibus Ecclesijs receptam fuisse his verbis. *De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras scripturas conuertit, cuius editione generaliter omnes Ecclesie vsquequaque vtuntur pro eo, quod veracior sit in sententijs, & clarior in verbis*, quæ verba ne conficta credantur, Rabanus ex eo repetit lib. II. de institution. clericorum cap. LIV. quod si editio Hieronymi erat in vsum recepta, profectò ab eo tempore nullā facta est immutatio, nisi quod vetus editio Latina perijt, quæ tunc priuatim legebatur. Sic argumentis in vtramque partem questione ancipiti, quæ certa sunt priori loco proponantur, vt recto ordine ad alia progrediamur. Ac constat Hieronymum nouum testamentum nõ interpretatione nequaquam conuertisse, sed tantum castigasse, quibus locis deprauatum erat de viris illustribus, extremo, *nouum*, inquit, *testamentum Græcè fidei reddidi, vetus iuxta Hebræicam transuli*, & præfatione in Euangelistas ad Damasum, *nouum*, inquit, *opus me facere cogis ex veteri, vt post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam, & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca cõsentiant*,

H 3

veri-

veritate decernam. Neque tamen omnibus locis ea castigatio Hieronymi conseruatur, neque in nullis, nam ad Galat. 5. *Persuasio vestra non est ex eo qui vocauit nos, affirmat de tracta negatione priores codices habuisse, Persuasio vestra ex Deo est.* Pari modo ad Galat. 2. *Quibus neque ad horam cessimus,* antè Hieronymum legebatur, quibus ad horam cessimus, quæ est Ambrosij lectio. His locis Hieron. celsura placuit alijs locis retenta antiqua lectio, Hieronymi correctio recepta non est. Ad Galat. 1. pro illis verbis: *Non acquievi carni & sanguini,* Hieronymus legendum putabat: *non constuli cum carne & sanguine,* & cõmentarijs in epistolam ad Ephes. cap. 1. ad illa verba, *qui est pignus hereditatis nostræ,* ver. 14. *pignus,* inquit, Latinus interpres posuit pro arrabone, tamen antiqua lectio modo retinetur. Neque opus est omnia congerere. Commentaria in duas epistolam has satis exemplorum suppeditabunt, cum in epistolam ad Galat. nostra editio vnde uigentes notetur vitij à Hieronymo, ad Ephesios quinquies & vigesies nihilominus. Præterea Matth. 6. cap. ver. 11. pro *paine nostro quotidiano,* quæ lectio retinetur in nonnullis codicibus, certè in Gotthicis, ille substituendum putabat, *pauem super substantiam peculiarem, eximium, aut egregium,* ut ex eius cõmentarijs perspicitur. Ergo de noui testamenti editione exploratum est eam Hieronymi non esse, de veteri modo translatione Latina disputatur, nam quamuis olim teste Augustino II. de doctrina Christiana cap. XI. multæ atque ad eodè innumeræ Latinæ interpretationes extiterint, inter eas (ut ipse addit cap. XV.) Italica ceteris præferenda erat, quod esset verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ, illam arbitror, cum à pluribus reciperetur, editionis vulgatæ nomen olim obtinuisse, de eaque propriè disputatio suscipitur, an sit illa, quæ sola hoc tempore reliqua est, an verò perie-

rit in eius locum substituta Hieronymi interpretatione, quæ hoc tempore vulgatæ nomen habeat. Porro ex varijs interpretationibus Latinis factum est primum, ut testimonia diuinarum scripturarum non eisdem verbis ab antiquis patribus proferantur, Cypriano, Lactantio, Ambrosio, alijs uti superius est dictum. Deinde ut plura testimonia vsu frequenti, quasi ex diuinis litteris recitentur, vulgò quæ non sunt in nostris codicibus, quale est illud de Dauide, *non edificabis mihi domum, quia vir sanguinis es.* Extat quidem sententia I. Paralip. 22. ver. 8. ceterum illa verba ubi inuenias? Præterea Iob cap. 7. ver. 1. in editione vulgata, *Militia est vita hominis super terram,* vetus editio & ex illa in cõmuni loquentium vsu, *tentatio est vita hominis super terram.* Sic Gregorius affirmat lib. VIII. moralium capit. III. neque minus est vsu tritum, *nemo mundus à sordibus, neque infans, cuius vnus dies est vita eius super terram,* extat quidem sententia, Iob 14. ver. 4. in septuaginta interpretum versione, neque tamen totidem verbis, & adducitur à Cypriano lib. II. contra Iudæos; nam in vulgata nostra legitur, *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Adhuc Prouerb. 3. cap. in Biblijs Gothicis tantum ver. 28. legit, *Non dum enim scis quid superuentura pariet dies;* quod frequenter vsurpatur, & ex septuaginta interpretibus manauit: nam quod eodem capite, ver. 5. additur, *dic sapientiæ soror mea es, & prudentiæ voca amicam,* ne in septuaginta quidem inueniebam. Iam cap. 16. post versum 17. in eisdem Biblijs legebatur, *Qui custodit vias suas, custodit animam suam; diligens autem vitam parcat ori suo,* quod ipsum ex septuaginta modo interpretibus sumptum considerabam. Quemadmodum illa verba, *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* nunc nusquam extant,

quæ

quæ Gregorius V. Moral. cap. XXXI. ex veteri translatione Isaiæ fluxisse ait, nimirum cap. LXVI. ver. II. Postremò idè Gregorius lib. IX. Moral. cap. XVII. verba Hieremias 48. *Maledictus qui opus Dei facit fraudulentè,* ver. 10. affirmat in antiqua editione legi *fraudentè & desidiose,* vnde in communem cõsuetudinem prouerbij instar manasse videtur, *Maledictus qui opus Dei facit negligentè.* Nahum 1. ver. 9. ubi legitur, *Non consurget duplex tribulatio, septuaginta dixerunt, Non puniet Deus bis in idipsum.* Quæ verba vulgò in ore omnium versantur. Mitto Ambrosium I. de officijs c. XXXI. ex Prouerbis cap. certè 23. citare illud, *Quando sederis ut comedas cum principe, considera quæ apponuntur tibi, quoniam talia te oportet præparare,* ver. 1. & 2. quæ in nostris codicibus Latinis non extant, sed in septuaginta interpretum Græca versione. His sic constitutis ac certa ratione confirmatis, quod ad propositam initio quæstionem attinet, Hugo Victorianus in prænotationib. elucidatorijs cap. IX. editionem Latinam qua eius tempore Ecclesia utebatur, nempe nostram, negat aut Hieronymi sinceram esse, aut qua antiquo tempore utebatur Ecclesia, sed mixtam ex vtraque, ut quod de communi ac vulgata Græcorum editione superior dictum est, non esse prorsus ex septuaginta interpretibus puram, sed confusam ex alijs, idem contigerit nostræ editioni, Hugonis quidem sententia, quo tamen tempore, cuiusue diligentia & auctoritate, neque ipse explicat, neque nobis erat exploratum, & est antiquitas omnis obscura, in argumento quod versamus maximè, sed & annotatio ad historiam scholasticam, Genes. cap. 62. editionem Hieronymi puram in duodecim modo Prophetas extare affirmat. Neque dubium est, quod prior Ioannes Driedo in dogmatibus considerauit, ex vna editione in alteram plura verba ac sententias fuisse transfusas librorum licentia, cum me-

moriæ confiderent, aut consuetæ magis quam noua quibusdam locis probarent. Illud examinandum ex vtraque editione maior singulorum librorum pars, an verò corpus totum ad nos manarit. Sanè Pentatheucus, *Libri Regum, Iob, Propheta* omnes ex Hieronymi versione procul dubio sunt, quod superiora argumeta manifestè declarant, tamen (ut modo dicebam) nonnullis verbis admixtis ex editione illa veteri, quæ res alios in contrariam opinionem induxit. Idem iudicium esto de libro Esther, *De Iosue tamen & Iudicibus* vsque ad eodè firma argumenta non suppetebant, sed stylus tamen consentit, & prologi adiuncti his libris indicio sunt Hieronymum interpretem habuisse. *Paralipomena & Esdras* eodem interprete versi sunt, quoniam finis vnus cum initio alterius consentit totidem fermè verbis, suspicabarque Hieronymum fuisse eisdem rationibus inductum. Contra *Psalmi* ex veteri editione latina relictis nobis sunt, quod quoniam superioribus annis Theologus quidam in Hispania in dubium vocare esset ausus, noua disputatione confirmare constitui, pro re præfenti satis habebam indicare graue antiquis temporibus visum fuisse, veterem Ecclesiarum in psalmis concinendis consuetudinem noua Hieronymi interpretatione mutare; & ferè antiquis stare malumus, nisi quæ manifestè sunt deprauata. *Ecclesiastes* non est Hieronymi, quod duplex versio declarat ad eius cõmentaria adiuncta, locique superioris indicati. Idem iudicabam de *Prouerbis & Cantico canticorum,* quoniam vno volumine circumferri solent, tridui opus quo tempore vsu ijs tribus libris interpretandis Hieronymus præfatione in opera Salomonis ait, mirum non est, non satis placuisse, ac veterem translationem fuisse ea parte communi consensu prælatam, & erat graue, quod scimel

H 4

aures

aures hominū occupabat præfertim
ijs libris, quorum testimonia in com-
muni vſu magis verſantur, noua in-
terpretatiōe mutare. Sic erat noſtra
ſententiā. Quam mutare compulit
Iuſtus Vrgelitus annus, qui in Cantica ſcri-
bere ſe dicens ſecundum editionem
Hieronymi; noſtram vulgatam ad-
verbum præfert. Idem iudicium eſto
de Eccleſiaſte, & Hieronymus procul-
dubio iunior eum librum Bleſille ex-
poſuit iuxta editionem ſeptuaginta;
poſterior editio deinde eſt adiuncta,
quæ eadem noſtræ vulgatæ ex poſte-
riori Hieronymi verſiōe eſt. Tantum-
de *de Proverbijs* iudicari ex Hie-
ronymi verſione eum etiam librū eſſe.
Librū Tobie ex Hieronymi interpre-
tatione non eſſe ſtylus arguit multo
humilior, quam vt Hieronymi fuiſſe
credatur, an dixiſſet ille, *unde factum*
eſt, vt hadū caprarū accipiens detuliſſet
domi, c. II. ver. XX. an diceret c. V. ver.
XXI. *bene ambulatis & ſit Deus in iti-*
neris veſtro, & Angelus eius comitetur
vobis ſcum? & hunc etiam librum Hie-
ronymus in præfatione ad Chroma-
tium ex Chaldæorum lingua opera
cuiuſdam Iudæi, vnius diei labore ſe
cōuertitſe teſtatur. Pari modo *de Iu-*
ditib libro ſtatuebā, ac multo magis
de Sapientia, Eccleſiaſtico & Machabeo-
rum libris, quos Hieronymi nunquā
conuertit, neq; præter vnā ſapientiā,
libri, alij Hebraicè extabāt eius atate.
Ex his quomodo argumēta in vtrāq;
partē initio ppoſita diſſoluēda ſunt
facile intelligitur; nam Hieronymi
plogi pleriq; libris adſcripti moue-
re nō debent, vt ex Hieronymi inter-
pretatiōe oēs libros ſacros fuiſſe de-
m^o, incuria librariorum id cōtigifſe
putamus, qui initio bibliorū poſitos,
fortē an cōſilio, prologos ſingulis li-
bris præpoſuerunt. Nec e contrario
nominum propriorum immutatio
cōuincit nullos libros à Hieronymo
fuiſſe conuerſos; dedit enim vir pru-
dentiffimus Eccleſiæ auribus ne ma-
gnā fieret ab antiquo immutatio, nā
quod nonnullis locis aliter nos legi-
mus, quam Hieronymus putarit He-

braica ſignificare ſuperius dictum eſt
A ex antiqua editione verba nō pauca
in Hieronymi libros irrepſiſſe. Exem-
pla ſuperius pducta ſunt, ſed & Gen.
1. ver. 2. *Et ſpiritus Domini ſerebatur ſu-*
per aquas, verbum Hebraicū affirmat
in traditionibus in Genefim quod iā
retigim^o, in *ſouendi* ſignificatione eo
loco accipi, & c. 13. ver. 13. *Homines autē*
Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores co-
rā Domino nimis, in Traditionibus ne-
gat vocē coram Domino, ſeu in con-
ſpectu Domini in Hebraico extare.
Neq; prætermitti decet Hieronymū
variū eſſe, ſæpeq; alijs locis diuerſam
cuiſdem loci interpretationē fuiſſe
ſecuti, cauſas explicare non attinet,
certē nō omnia memorię ſuccurrūt,
ſæpeq; ſeptuaginta interpretum ver-
ſionē ſequebatur, quale illud eſt: *qui*
occiderit Cain, ſeptē vindictas exoluet,
C epiftola ad Damafum, pro quo ipſe
Genef. 4. ver. 24. ex Hebraico poſuit
ſeptuplum vltio dabitur de Cain, & Pl.
2. vbi nos legimus, *apprehendite diſci-*
plinam, Hieronymus ipſe primo cō-
tra Rufinum, quoniam Hebraica va-
riē ſignificarent, ait ſe in verſione ex
Hebraico poſuiſſe, *adorate patre cum*
cōmentarijs ad eum pſalmū dixiſſet,
adorate filiū. Sic epiftola ad Paulinū,
que prologi inſtar eſt in oēs ſacros li-
bros, locū Amos 7. ver. 14. vbi in ver-
ſione poſuit *Armētarius ego ſum vell-*
cās Sycomoros, in epift. ea dixit ex ſep-
tuaginta interpretū verſiōe *Amos pa-*
ſtor & ruſticus, & ruborū mora diſtri-
gens. Facile eſſet multa eiuſmodi ex-
empla pferre, quæ libenter miſſa fa-
cimus. Verū ad extremū aduerſus
ea q̄ hætenus confirmata ſunt quof-
dam libros ex Hieronymi interpre-
tatione non eſſe, non parum ambi-
guitatis diebus ſuperioribus attule-
runt biblia ante ſextentos amplius
annos Gotthicis litteris deſcripta, q̄
in templo Toletano ſeruantur, quibus
Hieronymi verſionem integrā
contineri diuerſam à veteri editio-
ne vulgata multa indicabant. *Pſal-*
mi ex Hebraico conuerſi, vti inter
eius opera extant, quod fortafſe in

paucis

paucis bibliorum codicibus inueni-
as. *Baruch* prætermiſſus, vti Hierony-
m^o ſe prætermiſſe ait, tum *Eſar a duo*
libri tertius & quartus, quos Hierony-
mus ſomnia vocat, *prætere à Regum*
libri diuiſi, eo modo quo diuiduntur
ab Hebrais in primum & ſecundum.
Samuelis, & rursus in primū & ſecun-
dum. *Regum*, quos nos libros *Regum*
tertium & quartum vocamus. In his
biblijs oēs libri præter pſalmos ex-
tant, vti in editione noſtra vulgata,
paucis tantummodo verbis cōmuta-
tis, pro varietate regionum ſcilicet.
Sed vt manifeſtum ſit non alium in-
terpreterem extiſſe, ea res in eam cog-
itationem inducebat, vt præter pſal-
mos, omnes libros editionis noſtræ
putarem Hieronymi eſſe. Sed certē
cū non omnes ipſe fuerit interpre-
tat^o, veriſimile eſt proximē eius æta-
tem, ne in biblijs Hieronymi aliquid
deeſſet ex veteri editione eos libros
fuiſſe adiunctos. Prætereā paucos a-
lios quibus eius interpretatio nō fa-
tis vulgo pſobabatur. Ergo ea noſtra
ſententiā eſt, plurimos libros noſtræ
editionis, ex Hieronymi interpreta-
tione eſſe, paucos quofdam ex alte-
ra quæ olim apud Latinos editio vul-
gata vocabatur, neutros omni ex
parte ſynceros, ſed quibuſdam locis
aut verbis ex diuerſa editione com-
mutatis.

C A P. XIX.

*Pſalmos editionis vulgatæ
ex Hieronymi inter-
pretatione non
eſſe.*

D E pſalmis ſeparata diſputatio-
ne eſt agendum propter cuiuſ-
dam Theologi perſuaſionem, pſal-
mos vulgatos ex Hieronymi inter-
pretatione eſſe affirmantis, negantis
qui in eius operibus extant ab illo fu-
iſſe ex Hebraico conuerſos, vti vulgo
hominū opinio habet. Sed de quoli-

bet afferēte contraria laborare ſul-
tum eſſe ais, recte, ſi ille ex pmiſcua
imperitorum numero fuiſſet, & non
potius erudit^o litteris incredibili in-
genij firmitate, quem nominare nō
eſt neceſſe. Ex dente & vnguibus per
te lector dignoſcito, eius cum libri
& iurgia cum alijs notum Hispanis,
ſed & exteris fecerunt. Et hoc exem-
plo admōnitus verum eſſe cogitabā,
quod eloquentiæ Romanæ, pater a-
liquando dixit, *ribileſſe tam abſurdū*
atque incredibile, quod non ſit dictum
ab aliquo philoſophorum. Nimirū pro-
poſitum illi erat Hebraicos codices
accuſare quaſi locis innumeris vitia-
tos caſtigandōſque ex noſtra editio-
ne vulgata, & cū obijceretur Hie-
ronymi atate nō alio modo habere
Hebraicos codices quā noſtra argu-
mēta pſalmorū, quos ille ex Hebrai-
co vertit nō minus à vulgatis diſcre-
pātes, ac verō multo magis, quā in
cæteris libris ab Hebraicis diſſideant
vulgata; maluit negare quod verum
erat, quā à ſentētia recedere (quam-
uis ſæpe monitus) quā animo ſemel
infixerat. Ea cauſa diſputationē hęc
de pſalmorū verſione ſuſcipimus, co-
gimurq; in re minimē dubia hætere.
Verū antequā diſputationē aggre-
dimur conſiderandū eſt Hieronymū
veteris teſtamenti libros priuſquā ex
Hebraico verteret iuxta ſeptuaginta
editionem emendaſſe. Cæterum, in-
quit, ipſe, præfatione prima in librū
Paralipomenon meminij editionem
ſeptuaginta tranſlatorū olim de Grę-
co emēdatā tribuiſſe me noſtris, neq;
inimicum debere exiſtimare eorum
quos in conuentu fratrum ſemper e-
diſſero. Et ſigillatim quod ad rē ma-
gis pertinet triplicem pſalmorum e-
ditionem adornauit, atq; pſecit, vti
Sigebertus in Chronicis affirmat, &
ex ipſo Hieronymo conſtat vtraque
præfatiōe in pſalmos. Primum enim
ſeptuaginta interpretum editionem
leuiter correxit, eādem rursus depra-
uatam maiori diligentiā caſtigatam
aftericis obeliſq; diſtrinxit, *aſterico*
deſignās, q̄ à ſeptuaginta prætermiſſa

ipſe

Iraque iuxta hanc sententiam septem posteriora capita libri *Esther*, ab initio ferè decimi capitis vsque ad finem libri rejici non debent, quod quidam audacter fecit nostra ætate bibliothecæ sanctæ lib. 1. sect. 3. quod implicita videantur ac perturbata, & vtraque *Artaxerxis epistola* contra Judæos, & pro ipsis extat apud Iosephum totidem ferè verbis lib. XI. antiquitatum cap. VI. Vnde quidam suspicantur in librum *Esther* transfisse, cum liceat potius existimare à Iosepho cum reliqua narratione ex eo libro desumptas fuisse, neque fas arbitror post tantam auctoritatem, & tam apertum decretum vllam diuinorum librorum partem repudiare, neque patrum verba, vti ille fecit) de partibus germanis ac legitimis interpretari, sed germanas potius omnes ducere quæ extant in editione vulgata, alioqui recurret quæstio eademque libertas dum alijs affirmantibus, quamcumq; partem alius negauerit legitimam esse, & quasi additionem repudiarit. Præfatiscula etiam quam Latini codices præferunt initio lamentationum Hieremiæ: *Et factum est, postquam in captiuitatem reductus est Israel*, quæ in Græcis codicibus extat, desideratur in Hebraicis, probata est. Danieli addita ex Theodotione certè à Hieronymo, item ad caput III. *Azariæ oratio, triumphu uero-rum hymnus, historia Susannæ*, cap. 13. quæ de beo & dracone narrantur cap. 14. suscipi omnia debent quasi diuinorum librorum legitimæ partes, quantumuis in Hebraicis libris non inueniantur. In nouo testamento caput vltimum Marci ab illis verbis: *Surgens autem Iesus mane prima sabbathi*, quæ in multis olim codicibus non extabant, vti ex Hieronymo ad Hedibiam. qu. 3. & Euthymij commentarijs ad eum locum perspicitur, concilij Tridentini auctoritate probatur. Tum historia adulteræ Ioannis 8. de qua Hieronymus lib. II. contra Pelagianos, in Euangelio, inquit, secundum Ioannem in mul-

tis & Græcis & Latinis codicibus inuenitur *de adultera muliere*, quæ accusata est apud dominum, quibus verbis indicatur in alijs codicibus non extare. Indicant etiam Græcorum commentaria Euthymij & aliorum, tum Syriacum testamentum nuper in lucem editum: in quo ea narratio penitus desideratur. Et quidam suspicantur ex Eusebio lib. III. postremis verbis cum de Papiâ loquens, simul inquit, & historiam quandam subiungit de muliere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud Dominum, habetur autem in Euangelio quod dicitur secundum Hebræos scripta ista parabola, ex eo addititiam esse, quam libertatem iudicandi Concilium Tridentinum præscindit, quemadmodum Lucæ 22. quod de Angelo narratur Christum confortante, eiusque sudore de quo olim est dubitatum, hoc tempore dubitare non licet. Præterea i. Ioan. 5. cap. vers. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus*, in multis Græcis codicibus olim non erat, neque AECumenius attingit, ne Beda quidem commentarijs ad eam epistolam, tum in Syriacis codicibus non extat, verum post Concilium Tridentinum de eius aut alterius partis auctoritate, & fide dubitare nefas esset, ac scelus supplicio vindicandum. Octo versus ad Roman. 3. cap. citantur quos ex Psalmo 13. vbi nunc coniuncti leguntur, Hieronymus esse negat præfatione lib. XVI. in Isaiam, sed ex varijs locis in vnum à Paulo collatos, affirmant alij nefas putantes secus iudicare post Concilij Tridentini decretum, nos liberum potius iudicium lectori relinquamus ex quo loco ij versus sint desumpti (modo diuinos & certæ fidei esse fateamur nam neque in biblijs Complutensibus eo psalmo ponuntur. *Vna oratio* Manassis Regis ad calcem Paralipomenon adijcitur; quem ex intimo corde preces fudisse cum Babylone vincus esset 2. Paralipomenon

33. scribitur, verbis quæ in ea oratione continentur, an alijs non satis constat, cum ea oratio incertæ fidei sit, neque adijciatur in omnibus codicibus sacris, certè in Gotthicis deerat, tametsi Græcè extet Lutetiæ in Bibliotheca Victoriana adiecta alijs libris sacris: vbi eam legimus. Ergo de hac oratione vtrouis modo iudicès parum refert: nobis supposita videbatur. Aliæ diuinorum librorum partes sine crimine rejici non debent, quamuis in Græcis aut Hebraicis codicibus non legantur.

C A P. XXI.

Quatenus editio vulgata recipi debeat.

HIC est disputationis cardo, in quo vertitur omnia. An editio vulgata, quam Tridentini patres authentica habere sanciant in publicis disputationibus, lectionibus, prædicationibus, & expositionibus, ita sit ab illis probata, vt discedere ab eius auctoritate nefas sit etiam in minimis, quæ ad nullâ pietatis Christianæ partem videtur pertinere, sed omnia sint recipienda quasi ex diuino oraculo, non minus quam ipsi autographi libri, si integri & incorrupti extant, an in præcipuis tantum religionis capitibus eam admittere necesse sit, eatenus vt nullus perniciosus error neque in fide, neque in moribus in ea cõtineatur, magni enim refert vtrouis modo loquaris. Et Theologos nostra ætate bifariam diuisos, concilij verba non eodem modo explicasse video. Ac primum quod in confesso est omnibus, librorum vitia, quæ multa iniuria temporum & incuria librariorum inciderunt, probata nõ sunt, ipsaque codicum varietas multa fuisse mutata indicio est, cum sit veritas simplex, aberrandi multiplex via, nondumque ex varijs lectionibus quæ sit preferenda definitum est. Pio V. Pont. Max. tentatum est edi-

tionem vulgatam sinceram exhibere, cessarum tamèn deteritis rei difficultate, quibus ea cura est imposita viris prudentibus atq; eruditis. Rursus is conatus repetitus est meliori successu, quando Clementis Octauij iussu iam prodierunt sacri libri locis innumeris castigati: Iraque antea non erat exploratum, an Complutensia Biblia in quorum editione vulgata multa erant immutata, quo consilio non disputo, cæteris præferenda sit, an Louanienfia, quibus viri eruditi castigandis diligetem operam nauarunt, priuata auctoritate Romana profectò cæteris potiora sunt. Ex antiquis nondum constabat, an Italica præferenda essent, an vero Gotthica, qua nostri olim Hispani vulgo vtebantur. Alia quidem prætermittimus, sed in Gotthicis tamen multa fuisse immutata, subiecta exempla indicabunt. Genes. 5. vers. 2. & *vocauit nomen eorum Adam & Eua* cap. 8. vers. 7. *dimisit coruum, qui egrediebatur, & reuertebatur donec sicarentur aqua*: cum in nostris vulgo libris, priori quidem loco *Eua* nomen non sit, in posteriori addatur negatio, in vtris melius non disputamus, sed certè Iud. 7. vers. 18. *Quando sonuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate domino & Gedeoni*, Gotthica: *conclamate gladius domini & Gedeonis*, quod secutus est Chaldeus, & magis conuenit cum ijs quæ sequuntur, quamuis Hebraicis, Græcisq; discrepantibus. Et Regum 1. cap. 2. vers. 32. quo loco nos habemus, & *videbis amulum tuum in templo*, Gotthica legunt: & *videbis Christum amulum tuum in templo*, Et cap. 21. vers. 13. quo loco legimus de Dauide, *desuebant que salua eius in Barbam*, Gotthica additur, & *cecidit ad ostia trinitatis*. Et postremis verbis eius capitis, pro *hicci-ne ingredietur domum meam* illi habent: *dimittè illum hinc & ne ingrediatur domum meam*, Prouerbiorum 29. vers. vltimo, pro *abominantur iusti virum impium*, eadem sententia

verbis alijs ponitur: *abominatio iustorum vir iniquus*. In Sapia & Ecclesiastico multo plura sunt immutata, vt videantur illi libri in Gotthi- cis ex editione diuersa esse. Itaque Sapientia 19. vers. 19. vbi nos legimus. *Ignis in aqua valebat supra suam virtutem*, Gotthicus codex habet: *Ignis in aqua valebat sine virtutis obli- tus*. Ecclesiast. 3. vers. 28. *prauus corde in illis scandalizatur*, illi legunt: *parui- cordius in illis scandalizabitur*; Et cap. 4. vers. 29. *et doctrina in verbo sensa- ti*, Gotthi legebant: *et doctrina in ver- bis veritatis*. cap. 11. vers. 31. *Sicut enim eructant praeordia fatentium*, pro il- lis verbis Gotthici legebant. *Sicut e- nim eructant praeordia fatentium*. Ne- que licet vtra lectio verior sit in ple- risque locis ex Graeco exemplari con- siderare, cum non verbis saepe, sed tota sententia discrepent. Ad con- firmandum quod saepe dictum est Graecos codices variasse, neque nos- trum interpretem natum multis lo- cis eos qui modo in vsu sunt, quod ex loco proximo melius perspicie- tur. Ecclesiast. 19. vers. 13. vbi Graeca habent corruptissimè: *Corripe amicum ne forte non fecit, et si fecit ne forte ad- dat*, meli⁹ vulgata: *corripe amicum ne forte non intellexerit, et dicat non feci, aut si fecit, ne iterum addat facere*. Om- nium optime Gotthica: in quibus adijcitur quod in alijs deesse videtur, sic enim habent: *Corripe amicum ne forte cum fecerit iniuriam, et non intellexerit, dicat non feci, aut si fecerit, ne iterum addat facere*. Ezechiel. 1. ca. vers. 1. & factum est in anno tricesimo in quarto in quinta mensis, Gotthica, & factum est in anno tricesimo in quarto mense in quinta mensis. Ex Graecis, in- quis, sumptum, id est, esto, sed & He- braica fortassis sunt vitiosa vnius vo- cis defectu, tamen Hieronymus ad- didit Graecè potius arbitratur. Mitto locum Michae 5. cap. quoniam de il- lo mentio facta est, *Et tu Bethleem do- mus Ephrata, nunquid paruula es in millibus Iuda?* Non praetermittam 2. Machabaeorum 7. vers. 27. vbi vulgo

legimus. *Fili mi miserere mei, quae te in vtero nouem mensibus portavi*, Got- thica habere, *decem mensibus*, quam lectionem in correctionibus extare codicibus, ac verior esse Sylue- ster ait. Rosa Aurea super Euangeli- um feriae 2. post Domin. 4. Quadrag. arti. 2. & fauet Gotthicae lectioni lo- cus Sapient. 7. *Decem mensium tempo- re coagulatus sum in sanguine*, & Virgi- lius Eglota IV. ait: *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Non ne- mo haec loca sic conciliat, vt fortis nouem mensibus integris sit in ve- ro, attingat etiam decimum: Sic no- uem menses integri sunt, decem in- choati. Sanè Matth. 2. vers. vltimo, *Vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazareus vocabi- tur*: dictio per Prophetas in Gotthi- cis non erat, quemadmodum Marci 1. vers. 2. *Sicut scriptum est in Isaia Pro- pheta. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te*, in Gotthi- cis vox, *ante te*, & illud in Isaia, *Propheta non erat*, quae lectio si reciperetur, quae Graeco- rum etiam codicum est, magnas dif- ficultates euaderemus. Postremo 1. Petri 4. vers. 14. ad illa verba, *Quoni- am quod est honoris & gloriae & virtu- tis Dei, et qui est eius spiritus super vos requiescet*, in Gotthi- cis additur, qui- admodum in Graecis codicibus (quod ab illis quidem blasphematur, à vobis autem honorificatur) quae aut in no- stris desiderantur, aut in illis redun- dant. Penè etiam oblitus quod praetermittendum non est. Ecclesiast. 51. vers. 5. pro, *de portis tribulationum quae circumdederunt me*, in Gotthi- cis, legi- de multis tribulationibus, quae lectio cum sententia magis conuenit & cū Graeca lectione ἐν πόρταις τῶν θλίψεων, co- que vulgata lectio corrupta planè esse videbatur. Hieron. XII. vers. VIII. *Nunquid auis discolor hereditas mea mihi, nunquid auis tincta per totum*, Gotthicum exemplar: *nunquid auis distincta per totum*, quae lectio com- modior est, cum Hebraica magis congruens, sententiae inharens, quam

Hiero-

Hieronymus sequitur in commen- tarijs panonem, intelligens auem dif- colorem atque distinctam, tamen si vulgare mendum in eum Hierony- mi locum etiam irrepserit: Isidorus li- bro II. contra Iudaeos, *Auis distincta per totum* legit: Sic certè in codice Hispalensi, de qua repaulò plura scho- lijs nos ad eum locum diximus. Thre- no. cap. III. vers. XXXVIII. *Ex ore altissimi non egredientur, nec bona nec mala*, Gotthica, *ex ore altissimi non e- gredientur mala pro bonis*, mutata le- ctionis causam explicare non atti- net, coniectura facilis est. Itaque Tri- denti decreti verbis vulgatae editio- nis vitia non probantur, quae multa inesse ex codicum varietate collige- bamus librarium certè incuria; sed ipsa tantum interpretis versio probatur, vbi constiterit, aut ex codi- cum omnium consensione aut Ec- clesiae auctoritate locum aliquem ab illo ita esse conuersum. Adde ta- men ne verbis quidem illis ita esse probaram nostram editionem, vt eadem magis proprie, aut magis ap- pertè exprimi possent nonnullis locis negent. Eo enim pertinent variae ver- siones Latinae, quae nostris & anti- quis temporibus cum laude prodie- runt, quas Tridentini patres non re- iiciunt. Sed inter illas vulgatam praefendam censent, atque ita censuit Augustinus sua aetate cum II. de do- ctina Christiana cap. XII. de varijs versionibus Latinis, quae eius aetate extabant locutus, adiecit: *Qua qui- dem res plus adiuuit intelligentiam quam impediuit, si modo legentes non sint negligentes*: nam nonnullas ob- scuriores sententias plurium codi- cum saepe manifestauit inspectio. Quanto modestius Augustinus qua- uis linguarum ignarus, tum de versio- nibus, tum de linguarum vsu Graecè & Latine loquitur: quam nostra aetate quidam Theologi faciunt sta- tuentes tempora esse murata, pro- mulgataque Tridentini concilij legè, probataque Latina conuersione, Graeca & Hebraica vno imperi con-

cidisse, cum repudiari non possint, de quibus mentio nulla facta est, ac ne praefertur quidem Latina, quando in eo decreto nulla facta est comparatio Latinae editionis cum Graecis & Hebraicis exemplaribus, sua illis relicta est auctoritas quasi autographis & diuino spiritu abs- que controuersia dictatis, quibus lo- cis incorrupta manent: Alia quaesitio est, an Latina Graecis & Hebraicis incorruptiora sint, de quo alio loco: nunc tantum contendimus Hebraica Graecaque haudquaquam à Tri- dentinis patribus reiecta esse, Latina quidem probari, neque ita tamen vt loca quaedam apertius, aut etiam magis proprie verti posse negent. In quo video Theologos consenti- re, eos etiam qui editionis vulgatae defensionem suscipiunt maiori for- tasse conatu quam opus sit. Huius rei innumera exempla liceret pro- ferre, vnum tamen proferemus aut alterum. 3. Regum cap. 20. per pedif- sechos principum prouinciarum vi- ctoriam fore Propheta ait, comito- dius vocem Hebraicam, *nabarim, in pueros*, vt fecit proximo versu, quam in pedifsechos vertisset, quemadmo- dum septuaginta interpretes *myda- piach, mydas* dixerunt, hoc est, *puerulos & pueros*, vt non tantum famu- los principum, sed filios intelliga- mus, ex quibus, cum in aula regis Achab educarentur, cohors regia constaret, in quibus propter nobilita- tem praecipuum robur exercitus con- stare solet. Prouerborum 30. vers. 19. vbi nos habemus, *Viam viri in ado- lescentia*, cum in Hebraeo sit vox *Hal- ma*, quam virginem significare con- tendimus propter locum Isaiae 7. *Ecce virgo concipiet*: commodius Chal- daeus Paraphrastes, & Pagninus dixerunt, *Viam viri in virgine, perpe- ram qui posuere*: *viam viri in puella seu adolescentula*, argumento debili- tato quod aduersus Iudaeos, ex Isaiae verbis conficitur validissimum pro perpetua Mariae virginitate. Idem iudicium esto, Cantic. 6. vers. 7. *Ado- lescentu-*

lescentularum non est numerus, dicerem: virginum non est numerus propter vocem *Halmoth*, eo etiam loco positam, quod & locis alijs possit notari à nostro interprete pratermissum, & Levitic. capit. 21. vers. 14. de Pontifice: *meretricem*, inquit, non accipiet, sed puellam de populo suo, melius septuaginta dixerunt: *virginem de populo suo*, & Hebraicè *Bethula* ponitur, quæ vox *virginem teneretatis* significat. Hieremiæ cap. 31. vers. 31. *Ecce dies venient dicit Dominus & feriam domui Israël & domui Iudæ fœdus novum*, conamodius dictionem, *Berith*, in testamenti significatione expressisset, uti septuaginta interpretes eo loco fecerunt, & Paulus ad Hebræos 8. vers. 8. atque ex ea significatione collegit necesse fuisse ut Christus moreretur, quo testamentum quod vivens nuncuparat, eo mortuo ratum esset. *Vbi enim*, inquit, *testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris*. Ioannis 12. vers. 20. *Erant autem quidam gentiles ex ijs qui ascenderant ut adorarent in die festo*. Melius diceret: *erant autem quidam Græci*, & *Græci*, genere quidem & professione Iudæi, sed qui Græci tamen Actorum 6. & alijs locis sæpè vocantur tum Græcè, tum Latine, quod extra Iudæam inter Græcos nati essent, gentiles certè non erant. Praterè ad Romanos 1. capit. qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute, commodius fortasse atque apertius Græca sic redderentur, qui definitus est aut declaratus filius Dei in potestate, ne virtutem quis putaret ea significatione accipi, quæ vitijs contradicit, & verbum Orizo, melius in sententia definiendi quam prædestinandi ponatur. Neque in magno discrimine alterutrum poni debet utrius modo dicatur, neque contendimus editionis vulgata auctoritatem imminuere. Illud modo explicamus, his exemplis multa reddi posse apertius &

magis propriè, quam sit in editione vulgata. Maior disputatio est de veritate editionis vulgatae, An locis omnibus credere debeamus interpretem veram significationem singularum vocum Græcarum Hebraicarumque secutum fuisse, an contrariam & falsam? quemadmodum Ionæ capit. 4. pro voce *Kikaion* Hebraica, septuaginta, *cucurbitam* posuerant, vulgata editio *hederam* habet, utrumque diu in Ecclesia lectum est diversis temporibus. Auctor vulgatae Hieronymus commentarijs ad eam locum, & inter epistolas Augustini epistola XI. neutrum ea voce significari ait, sed potius herbam esse quæ Syris & Pœnis *Kikeia* vulgo sine eliqueroa nuncupatur, nonnulli malunt *ricinum* interpretari, id ergo querimus: An si quis Hieronymum secutus, negauerit herbam qua tectus est Ionas fuisse *hederam*; debeat continud de religione postulari? Sic in Canticis legimus, *Sicut lilium inter spinas*, quæ commodissima interpretatio est vocis *Sofanna*, nam inde Hispanis *azuzena* dicta fuisse videtur. Sed num propterea quasi impius rejiceretur, si quis Chaldaei Paraphrastis auctoritatem secutus, & quorundam Hebræorum ea voce *rosam* potius significari putarit, quod lilium inter spinas non nascatur. Multa lapidum, herbarum, animantium nomina ponuntur in editione vulgata, quæ si quis non visque adeo propriè Hebraicis vocibus respondere afferat, & pro *smaragdo*, verbi gratia, *præsum* poni, pro *byssopo*, *libanotim*, ut Georgius Venerus vult, vel *spartum*, ut nostro Abulensi placet, substitui velit, num eum in impiorum numero propterea ponemus? Is certè est huius disputationis cardo, id est, diligenter explicandum. Plerique enim nefas putant falsum interpreti adscribere quacumque in parte. Alij neque minori numero neque auctoritate contra-

ten-

tendant, neque de minimis quæ ad mores & dogmata non spectant magnopere referre putant, utrius modo sentiantur. Hæc enim ad quas iunctulas diuinæ legis pertinere putant, de quib. liberum esse iudicium Vincentius Lirinensis ait. Verum horum auctorum verba primo loco adscribere visum est, in quorum numero Andreas Vega primus occurrit. libr. XV. in Concilio Tridentinum cap. IX. *De editione vulgata disputans sic ait. Synodus non approbavit mendam, quæ linguarum periti, & in sacris litteris mediocriter versati in ea deprehendunt, approbavit dumtaxat vulgatam editionem repurgatam à mendis quæ vitio scriptorum vel chalcographorum in ea obreperunt, nec eam tanquam à celo delapsam adorari voluit, interpretem illius, quisquis ille fuerit, sciebat non fuisse Prophetam, nec nos meruisse hæcenus quicquam, qui eodem in omnibus spiritus sacras litteras à propria & nativa lingua in alienam linguam transfuderit, ac proinde neque cohibuit, nec cohibere voluit studiosorum linguarum industriam, qui aliquando docent melius potuisse aliqua verti, & uno eodemque verbo vel plures nobis suggerisse spiritum sanctum sensus, vel certe alios commodiores, quam in vulgata editione possint haberi. Sed in honorem vetustatis, & honoris quem ei iam à multis annis detulerant concilla Latina, quæ sunt egressa, & ut certo scirent fideles, quod ex verissimum est, nullum inde haberi posse perniciosum errorem, & tuto illam contra periculum posse legi, ad coercendam etiam confusionem, quam afferit multitudo translationum, & temperandam licentiam nimiam cudendi semper novas translationes, sapienter statuit ut ista uteremur in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus. Atque eatenus voluit eam aut hereticam haberi, ut certum omnibus esset, nullo eam sedatam errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide & moribus colligi posset, atque ideo adiecit: ne quis illam quousvis pretextu*

reycere auderet. Et hanc fuisse mentem synodi, neque quicquam amplius statueri voluisse ex verbis ipsis & ex alijs consuetis approbationibus concilij potes colligere. Et ne dubites de his, verissime possum tibi allegare amplissimum & observandissimum Dominum sanctæ crucis Cardinalem de pietate & de litteris & de studiosis omnibus optime meritum, qui illi sessioni & alijs omnibus præfuit, ac pridie quidem quam illud decretum firmaretur, & postea non opinor semel mihi testatus est, nihil amplius voluisse patres firmare. Itaque nec tu, nec quispiam alius propter hæc approbationem vulgatae editionis impeditur, quo minus ubi hæsitauerit ad fontes recurrat, & in medium proferat quicquid habere potuerit, quo inveniatur & locupletentur Latini, & vulgatam editionem ab erroribus repurgent, & quæ sensui Spiritus sancti, & ipsi fontibus sunt magis consentanea assequantur. Hæc ille. Nobis idem scitantiibus Romæ, cum ibi theologicas schollas explicarem, non aliud responsum dedit Iacobus Laines, nostri tum ordinis Prepositus generalis, pietatis studijs, eruditionis opinioe, morum suavitare, atque ingenij candore mirabili, quem honoris causa nominare volui, & quoniam Concilij Tridentini magna pars fuit, quippè cui plurimum à cæteris patribus deferretur, & omnibus actionibus interfuit, quod mirum in tanta temporum varietate atque interuallo videri possit. Similia Xistus Senensis ait extrema Bibliotheca sancta his verbis. *Et si in ea eiusmodi errata inveniuntur, certum est tamen neque in veteri neque in nova editione aliquid unquam inuentum esse, quod fuerit vel à veritate Christianæ fidei densum, falsum ac mendax, vel contrarium dogmatibus ac regulis orthodoxis, vel præter veritatem additum, vel contra veritatem mutatum, vel in præiudicium veritatis omissum, vel adeo depravatam, ut occasionem perniciose errandi attulerit, vel hæresibus ac pravis dogmatibus materiam & fomenta præstitit.*

serit, *vel ita obscure & ambigue ver- sum, ut mysteria nostrae fidei occultave- rit, aut non ad sufficientiam & quan- tum satis est ad salutem explicauerit.* Quos tamen errores, mendas ac de- prauationes D. Hieronymus in vete- ri editione noui testamenti se con- sulto reliquisse restatus est, & Eccle- sia similiter in noua editioe ex pro- fesso reliquit, non quia tot crudissi- mi ac sanctissimi Ecclesiae patres ea errata vel non agnouerint, vel ap- probauerint: sed quia ad ea dissimu- landa iustis se causis inpediri vide- rint. Primo quod animaduertent in- nihil periculi in fide ac moribus ex his tam leuibus erratis imminere. Deinde ne fideles importuna ac ni- mium exacta correctionis nouitate offenderentur, quorum aures vs- que ab infanzia vetus illa editio oc- cupauerat. Postremo vt verustam il- lam editionem venerarentur, quae nascentis Ecclesiae fidem educaue- rat, & crescentis roborauerat & eue- kerat, vtque sanctam ac veneran- dam illam simplicitatem antiqui in- terpretis, qui non sermonis orna- tum, sed historiae veritatem quasi- uit, sua ipsorum approbatione ho- norarent, & vestigia maiorum suo- rum sequerentur, qui eosdem erro- res sacra quadam pietate ducti tole- rarunt exemplo sanctorum Aposto- lorum, qui quamquam scirent editio- nem septuaginta interpretum in multis redundare, & in multis defi- cere: eam tamen non contempse- runt, sed vbique eam praedicaue- runt, & ex ea prima nostrae fidei fun- damenta iecerunt. Temerarium igitur, imò planè haereticum, pro- pter leues quotidianos defectus qui in nostra vulgata editione citra vllum fidei ac morum detrimentum repe- riuntur eam spernere & abicere, no- uasque & profanas in locum eius haereticorum translationes introdu- cere, praesertim post Oecumenici Concilij Tridentini decretum. His accedit Belga Lindanus qui libro III, de optimo genere interpretandi de

vitij editionis vulgatae, interpretis A etiam culpa multa disputat, ac pra- fertim cap. II. *Quare, inquit, nunc porro de his agendum superest ratio- bus, quibus vulgatae huius editionis in- commoda, aut tolli queant aut mitiga- ri atque sarciri: Hebraismos dico, at- que Graecismos, acyrologias atque cata- chreses, Latiniq; sermonis strabiliq; nes, & si quae alia sunt in interprete hoc vulgari orationis vitia, quibus haud dubium tam Psalmorum, quam noui testamenti versio Latina vulgatae lo- cis non paucis est obscurata. Item ali- bi impedita ne libere fluat, rursus ali- as duriuscule coherens perplexa et- iam ne dicam contaminata, aut inter- pretis si non ignorantia, certe oscitan- tia à plano sensu ac genuino deturba- ta. Et cap. X. haec addit in eandem sententiam. Quas modo aggredimur lo- corum Sacrae scripturae classes, clarius necessarium linguarum Hebraica at- que Graecae demonstrant usum, vt e- nim emendata pura pura atque cer- tatim constet scripturae lectio, at sen- sum tamen nondum habet semper ap- pertum ac cuius obuium, & si ob- uium aliquando non tamen certum & indubitatum. Proinde hunc ex fonti- bus esse hauriendum aut illustriorem, aut pleniorum, aut denique veriorum i- ipsa nos sepe numero res cogit.* ~~Postremo Melchioris Cani testimonium adij- ciatur de locis theologis lib. II. cap. XIII. ex Concilio Tridentino aucto- ritatem editionis vulgatae quatuor propositionibus explicantis his ver- bis: Prima conclusio, quae maximè rem causamque continet, nam caeterae sunt quasi consecratae. Editionem hanc veterem atque vulgatam quam post tempora diuini Hieronymi Latina Ec- clesia vsurpauit, fidelibus esse reti- nendam in his omnibus quae ad fidem & mores spectabunt. Secunda, si~~

qua

qua morum & fidei quaestio inter Catholicos exoriatur, eam defini- ri oportet per Latinam hanc vete- rem editionem, cuius videlicet si ali- quod testimonium alteram qua- sitionis partem confirmauerit, ea sit Catholicis amplectenda: sin contra reprobauerit, reiicienda. Tertia. In fidei ac morum disputatione non esse nunc temporis ad Hebraica Graecave exemplaria prouocandum, nec ex eis certam controuersiarum fidem esse faciendam. Quarta. In his quae ad fidem & mores perti- nent non esse Latina exemplaria per Hebraica vel Graeca corrigenda. Deinde capit. decimoquarto, quo loco Pauli verba primae ad Corinth. decimoquinto versat. *Omnes qui- dem dormiemus, sed non omnes immu- tabimur,* negantis ex illis certò col- ligi, omnes in fine mundi fore mo- rituros, quoniam antiquissimis et- iam temporibus Graeci codices va- riarent, neque ita esse nostram le- ctionem probatam, vt diuersa, quae vulgò Graecorum est, *Omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabi- mur,* planè sit reiecta. Verba eius adscribimus. *Ad aliud argumen- tum, quoniam nolumus esse longi in sin- gulis explicandis, breuiter responde- tur: cum locum ex priori epistola ad Corinthios bisariam apud Graecos le- gi, & vt vulgata habet editio, & in hunc modum: omnes quidem non dor- miemus, sed omnes immutabimur; cuius rei auctor est Didymus in episto- la ad Minerium & Alexandrum.* Neutra autem lectio à viris Eccle- siae reprobata est, quin admonè- re semper lectionem dubiam & va- riam esse, nec alterutram ex eis, vt certam & exploratam amplexi sunt. Neutram igitur lectionem recipere cogimur; quia neutram partem Doctores Ecclesiae tanquam exploratam & Catholicam asse- ruere. Quod idem in alia particu- la qualibet Latinae editionis fieret, si idem penitus contigisset. At v- bi Doctores Catholici vnam & can-

dem lectionem sine varietate re- nuerunt, nec incipitem assertionis librauere sententiam, nobis non licet Latinam editionem in qua- sitionem vertere.

mano eos ingenio, sed diuini luminis ductu diuinos libros Græcè fuisse interpretatos. De Latino interpretare maior quæstio est maiori contentione in vtramque partem agitata. Petrus Sutor opere dicato de translatione Biblia cap. 10. & Titelmanus disputatione pro editione vulgata (quam Commentarijs in epistolam ad Romanos adiunxit) adiunt; quam sententiam recentiores ferè sequuntur, quicumque editioni vulgatæ etiam in minimis repugnare nefas putant, pij homines & religiosi, Concilij Tridentini decreta, nisi ea opinione suscepta, stare posse non putantes. Negant alij, maiori linguarum cognitione instructi his argumentis. Quoniam Hieronymus ipse præfatione in Pentateuchum, aliud, inquit, est vatem, aliud est esse interpretem; ibi spiritus ventura prædicat, hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit, transfert. Neque est verisimile, quod septuaginta interpretibus (de ijs enim agit eo loco) denegabat sibi tribuisse, præsertim cum Augustinus Hieronymo æqualis ipsum falli potuisse diuinos libros ex Hebraico interpretando confirmet his ad eum verbis, epistola decima. Vnde etiam nobis videtur aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Quis ergo diuinus ille instinctus fuit, quem neque Augustinus, neque Hieronymus ipse intellexerunt: quid iuuat post tot sæcula nouo commento nouos prophetas comminisci? qui si diuino spiritu acti sunt, quemadmodum ipsi scriptores sacri, quomodo poterunt diuinum beneficium ignorare? Adde quod Hieronymus ipse, vti superius dictum est, suam interpretationem noua sæpè diligentia corrigit. Amos cap. 7. vers. 14. cum dixisset armentarius, Ego sum vellicans Sycomoros, vt est in nostra editione, Commentarijs ad eum locum, expositis aliorum opinionibus, atque vocis Hebraicæ interpretationibus: Nobis, inquit, ma-

C A P. XXII.

An interpret fuerit propheta.

Magna disceptatio est inter Theologos, an Latinum interpretem in Prophetarum numero ponere debeamus, quasi numinis instinctu correcta humana imbecillitate opus versionemque perfecit, id enim hoc loco vatem intelligimus, neque de vocis notione subtiliori laboramus. Etenim superius de septuaginta interpretibus disputauimus, in eam sententiam propensi, contra Hieronymi placita non hu-

gis vi-

gis videtur rubos dicere, qui afferunt mora, ac pastorum famem & penuriam consolantur: quod epistola ad Paulinum securus est, cum dicit. Amos pastor & rusticus, & ruborum mora distinguens. Et epistola inter Augustini epistolas XI. tum commentarijs in Ionam Prophetam, cum pro voce Hebraica Kikalon, septuaginta cucurbitam, ipse hederam posuisset, negat alterutrum esse, sed potius genus virgulti lata habens folia in modum pampini, quod cum plantatum fuerit, citò consurgit in arbusculam absque vllis calamorum & hastilium adminiculis, quod Syri, ciceiam, seu elkeroa vocant.

nam non hederam
in edit. vulgata.

o iaf
am multum
quando falleret
uando: Quod
ra i

CAP. XXIII.

Alterius partis argumenta.

AC primum Concilij Tridentini decreta occurrunt nondum satis explicata, in quibus libri canonici, vt sunt in editione vulgata cum omnibus suis partibus probantur; deinde vt editio vulgata pro authentica habeatur, & vt nemo eam rejiciat, nouo decreto mandatur. Ex vtraque autem parte validum argumentum conficitur, quod plerisque in contrariam sententiam impulit, nam & singule voces canonicorum librorum partes sunt, & nulla distinctione facta maioris aut minoris rei, rejici illam altero decreto veratur. Deinde quod Augustinus contendit aduersus Hieronymum: si leuissimum mendacium in diuinis libris inueniretur, vniuersa eorum auctoritas corrueret, qui enim in minimis mentitus est, in maximis etiam potest fallere. Quod argumentum ad editionem vulgatam trahere licet, atque si in ea aliquod mendacium admittitur, vniuersam dubiam facere, vt pro authentica haberi non possit. Sunt autem Augustini verba ex epistola IX. *Si ad scripturas*

sacras admiffa fuerint vel officiosa mendacia, quia in eis remanebit auctoritas? qua tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosa falsitatis obteretur improbitas? quæ verba ad editionem vulgatam transferas licet. Præterea satis constat scripturam sacram Ecclesiæ Catholica possessionem esse, ergo in Ecclesia Latina, in qua Catholica religio conseruata tantum est, vera scriptura permansit, atque locis omnibus integra, atque adeo non Hebraicis codicibus aut Græcis, sed Latinis fides certa est tribuenda, quibus vitur atque vsa est Ecclesia Latina, aliqui diuina scriptura fuisse destitutam tot sæculis fateri debes, atque editionem Latinam dare, qua parte vitiosa est, scripturam diuinam non esse: non est ergo editio nostra scriptura diuina, neque certam auctoritatem habet, neque nos scripturam canonicam habemus, certè ijs locis quibus est vitiosa; licet itaque locis omnibus aut plerisque dubiam facere, quasi à fontibus discrepantem, quæ magna peruersio esset; ac religio nostra nutabit, quæ diuinis libris quasi fundamentis innititur: Accedit, nihil esse in diuinis libris leue, cum omnia ad fidem spectent, ac in impiorum numero poni debeat, quicumque etiam in re leuissima discesserit ab ijs, quæ in diuinis libris continentur, affirmatque aut eorum rediisse in arcam, aut columbam à Noe emissam nunquam rediisse: (quid enim leuius?) contra quam in diuinis libris legitur atque editione vulgata. Postremo multo maioris ponderis argumentum occurrit: quoniam hac licentia admiffa, multis libris sacris cogemur certam auctoritatem denegare, nempe quorum versiones tantum extant, ipsi libri autographi desiderantur. *Libri Tobias & Iudith, Ecclesiasticus, Sapientia, atque in nouo testamento Euangelium Matthæi, ac epistolas ad Hebræos,* quos constat ab auctoribus primum Hebraica lingua fuisse conscriptos, neque nunc extare,

extare, nisi in Græcam linguam conuersos. Quod si antiquitus Ecclesiarum librorum Græcæ interpretationi potuit certam auctoritatem dare, paremque ipsis fontibus, vnde ea interpretatio manauit, non minus in minimis, quam in maximis, cur modo Ecclesia nostra editioni parem auctoritatem tribuere non possit, nõ video. Quod si potuiffet das, quibus alijs verbis eam voluntatem explicare potuit, quam quæ ex Concilio Tridentino sunt allata? Hæc sunt ferè in hanc partem argumenta, quibus nostram editionem certæ fidei & auctoritatis esse etiam in minimis confirmari potest, valida atque præclara, quis non videat? Nonnulli etiam eisdem argumentis interpretationem non humano ingenio, sed Deo distante scripturas Latine reddidisse contendunt. Quod vtiam dictum persuadere aduersarijs potuiffent, magna nos molestia liberaffent. Sed quando id non est factum, illorum gratiam hæc argumenta dissoluere constituimus: & primum Concilij Tridentini verba, quibus maximè innituntur, qui ita sentiunt, explicare. Ergo priori decreto editionem vulgatam probari putant cum partibus, nempe capitibus singulis & narrationibus, nam si voces singulas, quæ particulae potius quam partes sunt, probare voluiffet, id explicare facile potuiffet, nimirum quorundam licentiam coercere voluit, aliquos diuinos libros aut eorum partem abdicantium. Secundo decreto, quoniam dispersiones aduersus hæreticos futuræ erant, de religione certè & moribus, quos iniuria temporum labefactatos astringere erat propositum, fontes designauit, vnde argumenta perenda essent, diuinas litteras & traditiones Ecclesiasticas, & ne quis argumenta eluderet, ac certam auctoritatem detraheret editioni vulgatæ, eam decreuit authenticam esse, hoc est, plenæ auctoritatis, certè quoniam nihil

continebat, quod ad mores & religionem spectat deprauatum, eatenusque vetat à quoquam rejici, & ad coerendam ingeniorum perulantiam, vt idem in lectionibus, concionibus & expositionibus fiat: eodem decreto mandatur, ne rejiciatur in ijs, quæ ad dogmata & mores pertinent, ac verò ea semper vtantur, quæ explicatio cum magnos auctores habeat, qui superius sunt designati, repudiari non potest certè quasi religioni contraria. Quod de mendacio afferretur ex Augustino parum mouet contra sentientes. Nam eodem argumento efficeretur, ne librariorum quidem incuria mendacium in diuinis libris esse debere. Nam si illud ex alijs codicibus castigare posse contendis, idem dicent aduersarij, errorem interpretis ex fontibus debere corrigi, & Augustinus epistola XIX. ad Hieronymum, *Si quid, inquit, in eis offendero (nempe libris canonicis) quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem quam mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam.*

~~Verum cum superius sit dictum, Græca etiam & Hebraica corrupta esse, merito quis ambigat, an locus aliquis in diuinis libris in omnibus codicibus & linguis vitiatum esse possit Hebraicè, Græcè & Latine. Negat enim Abulensis 4. Reg. 24. quaestione VIII. valido argumento ductus: quia eo admisso omnia in diuinis libris nutarent, & in locis apertissimis aduersarius excusare posset codices omnes in linguis omnibus esse deprauatos, verbi gratia. In initium Genesis, atque Euangelij Ioannis, qua enim ratione magis his locis, quam alijs incorruptos esse defendatur, resistunt Caietanus & Canus hic lib. XI. de locis Theologicis cap. V. præsertim his verbis productis, 2. Paralip. cap. 36. *Ocho annorum erat Ioachim, cum regnare cepit.*~~

cepisset, Caietanus commentarijs in libros Regum 2. lib. cap. 21. vers. 8. & *quinque filios Michol filie Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi.* Existimat enim pro Michol in omnibus codicibus legendum *Merob*, quæ data est Hadrieli Molathiti vxor, 1. Reg. 18. vers. 19. & sanè Michol filie Saul non est natus filius vsq; ad diem mortis suæ. 2. Regum 6. vers. 22. nupsitq; non Hadrieli, sed Phaltiel filio Lais, 2. Reg. cap. 3. vers. 15. quo tempore à Saule patre Dauidi est ablata. Hebræi *Merob* filios fuisse concedunt natura, Micholis adoptione & educatione affert Petrus Galatinus lib. V. contra Iudæos cap. 13. quod Caietanus refellit: quoniam Michol eos genuisse dicitur, quæ forma loquendi in filios adoptione conuenire non potest, ac multo magis refellenda est sententia Iosephi lib. VII. antiquitatum cap. IV. affirmantis Michol ex Dauidis coniugio nullos quidem filios peperisse, ex alio marito tamen, cui pater à priori abstractam tradidit quinque liberos genuisse. Quidam etiam Marcum cap. 15. vers. 25. *Erat autem hora tertia & crucifixus erat cum, cum Ioannis cap. 19. vers. 14. Erat autem parascene Pasche hora quasi sexta.* conciliant Marci locum ~~propter similitudinem notatum, Græcè ternarij & senarij corruptum esse putantes viri antiquitate & auctoritate præcipua: in quo numero Hieronymus erat in Psalmo 77. initio, & sanctus Thomas affert III. p. q. XLVI. ar. IX. ad II. Quod si Caietani sententia recipitur, Abulensis argumento respondendum est, nullum esse mendacium in codicibus ac linguis omnibus, cuius non aliquod vestigium extet, aut nō possit ex antiquorum libris aut collatione aliorum locorum castigari, quod ad Dei prouidentiam pertinet, ne omnia dubia reddantur: & supplicio dignus sit quicunq; temerè nulla compulsiuè necessitate, locum aliquè affirmarit in linguis omnibus & codi-~~

cibus esse cōtaminatum. Nam quod afferebatur scripturam sacrā Catholice Ecclesie possessionem propriam atq; adeo in Ecclesia Latina Latinos codices certæ auctoritatis esse in minimis & in maximis, facile id refelli potest, quando ad Ecclesiam Catholicam non minus Latina interpretatio quàm ipsi fontes pertinent, eius hæreditas Christi testamēto relicta. Cùm obijcitur codices Latinos diuinam scripturam esse distinctione adhibita facile dissoluitur: scripturam sacram pro fontibus sumi Græcis atque Hebraicis, tum etiam pro interpretatione quæcunq; ex illis manauit. Latinis ergo codicibus diuina scriptura continetur, non quasi in fontibus, id enim datum non est, vt diuini libri latinè primum scriberentur. Dei consilia curiosius perferuari non conuenit, sed diuina scriptura in illis continetur quasi in interpretatione non minoris certè auctoritatis.

Porrò nihil esse in diuinis libris, quod ad fidei dogmata non spectet, eatenus verū est, si minutissima quæque ad ea reuocari intelligatur, certè dogma illud, *Deum esse veracem in omnibus dictis suis*, in diuinis libris ne minimum quidem mendacium esse, alioqui multa sunt, quibus nullum peculiare dogma explicatur, in quibus erroris aliquid in editione nostra esse, absurdum non arbitrantur.

in fon-

in fontibus, vnde ij errores corrigendi sunt vel leuissima quæque vitio carent, ne Deo mendacium tribuatur, quo distante diuini libri sunt conscripti, interpres humano ingenio nixus, in quibusdam certè labi potuit. De postremo argumento alios audire mallet, quàm ipse pronuntiare. Sed noui tamen Testamenti libri; *Matthæi Euangelium, & epistola ad Hebræos*, de quibus est disputatio, Lucam aut Clementem interpretes habuerunt, viros Apostolica auctoritate, & cùm ipsi scriptoribus sacris sapiētia fideque comparandos. De veteris testamenti libris idem iudicium esto, tametsi ignoretur, à quibus conuersi sunt, & est antiquitas omnis occulta sanctaque. Nam neque est traditum, qua diligentia illi libri fuerint à veteribus in numerum diuinorum librorum relati, & idoneam tamen fuisse adhibitam existimare & confiteri necesse est, neque in his libris vel leuissimum errorem contineri, ne interpretis quidem culpa, nisi fortè librariorum vitio & incuria, quos maiori diligentia castigare opus est.

CAP. XXIV.

Ratio castigandi codicis
editionis vulgatae.

Magna prudentia opus habet, graui iudicio, quicunque editionis vulgatae codices castigare aggredietur, cùm multa in ea sint quæ à fontibus Hebraicis Græcisque codicibus discrepare videntur, illorum potius vitio quàm interpretis, vt superius dictum est, non pauca in Hebraicis & Græcis libris hominum incuria aut malitia esse deprauata, aut quoniam interpreti fuit propositum, sententiam exprimere non numerare verbā, quæ si immutare quis velit, rem is stultissi-

mam faciat. Cuius rei innumera exempla extant, sed pauca quædam afferenda sunt. Psalm. 2. quo loco legimus, *Apprehendite disciplinam, vti Græci codices habent, & Hieronymus in sua versione ex Hebraico posuit: adorate purè, ipsemet Commentarijs in Psalmos. Osculamini filium, siue adorate filium, reddendum putauit, & lib. I. aduersus Rufinum, vtrumq; se fuisse secutum ait, nimirum verbis mutatis sententia nō alia. Osculo enim adoratio olim exhibebatur, siue quo manum suam quis osculabatur alterius vicariam, cui adoratio exhibebatur iuxta illud Iob 31. vers. 26. *Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Apuleius etiam eum morem inuisse docet, ritumq; adorandi Apolog. I. & lib. IV. de Asino. Plinius lib. XVIII. capit. II. ad calcem, *In adoratione, inquit, totum corpus circumagimus, & manum ad oscula admouemus,* tum Minutius in Octauio initio, *Cæcilius ait, simulacro Serapidis deorato vt vulgus superstitiosum est, manum ori admouens osculum labijs pressit.* Siue alterius manum qui adorabat, osculabatur; significans ab eius manibus beneficium expectare, id significat: *Osculamini filium*, in psalmo, quam alij sententiam expresserunt verbis alijs: *Apprehendite disciplinam, siue adorare purè.* & in Theodoro lib. V. histor. cap. XVI. inuenio *osculandi* voce venerationem significari, quod interpres non satis considerasse videtur, cùm Græca sic reddidit. *Imperator autem* (nempe Theodosius) *ratus Amphilochem oblitum officij iubet ad filium accedere, illumq; osculare,* cùm dicere potius debuisset, *illumq; venerari.* Locus alter ex Hieremias lamentationibus sumi potest cap. 4. vers. 7. vbi Hieronymus dixit: *Candidiores Nazareti eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebove antiquo,* quam interpretationem Pagninus reprehendit.*

H. 2

dit

dit in dictionario radice, *Hieronymus*, inquit, *rubicundiores ebore antiquo* (supple conuertit) sed non conuenit huic loco, quia ebur est candidum & non rubeum, nimirum studio reprehendendi suam ipse, in scitiam prodidit vir alioqui doctus & grauis. Olim enim consuetudo fuit ebur purpura inficere, quod ex Virgilio deprehenditur 12. Aeneidos, *sanguineo veluti violauerit ostro*, si quis ebur ex antiquiori Homero desumptum Iliados delta dicente, *ως δ' ὅτε τ' ἐλέφαντε γυνή φάινεται μύθη*, Tingendi ebur causam Ouidij II. Elegiarum expressit, nempe ne aëuo flauesceret. *Aut quod non longis flauescere possit ab annis*, *Mæonia assyrium fœmina tingit ebur*. Ad eam autem consuetudinem antiquam Hieronymus alludit, cum dixit: *rubicundiores ebore antiquo*, id est, ebore quod olim rubro colore tingebatur, de voce Hebraica nihil sollicitus, qua gemma genus significatur rubra, & cum opinionibus Hebraei variarent, qualis ea gemma esset, alijs verbis maluit sententiam explicare, quam septuaginta interpretes partem quasi foueam reliquerunt intactam, ac verò penitus prætermiserunt vim Hebraicæ vocis. Tertius locus ex Proverb. est cap. 26. vbi nostra editio ver. 8. habet: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem*, Græcè & Hebraicè pro *aceruo Mercurij, cumulus* tantum ponitur siue *funda*; & à Hieronymo proculdubio *Mercurij* vox est addita, sententia conseruata, qua rem vanissimam facere significauit Salomon, qui tribuit stulto honorem, non secus atque qui promiscue lapidem in cumulum aliorum lapidum mittit, aut funda in incertum iacit, id ipsam eleganter Hieronymus expressit, alludens ad morem antiquum, quo Mercurij statuam in triuijs collocare consueverunt intra lapidum cumulum, cui viatores, quasi viam monstraret, aut ferta imponebant, aut lapides cumulo addebant. Hunc morem ele-

gans poeta ex parte expressit emblemate. *In triuijs mons est lapidum: supereminet illi*
Trunca Dei effigies, peccatore fatentis.
Mercurij est igitur tumulus, suspende viator
Serta Deo, restum qui tibi monstrat iter.
 Id ergò Hieronymus expressit, rem vanissimam facere, qui stultum honorat, perinde ac qui mittit lapidem Mercurij ad statuam honorandam. Quid quod communi proverbio inter Hebræos vsitatum est, *Mittere lapidem in Mercurium*, quem ipsi *Marcolis* vocant, ad significandum genus & formam impij cultus, Auctor Elias in Thisbi dictione, *מיתקדן*. Stulte ergò quis harum & similibus rerum ignorantie editionem nostram accuset, aut etiam castigandam putet quasi à fontibus discrepantem. Itaque magna cautione esse opus, neque facile interpretem accusari debere proposita exempla satis declarant. Quartum accedat ex Isaiâ cap. 22. vers. 17. *Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus*; haud facile enim in dictionarijs inuenies vocem Hebraicam, *Gheber*, significare gallum, quod secutus vir doctus commentarijs in eum prophetam reddi mallebat: *Asportari te faciet Dominus* sicut asportatur vir, siue asportatione viri, nimirum cum in captiuitatem agitur. In quo certe nihil præcipuum erat, quo enim alio modo asportari deberet? & nos superius indicauimus Hebraica voce gallum etiam significari ex Rabbinorum sententia, quod potuit multis etiam alijs vocibus contingere, vt earum veteres significationes interciderint, quod in Latina etiam lingua contigisse consideramus. Quis enim hoc tempore plerasque voces nouit aut significationes, quamuis peritus latinis à Nonio Marcello & Festo Pompeio in eorum dictionarijs collectas? quid *millus* sit, quid *petimina*, *bulga*.

bulga, bulima, Capronia, Cesticillus, flammearij, grillatores, mustri cola: quæ quidam dixit, *mustri cola in dentes impingam tibi*, quod si in lingua Latina vix hæc à peritis noscuntur, multaque alia penitus interciderunt, quid putes Hebraicæ contigisse recondita imprimis & antiquissima? Sit ergò fixum non temere, nec facile nostram editionem accusari debere. ~~Errata~~
~~si que sunt, nullus priuata auctoritate castigare debet, neque immutare illud Sapient. 4. vers. 3. Spuria vitulamimâ non dabunt radices altas, sicq̃te locus mansit in Louanensibus biblijs & Romanis Sixti, & cap. 12. vers. 18. Cum ergò sis iustus, iuste omnia disponis, ipsum quoque qui non debet puniri condemnas. & exterum æstimas à tua virtute, quamuis absquam sententiam continere videtur.~~ Nam interpres Græcos codices corruptos secutus videtur, nullus immutare debet, quod Louanenses tamen fecisse video ex Græcis codicibus, qui vulgò circumferuntur immutantes hoc modo, *ipsum quoque qui non debet puniri condemnare, exterum æstimas à tua virtute*, neque dubito commodiorem hanc lectionem esse superiori, quam Romani etiam sunt secuti. Sed nescio an prædicenda licentia ca sit, quoniam veteres codices vulgata, Gotthici etiã, Complutenses, Regij in diuersam lectionem conspirabant, sic etiam legit Gregorius lib. III. Moral. cap. XI. Neque in Amos propheta *Sycamoros*, neque in Iona, *hederam* mutaris, tametsi constaret voces Hebraicæ vtroque loco longè aliam habere significationem. Quod si error consideratus in editione vulgata librariorum incuria contigit (quod facile deprehendimus cum detractione aut additione alicuius litteræ, aut vocis facili imitatione veram lectionem restitui posse animaduertimus) si quidem in

vitiosam lectionem omnes codices conspirauerint, priuata auctoritate immutanda non est, neque sine offensione multorum & animorū motu consuetæ relinquimus, præsertim in libris diuinis, itaque Genes. 13. cap. Sed & Loth *qui erat cum Abraham*, vers. 3. legendum esset, *qui ierat cum Abraham*, sic enim Hebraica & Græca habet, & fuit facile librarijs vnam litteram intercideret, & cap. 38. *Mortua est sua uxor Iudæ*, legi deberet, *mortua est filia sua uxor Iudæ*. Psalm. 34. *qui maligna loquuntur super me*, legendum erat; *qui magna loquuntur super me*, multaq; aliâ id genus à Lindano errata animaduersa lib. III. de optimo genere interpretandi cap. IX. & sequentibus, immutari non debent, antiquis enim & consuetis homines stare malunt etiam vbi vitium constat. In quo Complutenses codices accusari possent, innumeris enim locis veterem lectionem immutarunt, non ex aliorum exemplarium collatione, id enim dissimulari poterat, sed ex Hebraicis & Græcis fontibus: tametsi ijs biblijs edendis Cardinalis Hispaniæ prudentissimi accessit auctoritas, Romani Pontificis voluntate fortassis etiam adiuta. Sed multis tamen locis veterem lectionem mutarunt, ex quo numero quædam proferre conuenit. Ps. 41. *Siriuu anima mea ad Deum fontem viuum*, illi posuerunt: *si riuu anima mea ad Deum fortem viuum*, sic enim Græcè & Hebraicè legimus, & facile fuit librario vnius litteræ permutatione pro *forti fontem* dicere, secuti sunt alij, præsertim, cū si riuu verbum magis cum fonte videretur conuenire. In biblijs Romanis Sixtus quidem *fontem* reliquit, Clemens in *Fortem* mutauit. Sic Psalm. 105. vers. 39. *infecta est terra in sanguinibus*, mutarunt: *interfecta est terra in sanguinibus*, quæ multo commodior lectio erat cum Hebraica, *מפני דמ*, Græcæque *ἐφ' οὐνοὶ τὸν θῶν*, consentiens, nisi diuersa lectio vsu recepta fuisset, quam video etiam Lo-

nianenses immutasse ac dixisse: *infecta est terra*, fortasse adiutos veteribus exemplaribus, retinuisse prudenter Romanos: quemadmodum Isaia 24. vers. 5. simili immutatione ut arbitror dictum est: *terra infecta est ab habitatoribus suis*, nam codex Gothicus habebat: *infecta est*, & idem verbum, quod superius erat Hebraicè, *תא*, sed locum hunc Complutenses intactum reliquere; immutarunt Psalm. 106. vers. 40. ubi nos vulgò legimus: *Effusa est contemptio super principes, illi substituerunt pro contumelia contumeliam*, Græcis, *εὐδωκίαν*, & Hebraicis codicibus, adiuuantibus ubi *תא*, ponitur, id est, *contemptus*. Psalm. 113. vers. 14. 7. *præueni in immaturitate*, illi dixerunt: *præueni in immaturitate*, inducitur voce Græca *εὐδωκία*, quæ intempestiuum significat intempestamque auroram, quod Latine dicimus: *intempesta nocte*, consentit Hebraica vox *תא*, & veram esse Complutensem lectionem indicat, si tamen æquum fuit vsu receptam lectionem mutare. Quod Isaia etiam 60. cap. vers. 4. fecerunt, ubi nos legimus: *Filia tue de latere surgent, mutant ac legentes, filia tue in latere surgent*, propter verbum Hebraicum, *תא*, quod nutrire significat. Mittimus alia, plures enim sexcentis locis inmutatos considerauimus, & ex Psalm. 13. octo omnino versus à Paulo ad Romanos 3. citatos ex eo penitus detractos consilio, quod hoc loco neque accusare volumus neque laudare, aliorum de ea libertate vetera mutandi iudicium esto. Nos qua via coepimus procedentes hanc disputationis partem absolnamus, adijcimus ubi Latini codices variatim eam esse præferendam lectionem, quæ magis cum prototipo & fontibus conuenit, etiam si diuersa lectio in pluribus codicibus extet, atque ad eò Genes. 8. vers. 7. *Dimisit coruum qui egrediebatur & reuertebatur*, ut est in biblijs Gothicis & Complutensibus, verior lectio haberi debet, tamen in multo maiori

codicum numero adiecta negatione legatur: *Egrediebatur & non reuertebatur*. Daniel. 9. vers. 26. *Et post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus, & non erit eius quod sequitur, populus qui eum negaturus est*, addititiū existimari debet, quoniam in Gothicis deest, in Benedicti biblijs obelo erat iugulatum: quemadmodum in Hebraicis fontibus non legitur, & ex margine in cōtextum transiisse videtur, cum alioqui oratio deficiens videretur. Quod si ex prototipo, ex varijs lectionibus codicum Latinorum, quæ sit germana dijudicari nequit, ea præferatur quæ sententiæ magis inhaeret, magisque conuenit cum eius loci circumstantijs antecedentibus & consequentibus, quod dictum ad varias etiam lectiones codicum Hebraicorum & Græcorum accommodari potest. Postremo siquidem hac ratione certi aliquid statui non possit, ea lectio præferri debet, quæ plurimum codicū antiquorum & fide dignorum confessione fuerit adiuta, præsertim si veterum patrum accedat auctoritas, ex quorum scriptis in varia codicum lectione, quæ sit præferenda, dijudicari potest. Summa magno iudicio opus est, magnaque prudentia ad castigandum diuinam scripturam libros: ac præsertim præcipua animi pietas & modestia adhibeatur, proculque sit contradicendi libido, nouaque atque inaudita inueniendi. Quod in biblijs Romæ recens editis obseruatum certò credimus.

CAP. XXV.

De nouis versionibus.

Decreto Tridentinae synodi minime aduersantur, quicunque nouas versiones adornant aut adhibent, ipsæque vti præsertim studio explicandi veteris & vulgatæ editionis obscura loca, ambigua verba, linguarum idio-

mata,

mata, & inter varias denique quæ in ea occurrunt, lectiones dijudicandi quæ nā præferri debeat. Sola quidem editio vulgata pro authentica haberi debet, nemoque illā reijcere impunè audeat, sed neque versiones aliæ Latinæ repudiantur eo decreto, quæ nostra & parentū ætate magno numero prodierunt, linguarum peritia copiaque librorum post inuentam artem æneis formis libros euulgandi, multi sacros libros interpretari aggressi sunt, non eodem omnes studio, quidam rerū nouarum cupiditate, & ut sectæ placita quasi diuinis libris consentanea confirmarēt, de quorum studio agere non est opus, quid enim afferre possent utilitatis prauis homines atque nefarij alij ad eruditionem ostentandam & ut nostræ editioni conuictiū facerent quasi multis maculis fœdè eū laborem sumpserunt. Erasmus noni testamenti interpretatione & annotationibus. Valla & Faber editis annotationibus aut cōmentarijs: quos imitari profectò non debemus omni supplicio vindicandos potius conatus, & erat ingenij moderari ac pij animi si quæ vitia inoleuerant temporum culpa, ea excusare potius, aut leuiter castigare, quam videri velle Ecclesie negligentiam suis scriptis accusare, quasi indormientis diu, altumque stertentis. Ego in interprete diuinarum scripturarum modestiam præcipuā cuperem: atque quo ad Græca & Hebraica patere, studium editionis vulgatæ defendendæ, ex varijs lectionibus Græcis aut Hebraicis prælata ea quæ nostris codicibus fauere maxime videretur, & ubi in fontibus nulla esset varietas, ex eorum verbis excutere conaretur sententiam nostræ editionis: quod fieri plurimis locis facile posse magnis experimentis comprobatum habeo; atque in eo genere cū laude Genebrardus monachus Benedictinus æqualis noster & amicus commentarijs in psalmos laborauit, quod vti in reliquis libris Sacris præstitisset, vnde laudè omni ex parte cumularer. frustra: nec ineretur

vberissimi: nā plerisque alios in hac re defecisse vid eo, eos etiam qui maiori modestia in opere versati sunt Pagninus, Fabritius, alij quos honoris causa nominare volui, neque eorum peccata omnia proferre hoc loco erat propositum. Quædam tantū exempli causa subiicietur, nulla accusandi voluntate, sed explicandi tantū quid in eis à plerisque desideretur. Ac primū Iob. 19. cap. quo loco nos legimus, *Et rursus circumdabor pelle mea*, quibus verbis vti Hieronymus ad Pammachium affirmat, testimonium omnium quæ in veteri testamento extant, apertissimū cōtinetur ad confirmandū corpora in vitā reditura. Pagninus ita sua interpretatione inuertit, ut ne vestigiū quidē tantæ rei supersit cum Hebraica ita interpretatur: *Et postquam pellem meam contriuerunt hanc*, cu potuisset nostræ interpretationi consentaneæ locum reddere, & verbum Hebraicū Nakaph in significatione inuoluenti seu circumdandi ponere, quemadmodum Iob. 1. vers. 5. dictione, *תא*, ipsemet posuerat in significatione *Circumdandi*, & fuit cū circumuoluit essent dies conuiuij, quā vocē à Nakaph & à Takaph deduci iuxta rationem gramma-ticæ posse constat, & vtrumque verbum in significatione *circumdandi* quibusdam etiam dictionarijs inuenio. Præterea Leo Iude quamuis hæreticus ea versione quæ circumfertur cum biblijs Roberti Stephani, & Tigurina alio nomine est, sic locū reddidit: *postquam verò circumdederunt* (hoc scilicet corpus) *mea cute spectabo Deū*. Et Galatinus lib. III. contra Iudæosc. XXVII. & ipse Hebraicè doctissimus eandē significationem secutus dixit. *Et postea pelle mea inuoluentur ista*, quod si paulò durius videatur pro singulari pronomine, *תא*, numero multitudinis reddere ista, tamen in Hebraica lingua vsitatum, id est, sic locus verti possit: *Et postea pellem meā inuoluent seu circumdabunt hanc*, supple mihi, quo resurrectionis mysteriū manifestè exprimitur: Video septuaginta interpretes locū etiā inuertisse cū di-

xerūt: Scio ego quod eternus est, qui sol-
uere me debet super terram suscita-
re pellem meam, quæ tolerat hæc, &
vbi nos habemus: *Et in carne mea vi-
debo Deum*, illi posuerunt: *ab enim Do-
mino hæc mihi confecta sunt*, quo mo-
do ante Hieronymum in antiqua edi-
tione Latina locum fuisse cõuersum
Augustin⁹ indicat XXII. de ciuit. Dei
c. XXIX. cũ iuxta codices ex Hebræo
legi ait, *Et in carne mea videbo Deum*.
Verũ in ijs verbis mysteriũ resurre-
ctionis quatumuis immutatis aliqua
ratione conseruatur: in Pagnini ver-
sione nullo modo. Deinde Ps. 15. ver-
10. vbi nos legimus: *Non derelinques
animam meã in inferno, neq; dabis san-
ctum tuũ videre corruptionem*, Pagni-
nus: *non relinques animam meam in se-
pulchro, neque permittes misericordem
tuam vt videat corruptionem*. Arias pro
corruptione *foeam* substituit, atque
in Idiomaticis affirmat eo loco *ani-
mam pro corpore* sumi, hæc sententia,
nõ derelinques corpus meum in se-
pulchro, quomodo Theodorus Beza
Caluini successor Acto. 2. vbi à Petro
Apostolo is locus ad cõfirmendam
Christi resurrectionẽ citatur, pro no-
stra lectione posuit: *Non derelinques
cadauer meũ in sepulchro*, alijs verbis
sententia non alia. Qua interpreta-
tione loci vis eneruatur penitus &
corruit, quo vno vel maximè descen-
sus Christi ad inferos, ex sacris litteris
comprobatur, quid enim commertij
habet cũ descensu ad inferos corpo-
ris & sepulchri commemoratio? Ne-
que potuit ea interpretatio alieno
magis tempore, vt esset verissima, à
viro catholico prodire, quam cũ ad-
uersus hereticos cõcertatio est Chri-
sti descensum ad inferos penitus re-
pudiãntes, explicantes aliter quam
Ecclesia ab omni memoria iudica-
uit. Porro nobis cum hæreticis dimi-
cãtib⁹ prodire ex aduerso è Catho-
licorum numero, qui secundum hæ-
reticos lirem det, quam sit turpe &
indignum nemo non videt. Verũ
ne in hac parte seuerior esse videat,
quam pro rei magnitudine Sanctis

Episcopi Ebroicensis viri eruditi iux-
ta ac pij verba subijciã de hac inter-
pretatione contra Bezam disputan-
tis libro de veritate Eucharistiæ repe-
titione IV. ca. XI. pag. CLXII. *Acceda-
mus*, inquit, ad Bezam æque impiam arro-
gantiam, qua sacram illam ex Luca scri-
pturæ auctoritate de descensu Christi
ad inferos nõ veretur violare & corrup-
pere, & in sensum contrarium articulo
fidei conuere. Itaq; quod apud Lu-
cam est, *ὅτι ἐκ ἐνδὲ λέβητος ψυχῆς μὲς
ἕξει, ita transfert Latine: non derelin-
ques cadauer meum in sepulchro, nec si-
nes sanctum tuum sentire corruptionem*.
In primis miramur hominis impiam au-
daciã, qui septuaginta interpretum &
Euangelistæ Lucæ versionem ex Hebræo
in Græcam linguã contemnat, & Iudæos
imitari malit, quasi Spiritus sancti Rab-
binos inimicos crucis Christi magis af-
flauerit, quam septuaginta interpretes
& Euangelistæ: *Ita homines trium He-
braicarum litterarum, aut Græcarum
oculos Euangelistis configunt, ac Spiritũ
sanctum ipsis adimunt, quem sibi non pu-
det vèdicare; ac plus auctori atis hosti-
bus Christi quam Euangelij scriptoribus
& assertorib⁹ differre*. Deinde miramur
eo progredi huius bestie ferocia, vt exi-
stimet se acutius videre ac magis sapere
quã omnes qui hæctenus vixerunt, Chri-
stianos, neq; eos quidã extipio quos du-
ces ad hæresim habet, nemo sanè veterũ,
nemo recentiorum, qui al. cuius nominis
sit, sicut Beza Latine reddidit, *ne quidẽ
Geneuensis editio per Caluimum toties
retogitta audet à veteri versione recede-
re*. Hactenus Sanctes, q̄ omnia ver-
ba cõtra hæc Ariæ interpretationẽ di-
cta esse lector interpretetur. Deniq;
Caluinus, Castalio, Buzerus, Musculus,
Gualter⁹, quãuis heretici, auti nõ sunt
hunc locum ad corpus sepulchrũq; re-
ferre. solus Pagnin⁹ eũq; imitat⁹ Leo
Iudæ posuerunt: nõ derelinques ani-
mã meã in sepulchro, & Vatablus in
annotatione exposuit *animam*, id est
cadauer meũ, si tamen eẽ annotationes
in septuaginta psalmos Vatabli sunt,
& non alicuius heretici quod potius
arbitror. At dices *animam* aliquando

pro

pro corpore n. n. sit iane, tamen San-
ctes Episcopus eo loco perneget, sed A
non continuò colligas hoc loco *ani-
mam* vsurpari pro corpore: oportet e-
nim locis scripturæ explicadis patrũ
sententiam & Ecclesiæ mentem con-
sultere, quæ ab Spiritu sancto regitur.
Contẽdas rursus vocem *Seol*, pro se-
pulchro poni propriè, neq; inferos si-
gnificare, nisi metaphoricos (nã hoc
Arias in responõione ad Leonẽ affir-
mauit) non hærebo, tamen si Gene-
brardus Hebraicè doctissimus III. de
Trinit. nu. XXXVIII. multis Rabbi-
norum testimonijs cõfirmat, vocem
Seol, ppriè significare infernũ, ac nisi
vocis abusu in significatiõẽ sepulchri
non ponit: ceterum aliud est, quid ea
vox significare possit, aliud quid hoc
loco significet. Lucas certè & septua-
ginta *אֵדָם*, interpretati sunt, quæ vox
manifestè infernũ significat. Et vide
C
quanta sit peruersio iudiciorum &
contradicendi Ecclesiæ libido, Ps. 9.
ver. 18. vbi nos legimus: *conuertantur
peccatores in infernum*, in Hebræo est
הֵלֵלִים, quam vocẽ *gehennam* signi-
ficare eo loco Rabbi D. Kimbi affir-
mat, idq; indicare ait, he, littera quæ
in fine redundat: nempè secundam
mortem, verba eius subiecissim, sed
codex ad manũ non erat. Quid vero
Vatablus: *infernum* ibi pro *sepulchro*
poni putat, eiusq; atq; Pagnini iudi-
cium Arias secutus posuit: *Reuertan-
tur impij ad sepulchrum*, quæ malum,
tanta ista temeritas cõtradicendi vt
hostibus etiam defendentibus Eccle-
siæ lectio & auctoritas conuellatur?
Pene præterierat, interpretem Syriaci
Fabricium tomo V. bibliorum Re-
giorum locum alium ex prima Petri
3. ver. 19. eadem audacia deprauare,
quo tamen nonnulli ad confirman-
dum Christi ad inferos descensum vti
confueuerunt; & vbi Latine Græcq;
legitur: in quo *et his qui in carcere erãt
spiritu ueniens predicauit*, quem car-
cerem volunt esse infernum vbi pa-
tres detinebantur, illum posuisse, &
predicauit animabus illis, quæ detine-
bantur in sepulchro, nimirũ voce, *Seol*,

quæ in Syriaco est, & nostræ causæ
mirum in modũ fauebat, Ariæ imita-
tione in *sepulchri* significatiõẽ ex-
plicata, in quo miror hominẽ non
considerasse nullas esse in *sepulchro*
animas, et si *animam*, pro corpore sumi
voluit, *corpora* mortua non audire p̄-
dicantem, & multo simplicius verti
potuit, & predicauit animabus illis quæ
detinebantur in inferno, quam lectio-
nem à Cyrillo quodã in loco Græcè
etiã vsurpatũ esse meminì, sed nimi-
rum, hi homines ad Bezæ opinionẽ
propensi esse videntur, qui in annot.
Act. 2. vocem, *Seol*, negat vsquam in-
fernum significare, qui gradus est ad
affirmandum nullam de inferno in
veteri testamẽto mentionem esse fa-
ctam, à qua tamen opinione procul
abesse Ariam mihi planè persuãdeo.
Iam quod in eius versiculo secunda
parte posuit: *nec dabis misericordẽ tuã
videre foveam*, eodẽ pertinet, tamen si
in responõione ad Leonem excusare
conatus sit *foeam* se pro corruptiõẽ
vsurpassẽ, quod non est consentaneũ
nam vox, *הוֹעָם*, & *foeam* significat,
& *interitum*, nec erat quod *foeam* di-
ceret, si *interitum* volebat intelligi, &
Leo Iudæ, vnde ipse eam interpreta-
tionem desumpsit, *foeam* pro *sepul-
chro* posuit, vt Vatabli annotatio ex-
plicat, neque eo loco tantũ, sed et-
iam Genes. 44. vbi Arias dixit: *Descẽ-
dere facietis caniciem meam cum malo
ad sepulchrum*, Leo Iudæ, *cum malo in
foeam*. Non erat ergo quod Arias
comminisceretur *foeam* pro corru-
ptione capi, sed nimirũ totum locũ
voluit ad *sepulchrum* referre, in quo
Christi corpus diu mansurum fore
negatur. Quanto simplicius & verius
D
E
Damascenus libr. III. de fide Ortho-
doxa cap. XXVIII. quoniam septua-
ginta posuerunt, *ὅδε δὴ ὁσπίς τὸν ἁγιὸν σου
ιδεῖν διαφθορᾶν*, ait, *φθορᾶν*, mortem qui-
dem significare quã Christus exper-
tus est, *διαφθορᾶν*, id est, *secũdum corru-
ptionem*, Christum nõ sensisse cũ cor-
pus eius nõ fuerit in saniem cinerẽq;
redactum, quod tamen si non vsque-
quaque seruari videam, nam Psal. 29.

verũ.

ver. 10. vbi de Christo dicitur, quæ *v-
rilitas in sanguine meo dum descendo
in corruptionem* dictio *duo* *Θεός*, legi-
tur etiam, tamen satis ostenditur lon-
gè aliter quàm ab Aria eum locum
fuisse à Damasceno intellectum. Au-
gustinus sic totum locum explicat:
*Quoniam neque animam meam inferis
possidendam dabis, neque sanctifi-
catum corpus per quod ita hi sanctifican-
di sunt corrumpi poteris.* Hieronymus,
*non derelinques, quia propterea illuc des-
cendit, ut electos suos inde eijceret, nec
dabis sanctum tuum videre corruptio-
nem, non de corruptione, corporis Chri-
sti in sepulchro dicit, sed de cætero-
rum sanctorum. Vides certè hunc lo-
cum non totum de corpore, neq; de
sepultura totum olim à patribus in-
tellectum atq; explicatum fuisse. Cæ-
tero ergo hos locos castigandos om-
nes esse in versione Psalmorum in I-
diotismis, & 1. Pet. 3. ac ne parcèdum
quidem Vatablo & Pagnino. De Ps.
15. satis multa dicta sunt, ad 44. tran-
scamus, cuius ver. 8. *Dilexisti iustitiã,
& odisti iniquitatẽ, propterea unxit te
Deus Deus tuus oleo lætitiæ:* quæ & Pau-
lus adduxit coq; est ad Christi diuini-
tatem confirmãdam ad Hebr. 1. vsus:
maiores nostri veteris Ecclesiæ lumi-
na in Deo duas esse hypostascs, & pa-
trẽ qui vngit, distinctũ esse à filio qui
vngitur, frequentes cõfirmarũt. Am-
bros. de fide lib. I. c. II. habes, inquit, in
Ps. 44. Deum Patrẽ & Deum Filium
declaratũ, ait enim: *Vnxit te Deus De-
us tuus, Deus est qui unxit, & Deus qui
secundum carnẽ vngitur Dei Filius.* Hi-
larius lib. IV. de Trinitate eodẽ loco
pducto, multa in eandẽ sententiã & li-
II. *Vngitur, inquit, Deus à Deo suo prae
confortib. suis secundũ humanitatẽ,* atq;
his consentanea Orig. cõtra Celsum
lib. I. Athanas. de vnito nomine san-
ctissima Trinitatis, & oratiõc II. con-
tra Arrianos Trinaeus lib. 3. cap. 6. tũ
Augustinus contra Maximinũ Arria-
num lib. I. & lib. III. Addit Hierony-
mus epistola ad Principiam virginẽ
Aquilam, vocem Hebræam, Elohim
vocandi casu, hæc, Græcè reddidisse,*

seq; eius imitatione distinctiõis gra-
tia posuisse, *dee*, nimirũ, vt verba quæ
præcesserant interpretaretur, *Thronus
tuus Deus in sæculum sæculi.* Hierony-
mi verba adscribimus. *Duas personas
eius qui unctus est Deo, & qui unxit in-
telligit. Vnde & Aquila Elohim verbum
Hebraicum non nominatiuo casu sed vo-
catiuo interpretatur dicens, Θεός, & nos
propter intelligentiã, *Dee*, posuimus, q̄ La-
tina lingua non recipit: ne quis peruer-
sè putet, Deum dilecti & amantissimi et
regis bis patrem nominari.* Adhæc Isi-
dorus lib. I. contra Iudæos ca. III. eodẽ
dem versu producto adiungit: *quis est
igitur iste Deus unctus à Deo? responde-
ant nobis Iudæi. Ecce Deus unctus à Deo
dicitur. & vtiq; Christus ipsa unctiõne
monstratur cum Deus unctus insinua-
tur, dum enim audis Deum unctum, in-
telligit Christum: Christus enim à Chris-
mate, id est, ab unctiõne vocatur.* Quæ
eo pluribus verbis explicata sunt, vt
intelligatur quam imprudenter Pa-
gninus (neque enim malo animo
quidquam fecisse puto) huius argu-
menti vires debilitarit, cũ in sua ver-
sione dixit: *Propterea unxit te Domi-
nus Deus tuus oleo lætitiæ,* quod enim
vestigium duarum personarum ea
interpretatiõc suscepta relinquatur,
cum vtraq; vox *Dominus Deus* in no-
minãdi casu ponatur, & ad Deũ vn-
gentem referri tantum possit? & po-
tuit considerare eandẽ vocem *Elo-
him* in Hebraico geminari, vt in lati-
na lingua eandẽ geminationem ei-
us vocis latinè exprimeret, nam
quibus locis *Dominus Deus* latinè po-
nitur in nostra editione vulgata,
non vnum Dei nomen geminatum,
sed duo in Hebraico respondent.
Excuset aliquis Pagninum, quod
eo psalmo, & in Paulo Græcè lega-
tur *ἐχρίσθη ὁ Θεός ὁ Θεός σου*, vtrõbi-
que nominandi casu non vocan-
di. Verũ psalmi Hebraicè sunt scri-
pti, & epistola ad Hebræos. Græcus
cuius epistolæ interpres locum po-
sui, vt in psalmis Græcè exposi-
tum inuenit, neque volebamus
vt cum Hieronymo priori loco

ponc-

poneret *Dee*, aut cum Aquila Græ-
cè, *Θεός*, tantum quando Hebraica ver-
tebat, eandẽ Dei vocem, vt est in
Hebraico geminaret dicens, *Deus
Deus tuus*, quod æquum profecto e-
rat & consentaneum. Quod si quis
vocem *Deus* priori loco positam ac-
cipere vellet in nominandi casu cer-
tè ex ipsa geminatione vocis cõuin-
ceretur duas personas nominari Pa-
tris & Filij qui Christum vt hominẽ
vnxerint. Denique frequenter in di-
uinis libris Græcè nominatiuus pro
vocatiuo sumitur. *Deus Deus meus
quare me dereliquisti, & Deus Deus me-
us respice in me.* His & alijs locis Græ-
cè nominatiuus est, sed vocatiui vim
habens. Quod ipsum eo loco Psalmi
44. dicere quid vetat? Multa alia no-
tari poterant, & certè breuiter quẽdã
alia horum interpretum peccata at-
tingenda potius sunt quam explican-
da. Psal. 21. vbi nos legimus: *Foderunt
manus meas & pedes meos,* ver. 17. quod
nemo antiquorum interpretum ne-
recentium quidem immutare ausus
est, & constat Hebraica esse corrupta,
vti superius dictum est, & pro, *Caaris,
legendum, Caru*, vnus Arias ausus est
reddere: sicut *Leo manus meas &
pedes meos*, in eo à Pagnino disce-
dens cuius etiam interpretationem:
foderunt manus meas, reiecit ad mar-
ginem, ipsamque Hebraicam vocem
aliter posuit, quam restituta erat in
biblijs Complutensibus, neque pun-
ctis iisdem in tertio & septimo tomo
Regiorum bibliorum nonnullo in-
constantia argumento. Tum Psalm.
109. *Tues sacerdos in aeternum, secundũ
ordinẽ Melchisedech,* ver. 4. Arias dixit:
*secundum verbum meum Melchise-
dech;* cum Paulus ad Heb. 5. ver. 10. de
Christo citauerit ad probandum ali-
am sacerdotij rationem in nouo te-
stamẽto fore diuersam à veteri, quod
si verbis inherere voluit, debuit in-
mentem venire vocẽ *dibrath* ipsum
mer in dictionario posuisse in signi-
ficatione consuetudinis, & moris, &
Pagninus reddidit: *Secundum morem
Melchisedech*, quo minus oportebat

veterem lectionem tã opere immu-
tare, vt alia sententiã redderetur. Præ-
terea Prouerb. 30. ver. 19. vbi nos le-
gimus: *Viam viri in adolescentia, &
commodius septuaginta interpretes
& Chaldaus dixerant: viam viri in
virgine*, quod Pagninus fuerat secus-
tus, Arias substituit: *viam viri in pu-
ella*, nimirum non considerauit (ne-
que enim occurrunt omnia) in He-
braico esse dictionem, *Halma*, qua
vsus est Isaias 7. ca. dum dixit. *Ecce vir-
go concipiet*: & qua nos ad probãdam
beatæ Marię virginitatem contendi-
mus aduersus Iudæos, non puellam
promiscuè significari, sed abscondi-
tam, & ab oculis hominum subdu-
ctam certè virginem. Molestum om-
nia, neque nobis id erat propositum,
sed exëplis aliquot illustrare sæpè in-
terpretes recentiores peccasse, eos et-
iam qui maiori modestia maiori que
laude diuinis libros interpretati
sunt. Mitto illud Genes. 19. ver. 24.
*Pluit Dominus à Domino ignem & sul-
phur*: quo loco duas personas Trini-
tatis ea geminatione vocis exprimi
veteres censuerunt; noui interpretes
Deum è cælo aut à seipso pluuisse ea
loquendi forma explicari tantũ con-
tendunt Vatabli anno, Arias in Idi-
otismis. Mitto & Ierem. 11. ver. 19. quo
loco Ecclesia legit: *Mittamus lignum
in panem eius*, & veteres Christi cru-
cem ijs verbis exprimi contendunt,
noui interpretes eludũt mysterium,
de Hieremia dictum putantes, ac
verba sic Hebraica reddentes Lati-
nè, Pagninus *Corrumparamus veneno
cibum eius*, Arias, *corrumparamus li-
gnum in pane eius*, Vatablus, *ligno ci-
bum eius*, de taxo intelligentes arbo-
re venenata, qua ij homines Hierem-
iam perimere satagebant. Cum
verbum, *חמץ*, potuissent eo loco tue-
ri, non in corrumpendi significatio-
ne sumi sed mittendi, non auctori-
tate tantum septuaginta interpre-
tum, Hieronymi, & Chaldaei para-
phrastis, nõ alia significatiõc id ver-
bum exprimẽtium, sed etiam Rabbi,
Dauid, Kimhi dicẽtis cõmentarijs in
eum

hoc est *corrumparamus, proponam*, quo modo Iustinus contra Triphonem dixit: *Venite ponamus lignum in panem eius.*

C A P. XXVII.
De Rabbiorum libris.

NON minori quam superiori animorum motu, neque minori sententiarum varietate disceptatur, disceptatumque est in Hispania superioribus annis de libris Rabbiorum, ac praesertim de eorum commentariis, quibus divinos libros Hebraice explicarunt. Plerique contaminari se atque scelere astringi putant, si eos aut legant patienter aut audiant, religiosum nimium inhaerentes persuasione vulgari, hostes esse nominis Christiani, lethale venenum in ijs libris contineri, vtilitatis parum, graue periculum ex ea lectione incautis hominibus imminere, neque minus esse fugiendos quam haereticorum libros peruersis de religione opinionibus atque ineptis explanationibus diuinarum scripturarum non minus foedos, quod ex usu familiari confirmant, arrogantes euadere quicumque in his libris versantur, Iudaicis rebus & placitis plus aequo fauere, contemnere nostra, maiorum dicta conueltere, quasi aniles fabulas praesertim cum sacros libros tractant, accusantes, ad allegorias eos confugere historice exigua cura: cum mystice significationes inherere littere debeant atque ei consentanea esse. Alij quorum maior eruditio est, & linguarum cognitio maior Hebraice atque Graece, contra tendunt negantes eorum librorum lectione arcendos esse Theologos, vnde magna commoda veniunt, periculi parum aut nihil, quorum rationem copiosius explicare volo, quo facilius res difficilis & obscura intelligatur, & simulatae veritatis

praestigiae detegantur. Si quis ad legendum expers veri atque ignarus accesserit, ab hoc humanitatis iure impetrare cupimus, vt vniuersa diligenter cognoscat neque in cognita causa damnet. Sanè quae decretis maiorum, eorum certè quorum interest sancita sunt, ea hac disputatione mouere non erat animus: sed explicare tantum ac confirmare inepte facere, & contra omnia vetustatis exempla quicumque eorum librorum lectione promiscue, atque in vniuersum Theologos arcendos arbitratur. Ac primis satis constat Hebraice linguae cognitionem in primis vtilè esse Theologis, rationibus nostris salutarè, quippe in ea multo maxima sacrorum librorum pars hominibus tradita est, atque ex ea quasi ex fonte certa explicatio petenda est versio, quae inde manant. Sic Clementina de magistris c. I. sancitum est, vt in omnibus scholis publicis professores eius linguae constituantur, vtili de publico designato; quod in plerisque videmus ab eo initio susceptum magna diligentia seruari, in nonnullis etiam addita collegia magna ex parte ad alendas de publico iuuenes, qui in eius linguae cognitionem diligenter incumbant alia cura soluti. Constat etiam linguam Hebraicam ex veteri testamèti libris vt doceatur necesse esse, in quibus tantum pura synceraque conseruatur; nec in eos libros alia commentaria Hebraica extare praeter ea, quae a Rabbis sunt conscripta, quibus non modo sententia librorum sacrorum explicatur, sed plerumque etiam ratio grammaticae. Quod si addiscenda lingua Graeca, commentaria in Homerum, Hesiodum, Pindarum aliosque id genus scriptores quae Graece circumscribuntur, necessaria sunt, magnumque detrimentum studio linguae Latinae afferret, qui commentaria in Virgilium, Horatium, aliosque scriptores classicos de medio tolleret: non secus arbitror magno incommodo fore, si Rabbiorum scripta promiscue omnibus, praesertim Hebraicae linguae

profes-

professoribus, atque viris doctis auferantur, neque magno vsui erit eam A linguam leuiter attingere, ac non potius cognitam planè & explicatam habere: neque id Ecclesiae est propositum, exigui enim fructus perciperentur, neque satis magnum operepretium esset. Porro ex dictionarijs absoluta alicuius linguae cognitio non contingat, nisi aliorum librorum multa & assidua lectio accesserit diligèsequè obseruatio; id primum argumentum est. Alterum ex numero desumitur eorum, qui eos libros versare possunt exiguo sanè praesertim in Hispania: in qua prouincia vix triginta inueniantur, quibus Rabbiorum libri vsui esse possint, quae res non paucos impulit vt cogitarent nulla noua lege opus fore eos libros prohibere exiguo periculo, non leui ex ijs reipublicae litterariae vtilitate, cum sit C modum in primis existere in republica quibus reconditae artes librique noti sint, certè refellendi studio, si quae placita aliena à religione atque veritate inuecta à perniciosis hominibus atque incautis mentibus instillata fuerint, quo studio vel ipsas artes magicas nosse velle, vt confutentur & reprobentur licitum est, vt docet S. Thomas quod lib. IV. art. XVI. & Hieronymus in Daniel. I. in illa verba: *Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, de mensa, inquit, regis & de vino potus eius non vult comedere ne polluat, utique si sciret ipsam sapientiam atque doctrinam Babyloniorum esse peccatum, nunquam acquiesceret discere quod non licebat. Discunt autem non vt sequantur, sed vt iudicent atque conuincant, E quo modo si quispiam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus paratissimus, risui pateat, & aduersum philosophos disputans, si ignoret dogmata philosophorum, discunt ergo ea mente doctrinam Chaldaeorum, qua & Moyses omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat. Et alioqui quomodo eius exemplo Aegyptios spoliabimur auro, argento, & veste pre-*

tiola, nisi eorum thesauris correctatis? quod si in Hispania de qua potissimum suscipitur disputatio (nam in alijs nationibus nulla disceptatio est) pauci modo inueniuntur, qui in eorum librorum lectione versati sint, prouidendum ne his nouis difficultatibus iuuenes terreantur, nolintque dare operam ei studio atque lingua, quam noua inuidia flagrare vident, ac indies minor numerus existat paucique aggrediatur eam linguam addiscere, cuius libros praeter sacros noua infamia notari vident, maiori rei litterariae detrimento quam vt facile intelligi aut explicari possit. Neque sumus Hispani tantopere id genus studijs additi, vt frano & non potius calcaribus egcamus. Omnino deberent potius iuuenes arte incitari ad ea studia, vt linguarum ornametum in Hispania reciperetur, quibus nonnunquam rempublicam indigere videmus, neque scio an quod ornametum est ceteris nationibus, nostrae impedit aliqua ratione aut auferre conueniat his nouis difficultatibus. Deinde antiquorum patrum exemplum accedat, qui in Rabbiorum libris pro se quisque suae aetate versati sunt, *Hieronymus, Epiphanius, Origenes*, alijque primis illis temporibus cum laude fructuque de qua re praestit Hieronymum audire lib. I. contra Ruffinum collutantem, quod viros Hebraeos suos magistros Hieronymus nominaret, excusat enim Hebraicam linguam non ab alijs discere debuisse, idemque fecisse antiquiores patres. Verum verba ipsa Hieronymi praestabit subiicere. *Ipsè Origenes, inquit, & Clemens, & Eusebius, atque alij complures, quando de scripturis aliqua disputant & volunt approbare quod dicunt, sic solent scribere, referebat mihi Hebraeus, & audiui ab Hebraeo, & Hebraeorum ista sententia est. Certè etiam Origenes patriarcham Huiusmodi, qui temporibus eius fuit, nominat, & trigésimum tonum in Isaiam in cuius fine edisserit. Vt tibi ciuitas Ariel quam expugnauit Dauid, illius expositi-*

L om.

one concludit. Et cum aliter prius sensisset se dicat doctum ab illo, id quod est verius confiteretur. Octogimum quoque nomen psalmum, qui inscribitur oratio Moysi hominis Dei, et reliquos undecim qui non habent titulos secundum Etmilli expositionem eiusdem Moysi putat, neque designatur Hebraeam scripturam interpretans per singula loca, quid Hebraeis videatur inferere. Haec tenus Hieronymus. Neque solum primis temporibus patres cum laude in Hebraeorum libris versati sunt, quibus diuinos ipsi libros explicabant, sed posteriori etiam sine reprehensione atque periculo. S. Thomas legit, uti ex eius scriptis perspicitur, librum More Rabi Moysi Aegyptij docti in primis inter Iudeos cum in Latinam linguam transfusus ea etate esset, quemadmodum nostra. *Nicolaus Lira* eruditissimis commentariis in sacros libros passim Rabbiorum dicta sententiasque profert, atque eis vititur, quod ipsum Abulensis facit, & ut multa vno exemplo comprehendamus annotationes in verus testamentum, quae vtabili nomine circumferuntur, quamuis saepe ac magna diligentia castigatae plura ipsa ex libris Rabbiorum producantur atque explicant, quam multi viri docti ex ijs libris exculperant, quod ea lingua recondita sit & paucissimis nota. Neque mouere debet, quod respondent nonnulli posse studiosos conatus suos iuuare ex ijs quae latinè sunt reddita sumpta ex Hebraeorum libris, idem enim de Graeca lingua sentire liceret, magnique refert ex fontibus potius haurire quam ex riuis inde deductis, quibus eius rei facultas erit exiguo semper numero. Neque dubium est, qui in ea sunt sententia, atque ita loquuntur ea facultate carere, ac suspicari libet contemnere eos quae non assequuntur vitio naturae humanae, terroresque ostentare vbi nullum est periculum, certe in Hispania quidam vsque adeo sunt infensi litterarum humaniorum studiis atque lin-

guarum, ut quod de Hebraica dicunt idem dicerent de Graeca atque Latina paulò elegantiori nisi multitudinis iudicium formidarent, quorum conatus sequi profecto non debemus neque fauere vocibus. Praeterea nullum haec tenus incommodum vidimus, nulli perniciem ex ijs libris comparatam, contra magna commoda ad diuinos libros explicandos prouenire, ut minus necesse sit tam seueros iudices in eos libros esse, ut de omnium manibus extorqueamus nullo delectu docti incredulitiae, multi quotidie de religione postulantur & grauissimis supplicijs subijciuntur, neminem meminimus eorum librorum lectione contaminatam ad Iudaicas superstitiones transiisse, quae res multos permouit, ut nulla noua lege opus esse iudicarent, sicut enim morbos ante necesse est existere, quam remedia eorum, sic peccata prius nata sunt, quam leges quae ijs mederentur. *Quid leges de adulterijs, de maiestate*, nisi vitae impuritas & contemptus magistratum ac reipublicae concitauit? quid *repetundarum leges*, nisi corrupti iudices data potestate ad perniciem abutentium? quid alia? an parum est exploratum ex vitiorum eas foeditate natas? praecclare nobiscum ageretur si legibus cauerentur peccata potius quam punirentur, quo nomine Persarum leges laudantur, sed neque quid cauendum sit, nisi ex alieno periculo perspicimus casuque, & optimae illae leges sunt quae ex communi vsu atque experimento nascuntur. Scimus autem Hebraeorum libros passim fuisse propositos in publicis scholarum & priuatis monasteriorum bibliothecis in omnibus nationibus apud viros etiam cautos qui suos aliorum librorum suspectorum lectione diligenter arcerent, scimus saepe à Pontificibus Romanis, tum antiquis temporibus, tum memoria recenti de Iudaeorum libris leges latis à Gregorio IX. Innocentio IV.

Bene-

Benedicto XIII. schismatis tempore: praeterea à Iulio III. anno 1553. & à Paulo IV. anno 1559. nulla lege inuenias eos libros de quibus agitur fuisse reprobatos, quod eò dicimus, ut si qua lex de ijs libris feratur aut lata sit, ea moderatè vtantur quorum interest, & constat homines antiquis stare malle quam nouis, nisi quae visus manifestè arguit. Et omnium prouinciarum colorem vnum esse, eosdemque mores verum est in ijs praefertim, quae ad religionem spectant, quae omnium communis est, neque pro locis & nationibus varia. Nam commoda quae ex ijs libris proueniunt leuia profecto non sunt, lingua Hebraica phrasae vnde nisi ex Rabbiorum libris? num ex dictionarijs? at qui ex dictionario sapit, parum in linguis omnibus sapit, neque omnia possunt lexicis comprehendere, & frequenter potius variorum librorum lectione, linguarum peritia comparatur; vocum Hebraicarum reconditas significationes ex Rabbiorum libris eruimus, quae passim nostrae causae fauent. Ritus Iudaicos & mores quorum magna pars in veteris testamenti libris comprehenditur, vnde commodius quam ex ea gente haurias, atque eorum libris? quemadmodum Graecorum ex Graecis auctoribus eruimus, Romanorum ex Romanis. Quid de mensuris & ponderibus & numismatis Hebraeorum commemorare? quarum rerum incertitia passim laboramus. Scimus in veteribus patrum libris id genus quaedam tradi sed pauca & obscurè, nempe confirmanda religione magis quam id genus rebus explicandis districti erant. Multis exemplis cum liceat rem hanc explicare, vnum & alterum proferam, non vno loco de *Mammona iniquitatis* mentio fit, & ut de eo amicos faciamus praecipit Christus, Lucae 16. vers. 19. multi in ea voce explicanda laborant, & multa comminiscuntur explicando cur *mammona iniquitatis* dicatur, cum simplicissime mam-

mona iniquitatis significet *dona quibus iudices corrumpuntur*, quod ex pluribus locis Chaldaicae paraphrasae obseruauimus 1. Regum 12. vers. 3. si de manu cuiusquam munus accipi Chaldaicè *קבלית מימון דשקרי*, id est, *accepimamoni iniquitatis*, quasi pauperes debeamus, quorum est regnum caelorum, donis allicere & quasi corrumpere, ut delictis nobis eorum in gratiam condonatis, nos in suorum numero recipiant. Praeterea Matth. 5. capit. vers. 22. *Qui irascitur*, inquit Christus, *fratri suo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit consilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennae ignis*, passim expositores ijs verbis explicandis discruciantur, cum constet tria tribunalia notari, vbi exercebantur iudicia Hierosolymis constituta, quorum posterius priori seuerius erat, atque illis nominibus iudicij, concilij & gehennae ignis vulgò vocabantur, quod nisi ex Rabbiorum libris eruere qui possis? Tertium exemplum accedat, Iob capit. ultimo vers. 12. *Venerunt ad Iob fratres post valetudinem eius sanis aem restitutam, & dederunt ei unusquisque ouem vnam, & in aurem auream vnam*. In tanta pecorum copia leue munus videatur ouis vna, neque desunt qui existimant vocem Hebraicam, *Chesita*, non ouem tantum significare, sed etiam monetæ genus (nimirum aureae neque exigui ponderis) sic dicta quod ouis forma expressa esset, quod antiquissimis Romanis in vsu fuit, & in antiquissimis monetis ouis figuram videmus expressam, vnde & pecuniam dictam fuisse viri eruditiorne praestantes notarunt. Ergo fratres Iob pro se quisque ouem illi obtulerunt, id est, (si hoc recipitur) *monetam, quae ouis nomine vocabatur*. Postremo illud adiungam paraphrasim Chaldaicam, quae ab Hebraeis vulgo *Thargum* nominatur, esse à Rabbis confectam, qua diuini libri explicantur Iudaicis superstitionibus & prauis interpretationibus Hebra-

L 2

orum

orum non minus foedam quam reliqui Rabbiorum libri, quæ tamen passim circumfertur, non tantum Chaldaica lingua, sed etiam Latina quæ omnibus communis est, pars in biblijs Complutensibus & vniuersa in biblijs Regijs, quæ superioribus annis in lucem prodierunt. Neque eius lectione prohibere integrum sit, quod Clementina de magistris, *Linguam Chaldaicam in publicis scholis explicari mandatur*, quod non contingat nisi ex Chaldaica paraphrasi. Quod si lex esse debet vniformis & secum ipsa consentire, neque hunc librum Rabbiorum quo diuini explicantur reprobare fas est, neq; in commodum iudicatur in lingua Latina circumferri, certè aliorum librorum eius generis copia fieri debet saltem viris doctis, in quibus pauciores superstitiones sunt, paucique eorum eruditionis prouecti, vt eos intelligere atque in illis versari possint. Quod si Indæorum libris opponas inueniri quædam religioni nostræ contraria, ritus, cæremonias, placita: multo plura in Græcis libris atque Latinis, quæ linguæ minus reconditæ sunt, minusque à communi vsu remotæ dicam extare, passimque legi: quæ si tollerantur ob earum linguarum utilitatem iure petere videamur, vt idem Hebraicis libris concedatur. Quod si conuicia in religionem nostram iactantur, raro id contingit, idemque in Græcorum & Latinorum libris inuenitur, vt religio nostra accusetur. Cornelius Tacitus lib. XV. sic ait: *Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos & exquisitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos vulgus Christianos appellabat, auctor nominis eius Christus, qui Tiberio impertiente per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat, repressaque in presens exitiabilis superstitio rursus erumperebat, &c.* Quibus similia Suetonius in vita Neronis cap. XVI. *Afflicti*, inquit, *supplicijs, Christiani genus hominum superstitiosis nomine ac maleficæ.* Quid Lucianum proferam in nonnullis dia-

logis, qua cætera libertate ridentem nostram? *Zozimum Constantinum* insecstantem calumniam quasi nostra sacra sincero animo haudquaquam susceperit? quid Iustinum lib. XXXVI. de *Moyse* fabulosa aniliaque commemorantem? quid alia multa quæ in libris alijs reperiuntur, neque ea causa reprobati vnquam sunt aut castigati, nimirum maioris utilitatis respectu: quod si in Indæorum libris loci nonnulli ex diuinis litteris explicantur aliter quam ab Ecclesia accipiuntur, ex aliorum Rabbiorum libris refellimus, quo in genere Porchetus & Galatinus cum laude Iudæos exagitarunt, neque est dubium his libris de quibus agitur sublati magno adiumento ac præsidio viros doctos expoliari ad Iudæos reuincendos, non aliter diuinos accipientes quam ab eorum maioribus explicantur, vt necesse sit eorum libris illos conuincere, quod si in Hispania Iudæi non viuunt, diuino beneficio tribuatur, neque semper res in eodem statu manent, virique docti ex Hispania prodeuntes his studijs ac libris indigere poterunt, quæ nisi in idonea ætate suscipiantur, frustra confirmata laberes. Reliquæ obiectiones quæ ab aduersarijs afferuntur ad duo reducuntur capita, primum qui in Rabbiorum libris versantur, in diuinorum librorum explicatione humi reperere, quæ de Christo accipienda sunt ad reges aut priuatos homines traduci: secundum, id genus hominum patrum antiquorum dicta atque expositiones, flocci facere. Non negabimus quod verum est, Iudæos longè aliter quam debeant sacros libros explicare *verbis inherentes modo*, quod Sozomenus lib. V. historia cap. XXII. *αὐτοὶ ἐπιπέποντες* Græcè dicit respicere Iudæos, Christianos sententiæ potius inharere atque altiores significationes perferuari, atque *αὐτοὶ δεσποτικῶς* conuertere, vt idem Sozomenus ait, contingit autem sæpè vt librorum, in quibus frequenter

verfa-

versamur, colorem assumamus, atque illis plus aliquando quam sit opus tribuamus. Verum id vitium hominum potius est quam librorum & qualecumque periculum maioribus commodis compensatur. Omnino *Santes Pagninus* ex ordine Dominicano vir doctus in primis Hebraicè Græcèque, non modo in libris sanctorum patrum fuit versatus, quod eius scripta indicant, sed etiam mysticas significationes, si quis alius, secutus est opere dicato quod *Isagogem in diuinas litteras nuncupauit*. Idem de Genebrardo Hebraicarum litterarum professore regio dici potest Parisijs ex diuini Benedicti ordine, in primis esse versatum in antiquorum patrum libris, idem dici potest de multis alijs, quos breuitatis studio prætermittimus. Porro in diuinis litteris sensum historicum inuestigare quasi fundamentum aliarum interpretationum non modo reprehensione vacat, verum etiam magnas utilitates habet, ad quam rem quibusdam scopulis vitatis quibus Iudæi ad nostram religionem infirmam diuinas litteras inuertunt, magnum in modum Rabbiorum libri conducunt, argumento sunt Vatabli annotationes in veris testamentum, hac de causa ab omnibus magno plausu acceptæ, tametsi Roberti Stephani qui eas euulgauit singulari perfidia non paucis locis contaminatæ sunt, quod affirmat Genebrardus epistola nuncupatoria in opera Origenis his verbis. *Nec opus est commemorare Vatableam, quæ circumfertur, interpretationem, nam aut illa Vatabli non est, viri vti accepimus (neque enim per ætatem vnquam inibi hominem videre concessum est) doctissimi, & quod multo pluris faciendum est Christianissimi, qui longè abhorret à sectariorum tunc incipientium emergere disciplina, institutis, opinionibus, sed quorundam discipulorum ipsius qui prauè dormitando à Doctore accepta peius accipiebant, typisque mandabant, vel nomen sui doctoris prætexentes, inte-*

rim suas nouitates iniquarum rerum cupidis specie Dei, verbi instillabant. Hæc Genebrardus plurimè alia in eandem sententiam, quibus Vatabli annotationes ab eius discipulis fuisse deprauatas nefarijs hominibus declarat, Robertumque Stephanum falsi crimine ab eo postulatam fugam sibi ad hæreticos cõsuluisse, quorum placitis iam antea fuerat contaminatus.

Neque exigui momenti haberi debet
linguae vnias, qualis est Hebraea, praesidio magna ex parte viros doctos expoliare, & periculum est ne ab hoc aditu ad reiiciendum libros Graecos procedatur, nec enim argumenta male sentientibus deesse possunt: dicent enim quae in Latina lingua sunt viris doctis praesertim in tanta librorum copia, sufficere, caetera superuacanea esse, atque quoniam in Graecorum patrum libris nonnulli errores inueniuntur contendunt reprobandos videri, certè castigandos, quod

scimus à quibusdam fuisse tentatum, quorum sententiae fauere non debemus, nimirum alienae atque praeposterae, neque eorum sequi iudicium. Ego quidem huius disputationis laborem subrefugere nolui, ac verò eam libenter suscepi extremo hoc opere, ~~et~~
Sed cum falli ipse possim ut humanus, omnia quae in hac disputatione posita sunt Catholicae Ecclesiae, atque ad eò cuiusvis viri docti melius sentientis censura subiecta esse volo optoque.

IOAN. MARIANAE
DE SPECTACVLIS
LIBER SINGVVS
L A R I S.

Index Caputum.

Ur disputatio de spectaculis suscipiatur.
Cap. I.

Variæ spectaculorum genera.

Cap. II.

Theatri Circique structurae.

Cap. III.

De sensuum voluptate.

Scena cur oblectet tantopere.

Veteris & nouae Comediae discrimen.

Comedias Diuorum cultui non conuenire.

Mulieres in scenam inducendas non esse.

Theatrum non esse publicè histrionibus designanda.

Histriones à mysterijs arceados esse.

De theatri musica.

Quid veteres patres de ludis scenicis senserint.

Quid utroque iure civili &

Pontificio sit de ludis scenicis sancitum.

Quid philosophi de ludis senserint.

Non esse ludos scenicos permittendos.

Num meretrices tolerare conueniat.

Nullum publicè vectigal ex lupanari exigi debet.

An locare domos meretricibus liceat.

Taurorum agitatio quam originem habeat.

An agitatio taurorum sit licita.

Pij Quinti Pontificis diploma.

Gregor. Decimertij Pont. Max. diploma.

Sixti Pontificis diploma.

Clementis Octauj diploma.

Conclusio operis.

CAP. PRIMVM.

Cur disputatio de spectaculis
suscipiatur.

ETEREM ludorum insaniam noua disputatio de spectaculis compefcere pro virili parte cogitanti mihi sepe numero in mentem venit admirari, tantoperè mores nostros ab antiquis degenerasse, vt quæ maiores nostri pari & consona voce vituperârunt, quasi religionis Christianæ ludibriū ac dedecus, passim nostra ætate vsurpari videamus, quasi pietati consona, neque ab honestatis studijs aliena, tantum deslexa in peius sensim cōsuetudo potest, quod refutare certè debemus, auctoritate & argumentis confirmare, theatri licentiam, de qua potissimum laboramus, nil esse aliud quàm officinā impudicitiaē atque improbitatis, vbi omnis ætatis, sexus, & conditionis homines deprauantur, simulatistque & ludicris actionibus ad vitia vera informantur. Admonentur enim quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè & auribus cōcitatur: puellæ in primis & iuuenes, quos in tempestiuus voluptatibus infici graue est, atque reipublicæ Christianæ in primis exitiale. Quid enim continet scena, nisi virginum stupra, & amores prostituti pudoris foeminarū, lenonum artes atque lenarum, ancillarum & seruorum fraudes versibus numerosis & ornatis explicata, sententiarū luminibus distincta, eoq; renacius memoriæ adhærētia, quarum rerū ignoratio multo cōmodior est. Histrionū impudici motus & gestus, fractaq; in foeminarū modū voces, quib. impudicas mulieres imitantur & expriment, quid aliud nisi ad libidinem inflāmant homines per se & ad vitia satis procliuēs? An maior vlla corruptela morū excogitari possit? quæ .n. in scena per imaginē agitur,

peracta fabula cum risu cōmemoratur, sine pudore deinde sūt, voluptatis cupiditate animum titillante, qui sunt veluti gradus ad suscipiendā prauitatē facili à iocis ad seria transitu, interuallo nō maximo. Rectè enim atq; sapiētè Salomon Prou. 10. vers. 23. quasi per risum inquit, *stultus operatur scelus*. Turpia .n. atque inhonesta factū dictūq; dum ridem⁹ approbamus, suoq; pondere prauitas identidē in peius trahit. Porro cū pietas Christiana exigat, vt ad sceleris mentionem, quo diuinæ legis violātur, & in laqueos mortis incurritur, exhorrescat corpus & animus; qua fronte stupris ac turpitudine cōmemorata oblectabimur ipsi, & alios publicè oblectari sinemus? Apage tātum dedecus, faceſſat tã grauis ignominia nominis Christiani & gentis, quæ cum alijs gētib. cōparata, vt inter noctis tenebras caelestia lumina micare debet, morū sanctitate & totius vitæ cādore. Quid certè nationes alie faciāt & dicant, in quib. non pauca hāc turpitudinem constanter repudiârunt? atq; ita magno vt se scelere astringi, periculo rempubl. implicari putarēt, si ea spectacula ludosq; patienter audirent aut spectarent. Hoc ergo contendimus, vt doceamus morib. Christianis certissimā pestē afferrè theatri licentiā, nomini Christiano grauissimam ignominia. Atque vt inam par oratio suscepto argumēto contingeret, vt quantum veritas valet, tātum se nostra diligentia exereret. Neq; de successu desperandum est hac qualicumq; eruditionis facultate, tamen si nostris conatibus gemina præterea difficultas opponitur quasi moles quidam, peccantiū multitudo, auctoritas corū qui errori patrocinantur: & est excusatio furoris multitudo insanorum hoc quoq; nomine praua nostra natura, quæ vitijs suis & cupiditatib. fauet elauditq; oculos, ne sua scditatem videat, ingentemq; se mēti diuinæ claritatem, neque faciliè auelli se sinit ab ijs, quæ cū voluptate suscipiuntur; cuius sum⁹ natura cupidissi-

mi, præ-

mi, præsertim specie vtilitatis obiecta aut honestatis, quæ maior calamitas est. Si quis vanitati resistat, ei vehementer irascitur populi multitudo. *Ille sit publicus inimicus*. Augustinus ait lib. II. de ciuit. Dei cap. XX. *cui hac felicitas displicet. Quisquis eam auferre vel mutare tentauerit, eum libera multitudo auertat ab auri-bus, euertat à sedibus, auferat à uiuentibus. Illi habeantur dii veri, qui hanc adipiscendam populis procurauerunt, ademptamq; seruaauerunt*. Excusat nimirum praua consuetudo animos, & quod passim fieri videmus defendere conantur quidam licentiaē patroni, magni scilicet Theologi, quasi iuri & equitati consonum, orio & litteris abutentes, quos redarguere facili erit testimonio & auctoritate veterum Theologorum in hac re non discrepantium: à quibus discedere velle nostræ ætatis Theologos non putamus, has omnes simulatè veritatis præligias reterege certum est, multitudinem à furore retinere difficilius erit, nisi publica accesserit auctoritas, quorum interest magistratum. Efficiemus certè vt ad theatra deinceps, quibus obscena argumenta tractantur, non secus concurratur, atq; ad ganeas, ad furta, ad cedes, ad lupanaria, qui suscepti laboris fructus erit multo maximus. Erunt enim qui prauitate cognita definant peccare, salutemque suam turpi voluptate potiorem habeant, neq; prudētes & scientes in mortem ferantur furētes, rapidi, miserabiles.

CAP. II.

Varia spectaculorum
genera.

SUscepto igitur officio coërcendi ludorum perulantiam: commodum duxi initio quid *spectaculum* sit, & quàm varia spectaculorum genera olim essent, summariim explicare. *Spectaculum est ludus voluptatis causa publicè susceptus*. Nam etsi ludi quidā ad virtutem ostentandam aut exer-

centiam instituuntur, nimirū quibus de virium præstantia certamen est, aut etiā quæstus gratia suscipiuntur, in ijs etiā voluptas populi quæritur. Ludos autem à Lydijs fuisse primum inuentos, vnde *Ludorum* vox, Tertullianus de spectaculis c. V. & Isidorus lib. XVIII. etymolog. c. XVI. affirmatum reliquere, ab illis susceperit alij quasi rem minime dubiam, quin Nonius Marcellus ex Varronis sententia *Ludios* dictos, ait, quasi *lydios*, quos *ludiones* Liuius vocat Decadis VI. lib. VII. Eandem vocis notationem indicat Valerius Max. lib. II. c. I. vbi de ludorū more agit. Porro *spectacula* summa diuisione in *scenica* & *gymnica* tribui possunt. In scenicis comædiæ & tragœdiæ numerantur, mimi, pantomimi, archimimi, omnes fabularū actores: *histriones* ab Histris dicti, vnde primū aduecti in urbem sunt, qui an gestu tantū & motu corporis personas varias exprimerent non satis constat, & pleriq; verba illis in fabulis detrahunt, gestus impudicissimos dant, de quibus Cassiodor. li. IV. epistolarum epistola postrema ad Symmachum, loqui videtur cum de theatro agens; *His sunt*, inquit, *aditæ orchestrarum loquacissima manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita*. Verū Gellius li. VII. c. V. Polo histrioni vocē & lachrymas dat, cum pro Orestis ossibus filij nuper defuncti vnam gestaret recensē sepulchro detractam. Neq; in magno ponam discrimine, vt rous modo sentiat, vocis enim significatione extēsa *histriones* vocari puto tam eos qui voce, quàm qui corporis gestu impudicas foeminas aut alias personas mentiebantur, quoniam in mimi etiā Græca voce contigisse puto, ne nos hæc cura sollicitet. Ad scenā *thymelici* etiam spectant, de quibus frequens mentio extat in legibus Imperatorū. C. Theodosij de scenicis leg. IV. ij. autem cantu, fidibus, aut saltu, alijsque motibus fabulæ subseruiebant, quos merito *socios theatrales* vocaris, nam *scenici* voce actores omnes, mimi, hy-

mi, hystriones, thymelici comprehē-
debantur. In gymnici ludis ipse ago-
nes posuerim athletas, cursores, auri-
gas, pugiles de iactu aut saltus perni-
citate certantes, ad quæ genera illa
quatuor certamina pertinet Græco-
rum litteris tantoperè celebrata, O-
lympia, quibus Romæ capitolina re-
spondent, Isthmia, Pythia, Nemea, illo
epigramate Græco comprehensa.

Τεσσαρες εστιν αγωνες αυ' επι αδα πασαιρες
ισοι.

Οι δυο μβο θητων οι δυο δ' αθανά-
των.

Ζηθος λητιδαο, παλαιμων, αρχεμυ-
ροιο.

Αλλα δε των κοτιω, μηλα, σελινα,
και τρις.

Omninò Tertullianus lib. de specta-
culis ludos omnes tribuit in *Circen-
ses scenicos, agones, & muner a gladiato-
rum*, & cum Tertulliano consentiēs
Isidorus loco supra citato ludos à lo-
cis in quibus committebantur qua-
drifariam distinxit, *ludus*, in quies, aut
*Gymnicus est, aut Circensis, aut gladia-
torius, aut scenicus*. In gymnasio vnde
Gymnici ludi dicti sunt, saltu iuue-
nes, cursu, iactu, iuctaque certabant,
ac omninò de virium magnitudine
& gloria contentio erat. *Gymnasium*
autè dicebatur, quod nudi in eo plu-
rimum decertarent, vnde *Gymnasia*
vox est traducta, quoniam ibi iuue-
nes exercebantur, ad alia loca vbi ce-
teræ artes præsertim ingenuæ exer-
cētur, eodēq; gymnasia Minervæ sacra
erant, vti Saluianus ait lib. VI. de pro-
uidencia, quoniam in eius deæ tutela
artes esse putabant. *Ludi Circenses*,
quib. equos currui iunctos, bigis qua-
si lunæ, quadrigis solis imitatione, v-
ti Cassiodorus ait lib. III. epistola LI.
ad cursum incitabant, à carceribus e-
gressi circum metas currentes de e-
quorum velocitate, aurigarumque
dexteritate certantes. *Circus & cir-
censes ludi* à Circe dicti sunt, quæ filia
solis esse fingebatur, eosq; ludos pri-
ma in patris sui honorem instituit.
Tertullian. cap. VIII. de spectaculis.
Nam Varro li. IV. dictos putat, quod

pompa duceretur circum metas, &
circu eisdem equi curreret, vtrumq;
Isidorus coniungit. Porro in metaru
medio spatio obeliscus erat in modū
sagittæ extenuato fastigio; globo su-
perposito in modū flammæ, solis sig-
nificatione, cui circus erat sacer, ludi
ipsi circenses Castori & Polluci, qui-
bus equos à Mercurio distributos hi-
storiæ docēt, sic Isidorū ex Tertullia-
no castigato. quamobrè circus ipse,

quoniā ij heroes ex ouis nati fingun-
tur, ovali figura erat, globiq; ouorū
forma summas metas terminabant.
Neptuno etiam ij ludi dicati erant, v-
ti ex Lactatio lib. VI. c. XX. & Saluia-
no colligimus, quoniam in Neptuni
tutela equos esse antiquitas habuit
persuasum. Cereri etiam eos ludos sa-
cros fuisse ex Ouidio & Tacito collig-
git Marlianus lib. IX. c. V. de antiquæ
Romæ topographia, neq; causam ex-
plicat facti. Verū de circo & eius stru-
ctura proximo capite plura dicenda
sunt, nunc ad alia ludorū genera trā-
scamus. *Gladiatores* in amphiteatro
pugnabant, aut inter se, aut cū bestijs,
nōnunquam etiam feræ inter se pu-
gnabāt. *Theatrum* semicirculi figura
erat, obiecta in fronte scena, vbi ludi
committebātur: *amphiteatrum* quasi

ex duobus theatris coniunctis maio-
ri tamen longitudine quàm latitudi-
ne. In eius area vndiq; circumclusa
pugna erat. Agonesq; primum insti-
tuti in honorem mortuorum, quo-
rū manes humano sanguine placari
credebant, vti Tertullian. explicat c.
XII. captiuosque aut seruos pecunia
emptos in suorum exequijs immola-
bant. Erant præterea Saturno dicati,
qui ludi venatiōes etiam & munera
vocabantur, id est, officia mortuis ex-
hibita. Lactatius loco citato. In thea-
tro ludi scenici erant Veneri dicati,
vti Saluianus ait. Lactant. verò Libe-
ro attribuit, vtriq; Tertullianus, quo-
niam vtraq; voluptas coniuncta est,
omniq; venerea spurcicia in theatris
peragebatur, ipseq; Pompeius Mag-
nus, qui primus è lapide stabile thea-
trum extruxit, coniunctum Veneris

tem-

templum exadificauit, turpitudini
religionem obtēdens, quod alio lo-
co copiosius est explicandum.

C A P. III.
*Theatri Circique stru-
ctura.*

DE theatro & Circo quali stru-
ctura fuerint pauca dicere co-
gitabam, ne aures nostræ peregrina-
ri videantur, cum in eorum mentio-
nem incidimus, quod sæpenumero
contingat, necesse est. Nam theatri
& amphiteatri coniuncta explicatio
erit, theatrum enim circuli forma e-
rat, quarta tantum circuli parte de-
tracta, vbi scena surgebat duobus
theatri brachijs inclusa quasi frons
totius operis, in quam omni ex par-
te conspectus esset, diuisa in scenam
vnde actores prodibant, *Proscenium*
sive *pulpitum*, vbi agebantur fabulæ,
& *orchestram* humiliori loco posi-
tam saltatoribus seruientem, tamen
si Isidorus lib. XVIII. cap. XLIV. *pul-
pitum & orchestram* idem facit, & nō
ignoramus has voces loquentium
abusu sæpè confundi, ad aliaque sig-
nificanda traduci. Ex duobus thea-
tris dempta scena ampliari que late-
ribus *Amphitheatrum* constabat, qua-
si in vnum iuncta duo *theatra* seu
visoria (vti Cassiodori lib. V. epistola
XLII. verbis vtatur) maiori longi-
tudine quàm latitudine, oui forma,
ac quædam proluxa rotunditas, vti
idem ait. Temporaria atque è ligno
plura fuisse Romæ theatra suspicari
libet, quale illud Curionis apud Pli-
niū lib. XXXVI. è lapide amphithea-
trum primum Statilij Tauri impen-
sa, Augusti suauis factum est in cam-
po Martio, anno vrbs cōditæ DCC
XXV. cuius magna pars ad sanctæ
Crucis in Hierusalem ad ipsa vrbs
moenia cernitur, nam amphiteatru
alterum nobilissimū in vrbe media
priori incēdio deformato Augustus
destruxit. Vespasianus, vti Suetoni
ait in eius vita cap. IX. extruxit, fed

gloriam absoluti & dedicati operis,
Titus eius filius tulit, non Domitia-
nus, vti vulgò hominū persuasio ha-
bet, eodēq; referēda sunt Martialis car-
mina in eius operis laudem li. I. eius
amphiteatri formam explicare per-
gimus, quoniam ad eius instar thea-
tra alia & amphiteatra extracta per
vrbes erant, paucis mutatis. Ac pri-
mum *arena* dicebatur, quoniam ea
sternebatur ad commoditatem pug-
natiū: *Cavea* quod locus cauus erat
ab vtraq; parte in eam altitudinem
erecto opere vix vt oculi pertinge-
rent, & quoniam ex Marco Varrone
li. IV. *cauum* in ædibus dictum, locus
intra parietes relictus ad cōmunem
omnium vsū, qui si tectus erat di-
cebatur *testudo*, si apertus vt lucem
caperet, *impluuium*. Sic Varronis ver-
ba intelligenda putabam, ea operis
amplitudine, vt XXXVII. homines
caperet, vt Victor ait, stantes seden-
tesve, nō explicat. In area, Iouis la-
tiaris ara erecta fuit, sub arca cloacæ
fortassis ad aquas recipiendas aut de-
riuandas, quæ ex pluuia dilabebatur.
Circum opus porticus erat multis ia-
nuis pertusum, feras aut gladiatores
vnde emitteret, supra porticum pro-
iectura moeniorū instar, podium
que, vnde Senatores & Principes spe-
ctabant, clatris seu retijs adiectis ad
maius tutamen, adiecto etiam ad ra-
dicem operis aliquando euripo, hoc
est, fossa aquis plena ad feras arcen-
das. Supra podium gradus succedunt
minori altitudine singuli quàm lati-
tudine, nempe superiorum pedes, in-
feriores sedentes capere debebant.
Erant autem ex intervallo tribus di-
stincti baltheis totum opus cingen-
tibus, vnde præcinctiōes & perizo-
mata vocantur, nimirum prioris po-
dij similitudine latioresque, ad quo-
rum radices via erāt, per quas à locis
in loca alia trāsibatur. Sic Tertullia-
num intelligo, cum cap. III. ait. *Vias
enim vocant cardines baltheorum per
ambitum*, nam quod sequitur, & *dis-
crimina popularium per procliuum*,
ad minores scaldas referri debet,

qui-

quibus ab vno, vt puto, baltheo ver-
sus alterum descēdebat, inter quas
interualla graduum comprehensa
cunei vocabantur à figura deorsum
angustiori, qui cunei diuersis ordi-
nibus attributi erant equitibus, tribu-
nis, militibus, vnde ludos spectarent.
In ipsa autem baltheorum fronte ia-
nuæ paruulæ erant, vomitoria inde
dicta, quod ad accipiendam & red-
dendam multitudinem idonea es-
sent, vt per concamerationes, qua
sub gradibus erant, ingredi & exire
possent. In summo opere porticus e-
rat cum cancellis recta, vnde popu-
lus & mulieres spectabant, aut pedi-
bus stantes, aut è cathedris positus.
Præterea vela erant ad solem arcen-
dum & pegmata, hoc est, machinæ è
ligito plicatiles in alios vsus, & vt pu-
to, extendendis velis seruiens, quæ
pegmata in summo ædificio extan-
tia confixa dixeris. Erant & tubi oc-
culti per gradus facti, vt ex com. mis-
suris lapidum cernitur hodie etiam
Romæ, lotio fortassis reddendo, aut
emittēda aqua pluuiali. Podium, vbi
senat^{us} erat, orchestra vocabatur voce
à sena mutuata, vnde equites specta-
bant equestria, vnde populus popu-
laria. Hæc ex *Iusto Lipsio* lib. de am-
phitheatro, paucis commutatis de-
sumpta sunt. Quæ de circo dicturi
sumus ex Tertulliano, Cassiodoro
que lib. III. epist. L. & Isidoro collegi-
mus, atque alijs. Duplex circus Ro-
mæ fuit: alter flaminius dictus, cuius
nulla certa vestigia extant, alter Ma-
ximus in valle, vt immensa moles
montibus contineretur Auentino
Palatinoque à Tarquinio Prisco pri-
mum constitutus, vt Dionysius &
Liuius aiunt, deinde à Cæsare dicta-
tore Plinius auctor lib. XXXVI. cap.
XV. iisdem vestigijs longitudine sta-
diorum trium, latitudine vnus, sed
cum ædificijs iugerum quaternum
ducenta sexaginta millia homines
sedentes capiebat, ingenti proculdu-
bio vastitate, centum quinquaginta
millia Dionysius ait. Porticus totum
opus circundabant fermè, tecto in-

æquali, quod columnis sustinebatur
inferius, ita vt quasi tres porticus cō-
iunctæ essent, extrinsecus alia porti-
cus erat æquali tecto, officinas in se
habens & cubicula superius, per quæ
venientibus ad spectaculum ascen-
sus, ingressusque erat ad gradus, qui
in hunc modum erant compositi,
supra interioris porticus tectum ima-
parte podium erat adiectis clatris,
quemadmodum in amphitheatro dic-
tum est. Deinde ordine assurgebant
gradus, in quibus erat sededum cum
suis vomitorijs & superiori porticu,
vnde spectabat populus. Baltheos
seu præcinctiones cum suis vijs in
circo fuisse non inuenio: erat tamen
euripus decem pedum latus ad rade-
ces totius operis interius. Erant et-
iam ianua duodecim ad septentri-
onalem plagam, quæ arte quadam si-
mul omnes pandebantur, pinnis su-
perius extantibus moenij instar, vnde
ad oppidum ire dicebantur, vt
Varro ait lib. IV. Ausonius episto-
la V. tredècim portas Circi fuisse
ait, multa enim cum dixisset de ijs,
quæ senario numero in rebus sunt,
addit:

*Ostia quot pro parte aperit stridentia
Circus*

*Excepto medium quod patet ad
stadium.*

Prope ianuas erant carceres à coër-
cendis equis dicti, vnde signo mappa
dato currus (qua etiam mappa expli-
cata ludos Circenses fore populo si-
gnificabatur) egrediebantur, atque
his operibus circundabatur area om-
ni ex parte. In media autem area
secundum longitudinem alia orna-
menta erant, quæ nemo melius Ter-
tulliano descripsit lib. de spectaculis
cap. VIII. Ac primum vtrinque ter-
næ metæ, nimirum sex erant (Cassio-
dorus septem fuisse ait, fortassis obe-
lisco, quod erat in medio, inter me-
tas annumerato) globis summita-
tem singularem terminantibus o-
uorum forma, quæ oua Castorum
vocabant, quibus ludi Circenses faci-
eri erant, vt superius dictum est, cir-

cum

cum eas metas currebant equi, & pō-
pa ducebatur. In medio interuallo
Obeliscus erat Soli sacer litteris AE-
gyptiacis incisus, lōgitudine centum
& triginta pedum globo superius
adiecto flammæ similitudine, vt Isi-
dorus ait, coniuncta æde Solis, eiusque
effigie in fastigio ædis, neque enim
putauerunt sub tecto cōsecrandum,
quem in aperto habent. Erat præter-
ea Obeliscus alter minor lunæ sacer,
vt Cassiodorus ait, longitudine pe-
dum octoginta octo. Adijciabantur
alia ornamenta, sacellum Murtiæ
Veneris antè primas metas, aræ plu-
ribus dijs sacræ, ac nominatim Con-
so deo ara apud metas erat sub ter-
ra: quod consilia, cui ille præerat, te-
cta debeant esse. Porro à Conso ludi
Circenses *Consualia* sunt dicti, & *Con-
sus* idem Neptunus (vt Tertullianus
ait de spectaculis cap. V.) cui totus
apparatus seruebat, qua ratione in
tanta turba deesset? Item columna
varia erant, & mater magna Deum,
quo quæque ordine diuinare non at-
tinet, nam delphicorum effigies ad
Euripi oram effitas puto. Sic enim
Cassiodorus ait, *Euripus maris vitrei
reddit imaginem, vnde illic delphini æ-
quorei aquas interfluunt*; nisi maioris
interpretari delphinos veros in a-
quis illis nataste. Neque plura de Circi
structura dicenda sunt, ad appara-
tum & pompam, qua ad eos ludos
ibatur accedamus. Ab aris & tem-
plis ad ludos Circenses ibant sacrifi-
cij peractis, nimirum vesaniæ illi re-
ligionem prætexentes maiori licen-
tia peccandi, præferbantur simula-
cra imaginisque deorum in ferculis
vt Lilius Giralduus syntagmate VII.
de Dijs gentium ex Plutarcho affert.
Sequebantur *thensæ* quibus Deorum
statuæ aut exuniæ gestabantur ab ho-
minibus coronatis, coronas, inquit
Tertullianus lib. de corona militis,
ad deducendas thêsas cum palmatis
togis sumunt. Currus succedebant
viris onusti & armamaxæ foeminis
nobilibus. Varia vrbis collegia, sacer-
dotes, augures, magistratus, artifices,

plebe promiscua claudente pompā,
quæ vbi ventum erat ad Circum, cir-
cum metas ducebatur, nouisque ho-
stijs maectatis, suas quique sedes pro-
cuiusque gradu & dignitate occupa-
bant, mox signo dato quadrigis aut
bigis nonnunquam trigis aut seugis
à numero equorum currebatur, vt
ex Isidoro & Cassiodoro colligimus,
præcedebant singulares equi, quibus
Circensium ministri vecti denuntia-
bant certamen instare, *defultores* vo-
cati, quod in equos mira velocitate
desiliret, aut de equo vno in alterum
equum transfileret magno spectato-
rum miraculo, pedites etiā nonnū-
quam in Circo de velocitate contēti
debant recto cursu, atque ab oriente
ad occasum, vt Isidorus ait, quod in
Circum maximum conuenire nō sa-
tis poterat à septentrione ad austrum
extenso, vt superius est indicatū. Sic
ad Circum procedebatur. Quo appa-
ratu ad amphitheatrum iretur nō in-
uenio, tamen præcipuum fuisse ipsa
ludorum magnitudo indicat, præter-
ea cæremonia ludis theatralib. ob-
seruata, peractis enim in templo sa-
crificijs, atque defuncti alicuius exe-
quijs celebratis, vt ex Tertulliano c.
X. conijcimus, inter tibias & tubas a-
ffatium ordo procedat ad theatrum
totius pompæ duobus ducibus desig-
natore atque haruspice non sine lictor-
ibus, quod indicat Plautus prologo
quodam. Sanè quis locus haruspici
esset in ludis scenicis aut in exequijs
non satis intelligo, & fortassis pro *ha-
ruspice* in Tertulliano, *auspice* legen-
dum est, nempe qui esset totius cære-
monia & funeris antistes, aut augu-
ria committēdis etiam illis ludis ca-
prabantur. *Designatorem* plerique ip-
sum ludorum magistrum & præfectū
intelligūt, vnus *Iustus Lipsius* in am-
phitheatro c. XV. huic sententiæ refra-
gatur, *designatorem* putans eum fuisse
qui loca ad sedendum dabat, qui à
Martiali *locarius* vocatur. Sed miror
virum eruditum in Vlpiano l. IV. de
his qui notantur infamia non con-
siderasse *designatores* vocari, quos

M

Graci

Græci *Beg, Bevtas* appellant, cum con-
 det *Beg, Bevtas* Græcis esse, *Iudorum ma-*
gistrum, qui præmia victoribus dabat,
 ipsa Vlpiani verba subiicimus. *Desig-*
natores quos Græci, Beg, Bevtas, appellat,
artem ludicam non facere Celsus pro-
bat, quia ministerium non artem exer-
ceant; & sane locus iste hodie à principe
non pro modico beneficio datur. Excide-
 rat illud, in Circo certantes coloribus
 distingui *Prasino & Veneto*, ut Cassio-
 dorus ait, quatuor Tertullianus nu-
 merat cap. IX. hos duos præterea *al-*
bum & rubrum (*russicum* ipse vocat)
 verum facilis est concordia ex *Isido-*
to. Aurigæ enim duobus primis co-
 loribus tantum utebantur, equi qua-
 tuor colorum erant, quos colores
 quatuor anni tempora, aut quatuor
 elementa significare putabant, iisque
 factatos esse.

CAP. IV.

De sensuum voluptate.

Magna est potestas voluptatis,
 vires incredibiles; lenis enim
 quamuis & blanda, non magno tem-
 poris spatio, nisi caues, animi & cor-
 poris partes omnes expugnat, virtu-
 tes eneruat, ipsamque arcem in sub-
 limi constitutâ mentem euertit, atque
 in omne genus vitiorum præcipit dat.
 Rectè & sapienter Plato homines et-
 iam excelsi animi reddi cereos à vo-
 luptate affirmavit, ut cerei inftar mol-
 lis vitij cedant atque impuritati; &
 alio loco voluptatem esse dixit om-
 nium malorum nutrimentum, neque
 aliunde maius periculum vrget, quam
 à circumfusis vndique voluptatibus.
 Iraque ab omni memoria, quos neque
 hostes vincere, neque vlla æstus, frigo-
 ris aut inedia iniuria frangere poruit,
 eos videmus, & legimus illecebris vo-
 luptatum fuisse superatos. Quid enim
 aliud Salomonem ea sapientia atque
 probitate transuersum egit? quid An-
 nibalem Pœnum eiusque copias ho-
 sti opportunos præbuit, nisi Capuanæ
 amoenitates? vina & conuiuia Cam-

paniæ armis inuicti vicerunt. Quod
 Romanis etiam accidisse satis cõstat
 inuictis priusquam Asiæ iactiditates
 commoditateque essent experti, atque
 voluptates alias. Larronibus sanè
 perfimiles suat, quos Aegyptij Philis-
 tias vocabant, amplectentes quos strâ-
 gulare volebant, ut Seneca ait epist.
 LII. ferrea ingenia voluptas quasi i-
 gne victa debilitat penitus & frangit;
 cumque in homine nihil virtute præ-
 stantius sit, huic diuino muneri nihil
 est tam inimicum quam voluptas. Ne-
 que enim ea dominante temperan-
 tiæ, fortitudini, liberalitati, aut cæte-
 ris virtutibus locus est, neque sub eius
 imperio vlla honestatis pars potest
 consistere, quoniam vitiosa & mor-
 tifera est, armaque illius cuius vnum
 opus, mentes hominum expugnare
 atque vitiorum maculis foedare; est
 enim mortis fabricatrix voluptas. Et
 licet Deus hominem ad vitam per la-
 borem & sudorem vocat, cum sit vir-
 tas in arduo posita; ita ad mortem per
 delicias & suauitates festinamus, ni-
 mirum ad verum bonum aspera via
 ducit, malorum imagines ad exitium
 per bona fallacia. Cauenda sunt igitur
 oblectamenta omnia, sensuumque
 voluptates tanquam laquei, ne capti
 ea mollicie in ditionem mortis nos,
 nostraque redigamur. Si voluptati
 cesseris, cedendum est dolori, labori,
 molestiæ, paupertati, quia voluptati
 inimica sunt: ambitio, ira, auaritia,
 ceteraque vitia vno impetu animi oc-
 cupabunt. Dedit Deus sator & parës
 humani generis homini cognitionem
 & appetitum, quibus ad agendum in-
 citatur sponte, nullo cogente, vnde
 inter alios affectus, quemadmodum
 tristitia ex re aduersa oritur, ita ex p-
 speris cum voti compotes euadimus
 aut nos ea spe lætamur, voluptas
 manat, quasi quies quædam animi cu-
 piditate satiata, metaque laborum, mag-
 nam ei suauitatem inseruit, vel ipsa
 tota est suauitas, ut esse velut condi-
 mentum, cuius cupiditate incitati om-
 nia humane vitæ officia, quamuis
 difficilia implemus. Itaque quo dif-

ficilior

ficilior est actio, quæ obire opus est,
 maiorem indidit voluptatem, ut in
 filiorum procreatione considerare
 licet, ne deficeret genera, ardentissi-
 mam cupiditatem admisisse corpo-
 ribus. ut vterque sexus alterum appeteret
 audissimè, eaque ratione propagari
 & multiplicari animantes possent,
 quam cupiditatem cum omnibus a-
 nimantibus dedit, tum in homines
 acriores stimulos habet, vel quia ho-
 minum cognitio maior est, mollior
 caro; vel quia genus hominum am-
 plius propagari voluit: vel ut virtus,
 cuius solus homo est capax cum ve-
 hementiori voluptate rãquam cum
 domestico hoste pugnaret, nam qua
 incitamentum ad virtutem esse debet,
 ideoque à conditore data est, si mo-
 dum excedat certissima virtutis labes
 est. Cæteræ quidem animantes præ-
 ter eam voluptatem quæ ex coitu, &
 quæ ex pabulo percipitur, nullam a-
 liam aut vix sentiunt, ad eam certè
 referuntur aliorum sensuum functio-
 nes oblectamentaque. Vident ut ap-
 petant quibus ad cibum opus habet,
 audiunt ut pericula fugiant, congre-
 garique possint, odoratus pabulo ser-
 uit, neque enim florum aut aliorum o-
 dorum & aromatum suauitates om-
 nino percipiunt. homini verò data
 est infinita voluptas, quæ sensibus o-
 mnibus capitur, ut in vitium cadentem
 virtus reprimeret. Stupra enim & a-
 dulteria, & omnia flagitia nullis alijs
 illecebris nisi voluptate excitantur.
 Sed discrimen est, nam cibi & libidi-
 nis nimia voluptates vituperantur,
 atque in vitij ponuntur. Quæ ex o-
 culis, auribus, aut odoratu percipitur
 non item, quæ plerisque occasio erran-
 di est, nullam ut putent aspectu lu-
 dorum, aut auditu musici concentus
 vituperationem incurri. Rectè enim
 Aristoteles eos tantum in continen-
 tes vocari ait, qui tactus aut gustatus
 voluptate superantur, qui immodicè
 re vtuntur venerea, aut ciborum lu-
 xum conlectantur, Philoxeno simi-
 les; gruis collum à Dijs immortalibus
 sibi datum optanti, quo se diuitibus ci-

bi sapore oblectaret; qui aut videndo
 audiendoque modum non tenent, quis
 eos intemperantes vocarit? nempe
 quoniam priores voluptates cum cæ-
 teris animantibus communes habent
 eas solas aut maximè probro damus;
 quasi in similitudinem brutorum ho-
 mine degenerant, quod in aliorum
 sensuum voluptatibus non cõtingit; aut
 fortassis quoniam illæ priores acri-
 ores sunt, eoque magis nocent nisi mo-
 dus adsit, certis finibus circumscriban-
 tur necesse est, à virtuteque corrigantur,
 cuius partes sunt prosequi salu-
 taria, amouere atque repellere con-
 traria. Sed & in alijs voluptatibus
 quoddam incontinentiæ genus esse
 potest minus fortasse vulgò cognitum,
 verissimè tamen aurium & oculorum
 voluptas ex aspectu ludorum, vocum
 & cantuum suauitate suscepta non mi-
 nus vitiosa est, neque minus exitiosa
 quam oblectationes aliæ. Quis enim
 non luxuriosum & nequam iudica-
 rit eum, qui totos dies desideat in thea-
 tro, aut scenicas artes, lyristas & cõ-
 mædos domi habeat victus atidita-
 te eius voluptatis? omnes enim cor-
 poræ oblectationes irritamenta vi-
 tiorum sunt, & ad corrumpendos ani-
 mos turpitudineque foedandos mag-
 nam vim habent. Omnino ex tactu
 velut ex cõmuni fonte vniuersæ sen-
 suum voluptates deriuantur, quoque
 magis illi coniunctæ sunt vehemen-
 tiores existunt, cum sensus omnes in
 carne sint, per quam voluptas tactus
 diffusa est, ex ea quasi per quinque ri-
 uulos in omnes sensus diducitur. Sic
 voluptates cæteræ ex carne ortæ ad
 eam referuntur, & quasi limo susce-
 pro à reb. externis in se reflexe totam
 carnem, & per eam animam inficitur
 quo minus probitati operâ dare, De-
 umve cõtemplare tranquilla men-
 te possit, uti Basilii docet lib. de vir-
 ginitate, vnde hæc hausimus. Nullis
 enim finibus praua hæc cupiditas re-
 sistit, ignis instar quò plura damus
 plura petit, sæpeque ab honestis volup-
 tatibus progrediens momento tem-
 poris ad illicita trahit, atque ab vna

M 2

volu-

voluptate in diuersam tacto tran-
tu in turpitudinē desinit. Eam Græci
per hydriam significarunt, quam in
palude delitescere, & multa capita
habere sinxerunt fabula non ine-
pta. Voluptas. n. carni insita in mul-
tos sensus quasi capita diffunditur
magno periculo, nisi vniuersa vno
ictu opprimatur, nam qui cupiditati
indulgendō quasi vnum caput præ-
scindit, indulgentia bellua illa mul-
tiplicior exurgit, maioresq; impetus
habet, igne poti⁹ quam ferro exscin-
denda, cælesti inquam ope & chari-
tatis ardore magis quam humana in-
dustria. Cuius etiam rei gerebat ima-
ginem tum adeps animarum, quem
Deo vniuersum offerri diuinæ leges
præcipiunt. Leuit. cap. 3. vers. 17. & ca.
8. vers. 16. ad significationem non
partem voluptatis, sed vniuersam,
quoad eius fieri possit, abdicandam
videri: tum vitulus pro sacerdote ob-
latus, cuius adipem, qui erat super vi-
talia (Græca super *intestina ventrem-
que* habent) & reticulū iecoris, duos-
que renunculos cum aruinulis suis
diuina lex offerri iubet ignis alimen-
tam. Nimirum sunt voluptates que-
dam, quib. carere penitus possumus,
quales venereæ sunt, eas *remes* signi-
ficant cum suo adipe cremati, alijs
carere prorsus non possumus, vt que
ex gustu, visu, audituq; existunt, quod
ventris & iecoris adipem in cœdio cō-
sumendi significant, non venter ip-
se, iecurve. Ergo voluptates nimia
præscindantur, quoniam vitiorum
fomenta sunt, & vitijs pabulum sub-
ministrant, susceptæque semel nullis
resistunt finibus, sed ad turpiores ob-
lectationes identidem prouocant,
intimis visceribus stimulos libidinis
commouent, & naturalem illum in-
citant & inflammant ardorem, donec
totum hominem in laqueos æternæ
mortis inducant, nulla que re magis
in vita peccatur, quam praue huic cu-
piditati frenos laxando, quam com-
pescere initio atq; cōprimere multis
extitisset salutare, qui sua certè ruina
cæteros cautiore debent efficere, ne

se hac labe pesteq; infici sinant, quan-
tumuis sensum se insinuet, & honesti
specie fallat.

C A P. V.

*Scenacur oblectet tan-
topere.*

Quæ si vera sunt, voluptates sen-
suum quas appetunt, qui corpo-
pori vt pecudes seruiunt, ita inter se
comparari, vt ex vna alliciatur alte-
ra maiori turpitudine; quid contin-
gere credamus, quibus in *scena* fami-
liare est totam turpitudinem oculis
haurire atq; auribus? Num innoxios
temperatos, sanctosque dicemus? an
potius in cœno volutari atque mor-
te, q̄ in voluptate est, sicuti vita per-
petua virtute comparatur. Quo loco
mirari conuenit, cur homines tan-
topere *scena* ad se rapiat, vt contem-
ptis cæteris vitæ officijs eō pleriq; cō-
currant, totosq; dies in ea voluptate
consumant, tanto sæpè animi motu
in furorē concitati, vt non minis
spectaculum præbeant quam ipsi hi-
striones, ij ipsi qui spectati venerunt,
clamore, plausu, lacrymis. Sed nimi-
rum quasuis hominum arte in v-
num locū omnia voluptatum instrū-
menta congesta sunt, quæ singula ad
detinendos, ac suspendendos homi-
num animos magnam vim habent.
Primum enim insoliti casus & ad-
mirabiles commemorantur mirabi-
liori aliquo exitu terminati, vt in
tragedijs & comœdijs perspiciamus,
ita incredibilia cōponi, vt facta non
ficta videantur esse. Porro insolita
admirari, quotidiana continere, hu-
manum est: suntq; maximè mirabi-
lia, & maximam exprimunt volupta-
tem, quæ maximè inexpectata con-
tingunt, maximè periculosa videtur.
Quod si nudis sæpè narrationib. re-
rum capimur, historiaque quoquo
modo scripta oblectat animos, cum
sunt natura curiosi sermunculis etiā
anicularū & fabulis detinemur: quid
faciant cum nitore sermonis & elo-
quen-

quentia accesserit? quanta gratia nar-
rationi addetur? quæ altera eius ob-
lectationis causa existit, præsertim
verborum luminib. & sententiarum
tota oratione distincta, vt pratū flo-
ribus, gemmis aurum. Deinde versus
numerosi & ornati titillant animos,
& quo voluerint impellunt, eoque
magis nitore suo persuadent, & faci-
lius adhærent auditorum memoria
atque animo. Qui enim numeris cō-
stamus omnium, maximè numeris
capimur, numerisq; adstricta oratic
vehementiores motus in omnē par-
tem solet concitare. Nam quæ verbis
carent, aëris & neruorum dulces so-
ni, suauis & canoræ voces addita fa-
bulis non parum suauitatis adiiciunt
cum sæpè soli sine fatierare multo
temporis spacio audiuntur. Fingun-
tur mores hominū omnis ordinis.
conditionis. ætatis, voce, gestu, habi-
tu, lenonis, meretricis, parasiti, iuue-
num, senumque, in quib. multa sunt
notatu digna deridiculaque. Neque
referuntur tantum verbis, sed ipsis o-
culis subiiciuntur, quod multo mai-
orem vim habet. Sales iocique adiji-
untur ad risum multitudinis excitan-
dum. Postremo quæ maior est illece-
bra, pulcherrimi adolescentēs, aut
quæ maior pestis est, puellæ eximia
venustate producuntur in theatrum,
aptæ oculis detinere non petulantis
multitudinis, sed prudentum etiam
hominum & moderatorum. Num
vllius gemmæ, floris aut animantis
decor cum humana pulchritudine
possit comparari? Num vlla res potē-
tius oculos atque animos seclit,
etiam si nuda obijciatur? iam orna-
tus planè regij, & in morem antiquū
conformati quantū venustatis, quan-
tum oblectationis addunt? Longum
est ire per singula, quæ si exequi & di-
latare pro dignitate velim, nullum
finem reperiat oratio. Atque hæte-
nus de honestis comœdijs, tragedijs
que dictum est, in quas si tam multa
conferuntur voluptatem facientia,
quid si ad turpitudinem singula re-
ferantur? quæ oblectatio maximè o-

mnium deuincit homines, atque ita
vt vel ipsa nuda commemorationē
animos rapiat? quid si de stupris vir-
ginum fabula est? de amoribus mere-
tricum, lenonum turpitudine, num
ea voluptate potentior aliqua exco-
gitari possit? non arbirror. Obijciun-
tur enim menti irritabiles formæ,
suggeruntur fomenta vitiorum, &
ex rerum imagine ac commemora-
tione cupiditas excitatur, atque si-
mulatis amoribus quasi veris inter-
sint turpi voluptatē spectatores in-
gurgitantur, quasi in sentina volu-
tati. Quod an sit vitandum atque om-
ni ratione detestandum pericu-
lum, hac disputatione conabimur
demonstrare.

C A P. VI.

*Veteris & nouæ comœ-
diæ discrimen.*

EX omnibus spectaculis, quæ Græ-
cis & Romanis quondam in vſu
fuerunt cæteris antiquatis, scenici
fermè ludi relictū modò sunt, qui om-
nium maximè exterminari debe-
bant, atque è moribus nostræ natio-
nis cōcelli. In alijs enim ludis quod-
dam tyrocinium & meditatio virtutis
erat ludicris ad vera certamina &
bella corpore exercito, vbi iactu, lu-
cta, cursu equorum, sagittandi perit-
ia certabant. In theatris dies totos
residentes corpus otio, animum li-
bidine frangunt. Verum priusquam
ad nostrā theatra venio, quid verus
comœdia à noua differret explican-
dum est, altiori sumpto principio.
Soliuagi initio homines in certis se-
dibus ferarum ritu pererrabant: nul-
lo certo imperio deuincti, nisi quate-
nus naturæ impulsu quæque familia
ei honorem deferebat maximū, qui
cæteros ætate præibat. Ea cum nu-
mero augebatur, quandā populi for-

mam representabat, unde pagi nati sunt, ex pagis multis mutui praesidij causa ne a potentioribus premerentur, vno delecto capite in locum vni conuenientibus vrbes sunt constitutae ciuium numero, & maiori cultu praestantes, adiecti ludi ad multitudinem alliciendam detinendamq. Quod institutum vbiq. terrarum tenuit. Athenienses etiam nondum a Theseo in vrbs formam coacti rudiori more agrestique instituto per agros sacris operati, tum eos qui sacrificio interfuerant, tum externos scommatis dicerisq. quadam dicitate impetebant: quod rusticis etiam in Italia imitati sunt, post messem peractis sacris in se inuicem simili procacitate ludentes, neque a verborum obscenitate abstinentes nonnuquam alternis versibus *fescenim* ex eo dicitis, quod a Fescenina ciuitate Hetruria is mos ad caeteros dimanarit. placuit is ludus vrbano populo, & qui dicendo valebant ad id argumentum versibus tractandum animum applicuerunt in Graecia Italiaque. Sic rusticis exclusis ingenia vrbana aliorum mores taxando se exercuerunt, non modo versibus factis, sed etiam procedentes in scenam spectatores, absentesq. carpebant, taryra amaritudine, magno nonnuquam dolore eorum qui notabantur. Vnde a sano principio suscepta licentia, cum poetae sepe priuatis affectibus seruirent, auditores asperis faceris elusi iurgia concitarent, lege cautum est, ne quemquam liceret nominatum in scena notare. Ita genus illud comediae abolutum est, quae vetus est dicta nouae comparatione; ac ne permissum quidem diu, quod poete facerent coeperunt, vt obliquis dicitis tacitisq. nominibus aliquem perstringerent. Ergo sublata veteri comedia, noua successit, qua de virginum stupris, nuptijs iuuenam, meretricum fraudibus agebatur, nullo nominatum ne oblique quidem perstricto ab histrionibus, qui in multa quibus rerum turpitudine a verborum

obscenitate reperant, vt August. ait li. II. de ciu. Dei c. 8. Veterem comediae Graecia ferme retinuit nullis satis coercita legibus aut exemplis calamitatum ex ea licentia carpenti alienos mores natis, vt ex Aristidis sophista oratione de hoc argumento conijcio; cuius deinde metio reditura est. Roma maiori seueritate morum posterioris comediae genus secuta est, & erat antiquitus lege duodecim tabularum veritum: *carmen malum describere*, quo fama alterius coinquinetur & vita, & ludi scenici non ante quadringentesimum vrbs annum suscepti sunt, certè Tito Salpicio Potito, Caio Licinio Stolone consulibus, cum peste laboraret populus, ex libris Sibyllinis voti, tametsi aliquando viri insignes tacite ab histrionibus taxabantur, vt Diphilus tragædus dicitis in Pompeium magnum manibus verba illa fabulae pronunciauit, *miseria nostra Magnus est*. Valerius Maximus lib. sexti cap. secundum. Mimis etiam, vt refert Iulius Capitolinus, quosdam coram Maximino Imperatore versus Graecè pronunciauit, quibus eius immanitatem notauit. *Elephas grandis est & occiditur. Leo fortis est & occiditur. Tigris fortis est & occiditur. Caue multos si singulos non times*. Hoc erat discrimen veteris & nouae comediae, Graecae & Latinae, vtrique commune vitium, quod conuitia in Deos impune iactabant dignos cultoribus talibus. Quam foeditatem Arnobij verbis accutare praestabit lib. quarto aduersus gentes extremo, poetarum licentiam redarguentis, Deorum probra carminibus explicantium. Quod idem in scenis ab histrionibus factitatum his verbis accusat. *Sed poetas tantummodo licere voluistis indignas de Dijs fabulas, & flagitiosa ludibria comminisci. Quid pantomimi vestri, quid histriones, quid illa mimorum atque exoleti generis multitudo? Nonne ad usum quæstus sui abutuntur dijs vestris, & lenocinia voluptatum ex insurijs attribunt, contumeliasq. diuinis? Sedent & in spectaculis publicis sacerdo-*

cerdotum omnium, magistratumq. collegia Pontifices maximi, & maximi Curiones, sedent quidecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines, sedent Augures interpretes diuinae mentis & voluntatis, nec non & castae virgines perpetuæ nutrices & conseruatrices ignis; sedet cunctus populus & senatus; consularibus functi patres, dijs proximis atque augustissimi reges; & quod nefarium esset auditu, gentis illa genitrix Martia, regnatoris & populi procreatrix amans saltatur venus, et per affectus omnes meretriciae vilitatis impudica exprimitur imitatione bacchari. Saltatur & magna sacris compta cum infalis Mater: & contra decus atatis illa Pessimuntia Dymnime, in bubulci vnius amplexu flagitiosa fingitur appetitione gessire, nec non & illa proles Iouis à Sophocle in Trachinijs, Hercules pestiferi regimini circumpetitus indagare miserabiles cadere inducitur eiulatus, violentia doloris frangi, atque in vltimam talem disfluentium viscerum maceratione consumi. Quæ & ille in fabulis ipse regnator poli sine vlla numinis maiestatisque formidine adulterorum agere inducitur partes, atque vt fallere castitatem alienarum possit familias matrum, ora immutare salacia, & in speciem coniugum subditij corporis simulatione succedere. Haec Arnobius. Sic deos violare facilius putabant quam homines stulta persuasione decepti vltione nulla, nullis in populo motibus, quod de Christiani populi moribus tublatum esse penitus, fatemur, nemini fore impune si in theatro caelestes audeat verborum procacitate tentare. Illud cõtedimus, qui res turpes in scena actitant, earum rerum commemoratio ne non minus nocere neque minus arcendos esse, neque permittendum vt in sua turpitudinis gurgite diuti iaceant.

CAP. VII.

Comedias Diuorum cultui non conuenire.

Difficile est prauam consuetudinem conuellere longo tempore

magnoq. assentiu multitudinis cõfirmatam, celeberrima festa comœdijs actitandis celebrare solita; ac periculū est ne diuorum cultū hac disputatione imminuere voluisse videamur nō sine aliqua impietatis suspitione. Conandum est tamē, quoniam nūquam graui⁹ peccatur, quā in epta religione suscepta. Ordinar autem vnde facilius aduersarios cōuinci posse putabā. Dico oportere Deū immortālē, diuosq; oēs omni latitię significatione colere, votis, sacrificijs, cætu, floribus, festa fronde, ramalib. opere topiario, nihilq; omnino prætermittere eorū quæ religionem & pietatē in animis mortaliū augent: qui quoniam sensibus ducuntur, externo rerum apparatu, ornatu, pompa capiuntur maximē: Contēdo tamen histriones à festis populi Christiani & templis exterminari penit⁹ debere, quod priusquam ex ipsorum persona & argumentis quæ tractant confirmem; illud dicam Aristidē sophistam neq; nostris moribus, neque religione nostra imbutum, orationē edi disse qua Smyrnæ, (quæ est ciuitas Ionix) hoc ipsum persuadere conatus est, decorū festis comedias non conuenire, neque ludo agere, quod honestum non sit. Atque ille quidem eas comedias insectatur, quibus ex Graeca licentia conuitia in praesentes absentisque iaciebantur, in quam prauitatem pleraq; eius argumenta diriguntur, non pauca nostro etiā proposito fauent. Ea sunt nullum libamē aut sacrificiū gratius dijs esse, quam si animū suscipiamus optimum & pacatissimum; decorum celebritates mutuae benevolentiae atque amicitiae vincula esse: quæ res dijs maximē curę est. Amico praesente viro graui cõuitium dicere audirevè, quis ferat? Deos minori reuerentia prosequi, qui cõueniat? Optima honestissimaq; dicēda semper sentiendaq; in festis, quæ ad religionem pertinent, multo magis cū voce praconis omnibus, qui adsunt, initio rei sacrae denuntietur *εὐφραίνε*, hoc est, benedicere, qui ergo cõuentat ad diuos

honorandos turpissima verba vsurpare: qui conueniat quæ neque facere neque pati intra lupanaria fas est, hæc in medijs templis canere? Et quidem in sacrificio offerre quæ lege sunt vetita, impium est, quid honorare deos coru opere & arte, quibus nulla pars probitatis inest? Si inter canrores difsonet aliquis, eijcitur cum probro; si v. iuuerſus chorus absonum canat, fetemus? præsertim pueris & virginibus præsentibus, quos domi & in scholis vt honesta loquantur & audiant, curare debemus, num ea publicè audire patiemur, quæ si priuatim impudenter dicerentur, mores euertentur singulorum? & miramur tantam malorum colluuiem in republica vigere, cum vbi sanctitatis domiciliu n est, tantam prauitatis sementem fieri patiamur? Num iuuenes impijris magistris erudiendos tradamus? hæc enim excusatio affertur: in comædijs vitæ humanæ varios casus exprimi, reteri fraudes, documenta tradi, quibus iuuenes cautiores reddantur, quos ego aberrare prorsus cõtendo. Neque enim ebriorum est sobrietatem suadere, neque turpissimus quisq; ad probitatem docendam præceptor idoneus sit, qui ad virtutem à vitio, ad rationem à furore, ab immanitate ad humanitatem publicè auditores reuocet. Ianuæ curam non credamus cuius, ne quid domi contingat quod dedecus afferat, sed probatæ fidei viro: filios & vxores atque omnem vrbanam multitudinem docendâ, idque in templis, profiligatæ vitæ hominibus tradamus: atque quos sobrios ad colloquium nõ admitteremus, neque cum ijs confociaremus vocem, ijs ebrijs & amantibus fidendum putabimus? eorumque opera credemus dies festos multo celebriores euadere? apage dedecus ac nefas omnibus piaculis procuranda. Verum Aristidis argumentis compedio recitatis ad Augustinum progrediamur qui lib. secundo de ciuit. Dei cap. tercio decimo antiquos Romanos ridet, quod histriones no-

tarent infamia; ijdem scenicis ludis deos honorados putarent, qui enim conueniat ignominia notare atque in infamium numero ponere, per quos diuinus cultus augeatur. Ipsa Augustini verba subiicimus: *Sed respondeatur mihi, inquit, qua consentaneitate homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici deorum honoribus admiscentur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non nouerat, qua etsi ad oblectamentum voluptatis humana quærentur, & vitio morum reperent humanorum, diu eas sibi exhibere petiuerunt. Quomodo ergo abijcitur scenicus per quem colitur Deus? & theatricæ illius turpitudinis, qua fronte notatur actor, si adoratur exactor?* In quo multo prudentiores Græcos fuisse contendit, qui actores fabularum repente à scena & teatro ad summos honores & magistratus euehebant, quasi dijs sacros & cælestibus in primis gratos. Sed & aliquando à Romanis histriones templis fuisse prohibitos quasi deorum cultui non conuenientes. Tacitus libr. quarto decimo his verbis indicat: *Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quanquam scena pantomimis, certaminibus sacris prohibebantur.* Qua ergo fronte histriones de foro raptos è publicis diuerforijs in templum Christiani inducant, vt per eos sacra festorum læticia augeatur? quos Ecclesiasticæ leges. d. 33. Can. maritum. à sacris ordinibus repellunt, quomodo ipsorum opera consentaneum sit credere diuinum cultum diebus festis illustrari? Sed obijcis fortasse eos in templis, non in turpibus argumentis versari, sed sacras historias referre, aut ex diuinis libris petitas, aut ex sanctorum hominum historijs. Quod vtinam verum esset, & non potius ad mouendum populi risum obscenissima quæque actarent, & est acerbillimum negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. Scimus sæpè sanctissimis

tem-

templis præsertim inter fabulæ actus chori ad instar adulterorum furta, amores turpes recitari; vt honestissimus quisque ea spectacula vitare debeat, si decori & pudori consultum velit. Et putabimus tamen quæ à modestis hominibus fugiuntur, ea cælestibus esse grata? Ego putarim potius quasi sordes & religiõis ludibria hos omnes ludos à sanctissimis templis esse exterminandos, præsertim à publicis histrionibus actitatos; nam cû turpi vita sint, religionẽ fœdare potius sua ipsorum ignominia videtur, & assueti turpibus etiam in sanctissimis locis odorem quo imbuti sunt ore, oculis, & toto corpore exhalant; ac nescio an aliquando fabulã agant, quin verba turpia vel imprudentibus sæpè excidant, & hos tamen contendemus diuinis celebratibus adhibere reſed fac, quod nunquam accidisse probabis, histriones seuera aliqua lege constrictos intra modestiæ fines contineri posse, ac sacras tantum historias cum dignitate referre: contendo nõ minus eum morem religionis sanctitati fore exitiale, neque minus dedecus reipublicæ afferre, qui enim conueniat ab hominibus turpibus diuorum res gestas referri, eosq; Francisci, Dominici, Magdalene, Apostolorum, ipsius etiam Christi personas sustinere? an non id sit cælum terræ aut cœno potius, sacra prophanis miscere? Imagines in templis magna honestate depingi iubetur, & impudicam sceminam Mariæ aut Catharinæ, probrosam hominẽ Augustini aut Antonij personam repræsentare patiemur? Quod Arnobius certè lib. quarto cõtra Gentes extremo ab antiquis factitatum reprehendit: vt histrionibus deorum personæ imponerentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa est: etiam mimis & scurrilibus ludicris sanctissimorum personæ interponuntur Deorum; & vt spectatoribus vacuis risus possit atque hilaritas excitari, iocularibus feruntur cauillationibus nomina, conclamant, et assurgunt theatra, cauea omnes concrepant tragoribus atq;*

plausibus. Idem Tertullianus accusat in Apologia. c. quinto decimo. *Quid, inquiens, quod imago Dei vestri ignominiosissimũ caput et famosum vestit? quod corpus impurum, & ad istam artem efforminatione productum. Mineruam aliquam vel Herculem repræsentet? nonne violatur maiestas, & diuinitas consupratur laudantibus vobis?* quæ verba ad nostros mores transferas licet, atque in antiquis vitijs interpreteris nostrorum licentiam & turpitudinẽ accusari. Itaq; si duoru optio danda esset, malle ab histrionibus prophanas fabulas agi, quã sacras historias, quibus diuorum personæ cum decore atque honestate referri debent, quod eos facere nõ posse persuasum habeo, tum ob eorum vilitatem, & dedecus, tum ob foedissimos mores paremq; actionum leuitatem & turpitudinem. Et ipse cogitabam in templis festisq; Diuorum, cuius causa instituta sunt, omnia ad pietatẽ & modestiam debere esse comparata, quibus rebus animus excitatur ad religionem & ad rerum diuinarum contemplationẽ, ijs cõmuniter & priuatim vacadũ esse risus, plausus, clamores an id præsent per se quisq; considerabit, quod si nequam & perditus haberetur, qui solus aut cû paucis in templis id faceret; an meliorẽ putabimus qui cû vniuerso populo id faciat? sed quid hoc loco diutius hæsitamus? cum lege Ecclesiastica vetitũ sit ludos theatrales in tẽplis agere, quæ lex incipit, *Cum decorem*, De vita & honestate clericorũ. *Interdũ*, inquit, *ludi sunt in Ecclesijs theatrales & non solum ad ludibriũ, (sic lego) spectaculi introducuntur in eis monstra laruarum, verum etiam in aliquibus festiuitatibus diaconi, presbyteri, ac subdiaconi insanie sua ludibria exercere præsumunt.* Quæ vtraque legis conditor Innocentius tertius deinde fieri prohibet, cuius interpretes tamen de prophanis spectaculis interpretatur, ne multorum cõsuetudinẽ reprobare necesse sit, scilicet comædias de argumentis sacris in tẽplis agentium; quã sententiam

tiam

tiam hoc loco neque refellere est animus neque probare; ac satis habere si quemadmodum qui ex sacramento ordine sunt, ludos scenicos committere vbi cumque verantur, ita histrionibus (quod Panormitanus in eam legem indicat) generi hominum corruptissimo templa essent clausa. qui siue prophana, siue sacra argumenta tractent, parem mihi videntur religioni contumeliam facere: & in quocumque argumento ad ingenium redeunt, in medijsque actionibus ad verba turpia & gestus passim dilabuntur. Sed quoniam Innocentius larvas a templis arceat, crediderim tripudia, quae more Hispanico magno strepitu & fragore tympani modos planu pedum modulante concitantur a larvatis hominibus, remouenda esse; quid enim nisi perturbationem orationibus priuati, & publice canentibus afferunt? Est quidem prouinciali lege cautum ne templa ingrediantur, priuquam precibus & diuinis laudibus finis sit impositus. Verum id non satis seruari compertum est, cum circum templa, circūque chorum vbi canitur cum strepitu edant, qui non minori impedimento sit quam si penitus irrumperet. Et est litteris proditum in Saxonia villa colbecke ipsa natalitiorum Christi nocte decem & octo viros & foeminas in coemeterio choreas agentes, neque ad sacerdotis in templo sacrificantis praecipuum cessantes eius Dira imprecatione integrum annum saltare compulso, ac eadem ad unum perijisse salutis anno 1012. auctores Vincentius & Trithemius, & minor quorum exempla inuitantur, supplicium eorum non perhorrescere. Adda etiam modos musicos accuratioribus, quos passim in celebrioribus festis usurpari videmus, additis omne genus instrumentis contra legem Ecclesiasticam inuictos esse, quae lex Iohannis 22. inter extrauagantes refertur, *De vita & honestate clericorum*, cuius initium est, *Docti sanctorum*, quae eo pertinent non ut moueamus susceptam pridem ab omnibus ferme con-

uetudinem; sed ut indicemus quanta cautela opus sit, quantaque moderatone usurpari debeant, quae a maioribus reprobata fuisse non possumus ignorare; debereque eos quorum interest curare atque efficere, ut similia feruiant pietati, neque populus cuius causa haec suscipiuntur, ad templa non secus concurrat, atque ad spectacula, ludos & celebritates alias profanas, quae maxima corruptela morum est, & sanctissimae religionis labe. Neque turpes cantilenae audiuntur, aut quae turpitudinis memoriam excitent ad obsecrarum modos, mutatis quamuis verbis, decantatae, quod graue crimen est omni supplicio vindicandum. Sed noui multitudinis vanitatem, cantorum licentiam (quippe corruptissimum ferè id genus hominum vitij est) nunquam impetrabimus ut debitis finibus se contineant, praefectos monuisse satis habeam, atque vnde dilapsa est, ad histriones referatur oratio; legesque imperatoriae quid in hac re sanxerint explicandum est. Variè quondam habitata ac sepe immutata eius rei forma ab Imperatoribus est, & plerique ludos scenicos ad oblectandum populum permisissent, ea tamè exceptione ne diebus Dominicis, Christi natali, Paschae atque Quinquagesimae diebus committerentur, quod sanxit Valentinianus Caesar anno salutis 425. Codicis Theodosij, lib. XV. tit. V. *De spectaculis*, lege, *Dominico*, nimirum quinta, quod maiori seueritate Gratianus Valentinianus & Theodosius sanxerant anno 389. lege, *nullus eodem* tit. ne quis iudex ijs ludis vacaret, nisi natali Imperatoris & imperij die, quod die vel in lucem editus, vel imperij erat sceptrum sortitus, idque ante meridiem tantum, & post epulas ad spectaculum redire desisterent. Quod si de spectaculis accipiendum putet, quae publico sumptu exhibebantur, non resistam, modo eadem lege concedas diem solis, id est, Dominicum ab ea vanitate esse exemptum; & merito, ne populus quod die diuino cultui vacare debebat

debat

bebat & debet, ad theatra recurreret; ab schola virtutum & pietatis studijs ad terra impuritatis omnis & impudicitiae gymnasia. Non ergo censabant Imperatores ludis scenicis diuinum numen coli competenter, quos diebus festis fieri verabant. Nunc vide quanta peruersitas, ratio quam praepostera, histriones impuros in templa vocamus, neque satis celebrem diem festum fore putamus, nisi mihi veste insolenti & rugosis sinibus festiua laetitia augeatur.

C A P. VIII.

Mulieres in scenam induendas non esse.

Sequitur prauitas alia, neque inferiori neque minus repellenda, mulieres excellenti pulchritudine, eximia actionum venustate & gratia inducuntur in theatrum, quod maximum est irritamentum libidinis, & ad corrumpendos homines potissimum valet. Nimirum histriones cum studia omnia lucro meriantur, & ad quatuor alliciendam, quam non ignorant aspectu mulierum & auditu maxime capi, omnes fraudes suspiciunt nulla honestatis cura. Vincit officium linguae tanti sceleris commemoratio, eo amplius quod haec etiam turpitudine suos patronos habet, non quosuis de populo, sed viros eruditionis & modestiae opinione praestantes. Quorum errori quoniam latius patet, & altas radices egit, meri quantum in nobis situm erit, hac disputatione conabimur. Neque enim in tam malo statu res est, ut desint sanae mentes quibus haec turpitudine displiceat; & est principum munus resistere leuitati multitudinis & perditorum hominum temeritati. Neque ignoramus antiquis temporibus mulieres in scenam fuisse inuectas, quod primus Phrynichus tragædus fecisse

traditur, ut muliebrem personam in scenam induceret, Gregorius Giraldus auctor. Et in floralibus ludis foeminae nudabantur pudendis modo inuelatis. Alexander ab Alex. lib. sexto dierum genialium ca. octauo, sed vulgati pudoris & seruae publicae excretae, praeterquam nostrae religionis expertes, vti leges variae indicio sunt, praesertim in C. Theodosij lib. XV. tit. VII. de scenicis l. I. II. IV. & VIII. & IX. Tertullianus lib. de spectaculis c. XVII. *Spurciam per mulieres in scenam representari ait, & prostibula publicae libidinis hostias in scenam proferri perditas feminas*, quas insigni impudentia corpora etiam nudasse, omnemque aetatem obiecta specie libidinis expugnasse passim atque corrupisse, sua quoque aetate Chrysostomus multis locis accusat, ac praesertim homilia sexta extrema ad secundum capitulum Matthaei longa oratione inuectis in spectaculorum vanitatem. *Deinde*, inquit, *quale illud est, cum in plateis nudam & eximiam nobis aspicere, imo neque domi quidem, sed etiam si id forte contingat in iniuriam tui factum putet; cum verò ascendis theatrum, ut viros utriusque sexus pudorem obrutusque proprios pariter incestes, nihil tibi inhonestum credas accidere? Non enim istud dicas, meretrix est, sed quia natura ipsa est, idemque corpus & meretricis & liberæ. Si enim nihil esse opinaris in tali re obscenum, qua gratia cum id ipsum in platea videris à capto resilio incesso et in uerecundiam seuerius exagitas? nisi forte credis eadem rem non similiter esse turpem, cum separati sumus, & cum congregati omnes una sedeamus.* Haecenus Chrysostomus. Nudas quidem in nostra theatra mulieres prodire non arbitror, tamen si quid in hoc genere inaudiebam, nonnunquam in ipsa actione nudari, certe tenuissimis vestibus indutas prodire, quibus membra omnia figurantur, ac ferme subijciuntur oculis. Mulieris verò aspectu pulchrae & ornatae, praeterquam gestus & verba in molliciem fracta adiungentis, quid potestius esse possit ad illiciendas

animas

1. Tim. 2. 12

2. Reg. 11. 2

animas, atque in sempiternam mortem impellendas inflammandasque ego sanè nō video. Mulierem in Ecclesia docere Paulus vetat, ne vox eius audiētes moueat ad libidinē. Sic Anselmus interpretatur: & erit qui sibi & alijs securitatem ab eo periculo polliceatur? Dauidem Prophetam sanctissimū aspectus scēminæ in multa mala præcipitem dedit; & erit qui ab ea peste se satistutum putet? ludus inquit, est, sed lud⁹ ille ad vera peccata trahet feriatque mala. Mulier in platea obuia curiosus intuentem sepe capis; quid ijs putemus contingere qui tanto studiō mulieres scēnicas spectandi ad theatra currunt? & certè diuina lege præscribitur, Matth. 3. cap. *Qui vidit mulierem ad concupiscendum eam, iam machatus est eam in corde suo,* & Iob ca. 31. ait: *Pepigi fœdus cū oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.* Nimirum oculis ne cogitet præscribit: quoniam ex aspectu cogitatio sequitur; neque fas est aspiceret quod concupiscere non licet. Num in fornace incensa aliquis euadat incolumis? at qui theatra Babylonica fornace magis incēsa sunt subdente cacodæmone malleolos, excitanteque flammis, turpes cogitationes & cupiditates, tum ob alia, tum ex aspectu & auditu muliebri concitatas, & est ignis potentior qui mentes quam qui corpora depascitur, eo calamitosius, quod qui cōburuntur nihil sentiūt, alioqui nō riderent, sed lacrymis lætitiā mutarent, & est genus infortunij grauissimum, calamitatem putare delicias, quod Chryostomus ipse copiosius disputat homilia octaua, de poenitentia initio. Multum mihi de sua constantia fide re videntur, qui prudentes volentesque in ea se conijciunt pericula, sibi que incolumitatem in tantis laqueis pollicentur; aut quod verius puto vilem habent animam suam, eamque minoris multo quam corpus faciūt, quod vt rucatur, maiorem profectō cautionem adhibent. Verū sit hæc communis vulgi calamitas, vt hu-

mana cælestibus, temporaria sempiternis potiora habeant. Illud miror homines prudentes ad eam vanitatem rapi, atque spectaculis sitienter incumbere: neque considerare suo exemplo minores in eundem interitum traherē. Præterea eo non cōtentum malo, communi amentia patrociniū præstant, vt sine reprehensioe peccare videantur. Negant spectacula hæc ex sese ad prauitatem ferre, sed abusu hominum; quem si præstare debeamus, solem ipsum de medio tollere necesse esset, quæ est enim sub cælo res, quæ ars, qua hominum malitia non abutatur, ad prauitatemque conuertat. Quod argumentum quoniam alio loco recurrit, nunc prætermittendum est, & quod addit copiosius explicandum, aut comedias in vniuersum abdicandas, aut mulieres si non velint, vltro inuitandas vt fabulas agāt; maiori enim periculo pueros elegantes induci veste muliebri & ornatu, quo aspectu ad præposteram atque nefariam libidinem spectatores sollicitentur, quod flagitium diligentius cauendum disputant, non immerito sanè; quid enim ea fœditate turpius exitialisque est? Itaque in templa etiam turpes has mulierculas induci iubent, induciturque. Quod his annis non semel factum est in augustissimo Hispaniæ templo, & eius exemplo in alijs tota prouincia, quod horrescent audire aures, de quibus rebus egerint, piget pudetque dicere. Nimirum velamen malitiæ quærunt, aliud agunt, aliud agere videri volunt. Deus immortalis, in hoc argumento quanta præterea vitia insunt? Primum per mulieres non muliebres personæ, sed militum etiam, lenonum, seruorū aguntur. Deinde Hispanorum nationi suspicio criminis imponitur, à quo natura abhorret (paucos excipio) siue institutione recta, siue ob diligentiam & seueritatem magistratuum. Et nos in prouincijs quibus id malum viget, scimus sæpè pueros nullo discrimine in scenam prodijisse, variaque

perfo-

personas, vt res se dabat, cum dignitate elegantiaque aditasse. Cupiditas autem muliebris sexus latius patet, maioresque multo impetus habet, non solum in corruptissimis hominibus & prauis, quales sunt quæ pueros amoribus indulgent, sed in alijs etiā viris aliqua probitatis & modestiæ laude conspicuis. Deus enim, vti Basiliius ait lib. de virginitate initio, cum cōderet animantes in vtrumque sexum distinctas, æstrum mutua cupiditatis inseruit corporib. inter homines maximè, qua se inuicem appetent & mutua cōiunctione gaudent, maiore multo in viro; nam fœminā imperio viri & potestati subiecit, quippe de eius latere formatā velut partem obedire toti sanxit, virū autem quasi cicurauit fœminā desiderio & amore, feritate & robore temperato. Diligit enim eam vt propriū membrū, & per cōmixtionem quasi sibi iterum vnire satagit. Sic fœmina in se quādam virtutem habet miraque potestatem trahendi ad se virū, non secus ac magnes cū ipse non moueatur, ferrum ad se rapit, quo factum vt fœminæ corpus & partes gratiores sensibus quā viri sint, mollis, candida, acuta voce & suauis, decentissimo oris & toti⁹ corporis habitu. Neque temerè de viro nō autem de fœmina dictum est, Genes. cap. secundo vers. 24. *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ.* Monentur quidē viri magis mulierum aspectu: sed & fœminis periculum è contrario imminet, si viros aspiciant præsertim nudos. Quod secutus Augustus ab athletarum cerra mine muliebrem omnē sexum submouit, vt Suetonius in eius vita ait, cap. XLIV. Contra hanc potentissimam cupiditatem pugnare debent quicumque pudicitie dignitatem consequi student, nunquam interrupto vsque ad vitam finem certamine. Quod an ijs faciant qui tanto studio ad theatra cōcurrunt, pius & modest⁹ lector considerabit. Hoc igitur primum & maximū incōmodum ex hac thea-

trali licentia existit: sed & alia subiicienda sunt. Fœminas scēnicas quæ histriones conlectantur & adiuuant forma esse venali, qui enim tot viris procacibus & ociosis circumseptæ dies noctesque pudicè viuant? miraculi instar esset maioris profectō quā si ignis ardeat in aqua: & ex turpi quæstu plerumque raptæ, siue cōiunctæ connubio histrioni vniciuiam ex eo infami cōmitatu, siue quod sæpius accidit stupri consuetudine cum aliquo deuincto posito amplius in theatro pudore ad ingeniū redeunt, & vulgato inter plures corpore omnibus exitium afferunt, suisque artibus multos demētant, quod Circes faciebat herbis & cantibus, hoc est, arte meretricia homines vertens in feras. Scimus superioribus annis, in quadam horum hominum societate à iudice, quod ex ipsius ore auditum est, vnam quampiā ex hoc grege, quæ Magdalene personā sustinebat, deprehensam turpi consuetudine iunctam esse cum eo histrione qui Christum Dei Filium voce, gestu, habitu representabat. In signem fœditatem, atque eo maiorem quod magno populi plausu audiebantur, saepeque spectatoribus excutiebat lacrymas. Neque id genus turpitudines quæ multæ existunt, & passim exempla offeruntur, vindicari possunt, cum nullis certis sedibus per oppida & vrbes histriones errent vagi & inconstantes maiori que libertate peccandi. Deinde aspectu earum mulierularum concitati iuuenes otiosi & perditī, quorum magnus numerus vbi que est, quid non faciunt, quas fraudes non suscipiunt, vt incensam cupiditatē expleant? Scimus sæpè agmine factō ex composito eas mulieres rapuisse ad libidinem, detraxisseque histrionib⁹, vnde rixæ graues, vulnera & cædes extiterunt iuuenibus inter se de præda, & cum histrionibus ferro certantibus. Neque dubium est sæpè eos iuuenes, ex alijs in alia oppida migrare contemptis parentibus, & re familiari præ amore earum

N

mulier-

CAP. IX.

Theatra non esse publice
histrionibus desig-
nanda.

muliercularum cæcos amentesque
in ferrum flammamque irruentes, A
neque cessantes donec consumpta
illæ pecunia vacuos domum exsuc-
cosque remittunt. Nam sæpè maritis
ipsis patientibus ad turpem consue-
tudinem admittuntur, cum omnia
quæstus causa pati decreuerint, & lu-
cri cupiditate ingentes fraudes igno-
miniamque in omni vita suscipiant.
Certè histriones alij lenonum par-
tes implent, suam operam perditis B
iuuenibus carissimè venditantes in
singulas preces maiora dantibus mu-
nera. Præterea oppidatim copiosa
materia oblata lenæ suas artes exer-
cent eas mulierculas illiciendo, vi-
ros promerendo, qui earum cupidi-
tate inflammantur. Omnino turpif-
simum est cum per medias plateas,
in ipsis hospitij adolescentibus nobi-
lissimi nulla decoris cura eas foemi-
nas comitantur, latus stipant, non
secus atque incensa libidine canes,
aut equi hinnientes visa equa, ad
quam prurientes libidine post par-
tum ardenti cupiditate rapiuntur
feroces & rapidi, nulla fræni, aut sel-
foris cura, ne fustis quidem tergus
quamvis verberantis. Quæ probra
qui digna non putat, quæ omni stu-
dio depellantur, ferreus sit, & com-
muni hominum cæterorum sensu
rationeque destitutus. Senfere Impe-
ratores periculum, cum fidicinam
nulli licere, vel emere, vel docere,
vel vendere, vel conuiuijs, aut specta-
culis adhibere sanxerunt. I. fidicinam
libr. XV. tit. VII. de scenicis in codi-
ce Theodosij, sensit Augustus qui Ste-
phanionem histrionem, cui in pueri-
lem habitum circumtonsam matro-
nam ministrasse compererat (in sce-
na scilicet) per terna theatra virgini-
cæsum relegauit. Suetonius in eius
vita cap. XLV. num minori cautio-
ne & seueritate hac nostra æta-
te sit opus in tanta mo-
rum labe, tor vbi-
que depraua-
toribus?
(.)

PER partes exequi disputationem
volumus priusquam de summa
agatur; atque de quo sæpè dubita-
tum est nouo facto principio expli-
care, num certam sedem histrioni-
bus, domum, aut theatrum extruere
expediat rebus communibus & pri-
uatis, præsertim tributo imposito (ea
enim species obtenditur) vnde ino-
pes alantur, aut quod in alias publi-
cas vitilares impendatur. Sit ergo
hoc disputationis exordium. Manu-
ram theatri sedem alta cogitatione
conceptam, mirabili magnificentia,
exquisito opere primus Romæ Cn.
Pompeius extruxit, nam antea scena
ad tempus ex materia facta, & sibi-
tarijs gradibus vtebantur, tanta cer-
tè ex eo opere populi gratia & plau-
su, vt quod neque triumpho de victis
hostibus parti, neque res aliæ præcla-
ræ in pace gestæ, neque generis nobi-
litas & potentia pepererunt. Magni
cognomen ex ea fabrica accesserit,
vt Cassiodorus affirmat libr. quarto
epistola vltima, cum de theatro Ro-
mæ restituendo ageret. Vnde, inqui-
ens, non immerito creditur Pompeius
hinc Magnus fuisse vocatus. Quo al-
lusit acutissimè, Tertullianus lib. de
spectaculis cap. X. cum dixit. Itaque
Pompeius Magnus solo theatro suo mi-
nor, & quæ sequuntur. Id fuit multi-
tudinis iudicium, quæ paleæ instar le-
uissimæ in omnes partes circumfer-
tur, & voluptatis cupiditate cætera
vitæ studia metitur. Nam prudentio-
rum magnæ partis reprehensionem
incurrit, vnde laudem captabat, eius-
que rei varia fama fuit, vt cunctis fe-
rè nouis rebus accidit, laudabāt mul-
ti accusabant alij. Sic docet Tacitus
lib. XIV. productis vtriusque partis
argumentis, quæ à nobis hoc loco
summa colligenda sunt. Multitudinis

ignauiam

ignauiam augeri dies totos in thea-
tro cōtinuatis seueriores accusabāt: A
sedendo in theatro (nam antea stan-
tem populū spectauisse) aboleri pau-
latim patrios mores p lasciuia, gym-
nasia & otia & turpes amores exer-
cendo principum exemplo, quæ ma-
xima perniciēs est. Suauis oratione &
carminibus fractos ad modos decan-
tatis eneruari animos & pollui. Die-
bus adijci noctes cœtu promiscuo, &
ex vtroque maiore peccandi cōmodi-
tate, atque hæc in hanc partē argumen-
ta profer. In alteram quibus licentia
placebat, quæ semper maior pars est,
pluribus argumentis vtebantur. Ma-
iores ab spectaculis non abhorruisse
pro fortuna vrbs quæ tunc erat: a Thuf-
cis histriones acciuiisse, alios ludos ab
alijs puincijs. Neminem Romæ ho-
nesto loco natum ad theatrales artes
degenerasse totis ducentis annis, ex
quo primum ij ludi fuerant in Vrbe
cōmissi à L. Mumij triumpho. Cōsuli
parimoniam ppetua sede locata, nec
nouo quotannis sumptu repetito.
Populo efflagitandi alia certamina
causam non fore scenicis ludis con-
tento. Oratorum & varum victorias
incitamentum ingenijs fore. Demum
neque iudicibus, alijsque Patribus gra-
ue fore aures tantisper ijs voluptati-
bus dare. Neque villo insigni probo,
aut facinore id spectaculum eatenus
fuisse foedatum. Sic antiquis tempo-
ribus disputatum est, cum nondū Eu-
angelij lumē mentes hominum illu-
strasset, neque ijs legibus cōtinentiæ &
pudicitie, quibus nostra natio, adstrin-
geretur. Vt quod in ea temporū fœ-
ce, & morum labe dubitarum est, no-
bis pro certa lege esse debeat, nequa-
quam populi Christiani moribus &
sanctitati conuenire, vt per vrbes &
oppida, certa perpetuaque sedes histri-
onibus derur, eaque libertas & frequē-
tia ludorū quæ ex ea theatri structura
necessariū sequeretur. Quod subie-
cta argumenta magis etiā confirma-
bunt. Per nū enim facto theatro præ-
sertim cellulis aditis, vnde honesta
conditione viri, & foemine spectent

(de quo Toleti agitatum, suscepraque
his annis deliberatio est, Salmatiæ &
Madriti vsurpatū) occulto aditu ne
ab alijs videantur, occasio manifesta
prebetur honesta conditione viris &
foeminis inter se liberè cōueniendi,
præsertim domus aut theatri magi-
stro venali; nā qui emit magno ven-
dat necesse est, omnem licentiā qua
ab illo flagitare homines perditū po-
terunt, fietque ex theatro Lupanar
multo exitius quam alia. Sic enim
Romanorum tempore, vt Isidorus
ait, theatra Lupanaria, vocabantur lib.
XVIII. Etymol. cap. LII. quod ad ima
theatra in cellulis, fornicibusque pro-
stituti pudoris mulieres habitarent
magna mercede: cum incensam spe-
ctaculi turpitudine libidinem conti-
nuò perditū in eas iuuenes despumia-
rent. Sit fiet vt nulla sic pudicitia vir-
ginis aut nuptæ, quæ non facilè ea
theatri commoditate polluat &
corruat, nullo qui retineat quo mi-
nus liberè ad spectaculum eant, qui-
bus locis alijs omnis licentia præcisa
erat custodia multorum septis om-
niumque in eas oculis coniectis, sub-
lata opportunitate occulti cum a-
masijs congressus. At puellas custo-
dire difficile est, nisi se ipsæ custodi-
ant, acurè Alexis poëta Græcè dixit:
*Ουκ εστιν ετι ταχιστα τι γρημαται
Ουτε αλλο δυσφιλαιων εδεν ως γυναι.*
Quod Ouidius latinè verbis alijs nō
minori elegatia expressit his verbis:
*Dure vir imposito tenet custode puella
Nil agis; ingenio quæque tuenda suo
est.*
Rectè hæc nisi sciremus multa scele-
ra oblata occasione perpetrari, quæ
ca sublata non fierent, adulteria, cæ-
des, pecularus. Est sanè difficile cor-
ruptam animo foeminam contine-
re, nullūque reperiri conclaue po-
test tam abditum atque obsecratum
in quod nō felis & adulter penetrēt,
vt quidā alius poëta Græcus ait. Ve-
rū ne corrumpantur animo mul-
rum sublata licentia & sermonis cō-
mercium prodest; & vt maximè de-
prauatus sit animus, si vitari profus

N 2

peccata

peccata nō possunt, efficitur certē vt minus sēpē & minori populi offensione committantur. Atque de primo argumento hactenus. Alterum est frequētiore fore ludos perpetua sede publicē designata, quā omnino sit opus allicienre ad ludendum spectandumque loci opportunitate, & praeffectus cum magno domū eam aut theatrum conduxerit, histriones vndique conquirat necesse est, nullumque diē elabi sine ludo patiatur, diebusq; noctes continuet, q̄ magna perniciēs esset. Iuuenes enim & adulescentes contempto patrū imperio, atque re familiari, auelli ab ea vanitate nulla arte poterunt, excitabit in dies audiret audiendi grata spectaculi nouitas. Opifices & agrestes, quorum res fidesque in manibus sitae sunt, relicto opere quotidiano frequentabunt ea loca, quanta cum calamitate familiae dicere non attinet, res ipsa loquitur; eo amplius quod otio & desidīa deditos ad laborem reuocare si velis, nā tu multum laborabis, neque tamē multum proficies. Famuli à debito heris obsequio auocabuntur, nihil impediēte plagarum metu prae auditate audiendi, domi rapiēt vnde scenae pretium soluatur. Foeminae pudore posito, domusq; cura sprete audissimē cōcurrent, quod scimus hoc tempore factitari, sēpēq; ante meridiem domos relinquere, vt vespertinae fabulae spectandae locū opportunum capiant; vnde rixae & iurgia domestica extant, cōcitanturque per domos. Et est pudicae foeminae se limine continere nisi res necessaria compellat, quod fabulae cōmentum Phidias statuarius adumbravit cū Iunonem coniugij praesidem testudini insidiētē depinxit, quod animal lentē mouetur, & voce caret, cū contra Salomon Prouerb. 7. capit. meretricem depingens, *garrulam* esse dixerit & *vagam*. Missos facio viros graues aetate nobilitateque, aut ex ordine sacrato, quorum si hoc tempore aliquis numerus concurrat magno suo & vrbs dedecore, quid futurum

putamus, si certū theatrum ponatur in plures partes distinctum, vnde singuli pro conditione & dignitate spectare possint non vno omnes aditu admissi redditique, quam magnam turbam eius conditionis hominum fore credimus? detestabilis turpitudine, sed tanti voluptas erit. Deinde histrionum numerus, qui his viginti superioribus annis maior multo quam solebat est factus, extracto certo theatro per vrbes & oppida immensum augetur, pondus iners reipublica atque inutile, cum sint eneruati voluptatibus; lucri enim spes & auiditas multos excitabat vt scena polluant voce & firmitate laterum valentes, qui ingenium & vires corporis potuissent ad meliora studia conuertere, rempublicamque bello, aut pace alijs artibus adiuuare, neque enim sine magno numero poterunt tam multis theatris & frequētia maiori ludorum, qualem fore diximus, satisfacere. Ipsique praefecti adulescentes etiam honesto loco natos ad scenicas artes seducent lucri auiditate & vestigalis, quod penderē debent necessitate compulsi. Labor omnia. Sed certē magnam pecuniam vim id genus homines, à quibus minimē oportebat corradent varijs artibus, pretium pro loci commoditate augentes sediliaque, quod iam faciunt, noua mercede locantes, alijsque artibus quarum peritia valent, omnesq; vias norunt redigendae pecuniae, & pecuniae causa omnia faciunt. Postremò num iuuenes ex his peruigilijs & baccanalibus, aut strenuos milites, aut bonos senatores fore credimus? discent illi quidem tam frequēti ludorum inspectione amare, rixas & iurgia miscere idonei erunt; frigoris & inediae iniurias, armorum pondus, alias molestias sustinere, qui poterunt? cū totos dies residere in theatris cōsueverint, quo tempore aut equos calcaribus incitare, & flectere cū dexteritate potuissent, aut iactu & sagittis certare, aut aliaratione vires corporis exercere certē

pacis

pacis artes commentari. Et quidem oblectatiōes moderatae esse debent, neque tales quae vires eneruent, animū frangant, sed quoad fieri poterit verarum virtutum preiudicia, meditationesq; Magni enim refert quibus voluptatibus à tenera aetate affuescant iuuenes, quippe à primis annis magna ex parte caetera pendent. Nam si magno vestigali sublato theatro republica priuari accusent, risum tenere nō potero; neq; enim tati lucrum esse debet vt mores populi & religio negligatur. Verū ita res habet. Cū superioribus annis generale hospitium infimę genorū plebi, qui aliena ex misericordia viuunt, alenda de publico in quibusdā ciuitatibus Hispaniae pareretur, neq; facile via se daret ad eos sumptus tolerandos, viderēt aut multas histrionū societates vniuersa prouincia vagari, pecuniasq; corradere vndiq; quibusdā viris prudentib; fore è republica visum est, si parte eius lucri ad alēdos egenos cōuerterent, publica domo aut theatro cōstituto, magnoq; alicui locato. Sic enim futurū cogitabant, vt & inopū miseria succurreretur, & multa illa histrionū licentia cōprimeretur, praesertim additis legib; & inspectoribus, q̄ scelerū materia auferrent, modestieque curā gererent: consilium sanē praclarū, si facta cogitationibus responderent, aut verò vllis legibus franari posset histrionum prauitas, vanitas spectatorū, nimirū nulla res tam praua est, cui non species honestatis possit obtendi. Et mihi ij homines Magni Pompeij factum imitari voluisse videntur: Is enim vt reprehensionē euaderet, quasi theatro cōstituto turpitudinis officinā instruxisset, Veneris templo theatrū quasi appendicē adiūxit, religionis sanctitate nouam structuram velatur. Sed praestat ipsa Tertulliani verba subijcere. Itaq; inquit, *Pompeius Magnus solo teatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoq; memoriae suae censoriam animaduersionem, Veneris adem superposuit, & ad de-*

dicationem edito populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit, cui subiecit, inquit, gradus spectaculorum. Ita damnatum & damnandus opus, templi titulo praetexit, & disciplinam superstitione delusit. Sic Tertullianus. Ergo Pompeij imitatione cum hospitio theatrum iugant, quo maius lucrum sit, vt Salmantica in tanta eruditionis luce factum scim? Et ipse mirabar quae à maiorib; euersa sunt theatra, certē neglecta conciderunt, à nobis studiosē reponi, idq; pietatis specie. Neque enim similes pretextus maiores nostros fugerunt, neque minoribus necessitatibus reipublica tunc erat implicata, si credidissent fas fore ad haec subsidia confugere, vt satius putem generalibus hospitij carere, neq; de publico pauperes alere, quam tātis incommodis & periculis rempublicam implicare. Sēpē à censoribus Romae euersa theatra idem Tertullianus ait capit. X. de spectaculis, quasi morum certissimā à lasciuia labē, & erit in populo Christiano haec professione sanctitatis qui restituenda contendat? vincit rei indignitas orationis facultatem, neq; excuses nostra theatra non esse conferenda cum antiquis neq; maiestate operis, neque ludorum apparatus, turpitudinem loci accusamus non structuram modum, riuus tenuis naturam cōtinet fontis vnde manat, surculus arboris, vbi coaluit, succum habet. Per omnes penē ciuitates cadunt theatra, inquit Augustinus libr. I. de cōsensu Euang. c. XXXIII. cauae turpitudinum & publicae professiones flagitiorum; Et nos ea instauranda contendamus?

CAP. X.

Histriones à mysterijs arrendos esse.

Histriones ignominia infamiaq; notari manifestū est ex l. i. ff. de his qui notantur infamia, cuius legis

N 3

hac

hæc verba sunt. *Infamia notatur q. ab exercitu ignominia causa, ab Imperatore, e.ve cui de ea statuendi potestas fuerit, dimissus erit. Qui artis ludicre pro-motiandi ve causa in scenam prodierit, qui lenocinium fecerit.* Ergo histriones in scenam procedentes inter infames numerantur, sed ita, si in publicam scenam semel saltim & iterum procedant, & in fabula de reb. obscenis agatur, sic enim verba eius legis viri docti interpretantur, & temperant eam severitatem, Panormitanus in explicatione capituli, cum decorè, de vita & honestate clericorum, & Sylvester in summa, verbo infamia, nu. IX. Neq; refert in præcipuis argumentis obscœnitas veretur, an in intermedijs actibus, ipsi ve cantilenis ad modos obscœnos & turpes decantatis, aperteq; aut oblique turpitudinè indicantib; vtrūq; enim æque turpè est, paremque perniciem affert, neq; minus incendium excitat in auditorum animis excitata memoria turpitudinis quàm aperta cœmémoratio, eò amplius quod ex insidijs illarum vulnus difficilius vitatur. Sic Romani veteres genus id hominum non modo honore civium reliquorum care-re, sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt, vti Augustin. Ciceronis verbis ait, lib. II. de civit. cap. XIII. Quod si histriones qui civi-modi sunt, infames habentur, peccato mortali sint obnoxij necesse est; neq; enim tam graue supplicium innocentibus imponeretur aut leuiter peccatibus, quod si artis sordes & ludibriū notari quis putat, cur baiuli, lanij, car-bonarij, aliq; sordidissime artes nulli subijciuntur infamia: Accedit huc ceteros, qui ea lege inter infames ponuntur, graui oēs noxæ teneri, lenones, raptores, præuicarij in iudicio, aliq; omnes, quid ergo causa sit cur histriones à cœmuni lege exemptos, innocereq; esse faciamus? Præfertim cum is infamis dicatur, cuius vita & mores reprobantur, vt colligitur ex glossa, ff. de in ius vocatis l. sed si hac lege. §. prætor. Obijcit tamen non nemo, atque nostram sen-

rentiam, quæ aliorum communis est, refellit dupliciter. Primum quod ea l. ff. de ijs qui notantur infamia multi numerantur inter infames, quorum nullum peccatum accusare licet, vtdua nubens denud ante præfixum legibus luctus tēpus, *conuictum* contrahens inuito eo sub cuius potestate degit, præterea *militis imbecilles*, seu pusillanimes, sed cur nō potius *ignavos* dixit, quos graue crimen designare certum est, siue professione artis, cui erāt impares, siue desertis castris præmetu, aut alio quopiam facinore designato. Neque enim vulgarem infamiam qua vulgo notantur milites, iniuriam quam acceperunt non reponentes hoc nomine dignam putarim, alij qui in argumento sunt positi, cum ea facerent quæ legibus erant verita, peccare putabantur, dignique esse qui plesterentur, & tunc legibus commutatis, seu potius iure Pontificio correctis cum peccato amota infamia est. Opponit deinde *histriones*, si honesta argumenta tractent, & ab omni turpitudine abstineant, nihil peccare & subijci tamen infamie. Ego verò cū S. Tho. 2. 2. q. CLXVIII. art. III. ad III. existimo statuoq; commercio hominum inter se ludum esse vilem, atque adeo artem quæ eo refertur concessam esse, neque histriones peccare, si finibus quos præscriptus honestatis se contineant, quamuis venales sint, & lucri causa artem exercent. Sed neque esse infames, absit enim vt quos vtilis esse facimus, eisdem ignominia inflicta reiiciamus. A iudicibus quidem quodam præiudicio, seu præsumptione legis habentur infames, quoniam id genus hominum pecuniæ causa omnia facere, & quamuis turpitudinem suscipere præiudicium habent. Si tamen aliquis exceptione vsus certis testibus confirmari in omni actione honestatē renouisse, nulla is profectò ignominia afficietur, fortassis etiam ad sacratum ordinem recipitur, cur enim minus quam ceteri ex sordidis artibus ad melio-

ra se

ra se conuertentes. Nam priori histrionum generi interdictum est ad sacros ordines assumi c. maritum, d. XXXIII. Neque id solum, sed can. Apostolorum XVIII. à sacris ordinibus repellitur, qui duxerit mulierem publicis spectaculis mancipatam. c. si quis viduam, secundo d. XXXIV. non propter artis sordes, vt glossa interpretatur, sed quia venali omnes esse corpore persuasum erat. Idem à mysterijs, sacra; Eucharistia arcedi sunt. c. pro dilectione. de consecratione. d. II. quo loco Cyprianus ab Eueratio rogatus, an histrio, qui nostris sacris imbutus artem eam, qua masculus frangebatur in foeminam sexu arte mutato, pueros docebat, tamen si ipse à theatro cessauerat: esset à communione fidelium repellendus? Responder epistola LXI. nec maiestati diuina, neque Evangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor Ecclesiæ tam turpi contagione foedaretur. Quod si egestatem excusabat, Ecclesiæ sumptibus aleretur; si minus ea Ecclesiæ sufficiebat, certè Carthaginensis, cui ipse Cyprianus præerat, & quo eum transferri mandat. Ergo quod sæpe dixi, histrio obscœna agens, vt infamis & crimine ob-

noxius repellatur penitus à Sacramento Ecclesiæ, nisi cessare velit, atque nisi mutatæ mentis sub mortem signa saltem dederit sepulturæ Ecclesiæ: & funeris ex ritu Christiano honore carere debet, vt alij omnes manifesti peccatores XIII. q. II. c. quibus. Quare histrio quidam non ita pridem Tauri, quæ veteribus Sarabis in Vaccæis fuit, in ipsa actione repente extinctus cum pugione districto amoris impatientia se velle perimere simulās, Iouem, Mercurium, Plutonemque inuocaret, non debuit intra templum sepeliri. Licet è socijs quidam excusabat in animo illum habuisse intra paucos dies cessare, & mutata veste monachum induere, quæ illis civibus vt contra facerent, stropa seu excusatio imposuit, quo loco ac censura di-

gni sunt, non solum qui apertis verbis turpia referunt, sed etiam qui oblique & dissimulanter turpitudinem designant. Nam & olim Romanorum tempore turpissimi, quamuis histriones à verborum obscœnitate temperabant, quos nemo, vt arbitrator, excusare velit, eò perniciosiores, quod si secus agerent, adiutores facile obscœnitate verborum à theatro fugarent. Atque huius generis esse statuo actores fabularum fermè, qui vulgo in Hispania versantur opera venali; aperte enim aut dissimulanter quasuis turpitudines in omni fermè actione obijciunt auditorum animis, lenonum fraudes, amores meretricum, virginum stupra, aliaque quæ commemorare non est necesse; eoque quasi turpitudinum maculis foedatos, repellendos ab Ecclesiâ esse, & Sacramentorum sanctitate decerno. Ipse nunquam his scenicis ludis interfui, neque verò decere putabam, vt sacerdotes aut monachi fabularum auditione sacratum ordinem sugillarēt, Sed ea tamen cani referri que audiebam, quæ neq; ipse sine pudore scribere possim, neque alij sine tædio audiant.

CAP. XI.

De theatri musica.

CVM multa insint in theatris, quæ ad corrupendos populi mores & animos magnam vim habent, tum musici concētus in vtranque partem plurimum valent, siue ad informandos mores, instruendosque ad virtutem, siue ad deprauandum, de quib. quoniam frequens vsus est in theatro, hoc loco disputare constitui, atq; explicare nō modo ad oblectandum animos vim habere,

N 4

scd

fed etiam ad permouendos, varie- que concitandos animi affectus, quibus humanæ vitæ conditio tota peragitur & constat. Et quidem voluptatis tantum causâ musicam institui, quemadmodum somnus & porus ad reficiendas animi ac corporis vires, quidam existimârunt. Neque dubium est magnam parere voluptatem; qui enim numeris constamus, quod arteriæ pulsus & alia multa, foetus formatio in vtero, partusque declarant, numeris etiam mirificè capimur, siue recitentur carmina, adstricta oratio numeris mirè afficit instar aëris per angustias tibiæ compressi mentis sensibus carmine explicatis, siue modulatis vocibus varij animi affectus & motus exprimantur, incredibilem oblectationem capimus: eaque oblectatione non modo curæ mitigantur, sed etiam feri, agrestesque mores emolliuntur quasi igne ferrum, quod Polybius lib. quarto declarat. Arcades, quæ gens in Peloponneso erat, cum propter cæli rigorem & tristitiam aëris magnos labores in colendis agris sustinerent, duritiam atque asperitatem morum ex ijs laboribus prouenientem, musicæ modis mites ac tractabiles reddidisse: eoque non solum pueros, verum etiam adolescentes atque iuuenes vsque ad trigessimum annum in ea diligenter exercuisse, homines alioqui vitæ difficilis atque austeræ; Cynethensesque, quæ pars Arcadiæ est, eo more priuatim contempto, ex morum feritate in maiora scelera & multas calamitates incurrisse, quam musicæ vim antiquissimi poetæ fabularum commento significârunt, cum Orphei cantum feras demulcisse. Amphionis cythara per se lapides ad structuram Thebani muri concurrisse ex ipsis rupibus, & lapicidinis auulso nullo scindente aut mouente, dixerunt. Sed præter oblectationem ad affectus animi concitandos multum musica valet, atque aded vt memoriæ sit prodi-

rum Timotheo ad Alexandri mensam canente, Orthium regem repente in furorem actum, ad arma prosluuisse, continuoque mutatis modis reuocatum ad sobrietatem. Quod vt quasi mendacio confictam narrationem certè in maius auctam repudiemus, tametsi multa alia similia commemorantur. & Plutharcus lib. de musica extremo seditiones, morbosque grassantes musicæ præsidio non semel sedatos affirmat; ex diuinis profecto litteris Dauide pulsante, Saulis regis mentem malis incurfibus furiatam, ad sanitatem fuisse reuocatum constat. Diuino, inquis, numine, non humano præsidio; esto, sed quid prohibet affirmare animi anxietate, quæ ex atra bile concepta erat, musicæ vi sedata minorem dæmoni potestatem fuisse ad Saulem vexandum, quod magni auctores existimârunt. Quod si tantoperè affectus animi exprimit & concitat, moribus in vtranque partem informandis multum possit necesse est. Quid enim virtutes sunt, aut in quo magis versantur, quam vt animi motus compefcant? Vnde vitia oriuntur, nisi ex affectibus deprauatis, effreni cupiditate, inflammata ira, nimio timore, tristitiave; atque cum id veteres philosophi haberent exploratum, in ciuitatum constitutione non parum referre existimârunt, si legislator ad aliquam suæ prouidentia partem pertinere existimaret, quali musica vulgò in ciuitate vterentur. Itaque Plato ex Damonis sententia nusquam musicæ modos mutari absque maxima legum mutatione affirmavit, eoque magnam cautionem adhibendam, quali ciues musica vrantur. Et ex eo Aristoteles libro octauo, Polit. à capit. quinto vsque ad calcem libri, de ea re suscepta disputatione negat ex tribus modis, quibus vulgo vtebantur *Phrygiam harmoniam* aut *Lydiã* puerorũ institutioni conuenire. Sed *Doricam*, quoniam Phygia harmonia vehementes motus

habet.

habet. Lydia nimium remittit animum. Dorica constantior est, & motum virilem magis continet. Præstabit tamen ex Cassiodoro lib. II. epist. XL. & in propria disputatione de musica in quinque genera ex nominibus prouinciarum, vbi reperta sunt appellatione indita, musicam partiri. *Doricum Phrygium, Æolicum Iastium, siue Asium, siue Ionicum, & Lydium.* Quæ genera modique Hemitonio inter se superantur, prius à posteriore, nimirum Doricum à Iastio, Iastium à Phrygio, Phrygium ab Æolio, & hoc à Lydio, sed & singulis generibus bini alij toni si addantur, hoc est Dorico Hypodorium & Hyperdorium, & cæteris eodem ordine quindecim omninò harmoniæ genera existent simili modo inter se comparata, vt prius à posteriori Hemitonio tantum superetur. Quorum rationem ex Cassiodoro lib. de mathematicis disciplinis, vbi de musica propriè tractat, licet perspicere. Nam ad affectus concitandos in hunc modum seruebant. *Doricus* pudicitia equabili harmonia & constanti, belloque conueniens erat. *Phrygius* pugnas excitabat & furorem, & quoniam deorum cultui adhibebatur, præsertim in Orgijs Bacchi *religiosus* dictus est. *Æolius* simplici ductu progrediens animum sedabat, somnumque conciliabat. *Iastius* varius erat: eoque intellectum acere credebatur, atque ad rerum cælestium contemplationem excitare. *Lydius* compellit remissione modorum & oblectatione nimia querulus dictus, quod querelis, vt arbitror, inter amantes seruiret, eo nomine præter cæteros modos musicos maximè infamis. Quæ sunt à nobis desumpta ex Cassiodoro & Apuleio floridorum lib. I. Porro eam vim concitandi, mulcendive animi affectus, quam veteres eius temporis variis concentibus tribuebant, in nostris modis non vsque aded experimus; ac ne satis quidem constet, quales illi concentus essent, & quibus modis

hac nostra ætate respondeant. Inter Ecclesiasticos modos, quibus diuinæ laudes in templis decantantur, *Doricus* concentus primo tono respondere creditur, *Phrygius* tertio, *Ionicus* quinto, septimo *Lydius*, medijs interuallis veterum concentuum cæteri toni. Ipse varia carminum genera, præsertim Lyricorum esse cogitabam, quæ ad lyram decantata, & suis numeris, & vocis atque citharæ modis exactè respondentibus, præterea sententiarum pondere vehementes eos motus in animis concitabant. Quæ vis hoc tempore magna ex parte excidit, nihilque minus nostros magistratus & principes sollicitos habet, quam ea cura, quali musica populus iuuenescque vulgò vrantur; vt mirari non debeamus, tantam morum labem in hac temporum face existere, atque aded vitia omnia agmine facto, in ciuitates & oppida incurrisse nullo discrimine sexus, ætatis, aut conditionis; ac præsertim in leuitatem & turpitudinem incubuisse fractis passim modis musicis, maximè theatri licentia concentu ad lasciuiam dissoluto: & quoniam turpia verba miscentur artificiosè composita ad fallendum certè dissimulanter & turpes cantilenæ ex triuijs, popinis, & lupanaribus desumptæ assimilatis modis in memoriam reuocantur, quæ certissima morum perniciæ est, eò grauius malum, quod ex theatris in plateas & domos singulas rapiuntur turpitudine, quali glutino memoriæ infixæ. Derestabilis turpido, sed ita mores sunt, & cum in populo Christiano nihil audiri deberet, nisi honestum & sanctum diuini numinis laudes, atque heroum celeberrima facta, quod suo tempore factitatum in Palæstina Hieronymus testatur opifices & agricolas duos labores canendis Dei laudibus mitigasse, contra videmus contingere, vt per plateas noctu, per domos interdum nihil aliud quam Veneris laudes

sonent

sonent magna ignominia populi Christiani, & magistratum eam curam negligentium magno Reipublicæ damno. Sed & in templis turpes eos modos ex vulgatis cantilenis irrupisse non parum sæpè, utinam negare possemus, qua in re sensu deficiamus & verbis, vincit enim officium linguæ sceleris magnitudo, tum facientium delinendi aures populi cupiditate: tum maximè eorum qui tantum crimen & dedecus abire impune patiuntur, modestiæ & humanitatis, aut festiuitatis laudem colligentes ex probro cultus diuini & religionis Christianæ. Itaque finem facio, si illud inculcauero musicam theatralem certissimam pestem afferre: corrumpere per ciuitates & oppida singulorum mores, instillare sensim prauitatem. Principes eam curam negligentes, quæ in præcipuis esse deberet, Reipublicæ male gesta grauissimas poenas viuis mortuofque duros: præcipuè cum ad modos molles & fractos per se ad libidinem concitantes, verba turpissima addatur numeris, & lege carminis magis etiam titillantia.

C A P. XII.

*Quid veteres Patres
de ludis sceni-
cis senserint.*

Veterum scriptorum testimonia proferre certum est: & quæ fuerit eorum mens de ludis scenicis ipsorum verbis & oratione explicare. Quæ pars nostræ disputationis infiniti est operis & immenti, ut si quis omnia velit congerere, disputandi neque modum, neque finem inueniat. Nos tamen ex multis quæ suppetunt, pauca afferemus, & summa

tatum capita delibabimus hoc principio. Ludi scenici apud veteres, priusquam se Dei filius hominibus in carne monstrasset homo factus, & sua luce vagos & errantes in viam salutis induxisset, tripliciter erant vitiosi, nam dijs quos colendos susceperant, & quibus vota in periculo nuncupabant, ea affingebant scelera & probra, quæ nemo modo honestus sine pudore audiret. Incredibilis amentia, sed tanta cæcitas erat. Præterea ludi & spectacula deorum nominibus consecrata in parte diuini cultus erant, ut necesse esset ad theatrum & circum conuenientes anilisse, & inepta superstitione implicare, & reos æternæ mortis fieri. Postremo rerum & verborum turpitudine ad prauas cupiditates incitabant & scelera, & fictis ad vera crimina inflammabant oculos & auribus, quæ pestis certissima est, prauitatem insinuantes, eò potentius quod dijs auctoribus, quibus sæpè turpitudines tribuebantur, peccare si non laudem, veniam mereri videbatur. Et quidem vel solo tabulæ turpis aspectu homines inflammari ad similia flagitia videmus. Sic se Chærea libidine incensum stuprum virgini maiori audacia obtulisse apud Terentij Eunuchum ait his verbis.

*—Virgo in conclauis sedes,
Suspectans tabulam quandam pictam,
ubi inerat pictura hæc: Iouem
Quo pacto Danae misisse aiunt quondam
in gremium imbre em aureum.
Ego met quoque id spectare capi, & quia
consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis
animus gaudebat mihi,
Deum se in hominem conuersisse, atque
per alienas tegulas
Venisse clanculum per impluuium factum
factum mulieri,
At quem Deum? qui templa cæli summa
concutit.
Ego homuncio id non facerem? Ego illud
verò ita feci, ac lubens.*

Vides

Vides quemadmodum se concitat ad libidinem, & quidem quasi cælesti magisterio, ut Augustinus ait lib. I. confess. cap. XVI. quod fabulis agitatis vehementius multo contingat necesse est. Ergo Patrum antiquorum testimonia ad hæc tria capita reuocabimus, & quasi classes, tametsi non ignoramus duo priora, Deos conuitio affici, & eorum numinibus ludos esse sacros, à nostris moribus abhorrire gratia seruatori nostro Christo, cuius luce tam densæ errorum tenebræ discussæ fugatæque toto orbe sunt. Postremum testimoniorum caput quod à turpitudine petitur, non minus ad nos pertinet, nec minus quam veteres illi obstrigimur, eò etiam magis quod Christiana professio maiorem exigit morum sanctitatem. Primus Tertullianus in Apolog. cap. XV. gentes accusat, quod in fabulis deos omnipotentia fæderant his verbis. *Cetera lasciuia ingenia etiam voluptatibus vestris per deorum dedecus operantur. Disspicite Lentulorum & Hostiliorum venustates, utrum mimos an deos vestros in iocis & serophis rideatis. Mæchum Anubim, & masculum Lunam, & Dianam flagellatam, & tres Hercules famelicos irrisos.* Idem Cyprianus accusat epistola II. iuxta Pamelij ordinem. *Exprimunt, inquit, impudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum suum non magis regno quam vitij principem in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris abscere, nunc aureo imbre destuere, nunc in puorum pubescentium raptus ministris auiibus proflire. Quare iam nunc an possit esse qui spectat integer vel pudicus deos suos quos venerantur, imitantur, sunt miseris & religiosa delicta.* Hæc Cyprianus elegantissime ut omnia. Eodem pertinet locus superius ex Arnobio adductus lib. IV. aduersus gentes extremo, vnde pauca verba repetantur opus est. Commemoratis enim varijs probris, quæ

de alijs dijs ab histrionibus commemorabantur, ne Iouem quidem notam theatricam euadere affirmavit his verbis. *Quin & in fabulis maximus ipse regnator poli, sine vlla nominis maiestatis, formidine adulterorum agere introducitur partes, atque ut fallere castitatem alienarum possit familias matrum, ora immutare fallacia, & in species coniugum subditij corporis simulatione succedere.* Augustinus II. lib. de ciuit. Dei cap. III. quantum nocerent moribus praua deorum exempla in scena recitata his verbis explicat. *Quis igitur in agenda vita non ea sibi potius selectanda arbitraretur, quæ actitantur ludis auctoritate diuina institutis, quam ea quæ scriptantur legibus humano consilio promulgatis? adulterum Iouem si poëta fallaciter prodiderunt, dii hi utique, quia casti, quibus tantum nefas per humanos ludos confectum est, irasci ac vindicare debuerunt.* Neque plura in hac parte afferre opus erit, si illud addidero non alia causa Platonem lib. X. de Iusto initio à sua republica poëtas, ac nominatim Homerum exturbandos censuisse, nisi quod dijs ea affingerent flagitia, quæ siue vera siue falsa essent, magnam suam turpitudinè labem populi moribus afferre necesse fore prouidebat. Ad secundum testimoniorum caput transeamus. In quo Tertullianus ut antiquitate ita commemoratione primas tenebit. Is cap. XXXVIII. Apolog. *Æquè, inquit, spectaculis vestris in tantum renunciamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas cum ipsis rebus, de quibus exiguntur præterimus. Nihil est nobis dictu, visu, auditu, cum insania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arena, cum Xisti vanitate.* Idem copiosius exequitur, atq; elegantius lib. de spectaculis cap. IV. in hæc verba. *Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paratam constare constituerit, indubitatè piè indicatum erit etiam ad spectacula pertinere renunciatiois nostræ testimonium in lauacro, quæ diabolo*

diabolo & pompa, & angelis eius sunt
 mactipata, scilicet per idololatriam. Com-
 memorabimus origines singulorum, qui-
 bus in curabulis in seculo adoleuerint,
 exinde titulos quorundam, quibus no-
 minibus nuncupentur, exinde appara-
 tum loca quibus presidet, dicentur, tunc
 artes, quibus auctoribus deputentur. Si
 quid ex his non ad adolum pertinet, id
 neque ad idololatriam, neque ad no-
 stram eierationem pertinebit. Et alia
 qua in eandem sententiam magna
 eruditione, pari que impetu oratio-
 nis subiecit. Tertulliano Lactantius
 succedat interuallo non maximo
 proximo, ingenio facili, copioso,
 suauis. Is diuin. instit. lib. VI. c. XX.
 extrema. *Vitanda* ergo, inquit, specta-
 acula omnia: non solum ne quid vitiorum
 pectoribus insideat, qua sedata & pacifi-
 ca esse debent, sed ne cuius nos volupta-
 tis consuetudo delinuat, & a Deo atque
 a bonis operibus auertat. Nam ludorum
 celebritates deorum fyla sunt: siquidem
 ob natales eorum, vel templorum nouo-
 rum dedicationes sunt constituti. Et pri-
 mitus quidem venationes que vocan-
 tur, munera Saturno attributi sunt: Lu-
 di autem scenici Libero: Circeses Nep-
 tuno. Paulatim vero idem honos & ce-
 teris dijs tribui cepit: singulique ludi no-
 minibus eorum consecrati sunt, sicut Si-
 mnius Capito in libris spectaculorum
 docet. Si quis igitur spectaculis interest,
 ad qua religionis gratia conuenitur, dis-
 cedit a Dei cultu, & ad deos se contulit,
 quorum natales & festa celebrant. Idem
 in Epitome cap. de spectaculis. *Superest*,
 inquit, de spectaculis dicere, que
 quoniam potentia sunt ad corruppen-
 dos animos, vitanda sapientibus, & ca-
 uenda sunt totaliter, quod ad celebra-
 dos deorum honores inuenta memoran-
 tur. Nam munerum editiones Saturno
 facta sunt, scena Liberi patris est, ludi
 vero Circeses Neptuno dicati putan-
 tur: ut iam qui spectat vel interest, re-
 licto Dei cultu, ad profanos ritus tran-
 sisse videatur. Hac Lactantius, cui
 subiicimus primum Chryostomum
 homil. XXXI. extrema in cap. IV.

Matth. dicentem: *Demonum sunt non*
hominum secularia spectacula. Quare
vos hortor, ut a sathana festis abstinca-
ris. Nam si in idolorum templis nefas est
ingredi, multo magis in demonum so-
lemnitatibus. Deinde Saluijanum lib.
 VI. de prouidentia. Inter alia vitia
 quibus propinacia premebantur, &
 propter que grauissimas calamitates
 ea tempestate inciderant, theatricam
 insaniam multis verbis accusantem.
 Et nos itaque, inquit, dum inter turpia
 & dedecorosa ridemus, scelera commit-
 timus, & quidem scelera non minima,
 sed in hoc ipso penaliora, quia cum vi-
 deantur specie esse proba, rebus sunt ex-
 itiosos pestilentissimas. Nam cum duo sint
 maxima mala, id est, si homo aut seip-
 sum aut Deum ledat, hoc utrumque in
 ludis publicis agitur. Nam per turpitu-
 dines criminosas aeterna illis salus Chri-
 stiana plebis extinguitur, & per sacri-
 legas superstitiones maiestas diuina vio-
 latur. Dubium enim non est quod ledunt
 Deum, utpote idolis consecratae, colitur
 namque & honoratur Minerva in gym-
 nasys, Venus in theatris, Neptunus in
 Circus, Mars in arenis, Mercurius in
 palaestris, & ideo pro qualitate auctoru,
 cultus est superstitionum. Succedat I-
 sidorus lib. XVIII. Etymolog. tribus
 locis eodem argumento a ludis Chri-
 stianos deterres. Primum cap. XXVII.
 Ludi, inquit, Circeses sacrorum causa
 deorum, ac gentilium celebrationib. in-
 stituti sunt, unde & qui eos spectat, da-
 monum cultibus inseruire videntur.
 Nam res equestris ante simplex ageba-
 tur, & utique communis usus huius rea-
 tus non erat, sed cum ad ludos coactus
 est, naturalis usus, ad demoriorum cul-
 tum translatus est. Deinde Circi par-
 tibus & ornamentis connumeratis
 cap. XLI. sic ait: *Dum hac spectatione*
deorum cultibus atque elementis mun-
dialibus profanantur, eodem deos atque
eadem elementa proculdubio colere nos-
cuntur. Vnde animaduertere debes
 Christiane, quod circum numina im-
 munda possideant: quapropter alie-
 nus erit tibi locus, quem plurimi sa-
 thana spiritus occupauerunt, totum
 enim

enim illum diabolus & angeli eius
 repleuerunt. Postremo alijs ludorum
 generibus commemoratis, & specta-
 culorum eo epiphonemate conclu-
 dit cap. LIX. Proinde nihil esse habet
 Christiano cum Circesi insania, cum
 impudicitia theatri, cum amphitheatri
 crudelitate, cum atrocitate arena, cum
 luxuria ludi. Deum enim negat, qui
 talia praesumit fidei Christianae pra-
 uaricator effectus, qui id denuo ap-
 petit, quo in laucto iam pridem re-
 nuntiauit, id est, diabolo, pompis, &
 operibus eius. Itaque si quis Isidori e-
 rate ad circum aut theatrum ludos
 spectandi causa conuenisset, eius qui-
 dem decreto violatae religionis reus
 esset non minus, quam si ad deorum
 templa concurrans, impia se super-
 stitione polluisset, quod subit animu
 admirari, quoniam Isidori atate sus-
 cepta passim Romae atque per pro-
 uincias religione Christiana nulli
 supererant Ethnici, cum priorum na-
 tione confusi, quemadmodum supe-
 riori tempore contigerat, quo mi-
 rum non erat deterrendis ab impio-
 rum coetu Christianis, familia ab an-
 tiquioribus patribus dicta esse. Sed
 nimirum ea fuit antiquorum patrum
 sententia, ea dicendi libertas, qua ef-
 fectum est, ut toto orbe theatra non
 minus deferrentur & correrent,
 quam ipsa deorum templa, ubi im-
 pio cultui proprie vacabant. Num-
 nos ea per imprudentiam repone-
 mus, qua tanta diligentia a maiori-
 bus viris sanctissimis sunt euersa! Ve-
 rum ad tertiam testimonioru clas-
 sem accedendum est, a turpitudine
 histriones & ludos scenicos quasi no-
 xios & exitiales accusantium. In quo
 numero Clemes Alexandrinus pri-
 mus occurrit III. lib. Paedagogi cap.
 XI. prope finem inter alia qua Chri-
 stianis hominibus non conuenire pu-
 tat, amouendaque praecipit. *Prohibe-*
antur ergo, inquit, spectacula & acroa-
matu, quae nequitia, verbisq; obscenis &
vanis temere profusis plena sunt. Quod
enim turpe factum non ostenditur in
theatris, quod autem verbum impudens

non proferant qui visum mouent scurræ
 & histriones? Qui autem ex vitio quod
 in se est delectationem aliquam percep-
 erunt, euidentis domi imagines impru-
 munt. Contra autem qui his demulceri,
 & his affici nequeunt, in ignavis volup-
 tatibus minime prolabantur. Si dixerint
 enim pro ludo assumi spectacula ad re-
 creando animos: dicemus non sapere ci-
 uitates, quibus ludus pro re seria habe-
 ritur. Neque enim ludi sunt inanis glorie
 cupiditates, quia ad morte afficiendum
 adeo sunt immisericordes. Sed neque va-
 nitas uia, & inconsiderata ambitiones,
 & praeterea suarum facultatum impen-
 se. Neque vero quae his de causis excitantur
 seditiones, amplius ludi sunt. Vano
 enim studio nunquam emendum est o-
 ritum. Neque enim qui sapit id quod est
 incivilius ei, quod est melius, praeulerit.
 At non omnes, inquit, philosophamur?
 Nunquid nec omnes vita persequimur
 (nempe sempiternam) quid tu dicis?
 quomodo ergo credidisti? hoc est, quomo-
 do Christianus es factus? nemo ex ea na-
 tione philosophia, id est, vitæ seuerioris
 praecepta aliena a suis moribus, existima-
 re debet, cui propositum est omnes huius
 vitæ amantates, & commoda nihili du-
 cere prae studio eius immortalis vitæ,
 quae est nobis omnibus in calo destinata,
 modo professionem ad vitæ huius finem
 tenentibus. Arctius ait nouus Theo-
 logus promouere ad vitæ perfectio-
 nem homines erat propositum, recte,
 nisi spectacula cuiusvis Christiani p-
 fessione contraria, & impudicitiae gy-
 mnasia theatra esse affirmaret. Num
 pudicitiam, num professionem Chri-
 stianam, eius seculi hominibus non
 etiam in nostra aetate conuenire af-
 firmabis? Communia haec omnibus
 Christianis sunt: neque excuses per
 exaggerationem dici, quod toties &
 tanta verborum asseueratione ab om-
 nibus dicitur, usq; eo ut in baptis-
 mo, quo loco baptizandus nunc di-
 cit: *Abrenuntio sathana & omnib. pom-*
pis eius, olim diceretur. Abrenuntio dia-
bolo, pompis, spectaculis & operibus eius,
 nimirum explicatione facta eius, quod
 pomparum nomine intelligebant, sic

Saluianus refert lib. VI. de prouidentia, sed vt sublati theatris vox, spectaculis est sublata, ita nunc restituta vt reponatur opus erit. Sed nimirum diem ex nocte, & ex niue atramentum faciat, qui Iudais synagogas extruere fas esse dixit, & ex c. confuluit, de Iudais confirmare est ausus. Sed omisso hoc nouo Theologo, quem ex nomine citare non est opus, Tertullianus equalis Clementi, si non antiquior recurrat, multus etiam in hoc argumento, quo ab impuritate maiores spectacula & theatra à nostris esse instituta aliena sanxerunt. Is lib. de spectaculis c. X. *Theatrum proprie sacrarium Veneris est. Hoc denique modo id generis operis in seculo euasit. Nam sepe censes renascuntur maxime theatra destruebant moribus consules, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia prouidebat, vt iam hinc ethnicis in testimonium cedat sententia ipsorum nobiscum faciens in exaggerationem disciplina etiam humana prerogatiua. Et cap. XVII. Hoc igitur modo, inquit, etiam à teatro separamur, quod est priuatum consistorium impudicitiae, ubi nihil probatur, quam quod a libi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcicia plurimum concinnata est; quam Atellanus gesticulat, quam minus etiam per mulieres representat sexum pudoris exterminans, vt facilius domi quam in scena erubescant, & alia quae sequuntur multa in eandem sententiam. Ipsa etiam prostibula in scenam produci, neq; licere audire quae loqui non licet. Eandem vanitatem Cyprianus exagitat epist. II. aut in veteri ordine lib. II. epist. II. Conuerte, inquit, hinc vultus ad diuersa spectacula non minus panitenda contagia. In theatris quoque conspicias, quod tibi & dolori sit & pudori. Coturnus est tragicus prisca facinora carmine recensere de parricidis & incestis; horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne seculis transcurrentibus exoleat, quod aliquando commissum est. Admonetur omnis etas auditu, fieri posse quod aliquando factum est. Nunquam*

ani senio delicta moruntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam scelus obliuione sepelitur. Exempla sunt quae iam esse facinorosa destiterunt. Tunc delectat in nimis turpitudinem magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulterium dicitur cum videtur. Et tenocinitate ad vitia publica auctoritatis malo, quae pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quantalabes, quae probrorum fomenta, quae alimenta vitiorum histrionicis gestibus inquinari? videre contra fauus, iusq; nascendi patientiam incesta turpitudinis elaboratam? Euirantur mares, omnis honor & vigor eneruati sexus corporis dedecore emollitur; plusq; illic placet quisquis virum in feminam magis fuerit. Inde laus crescit ex crimine & cooperitur quo turpior indicatur. Ex Cypriano Lactantius lib. VI. diuini. inft. c. XX. sumptis, cum non minori eloquentia theatra infectans, dixit. In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comice fabula de stupris virginum loquuntur, aut amoretus meretricum; & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa sanxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhaerent audientium memori e uersus numerosi & ornati. Item Tragice historiae subiungunt oculis parricidia, & incesta regum malorum, & coturnata scelera demonstrant. Elisi, inquit, quaeque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent & instigant? quorum eneruata corpora & in muliebri incestum habitumq; mollitas impudicas feminas in honestis gestibus mentiuntur. Quid de nimis loquar corruptularum praferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudunt ad vera? Quid iuuenes aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt, admonentur utique quid facere possunt, & inflammatur libidine, quae aspectu maxime concitatur: ac se quisq; pro sexu in illis imaginibus praefigurat, probatq; illa dum rident, & adherenti-

bis vi-

bis vitijs corruptiores ad cubacula reuertuntur, nec pueri modo, quos prae matris vitijs imbuti non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet in talem vitiorum semitam dilabuntur. Similia superioribus Basilius Magnus oratione de legendis libris gentilium. Oportet, inquit, nec oculos spectaculis, nec vanis praestigatorum ostentaculis tradere, nec per aures corrupticem animarum melodiam audire. Hoc enim musicae genus seruitutis & ignobilitatis fructus parere, praeter ea libidinis oculos acueret solet. Sic Basilius, quid Augustinus I. lib. de consensu Euang. c. XXXIII. theatra vocat caecas turpitudinum, & publicas professiones flagitiorum. De symbolo ad Catechum. lib. IV. c. I. Deprehenderis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis & aliud profiteris, fidelis in nomine aliud demonstrans in opere, non tenens promissionis tuae fidem, modo ingrediens Ecclesiam orationes fundere: post modicum in spectaculis cum histrionibus impudice clamare. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renuntiasti? Tum Saluianus lib. VI. de prouidentia, quo solet orationis impetu. De solis circorum ac theatrorum impuritatibus dico, talia enim sunt quae illic fiunt, vt ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine pollutione non possit. Alia quippe crimina singulas sibi ferme in nobis vindicant portiones, vt cogitationes sordidae animum, vt impudici aspectus oculos, vt auditus improbi aures, ita vt cum ex his vnum aliquid errauerit, reliqua possint carere peccatis, in theatris vero nihil horum reatu vacat: quia & concupiscentis animus, & auditus aures, & aspectus oculi polluuntur, quae quidem omnia tam flagitiosa sunt, vt etiam explicare ea quisquam atque eloqui saluo pudore non valeat. Quis enim integro verecundia statu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscenitates, illas motus turpitudines, illas gestuum sceditates? quae quanti sint crimines vel hinc intelligi potest, quod & re lat. omni sui interdunt. Nonnulla quippe etiam maxima

scelera incolam honestate referuntur, & nominari & argui possunt, vt homicidium, adulterium, sacrilegium, caeteraq; in hunc modum: sola theatrorum sunt impuritates, quae honeste non possunt vel accusari. Ita noua in arguenda horum turpitudinum probrositate reuenit arguenti, vt cum absq; dubio honestus sit qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui & accusare non possit. Haec Saluianus. Sed nemo maius, neque maiori contentione spectacula quam Chrysothomus accusat, vix vt vlla eius homilia eiusmodi reprehensione vacet. De Davide & Saule tres Chrysothomi homiliae extant, in prima extrema de spectaculis aut cursu equorum, quasi de re vana loqui phibet. Tertia magnam partem spectaculis infectadis consumit, negans qui hesternae die ad spectacula iuerant, sacre mensae participes esse posse, nisi poenitentiae remedio conscientia expiata, affirmansque, qui accedunt ad spectacula mulierum cupiditate semper incendi. Sed praestat verborum partem subijcere. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam illam, iam machatus est eam in corde suo. Quod si mulier sponsete, ac forte in foro obuia, & neglectius culta saepenumero curiosus intuentem cepit ipso vultus aspectu, isti qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio & tato studio, vt Ecclesiam quoque contemnant, & hac gratia pergunt illuc, ac totum ibi desidentes diem in facies foeminarum illarum nobilium defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, quod eas non viderint ad concupiscendum? vbi verba quoq; accedunt fracta lasciuiaque, vbi cantiones meretriciae, vbi voces vehementer ad voluptatem excitantes, vbi stibio picti oculi, vbi coloribus tinctae genae, vbi totius corporis habitus fucorum impostura plenus est, aliaque insuper multa lenocinia ad fallendos inescandosq; intuentes instructa, vbi socordia spectantium, multaq; confusio, & hinc nascens ad lasciuiam exhortatio, tum

O 2

ab his

ab his qui spectaculis interfuerunt, tum ab illis, qui quæ viderunt in spectaculis, post alijs enarrant. Accedit huc irritameta post fistulas ac tibias, aliaque huius generis modulatio in fraudem alliciens, mentisque robur emolliens, illic desidentium animos efficiensque vt facilius capiantur. Et enim si hic vbi psalmi, vbi diuinorum verborum enarratio, vbi Dei metus multa que reuerentia frequenter ceulatro quispiam veritus clam obrepit concupiscētia; quomodo qui desident in teatro, qui nihil sani neq; audiunt, neque vident, qui vndique obsidionem patiuntur per aures, per oculos, possint illam superare concupiscētia. Quæ omnia an in spectacula nostri temporis, vbi impudica feminae producuntur, conueniāt: sedato animo lector consideret. Deinde hom. I. in Psal. 50. post medium spurciloquia audiri, meretricis incessu & habitu molliri auditores, lædi aures, percuti mentem affirmat. Hom. II. in Psal. 118. ad finem, *non debetis, inquit, filij Ecclesie depruari in vanitatibus spectaculorum.* Homil. de verbis Isaie vidi dominum, &c. ad medium. Perniciosa exempla inuehi in spectaculis ait, sæpeque monuisse, ne diuina mysteria cum dæmoniis miserent. Præterea hom. VI. in 2. caput Matth. à diabolo in vrbibus constructa fuisse theatra ad corrumpendos homines ait, hom. XXIX. in cap. 6. Matth. *scenicos ludos ciuitatis pestem vocat,* & hom. LXIX. in cap. 21. eiusdē Matthei, *theatralem chorum malorum omnium fontem, scaturiginem ac fontem.* Deinde hom. XV. ad populum Antioch. ante finem, *theatra, inquit, fornicationem, petulantiam & omnem incontinentiam peperisse.* hom. XXVI. ad eundem pop. & hom. VIII. de pœnitētia, *theatra pestilentie cathedram, incontinentie gymnasium, luxurie officinam, impudicitie orchestram, Babilonicam formacem vocat.* Postremo in caput Ioannis 4. hom. XXXI. extrema, *dæmonii solemnitates spectacula esse* ait, & hom. XLII. in Acta Apost. cum

theatrum comparasset cum carcere, & quædā de carceris squalore, luctuque dixisset, subiunxit. *At in teatro omnia contraria, visus turpitudine, pompa diabolica, effusio, insumptio temporis, & expensio dierum inutilis, concupiscētia absurda præparatio, adulterij meditatio, scortationis gymnasium, intemperantia schola, adhortatio turpitudinis, occasio risus, turpitudinis exempla.* Et post multa. *Magna inquit, mala theatra efficiunt ciuitatibus magna, & neque hoc scimus quàm magna. Quod nostris hominibus occidere licet, grauissima comoda hos ludos conciliare, eod periculosiora, quod sensum immutari mores & peiores fieri non sentimus virginum pudorem imminui, iuuenes petulantes enadere, senes lasciuiam repetere, inde coniugia iniri infelicia, furta existere & peculatus, multaq; alia flagitia superiori seculo vix audita.* An non videmus, non consideramus quanta his annis morū labes extiterit: His malis qui medeatur, nisi Deus nostros de cælo considerans & miseratus errores, amentia infanabilem prouidi principes & magistratus, ex superioris temporis memoria & exēplis facti cautiore, quæ vt seridō considerēt, priusquam in alteram partem pronūtiēt, exoratos cupimus, neq; euerfam tanto patrum labore vanitatem inuehant in reimp. Christianā; populi aut suis ipsorum cupiditatib. & voluptatib. leuissimis cum exitio morum ne obsequantur.

CAP. XIII.

Quid utroque iure civili & Pontificio sit de ludis scenicis sancitum.

MAiorum nostrorum excellenti sapientia & sanctitate Græcis & Latinis litteris consignata consensu sententia pro lege esse deberet, ne nois placitis mouerentur, quæ ab illis tanto studio stabilita sunt; mores nostros cum veteribus consentire, neq; ab illis degenerare consentaneum erat. Sed quoniam multi corruptores

exi-

existunt temporibus mutatis, mores etiam mutari debere contendentes, age noua remedia tentemus, & præter dicta Patrum quid legibus fuerit sancitum tum sacris, tum profanis aperiamus: fortasse non canemus fardis, neque tanta auctoritati resistere noui Theologi inducent in animū. Inter Romanos quidem non solum ignominia notabatur histriones, vt superius explicatū est, neq; tantum à magistratibus & honoribus arcebantur ciuium reliquorū; sed etiā tribu mouebatur notatiōe censoria, quæ de moribus & fortunis vnicuiusque fiebat quinto quoq; anno, vt Augustin. verbis Ciceronis refert lib. II. de ciuit. Dei cap. XIII. Nunc vide quàm sit indignum, quod nulli licebat ciui Romano histrionē agere, eiusq; sceneritatis metu se ciues oēs ad suā ætate cōtinuissē Tacitus ait lib. XIV. id cōcedere homini Christiano, vt scenticas artes impune exerceat. Itaq; longo tempore eum morē tenuissē consideramus, vt eas artes exerceant ad populū oblectandum, qui alieni erāt à religione Christiana, quorum erat magnus numerus cū cæteris, qui nostra sacra susceperant per prouincias confusus. Nam si quæ scenica mulier vel vir morbo desperata valendine mente mutata ad nostra sacra transfisset, eos ad scenam reuocari, & turpem quæstum exercere veratur I. I. de scenicis in C. Theod. scenici, inquit Imperatores Valentin. & Valens, & Grat. & scenica qui in vltimo vitæ necessitate cogēte interius imminētis ad Dei summi sacramenta pperarunt, si fortassis euaserint, nulla post hac in theatralis spectaculi conuentione reuocentur. Idem præcipitur I. II. de ijs quæ ex scenicis natæ sunt, si honestè vixerint ad scenā pertrahēdas non esse. Similia I. IV. I. VIII. & I. XII. continentur abstrahendas esse ab ea arte, quicumq; fuerint ex religione Christiana. Nimirum nostræ religionis honestati diligētius ea ætate quæ nostra consulebatur. Porro non omnibus diebus spectacula edere li-

cuille, quartē Dominico & alijs præcipuis festis superius est declaratū ex l. Dominico & l. nullus de spectaculis in eodem Theodosij C. Ad hæc inter iustas causas, ob quas vir uxorem repudiare poterat, illa erat, si Circensibus vel theatralib. ludis vel arenarū spectaculis in illis locis, in quib. hæc assolent celebrari marito prohibēte fuisset quæ sunt verba legis cōsensu; vir quoque C. de repudijs nimirū lib. V. tit. XVIII. VIII. Sic P. Sempronius Sophus vxori libellum repudij dedit, nihil aliud quàm se ignorante ludos spectare ausæ, vt Valer. Max. refert lib. VI. c. V. Pater etiā exheredare poterat filium, qui se inter arenarios vel mimos socialisset, & in ea arte pferuasset inuitis parētib; q; eius pfectionis non essent. Quod non modo lege Imperatoria sancitum est in Athen. vt cū de appellat. cognof. s. causas collact. VIII. tit. XII. sed etiā legibus nostris partita VI. tit. VII. li. V. Deniq; histriones à Tiberio Cæsare Roma exturbati sunt, arteq; ea (edicto sc. est interdictū, quia & mulieres ignominia afficerentur, & turbæ concitarentur, quos tamē in vrbē post mortē eius reuocauit Caius Caligula, nimirum reip. pestis, morū pestē certissimam, q; Dion Cassius refert lib. hist. LVII. & LIX. Tales seil. ab omni memoria fautores theatra habuerūt homines corruptissimos, ignatos principes aut magistratus. Atq; hæcenus quid leges ciuiles sanxerint breuiter explicatum est, ad Ecclesiasticas oratio transferatur. Quib. histriones ad sacratum ordinē nō admitti, & à sacra mensa & sacramentis arceri debere sancitum esse, superius est dictum. Illis donare immane flagitiū esse August. affirmat tractatu C. ad cap. Ioan. 16. relatū à Grat. c. donare d. LXXXVI. Quod si donare histrionibus non licet, num illis sanere, eorumque ludis spectandis totos dies vacare licebit? non arbitror Augustino certē auctore. Præterea Cōcilio Agathensi mandatū est can. XXXIX. qui habetur c. Presbyteri d. 34. ne presbyteri, diaco-

O 3

ni &

ni & subdiaconi, vel deinceps quibus ducendi vxores licentia non est, etiā alienarum nuptiarū in eant cōiunia, neq; ijs cætib; misceantur, vbi amatoria cantatur, aut turpia, aut obscæni motus choreis, & saltationib; efferruntur: ne auditus, aut obtutus sacris mysterijs deputati, turpiū spectaculorū atq; verborū cōtagione polluātur. Similia in Concilio Laodicēsi c. LIV. phibentur, de pœnit. d. V. c. nō oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spectaculis aliquib; qua aut in nuptijs aut scenis exhibentur interesse, sed antequā thymelici ingrediantur, surgere eos de cōuiuio & abire. Quib; decretis cum non satis i; quorū intererat obedirent, ac potius eo imprudentiā progressum esset, vt clerici ipsi ludos actitaret, pœna eos Bonifacius VIII. multandos cēsuū lib. VI. c. vnico de vita & honest. cler. Clericos in quib; mimos, quos vocāt Galli ioculariores, goliardos, & Tusci bufones per annū ignominiosam illā artē exercētes, vel breuiori tēpore moniti si nō resipuerint, carere omni priuilegio clericali. Neque solū ad eos q; sacro ordine erāt, leges Ecclesiasticæ pertinet, sed etiā cæteris ē pmissuo populo p̄cipitur, primū nē die solēni p̄termisso solēni Ecclesiæ conuentu ad spectacula irent, q̄ sunt verba Cōcilij Carthaginens. IV. can. LXXXVIII. relata à Gratiano c. qui die de cōsecrat. d. I. ex cōmunicatio nis etiā pœna, si secus facerent, p̄posita. Quinimō generaliter Concilio Carthag. III. c. XI. omnib; Christianis interdicta esse spectacula edicitur his verbis. Vt filij sacerdotū vel clericorū spectacula secularia nō exhibeāt, sed neq; spectēt, quoniā q̄dem ab spectaculo & oēs laici phibeantur. Semper. n. Christianis omnib; hoc interdictum est, vt vbi blasphemii sunt, nō accedant. Quod si quis excuset ad gētium spectacula ne irent, eo de creto tantum sanciri, ne se. impio se cultu contaminaret, & impiorū cōsortio: quid dicēt cum in synodo Constantinop. VI. quo tēpore Christiana sa-

cia ab omnib; erant suscepta can. LI. in Trullo idē prohibeatur his verbis: *Omnino prohibet sancta synodus vniuersalis eos, qui dicuntur mimos, & eorum spectacula, deinde venationū quoq; spectationes, eas q; que sunt in scena saltationes per fici. Qui secus fecerit si sit clericus deponatur, si laic⁹ segregetur.* Quæ leges magna patrū nostrorū prudentia fixæ, an hoc tempore feruetur, per se nullō monstrante oēs intelligunt: cum omni arate, sexu & conditione homines passim videamus ad ea spectacula confluere, plerosq; etiā ex sacro ordine, & (quod pudet dicere) monachos seueriorē vitam p̄fessos esse etiā qui hæc honestē fieri contendunt, neq; à Christianis legib; discrepare, in scitia antiquitatis vel improbitatis, aut vtrōq; vitio peccātes, quos hoc loco mittam⁹, p̄sequamur alia. Concilio Cabilonēsi can. postremo p̄cipitur, ne ia tēplis obscæna cantica decantētur, quib; locis orare potius debent, aut clericos p̄allētes audire, eoq; à tēplis, porticib; & atrijs cantantes expelli mādatur. Quod cū superiori tēpore negligere, atq; ea agerentur in tēplis, quæ vix in gancis & popinis liceret, in Concilio Tolet. an. 1565. actio. II. cap. XXI. prohibetur ludos theatrales, quales in festo Innocentiū edebantur, amplius celebrari, quoniā insigni peccitate verborū fædi erāt. Deinde spectacula & ludos ab ordinario examinari, neq; peragi in tēplis dum diuinę preces & psalmi canuntur, q̄ veinā è tēplis penitus exturbassent, quid. n. commercij choreis & spectaculis cum pietate? Sed nimirū receptæ consuetudini & populari oblectationi dandū aliquid censuerunt, ea tamē lege p̄scripta, ne alios ludos, aliave spectacula in templis exhibeantur, nisi quæ pietatem promoueant, & à prauitate deterrant, neque id fiat ab ijs qui ex sacro ordine sunt, aut sacerdotium Ecclesiasticum habent, vt personati quocumque in loco incedant, aut in aliquo spectaculo aut ludo personā agant, alioqui graui eos pœnæ subijciunt.

ciunt. Sed nimirum ab omni memoria obseruamus leges scribere facile esse, præstare difficile, studētibus magistratibus populi leuitati gratificari etiam contra fas & honestatem, quæ grauissima est p̄ctis. Verum disputationem hanc concludere certum est Isidori & Epiphaniij verbis, ille enim qualis debeat esse clericorū vita describens de Eccles. off. li. II. c. II. inter alia. *His igitur, inquit, lege patrum canetur, vt à vulgari vita seclusi à mundi voluptatibus sese abstineant: non spectaculis, non pompis intersint, conuiuia publica fugiant, & alia que referuntur c. his igitur d. XXIII. Epiphani. autē in cōpendiaria doctrina fidei inter notas Ecclesiæ Catholicæ quib; dignoscitur ab alijs sectis omnibus & secer nitur, theatra prohibere ait, & cætera spectacula vt fornicationem, adulterium, incantationes, veneficia. Verū ipsa verba subiicere præstabit. *Reprobat, inquit (supple Ecclesiæ) omnes scortationes & adulteria, & perulantiam atque idololatriam, & eadem & omnem iniquitatem, magiam & veneficium, astronomiam, uaticinationem, tremorū obseruationes, incantationes, amuleta que appenduntur aut alligantur, & phlacteria quoq; appellantur, prohibet theatra & ludos equestres & venationem, muscos item, & omnem maledicentiam ac detractionē, & omnem pugnā & blasphemiam, iniustitiamq; ac auaritiā & usurā.* Vides theatra, ludos equestres id est Circenses, atq; venationes quibus ferarū pugna erat, inter illicitas artes & aperta vitia ab Epiphanio ponit. Illud fortasse moueat q̄ proximis verbis mercatores cæteris annumerat dicens. *Negotiatores non recipit, sed inferiores omnibus ducit.* Verū Chrysostomus etiā, seu quicūq; est auctor operis imperfecti in Marth. hom. 38. ad cap. 21. eadem sententia. Et ideo, inquit, *nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse projiciatur de Ecclesia Dei, & alia que referuntur, à Gratiano c. eijciens d. XXXVIII. & proximo capite idem docet ex Augusto in explicatione Psal. 70. ad illa**

verba vers. 15. Quoniam nō cognoui literaturam, introibo in potentias domini, quo loco, tū ipse, tum Chrysostomus cum alijs antiquis & ipso Psalterio Romano legunt, quoniam non cognoui negociationes, nimirū Græcè vbi nostri vulgo codices habent, *γρῆματίας*, illi legerunt, vt est restitutum in biblijs Romæ Græcè nuper editis facili permutatione *πρῶματίας*, atq; his verbis confirmabant omnē mercaturam esse à Christianis hominib; repudiandā. Et certè quod Tertullia lib. de pudicitia c. IX. publicanos negauit ex Iudæorū gēte fuisse antiquis tēporib; tametsi ab Hieron. refellatur epistola de filio p̄digo ad Damasum. Existimo tamē antiquissimis tēporib; fuisse verū, nā quo tēpore Christus venit, quō Hieron. argumēta referūtur, omnia apud Iudæos erāt p̄turbata & in cōtrariū versa: nā cū meretrices esse phiberētur ex gēte illa Deu. 23. scimus publica lupanaria extitisse non mulierū tantū, sed puerorū 4. Reg. c. 23. ver. 7. destruxit quoque ædiculas effeminatorū, q̄ deinceps copiosius est explicandū. Sic credā primis Ecclesiæ tēporib; Christianos, cū impiæ genti essent confusi, à mercatura quæ vix sine crimine exerceri potest, abhorruisse, nō secus atq; hoc tempore qui ex sacro ordine sunt, & vitā sine labe puriorem sectātur, ijs commercia sunt interdita. Ita eam artem exercuerunt olim homines impio cultui dediti; consequēti verō tēpore integris populis & gētib; ad nostra sacra traductis necesse fuit artem reipublicæ necessariā à nostris hominib; exerceri certis legibus circumscriptam, ne ad illicita feratur. Quod theatris etiā concederem⁹ si à turpitudine penit⁹ recederēt, essetq; ea ars aut reipublicæ necessaria, aut q̄ intra fines honestatis vllis legibus magistratuumque seueritate contineri posset, sanariq; histriones genus hominum corruptissimum, pretioque venale, atque eo vela daturi; vbi maior spes quæstus affulserit.

C A P. XIV.

Quid Philosophi de ludis
senferint.

DVobis capitibus explicatis, quid antiqui patres de ludis scenicis iudicauerint, quid leges sanxerint, postremo quid Philosophi senferint aperiendum est. Nemo est enim qui modo sapiat, qui non intelligat magis illos viros, naturae luce illustratos quae vera sunt affectuos sapere esse, tum in alijs sapientiae partibus, tum praesertim in ea quae ad conformandam vitam virtutesque comparandas tota refertur. Neque philosophorum tantum placita commemorabimus, sed etiam gentium mores & instituta earum, quarum probitas maxime laudatur. In quo genere Lacedaemones primi occurrunt, apud quos antiquitus nulla permittebatur spectacula comœdiarum, vel tragœdiarum; atque degenerante more, ut fit, admittis ludis, mulieribus ad eos aditus est interdictus. Plutarch. in Apoth. seuerum, inquit, hominum genus & graue commemorasti, ab aliorum institutis abhorrens; & licet vni ciuitati Graecos alios opponere, apud quos in magno honore eas artes fuisse dictum est, saepeque à scena ad supremos honores & magistratus transiisse declaratum. Neque id institutum semper Lacedaemone tenuit, sed ut Aemilius Probus in proœmio vitarum Imperatorum accusat, degenerante in luxuriam more, *Nulla erat tam nobilis vidua, quae non ad scenam iret mercede conducta.* Sed nos non quid tempus inuenerit, quo corrumpuntur omnia sancita atque instituta praecclare, exponimus, sed quid in corrupta ciuitate, & moribus integris seruatum sit. Ergo Massilienses subijciuntur, qui longiori tempore id institutum tenuerunt, ut Valerius Maximus est auctor lib. II. c. I. Eadem, inquit, ciuitas seueritatis custos acerrima est, nullum aditum in scena mimis dando, quo-

rum argumenta maiori ex parte stuprorum continent actus; ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat. Num minus hoc tempore periculum imminet, aut minus cauti quam Massilienses Christiani esse debeamus? Romani Imperatores saepe histriones quasi morum pestem vrbe & arte prohibuerunt, ipse etiam Domitianus ea vite prauitate quantum Pantomimos sustulit, & est eo quoque nomine vitij turpitudine praua, quod à suis auctoribus repudiatur, cum ex contrario virtus ab iniuricis etiam laudem habeat. Eos cum Nerva in odium Domitiani restituisset populo exigente, non minore contentione à Traiano postulatam est, ut illos rursus tollerent. Sic Plinius in Paeneyrico testatur. Idem ergo, inquit, populus ille aliquando scenici Imperatoris spectator & applausor, nunc in Pantomimis quoque aduersatur, damnat effeminatas artes, & indecora saculo studia. Itaque non dubito breui fore si principes dissimularint, ut populus suo malo doctus reclamet maiores indices ea peste sumentes vires, neque vllis resistentibus malo. Ad haec quis non luxuriosum ac nequam putaret eum, qui in scenicas artes rem familiarem omnem prodigeret, adde etiam testamentum legaret, vnde spectacula quotannis certis temporibus instaurarentur; & verò quid prohibet, si honestos esse eos ludos defendimus annuos redditus constituere, vnde perpetuo tempore exhibeantur? Et scimus tamen fuisse olim factitatum ex Tertull. lib. de spectacul. cap. VI. *Reliqui, inquit, ludorum de natalibus & solemnitatibus regum, & publicis prosperitatibus & municipalibus factis superstitionis, causas originis habent. Inter quos olim priuatorum memorijs legatarie editionis parentant.* Praeterea constat non placuisse veteribus, ut bona in eam rem quasi in cloacam abijcerentur, & Traiani Imperatoris tempore minori de causa testamentum fuisse abrogatum, quo

Vien-

Viennae quidam legarat, vnde Gymnicus agon celebraretur, quem Trebonius Rufinus in diuinitate sustulerat: cumque negaretur ex auctoritate publica fecisse, dicta coram Imperatore causa affirmavit, eas liberalitates esse reipublicae valde spectas, quae ciuitati nullum ornatum, nullam utilitatem, plebi solam voluptatem afferrent. Sic obtinuit tandem ut agone tolleretur, qui Viennensium mores infecerat, ut Romani agones omnium. Sic Plinius qui consilio interfuit lib. IV. epistola ad Sempionium testatur. Non ergo debemus existimare hos ludos & spectacula tan opere esse vtilia adde necessaria, ut quidam videri volunt, ponuntque in suis disputationibus studio magis placendi multitudini, quam se melioribus probandi; alioqui legare, vnde ij ludi instaurarentur, cur non concedatur? Neque licet excusare obscena turpiaque ioco agi non ferò, iocus enim ut disputat Plato lib. IV. de republ. sensum repit in mores, eosque petulantia atque lascinia peruertit, eò grauiori certè periculo, quod difficilius cauetur. Et notum est quod Plutarchus de Solone refert in eius vita. Audita Thepsis tragœdia auctori dixisse, *Ecquid non te pudet tam multa mentiri*: respondente illo nihil nocere, si mendacia ioco dicerentur, baculo, quo Solon corpus sustentabat, percussa terra, *si haec, inquit, fuerint laudata veris rempublicam implicabunt malis, ex iocis seria sent.* Sapienter Tertullianus ut omnia c. XVIII. de spectaculis. Quod in facto rejicitur, etiam in dicto non est recipiendum. Itaque Aristoteles cap. postremo lib. I. Polit. quo loco de puerorum institutione disputat: *Itaque, inquit, ludi (supple puerorum) ut plurimum tales esse debent, ut sint imitationes eorum, quae postea serio erunt faciendae.* Et paucis interiectis subiungit. *Omnino igitur obscenitas verborum per legistorem exterminanda est ex ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia, sequitur & turpiter facere.* Potissimum i-

gitur statim à pueris neque dicant, neque audiant quicquam turpe, mox etiam turpes picturas, & signa ab eorum oculis remoueri mandat. Postremo concludit his verbis. *Quapropter oportet à pueris omnia turpia procul remouere, & maxime quaecumque habent in se vel obscenitatem vel improbitatem.* Num qui talia praeccepta pueris instituendis reliquit, eos mitteret ad theatra? Seuerus fortassis & superstitiosus Aristoteles fuit, eaque praeccepta dedit quae in mores induci non possent. An etiam eius Praeceptor Plato hac in parte peccauit? is certè IV. li. de republ. cum de musica disputaret, & quanta mala incurterent in rempublicam modis per negligentiam magistratuum mutatis, simul de puerorum institutione agens. *Ergo, inquit, à principio diximus statim à primis annis pueri honestis in iocis assuefaciendi sunt. Nam si iocis mimis decentibus assuecant, nunquam legitimi probique viri euadere poterunt.* Tum lib. VII. de leg. ijs cantibus adolescentium aures pulsandas docet, qui trahant eorum animos imitatione quadam perductos ad virtutis ipsius possessionem. Num hic etiam concederet ciuibus theatra, vbi vitiorum omnium irritamenta sunt? non arbitror. Praesertim cum alio loco lib. de republ. X. initio poetas, ipsum *Homerum* ex ciuitate exturbandum censeat, pestem, iucundam quidem, sed maxime exitalem affectibus concitatis, ira, libidine alijs, rationis regnum labefactantem ne se possit in omnes partes pro arbitrio proque voluntate dare. Eant ergo magni Philosophi aut Theologi, ciuitatibus permittant theatra quasi rem honestam & minimè exitalem; quibus Plato & Aristoteles ea sapientia. Neque nostris moribus instituti, hoc est Christianis, omnes voluptates nisi honestas tanto studio denegarunt.

(. .)

CAP.

CAP. XV.

Non esse ludos scenicos
permittendos.

Peracta est maior susceptæ disputationis pars, diuino numine fugerente nobis verborum, & argumentorum facultatem, inueteratam infamiam depulimus multis, quæ hoc loco summa colligenda sunt atque in memoriam reuocanda. Histriones, quales nunc in Hispania videmus, honestis turpia miscentes quæstus causas; infamia notari diximus, neque crimine carere eam artem ad corrumpendos populi mores maximè procliuè. Nam quod ab aduersarijs opponitur foeminae ornate & compræ aspectum non minus noxium fore, neque minus cupiditatem inflàmare quam theatra, quæ nihilominus cessare non cogimus, neque affirmam? capitale fore, nisi vestem pretiosam & fucos abijciat. Acura obiectio, sed quam ex S. Thoma 2.2. qu. CLXIX. art. II. dissoluere promptum erit, affirmante, nuptis quidem concessum esse ornatum, vt viris suis placeant, careris non item, præsertim si ornatu studeant alienam cupiditatem excitare, crimen erit. Nam si ex leuitate animi cõtingat, veniali modo peccato erunt obnoxie. Quibus sancti Thomæ dictis addendum est capitalem ornatum foeminae fore nisi desistat, cum sciat alicui ruinam propterea ab eo ornatu parari in noxiam cupiditatem manifestè lapsuro, quod addit Syluester, verbo *ornatus* ad finē. §. IV. Ergo foeminae ornatus non semper crimini datur, quoniam non constat cuiquam noxium fore, nisi illis fortassis, qui perditissimi cum sint passim offendunt nulla quamuis, aut leuissima occasione, quos mulier proba curare non debet ad mortem currentes rapidissimè, foedere etiam cum inferno percussio. In theatris contra certissimam multorum ruinam fore etiam mo-

Adestorum; quis enim in tantis flammis non vratur! ornatus, gestus, carmina, sententiæ, tybia, ad turpitudinem cuncta & libidinem inflàmant. Itaque video passim à Theologis turpes histriones criminis accusari ipsoque Syluestro, verbo *ludus*. §. 2. Adde nunc spectatores vix vnquam crimine liberos esse, manifesti periculi rei in quod se obijciunt inflàmadi cupiditatem venereæ voluptatis, certæ morosæ oblectationis qui modestiores sunt, quid enim nisi is sit cõsensu interpretati? se in ipsam flammam voluptatis conijcere: vt maximè animus & constanter velit, certoque præiudicatum habeat cõsensum expressum in voluptatem repudiare. Nam si quis ferreo peccatore sit, qui nõ moueatur, quales paucissimos reperiri credam; is considerare debet *ferrea ingenia igne luxurie domari*, vt Hieronymus ait, & vt hac ex parte sit liber, ex alia crimen nõ euadere, quod scædalum dicitur, alijs suo exemplo ad periculũ & peccatũ pertractis, quod in viros graues auctoritate & professione maximè cadat necesse est, & aliquanto maiori viri principes præsertim ex sacro ordine Episcopi implicantur crimine huic vanitati vacantes vernalibus histrionibus domum etiam aduocatis; quantumuis nihil obscenum agi coram ipsis excusant, populus enim id ignorans suiducis exemplo ad theatra rapitur nullo discrimine honesti turpiscæ, & genus obsequij ducitur studia principum imitari, & mouent in omni vitæ parte magis exempla quam verba. His ad hunc modum constitutis priusquam reliqua colligantur, grauis ac difficilis superest nobis luctatio, debeant principes hos ludos quamuis vanos & turpes tolerare ad oblectadam multitudinẽ, vt tali spectaculo soluti cura maiori animo labores reperant, quibus respublica sustinetur, artifices, fabri, agricolæ, quemadmodũ lupanaria infima conditione hominibus, ne maiora flagitia aggrediantur, passim concedun-

tur.

Atur. Verum de meretricibus, quoniã in hunc sermonem incidimus paulò copiosior disputatione subijciatur, nunc de his ludis, vt cepimus agendum est. Et suppetunt in vtramque partem argumenta, neque ipse in magno ponam discrimine vt rous modo sentiamus nam neque sperabam nostra disputatione malum cõuelli penitus posse, quod, vt video, altas radices egit multis viris principibus etiã ex eo numero qui ad reipublicæ gubernacula sedent (quæ grauissima pestis est) vana persuasionem occupatis, dandas populo id genus oblectationes: & satis habeam, si quorum ipsis salus cura est, nostro labore admoneatur, noxiam oblectationem hanc esse, neque sine periculo animæ queri. Fortasse enim re cognita nonnulli priuati cessabunt, prudẽtesque magistratus publicè eam turpitudinem repudiabunt multorum salutẽ inani voluptate potiorẽ iudicantes. Nam eò inclinabat animus, vt existimare cõ multis Cœlio Rodiginio lib. VIII. ca. VII. Petro Gregorio in syntagm. iuris part. III. lib. XXXIX. c. XXV. & alijs è reipublicæ fore si histriones pretio venales penitus remoueantur. Omnes enim pecuniæ vias norunt, & pecuniæ causam omnes turpitudines suscipiunt instillantque; alijs. Quæstuarium arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensib. latenter extorquent, quas nõ minori turpitudine infumant. Otio & desidia vt torpeant ciues efficiunt, quæ omnium vitiorum radix est. Vitijs omnibus & fraudibus viam muniunt, libidini maximè, quæ auribus & oculis suscipitur. Diuini cultum imminuit diebus festis, cum vacandum esset rebus diuinis, populo ad spectacula attracto, quæ pestis omnibus piaculis procuranda videbatur. Quod si non obtinemus vt ludi scenici penitus amoueantur, & placet nihilominus eam oblectationẽ populis dare; quæ vis & æquitas postulare videtur, impetrare certè cupimus, vt delectus aliquis sit, neque promiscuè licentia quiduis agendi histrionibus cõceda-

Atur, sed legibus certis circumscribantur & finibus, quos nemo impunè transgrediatur, quid enim iuuat leges scribere, quarum nulla futura est obseruantia? Tametsi nullis legibus putabam furorem hunc satis frenari. Prudenter vt multa poëta quidã verbis ex alio poëta sumptis dixit. *O here que res nec modum habet neque consilium, ratione modoque tractari non vult.* Sed designentur tamen per ciuitates aut dioceses censors, à quibus probentur quæcumque agendæ erunt fabulæ, ipsi etiam intermedij actus, viri graues atque honesti ætate maiori, qua feruor iuuenilis remiserit. Sic Plato faciendum existimabat lib. VII. de legibus, poëtarum carminibus examinandis, priusquam eorum copia alijs fieret, qui essent non minores quinquaginta annis, exacta scilicet prudẽtia viri perspecta probitare. Faciunt ineptissimè qui harum rerum cõsuetudinem iuuenibus permittunt, præsertim moribus non satis probatis. Deindè mulieres in theatra inducere siue muliebri veste siue virili, nefas est. Nullum certum theatrum publicis sumptibus cõstituatur, nullaque vectigalis publicè percipiendi spes esto. Diebus festis præsertim celebrioribus, vt antiquis legibus sancitum meminimus, ludi scenici ne exhibeantur, ne temporibus quidẽ ieiunij Christiani, quid enim cõmercij squalori cum theatri risu plausuque? A templis sanctorum, qui cum Christo in cælo regnant, ac omnino diuinis celebratibus amoueantur. Postremò quoad fieri poterit, minori ætate pueri & puellæ arceantur ab ijs spectaculis, ne à teneris reipublicæ seminarium vitijs inficiatur, quæ grauissima labe est. Ad sint inspectores publicè designati viri pij & prudentes, quibus cura sit vt turpido omnis amoueatur, & potestas cõercendi pœna, si quis se inhonestè gesserit. Neque notis sumptibus opus erit, mercedem histriones ipsi ijs viris dare cogantur. Omnino populus intelligat histriones quos omni ex parte cõtineri posse nõ puto,

vt à

vt à turpitudine abstineant, nō pro-
bari à republica: sed populi oblecta-
tioni, atque importunæ flagitationi
dari à magistratū; qui cum non pos-
sēt quæ sunt meliora obtinere, de-
bet minora mala tolerare. Sic Theo-
doricus Ostrogothorum rex apud
Cassiodorum variarum lib. III. epist.
LI. cūni aurige cuidam in ea arte ce-
lebrissimo menstrua stipendia de pu-
blico designaret, his verbis episto-
lam concludit. *Hec nos fouemus ne-
cessitate populorum imminuentium, qui-
bus votum est ad ralia conuenire, dum
cogitationes serias delectantur abijce-
re. Paucos enim ratio capit, & raros pro-
babilis oblectat intentio, & ad illud po-
rius turba ducitur, quod ad curam re-
missionem constat inuentum. Nam quid-
quid estimat voluptuosum, hoc & ad
beatitudinem temporum iudicat appli-
candum. Quapropter largiamur expen-
sas, non semper ex iudicio demus. Expe-
dit interdum desperare, vt populi postmo-
desiderata gaudia continere.* Haec tenus
Theodoricus.

C A P. XVI.

*Num meretrices tolerare
conueniat.*

MVlti de ludis scenicis dicta
sunt. Venio nūc ad lupanaria,
quibus per vrbes & oppida publicè
constitutis, mulierum infelicitium
pudore in ijs publicato magna licen-
tia minore religione peccatur, nullo
qui redarguat absque supplicij metu
profus impune. Nūc ea retinere con-
ueniat, an euertere poti⁹ ab imis fun-
damentis quasi certam reipublicæ pe-
stem. Magna quæstio & à paucis agi-
tata, eoq; difficilior, quāsi nullis ve-
stigij trita via. Et quis audeat morē
accusare omnium populorum cōn-
sensu receptum, licentiam cohibere
à nullo hactenus vituperatam, certè
à paucissimis? Et est omnino difficile
quod ratione omni vacat, id ad cer-
tam normam disputatione & regulā

reuocare. Conandū est tamē, à quo-
modo inueteratum errorem depel-
lere, & in veteri morbo remedium
aliquod excogitare & inuenire possi-
mus. Scio Hūilitas Catholica Ecce-
siam inter alia eo nomine acriter ac-
cusare, quod publica lupanaria p̄ vr-
bes & oppida toleraret. Ita refert Pi⁹
II. historia Bohemica c. L. Equidem
cum hereticis nihil mihi esse voleba
commune, qui sectas & factiones o-
mines à prima ætate semper fuerunt
auerfatus: verum cū Concilio Con-
stantiensi inter alia Hussitarum do-
gmata, quæ reprobantur à patribus,
de hac eorum accusatione nullā mē-
tio extet, merito credimus liberum
in vtramq; partem iudicium relicū,
nulla certa definitioe & decreto. Er-
go Augustinus lib. II. de ordine ca. IV.
lupanaria prim⁹ sanxisse videtur his
verbis. *Quid fordidius, quid inanius
dedecoris & turpitudinis plenius mere-
tricibus, lenonibus, caterisque hoc genus
pestibus dici potest? Aufer meretrices
de rebus humanis, turbaueris omnia li-
bidinibus.* Augustini auctoritate per-
moti posteriores præsertim qui via
& ratione Theologiam tradidere, &
ne susceptum per prouincias ab om-
ni memoria morem conuellere vel-
le viderentur, in sententia persiste-
runt meretrices populis conceden-
das, vt sentinse in ear oēs sordes
confluerent, S. Thomas lib. IV. de re-
gim. Princip. ca. XIV. Lyrā ad c. Gen.
19. Deut. 24. 1. Reg. 17. Et erat prudenti-
um principum & magistratum to-
lerare in moribus, quæ æuo erant in-
cacta, neq; sine motu euerti poterāt:
Sanè tantam colluionem omni æ-
tate & conditione hominum, quan-
ta in rempublicam Christianam in-
fluxit, quis præstabit à vitij omnibus
liberant: minora ergo danda censue-
runt, vt à grauioribus temperarent.
Præclare nobiscum ageretur si pro-
fessionem cui nomē dedimus, re ex-
hiberemus: sed quoniam id non da-
tur, incitādi omnes ad meliora sunt,
prauī homines & imbecilles toleran-
di: eaten⁹ si minora peccent, quæ trā-

quilli-

quillitati publicæ non noceant, cu-
ius prima cura esse debet. Hęc sunt in
hanc partem argumenta. In alteram
plura suppetunt, neque minus vali-
da. In veteri Iudæorū populo & gen-
te nullas meretrices extitisse, ex diui-
no præcepto Deut. 23. vers. 17. *Non e-
rit meretrix de filiabus Israël, nec scort-
ator de filiis Israël.* Sic Origines libr.
IV. contra Celsum ante medium
obseruatum fuisse affirmat, de Iu-
dæis loquens. *Nulla, inquit, fuisse me-
retrices inuenturis pestes in eorum re-
publica, idem repetit lib. V. ante finē.*
*Nulla, inquit, fuerunt apud eos vel sce-
nicorum, vel asbletarum; vel Circensi-
um certamina, non femina vendentes
flore et atis.* Idem docet Clemens A-
lexand. Stromate III. & ex eadem
gente Philo de Iosepho, & de speci. legi.
capitale fuisse ait, in eo populo cor-
pore quæstum facere, quod si ad san-
ctitatem eius nationis legislator
pertinere existimauit, ne scorta & lu-
panaria haberent, num id Christiani
populi moribus minus conueni-
re arbitrabitur? à quo multo ma-
ior vite probitas & morum sancti-
tas postulatur. Nunquid maiores il-
lis vires erant, vt sine libidine suste-
tarent quam Christianis, quibus tanta
auxilia suppetunt cælitus compa-
rara, sacramenta, Christi sanguis, ex-
empla sanctorum martyrum? Ne-
que excuses vni populo promptum
fuisse eam prestare puritatem, reipub-
licæ Christianæ difficile toto terra-
rum orbe diffusæ. Sed nimirum gens
Iudæorum satis numerosa futura e-
rat, quando à flumine Aegypti vsque
ad fluium magnum Euphratem im-
perij fines aliquando protulit Genes.
cap. 15. vers. 18. lib. 1. Esdræ cap. 4. vers.
20. & quod in vna ciuitate sit, si dili-
gentia adsit, quo minus in multis ci-
uitatibus aut prouincijs fieri possit,
ego sanè videre non possum. Illud
magis mouere possit, quod Thamar
veste meretricia sumpta cum focero
Iuda concubuit, verum nondum le-
ge lata eam licentiam fuisse, vbi per-
mixtæ aliæ gentes erant, mirum non

est. Nam quod ab alijs oppōnitur du-
as meretrices 3. Reg. 3. de filio coram
Salomone litigasse, Chaldaus quidē
cauponarias interpretatur, & sanè
scorta publica nō concipiunt matri-
ce affecta, ex promiscua & frequenti
venere quod si id nō placet, vitio ho-
minum & temporum contigisse di-
cemus, quemadmodum quod 2. Ma-
chabæorum 7. & ex Euangelij collig-
itur, multas meretrices in eo popu-
lo fuisse, sicut & multæ aliæ prauita-
tes, nam Iosia tēpore 4. Reg. 27. vers.
27. scorta mascula Hierosolymæ e-
rant, quæ ille sustulit euerfis domun-
culis, quibus propè templum habita-
bant. Vnde si quis cōfirmet eam tur-
pitudinem concessam Iudæis fuisse,
rem ineptissimā faciat: multa enim
vitiantur quotidie aut vecordia po-
puli, aut negligentia magistratum.
Neque satis occurritur masculæ libi-
dini scortis permissis, cum sciamus
in quibus prouincijs aut ciuitatibus
ea labe maxime viget, ibi maiorem
scortorum numerū esse, & in vtram-
que partem ab altera libido inflam-
matur, neq; vllis resistit finibus. Me-
tu suppliciorum, & diligentia prin-
cipum cohibetur maxime, quod in
coniunctis ciuitatibus in eadem pro-
uincia vidimus, in altera eam turpi-
tudinem vigere maxime, alterius ci-
ues multo esse modestiores, factos
suorum vigilantia magistratum, vt
fœdissimæ turpitudinis fermè esset
obliuio. Itaque Lactantius ab aduer-
sario nostro inuecta esse lupanaria
vit his verbis lib. VI. cap. XXIII. *Ac
nequis esset qui pœnarum metu absti-
neret alieno, lupanaria quoque consti-
tuit, & pudorem infelicitum mulierum
publicauit: vt ludibrio haberet, tam eos
qui faciunt, quam quos pati necesse est.*
Et Hierony. epist. ad Oceanum Cæsa-
rem dixit: *non Christum, & Papinianū
non Paulum viris impudicitia frena la-
xare, & lupanaria permittere.* Ipse Au-
gustinus ætate & vsu prudētor, tum
lib. II. de ciui. Dei c. XX. damnare vi-
detur lupanaria, cum inter alia illicita
& exitialia; abundant, inquit, pu-
blica

P

blica

blica scorta vel propter omnes quibus fieri placuerit, vel propter eos maxime qui habere priuata non possunt, tum lib. XIV. cap. XVIII. Vsum scortorum terrena ciuitas, ait, licitam turpitudinem fecit, nempe veteri iure Romano permissa erat. ff. de concu. lib. XXV. tit. ultimo & C. de spect. & sceni. & lenon. lib. XI. tit. XL. extatque in C. Theodosij lib. XV. tit. VIII. de lenon. propriè: quæ tamen contraria esse legibus diuinis & cælesti ciuitati, indicat ijs verbis Augustinus. Constat etiam Ludouicum Gallia regem re & nomine sanctum inter alias leges, quibus conditis immortalitatem quæ fuit, vniuersa ditione meretrices publicas & lupanaria prohibuisse, histrionesque aula exegisse. Sic Gallia annales, Gaguinus, & Aemilius lib. VII. Vtinam o vtinam Ludouice viueres, aut posterit tui, regesq; omnes tua exempla imitarentur prauitatem vindicandi. Quod si in Gallia id fieri potuit, quid prohibeat in alijs prouincijs idem præstare? At non diu id institutum tenuit, nempe successorum ignauia; & est ita à natura comparatum vt præclari conatus facile languescant prauis studijs commutati. Ergo eò inclinatus vt credam, è republica Christiana fore si lupanaria locis omnibus euertantur, *Vt Ecclesia bonus odor sit super omnia aromata.* Cantic. IV. vers. X. Neque possumus negare aliquid decorem nationi nostræ, & nomini afferre lupanaria, præsertim cum Iudæi aliæque nationes sine illis vitam transigant, quod Espencæus prior de continentia sacerdotum sensit. lib. III. cap. IV. Deinde Nauarrus doctus in primis Iureconsultus & grauis nostra ætate iudicauit in suo Manuali cap. XVII. num. CXC. his argumentis, quoniam pueri in tenera ætate quam in tempestiuis vitijs corrumpi noxium in primis est, ea licentia & oportunitate, vel sua sponte, vel aliorum inuitatu ad lupanaria concurrunt, noxiaque libidine enervant vires, atque inflammata semel cupidi-

tate indices magis intemperantes redduntur. Omainò ubi lupanaria non sunt multo continentiores sunt iuuenes, pauciora adulteria existunt, nempe libidinis flamma non copia restinguitur, neque licentia voluptatum, sed potius timore Dei continetur, & oblectationem vitæ di cura. Et quis nesciat quantæ sint consuetudinis vires, præsertim in hac parte? Itaque coniugibus multo difficilius est libidinem restringere cui assueuerunt, quam ijs qui celibatum coluerunt, redè Tertullianus lib. I. ad uxorem virginis & viduæ collatione facta. *Poverit, inquit, virgo salucior haberi, at vidua laboriosior; illa quod bonum semper habuit, ista quod bonum sibi inuenit, in illa gratia in ista virtus coronatur.* Nò ergo indulgendo libidini medemur, sed eam amplius inflammamus, nò min⁹ quam si igni materiam addas. Sic non adulteria vitantur concessis lupanaribus, neq; mascula libido, sed potius maior impetus ad scdissima quæq; concitatur; contemptis enim meretricibus & sordenti copia ad peiora cõteadit semel corruptus voluptate animus. Præterea qui ad sollicitandas virgines aut coniuges idonei sunt viri copijs abundantes, ad lupanaria nquam adeunt. Plebi infimæ vnde minora pericula existunt, leuiore alienis toris insidiæ, patent lupanaria, adolecentes plures nouimus, ex ijs oppidis venientes, ubi nulla scorta erant, eximia mortis modestia, inuenta copia libidinis in frequentioribus ciuitatibus, repente improbissimos factos, rem, ætatem, valetudinem amisisse, inutilesque prorsus esse factos. Deinde ex meretricibus flore ætatis transacto, lenæ existunt, milleque nocendi artes. Demum foeminis, quæ imbecilliores multo sunt puellis & viduis, nusquam simili remedio succurritur, vt publicè masculi proponantur ad earum libidinem satandam, argumento certissimo, quod remedium libidinis esse creditur labem potius certissimam temperantiæ esse. Quod si populo con-

uere

uere velimus, aut cautissimos audire, exoletos etiam tolerare opus erit, nam eos Alexander Seuerus non est ausus auferre, alioqui prudens & castus, *veritus ne prohibens publicum dedecus in priuatas cupiditates conuerteret, cum homines illicita magis poscant, prohibitaque furore prosequantur,* quæ sunt ipsa Lampridij verba. Planè ex gentium motibus, quos nunquam Ecclesia penit⁹ extirpare potuit, hic etiam relictus mihi cum multis fuisse videtur, sed qui conuelli haud ægerimè posset, si principes pari animo in id vellēt incubere. Quo loco subit animum admirari à patrib⁹, qui tam multa aduersus spectacula dixerunt, paucissima dicta esse aduersus lupanaria. Sed nimirum maius exitium imminere ab spectaculis existimant, quoniam ad ea omnis ætas, cõditio, sexus cõcurrerebat, ad lupanaria infima plebs, cuius ex virtute neque laus magna, ex intemperantia præter animas haud magna iactura existit, pueri nobiles, virgines, senes si corrumpantur, magna calamitate inuoluatur res publica necesse est. Deinde lupanaris ob notam turpitudinem nulli fautores existebant; spectaculis multi patrocinabantur, quid mali esset excusantes, si voluptate spectandi reficerent animos curis & laboribus graues. Mirabar etiam nullis cõcilijs lupanarium turpitudinem fuisse supplicio sancitam, sed nimirum Patres quæ tempore induruerant mouere auti nò sunt, præsertim ancipiti sententia & semper, vt arbitror, nonnullis defendentibus cautionis specie; & malunt homines antiquis & assuetis stare, nisi quæ vsus manifestè arguit. Illud si adiecero huic capiti finem faciam, in popinis & hospitij publicis meretricibus locum dare, quo plures conueniant licentia libidinis inuitati, fas non esse; quia nec sit ex auctoritate publica, & in turpi quæstu admixta participatio est criminis. Idem iudicium esto de meretricibus vagis nocte concubia per vicis & plateas vœnali corpore, præterea de

his quæ in priuatis domibus habitantes corpore quantum faciunt, esse supplicio cõercendas; quoniam vt ipse existimabam Hispaniæ more receptum est in plerisque certè vrbibus & oppidis, vt impunè in lupanari tantum meretrices quantum faciant, multo minus concubinatus inter eos qui lege coniugij soluti sunt permitti debet, antiquis quamuis Imperatorum legibus concedatur, loco superius adducto ff. de concubinis.

CAP. XVII.

Nullum publicè vectigal ex lupanari exigi debet.

EX meretricio quæstu & lupanaris sordibus partem aliquam in publicum ærarium redigere vectigalis nomine, in rebus turpissimis semper est habitum. Quid enim aliud esset, quam sociam criminis & turpitudinis temp. fieri vnde lucrum refert? Quod vt maximè licitum esset, honestatis & decoris nullam partem haberet, qua ratione diuina lege mandatum est, ne merces meretricis inferretur in templū Deut. 27. ver. 18. Non offeres, inquit, mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo domini. Pertinet enim ad decorem domus Dei ne tali oblatiõe foedetur; simul prouidendum erat, ne sacerdotes turpitudini fauerent; vnde ad eos emolumentum promanabat, quod nostro etiã tempore seruat, (vti Abulensis ad illa verba ait,) ne meretricum aut corū q anathemati sunt subiecti dona templis oblata accipiantur. Erat quidem ab antiquissimis temporib⁹ in Romano imperio susceptum, quo ex principio haud facile dixerim, à Caligula Sucto. c. XL. exactum ait ex capturis prostituerarum quantum quæque vno concubitu mēreret. Sed susceptum erat tamen, vt ex lenonibus meretricibus, & exoletis (hos scorta-

P 2

tores

tores ab Euagrio vocari puro Græcè, *ἀναστάσιος*; nam ait naturam eos dedecore afficere) vectigal redigeretur, quod posteriori tempore Græca voce Chryfargyrum dictum est, magna inuidia atque dedecore populi Romani; quam ut Alexander Severus princeps optimus, & ad omnem honestatem compositus depelleret in sacrum ararium referri vetuit, sed sumptibus publicis in aedificatione theatri, Circi, amphitheatri & ararij addidit, ut Aelius Lampridius testatur, Vnde Zozimus Græcus historicus mendacij aperte conuincitur, qui ut Constantino Magno, cuius mores exagrandos susceperat, inuidia conciliaret, ab eo hoc vectigal inuictum primum fuisse fabulatur: illud tamen posteriori tempore Anastasius Imperator penitus sustulit tabulis etiã conquisitis & combustis, ubi eã rationes continebantur, quo nomine ab historicis immortalẽ laudem habet, Euagrio li. III. c. XXXIX. & Nicephoro lib. XVI. c. XL. Verũ ipsa Euagrij verba latina facta subiicimus. *Romanorum res publica tantæ talique miserabile vectigal erat impostum Deo exosum, ipsis barbaris indignum, nedũ Christianissimo imperio; quod usq; ad ipsum* (nempe Anastasium) *qua causa dicere non habeo, pr. et remissum, ipse regio animo sustulit.* Exigebatur autem tum ab alijs multis stipe viuentibus, & a meretricibus in occultis locis quaestum exercentibus, atque in lupanaribus publicato pudore ad hæc ab scortatoribus non tantũ naturam, sed & remp. ignominia afficiẽtib. Addit singulis quatuor annis turpẽ id vectigal exegisse quorũ intererat; & ad supremum magistratum derulisse in gentem videlicet pecuniæ vim. Et libet existimare à sano initio id vectigal susceptum, atque eam speciem factõ præteritam; deterreri posse eam hominũ faciem à turpitudine eo impostõ onere & quasi supplicio, nam eodem consilio idem Alexander Imperator cum cætera tributa inminuisset, quõ mercatores Romam allice-

ret, vectigal pulcherrimum excogitauit, pelliõibus, argentarijs, aurificibus, quo nimirum minor earum rerum frequentia esset. Verũ vsus docuit imposto de quo loquimur turpi vectigali non libidinem restringam, sed inflammataã amplius, mancipem penes quem eius tributũ exigendi potestas erat omnes fraudes excogitante, quõ industria maior fructus existeret, & pecuniã amplius colligeretur. Sic sæpẽ quæ videbantur instituta præclare, temporum vitio, & hominum culpa in contrarium vertuntur. Hoc an in populo Christiano exigatur tributum haud facilẽ dixerim; puro alicubi extra Hispaniam fieri. Et Nauarrus quo loco superius est dictum accusat quasi crimen, & in Hispania species certẽ quædam eius vectigalis retinetur, cum per vrbes & oppida lupanaris magister domum eam triplo, aut quadruplo etiam amplius quam valeat, cõducatur: quod lucrum in sumptibus publicis ciuitatibus impendatur; aut etiam alicui priuato cedat, cuius lupanaris constituendi Regis dono datum est. In quo multipliciter peccatur non minus quam si vectigal à meretricibus exigeretur, qui enim magno conduxit, ad eam pecuniã construendã nouas fraudes excogitet necesse est; mulieres maiori numero quam opus esset cõquirat, excellenti forme dignitate alliciendis, emungendisq; iuuenibus, premio etiam agasonibus, proposito, ut illas conquirant, & vehant quod cõmercij genus impunẽ exerceri scimus aduectis foeminis, quæ ad cultum & victum necessaria sunt, carissimẽ vèdat, aut locet duplo amplius quam in foro vœnali, cuius pecuniæ pendendæ necessitate, sapius quam omninõ facerent, peccare cõpelluntur: mutuas pecunias dent, quilibenter illi faciunt, ut ære alieno grauata, ut velint maximẽ inde discedere, aut cessare quasi alieno ere vincẽ non possint. Multa alia præterea illicita ppetrant lucri cupiditate, & pecuniæ

cuniẽ colligendẽ necessitate. Quibus diebus & horis interdictum est, viros admittunt, lenones contra leges regni esse patiuntur aut dissimulant, choræas & cãtus obscenissimos excogitant, & insitruunt, quo ad libidinem adstantes inflammentur. Scimõ etiã honesta conditione viris & adolescentibus admittẽdis, quos coram puderet peccare, singulis cellulis meretricum secretos aditus per posticũ esse in quibusdã vrbibus patefactos. Quæ artes an rebus cõmunibus cõmodum aliquod afferant, ac non potius perniciem, per se quisq; consideret. Eas sanẽ Philippus II. rex Hispaniæ sapientissimus pro insita animopietate & publicẽ salutis cura magna ex parte restrinxit legẽ promulgata Madriti ad 6. Idus Martias salutis anno 1571. qua legẽ alterius quæ superiori anno lata fuerat seueritatem intercedentibus lupanarium magistris aliqua ex parte mitigauit. Eius legis quoniam publicẽ cognosci interest, & passim negligitur, si capita compẽdio collecta subiicerem, opere pretiũ me facturum iudicabã. Fortassis aut amoueri tantum dedecus impetrabimus, in quo multæ & graues turpitudines insunt; aut ut certis finibus ealabes circumscribatur, ne se nimium efferat, maiori quam hæcenus principum & magistratuum cura. Ergo legis regiã capita hæc sunt. *Magister Lupanaris priusquã ad id munus admittatur, senatus vrbis aut oppidi se probet, neque exercere incipiat nisi coram eodẽ senatu conceptis verbis iuratus se eã obseruaturum, quæcumque hac lege obseruari mandatur. Magister is ne in cultu meretrici vestem quamcumque locet, si secus faxit, veste, quam locarit insuper pecuniã mulctetur; si per se iurauerit, atq; secundo deliquerit ad pecuniã mulctam duplicatam, verbera & exilium addantur. Nullam ei mulierem ad turpem quaestum faciendum admittendũ fas esto ære alieno obstructam, ne ipse quidem pecuniã mutnam ulli ex suis meretricibus dabit. Si qua meretrix eam vitam pertusa velit ad sanitatem*

redire, id facere libere poterit, quãtũmuis obierat, neq; magistro eam propterea retinendi potestas erit. Meretrix si è foro vœnali malit, eam quibus ad vicitum opus habet, si à magistro acceperit, non maioris is vendat quam sit à iudice taxatum. Sit medicus aut chirurgus, cui meretrices singulis octo diebus diligenter & attentẽ lustrandi cura sit; & quoties recens aliqua in lupanar admittit petiit. Quæ labe fuerint infecta eã censoribus indicentur, ut continuo ad nosocomia curanda deferantur. Nullam meretricem siue contagione infectam, siue ex morbo alio laborantem in suo hospitio magister curandam retineat, sed ad nosocomia ablegabit, quæ censes designauerint. Pro hospitio, lecto & alia suppellectili necessaria argenti eũ nummum tantum in dies singulos singula magistro soluant. Cum lupanar locabitur, y. s. conditionibus locari omnibus renuncietur. Vrbanus senatus ex suo numero binos censes seligat qui lupanar inuisant, y. renunciant. Prætori, si quam ex his legibus negligi, aut si quid præter eã censurã dignum considerabunt. Quadrimestres y. esse debent, & eo decurso tempore è duobus nihilominus alter cum eo eam curam suscipiat, qui recens à senatu censor designabitur. Diebus septem quibus Christi Dei cruciatum & mortis sanctissimæ memoria celebratur, nulli meretrici concedatur turpem quaestum facere. Quæ secus faxit flagris per plateas cedatur, tum ipsa tum magister Lupanaris, si turpitudinẽ cõsensisse, amuisse, ve conuictus erit. Meretrices ne pallijs talaribus, ne chirothecis, ne galæis, ne soccis utantur, sed ut ab alijs honestis mulieribus dignosci possint, breue cireũ humeros pallium coloris crocei gestent. Ne nupta, aut quarum patres in eadem vrbe viuunt, aut ex altero parẽte fuscic coloris nata in lupanari quaestum facere permittantur. Hæc leges tabulã inscriptã loco conspicuo in lupanari cunctis qui velint cognoscendã proponantur. Hactenus lex regia quam ut est sanctissima, qua prudentia est scripta, pari diligentia cuperemus ab omnibus obseruari, frustra enim sint

leges, nisi obsequium adiungatur. Sed & Madriti lex altera pragmatica sancita est anno 1575. cuius hæc summa capita sunt. *Ne mulier corpore quæstiu faciens publicè vestem aliquam gestet insignem religionis. Ne ante ambulationes præcedant. Ne ancillam in obsequio habeat minorem quadraginta annis. Ne in templis puluinari aut alioqui vestri stragula insideat instar honestarum.*

C A P. XVIII.

An locare domos meretricibus liceat.

Placet disputationem de meretricibus, quam cum altera de spectaculis occasione oblata tempestiuè, ut arbitror, coniunximus, noua quæstione concludere: quam ancipitem & difficilem reddiderunt, & ipsius natura & scribentium varietas. Ea est: Possit aliquis sine crimine domum meretrici locare, quæ ad dardanarios extenditur fucos, talos alexæ, & similia vendentes ijs de quibus minimè dubitant enaptis rebus abufuros ad peccandum. Non dubitamus crimine teneri, si eo animo faciant: quem emptores gerunt, rebus quas emunt abuti volentes, cum sint digni morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, neque è contrario dubium est culpa vacare quos ignorantia futuri peccati excusat simplici homines animo, neque curiose scrutantes quid alij facturi sint. Id modo quæstionè habet, an qui scit merces emi, aut domum conducere, ut ea opportunitate abutatur, illius delicti participes sint. Et constat non licere dare gladium ei què scimus trucidare aliquem velle, non venenum noxium ei, qui in alterius perniciem est illud temperaturus, non domum foeneratori locare ca. I. de vfuris lib. VI. Deindè nemini licet occasione peccandi alicui dare; neque potest negari eum qui domum meretrici locat, aut fucos vedit, illam iuuare ut quæ-

stum corpore faciat, què sublati ijs rebus non faceret. Hæc sunt in hanc partem argumenta, quibus nonnulli manus dant, atque cõcedunt, eas actiones locandi aut vendendi nõ vacare culpa. Verum his cõmunis prouinciarum mos resistit: nulli enim religio est meretricibus ea vendere & locare, quibus opus habent ad turpitudinem exercendam. Romæ etiam passim & impunè fit in ipsis Pontifici oculis, vbi caput & forma est sanctitatis; eoque maiori spe quæstus confluit maiori numero mulieres perditæ. Alioqui si contendimus nõ licere illis domos locare, neque quibus ad vitium opus habent licebit illis dare, cum vitam & vires non alio referant quam ut fortiores Veneris armis (vix quædam ex eo grege dicebat) occurrant. Quod si reipublice datur, ut eas sine crimine permittat quæstum facere; dabitur etiam ut ea concedat, sine quibus meretriciæ artes exerceri non possunt, tum resp. ipsa, tum priuati, quod enim interest? Maior in IV. d. XV. qu. XXXV. ait. Negant D. Anton. p. II. tit. I. c. XXIII. §. XIII. Ioan. Medina de restitut. qu. XXX. Magna nos ambiguitate, magno religionem sanctissimam probro principes liberassent, si videri nostris rationibus inducerent in animum hanc turpitudinè ab oculis & auribus penitus amouere. Sed quoniam exigua spes est facturos quod oportet, inepta persuasione & veteri consuetudine occupatos, ut quæstionem propositam dissoluamus. Caietani Cardinalis distinctio placebat XXII. q. X. art. IV. Nimirum quædam res per se, & ex natura sua ad prauitatem dirigi, vti idola vestesque alie sacerdotum inter gentes ad impium cultum relata, multæ aliæ cum in suo genere bonæ sint, & honestum finem habeant; hominum abufu ad prauitatem detorquentur: ut domo, cibo, veste abutitur meretrix, abutuntur alij. Quæ primi generis sunt dare, vendere, aut locare illi, cui ijs rebus abuti propositum esse non ignoramus, crimen est. Sic neque templa-

deorum

deorum extruere, aut etiam instaurare, sed neque synagogas Iudæis licitum erit, sed potius scelus omni supplicio vindicandum, & ne quis nimium seueros nos esse in hac parte arbitretur, s. Ambrosij epistolam 29. legat Theodosium Imperatorem accusantem, quasi synagogam à Christianis incensam, ab iisdem instaurari mandaret. Quid, inquit, si alij timidores, dum mortem reformidant, offerant, ut de suis facultatibus reparetur synagoga; aut Comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exadificari iubeat; habebis Imperator comitè præuaricatorem, & huic vexilla comites victricia, huic labarum, hoc est, Christi sacratè nomine, qui synagogam instaret, què Christum nesciat; iube labarum synagogæ inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ factus de exuuijs Ecclesiæ; & alia quæ sequuntur in eadem sententiam magna dicendi liberrare. Præterea Sozom. lib. V. hist. c. X. cum Marcus Aretius Cõstantini imperio Græcorum templum quoddam euertisset, iussus à Iuliano Imperatore instaurare illud, aut pretium soluere, fuga sibi consuluit primum, deinde multis ciuibus ea causa capris se vitro iudicibus & furenti populo obiecit ad non dubium exitium, tormenta crudelissima. Quid Theodorus lib. V. hist. Eccles. c. XXXVIII. cum Audas Episcopus apud Persas templum ea causa Pyraum dictum quod in eo coleretur ignis, euertisset; laudat quod maluerit mortem sustinere, templaque Christiana dirui, ne illud, vti iubebatur, denuò instauraret; accusat tamen quod templum remerè euertisset, Pauli Apostoli exemplo producto, qui nullam aram Athenis euertit, è multis quas vidit ineptis superstitionibus sacras: verbis tantum accusauit errorem. Quis est ergo, qui lignarios, cementariosque contedit sine peccato Iudæorum synagogæ adificandæ nauare operam. Verum ad alia progrediendum est,

quæ suo genere vitio carènt, bonaque sunt, ea licet aliquando tradere ei, qui vult ad peccatum conuètere, aliquando non licet; certè gladium irruere volenti in alterius perniciem dare; crimen est, at fucos meretrici vendere chartas talosve aleatoribus, nemo sanus accusarit. alioqui scruta vendentes sine discrimine reprobemus, necesse erit. Verum cum hæc certa sint & explorata, regula aliqua & distinctione opus est, qua honestum in hac parte ab illicito secernatur. Optima videri possit, ut ex conditione peccati, quod alter est commissurus, cum quo commercium est, discrimen intelligatur. Nam iustitiæ violandæ, ut ad interficiendum hominè dare aliquid, nempe ensẽm furèti, nefas est, cum potius quantum est situm in nobis, prohibere debeamus. Nam si alia virtutes violandæ sunt, quia Deus hominem sui arbitrij fecit, dare possumus, quo alterum abufurum scimus ad peccandum. Itaque licebit meretrici fucos vendere, vestesque pretiosas in cultum corporis, domum etiã locare. Verum quæ acurè dicta videtur, difficultate non vacant, sic. n. neque thus idololatræ dare in impiũ cultum licebit, contra quam idè Caietan. cenfer, cum religio sit pars iustitiæ, & multo minus foeneratori domum locare Iudæo, vbi illis permittitur pecuniã foenori dare, contra quã cenfer Summa Pisana verbo vfura I. §. V. & verbo poena §. VIII. vsque; adeò ut nè clericus quidè domos illis locantes anathemate inuolui putet, quod alioqui sancitum est c. I. de vfuris lib. VI. ergo ratio altera cõmodior nobis videbatur ex legum prohibitione, aut permissu distinctio. Licet enim vendere meretrici fucos, locare domos, quoniam ea ars, eaque peccata in reipub. impunè permittuntur, simili modo Iudæo, vbi ei nationi impunè permittitur vfuras exigere; nefas autè erit furenti in alterius cædè telum dare gladiumve, domumve locari foeneratori, vbi ea arte est peccatus interdictum, quod in Hispania certè contingit, tantundem sentiendum

P 4

arbi-

arbitror de ijs qua ad impiū cultum conuertenda sunt, non licere ea dare aut vendere, ne cōiuium religioni fiat, nisi forsitan vbi Iudæi aut alię gentes impunē cum Christianis verfantur, quod fieri posse docet S. Tho. XXII. q. X. ar. XI. & quibus ex causis. Tunc enim fas esse arbitror flores, thus, aliāq; dare, quamuis sciamus ad suę religionis ritum ea velle conuertere. Opponas fortasē hac distinctione suscepta, nefas certē fore, scelusque graue adulterē mulieri fucos vendere, aliave dare, quib. ad alliciendū adulterum abutatur. talos vendere, cum vtrisq; legibus sacris & profanis alea ludere sit veritum. Sanē in domibus vbi frequens alea commercii est, ludere non licere more populorum & magistratum receptum est. Sic alea instrumenta vendere, quib. ijs locis ludatur nēfas erit. Quid si vtraq; ita habere cōcedam, neq; aleatori tesserā, neq; adulterā fucos vendere fas esse? Non debet mercator curiose sordes omnes perscrutari eius, qui ad emendū venit, sed perspecta tamen prauitate abstinēbit, me certē arbitro, suāsque merces ijs tantū venderi viris aut fœminis, quos honestos esse crederet. At nemo eum delectum adhibet, esto. Sed multa tamen alia negliguntur siue ignorantia hominū, siue lucri cupiditate. Erit postremo qui opponat fore, vt scortis modo, quæ in lupanari viuunt, liceat dare, vendere aut locare quib. abutatur ad peccatum, cum sit superius dictum illis tantum in Hispania concedi, vt impunē quęstū meretriciū faciānt. Credo equidem non eādem morem omnium ciuitatū esse, & Romæ præsertim scimus meretrices sepe nullis certis sedib. tota vrbe vagari, tamen si ea licetia aliquando restricta sit certa aliqua regione vrbs ad habitandū illis designata, illud conreñdimus illis tantum, quæ permittuntur licere fucos dare, quibus faciem inficiant, locare domum vbi habitent, neque eos prauitati cōoperari, sed permissioni reipub. cōcedere, quā licitam

esse hac disputatione damus, quod in alijs peccatis non contingit, vbi nulla permissio est, cui cōiuere possumus instrumento mali dato. Non licebit tamen ijsdem multo carius quā ceteris domum locare, ne ex lucri participatione commune crimen euadat, vti Caietanus ipse docet XXII. q. X. art. XI. Verum ex cæno hoc styllum retrahere, & ad spectacula reuocare opus est.

C A P. XIX.

Taurorum agitatio quam originem habeat.

EX omnibus spectaculis quæ olim Romæ in vsu fuerunt, atque ex ea vrbe quasi ex fonte ad alias prouincias manarunt, scenici ferē ludi relictī, modo sunt, de quibus diximus, quæ verissima & salutaria putabamus, præterea taurorum agitatio, de qua quoniam in Hispania maximē viget, hoc loco disputare constitui, atque huius spectaculi originem primū indicare, commoda & incommoda quæ manare ex illo solent, vt quid sentiendum sit lector sedato animo, neque infectus præiudicio aliquo per se statuat. Pertinet autem hic ludus ad antiquum spectaculorū genus. *Munus*, vt Tertullianus ais de spectaculis c. XII. dictum est ab officio; quoniam officium mueris nomen est, officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur (inde officium defunctorum in libris Ecclesiasticis.) Susceptum enim erat veteri more Romanorum, vt in exequijs defunctorum seruos mactarent, quasi alieno malo propriū dolorem leuarent. Deinde gladiatores pretio empti substituti, qui in funere mortuorum dimicantes suo sanguine manes placaret quo modo gladiatores pugnant, explicat Isidor. li. XVIII. Etym.

cap.

cap. LIII. Postremo tera adiecte sunt cum quibus homines dimicantes, venationes quæ dicebantur, crudele spectaculum exhibebant, sed tanti ea voluptas erat, sic ludi Taurij de quibus agimus, in circo Flamini edebantur, teste M. Varrone lib. IV. de lingua Latina. Idem dijs inferis instituti erant, tum ea causa quod mortuorum animas ijs propitiari per sua sum habebant, tum auctore Festo Pompeio, quoniam Tarquinio regnante cum grauis pestilentia in mulieres grauidas incidisset ex carne diuendita taurorum immolatorum. Ob id Taurij ludi & appellati sunt, inquit, & fiunt in circo Flamini, ne intra muros euocentur dij manes. Sic origo huius ludi cum ceteris ex impio deorum cultu deriuatur, & ipsa paratio mortuorum, species idololatriæ erat teste Tertulliano. Mactare quidem immolareque seruos in funere, quod olim fiebat, ab antiquissimo tempore sublatum est fauum retrumque spectaculum. Nimirum humani generis hostis vsque eō homines dementarat, vt voluptati ducentes humanum sanguinem fundere. Gladiatores primus Constantinus Magnus deuicto Licinio sustulit, vti Nicephorus ait lib. VII. c. XLVI. Sed repetitum morem incuria aliorum principum Arcadius & Honorius penitus hac occasione suppresserunt. Venerat ex Oriente *Telemachus* monachus, sic Nicephorus vocat li. XIII. c. I. Theodoretum securus lib. V. hist. c. XXVI. Nam Otho Frisin. lib. IV. Chron. c. XVI. *Dirimachium* dixit. Is cum spectaculū gladiatorū intempestiua facundia prohibere in media arena concionabundus conaretur, a furenti populo lapidib. obrutus perijt. Re vulgata Imperatores monachi quidem memoriam consecrārit. gladiatores autem ne amplius essent lege lata sanxerūt. Ludum item quocum bestijs pugnare homines cogebantur siue damnati iudicio, siue pecunia empti gladiatores Constantinus Cæsar sustulit l. II. de gladiatoribus

lib. XI. tit. XLIII. ne omnino gladiatores essent fanciens. Sic & ludi Taurij cessarūt, quid enim illis exhibebatur, continebaturq; aliud quā pugna hominum cum tauris. Is quidem mos aut nunquam in Hispania est sublatus, aut ex intervallo repetitus est in nostra gente, quæ ex spectaculo imprimis sit dedita. Et sunt in Hispania ferocissimi tauri locorum siccitate & pabuli natura aucta mirum in modum ferocia. Ita quæ res maximē deterrere debuit, ne lahari homines viderent, ea res vehementius accendit gentem in arma & sanguinem promptam ingenio iniquo, vt taurorū agitationem vehementer expetant: vsque eō vt quo ferociores tauri sunt, & plures homines premerunt, eo ludus maiorem voluptatem pariat, nullam integrā omnium agitatorū incolumitate certē leuem. Sed interest: quod in venatione veteri damnati gladiatores plerumque pugnare cum bestijs compellebantur, nullo effugio nisi in spectantis populi misericordia, quam veteri gladiatori multis perfuncto periculis exhibere solebant, rudeq; donatum fixis ad Hercules valuas armis in agrū secedere sinebant. In nostris autem ludis neutrum fit, nemo ad pugnam cogitur, ne seruus quidem aut mortu alicuius reus, omnes voluntarij in arenam agitatores procedunt, & fugientibus multa circum forum effugia patent, angusti aditus & quasi vomitoria, per quos bestia penetrare non potest. Itaq; quod quidam percūt, videri possit non magistratum culpa contingere, sed temeritate progredientium eō, vnde tutus receptus nō sit; ac præsertim ijs, qui ex equis tauris agitant, nullum certē exiguum periculum imminet. Plebei tantum homines periclitantur, atque eorum causa suscipitur disputatio, an propterea hic ludus cum ceteris spectaculis amoueri debeat, an retineri ad populum oblectandum, exercendumq; ludicris ad vera certamina.

C A P.

C A P. XX.

An agitatio taurorum sit licita.

Grauis disputatio sequitur, ac qua nescio an vlla maiori contentione animorum nostra aetate agitata sit in Hispania. An reb. honestis & licitis, an contra, venatio taurorum sit annumeranda. Quibus probitatis & modestiae plurimum inesse videbatur, execrantibus quasi multorum malorum fomitem, crudele spectaculum, indignumque moribus Christianis, alij maiori prudentiae specie defendunt, oblectationi populari, quoniam eo studio maximè ducitur homines, aliquid certè dandum. Quae sententia plures fautores habet quam superior; & saepe accidit, vt melior pars à peiori numero suffragiorum vincatur. Extant de ea re varia Pontificum Romanorum diplomata, sed neque ex ijs lites sunt satis compositae, neque satis constat an ex naturae principijs colligatur hunc ludum in rebus honestis, an illicitis esse. Argumenta in vtramque partem afferre placet, eorum primum qui licere negant. Etenim de torneamenti c. I. in Concilio Lateranensi milites ad ostentationem virium suarum & audaciae temerè cōgredi, vnde mortes hominum & animarum pericula saepe proueniunt, veratur; quod an in taurorum agitatione omni ex parte conueniat perire saepe in ea homines, quis erit tanta libidine contradicendi, vt negare possit? & constat omnium praedicatione illicitos esse ludos, vnde frequentes interitus hominum & magna vulnera contingunt. Praeterea sexta synodo generali can. LI. non tantum mini & eorum spectacula, de quib. su-

Aperius satis multa sunt dicta, sed venationum quoque spectationes prohibentur; est autem hic ludus venationis species. Et sanè quis contenderet fas fore, vt cū leone in arena aliquis pugnaret? quis non perditum & nequam iudicaret eum, qui se tali spectaculo oblectaret? & tamen nihilo minori periculo tauri agitantur, nam & ille euadere poterat, siue fuga, siue leone interfecto, prudenter Turrecremata Cardinalis ad c. qui venatoribus d. LXXXVI. idem iudicium facit de eo, qui cum alia fera, & qui cū tauro pugnat, quasi nihil interfit, siue bestia cum qua pugnatur, dentibus armata sit, an cornu feriat, cum par vtrumque periculum imminet. Ad hanc Concilium Arelat. I. can. IV. de agitatoribus inquit, qui fideles sunt, **C** *Placuit eos quamdiu agitant à communione separari,* quod repetitur adiunctis *theatris* Concilio Arelat. II. can. XX. *agitatores* autem nos non aurigas, sed eos qui cū bestiis pugnant, intelligimus. Equidem cum cetera spectaculorum genera ab Ecclesia fuerint amota, praesertim quae venationes dicebantur, nescio cur ab eo numero atque lege hunc ludum detrudere debeamus. Temeritate, inquis, sua perit, qui perit, nulla compulsiu necessitate. Est, sed magistratum partes sunt retinere eos, qui sua sponte praecipites in exitium irruunt, qui cum populo non secus, ac dux cum caeco, cum infirmo medicus, cum stulto & amente vir prudens comparantur. Quid quod Romanorum tempore, non modo damnati, quod frequentius fiebat, sed etiam voluntarij, vt vires & dexteritatem ostentarent, ad bestiarum pugnam prodibant, quod non minus vitiosum erat, neque minus vituperat Cyprianus epist. II. quod talia committerentur spectacula. *Quid, inquit, illud oro te, quale est vbi se feris obijciunt, quos nemo damnauit, aetate integra, honesta satis forma, veste pretiosa, viuetes iuuenes in ultroneum fumus ornantur? pu-*

gnant

gnant ad bestias non crimine, sed furore. Verum vt ex diuinis litteris aliquid delibemus, Exod. 21. cap. vers. 28. & 29. si bos cornu percussisset aliquem, occidi iubebatur, nam si monitus erat dominus periculum imminere, quod bos cornupeta esset, si non cauisset ipse etiam interfici mandatur; & merito sanè subijcitur supplicio alterius necem cum potuisset non prohibere. Quanto scedius est taurum in mediam multitudinē producere, qui tunc maximè placet cum plures ad terram prostrauit, alioqui nemine vulnerato frigit ludus, quid nisi hoc sit se hominē caede & laniatione oblectare? hominem occidi in hominis voluptatem, vsque eo vt Conchæ, quæ vrbs nobilis est & frequens in Celtiberis, taurus qui septem homines occiderat immortalitati consecratus sit, rei gestae imagine pictura in loco publico expressa, quod mihi amentiae ciuium trophaeum potius erectum, monumentumque praclarum videntur. Casu inquis, & ex accidenti ea mortes contingunt. Bardos tu nos & trunco putas, quibus persuadeas casu, & ex accidenti ea contingere, quae frequenter eueniunt? & est casus inopinæ rei euentus, qui prouideri non potuit. Si tabulati ruina opprimatur aliquis, è recto aut fenestra decidat, dicam equidem casu id ex accidenti, & praeter opinionem euenisse, neque propterea ludum reprobandum contendam; at interfici homines, aut vulnerari à tauris, cum semper fermè contingat, ludi conditio ex eo merito iudicabitur. Nam quod ex eo spectaculo multa delicta promanant, fastus ex apparatu vestitiu ornatuque ambitioso, luxuria ex promiscuo virorum & mulierum conuentu, ingluuies ambitiosis cōiuijs irritatur, & iracundia eo aspectu hominibus in furorem cōcitaris: missa ea facimus, quoniam cōmunia huic ludo cum ceteris omnibus haec ferè mala sunt, ad quos frequēs & pmiscuus conuentus fieri solet, quos vno imperu reprobare omnes, vt maxi-

Ame nullum subesset aliud periculum nemo audeat. Haec sunt in hanc partem argumenta, quibus inducti viri graues, magnoque numero taurorum agitationem quasi illicitam prohibendam esse iudicauerunt. In altera partem quasi moles quadam Hispaniae consuetudo opponitur ab antiquissimis ducta temporibus, quae variè habita annis; sublata superioribus, tandem restituta est magistratum cura, Pontificum venia. Neque debemus existimare in ea prouincia, vbi doctrinae & pietatis studia vigent, maiori sanctitate, magistratus & principes quam inter alias gentes, publicè ijs auctoribus rem illicitam per tot aetates primum intactam, deinde post abolitionem reductam fuisse. Adde doctos Theologos & graues, qui libris editis confirmant eum ludum licitè fieri. Ioannes Medina de restitutione q. XXI. ad finem. Bartholom. Medina in summa li. I. cap. XIV. §. XXVIII. de ludis. Neque Nauarrus in manuali c. XV. n. XVIII. ausus est eum ludum reprobare, praesertim si cautio adhibeatur, ne mortes & vulnera consequantur. Quod fieri videtur, cum effugia multa pateant, & priusquam bellua emittatur, voce praconis denuntietur omnibus, vt se in tuta loca recipiant; nam si perstiterint, non magistratum culpa peribunt, sed sua quisque vecordia. neque moueat quosdam in ijs ludis occidi, idem enim contingit cum in stadio de equorum velocitate certamè est, & multo plures per aetatem haustu frigidam pereunt, peponum, aut aliorum fructuum esu, neque ijs propterea abstinendum prorsus ducimus. Haec sunt vtriusque partis praesidia, ex quibus si attentè considerentur, efficitur agitationem taurorum religionis materiam non esse, neque de ea vota nuncupari rectè superis, qui non rebus ludicris & vanis, qualis certè hic ludus est, sed pietate, innocetia & pijs actionibus oblectantur; & vulgò dicitur, *religiosa vota de meliori suscipi*, certè de ea quae absque cōtrouersia honesta & utilis est. Ioannes quidem Me-

dina

dina loco superius citato contrarium existimavit: Concilium tamen Tolosanum anno 1066. habitum actione III. can. XXVI. secundum nostram sententiam decrevit hæc spectacula ad vota non pertinere, irritaque ea suscipiantur, & vana esse declarat. Quod Pij V. Pontificis Max. diplomate paulo post confirmatum est. Atque cum hoc constet, tum illud ab utriusque facile dabitur, siquidem cautio adhibeatur, ne tauri nocere possint cornuum parte præcisa, aut ijs oblonga fune constrictis, uti Romæ fieri consuevit, aut si ex equis tantum agitent, pedites nulli, agitatio taurorum nullum crimen erit, sed oblectatio populi si non necessaria, certe non exitialis, neque etiam multitudine contineri sine aliqua publica lætitia & voluptate potest. At ut nunc tauri agitantur nulla cautione certe non idonea, ne hominum interitus consequatur, is ludus in rebus illicitis haberi debet, quod satis confirmant argumenta priori loco posita, ludum, qui cum periculo interitus committitur, illicitum esse, atque de re publica amouendum. Nam quod opponunt quidam viri reipublicæ amatores (sic videri voluit) penuriam equorum fore eo ludo sublato, & eam agitationem belli meditationem quandam esse; dicimus quod à magnis ducibus affirmatum in audiebam obesse potius, reddique homines ignavos fugiendi & timendi consuetudine, & multo commodius fore si equorum cursu exercerentur, sagittandi peritia, aut armati sudibus concurrerent ludicro certamine, ut fit in alijs nationibus, in quibus nulla agitatione taurorum strenui milites euadunt. Equorum alendorum multæ aliæ rationes excogitari possunt etiam in Hispania, ubi propter locorum asperitatem mulis potius utuntur viatores, quoniam est vngula durior, robur maius, & propter siccitatem aëris inopia pabuli non permittit, ut tam multi equi sint, quam in alijs nationibus esse scimus.

Neque tamen colligi ex his quæ dicta sunt, volumus, spectantes huiusmodi crimine aliquo implicari modo è populo illi non fautores spectaculi, neque è sacro ordine: uti in Pontificum responsis continetur, quæ mox subiiciemus, & illis alienum peccatum non placeat, neque hominum strages, ij ad suam oblectationem conuertere poterunt alienam præuicacitatem, quod ex Antonino colligitur II. p. tit. III. c. 7. §. II. neque idem iudicium in scenicis spectaculis esse debet: in quibus, uti superius est demonstratum, actionis turpitudine animi adstantium ad libidinem concitantur. Susceptus in Hispania mos & longo tempore confirmatus, ut recedamus à sententia non mouet. Multa in omnibus nationibus negliguntur crimina, præsertim si patroni adsint fucata ratione fallaces viri Theologi, quorum quanta sæpè sit libertas pronuntiandi, quanta quibusdam cupiditas populo placendi scimus omnes: & est miserum negare non posse, quod pudet confiteri, quæ magna est nostri ordinis calamitas, nihil esse tam absonum, quod à Theologo aliquo non defendatur. Nam voce præconis non satis singulorum periculis prouidetur, ac ne fieri quidem forsasè potest, ut cades & vulnera non consequantur in tanta plebis temeritate, ut Gregorius Lupus affirmat ad I. LVII. tit. V. partita I. quæ tamen omnia pericula vnde cumque proueniant, magistratus, quantum in ipsis situm erit, præstare debent, quemadmodum ne annonæ vitio corrupta morbi consequatur, ne ex pestilenti loco venientes in urbem admittantur: neque satis excusaret, si singulorum culpa dicerent, & audacia euenire mala. Peponibus alijsque fructibus aut haustu frigida, ne intemperantes pereant, cauere quis possit: cum vsus sæpè sit salutaris ad mitigandos æstus, præsertim periculis præscribere non minus stultum esset, quam si esu penitus interdicerentur.

rentur. Debet ergo magistratus necis & vulnerum periculum vitare, sed quod rei tamen natura & humanæ conditionis imbecillitas patiat. Verum de re tota melius ut iudicetur, quatuor Pontificum diplomata subiicere hoc loco statui, priusquam longæ disputationi finis imponatur.

C A P. XXI.

Pij V. Pontificis diploma.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. De salute gregis Domini n. stræ curæ diuina dispensatione crediti, prout ex debito pastoralis officij astringimur, sollicitè cogitantes, fideles cuncti gregis eiusdem ab imminentibus corporum periculis etiam animarum pernicie perpetuo arcere studemus. Sane licet detestabilis duellorum vsus à diabolo introductus, ut cruenti a corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus & alijs locis quæ amplurimi ad ostentationem virium suarum, & audaciæ in publicis, primarijsque spectaculis cum tauris & alijs feris bestijs congregari non cessant, vnde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriuntur & cetera. Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi tauri & ferae in circo vel foro agitantur, à pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hæc cruenta turpia, demonum & non hominum spectacula aboleri, & animarum salutem quantum cum Deo possumus prouidere; Omnibus & singulis principibus Christianis, quacumque tam Ecclesiastica, quam mundana, etiam Imperiali, regia, vel quavis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibusuis communitatibus & rebus publicis, hæc perpetuo nostra constitutione va-

litura sub excommunicationis & anathematis penis ipso facto incurrendis, prohibemus & interdiciamus, ne in suis prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis & locis huiusmodi spectacula, ubi taurorum, ferarumque agitationes exercentur fieri permittant. Militibus quoque ceterisque alijs personis, ne cum tauris & alijs bestijs in præfatis spectaculis, ipsi tam pedestres, quam equestres congregari audeant interdiciamus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, Ecclesiastica careat sepultura. Clericis quoque tam regularibus quam secularibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis pena, ne eiisdem spectaculis interfuerint, similiter prohibemus. Omnesque obligationes, iuramenta & vota à quibusuis personis, vniuersitate, vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam ut ipsi falso arbitrantur in honore sanctorum, seu quarumuis Ecclesiasticarum solemnitatibus & festiuitatibus (quæ diuinis laudibus, spiritalibus gaudijsque operibus non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent) hæcenus factas & factas, seu in futurum faciendæ, quæ & quas omnino prohibemus, cassamus & annullamus, ac pro cassis, nullis & irritis haberi perpetuo decernimus atque declaramus. Mandamus autem omnibus principibus, Comitibus, & Baronibus, S. R. E. feudatarijs sub pena priuationis feudorum qua ab ipsa Romana Ecclesia obtinent. Reliquos verò principes Christianos & terrarum dominos prædictos hortamur in Domino, & in virtute sanctæ obedientie mandamus, ut pro diuini nominis reuerentia & honore præmissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, vberissimam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, alijsque locorum ordinarijs in virtute sanctæ obedientie sub obestatione diuini iudicij, & in terminatione maledictionis aeternæ, quatenus in ciuitatibus & diocesis proprijs presentes nostras litteras sufficien-

ficienter publicari faciant, & prae missa etiam sub paenis & censuris Ecclesiasticis observari procurent non obstantibus constitutionibus, &c. Datum Romae apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominicae 1567. Calend. Novemb. Pontificatus nostri anno II. Haec tenens Pij Pontificis diploma, in quo quod superius est dictum indicatur, illicita per se esse haec spectacula, quando à pietate & charitate Christiana aliena, cruenta, turpia, demonum & non hominum spectacula à Pontifice vocantur, quibus tauri & fera in circo vel foro agitantur.

CAP. XXII.

Gregorij XIII. Pontificis Max. diploma.

Gregorius Papa XIII. ad futuram rei memoriam. Exponi nobis nuper fecit charissimus in Christo filius noster Philippus Hispaniarum rex Catholicus, quod licet Pius Papa V. praedecessor noster periculum fidelium occurrere volens per suam constitutionem omnibus principibus Christianis, ceterisque personis sub excommunicationis & anathematis, & alijs censuris & paenis prohibuerit, ne in eorum locis spectacula taurorum aliarumque ferarum & bestiarum agitationes exercere vel fieri permitterent, aut illis quomodolibet interessent, prout in eadem constitutione latius continetur. Nihilominus idem Philippus rex suorum regnorum Hispaniarum utilitate motus, quae ex agitatione taurorum huiusmodi provenire solita erat, nobis humiliter supplicari fecit, ut in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignamur. Nos ipsius Philippi nobis in hac parte humiliter porrectis supplicationibus inclinati excommunicationis, anathematis & interdicti, aliarumque Ecclesiasticarum sententiarum & censu-

rarum in ipsius praedecessoris nostri constitutione contentas paenas, in eisdem Hispaniarum regnis, quoad laicos ac fratres milites tantum quarumcunque militiarum, etiam praepetorias, ac beneficia ipsarum militiarum pro tempore obtinentes (dummodo dicti fratres milites sacris ordinibus initiati non fuerint, & agitationes taurorum festis diebus non fiant) auctoritate Apostolica tenore praesentium tollimus & amovemus, praemissis alijsque in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscumque: promissis tamen per eos ad quos spectabit, quod ex inde alicuius mors, quoad fieri poterit, sequi non possit. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 25. Augusti 1575. Pontificatus nostri anno 4. Hoc diplomate nihil de conditione huius ludi decernitur, licitum ne an illicitum sit agitare tauros. Ex ipsius ludi natura & Pij Pontificis diplomate dijudicandum relinquitur, censura tantum remouentur superiori diplomate sancita, quod ad laicos quidem spectant, & ex militari ordine fratres, modo sacris ordinibus initiati non sint.

CAP. XXIII.

Sixti Pontificis diploma.

Venerabili fratri Episcopo Salmantino Sixtus Papa V. venerabilis frater salutem & Apostolicam benedictionem. Nuper siquidem ad nostram notitiam pervenit, quod alias postquam felicis recordationis Pius Papa V. praedecessor noster sua perpetuo valitura constitutione spectacula & ludos taurorum prohibuerat, ac tam laicos quam clericis secularibus, & quorumvis ordinum regularibus, ne eisdem spectaculis & ludis interessent sub certis inibi contentis paenis interdixerat, & deinde pie memoriae Gregorius Papa XII. etiam praedecessor noster per quasdam suas desuper confectas litteras praedictam

etiam

etiam constitutionem, & paenas in ea contentas clericos tam seculares quam regulares, non tamen laicos & milites quarumcunque militiarum sacris ordinibus non initiatos comprehendere declaraverat, prout in constitutione ac litteris praedictis plenius continetur, nonnulli universitatis studij generalis Salmatini praepetores, tum sacrae Theologiae tum iuris civilis professores, non solum agitationibus taurorum & spectaculis praedictis se ostentare non verentur: sed etiam clericos in sacris ordinibus constitutos, dum agitationibus & spectaculis praedictis contra praedictam prohibitionem inter sunt, nullum reatum committere, sed licite illis adesse posse asserunt, atque publice in suis lectionibus docent. Unde multi tuae diocesis clerici contra constitutionem & litteras praedictas, licet à te super illarum observatione, etiam propositis editis requisiti atque coacti fuerint, eisdem ludis interesse non desistunt. Nos ut Romanorum Pontificum praepetores, prout decet, inviolabiliter observentur providere volentes, Fraternitati tuae etiam tanquam nostro & sedis Apostolicae delegato liberam facultatem atque auctoritatem tribuimus, ut tam praedictos praepetores, ne aliquid contra constitutionem & litteras praedictas docere seu asserere, quam quoscunque clericos in eiusdem Gregorij praedecessoris litteris comprehensos, ludis seu agitationibus ac spectaculis praedictis aliquo modo interesse audeant, seu praesumant Apostolica auctoritate monendi, ac illis praecipienda, atque mandanda, nec non contra inobedientes cuiuscunque qualitatis fuerint, ipsi prius etiam per editum publicum constituto summarie, & extrajudicialiter de non tuto accessu citatis, ac ut pareant sub sententijs & censuris Ecclesiasticis, etiam pecuniarijs paenis moderandis & applicandis requisitis ad incursum censurarum & poenarum huiusmodi declarationem & executionem omnibus & quibuscumque necessarijs, & opportunis tibi visis remedijs procedendi, & quicquid decreveris & mandaveris exequendi, ac totali

executioni usque ad omnimodam paritatem demandandi, omni & quacunque appellatione, ac recurso & reclamazione postpositis, invocato etiam ad hoc si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac dicta universitatis statutis & consuetudinibus etiam ab immemoriali tempore pacifice observatis, ac iuramento confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegij quoque indultis, & litteris Apostolicis contra praemissa concessis, & approbatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis etiam si de illis, eorumque tenoribus specialis, specifica expressa, & individua, non autem per clausulas generales idem importantes mentio habenda, aut aliqua alia forma ad hoc servanda foret, illis alias in suorum robore permansuris hac vice duntaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrarijs quibuscumque. Aut si praepetores, lectoribus, professoribus praedictis, vel quibusvis alijs communiter aut divisim ab Apostolica sit sede indultum, quod inter dici, suspendi, vel excommunicari non possent per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 14. Aprilis 1586. Pontificatus nostri anno I. Huic Pontificiae constitutioni seu declarationi consonum est Concilij Toletani anno 1566. habiti decretum XXVI. actionis III. quo praecipitur, ne clerici in sacris constitutijs ludis interessent, si secus faxint, ordinarij arbitrio puniantur. Utrobique autem nihil de gravitate peccati decernitur, sint ne mortis aeternae rei clerici ea spectacula spectantes, an tantum leuiter peccent.

CAP. XXIV.

Clementis Octavi di
ploma.

Clemens Papa octavus ad futuram rei memoriam. Suscepti muneris ratio postulat, ut quae à Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris ad animarum salutem pie ac prudenter statuta fuerant, cum ad illarum perniciem aliquo pacto rediisse constiterit, de his pro locorum ac temporum conditione, ut decet, immutandis maturè consultatione adhibita cogitemus. Prisca siquidem illa consuetudo, quae varia ludorum generum status temporibus ad publicam letitiam populo spectanda proponebantur, in diversis quoque Christiani nominis provinciis olim usurpabatur, quorum illi inter praecipuos erant, in quibus armati milites ad virium et audaciae ostentationem congregiebantur. Quod in Hispaniarum sanè regnis, ubi taurorum agitationes fieri consueverant, adeo receptum fuerat, ut ad illarum spectacula omnium ferè ordinum homines conuenirent. Quoniam verò felicis recordationis Pius Papa quintus praedecessor noster ex eiusmodi congressibus et spectaculis non modo corporum, sed etiam animarum pericula frequenter oriri acceperat, de salute gregis Dominici sollicitus, ut illis quantum cum Domino poterat occurreret, perpetua sua constitutione omnibus et singulis principibus Christianis, alijsq; personis in eadem constitutione sua expressis sub excommunicationis et anathematis poenis ipso facto incurrendis prohibuerat, ne in suis provinciis, terris, oppidis, ac locis huiusmodi spectacula, ubi tauri, et alia ferae agitantur, fieri permitterent: militibus quoque ceterisq; personis alijs, ne cum ijs congregarentur interdicerat, et si in congressu occumberent, ut Ecclesiastica sepultura carerent, sanciverat. Cleri-

ci demum tam regularibus, quam secularibus beneficiis Ecclesiasticis obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis poena, ne eisdem spectaculis interessent, similiter vetuerat. Et deinde pia memoriae Gregorius PP. XIII. et praedecessor noster carissimi in Christo filij nostri Philippi Hispaniarum Regis Catholici, qui regnorum suorum utilitate, quae ex eorum agitatione provenire solita erat motus, id sibi supplicari fecerat precibus inclinatus, excommunicationis, anathematis, aliarumque Ecclesiasticarum sententiarum et censurarum in ipsius Pij praedecessoris contentas constitutione poenas in eisdem Hispaniarum regnis quoad laicos, et fratres milites tantum quarumcunque militiarum, et preceptorias ac beneficia ipsarum militiarum pro tempore obtinentes, modo dicti fratres milites sacris ordinibus initiati non essent, et agitationes taurorum festis diebus non fierent, et per eosdem, ad quos spectabat, provideretur, ne inde alicuius mors, quoad fieri posset, sequeretur, abstulerat et amoverat, aliisque circa praemissa necessaria et opportuna statuerat et decreverat, sicuti ipsis litteris dicti praedecessoris, quarum tenores praesentibus pro expressis habere volumus, Kalendis Novembris Pontificatus sui anno secundado, nec non 25. mensis Augusti anno 1575. Pontificatus item sui anno quarto, expeditis latius continetur. Ceterum quia sicut idem Philippus Rex nobis et per litteras et per dilectum filium nobilem virum Antoninum Suessem ducem suum apud nos oratorem nuper exposuit, visu comperit fuisse, poenas in eisdem Pij praedecessoris litteris expressas graves quidem et timendas, nondum tamen (quod sane optandum fuerat) praefatos congressus et spectacula in eisdem regnis Hispaniarum sustulisse, tum propter antiquum eius gentis morem, quo milites, tum equites, tum pedites ita congregantes ad bellica numerà acriter redduntur; tum ob insitam quasi animo uniuersis eius regionis, hominibus eorundem congressuum, et spectaculorum

lorum cupiditatem, quae adeo tenetur, ut nisi vi maxima ab illis arceri non possint, et cum sicut eadem expositio subiungebat, quamplurimi eisdem Hispaniarum regnis in censuras et poenas praefatas incidere, in easque passim incidant, et ob id grauiora quam antea peccata suadente humani generis hoste ibidem perpetrentur, ita ut quae ad medelam et salutem parata fuerant, in duriores morbum conuersa ad perniciem conualescant: idcirco idem Philippus Rex nobis supplicari fecit, ut in praemissis providere de benignitate Apostolica dignemur: nos considerantes poenas excommunicationis, praesertim et anathematis salutaris esse debere, quod eo consilio adhibenda sunt, ut omnes illarum timore perterriti eas res, quae prohibentur omnino euerent, et animaduertentes commemoratas poenas et censuras parum in dictis Hispaniarum regnis hactenus profecisse, atque hoc tempore non solum animabus non mederi, sed plurimum obesse, quinimo materiam scandali plerisque afferre: his sane malis ac periculis, pro debito pastoralis officij quantum cum Domino possumus, occurrere cupientes, auctoritate Apostolica tenore praesentium excommunicationis atque anathematis, ceterasq; poenas in dictis litteris contentas, quoad omnes in illis expressas, in regnis Hispaniarum dumtaxat, monachis, et fratribus mendicantibus, ceterisq; cuiuscumque ordinis et instituti regularibus exceptis, tollimus et amouemus; eisdemque praedecessoris litteras ad terminos iuris communis (cui per praesentes non intendimus in aliquo derogare) perpetuo reducimus, ac restituumus, reductasq; et restitutas esse decernimus et declaramus, non obstantibus praemissis, nec non ceteris constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, alijsque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, ut huiusmodi taurorum agitationes in eisdem Hispaniarum regnis festis diebus non fiant; et per eos, ad quos spectet, provideatur, ne inde alicuius mors quoad fieri pote-

rit, sequatur. Clericos vero seculares beneficia Ecclesiastica obtinentes, vel in sacris ordinibus, seu Ecclesiastica dignitate constitutos, in dictis Hispaniarum regnis existentes per praesentes monemus et hortamur, ne patetia hac nostra et sedis Apostolica benignitate abutantur, sed memores muneris et vocationis suae eam utriusque rationem habeant, ut nihil quod à propria dignitate, et à sua ceterorumq; salute alienum existimetur, ullo unquam loco admississe arguantur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die decimatertia Ianuarij, anno M. D. XCVL. Pontificatus nostri anno quarto. Ne in hoc diplomate quidem de conditione ludi aliquid statuitur, sit ne rebus honestis an illicitis annumerandus. Ex ipsa natura res alijsque rationibus dijudicanda ea quaestio relinquatur, quae sunt superius productae. Illud postremo addam, nequam fore et nebulonem, qui ut se oblectaret, in puerorum gregem seu amenes tres aut quatuor, feram immitteret cornu armatum aut dente: in vulgo necessum est, cum tauri agitantur, magno numero esse stolidos, audaces, temerarios, quorum certè fallus vocatur in periculum: ac ne video quidem maiorem diligentiam hoc tempore adhiberi, ne cuiusquam mors in agitatione sequatur, quod praecipit Pontifex, quam ante quinquaginta annos fieri consuevit.

CAP. XXV.

Conclusio operis.

Confirmatum est, quantum quidem nostri ingenij imbecillitas atque quæ de tenui fonte manat eruditio, tulerunt, ludos publicos, qui *spectacula* vocantur, *venationes* ferarum, *scenicas artes*, perniciem afferre populi moribus, sanctissimæ religioni, cui nomen dedimus, dedecus graue: amouenda à republica *lupanaria*, quasi publicam pestem, ubi prostituti pudoris mulieres quæstum turpissimum, atque miserum faciunt. In qua disputatione cum multa dixerim, fortasse etiam plura quam opus erat: sentio tamen pro suscepti argumenti amplitudine & rerum copia, mali grauitate pauca esse dicta, multa que prætermittenda à nobis fuisse necessario, ne lector, si quis fortè in hæc inciderit, copia & multitudine præmeretur videlicet. Totum igitur scenæ apparatus reprobamus, histrionum artes & turpitudinem: tauros in arenam producere nefas esse affirmamus, tetrum ac crudele spectaculum, scorta amouenda decernimus atatis reneræ labem. Hoc nostrum iudicium est, sententiaque æternum stabit. Quanta itaque vocè possum proclamo ac denuncio, facestant turpitudines & probra, corruptelæ morum amoueantur: nullum nobis cum theatro, nullum cum circo, nullum cum lupanaris foeditate commercium, genti ad sanctitatem genitæ, tantisque præsidij ad omnem probitatem directæ. Rumpantur licet, quicumque se populo probare contententes has populo & similes oblectationes concedi volunt, argumentis inducti haud satis idoneis. Voluptatis cupiditatem natura inlicita quippe ab ipso

conceptu foetus, educationeque susceptæ & coalitæ ludis publicis fallendam, ne ad deteriora labatur. Otium vitari serendis rumoribus, rixis & seditionibus aptissimum. Molestias continuas & graues, quibus vita vaiuerfa est obnoxia, eò quasi condimento aliqua ex parte mitigari. Postremo meliora & saniora disputant in votis esse debere, qualiacumque in tanta hominum prauitate, & morum corruptela toleranda videri: cum periculo suscepta olim studia & instituta moueri, populumque irritari exigua præsertim spe fructus. Verum neque nos omnem oblectationem multitudini denegandam putabamus, sed noxiam & foedam, multisque & magnis incommodis implicatam: nimirum sine qua multæ ciuitates & prouinciæ & olim sustentârunt, & nunc bonis omnibus cumulantur. Certè Christianorum natio vniuersa primis temporibus, Iudaica etiam olim spectaculis, *circo*, *theatro*, & vniuersa hac turpitudine caruit cum laude, neque minis propterea plebem obtemperantem habuit. Sed & Roma ipsa ducentis amplius annis, neque histriones admisit, neque alia commisit *spectacula*, quo spacio domi forisque vigeat maximè, atque inuicta virtute fundamenta imperij ponebatur, quo orbem terrarum occupauit. Copia voluptatum Martiam Romanorum indolentem postmodum debilitauit, & penitus tandem extinxit. Qui ergo consentaneum sit credere publicæ calamitati mederi posse eas oblectationes & studia, quibus concessis in hac mala præcipitatum est. Erat quidem à Christianorum natione exigendum, vt se professione, cui nomen dederunt, non indignos exhiberent, repudiataque turpitudine omni longè alias voluptates quærent, alia *spectacula*: quod Tertullianus eleganter explicat extrema disputatione de *spectaculis*. *Dicas velim*, inquit, non

possimus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod est aliud votum nostrum, quam quod & Apostoli, exire de seculo, & recipi apud dominum? Hæc voluptas ubi & votum. Iam nunc si putas delectamentis exigere spatium hoc, cur tam ingratus es vt tot & tales voluptates à Deo contributas satis non habeas, neque recognoscas? Quid enim iucundius quam Dei patris & Domini reconciliatio, quam veritatis reuelatio, quæ errorum recognitio, quæ tantorum retro criminum venia? quæ maior voluptas quam fastidium ipsius voluptatis, quam seculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra, quam vita sufficiens, quam mortis timor nullus, quod calcas deos nationum, quod demoria expellis, quod medicinas facis, quod reuelationes petis, quod Deo vivis? Hæc voluptates, hæc *spectacula* Christianorum sancta, perpetua, gratuita, in his tibi ludos *Circenses* interpretare, cursus seculi inuere, tempora labentia dinumerare, metas consummationis expectare, societates Ecclesiarum defendere, ad signum Dei suscitare, ad tubam Angeli erigere, ad martyrij palmas gloriare. Si scieris doctrinæ delectant, satis nobis litterarum est, satis versuum est, satis sententiarum, satis etiam canonicorum, satis vocum, nec fabulosa sed veritates, nec strophæ, sed simplicitates. Vis & pugillatus & luctatus? præsto sunt, non parua sed multa. Aspice impudiciam deiectam à castitate, perfidiam casam à fide, sanctiam à misericordia contusam, petulantiam à modestia obumbratam, & tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur. Vis autem & sanguinis aliquid? habes Christi. Quale autem *spectaculum* in proximo est aduentus Domini iam indubitati, iam superbi, iam triumphantis? Quæ illa exultatio Angelorum, quæ gloria resurgentium sanctorum? Quale regnum exinde iustum? qualis ciuitas noua Hierusalem?

at enim supersunt alia *spectacula*, ille ultimus & perpetuus iudicij dies, ille nationibus insperatus, ille derisus, cum tanta seculi vetustas & tot eius natiuitates vno igne haurientur. Quæ tunc *spectaculi* latitudo? quid admirer? quid rideam? ubi gaudeam, ubi exultem? spectans tot ac tantos reges qui in celum recepti nunciabantur cum ipso Ioue & ipsis suis testibus in imis tenebris congemiscentes? Hæc Tertullianus, pluraque in hanc sententiam, vt Christianis hominibus persuadeat incorporeas voluptates sufficere, quæ ex rerum diuinarum fructu & contemplatione atque naturæ *spectaculo* percipiuntur vberimæ. Quod quoniam magna ex parte abieciimus, ne nimium seueri & rigidi videamur, neque mores nostros antiquæ disciplinæ pares esse quis contendat, alias oblectationes dabimus, sed neque obscenas neque noxias. Concurrant inter se equites, pedite seu ludicro certamine in iustæ pugnæ modum cum singulis singuli, aut facto agmine. Cursus iuuenes, lucta, iactuque certent, præmij etiam victoribus propositis ad accedendum certamen. Inter se exequis iaculentur Mauricæ pugnæ genere, qua alterius agminis pars magno impetu primum procurrat, missisque in aduersarios arundinibus, iaculorum imagine, pedem referant ceduntque prementibus aduersarijs, quos excipit pars altera agminis quasi in subsidijs relicta, hanc ex aduersa parte alij, ludus sic continuatur, quæ sunt omnia bellorum imitationes & imagines viribus corporis exercendis idonea dexteritateque comparanda. Neque minus vtile erit de sagittandi peritia certamen constituere globis sic è ferreo tubo flamma eluctante cialutatis in modum fulminis signo proposito contendere, præmio designato illi qui primus collimauerit: quod in alijs nationibus fieri scimus publico commodo, fructuque maximo. Addantur tripudia more Hispanico

nico choræ, tibiæ & tympani fonitum pedum pulsû modulante. Adiciantur alia quæcumque humana sagacitate & industria excogitari ad oblectandum populum poterunt: tantum à turpitudine & sæuitia, quod decet Christianos mores, abstineatur: Nihil obscœnum sic quod libidinis ætium proritet, nihil crudele quod à Christiana pietate abhorreat. Sed noui prauorum hominum pertinaciam, nunquam impetrabimus, vt scœditate relicta meliora consilia & salutaria præcepta sequantur, malorum caligine inducta cæci sunt, atque in altissimis tenebris iacent: venenum mortiferum facilius hauserint, quam vt recta monitionibus parcant. Quid igitur, operam ne perdemus? minime. Nam si reti-

A nere eos à morte, ad quam magno impetû currunt, non valemus, si ab errore ad veram viam, à tenebris ad lucem reuocare, quoniam ipsi aures obstruxerunt suas; alios tamen confirmabimus quorum non est stabilis adeo in malo, ac solidis radicibus fundata & fixa sententia, ne voluptatibus se scientes ingurgitent, neque obscœnis spectaculis & terris animas ad sanctitatem genitas polluant, scientesque & prudentes æternis cruciatibus immortalitatem veris pietatis cultoribus à Deo propositam mutent. Quod si contigerit, vt nostro labore aliqui saltè excitati cautiore s euadant, haud inutiliter positam esse operam arbitrari mur.

IOANNES MARIANA
**DE DIE MORTIS
 CHRISTI.**

CAPITVM INDEX.

Q VO anno & die Christus est mor- tuus. <i>Præfatio.</i>	<i>Varia sententiæ de die anno- que quo Christus obiit.</i> Cap. X
De Kalendarij Romani e- mendatione. Cap. I.	Christus XXXIV. ætatis anno est occisus. Cap. XI.
Alia Kalendarij correctio. Cap. II.	Quota Olympiade mortuus est Christus. Cap. XII.
Triplex ammiratio. Cap. III.	Quid veteres calculatores senferint. Cap. XIII.
Varij modi Paschatis cele- brandi. Cap. IV.	Ex aureo numero idem pro- batur. Cap. XIV.
De Cyclis Solari & Lunari. Cap. V.	Ex Cyclo Hebræo. Cap. XV.
Cyclorum auctores. Cap. VI.	Ex ratione astrologica. Cap. XVI.
Ecclesiæ variant in celebra- tione Paschatis. Cap. VII.	Quomodo VIII. Kal. April. Christus obiit. Cap. XVII.
Origines harum contentio- num. Cap. VIII.	Quota Luna Christus cena- uerit. Cap. XVIII.
De Cyclo Hebræorum. Cap. IX.	De triduo mortis Christi. Cap. XIX.
	Latini Hebraicique Cycli. Cap. XX.

Quo

Quo anno & die Chri-
 stus est mor-
 tuus.

PRÆFATIO.

CONTENDO Chri-
 stum Deum à Iu-
 dæis 8. Kalendas A-
 prilis die Martij vi-
 gesimaquinta suis-
 se cruci affixum.
 Conrendo trigesimo quarto ætatis
 anno inchoato. Grauis disputatio,
 anceps, spinosa, ac qua nescio an vl-
 la maiori sententiæ varietate, in-
 geniorum contentione à centum
 quinquaginta annis sit in scholis ia-
 ctata ab ijs, qui Kalendarium Ro-
 manum multis modis deprauatum
 iniuria temporum, incuriaque ho-
 minum, castigandum, ac pristino ni-
 tori restituendum affirmabant, viri
 eruditionis opinione præstantes, di-
 ligentia maxima. Verùm quæ vsu
 frequenti nitescere debuit ferri in-
 star, foedata potius, atque obscurata
 multis ambiguitatibus est, vt sua
 multitudine ac varietate auctores
 videantur pro luce, quam pollice-
 bantur, tenebras offudisse potius ve-
 ritati, ac noua plerique constrata via
 à proposito sibi sine eò turpius aber-
 rasse, quò maiori confidentia à vesti-
 gijs antiquorum recedendum sibi
 fore existimârunt, non ipsi errantes
 modo, quod erat propter numerum

& eruditionem tamen miseran-
 dum, sed in eundem errorem mit-
 tentes alios, propter multa argu-
 menta atque auctoritatem dicen-
 tium, commento probabili vulgò
 accommodata fides est. Eò audacia
 maior videatur temeritati proxima,
 velle labefactare opinionem mul-
 tis disputationibus, vastisque volu-
 minibus fundatam, & quasi conuul-
 sis radicibus vetusta placita extirpa-
 re, inserere noua (si noua nostra sen-
 tentia est, ac non potius antiquissi-
 mis temporibus celebrata.) Conan-
 dum est tamen, neque enim in tam
 bona causa aut res, aut verba deesse
 possunt. Veterum scriptorum au-
 ctoritate fideque à calumnia recen-
 tium scriptorum vindicanda, quan-
 tum erit situm in nobis, contende-
 re certum est. Neque de victoria de-
 speramus, quamuis aduersus arma-
 tam aciem tantorum virorum in-
 tendat modo lector animam, neque
 villo præiudicio incognita damnet.
 Qua in pugna vtrique tamen victo-
 res erimus mendacio superato,
 quod multis annis multorum men-
 tes occupauit. Et quoniam in com-
 putatione temporum immorari non
 nunquam necesse erit, ea lector dif-
 ficultrate deuorata de disputationis
 summa facilius iudicabit; rationum
 momenta expender, non earum
 tantum, quæ assensum necessario
 exprimunt, sed quæ à verisimili
 ducuntur, & fide ni-
 tuntur proba-
 bili.

T 4

CAP.

CAP. I.
De Kalendarij Romani
emendatione.

Priusquam ad propositam disputationem accedo, de Kalendarij Romani castigatione aliqua dicenda sunt, atque de multiplici annorum ratione, haud multo minori difficultate impedita quaestio, neque minori sententiarum inconstantia dubia. Annum sol facit conuersione sua duodecim signa Zodiaci percurrere. Mensura luna idem spatium minori tempore conficiens. Tempus vniuersum in annos tribuat nationes, antum in menses diuidunt, non eadem omnes ratione. Hinc omnis difficultas existit: quoniam lunae & solis conuersiones magnopere discrepantes inter se certo dierum numero exaequare promptum non erat, neque quibus anni diebus luna digrederetur a sole (quod mensis initium erat) certa ac perpetua ratione designare. Antiquissimi Romani ad solis numerum, rationesque annorum accommodarunt, in decem menses explicatum, e quibus sex tricenarium essent, quatuor tricenarium & singulis constaret, Martius, Maius, Quintilis, October. Totus annus diebus 4. & 300. complebatur, principium mensis Martius: vti aliorum mensium nomina indicio sunt. Neque iis mensibus inchoadis lunae exortum obseruasse arbitror; neque rudi saeculo in qua incommoda praecipitarent considerabant aetatis ferias in hunc modum verti, veris in autumnum. Arabes annos descriptis ad lunae tantum conuersiones respicientes duodecies per signa Zodiaci circumacta, vnde 12. menses extiterunt, sex dierum viginti novem, triginta dierum sex alij, vniuersus annus diebus 354. complebatur. Praeterea vt quidam minutias temporis, quae ex lunae motu redundabant, consumerent, 30. annorum spatium dies 11. intercalabant ad finem vndecim annorum 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. 21. 24. 26. 29. adie-

Actos: quos annos diebus 355. finiebant nihilominus, atque is erat cycclus Arabum, neque ulterius porrigebatur. Arabum institutum inter Romanos Reges Numa Pompilius imitatus est ad antiquam anni rationem a Romanis obseruatam, quinquaginta dies adiciens, geminumque mensum Ianuarium atque Februarium: quo incremento totus annus dierum 354. euasit. Prudentius quidem quam antea; sed eueniebat tamen longiori quantum tempore, vt frigus arctius mensibus esset, calor hyemalibus. In quod incommodum generis Maurica incurrit antiqua annorum ratione mordicus retenta: nam ceteris eura fuit Lunae ac Solis conuersiones inter ipsas comparare, atque, vt iidem menses iisdem anni temporibus prouenirent, curare. Graeci octavo quoque anno euoluto dies nonaginta in tres menses tributos effluere sinebant, idem fecerunt posteriores Romani pacis tantummodo communitatis. Hebraei & Aegyptij, vti erant caelestium rerum peritissimi, hanc rationem exequandi annos, quam intercalationem Latini vocarunt, prudentius excogitarunt, annis nouemdecim, quo spatium omnis lunae varietas consumitur, & ad eisdem anni solaris dies lunae exortus reuertitur, septem menses certis intervallis intercallantes, nimirum 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19. qui cycclus lunaris seu decem nouenalis vulgo vocatur. Iulius Caesar Romanae rep. oppressa, temporum annique rationem nimium inter Romanos perturbatam acriori studio emendare satagens, tertio suo consulatu anno confusionis facto, vti Censorinus ait in libro suo de die Natali c. 8. dierum 443. Macrobio teste lib. I. Saturn. c. XIV. mox primo consulatu ante Christi ortum anno 45. annum obseruari mandauit 365. diebus & quadrante constantem, lege in perpetuum lata, vt singulis quatuor annis dies vnus consumeretur ad sextum Kalendaris Martij, quem ob id bissextum nominarunt. Lunae ratio atque inconstantia

stantia omnis aureo numero comprehensa est, vnitatem ad Ianuarij Kalendaris posita, quoniam eo die, quo anno Kalendarium est a Iulio correctum, Lunae coniunctio fuit, inde procedentes numeros alios vsque ad nouemdecim certis intervallis Romanis mensibus adiecerunt. Ratio tunc commodissima visa est, vt solis conuersione, quae 12. mensibus finiebatur, cum lunae motu, cui aureus numerus deseruit, consentiret. Sed progressu temporis ob quasdam minutias temporis non satis in describenda anni ratione consideratas deprehensum est, neutrum satis conuenire. Itaque gens Christiana quae ex Iulij imitatione, quoad statuas quidem ferias, solarem, quoad conceptiuas autem, lunarem annum sequebatur, se multum a proposito aberrare deprehendit. Neque anni initium, aequinoctia & solstitia in eundem mensis diem incidere, neque aureo numero, quae causa institutus erat, Lunae exortum designari deprehendique. Sensere Patres Concilij Niceni eam difficultatem tunc nascentem, nostra tempestate adultam atque composita cotruerfia, quae inrer Asianos luna decima quarta primi mensis Hebraeorum instituto Pascha celebrantes, & reliquas orbis nationes erat, anni rationem noua diligentia castigauerunt aequinoctio verno ad 12. Kalendaris Aprilis collocantes stabili ac perpetua, vt tunc quidem videbatur, sede, nouoque aureo numero excogitato, quem cycclus decem nouenalem dixerunt Alexandrinorum instituto, quorum erat ea tempestate rerum caelestium praecipua cognitio, qui numerum Kalendaris Ianuar. ternarium affixit, vti fieri videmus in omnibus paulo antiquioribus Ecclesiarum Kalendaris, inde certis intervallis ad reliquos numeros procedebatur, binarium etiam & vnitatem. Verum ea ratio corrigendi tempora ad tempus certum, cum recto ordine perseverasset, perpetua esse non potuit, anni initio aequinoctijs & solstitijs diebus circiter

decem anticipatis, quae magna confusio erat. Praeterea aureo numero non lunae exortum, quae causa institutus erat, sed lunam quinam aliquando etiam sextam designante, vt ferè ad inueniendam lunae coniunctionem supra aureum numerum 4. diebus ascendendum esset, sic factum, vt celebrando paschate aliquot diebus a vera ratione & antiqua aberrarem, nonnunquam integro mense non primo lunari mense pascha celebrantes, sed secundo potius, qui erat immundis aut impeditis, legis praecipito veteri instituto designatus. Vt ea incommoda vitarent, ante ducentos amplius annos ratio, si aliqua se forte daret, tum a Pontificibus Romanis publice, tum a plerisque astrologis priuatim excogitata, neque inter multas, quae proponebantur, aliqua visa est satisfacere, sic vt non maiora incommoda afferret, ac praesertim astrologorum rationes & tabulas, omnemque temporum rationem perturbari quocumque remedio, quavis immutatione anni facta considerabant, quod omni ratione vitandum videbatur, donec Gregor. XIII. Pontifex Maximus salutis anno 1582. vtrumque errorem correxit aureo numero expuncto detractoque a Kalendario, atque in eius locum maiori numero substituto, quem Epactas nominauit, certa ratione ita distributas, vt perpetuo Lunae exortum omnibus annis indicent. Praeterea ex mense Octobri incunte decem dies detracti eo quidem anno sunt, quo anni solaris initium aequinoctia & Solstitia ad veteres sedes reuocarentur a Nicenis Patribus designatas, quas ne deinceps mutarent, bissexti intercalationem certis annis omnimitti prudenter est excogitatum atque promissum.

CAP. II.

Alia Kalendarij correctio.

HAE fuere nobiliores Kalendarij Romani correctiones; aliam tamē, quoniam vulgo minus est nota, & suscepta disputationi non nihil lucis afferet, adscribere operæ pretiū erit. Cū Iulius Cæsar anni modum diebus 365. & quadrante definisset, cumque singulis quatuor annis, hoc est, quarto quoque anno confecto diē vnum intercalare debuissent sacerdotes, quorum ea cura erat, quarto non peracto, sed incipiente fecerūt. Hic error sex & triginta annis tenuit, vt Macrobius ait lib. I. Satur. c. XII. quibus annis dies duodecim intercalati sunt, cū nouem tantum modo debuissent. Augustus Iulij successor hunc errorem deprehensum tandem correxit, annos 12. sine intercalatione transigi iubens, vt illi 3. dies, qui vitio sacerdotum per annos 36. excreuerant, eo spatio demerentur tribus bissextis omiffis. Ex ijs 12. annis octo tantum anni effluxerant, quo anno Christus est natus, atque adeo dies vnus redundabat, qui vltimo bissexto internatissimo consumendus erat, factumque est propter hanc vnus diei redundantia, vt primus dies mēsis numeraretur, qui reuera secundus numerari debuisset: atque de alijs anni dieb. eodem modo est sentiendum. Sic ducta per manus opinione & antiquorum Patrum testimonio atque auctoritate sextæ synodo. c. VIII. Comestor Vincēt. Bellou. Cedreni. Lucæ Tud. in chro. Christū die veneris conceptum, natum die Dominico vulgò homines affirmāt. Quod nisi hoc errore animaduerso intelligi non potest: eo enim anno neque dies 25. Martij quo Christus est conceptus, in diem Veneris incidit, neque 25. Decemb. in diem Dominicum. Verum eo sacerdotum errore animaduerso, qui nōdum plenè erat

correctus, intelligimus diē 25. vtroque mēse numerari eo tempore, cū 26. numerari debuisset. Addit Paulus Foro sempron. II. p. Paulinæ lib. XII. c. III. ex priori sacerdotū errore nouum conflatum, atque post duodecimum annum proximè sequenti bissextum celebrasse, cū non antè decimum sextum debuissent: quod vtrinam aliquo vetustiori testimonio confirmasset, magnum momentum ad ea quæ paramus dicere attulisset. Neque puto tamen tantum virum temerè pronunciasse, tametsi à posterioribus passim reprehenditur. Et Dionysius Abbas quinto Christi anno bissextum notat, hoc est, anno 13. huius correctionis, quod nisi per hūc errorem sacerdotum contingere nō potuit: & verisimile est sacerdotes per incuriam priori similem, cū 12. tantum annos sine intercalatione dimittere iussi essent, proximo decimo tertio intercalasse. Vnde similis error contingeret, vt dies vnus redundaret, atque vigesimus quintus dies Martij numeraretur, ac verò cuiusuis mēsis, qui, si vera computatio esset, ac dies ille vnus fuisset consumptus, dies 26. numeraretur. Neque verba Solini mouent c. III. qui postquam de ea ab Augusto facta correctione similia Macrobio dixisset, ex qua disciplina subdit omnium postea temporum fundata ratio est: nam in annorum computatione vnus diei error admissus Solinum latere facile potuit. Si quis roget, quo primum tempore is postremus error sacerdotum deprehensus correctusque fuerit, haud facile affirmare quid certi possim. Luce historiae destituti, in multis quæ antiquis temporibus gesta sunt, hallucinemus necesse est. Suspicor tamen non antè Concilium Nicenum, cū de ea re proprie suscepta est disputatio, eum errorem fuisse correctum.

CAP.

CAP. III.

Triplex ammiratio.

CORRIGENDI Kalendarij inde omnis extitit difficultas, quod non vna anni mensura sit, sed triplex. Iulius, vt prius dictum est, annum 365. diebus & quadrante præcisè descripsit, quæ anni longissima mensura est: nam verus solaris annus, hoc est, spatium, quo ab æquinoctio verno ad idem æquinoctium recurrit, aliquanto minor est. Ptolomæus Alexandrinus, qui vixit anno salutis 132. dictione 3. Almagesti dies continere dixit 365. horas 5. minuta 55. secunda 12. Itaque minor est anni Iulij minutis 4. secundis 48. hoc est, trecentesima circiter diei parte. Alfonso Castellæ Rex salutis anno 1251. annum solarem describit diebus 365. horis 5. minutis 49. secundis 16. hoc est, minus anno Iulij minutis 10. secundis 44. hoc est 134. circiter diei partem. Albategnes Maurus propius ad veritatem videtur accessisse lib. de motib. stellarum, vbi verum annum solare continere dixit dies 365. horas 5. minuta 46. secunda 24. nempe à Iulij anno deficit 13. minutis, secundis 36. hoc est 106. parte diei, quo fit, vt vera æquinoctij sedes in Kalendario totidē annorum spatio diem vnum anticipet, quod experimentis astrologicis verum esse constat, quando æquinoctium, quod Cæsaris ætate incidebat die 25. Martij nostra ætate priusquam à Gregorio XIII. decem dies ab anno 1582. essent detracti ferè incidebat decima die eiusdem mēsis Martij. Scripsit autè Albategnes circiter annum 900. Tertius annus Lunarum vulgò dicitur, qui 12. lunaribus mēribus computatis in vnoquoque anno. Præterea septem alijs mensibus, qui 10. & 9. annorum spatio intercalantur per totidem annos distributis, continet dies 365. horas quinque, minuta 55. secunda 21. tertia 56. Itaque anno solari vero maior est amplius minutis nouem, hoc est, diei parte circiter 160.

minor autem anno Iulij minutis 4. secundis 38. tertijs, 4. hoc est, 300. circiter diei parte. Hinc prouenit, vt pari annorum numero aureus numerus, qui initia mensium lunarium, initiaque anni lunarum monstrabat, die vno anticipari debeat in Kalendario, aut potius cū aureus numerus fixus sit mensium anniq; initia sedē vno die annis circiter 300. anticipet. Parum ab hac nostra mensura discrepat Hebraei longitudinem sui anni lunarum describentes. Inter Astrologos etiam nonnulla de anni lunarum modo disputationis est, atque inter eos sunt qui paulo minorem faciant, nempe à Iulij anno superatum parte modo diei 262. eo argumento, quoniam à Cæsaris ætate diebus sex nihilominus in Kalendario Lunæ coniunctiones sedem suam anticiparunt, quibus magis assentiar. Omnino hinc vniuersa difficultas extitit Kalendarij castigandi: quoniam initia horum annorum inter se comparare difficilimum erat tantoperè inter se discrepantia. Poterat annus verus solaris cum anno Iulij exæquare vnum bissextum præmittendo singulis centum annis. Verum id annis lunaribus non conueniebat, qui 300. aut potius 262. diem vnum anticipabant, atque adeo totidē annis, vt fixam sedem haberet, diem vnum bissextum intermittere desiderabat, non amplius. Quod nonnulli nostra ætate considerantes vtrique incommodo occurrere nō posse, vt annus solaris verus cum anno Iulij exæquaretur bissextum diē quolibet anno 100. omittent, deinde annum lunarem, hoc est, aureum numerum inconstantem ac variū constituerent, ita vt singulis 300. annis diem vnum in Kalendario omnes aurei numeri anticiparet. Sapientius Grego. XIII. his numeris expunctis maiorem numerum substituit quem Epactas nominauit certis legibus adstrictum, vt perpetuò coniunctiones lunæ medias demonstraret. Verū de his latius disputandi alia seorsitan occasio magis opportuna dabit.

CAP.

CAP. IV.

Varij modi Paschatis celebrandi.

EX eodem fonte nobilissime contentiones in Ecclesia manarunt, ac difficultas, quo tempore dies Paschatis celebrari deberet. Constabat quidem veteris legis præcepto, Pascha Iudæorum celebrari debuisse primi mensis decima quarta die, Leuitici 23. c. *Mense, inquit, primo quarta decima die mensis ad vesperam Pasche domini est, & quinta decima die mensis huius, solemnitas Azymorum domini est, septem diebus Azyma comedetis.* Eius ad instar Paschatis, quoniam per eos dies Christus est à Iudæis occisus, nouum Pascha Christi in vitam restituti monumentum Christiani celebramus per idem veteri instituto tempus. Caterum, quæ luna prima iudicari debeat, ac quoto illius lunæ die ferias agere conueniat, non satis inter veteres, ne posteriori quidem tempore conueniebat. Primi Asiæ veteri instituto cum Iudæis Pascha die 14. primi mensis celebrabant nulla Dominicæ cura. Eius ritus autorem primum Ioannem Euangelistam laudabant, eoque maiori contentione tuebantur. Alij contra die Dominica post quartam decimam lunam primi mensis faciebant pascha. refert Eusebius historiæ Eccles. lib. V. c. XXII. multos Episcoporum conuentus ea causa tum in Asia, tum in alijs orbis partibus fuisse habitos: in quibus Concilium Cæsariense maiori fama celebratur, Theophilo Cæsariense præside, cuius extat epistola de ratione paschatis celebrandi, consentiens Victori Romano Episcopo, atque Ecclesijs Occidentalibus, neque se tamen Asiæ deseruerunt, tanta quamuis oppressi auctoritate, atque anathematis ignominia à Victore notati. Sed conuentu ipsi habito mordicus

in sententia perstiterunt Ioannem, multosque alios Apostolicos viros eorum instituto pascha celebrasse excusantes, nimirum Iudæicos ritus nondum planè abolitos viri illi sanctissimi ad tēpus foras tenuerunt, quod successores ad legē perpetuam vertere præposterè voluerunt. Neque antè restiterunt tamen, quam pace reddita Ecclesiæ Constantinus Imperator Synodo Nicena habita effecit, vt omnes in eundem morem conuenirent, neque luna 14. cum Iudæis, sed post eam proximo die Dominico celebrari sanxit. Theodoretus lib. I. epistola synodali ad Alexandrinos concordiam fuisse factam testatur. Soli Nouatiani non videntur decreto consensisse: nam Valente Imperatore inuenio Martianū Nouatianum Synodo Episcoporum in Puzeno Bithyniæ vico habita sanxisse, vt pristinus Asiæ mos retineretur, quod video in alia Synodo in Sangario habita ex parte confirmatum. Verum Catholici semper ad Pascha celebrandum æquinoctium verum respexerunt, vt Socrates ait lib. IV. c. XXIII. semper Romanam Ecclesiam post verum æquinoctium pascha celebrasse, quod considerantes Niceni patres id æquinoctium à Iulij tempore quatuor diebus in Calendario anticipatum, ac ferè incidere die 21. Martij, eo die quasi æquinoctio fixo sumpto mandarunt, vt luna ei diei vicinior prima anni numeraretur, quæ lex ad tempus utilis fuit, perpetua esse non potuit: fiebat enim æquinoctio decem diebus anticipato, vt non prima luna pascha celebraretur, sed potius luna secunda, quo mense pascha celebrari non deberet. Ergo Concilio Niceno celebrato, maior de Paschatis tempore concordia inter Ecclesias fuit, plena esse non potuit omnibus nationibus in eandem sententiam conspirantibus. Sozomenus lib. VII. c. XVIII. Montanistis, quos Pepuzitas etiam & Caraphrygas vocabant, familiare fuisse ait, vt lunæ cursu con-

tempo

CAP. V.

De Cyclis solari & lunari.

tempo solares tantum circulos sequerentur, annumque ab æquinoctio inchœarent, quod ipsi collocabant nono Kalendas Aprilis, diemque deinde 14. pro 14. luna computabant, nempe diem 6. Aprilis, & proximo die Dominico Pascha celebrabant. Facilius se Galli ab hac tota difficultate expediebant die 25. Martij 8. Kalendas Aprilis omnibus annis Pascha celebrantes, vt Martinus Dumiensis opusculo de Paschate testatur, paulò antè suam ætatem cum morem inuectum in Gallia fuisse. Consentit Beda de ratione temporum ca. XLV. Neque multum à Gallorum ratione veteri discrepat Ciruelus ad calcem expositionis libri missalis, optimè cōsultum rebus humanis existimans decernēque, si ad Pascha celebrandum dies 25. Martij obseruetur, atque festum celebretur die proxima Dominica, siue præcedat, siue sequatur, quæ magna videtur temeritas affirmandi, nouoque decreto vniuersam antiquitatem damnare, quæ nisi magna de causa tantas difficultates paschate celebrando nunquam subiisset. Scoti etiam peculiarem & ipsi ritum tenuerunt, Pascha celebrantes à 14. luna vsque ad 20. quicumque dies Dominicus eo dierum interuallo incidisset, quod facere non debebat, vt copiosius est à nobis explicandum. De eo more multa commemorat Beda in historia Anglorum lib. III. c. XXV. & lib. V. c. XVI. XXII. & XXIII. Fuere alia dissidia inter Ecclesias minora, sepeque accidit, vt alio die Orientales, alio Occidentales pascha celebrarent. Verum ea dissidia opportunius explicabimus, si primam originem, primoque fontes ita dissidendi aperiemus.

Dies hebdomadis ab Hebræis quidem à Sabbatho vniuersi nomē habent, vt prima sabbathi, secunda sabbathi: Ecclesiæ instituto feriæ omnes appellantur præter diem sabbathi, cuius nomen retinetur, & diem Dominicum Christi in vitam reducis monumentum, sic à Siluestro Pontifice & Constantino Imperatore sanctum inuenimus, vt dies hebdomadis nominarentur feriæ. Apud veteres Romanos menses in hebdomadis partiri receptum non erat, sed in Nonas, Idus, Kalendas, eoque apud illos ea dierum nomina non erant, ac ne Calendario quidem veteri Romano septem litteræ affingebantur, sed octo: quæ nūdinas monstrarent, nono quoque die recurrentes. Chaldæorum imitatione factum est, vt à posterioribus Romanis dies hebdomadis nominarentur septem planetarum nominibus. Primus dicitur dies Solis, secundus Lunæ, tertius dies Martis, ac cæteri suo ordine. Cur autem nō sint secuti in dierum nominibus ordinem Planetarū alia quæstio est. Plerique respondent, quoniam singulis diei horis suum planetam præesse credebant, & consumptis omnibus circulo diei horis proximum diem ab eo planeta nominabant, quæ primæ eius diei horæ præesse habebant persuasum. Ea ferè inter nostros consuetudo valuit: septemque litteræ omnibus Calendarijs Ecclesiasticis affiguntur, totidem hebdomadis diebus respondentes. Ex quib. & quaternario, nam eo annorum numero bissextus contingit, si vnus numerus ducatur per alterum, efficitur numerus 28. qui annorū numerus cyclus solaris vocatur à sole, non quod ea stella 28. annis cursum suū conficiat, sed quod eo annorum spatio ad eadem recurrūt principia,

V

col-

eodemque dies septimanae, mensis- que omnes varietates, quae ex littera A Dominicali & bissexto illo annoru numeru contingunt. Nam bissextus eo spatio per omnes currit ferias, vt consideranti facile patet. Cyclus lunaris decem & nouem annis completur, quem Iulius Caesar atque Alexandrini non ab eodem initio, sed pari tamen annorum numero ab vnitare progredientes, aureis numerorum notis Kalendario adscripserunt, eoq; aureum numerum dixere. Vocatur autem is cyclus decemnouenalis lunaris, quonia eo annorum spatio lunae coniunctiones ad eodẽ omnino in Kalendario dies recur- runt. De quo cyclo nonnullae quaestiones sunt: ac prima cur Metonis an- nus a quibusdam e veteribus scripto- ribus is cyclus nominatur? Respon- det Rufus Festus Auienus in Arati Phaenomena, vbi de hoc cyclo men- tio extat illis verbis: *ταυτα αυσειδεταυ ηδη ενταυ ετ δεκα νιντα φαινα ηελισυ*, quonia is primum Athenis ab Har- palo sumpta occasione euni cyclum excogitauit, atque inuenit.

Nam quae solem hyberna nouem pu- rat aethere volui,

Vt luna spatium redeat vetus Har- palus ipsam

Ocyus in sedes momenta q; prisca re- ducit.

Illius ad numeros prolix a decennia rursus

Adcessit Meton Cecropia dici- tur arte

In sedes q; animis, tenuit rem gratia solers,

Protinus q; longos inuentos misit in annos,

Sed prima Meton exordia sum- psit ab anno.

Multa de eodẽ Metonis anno Theo- phrast. de signis aquaru & ventoru. Diodorus lib. II. & XII. Theon Arati interpres, Aelianus de varia historia lib. X. Tzetzes lib. XII. de varia histo- ria. Suidas Censorin. de die Natali c. VI. multa alia Ioseph Scalig. li. II. de emenda. temporum. Altera quaestio

est, an Patres Niceni cyclum huc lu- narem castigarint deprauatu, vt alia in Kalendario: quidam negat Socratis auctoritate lib. I. c. VI. Constanti- ni verbis negatis cum Iudaeis aliquid debere. Ecclesiam habere commune, sed seruare potius quod a prima pas- sionis die eatenus erat vsitatum; resi- stit tamen Ambros. epist. 83. affirmas contraria his verbis: *Non mediocris es- se sapientiae diem celebratis desinire*

Paschalis, q; scriptur a diuina nos insti- tuit, q; traditio maior u, qui conuenien- tes ad synodu. Ni. anq; inter illa fidei ut vera, ita admiranda decreta, etiã super celebritate memorata, congregatis peri- tissimis calculadi 19. annorum colligere rationem, q; quasi quendam constituere circulum, ex quo exemplũ in annos reliquos gigneretur. Sanẽ ab Alexandri- nis, qui in Concilio Niceno interfue- runt, nouum cyclum fuisse excogi- tatũ, quem decemnouenalem dixe- runt prioris discrimine, qui cyclus lunaris vocabatur a Iulio adscriptus Kalendario, Paulus Forosempromien- tis affirmat, alijq; auctores calculati- onum nobiles, nimirum eam qui in Kalendaris Ecclesiasticis visebatur a ternario, pcedens Kalendis Ianuarij adscripto. An verò in Concilio Niceno fuerit adiectus Kalendaris, ac pri- ori substitutũ, nondũ erat exploratũ, ac crediderim eũ magnis aucteribus id a Dionysio Abbate posteriori tem- pore fuisse factũ. Querat alius cyclus decemnouenalis Hebraoru cum al- terutro horum cyclorum conueniat an discrepet ab utroque: De Hebreo- rum cyclo alio loco copiosius, nunc illud modo dicẽdum, incertum esse vtri ab alteris acceperint Hebraei a nostris, q; magis puro & consequen- tia monstrabunt, an Ecclesia, Roma- niq; ab Hebraeis, quod pleriq; contẽ- dunt iniqui iudices aduersus semeti- ipsos. Certum est tamen cyclum He- braeorum cum Iulij cyclo ac Latino- rum, qui ab illo sumferunt, potius quã cum Alexandrino conuenire. Nam etsi in eo omnes cõsentiant, vt eodẽm annos embolismicos faciãt,

nimi-

nimirum 13. mēsum lunarium, hoc est, 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19. discrepãt tamen A (qui fons magnaru contentionum fuit) quoniam non ab eodem initio cycli annos inchoant, sed quo anno primus numerus est cycli Alexandrini apud alios Hebraeos & Latinos pri- cos eorũ cycli 17. annus numeratur: atque adeo anno primo Christi, qui secundus fuit in cyclo Alexandrino, in Hebraico atq; Latino veteri fuit 18. quod magnoperẽ considerãdum putabam.

C A P. VI.

Cyclorum auctores.

NVlla in argumento plures ma- iori eruditione & auctoritate quã in ratione paschatis explican- da a primis temporibus laborarunt. C Rei difficultas, quo quisque ingenio erat praestantiori, inuitabat, vt se in hac disputatione exerceret. Iulius Africanus & Origenes antiquissimi de Paschate scripsisse memorãtur. Hip- polytus tempore Alexandri Impera- toris primus Paschalem cyclum edi- dit sedecim annis comprehensum, quoniam iuxta Graecam supputati- onem mensium, Pascha eo decurso tempore ferẽ in eũdem diem redit, nonnunquã die vno, aliquando heb- domada additis. Subsequutus est Dio- nysius Alexandrin. Patriarcha, & ip- se editis de hac re libris nobilis. Pri- mus Eusebius Caesariensis decemno- uenalem cyclum ad inueniendãs li- nas decimasquartas & diem Pascha- tis confecit. Erat quidem antẽ in Ka- lendario aureus numerus Iulij & La- tinorum, per quem ea poterãt inda- gare: verũ Eusebius separato opere eos cyclos decemnouenales compo- suit, sic Bedam de ratione temporum c. XLII. intelligo. Zeno Veronen- sis Episcopus Galieno Imperatore Pa- schalis solemnitatũ canonem pene abolitum iniuria temporũ ac sauiissi- mae carnificinae restituit; ac modico intervallo Anatolius Laodicensis

Asianorum opinioni fauẽs, tamerũ A natione is erat Alexandrinus. In eodẽ genere laborarunt alij, sed praer- fertim Theophilus Alexandrinus, p- pter eximiam caelestium rerum cog- nitionẽ Theodosio Imperatore au- ctore cyclum confecit annoru 437. nihilominus quia post illud spatium Pascha in idem tempus recurrit, nisi dies interdum sit addendus propter bissextum intercalatum. Maiori in- genio eius successor Cyrillus Patru- Theophyli cyclũ ad 95. annos restrin- xit, quinq; tantum cyclis decemno- uenalibus explicatis, quod eius exem- plo Isidorus etiam fecit lib. VI. Ery- molog. c. XVII. quoniam eo etiã spa- tio Pascha ad eodẽ dies recurrit ad- dito vel detracto die vno bissexto ne- cessitate. Post hos Prosper Aquitani- cus & Victorinus Gallus Hilario Põ- tifice in eodem genere laborarũt pa- ri conatu, minori foelicitate. Victor etiam Capuanus editis suis cyclis Vi- ctorini errores accusauit, vt Sigebertus ait an. 528. Vnus Dionysius Abbas cognomento Paruus nobilis praer ceteris computandi scientia atque pre- clarus exiit anno Christi 330. Is Vi- ctorini & Prosperi imitatione cyclũ longissimũ texuit annoru 532. nem- pe vtroq; cyclo Theophili & Cyrilli in vnum subductis, quonia ex cyclo solari 28. annoru & lunari 19. si vnus numerus per alterum ducatur, con- stabitur Dionysij cyclus, quo spatio decurso, quoniam ex cyclis lunari & solari omnis varietas manat, festa omnia ad eadẽm praecise sedes reuo- cantur, nihilo addito subtractove.

Dionysij diligentiam Beda ac poste- riores magno numero sunt imitati; neq; ea tamen diligentia efficere po- tuerunt, vt nõ in multis annis Eccle- siae inter se in Paschatis celebratione discreparent, tum antiquo tempore sapins, tum posteriori aliquando: q; proximo capite explicãdum est, atq; eius discordiae causae primae & origi- nes indicandae. Si hoc loco illud ad- didero, tantoru viroru diligentia ef- fici non potuisse, vt nõ sepe in dicen-

do Paschate hallucinaretur, qua causa Alexandrinis Episcopis propter examinationem rerum caelestium & astrologiae in ea gente peritiam fuisse a Patribus delegatam curam omnibus annis renuntiandi Romae Pontifici, ac per eum longinquis ecclesijs quo die pascha esset celebranda. Beda id testatur de ratione temporum c. XLII. atque Cyrillus ipse apud Paulum Forosol. p. I. lib. I. affirmat a generali synodo id sancitum decretum multis seculis viguisse, argumento sint Theophili Alexandrini de ea re homiliae post natale Christi diem siue Epiphaniarum (vtrumque enim festum eodem die Aegyptus celebrabat) habitae, ut scribit Cassianus collatio. X. c. I. missaeque epistolarum forma ad alias Ecclesias. Praeterea Cyrilli successoris triginta homiliae festorum extant Graece nondum typis publicatae, quas & nos Latinas fecimus, cum ipse 34. annis non amplius Ecclesiam Alexandrinam tenuerit, quibus postquam de Christi aduentu plurimum disputasset, ad sua festa indicit, quoto die mensis peragenda essent ratione cum Dionysij computatione nostraque penitus conuenienti, quod miraculi instar in tanta antiquitate habeatur. Eo instituto sublato, hominum aut temporum culpa non facile dixerim, sed abolito eo decreto Episcopis singulis est mandatum, ut competenti tempore singulis annis populis die Paschatis renuntiarent Concilio Tolitano 4. can. 4. Bracarensi 2. can. 9. Nicephorus lib. VIII. histor. c. 25.

CAP. VII.

Ecclesiae variant in celebratione Paschatis.

Magnae contentiones de die Paschatis inter Ecclesias saepe extiterunt, ac passim veterum Patrum scripta legentibus occurrit Orientales ab Occidentis discrepasse etiam post Concilium Nicenum, demadatumque curam Alexandrinis Episcopis eas con-

entiones componendi. Omnes colligere longum esset, quasdam artingere operae pretium fore putabam. Anno 330. pascha ab Orientalibus 13. Kalend. Maias die 19. Aprilis est perceptum, quod Latini fecerunt Martij die 22. similis controuersia fuit anno 341. quo anno Graeci peregerunt pascha die 19. Aprilis, Latini die eisdem 22. Martij. Praeterea anno 349. Graeci id festum celebrarunt 23. die Aprilis, Latini die 26. Martij, quae controuersia fuit maxima, ac multis vtriusque & magnis argumentis iactata, quae affert Paulus Forosol. I. p. Paulinae lib. V. anno 389. Graeci 20. die Aprilis pascha peregerunt, Latini Martij die 24. anno 387. Alexandrini pascha indixerunt die 25. Aprilis, Latini eiusdem mensis die 18. faciendum putabant, quos accusat Ambrosius epistola LXXII. ac secundum Alexandrinos pronuntiat. Fuit autem ea epistola, ut ex cyclo paschali colligitur, scripta ad Episcopos per Aemiliam constitutos anno 381. Anni vero alij quibus in ea epistola diem paschatis designat, sunt a die Imperij Diocletiani anno 76. hoc est salutaris anno 360. praeterea annus 89. ab eodem imperio & 93. nimirum 373. & 377. ab ortu Christi initio computandi sumpto. Designat etiam pascha ante biennium, ex quo epistolam conscripsit, nimirum 379. anno, quo anno pascha celebratum fuisse ait 11. Kalend. Maij, quod cum cyclo Dionysiano penitus consentit, quem admodum in omnibus alijs annis si manifesti eius epistolae errores, quod facile erit, corrigantur. Subsequutus est haud magno intervallo annus 403. quo anno Innocentius I. epistola XI. ad Aurelium Episcopum contendeat pascha celebrandum 11. Kal. Aprilis die 22. Martij, ne si in proximum diem Dominicum pascha differretur, luna 23. contingeret pascha, quod erat inauditum. Alexandrini ad 4. Kal. April. die 29. Martij distulerunt, lunae dies numerare incipientes non eodem tempore, quo Romani

ac 14. lunam numerantes ipsi, quo die Innocentius 16. fuisse putabat. Praeterea 21. lunam dicentes, quae is fortassis veriore ratione sequutus 23. putabat, neque enim Ecclesia veras computationes sequitur, sed medias: quod magno opere est considerandum. Innocentio Zozimus successit, quo Pontifice omnino an. 417. cum Alexandrini. 10. Kal. Maij. 22. April. pascha annotarent. Latini 23. Martij malebant cum luna 14. signata fuisset 18. Martij die Dominica, quae Alexandrinis incommodum videbatur eam lunam primam putare, cui plenilunium ante aequinoctium veniret. Alexandrina ratio diuinitus comprobata est fonte baptismi eo die sponte aquis coplato in quadam Italiae Ecclesia, auctor Sigebertus. Non minor Leone Pontifice controuersia fuit anno 455. quo anno Alexandrini pascha celebrandum promulgarunt 8. Kal. Maij. Romani ne primi mensis (vtrum mox explicabimus) fines descriptos a Patribus transgrediretur, malebant praecedenti Dominica fieri 15. Kalend. Maij: quo die Alexandrini 14. lunam designabant incidere. Extat de ea re Leonis epist. 95. ad Episcopos Galliae & Hispaniae, quibus eum Marriano Augusto communicata studio pacis madaat Alexandrinam computationem Romanam praeferrere. Rursus anno 463. & 465. Hilario Pontifice de re veteri nouae altercationes contigerunt, ac praesertim anno posteriori cum 14. luna incidere die sabbathi, die Martij 27. Alexandrini die proximo pascha peregerunt. Romani in proximum diem Dominicum differendum putabant, ne mors Christi ante 14. lunam celebrareretur. Quod Ambrosius epist. 83. super adducta vitandum praecipit, cum Christus 15. luna fuerit occisus 17. in vitam redierit: quae causa Hilario Pontifici extitit imponendi Victorino Aquitanico curam nouos canones nouosque cyclos describendi, quod ille ita praestitit, ut in maiores tamen reprehensiones incurteret, Dionysioque Paruo Romano Abbati occasione praebuit cyclos & canones Alexandrinos restitueret,

quibus non homines modo fauebant, sed signa etiam caelestia atque diuina. Nam Paschasin? Lilybeus Antistes epist. ad Leonem Pontif. de ratione paschatis scripsit Melitae in Sicilia Zozimo Pontifice fontes baptismi, qui sponte die Paschatis aqua repleti solebant, quo die fecerunt Latini 8. Kal. April. inanes apparuisse, at vero repletos 10. Kal. Maij, quo die Pascha Graeci celebrabat, anno nimirum 417. Addit Cyrillus Pachomium diuinitus accepisse Pascha ad 7. Kal. Maij, de quo maxima controuersia erat, praeferri lapideque in Perside fauere, cuius candor cum luna primi mensis augetur & minuitur, quae a Beda afferuntur de ratione temporum c. XLI. Restitit secundum Dionysij diligentiam veteres contentiones, leuiter nonnunquam deinde inter Ecclesias mota. Nam Grego. Turonensis lib. V. c. XVII. *Et anno, ait, dubietas pascha fuit, in Gallijs vero nos cum multis ciuitatibus. 14. Kal. Maias sanctam Pascha celebrauimus, alij vero cum Hispanis 12. Kal. April.* Sigebertus 573. annum designat, nos potius credebamus 583. contigisse: quo anno Pascha iuxta Alexandrinam computationem die April. 18. celebratum est. Rursus lib. X. c. 23. Childeberto Rege ait in Gallia idem dubium incidisse, multos 15. luna Pascha pegisse, alios 22. Victoris Capuani auctoritate in cyclo dicentis luna 15. Pascha fieri; sed ne Christiani ut Iudaei celebrarent, addidit, Latini aut luna 22. Annum quo id contigerit certa ratione indicare non licebat propter confusam in eo historico tempore rationem. Sed utroque tamen anno ait, fontes baptismi qui in Hispaniae oppido Osero erant (non procul a terete Hispali sito) de quo ipse meminit lib. VI. c. XLIII. aquis sponte posteriori die, quo ipse Gregor. Pascha peregerat utroque anno redidisse, sic certe inquisitione habita accepisse, & fortasse hic annus fuit 593. quo anno 11. Kal. April. luna 15. Galli numerabant, Dionysius 14. Pascha 4. Kal. April. celebratum est: quam luna 22. Galli Dionysius 21. computauit. Fuit is annus Gutranni

Aurelianensium Regis 29. Childeberti 15. iuxta Gregorij computationem ceteris certiore. Denique in ratione computandi inter posteriores calculatores discrimen nonnunquam fuit: nam anno Christi 31. & 563. & 1095. cum Dionysius & eum sequutus Lucidus Pascha designarunt die 25. Martij, Paulus p. II. lib. VII. 15. lunam designat die XXVI. eiusdem mensis feria II. atque adeo pascha incidit iuxta eam rationem sequenti Dominica April. die primo. Similis discrepantia in anno Christi 34. & consequentibus annis, qui illis in cyclis magnis respondent, inter hos auctores inuenitur; nempe non eandem calculandi rationem, coniunctionem & oppositionem secutos, quæ si omnia explicanda essent, supra modum cresceret disputatio.

CAP. VIII.

Origines harum contentionum.

IN multis Ecclesie dissentiebant, quæ hoc loco explicanda sunt, ut veterum contentionum radices & primi fontes intelligantur, ac primum quæ luna primi mensis Pascha peragi deberet, discrepabant trifariam diuisi. Scoti, uti superius dictum est, à 14. luna usque ad 20. pascha celebrabant utroque numero comprehenso, in quo quid fuerint sequuti, dicere non est necesse, & Beda explicat copiosius in historia Anglorum lib. III. c. XXII. Alexandrini à luna 15. usque ad 21. quacumque luna ex eo numero dies Dominica incidisset, idem faciebant, nimirum cum Iudæi diuino præcepto eos dies azymorum obseruarent, consentaneum videbatur, ut dies paschæ non ultra porrigeretur. Latini veteres à 16. luna usque ad 22. diem Dominicum paschatis peragebant. Beda de ratione temp. c. XLIX. illud vitantes, ne si luna 15. in die Dominicum incidisset. unquam cum Iudæis pascha celebraret, unde magna partem earum contentionum natae sunt, quæ

superius sunt commemoratae. Dionysius & Beda in suis cyclis Alexandrinorum institutum secuti sunt, quod ad nostra tempora tenuit. In nouo etiam Greg. XIII. Calendario Alexandrinam rationem video obseruatam, ut 15. luna si in diem Dominicam incidisset in eo pascha celebrarent, ut an. 1609. cum luna 15. fuerit die 19. Aprilis die Dominicam pascha ipso die celebratur cum Iudæis. Deinde Alexandrini oppositionem lunæ, hoc est lunam 14. semper in ipso æquinoctij die incidentem, aut deinde obseruabant, si ante æquinoctium incideret ad pascha designandum, proximam lunam sequebantur. Latini etiam si luna 14. incidisset ante æquinoctium, modo proxima Dominica post æquinoctium incideret, in eo mense Pascha figebant. Sic Beda de ratione temporum c. 60. Unde magnæ controuersie ortæ sunt, ac præsertim anno 417. cum Græci 10. Kalen. Maij Pascha peragendum cõtenderent, Latini fecerunt 8. Kalen. Aprilis, hoc est, 25. Martij cum luna 14. signata fuisset eiusdem mensis die 18. nempe ante æquinoctium, quod committendum potius videbatur, quam ut terminos Paschales à patribus præfixos transgredierentur. quæ noua ac tertia radix contentionum fuit, quam explicare pergitur. Alexandrini enim primum mensem lunarem Paschate designando inchoabant 8. Martij, sinebant quinta die Aprilis: nempe ab 8. Idus Martij usque ad Nonas Aprilis, luna quæ intra eos dies inchoaret, eam ad Pascha designandum idoneam iudicabant. Latini initium primi mensis à 5. die Martij usque ad 2. Aprilis obseruabant. Beda de ratione temp. c. XLIX. quod magnum discrimen erat, ac sepe mensis quem Latini primum, Alexandrini ultimum numerabant, sicut è contrario, quem Alexandrini primum, Latini secundum computabant, lunas 14. uti necesse erat: Alexandrini à 21. die Martij 12. Kalendas Aprilis usque ad 18. Aprilis 14. Kalend. Maij considerabant,

Latini

Latini 18. die Martij usque ad 15. Aprilis. Hinc discrimen etiam orientibus in Paschatis terminis designandis: nam veteres Latini cum post æquinoctium ad celebrandum Pascha dies tantum 30. designarent quem primum mensem hac consideratione vocabant, ut Ambrosius ait epistola LXXXIII. siue à 12. Kal. Aprilis usque ad 11. Kal. Maij, hoc est, diem 21. Aprilis, ut Ambrosius computat, siue ut Theophilus Cesaricensis ab 11. Kal. Aprilis usque ad 11. Kal. Maij, siue ut alij, quod Paulus sequitur ab 11. Kalen. Aprilis usque ad 12. Kalend. Maij Alexandrini quinque dies adiecerunt Pascha celebrantes à 12. Kalend. Aprilis usque ad 7. Kalend. Maij, hoc est, à 21. die Martij usque ad 25. Aprilis. Quod ex principio ut sepe de tota summa differrent necesse erat, ac sæpe Latini Alexandrinos accusabant, quasi secundo mense Pascha celebrarent; ab Alexandrinis culpabantur Latini quod ante æquinoctium 14. lunam tenerent, in eo certe à veteri Iudæorum instituto vel maxime discrepantes. Præcipua dissentienti ratio & contentionum fons copiosus cyclus decem nouenalis fuit, qui cum luna motui deseruiat, non ab eodem initio Alexandrini numerant atque Latini, discrepant enim tribus annis, ita ut quo anno Alexandrini primum sui cycli numerum, hoc est, unitatem ponunt, ibi Latini sui cycli, qui idem Hebræorum est 17. numerant, atque adeo anno primo Christi, qui cycli Alexandrini 2. est in cyclo Latinorum atque Hebræorum XVIII. numeratur, quo fit ut non eosdem annos embolismicos, hoc est, tredecim mensium faciant. Præsertim cycli Alexandrini numero 8. & 9. qui anni illis quidem embolismici sunt, Latinis communes, multum in celebratione Paschatis discrepant necesse erat, Alexandrini sine Aprilis, Latini in Martio ferè celebrantes. Unde contentiones & rixæ identidem extabant, præsertim cum Latinis etiam anni 6. & 17. essent embolismici in suo cyclo, qui-

bus anni respondentes in Alexandrino cyclo nempe 1. & 9. erant communes. Postrema contentionum radix ex Lunæ initio manabat. Plerique enim ipsum coniunctionis diem primum lunæ numerabant, quod videntur Galli fecisse anno 593. superius adducto. Alexandrini ut Cyrillus ait apud Paulum Foros. I. par. lib. V. cap. II. proximum diem primum numerabant, ac ferè 14. lunam vocabant, quæ reuera 16. erat, nempe quo die occidit Sole eodem momento luna oritur in nostro hemisphærio, quod intra 14. diem contingere non potest, sed intra 15. nonnunquam etiam 16. cum luna nimirum postremis primi dici horis ascenditur, quod quamuis Bedæ auctoritate confirmatum de ratione temporum ca. XLI. Paulus Foros. rejicit, tum eo loco tñ lib. XII. immerito tamè ut nobis certè videbatur. Verum hæc pluribus explicare longum esset.

CAP. IX.

De Cyclo Hebræorum.

Quidam nostra ætate optimam rationem restituendi Kalendarij iudicabant fore, si iuxta cyclum Hebræorum primos anni Lunaris menses obseruarem idoneos Paschatis celebrationi, quos exactè motu lunæ considerasse, atque hanc omnem computationem absoluisse affirmabant. Et quidem Beda de ratione temporum c. XLI. rationem communium annorum & embolismorum Patres Nicenos ab Hebræis accepisse confirmat, hoc est, cyclum lunarem annorum 19. Nihil ergo commodius videbatur, quam si à quibus acceperat, iidem collapsam rationem instaurarent. Video tamen Socratem lib. V. historię cap. XXI. Iudæos negare tempus Paschatis adeo accuratè obseruasse, & rursus Iudæos indicat ad finem eius capitis æquinoctium non obseruasse, sed potius Samaritanos, his verbis. *Porrò quāuis possem sermonem*

de Paschate susceptum multo longius producere. & tum Iudæos ipsos neque tempora aliis celebrandi, neque modum accuratè obseruare, tum qua ratione Samaritani, qui sunt secta Iudæorum, semper post æquinoctium hoc festum peragant plane ostendere: tamen eiusmodi opus & separatam & longe proximiorè translationem desiderat. Constitit. Apollol. lib. V. cap. XVI. errare Iudæos in computatione temporum aiunt, ac Pascha nostram post æquinoctiū celebrari debere, ne bis, vno anno peragatur. Et Paulus ipse Foros. nimum aliquando Iudæis in hac parte tribuens, negat tamen part. II. lib. II. ca. II. eos post captiuitatem Babylonicam, certam aliquam lunæ supputationem vsque ad Christi mortè tenuisse, sed solo visu lunam obseruasse, ideoque præcipua festa duobus continuis diebus peregrisse, vt error si quis esset corrigeretur. Sic faciunt Romanorum verustissimi, vt Beda ait de ratione temporum ca. II. nam minor Pontifex lunam cum apparebat diligentissimè obseruabat & Pontifici Maximo seu Regi Sacrificio renuntiabat, vnde mensis inchoarent; ac credam potius Iudæos eam computationem quomodo vtuntur vel à latinis Patribus cum multis accepisse, vel non ante congregationem Tyberiadis (quam Magnam ipsi vocant habitam anno Christi 512.) eam rationem excogitasse atque inuexisse, quemadmodum multa alia in ea congregatione à Iudæis fuisse facta constat certis monumentis litterarum. Sanè de Hebræorum Cyclo exactè disputare longioris operæ est. & Paulus Foros. II. part. libr. VIII. in hoc argumento diligenter se exercuit: & in Calendario Hebræorū propriè de hac re suscipitur disputatio. Nostrum hoc loco erit summa tantum capita delibare. Ac primum Hebræi annos suos mensibus lunariis definiūt, in quibus quidam sunt communes quos כסדרה vocant duodecim mensibus descriptos. Alij sunt embolismares

quos ipsi vocant כסדרה. Præterea ex vtroque annorum genere quidam sunt deficientes, alij ordinati, alij etiam redundantes, annus communis deficientis comprehendit dies 353. ordinatus 354. redundans 355. simili modo annus embolismaris constat diebus si sit deficientis 383. si ordinatus 384. si redundans 385. hæc autem annorum differentia oritur ex translatione neomeniæ primi mensis, vt mox est explicandum. Nomina mensium sunt duodecim, nam mensis 13. cum additur 12 nomen induit, ac secundus Adar nominatur. Ex his mensibus quinque sunt pleni, hoc est, triginta diebus definiti nempe 1. 5. 7. 9. 11. quinque semper deficientes, id est, constat diebus 29. sed tunc Adar primus, hoc est, mensis 12. plenus esse debet ac constare diebus triginta. Duo menses 2. & 3. hoc est, Marchesuan & Cisleu, aliquando ambo sunt pleni & annus dicitur redundans, aliquando ambo deficientes & annus conficitur deficientis, nam si prior 29. diebus constet, posterior 30. dicitur annus communis atque ordinatus. Prouenit autem varietas tum ex translatione Neomeniæ primi mensis, tum quoniam luna constat viginti nouem diebus, horis duodecim, hela Kim, id est, partibus 793. horæ vnus (continet autem vna hora secundum Hebræos partes 1080.) qui excessus partium varietate mensium suppletur. Sequuntur autem Hebræi mensibus annisque inchoandis medium cursum Lunæ qui est regularis, verum non sequuntur propter eccentricum & epicyclum irregularem: quo fit vt non raro neomeniam ipsi celebrent quando luna est iam cornuta. Annum inchoant à mense Tisri, qui ferè incidit in Augustum aut Septembrem, certè ante nouam correctionem Kalendarij, & illum mensis principium anni vocant, tamen si quoad festa Nisan primus est mensis

mensium: atque omnibus annis à paschate Hebræorum quod in mense Nisan celebratur vsque ad initium sequentis anni æqualis est semper dierum numerus nimirum 103. Ab initio anni vsque ad Pascha dierum numerus variatur pro annorū qualitate. Diem Romani à media nocte inchoant, Hebræi à vespera præcedenti, hoc est, sexta hora post meridiem, astrologi à meridie præcedentis diei, itaque diem Dominicum à meridie sabbathi inchoant. Ab orbe condito vsque ad Christum Hebræi numerant annos 3760. atque adeo anno Christi 1540. numerarunt annos 5300. anno quo hæc scribimus 1587. Hebræorum annus est 5347. Considerandum præterea Hebræos si post meridiem incidat luna fiatque coniunctio, non eò die neomeniam fingere, sed proximo si sit idoneus aliqui transferunt in diem tertium, nam consueverunt maiorum traditione, & vt festa præcipua totius anni competenti ordine celebrentur, primum diem anni nunquam ponere feria prima 4. aut 6. quoniam sunt incapaces, sed transferunt in diem proximum; quemadmodum pascha nunquam celebratur fer. 2. 4. aut 6. neque Pentecostes feria 3. 5. aut 7. id est Sabbatho, neque diem expiationis celebrant feria 1. 3. aut 6. Est etiā consideranda cōiunctio mensis Nisan, nam si acciderit post 13. horam & puncta 64. 2. neomenia in diem proximum est reiicienda. Ad hæc si coniunctio mensis Tisri præcedente anno embolismico feria 2. venerit post h. vram 15. puncta 588. neomenia transferetur in diem proximum quo anno si coniunctio mensis Nisan die Sabbathi acciderit post horam 11. & puncta 150. transferetur memoria in diem proximum. Spinosa sunt hæc & minuta, qualia ferè quæ numeris constant. Præterea si coniunctio mensis Tisri in anno embolismico acciderit feria 3. post horam 9. & puncta 203. neomenia transferetur in feriam 5. quoniam

quarta non est capax. Simili modo si coniunctio Nisan feria 1. venerit post 4. horam & puncta 84. 6. transferetur neomenia mensis eius vsque in diem 3. Ex his verò facilè qualitas anni dignosci poterit; nam si annus communis extiterit quod ex cyclo decemnouenali Hebræorum facilè intelligi potest, si inter initium eius & sequentis tres feriæ ultra hebdomadas integras intercesserint erit annus deficientis, si quatuor erit annus ordinatus, si quinque redūdans, at in anno embolismico, quoties eius initium distat ab initio anni proximi diebus quinque; annus deficientis constituitur, si sex mediocris, si septem erit redundans. Vnde colligitur & ex supra dictis quot dies singulis annis mensibus Marchesuan, & Cisleu tribuere debeamus. Sunt etiam canones ad inueniendum Pascha comparati. Anni communi ac deficienti, si coepit feria 2. Pascha erit feria 3. anno embolismico & deficienti pascha erit feria 5. quod si annus feria 2. incipiens fuerit redundans & communis pascha feria 5. celebretur, si embolismicus & redundans pascha erit die Sabbathi, annus ordinatus feria 2. inchoari non potest. Annus feria 3. incipiens si fuerit communis pascha celebrabitur feria 5. si embolismicus Sabbatho, eritque vterque annus ordinatus: nam deficientes aut redundantes ea feria incipere non possunt. Si annus feria 5. inceperit communis & ordinatus pascha erit die Sabbathi, si embolismicus & deficientis Pascha erit feria 1. Simili modo si redūdans fuerit & communis pascha feria 1. ponatur, si redundans & embolismicus feria 3. Si annus die Sabbathi coeperit deficientis & communis Pascha sit feria 1. si deficientis & embolismicus feria 3. si redundans & communis item feria 3. si redundans & embolismicus feria 5. ordinatus annus die Sabbathi incipere non potest. Porro cognita feria qua celebratur pascha & considerata anni qualitate sit ne embolismicus an cōmu-

nis, facile calculator ex plenilunio dignoscer, quo die mensis Martij vel Aprilis secundum Latinos incidat Pascha, aut etiam initium anni: præsertim cum anni communis terminicertè ante correctionem Gregorianum quoad initium eius sint quintus dies Septembris & 23. eiusdem Anni embolismici termini sunt dies 25. Augusti & 5. Septembris, & cum neomeniam mensis Tifri præcedit æquinoctium plusquam 10. diebus erit annus embolismicus. Iosephus Scaliger de Emendatione temporum annis Iudaicis inchoadis & Paschate designando Iudæorum, non vno loco vehementer lapsus est: ne te lector eius computatio fallat. Vocant autem Hebraei æquinoctium Tecupha nempe temporis spatium, quo Sol à principio Libræ, vbi est æquinoctium, vsq; ad principium Capricorni consumit. Suntque apud Hebræos quatuor Tecupha, id est, quatuor anni partes seu duo æquinoctia & totidem Solstitia. de quibus & Angelis quatuor ijs quatuor anni partibus præfectis multa fabulantur. Coniunctiones solis & lunæ vocant Molad, suntque apud illos tabulæ ad inueniendum quatuor Tecupha & 12. Molad, nempe tot coniunctiones in anno contingunt, sed præsertim ad inueniendum Molad Tifri atque Tecupha, id est, æquinoctio autumnali maior opera consumitur, quoniam inde quasi à principio cætera pendunt, & cum illis sunt cõnexa, Neomeniam hoc est, diem à quo Hebraei mensẽ inchoant, qui sæpe non est idem in quo accidit coniunctio, vocant illi Chebigha. Modus autem inueniendi Molad, id est, coniunctionem primi mensis ex tabulis facileprehenditur, sed & hoc loco tabularum radices & fontes indicare operæ pretium erit. Quando quaritur Molad alicuius anni, oportet cõsiderare quotus annus fuerit ab exordio mundi, atque quot cycli decemnouales præcesserint: nã pro quolibet cyclo oportet accipere dies

2. horas 16. puncta 595. atq; omnium cyclorum summa facta considerare quid resulet, deinde præter cyclos oportet considerare quot anni in eõ annorum numero præterea sint, & pro quolibet anno cõmuni numerare dies quatuor, horas octo, puncta 876. pro embolismico dies 5. horas 21. puncta 589. His omnibus in summam redactis, oportet addere radicena ad meridianum Hierosolymitanum dies 2. horas 5. puncta 204. nimirum propter Molad Tohu vt ipsi loquuntur, puncta in horas, horas in dies reducere opus est: summaque dierum facta eam per septem partiri nempe dies Septimane, si nihil superest erit Molad dies Sabbathi, si aliquid superest qualis numerus fuerit, talis erit feria hebdomada. Iudæi enim de nostris mensibus nihil curant, ac tantum considerant quora die feriatque Septimanae annus & mensis incipiat, quacognita atque ex plenilunio facile nos diem mensis nostri eliciemus, vt superius est dictum, neque ad inueniendam coniunctionem mensis Tifri plura sunt necessaria. Si verò aliorum mensium in eodem anno coniunctiones quarimus, oportet sicut annos integros & iam cõpletos non autem inceptos, ita menses qui in eõ anno præcesserunt considerare, vt si in anno communi querimus Molad mensis Nisan, oportet sex præcedentes menses considerare, & pro quolibet eorum sumere diem 1. horas 12. puncta 793. atq; hæc in summam redacta coniungere cum diebus horis & punctis quæ ad inueniendam primam coniunctionem anni erant considerata. Exempla nisi tabulis factis molestum esset asserre. sanè si dies coniunctionis non fuerit idoneus iuxta priores regulas, vt in eo figurat neomenia, figi debet die idoneo, & illa dicitur Chebigha. Porrò ratio inueniendi Tecupha Tifri similis erit: nam pro quolibet cyclo annorum sume horam vnã, puncta 487. si præter cyclos superfuerit ali-

quot

quot anni relicto eo, de quo queritur, oportet sumere annos integros, & pro quolibet anno communi quidem sumere dies decem, horas 21. puncta 204. pro embolismico autem dies 11. horas 18. puncta 1031. quib. in summam redactis si numerus dierum superat mensẽ lunare detrahas licet quoties potueris dies 29. horas duodecim puncta 793. quo tempore luna circulum suum conficit, quod relictum erit deseruiet ad inueniendam Tecuphan, id est, æquinoctium, sed prius ex numero residuo debes detrahere dies 12. horas 20. puncta 204. ex quanto tempore vt Hebræi putant primam mundi lunationem præcessit annus solaris. Rursus si fueris in 8. anno Cycli lunaris, detrahe etiam diem 1. horas 12. puncta 747. atque quot dies supererint debes addere vel detrahere initio mensis Tifri, atque ita inuenies primam anni Tecuphan, nã Molad Tifri aliquando præcedit æquinoctium, aliquando sequitur. Quod si aliam Tecuphan ex quatuor querere placet, pro quolibet mense transacto summæ priori addere necesse erit horas 21. puncta 827. Atque illud ad extremum considerare opus erit, in Cyclo Paschali post annos 247. qui continet 13. Cyclos decemnouales, omnia festa Hebræorum ad easdem ferias recurrere, annoq; eadem conditione esse, non autem in eundẽ diem mensis nostri propter anticipationem anni lunaris, neq; eadem littera Dominicalis semper eõ spatio annorum recurrit. Hebræiq; licet suum pascha post æquinoctium semper celebrent, præsertim hoc tempore, & ante multos annos, non tamen sequuntur eõ celebrãdo proximam Lunationem æquinoctio cum sæpe incidat in 13. Aprilis diem. Nũc post correctionem Kalendarij in 23. Aprilis quæ lunatio tota post æquinoctium cõtingit, immo & præcedentis maior pars quæ magna peruersio est, ac iuxta ea quæ ex Socrate sunt allata viderur hic Cycclus Samaritanorum potius quam

Iudæorum fuisse. Certè antiqui Patres cum Ambrosio epistola LXXXIII. lunam proximam æquinoctio primam anni esse volunt. Idem Iudæos obseruasse vt pascha post æquinoctium vernũ agerent, docet Sozom. lib. VII. c. XVIII. Philonis Iosephi, Aristobuli, & aliorum testimonio, quod in Hebræis primis certè Cyclis non seruatur. Idem ex Philone, Iosepho, Agathobolo & Aristobulo vno c. LXX. interpretibus docet Anatoli⁹ apud Bedã de ratione tẽp. c. XXVIII. & quidem Iosephus sic sentit lib. III. antiq. c. X.

C A P. X.
Variæ sententiæ de die annoque quo Christus obiit.

M Vlti hæcten⁹ dicta sunt de ratione computandi Latinorum, Græcorum atque Hebræorum, pro rei difficultate paucissima; sed fontes tamen erant quasi digito designandi vnde propolite quæstionis explicatio peti debet, quæ nescio an vlla maiori difficultate & sententiarum varietate impedira sit. Omnium placita afferre longum esset, præcipua explicare necessarium fore putabam. Ergo de die quo Christus est in crucem actus auctores diuisi sunt. Græci 10. Kalend. Aprilis occisum affirmant 23. die Martij, cum ijs Lactantius sentit libr. IV. cap. X. his verbis: *Iudæi exinde Tetrarchas habuerunt usque ad Herodem, qui fuit sub Imperio Tiberij Caesaris, cuius anno 15. id est, duobus Geminis consulibus ante diem 10. Kalendarum Aprilium Iudæi Christum cruci affixerunt.* Præterea Theophilus Cæsariensis cum ceteris non solum Palestinæ, sed & permultis aliarum regionum Episcopis, (vt Bedæ verbis vtat de ratione temporum cap. LXV.) de Pascha disputans scripsit eodẽ 10. Kal. April. die Dominum fuisse crucifixũ, nempe vt nõ tantum quo die hebdomadis

dis hoc est, feria 6. Adamas sopitus est, sed etiam eodem die mensis Christi morte sopitus de suo latere formaret Ecclesiam. Adij Patres Latini ferè Christum occisum fuisse affirmant ad 8. Kalend. Aprilis, 25. Martij die (de anno nondum disputo) Tertullianus lib. cõtra Iudeos, Aug. lib. XVIII. de ciuitate Dei c. vitimo, *Mortuus est, inquit, Christus duobus Geminis consulibus 8. Kalend. Aprilis, & resurrexit die tertia, ut pote sexto eorundem Calendarum, sicut Apostoli suis sensibus probauerunt.* Idem repetit libr. IV. de Trina. cap. V. Consentunt martyrologia Vsuardi, Isidori, aliorum. Beda de ratione temporu cap. XLV. quod autem (ait) octauo Kalend. Aprilis Dominus crucifixus 6. Kalend. resurrexit; multorum latè Doctorum Ecclesiasticorum constat sententia vulgatam, atque sic ferè de die mortis Christi auctores variant. De anno magis etiam discrepant, ac prætermissa Irenæi sententia qui lib. II. cap. XXXIX. Christum ad 40. annum vixisse haud satis idoneo argumento affirmat, Tertullianus apud Hieronymum ad Danielis cap. 9. occisum Christum ait, 35. Imperij Tiberij Augusti anno, baptizatum eo anno Christum vulgati codices habent, vitio tamen ne fallere uti vetusti libro argumento sunt, atque Iulij Africani apud eundem Hieronymum verba idem sententis libr. V. de temporibus. Tam Orosius lib. VII. id ipsum sequitur his verbis. *Anno Tiberij 15. cum Dominus Christus Iesus voluntarie quidem se tradidit passioni, impie à Iudeis apprehensus & patibulo suspensus est.* Cùm his sentiant necesse est quicumque duobus Geminis consulibus Christum cruci suffixum affirmant: Lactantius, & Seænerus. Sulpitius lib. II. historię sacrę: quorum sententię tamen Lucę verba resistunt cap. 3. affirmantis anno 15. Imperij Tiberij Cæsaris, cum Iesus erat incipiens quasi annorum triginta baptizatum à Ioanne fuisse, post quod

tempus vniuersa prædicatio decurrit, longiori tempore maiori actionum varietate quam vt paucis mensibus describi possit. Ergo alij Patres antiqui quorum est prope assior ad veritatis similitudinem sententia, bifariam diuisi sunt: quidam affirmant 32. annos ac menses circiter 3. vixisse Christum, in quo numero primas tenet Apollinaris Laodicenus ab Hieronymo in Danielem citatus, consentit Eusebius in chronicis aliud quamuis in historia, vt videtur, secutus: atque Eutropius in historia: quod magister sententiarum libr. IV. d. XLIV. cap. I. Petrus Comestor in historia & Nicolaus Lyra ad Lucę cap. 3. secuti sunt. Beda tamen de ratione temporum cap. XLV. Christum constanter affirmat trigessimam quartam annum ætatis attigisse, *Habet enim (inquit) misfallor Ecclesie fides Dominum in carne plusquam 33. annis vsque ad sua tempora passionis vixisse, ceterisque Romanis ubi anni à Christi morte descripti erant, id confirmari testatur.* Chronicon Isidori nomine cum sit potius Lucę Tudentis, Christum vixisse affirmat annis 33. ac mensibus ferè 3. Eusebius lib. I. historię cap. XII. Nicephorus lib. item I. cap. XXIX. Haymo de rerum Christianarum memoria lib. I. ca. XXII. quadrienni tempore Christi prædicationem definiunt, quod tempus si 30. annis cum baptizatus est adiungatur, pro certo efficitur menses aliquot vltra 33. annos expleuisse. Et illi quidem sententiam valido argumento confirmant, tres Pontifices annuos, scilicet inter Annam, quo Pontifice Christus est baptizatus, & Caypham, quo est occisus, intercessisse Ismaëlem, Eleazarum, Simonem, Iosephi etiam testimonio fulcritum libr. XVIII. antiq. cap. XVIII. fuisse etiam quinque Paschata post baptismum Christi ad eius mortem multis confirmare liceret, primum proximè post susceptum baptismum, alterum post cum vertente anno (sic Ecclesia docet) aquam vino mutauit,

uit, *Prope enim erat Pascha Iudeorum* Ioannis 2. vers. 13. Tertium cum ad Aprobaticam languidum sanitati reddidit, *post hæc, ait Ioanes c. 5. erat dies festus Iudeorum.* quod Irinæus lib. II. cap. XXXIX. de Paschate intelligit. Quartum de quo Ioannis 6. vers. 4. *Erat autem proximum Pascha dies festus Iudeorum.* Quintum cum occisus est, quæ si vera sunt, vt magnorum virorum auctoritate, & certis argumentis fulciuntur, supra quadrienni tempus à baptismo ad mortem fluxisse dies aliquot confiteri opus est: ac credam quicumque mense Martio 8. Kalendas Aprilis Christum obiisse credunt, idem sensisse tametsi nominandis consulibus aut imperij anno designando aliud securi videantur, nimirum in tanta antiquitate & monumentorum penuria hallucinari propemodum erat necesse. Hæ sunt antiquorum ferè sententię. Consequenti tempore extiterant alij eruditionis opinione præstantes, qui ratione temporum ad calculos reuocata, negarunt Christum mense Martio fuisse occisum: nam cum constet die Veneris accidisse, negant per eos annos Lunæ & Solis oppositionem, cum Pascha Iudeorum veteri instituto celebratur, quo etiam die Christus est occisus, eo die & mense incidisse, ac credunt potius & verò pro certo ponunt, Christum tertio Nonas Aprilis fuisse occisum, qui dies Veneris fuit ætatis Christi anno 33. inchoato, completo 32. Primus Rogerius Bachon epistola ad Clementem V. Romanum Pontificem id affirmant, & Paulus Burg. ad c. Matth. 26. ex calculatione lunæ quam dicit se fecisse cum Hebræorum peritis. Subsequentur est Ioannes de Muris libello suo de regulis Calendarij, fixam antiquorum sententiam & placita inapane moues cum alijs, quod Alfonso Tostatium Abulensem deinde Episcopum prouocauit, vt non modo nouam sententiam sequeretur, sed publicè etiam Senis in Etueria, vbi cura Romani Pontificis

tunc erat defendendam suscepit, inter Thefes vnam & viginti, quas more Periparetico biduo in conuentu Antistitum & eruditorum virorum disputandas proposuit. Commouit ea res multorum animos, quasi veterum auctoritatem contemneret, ac de religione postulatam exagitarunt magna procella. Princeps Ioannes Turrecremata ex Dominicano ordine propter litterarum peritiam ac defensam Romani Pontificis auctoritatem, ex humili quamuis genere Cardinalis, neq; prius restitit quam dati in causa iudices perperam sensisse Tostatium pronunciarunt. Quæ illi causa fuit *defensorij* euulgandi duobus libris, quibus audacter opinionem tueatur, Pontificiam auctoritatem æquo liberius fugillat, morem eius ætatis & exemplum secutus. Alij tamen Tostati exemplo castigati, ita à nouæ vocis vsurpatione abstinerunt, vt magnis se difficultatibus implicarent studio tuèdi antiquorum placita, Christum occisum mense Martio. Itaque Paulus Foros. vastissimo de hoc argumento volumine ita aliorum opiniones conuelit, vt ppriam ipse afferre vereatur, Christumque aliquando obiisse dicat, quo nos anno duodecimum eius ætatis annum numeramus, nempe natali Christi die 20. circiter annos anticipato, quæ magna peruersio fuit, aliquando quod magis illi placere videtur Christum 35. aut 36. ætatis anno occisum affirmat, cum 15. luna incidit 3. Kalend. Aprilis die Veneris iuxta Dionysij calculationes. Neque tamen Pauli cunctatio metusq; Romanæ scueritatis deteruit alios, quo minus recentiorum opinionem sequerentur, Christum occisum 3. nonas Aprilis. Hi sunt Ioannes Stoflerinus natione Germanus in suo Calendario, Ioannes Lucidus Gallus in emendatione temporum. Petrus Pitatus Veronensis de anni Solatis atq; Lunaris quantitate, vix vt superstit hac nostra tēpestate, qui veterum Patrum sententiam tueatur

astrologicis rationibus & computationibus, quas certissimas credunt, contrariam, quos omnes opinione deceptos confirmare tentabimus nouo facto principio.

C A P. XI.

Christus 34. etatis anno est occisus.

Christum die Veneris esse occisum questionis non est; erat enim pasceue Paschæ, vt Ioanes ait c. 19. vers. 31. Iudæi ergo quonia pasceue erat, vt non remaneret in cruce corpora Sabbatho (erat enim magnus ille dies Sabbathi) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura & tollerentur, constat etiam quo tempore Pasche Iudæorum agebatur id contigisse, celebrabatur autem Pascha veteri instituto 15. die primi mensis, Solis & Lunæ oppositione vt manifestè deducitur Exod. 12. Leuitici 23. Num. c. 9. & 28. Deut. 16. illud distictè, quo anno quoque die mensis iuxta Romanorum computationem cõtingerit designare. Verum ad Christi annos certa ratione numerandos comparandosque cum annis ab vrbe condita Lucæ testimonium cap. 3. commodissimum videbatur anno 15. Imperij Tiberij Cæsaris procurante Pontio Pilato Iudæam, affirmantis Iesum fuisse baptizatum cum esse inciperet quasi annorum 30. cœpit autem Tiberius imperare 14. Kalendas Septembris, cuius imperij anni 15. quatuor integris mensibus exactis Christus 8. Kalend. Ianuarij baptizatus est, vt Ecclesie traditio habet cum 29. etatis anno expleto trigessimus dies 13. tantum haberet, sic enim plerique intelligunt illa verba, *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*, nempe attigerat trigessimum annum, non expleuerat, tametsi Epiphanium inuenio hæresi 51. affirmantem Christum mense Septembri fuisse baptizatum, quod eo tempore ad trigessimum annum proximè accederet, sic

enim ipse intelligit illud verbum, *quasi annorum triginta*: Præterea Chrytomus & alij nonnulli anno 30. expleto baptizatum Christum credunt, quibus maiori numero atque antiquitate patres resistunt. Quorum si vera sententia est, facitè quo anno Romana vrbs & imperij Christus fuerit natus colligere licet per consules ratione retro acta, à duorum enim Geminarum consulu, qui incidit in 15. Imperij Tiberij annum si triginta annis retrocedamus, inueniemus Christum natum sine anni, Augusto XIII. & M. Plautio Siluano consulibus anno vrbs conditæ DCCLIII. Imperij Augusti Cæsaris post victoriam Actiacam 30. Olympiadis 194. anno 3. atque adeo cum ex eo anno ab ortu Christi dies octo tantum superessent, natus est enim octauo Kalend. Ianuarij, merito ijs diebus prætermisiss primus Christi annus à consulu Lentuli Iaurici & Pisonis Auguris numeratur, ac reliqui eodem ordine constanti ad nostram ætatem ratione. Constat præterea Christum iussu Pilati procuratoris Iudææ crucifixum, quod non ex Evangelio modo, sed ex profanis etiam scriptoribus manifestè intelligitur, Tiberio Cæsare imperium obtinente etiam tunc, quando Iosephus decennium integrum, quo Pilatus Iudæam rexit, intra annos imperij Tiberij Cæsaris comprehendit, quod Cornelij Taciti testimonio vtrumque confirmare licet lib. XV. *Christiani dicentis, nominis auctor Christus, qui Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.* Atque cum hæc omnia in cõfesso sint, tum illud dubium maxime, quo anno etatis suæ, quo die mensis nostri Christus obierit. Nos multis & magnis argumentis comunem veterum sententiam confirmare conabimur 34. etatis anno, 8. Kal. Aprilis Christum à Iudæis fuisse peremptum. Annos autem numerabimus à Christi ortu salutari instituto Ecclesie Romanæ ab Eugè. IV. Roman. Põrifice

aucto-

auctore Blondo Forliuensi suscepto vt Paulus Forol. lib. XIII. II. p. affirmat. antea enim annus tantum Pontificis eo tempore Ecclesiam gubernantis publicis tabulis adscribatur, quidam ab incarnatione Domini annos computant, sed hi nisi voce abutuntur, vt faciunt nonnulli, in diplomatis Romanis, ad cõsuetam annorum summam ab 8. Kalend. Aprilis annum vnum addere debent, quoniam eo die Christus est conceptus, nimirum hoc anno 1587. ab octauo Kalend. Aprilis illi numerarunt. 1588. quod faciunt Pisani in Etruria, vicini tamen Florentini & Senesæ cum annos itidem ab incarnatione numerent ante 8. Kalend. Aprilis 25. die Martij vnum annum detrahunt. Ita hoc ipso anno numerant ante eundem annum 1586. Et fortassis posteriores hi annos completos numerant. Pisani aliarum gentium more annos inchoatos. Diplomata Romana annos incarnationis pauciores numerant quam natiuitatis, mensibus tertè Ianuario, Februario, & Martio, præpostera ratione, ni Florentinorum exemplo excusare factum placeat. Aliam rationem eius moris esse credit Ioannes Vergara ex annis vsualibus & casualibus (sic ipse loquitur quæstione octaua) sed neque verè neque aptè.

C A P. XII.

Quota Olympiade mortuus est Christus.

EX Chronographis certum in hæc re argumētum sumi non potest, quoniam in annorum computatione discrepant inter sese, suaque varietate quæstionem potius impediunt: ne ab vrbe condita quidem quo anno sit natus Christus, quo obierit, cõueniunt, consulibus numerandis vel maxime variant, ne atium quidem Imperij Augusti Tiberisque quibus rerum potentibus Christus ortus in cruceque actus est, satis

exactè designant, ac plerique anno vrbs conditæ 52. consulibus Augusti 13. & Siluano natum, occisum affirmant 18. Imperij Tiberij anno, quibus resistunt alij, nihil vt certi colligere liceat. Vnus Phlegon libertus Hadriani Augusti rerum historiam collegit per Olympiades, quarum singulæ quatuor annos continebant initio sumpto ab æstiuo Solstitio, aut equinoctio autumnali, discrepant enim etiam in re hæc auctores. Lucidus æquinoctium ait de die passionis cap. 7. Onuphrius, cui magis assentior 8. Kalend. Iulij affirmat. Conditam Romam putabam cum M. Varrone Olympiadis 6. anno tertio extremo. Verrius Flaccus IV. ait, Dionys. primo anno Olymp. 7. Sed præstat Censorinum de die Natali cap. VIII. audire dicentem. *Vlpij & Pontani consulari 1014. ex diebus duntaxat æstiuis, quibus Agon Olympicus celebratur, à Roma autem condita 991. & quidem ex parilibus vrbs anni numerantur.* Quibus verbis indicat prius annum vrbs 991. inchoari, quam Olympiadis 104. atque adeo 23. Olympiadum anno nondum completo condita est nempe 3. Olymp. 6. Lucidus IV. ait viam ad aliam muniens. Phlegon ergo (vt Eusebius affert in chronicis) lib. XIV. magnam & excellentem inter omnes que ante eam acciderant defectionem solis factam fuisse die hora 6. in noctem verso vt stellæ in celo viderentur; affirmat anno 4. Olympiadis 102. quod de eclipfi in morte Christi visa omnes intelligunt, quæ se vidisse Dionysius Athenis ait epistola ad Polycarpum & ad Apollophanem magno miraculo, cum Luna circa pleniluniū esset, quo tempore defectio Solis incidere non potest. Natus autem Christus Olympiadè 194. anno 3. Lucidus IV. ait de verò die passionis Christi cap. IX. extremo, nimirum diuersam rationem secutus, ab anno autem 3. eius Olympiadis vsque ad annum 4. ducentessimæ secundæ

X 2

trigint-

triginta & tres anni integri fluxerunt adiectis diebus, qui inter Christi ortum 25. Decēbris & eius obitū intercessere, qui annus ab vrbe cōdita fuit 786. Seruio Sulpitio Galba & L. Cornelio Sulla Cōf. agebatur etiā 19. imperij Tiberij annus. Nam Eusebius eum annum in Olympiadis 202. annum incidisse in Chronicis declarat: nam qui decimo octauo anno dixerunt, quorū fuit magnus numerus, ij aut in computatione annorum Imperij ei⁹ falsi sunt, aut Imperij annos integros notarunt. Est autem hoc loco cōsiderandum Olympiades Solstitio æstiuo, vt dictum est, annos inchoare, & Censorinus de die Natali ex diebus duntaxat æstiuis ait, quibus Agon Olympicus celebratur, conditæ vrbe annos à 20. die Aprilis 12. Kalend. Maij initium sumere, vbi Palilia & Romæ natalis in Calendario veteri Romanos notatur annos Tiberij incipere ab Augusti die 19. quo die imperium est auspicatus 14. Kal. Septembris, nā indictiones (tametsi hoc ad alium locum spectet) quæ tribus lustris, id est, annis 15. voluebantur, incipiebant octauo Kal. Octobris die quarto & vigesimo Septembris, vbi antiqui æquinoctiū autumnale collocabant, quod initium nostræ etiā ætatis tabelliones ab imperatoribus creati sequuntur: Pontificij enim tabelliones à die natali Christi, quo tempore nobis annus inchoatur, annos etiam indictionum auspicantur, vt exactis Concilij Constantiensis manifestum euadit studio cōcordiæ factum, vt anni Christi & indictionū ab eodem initio decurrerent, quorum rationem hoc loco neque probare constituiimus neque repudiare, ad calculos reuocetur oratio.

C A P. XIII.

Quid veteres calculatores senserint.

Olympiadibus omittis ac verò ceteris Chronographis, quoni-

am nota sunt omnibus, dubia tamē propter sententiarum varietatē, variamq; rationem annos inchoandi finiendiq; illud hoc loco defendam nunquam veterum opinionem tam celebrē fuisse, nisi magnis rationib⁹, magnaq; auctoritate esset fulcita. E quidē mirari solitus erā tāta animorum consensione veteres affirmasse mēse Martio Christū occisum fuisse, Græcos decimo Kal. Aprilis, Latinos octauo, nempe Martij die 25. De Græcis laborare non attinet, nam inter eos non pauci à nostris stant, & duobus dieb. in ratione dierū falli promptum fuit. Latini Patres ac veterum martyrologia constanter in sententiā perstant, Christi mortem in fastis eodē die magno consensu notantes. Sed nimirum animaduerti, quod nescio an alius considerarit, veteres calculatores qui astrorum cursus & mot⁹ numeris persequuntur, ad annum Christi 34. primi mēsis, lunam 15. designasse Martij 25. die quos nisi certa ratione aut maiorum traditione inductos credimus, irrideamus veterū monumenta, antiquos Patres vanos futiles esse dicamus, quorum disciplinam sapientissimus quisque & euentus ac res comprobauit. Primus Dionysius Abbas veterum calculationibus commutatis alioque detortis eo anno 14. Lunam 12. Kalēdas Aprilis 21. Martij die Dominica designauit, quo nomine multorū reprehensiones incurrit, quasi fixa Ecclesiæ placita mouisset ipsa vetustate sancta, sic enim Sigebertus ait ad annum 332. *Hoc anno expletus est à Christi natiuitate magnus annus annorū 332. ab hoc etiam anno Dionysius Abbas ordinauit Cyclicum suum cyclorum quinque decemnouenalem. Et quia secundus annus operis huius concordare debet in ratione computi, primo anno natiuitatis Christi debet 35. Cyclicus Dionysij concordare in ratione computi 33. (lege 34. vt cum superioribus conueniat) anno natiuitatis Christi scilicet; vt 14. Luna Aprilis occurrat 9. Kalēdas Aprilis, in 5. feria passio Christi 8. Kalēdas Aprilis, in 6. feria*

resur-

resurrectio 6. Kalēdas Aprilis in Dominica die: sed quia non ita occurrit, sed Luna 14. Aprilis occurrit eo anno 12. Kalēdas Aprilis in 1. feria, Dominica verò dies Paschæ in 5. Kalēdas Aprilis ideo improbat, quia repugnat Evangelicæ veritati. Hactenus Sigebertus, Dionysium imitatus. Beda recentiores in errorem mist non satis considerantes quid veteres sanxissent, & sanè Dionysij Abbatis cycli constare qui possint, iuxta quos dies Paschæ sæpè designatur ante æquinoctium? certè anno Christi quarto designatur Martij die 23. & anno septuagesimo secundo designatur 22. die Martij, cum eo tempore æquinoctium non ante vigesimum quintum, aut vigesimū quartum Martij incideret. Quis ergo verum diem Paschatis designasse annis omnibus ante eius ætatem contendat, ac non potius fateatur hallucinari, quicumque eum ducenti secuti sunt? Verūm Dionysium, ais, errasse. Sigebertus dixit veteres diuersum secutos vnde colligas videre cupio. Nimirum anno 462. Victorium magnum cyclum scripsisse idem Sigebertus affirmat. Præterea anno 528. Victorem Capuanum Episcopum cyclos Paschales scripsisse & Victorij errorem accusasse ait, neutrum tamen eriminator quod eo anno Ecclesiæ cōsuetudinem immutasset, quod magni argumenti instar esse debet ad confirmandum eos à veterum sensu minimè discrepasse; quod si liceret eorum cyclos videre, non dubito, quin nostra hæc sententia constaret præsertim adiuta duorum veterum Patrum calculationibus, quas videre contigit, Cyrilli atque Isidori. Extant in primo Bedæ operū corpore, primum post cyclos Dionysij duo primi cycli sed correcti, atque in ijs anno 34. Christi Luna 14. Martij mensis ponitur 9. Kalēdas Aprilis die Iouis, nam 17. Luna die Dominico proximo adscribitur 6. Kalēdas Aprilis. Deindē adiunguntur quidam Cyrilli cycli, quibus anno 34. Christi 14. Luna designatur 9.

Kalēdas Aprilis, in feria non nihil discrepat, designat enim diem Dominicam. Isidorus li. VI. etymolog. cap. XVII. Cyrilli instituto quinque cyclos annorum decem & nouem affert, in eorum cyclorum anno 35. qui respondet anno 34. Christi iuxta ea quæ Sigebertus ait 15. Lunam 8. Kalēdas Aprilis designat, sed die Dominico in quo & à Cyrillo discrepat, & ab eo q̄ veteres sunt sequuti iuxta ea quæ Sigebertus ait, cum vterque potius 17. Lunam eo anno die Dominico designare debuisset. Verūm id certè efficitur, veteres 15. Lunam eo anno 8. Kalēdas Aprilis adnotasse, de littera Dominicali magnum discrimen inter veteres erat, neque mirum si in re dubia fuerint quidam hallucinati. De veterum cyclis satis, ad alias computandi rationes transeamus.

C A P. XIV.

Ex aureo numero idem probatur.

Cyculus lunaris Latinorum & cyclus decemnouenalis Alexandrinorum quid sint, à quibus excogitati, & quibus rebus inter se discreparent, superius c. V. à nobis est explicatum. Nunc adijciendum ante tempora Concilij Niceni cyclum lunarem Latinorum, qui idem Iulij Cesaris est, ab vnitae vsque ad 19. progrediens aureis numeris fuisse Kalēdarijs adiectum, neque in ipso Concilio Niceno fuit detractus. Primus Dionysius Abbas anno 532. Felici conatu pro cyclo Lunari in Kalēdarijs decemnouenalem substituit, Alexandrinorum computationem Latinæ præferens, quam diligentiam Romanorum Pontificum, vt videtur, auctoritate muniam, ita posteris probauit, vt ferè cæteris sit prælata. Deseruiunt autem ij numeri ad Lunæ coniunctiones indicandas non perpetuo: necesse est enim propter quosdam minutias quibus an-

ius Lunaris ab anno Iulij superatur; coniunctiones sedes suas vno die anticipare annis 304. aut, vt alij putant, quibus magis assentior, annis plus minus 262. quod magno opere cenfeo considerandum. Itaque à Dionysij ætate ad nostram coniunctiones quatuor diebus sedes anticipasse consideramus ab eo die, quo aurei numeri à Dionysio sunt adscripti Calendario. Quod si ita est oportet Iulij Cæsaris ætate Christi; duobus diebus infra eum locum vbi numeri sunt coniunctiones incidere, sicut enim posterioribus annis anticipantur, ita prioribus pari intervallo coniunctiones inferius his locis vbi sunt numeri designantur necesse est. Est enim verisimile Dionysium figendis numeris ad ætatem suam respexisse, atque ibi singulos posuisse, vbi rationibus astrologicis cognouit coniunctiones incidere. Hanc ergo rationem si sequamur, numerus 16. qui à Dionysio 8. Martij est adscriptus & currebat anno Christi 34. ponatur necesse erit, si ad id tempus respiciamus 10. Martij, quod de alijs numeris pari ratione erit ferè faciendum. Deindè oportet ex Beda adicere de ratione temporum cap. LXI. & Cyrillo apud Paulum Foros. primæ part. lib. V. anno 403. ætatem Lunæ atque initium computationis nunquam sumi ab Alexandrinis ab ipso coniunctionis die, sed à sequenti, & diem oppositionis, quam 14. Lunam vulgo dicimus, non contingere ante diem Lunæ 15. sæpè etiam non ante 16. Cum enim Lunæ circumulum suum E conficiat 29. diebus & horis ferè tredecim, medietas Lunæ, vbi oppositio est, non potest incidere toto 14. die Lunæ vt manifestum est, sed potius nonnunquam 16. si punctus coniunctionis in primæ diei postremam partem incidit. Præterea considerandum, in quolibet cyclo decemnoenali ad finem eius vnum diem Lunas postponi ferè, quem saltum Lunæ Beda ac veteres

vocarunt, ac necesse est vt coniunctiones in sede sua proximo cyclo maneant ex primo proximo cyclo anno lunari, vnus dies detraharur atque sit tatum dierum 353. eandem ob causam in epactis antiquis cum prioribus cyclo annis 11. epactæ dies singulis adijciantur, in postremo adijciuntur 12. & à 18. ad 30. fit saltus: ratio saltus Lunæ is est, quoniam mensis Lunaris absoluitur diebus 29. horis duodecim, minutis viginti quatuor secundis tribus, tertijs tribus, & Hebræi alia ratione dicunt diebus 29. horis 12. punctis 793. mensura ferè eadem, ratione diuersa. His positus si coniunctio anno Christi 34. cum aureus numerus fuit 16. ponatur 10. die Martij atque inde 16. die oppositio die 25. incidat, quod si propter saltum Lunæ cum sumus in postremis cyclo decemnoenalis annis addatur vnus dies, oppositio Lunæ eo anno celebrabitur die 26. Martij, qui dies Veneris fuit littera Dominicali. C. Nam cur veteres 8. Kalend. Aprilis dixerint alio loco reddenda ratio erit. Postremò prætermitti non debet, rationem aliorum eo anno Christi 34. oppositione Lunæ diebus prioribus adscribentium defendi non posse ac vitiosam esse conuinci, quod Alexandrini eam primum mensum Lunarem, vti superius dictum est, quouis anno numerarunt, in quo oppositio Lunæ in æquinoctio aut post æquinoctium contigerit, in quo à Latinis descrescisse diximus. Contingebat autem æquinoctium vernum ea ætate auctore Plinio lib. XVIII. ca. XXVI. s. Kalend. Aprilis, quod secuti sunt Macrobius lib. I. Saturni. cap. XXI. & Ouidius III. Fastorum, vbi æquinoctium tertio die post Quinquartia incidere ait, quod festum incidebat 14. Kalend. Aprilis & quinque diebus continuabatur. At Columella de re rustica lib. IX. c. XIV. & lib. XI. c. II. & Paulus Foro. 1. p. lib. X. XXIV. aut XXV. Martij affirmant æquinoctium contigisse, duobus diebus designatis, propter bissex-

tilis

tilis anni varietatem. Nec ignoro quosdam è recentioribus contra tenere, æquinoctium incidisse putantes die 22. Martij auctoritate Const. Apostol. lib. V. c. XVII. id affirmanti, quibus quanta fides hac certè in parte habenda sit non disceptamus, neque mouere visum est, quæ tanto veterum consensu fixa esse videbatur, & certis argumētis confirmare facile erat. Primum ergò Dionysij Abbatris calculatio constare non potest eo anno 14. Lunam primi mensis numerantis ad 12. Kal. Aprilis 21. Martij esset enim ante æquinoctium, ne ratio quidem Pauli II. p. li. VII. & VIII. vtroque con. V. quem alij magno numero sequuntur solis & lunæ oppositionem primo eius anni lunari mensis collocantes die Martij 23. ac nec secum ipsi fati conueniunt coniunctionem ponentes 8. die Martij, neque admittentes tamen, quod ex Beda & Cyrillo à nobis est allatum, lunæ ætatem non ipso cōiunctionis die, sed proximo inchoandæ: & constat rectam rationem, Ecclesiæque morem à primis temporibus susceptum, ne Pascha ante æquinoctium poneretur, ne decima quinta quidem luna, cum contra contingat sæpè in Dionysij, Lucidi, & recentiorum computationibus, quo minus ratio illis constabat.

C A P. XV.
Ex Cyclo Hebræo.

Hebræos haud satis exactè tempus paschatis obseruasse superius ex Socrate dictum est, nempe c. IX. videri cyclum, quomodo vruntur Hebræi, non ex veteri Hebræorum instituto, sed Samaritanorum fuisse de sumptum. Addidimus ex Paulo Foros. p. II. lib. II. c. II. Hebræos ad Christi ætatem nullas lunæ certas supputationes habuisse, sed solo visu lunæ exortum obseruasse, quæ fallax & incertissima ratio est, vtitata tamè antiquissimis Romanis, auctore Beda de ratione temporum c. XI. Vnde

inter Hebræos vulgatum: consueuif se olim idoneos homines mittere, qui ex altissimis montibus nouæ lunæ exortum consideratum renuntiarent ad menses singulos auspiciados. Quæ si vera sunt, vt certè magnorū virorum auctoritate munita, si nostra ætate primā lunam ad celebrandum pascha cōputabamus, eam quæ re quinta erat, nihilominus si Beda suo tempore confitetur contigisse aliquando, vt biduo luna esset visa, priusquā prima luna numeraretur, post tantam diligentiam à viris eruditionis laude præstantibus adhibitam, quid putamus Hebræis contigisse in tanta antiquitate, morum ruditate, rerumque omniū perturbatione quid miremur eo anno Christi 34. primā lunam ab Hebræis dictam esse quæ quarta erat, atque ad eod 15. quæ 18. incidens 26. Martij die Veneris 7. Kal. April. cum prima luna numerari debuisset eius mensis die 9. quod si ex visu lunæ exortum obseruabant, quæ ratio, vt biduo triduoque à vera coniunctione distaret necesse erat, idem contingere potuit, cuius rei magnæ coniecturæ sunt, ac verò multi locupletes auctores. In eo numero Lucas Gauricus eo mirabiliore solis defectionem, quæ tēpore Christi accidit fuisse affirmans, quod post plenilunium est facta luna 18. cum lunæ & solis nullus est aspectus, atque naturæ ordine neque sol, neque luna possunt deficere. At multi discrepant, falsaque hæc & anilia esse existimant, obscura fortasse illis & incognita, vera tamè certè magnis coniecturis fundata. Ioseph. Scalig. de emendatione temporum l. I. cum agit de mensibus ait: *Atticos mensum auspiciari ἀπὸ τῆς συνόδου, Calipsum ἀπὸ τῆς Φάσσης, Iudeos, Samaritanos, Arabes. ἀπὸ τῆς μηναιδῆς*, id est, *triduana luna*. Quæ si vera sunt, magnopere nostram, hoc est, veterum sententiam confirmant. Adijciendum tamen est ijs, quæ dicta sunt, iuxta cyclum Hebræorum his temporibus visitatum, canonesque supra positos, nos æquinoctia duo, mensumque initia

X 4

Tifri

Tifsi & Nisan esse perscrutatos, atque inuenisse annum Christi 34. esse mundi 3794. in quo annorum numero cycli continentur 199. Præterea anni integri 12. atque singulorum cyclorum, tum annorum, iuxta ea quæ dicta sunt cap. IX. diebus, horis & punctis consideratis, atque in summam collectis, deprehendisse Molad Tifsi, id est, coniunctionem primi mensis fuisse feria I. punctis 333. & cum is dies non esset capax Chebiga, id est, neomenia proximo die fixa est feria II. quæ cum littera Dominicalis sine anni 33. quando incipit annus Hebræorum fuerit D. incidit eo anno die 14. Septembris, Tecupha autem, id est, æquinoctium autumnale die II. Tifsi hora 17. punctis 909. hoc est, ad finem diei 24. Septembris. Rursus eandem rationem secutus, ac consideratis sex mensibus integris, qui à Tifsi vsque ad Nisan numerantur, adiectisque ad cyclos & annos superiores, considerauimus Molad Nisan Feria III. incidisse (præsertim eum is annus fuerit communis deficiens) hora 4. punctis 971. quæ littera Dominicali mutata in C. die 9. Martij incidit, Tecupha autem eius mensis die 7. deprehendimus hora 5. punctis 79. nimirum die Martij 25. ad mediam ferme noctem. Quod si Hebræi æquinoctium obseruare debebant, vti antiqui Patres obseruarunt ratione ab illis accepta, ne Pascha ante illud celebraretur, satis conuincitur vniuersam eam rationem Hebræorum perturbatam videri, iuxta quæ Pascha ac 13. luna biduo ante æquinoctium celebratur die 23. Martij horis 6. punctis 59. vti Paulus Foros. colligit p. II. lib. VII. ratione à Beda & Dionysio discrepanti. Non est ergo quod tantoperè Hebræorum diligentiam admiremur, veterumque supputationibus præferamus, quod quidam certè faciunt, ne æquinoctijs quidem constituendis certam sequi rationem, argumento sit astrologos consentienti sententia ab æquinoctio verno vsq; ad autumnale dies semper

numerare 187. rursus ab æquinoctio autumnali ad vernum, cum sol per signa hyemalia decurrit numerare dies in anno cõmuni 178. in bissexto 179. varij interualli rationem designantes, quoniam in æstate sol est in auge, hyeme in opposito augis, qui numerus dierum in Hebræorum calculationibus nõ obseruatur, cum ab æquinoctio verno vsq; ad autumnale dies numerent 184. Ex his quæ dicta sunt duo effici videbantur, rationem, quam modo sequuntur Hebræi, perpetuam non fuisse, ac ne exactam quidem omni ex parte iuxta veterem rationem lunam 15. putasse, quæ reuera erat 18. præsertim quo anno Christus est in crucem actus.

C A P. XVI.

Exratione astrologica.

AD inuestigandum quoto anno ætatis suæ, & quoto die mensis Christus est actus in crucem, triplici via ingredi licet, aut Hebræorum cyclo, aut Latinorum computationibus, de quib. iam est disputatum, aut certè astrologica ratione, coniunctiones, oppositionesq; solis & lune indagando omnium facillima certissimaque, si qua confidentia pronuntiandi astrologi vultur, parem afferrent sententiarum concordiam, cum potius inter se multum sæpè discrepent: vt facilius inter horologia, quæ inter astrologos conueniat. Qui enim in coniunctionibus designandis conspirent in vera anni solaris mensura atq; lune motu discrepantes? Censorinus de die Natali c. VI. *Hæc annorum magnitudo eo discrepat, ait, quod inter astrologos non conuenit, quanto vel sol plusquam 365. dies in anno consistat, vel luna minus quam 30. in mense.* Agit de cyclis, quos alij è pluribus annis componebant, è paucioribus alij. Mitto varias mensuras anni, quas idem Censorinus cap. VII. affert. Certè inter mensuram

Ptolæ.

Ptolæmæi cum annum ait continere dies 365. horas 5. minuta 55. secunda 12. & Alfonsi solem affirmantis circulum conficere diebus 365. horis 5. minutis 49. secundis 16. Præterea Albategni affirmantis solem annuo motu consumere dies 365. horas 5. minuta 46. secunda 25. Discrimen est minorum ferè 9. quod si vera mensura esset, aut obseruatione longi temporis aut instrumento aliquo inueta, certè ratione nulla esset contentio; constat autem minutum vnum continere diei partem 1440. duo minuta continere diei partem 720. tria partem 480. Vnde colligitur siquidem motus solaris tria minuta amplius continet, quam astrologi vulgò putent, solstitia & æquinoctia 300. annis vno die sedes posteriores habere, quam astrologi putent, designentque annis 1500. tribus diebus, quod magnopere censeo considerandum. Quod si minus tria minuta habeat, è contrario continget æquinoctia & solstitia ante 1500. annos tribus diebus, antequam Astrologi putent, & suis rationibus constituent omnes designanda, neque enim ipsi fore coniunctiones viderunt, sed certa constituta motus solaris quantitate, per supputationes anteriores annos & posteriores perscrutantur, de illisque pronunciant magna confidentia: quoniam in paucis annis inueniunt (vbi propter exiguum tempus error deprehendi non potest) se vera prædicare, eclipsesq; solis & lune certa ratione prædicere. Et constat magnos Astrologos de æquinoctijs & solstitijs, quoto die inciderent singula Christi ætate discrepare, & nonnullos solstitium hyemale ponere, eo quidem tempore die 22. aut 23. Decembris, negare, alios, æquinoctia & solstitia anticipari aut postponi semper mensuram vni formi, eandemve esse mensuram anni solaris propter metum accessus & recessus. Picolom. in lib. de noua Kalendarij restituenti forma. Quod verò de æquinoctijs & solstitijs est di-

ctum, idem de coniunctionibus dictum putato, quoniam ex eodem fonte vtrumq; manat, variata enim mensura motus solaris, varietur necesse est tempus, quo cum luna singulis mensibus congregitur congressusque est. Et in ipsa motus lunaris mensura inter astrologos discrimen est. leue diceres fortasse, esto, sed quod longo tempore non parum possit de astrologorum supputationibus immutare, quod vt facilius intelligatur quatuor mensuras motus lunaris vidimus in Ioannis Lupi Tolerani schedis in arte calculandi peritissimi inter se discrepantes: quas hoc loco subijcere non est visum.

Omninò Paulus Foros. parte II. lib. VII. hanc computationis astrologice inconstantiam atque incertitudinem his verbis declarat: *Remissici, inquit, conuenit, quod alibi diximus, tabulas Alfonsinas & alias tabulas ex eis extractas hæc tempestate non esse idoneas pro motibus planetarum inueniendis, immò in quinque planetis aberrant nonnunquam in gradibus duobus vel tribus, & licet in motibus luminarium minus à vero dissentiant, tamen ad unguem eos supputant.* Quod verò Paulus de Alfonsinis tabulis atque alijs nostræ tempestatas affirmat, quid vetet de alijs etiam omnibus sentire? Verùm ne videamur incognita penitus damnare, hanc disputationem concludemus fundamento indicato, vnde hæc omnis supputatio astrologica pendet, nimirum: *Mensis solaris lunari aliquanto est longior, quod incrementum si consideretur, facile vna lunatione inuenta, ceteras coniunctiones & oppositiones inuestigabimus.* Ex confectis iam tabulis facilius, quibus hæc incrementa in vnum collecta, atque in summam sunt redacta, quod Paulus Foros. diligenter præstitit I. p. lib. XI. Verùm longiori opera nihil prohibet tantundem Epactarum fundamento considerato efficere. Nimirum luna cõficit cursum suum diebus viginti nouem, horis duodecim,

decim, minutis quadraginta quatuor, secundis tribus, tertijs ferme tribus. Si id demperis diebus 31. superabit dies vna, horæ vndecim, minuta quindecim, secunda quinquagesima septima, quæ Epacta vocantur, id est, adiectiones. Februarii mensis in anno communi nullas habet Epactas, quoniam minor est lunari mense, eoque dies eius 28. adijciendi sunt Epactis Ianuarij, itaque eo mense supererunt dies 29. horæ 11. minuta 13. secunda 56. tertia 57. hoc est non tota integra luna, nam cum fuerit integra demenda est, & quod supererit relinquendum pro epactis, qua ratione ad Martium ac ceteros menses procedendo, in fine Decembris erit epacta in anno quidem communi dies 10. horæ 15. minuta 11. secunda 23. tertia 24. quarta 14. quibus duodecim menses consueti rotidem lunas superant, in anno autem bisexto his epactis dies vnus adijciatur, quæ ratione possumus colligere multos annos, atque in tabulas redigere procedendo per decem aut viginti annos, colligendoque eorum epactas in vnum, vt facilius anni, quem quærimus, aut mensis epacta inueniantur. Et si quidem primi mensis, nempe Ianuarij coniunctio quaeratur alicuius anni, satis erit precedentes annos integros considerare, si quarti aut quinti mensis, mensium etiam qui in eo anno decursi sunt, Epactas colligere erit necesse, & ad annorum epactas adiungere. Ad extremum si quaeratur annus ante Christum, opus erit radicem addere dies 12. horas 20. minuta 2. secunda 54. tertia 28. quarta 46. ad annorum numerum, qui ante Christum vsque ad annum, quem quærimus numerantur. Si post Christi ortum oportebit pro radice ad meridianum vrbs Romæ addere dies 16. horas 16. minuta 41. secunda 8. tertia 34. quarta 13. quam rationem si sequamur anno Christi 34. de quo disputamus, inueniemus coniunctionem mensis Martij ad meridianum vrbs Romæ

fuisse die 8. eius mensis hora 9. minutis 3. secundis 45. atque adeo 14. luna incidet 12. Kalendas Aprilis 21. die Martij, quod Dionysius & Beda existimant, & hos secutus Anselmus ad c. Matthæi 27. cum inuenisse se ait, anno quo mortuus est Christus 8. Idus Martias fuisse neomeniam, ratione proculdubio virtuosa, vt superius est ostensum: praesertim cum ab Hebræorum supputatione vno die & aliquot horis discrepet. Quod si recipiatur quod initio huius capitis diximus in mensura motus solaris astrologos aberrare tribus aut quatuor minutis, fateri necesse erit coniunctiones & oppositiones Christi atate tribus aut quatuor diebus incidisse posteriores, quam astrologi suis supputationibus existimant, dubijs nimirum atque fallacibus. Fortassis hanc rationem secuti sunt magni viri, qui rationibus astrologicis affirmarint 34. Christi anno 15. lunam Martij incidisse eius mensis die 25. 8. Kalend. Aprilis. Albertus Magnus in expositione epistolæ ad Polycarpum, Marianus Scotus, ipseque Beda cum in cyclis eo Christi anno notet, secutus Dionysius lunam 14. 21. die Martij, 12. Kalendas Aprilis, lib. de ratione temp. c. XLV. contrarium ait, nempe 14. lunam incidisse eo anno 9. Kalendas Aprilis 5. feria his verbis: *Sicut 533. primo anno Christi ita 566. 34. per vniversos solis & lune concordet discursus, & adeo circuli beati Dionysij aperti s. 566. ab incarnatione Domini contingens anno 14. lunam in eo 9. Kalendarum Aprilium 5. feriam reperis, & diem Pascha Dominicum 6. Kalendarum Aprilium luna 17. Age Deo gratias, quia quod quaerebas sicut ipse promisit te inuenire donauit.* Quod cum in cyclis Dionysij cōsuetos minime conueniat, suspicabat duplices eum cyclos edidisse, qui modo in vsu sunt, & alios, quos Beda apertos distinctionis causa vocat, nam instantiæ notam Bedæ adscribere recusabam.

CAP.

CAP. XVII.

Quomodo 8. Kalendas Aprilis Christus obiit.

Conuenit veteribus ferè ad 8. Kalend. Aprilis Christum fuisse occisum, fuit autem anno Christi 34. littera Dominicalis C. rursus ad 8. Kalend. Aprilis cum G. littera sit adscripta, vt eo anno Feria V. fuerit, necesse est, atque adeo Christi mortem in proximum diem incidisse VI. feria haud dubium occisi, non ergo potest constare, quod initio proposuimus Christum fuisse in crucem actum 34. atatis anno 8. Kalend. Aprilis. Hoc argumento conuicti quidam Christi mortem in proximum diem reiiciunt septimum Kalend. Aprilis, ac in vitam rediisse aiunt 5. Kalend. Aprilis, ex antiquis Victorius Aquitanicus, vt assert Paulus II. p. lib. V. & Beda attingit de ratione temporum c. LIX. Ex recentioribus Lucas Gauricus & Onuphrius ad II. fastorum librum, & in Chronico Ecclesiastico, Maurolicus in Martyrologio. Ipse non admodum referre putem, vt rous modo sentiamus: existimabam autem non sine causa veteres in eam sententiam conspirasse, Christum occisum 25. die Martij, ac reperere necesse est, quod ex Paulo Foros. 2. p. lib. XII. c. III. superius est allatum, post correctum Iulij diligentia Kalendarum, deprauatumque sacerdotum incuria, ac rursus restitutum Augusti iussu, vt ex Solino & Macrobio constat, nouum errorem à sacerdotibus commissum anno 13. bisextum celebrantibus, cum nō ante 16. debuissent, quo factum est, vt vno die eo anno longiore facto, quam opus esset consequentibus annis litteræ Dominicales, vt necesse erat, fuerint vno die anticipata, atque adeo anno Christi

34. cum littera Dominicalis, si recta processissent, anni deberet esse. C. errore admissio fuerit B. Præterea in aliud incommodum inciderunt mensium diebus secus quam oporteret numeratis, nam illo die ad præcedentem annum adiuncto fiebat proximo & sequentibus annis, vt primus dies mensis numeraretur, qui secundus erat 25. qui erat 26. atque adeo quo anno Christus est occisus 25. dies Martij, qui reuera 26. incidit in diem Veneris, quod cum Patres considerassent erroris mentione pretermissa, vnanimi consensu dixerunt Christum occisum 25. die Martij 8. Kalend. Aprilis. Temere, dices, & innaniter hæc finguntur nullius antiqui auctoris testimonio fulcita. Fortassis coniectura fallit, sed cum veterum Patrum sententia hac ratione constet, ab effectu colligere causam quid prohibeat & est verisimile, cum sacerdotibus esset iussu, vt 12. annis nihil intercalarent, proximo per incertam bisextum addidisse, vt superius est indicatum, vbi hunc errorem correctum me credere dixi à Concilio Niceno cum cæteris, quæ ad rationem Paschatis pertinebant. Et ne prorsus videamur auctoritate destituti, ac temere pronuntiare, in cyclis Dionysium cum animadverterem prioribus annis id littera Dominicali assignanda à vera ratione discrepare, in posterioribus consentire, conieci aliquo tempore intermedio correctionem factam, ac consideratis diligenter cyclis intueni primum anno Christi. 5. bisextum esse, quod nisi per sacerdotum errorem verum non fuit, neque ante octauum Christi annum bisextus debuit post sacerdotum priorem errorem celebrari. Deinde anno Christi 34. qui fuit vltimus cycli decemnouenalis currentis Concilij Niceni tempore litteram Dominicalem fuisse C. rursus proximo anno fuisse eandem litteram Dominicalem, bisextum non quarto anno, sed sexto præter morem incidisse, quod continere

gere

gere non potuit, vt eadem litera Dominicalis duobus annis seruiret, nisi ex priori anno 34. vno die detracto, vt calculatione facta manifestum fiet, sic in sententia confirmabar in Concilio Niceno cum cæteris diem illum, qui redundabat fuisse detractum, ac reliqua ad competetem ordinem restituta, neque aliam ob causam Dionysium in prioribus annis diuersam litteram Dominicalem designasse, tametsi non nullo & ipsum errore, cum non litteram Dominicalem postponere, vt facit, sed anticipare debuisset, ac anno 34. Christi non D. litteram adscribere, sed potius B. nimirum quot diebus ad annum additis, tot litteris Dominic. anticipetur necesse est. Sic arbitrator idoneis argumentis confirmatum esse, Christum occisum fuisse 25. Martij die, quod præter veteres ex recentioribus iudicantur, Rationale lib. VI. c. XXVII. nu. XXVIII. & c. LXXXVII nu. XI. & lib. VII. c. IX. n. III. S. Thomas in Ioannem c. II. lect. III. in illud quadraginta sex annis. Antoninus in historia. tit. V. c. VII. Platina de vitis Pontificum initio Gelasij in Martyrologio ad 25. Martij.

CAP. XVIII.

Quota Luna Christus cœnauerit.

Christum occisum fuisse 8. Kalendas Aprilis multis hæcenus confirmauimus, atque adeo cenauit 9. Kalendas Aprilis die Martij 24. nam pridie mortis cenauit. Verum quota luna, hoc est, quoto die mensis Nisan agnum comederit, magna quæstio est. Græci Christum 13. Luna cenasse mordicus tenent pridie quam Iudæi, neque azymos panes comedis, sed fermentatos, quod ipsi institutum imitantur, Eucharistiæ conficiendæ Ecclesiæ Latinæ morem vellicantes in hac parte, quasi à Christi

instituto alienæ, quod tanta animorum contentione faciunt, vt pollui ac contaminari eorum templa & altaria putent, si quis ex nostris (quos azymitas contumeliæ causa vocant) in eis sacrificium offerat. Latini ferè è contrario Christum 14. luna cenasse existimant, atque in eo numero Innocentius de mysterio Missæ lib. IV. c. IV. S. Thom. III. p. qu. LXXIV. ar. IV. & Abulensis in II. p. defensorij capitibus, V. VI. VII. VIII. & IX. nimirum qua die Iudæi agnum obtulerunt, atque adeo proximo die qui erat primus azymorum mortuum existimant. Pro Græcis hæc fermè argumenta sunt. Primum quoniam Ioannes 18. Iudæi Christum accusantes, non ingrediuntur prætorium Pilati, ne contaminarètur, sed vt manducarent pascha. Nam quod Innocentius loco citato, & S. Thom. III. p. q. XLVI. ar. IX. Pascha panes azymos interpretantur, passim repudiat, & à Paulo Burgensi ad Matth. c. XXVI. & ab Abulensi II. p. defensorij cap. VIII. quoniam neque azymi panes eo nomine Paschatis vnquam vocantur, neque ad eos comedendos purificatio erat necessaria, quando in lege nihil de ea re præcipitur, quod in præceptis ceremonialibus sufficiens à Iudæis argumentum putatur. Et alioqui immundi panes septem diebus gustare non deberent, quando in lege præcipitur, ne vllum fermentatum esset in finibus Israël, Exo. 12. præsertim impuritate suscepta, quæ legis instituto multis diebus elui nõ posset, ac verò omnibus permittebatur aduenis & indigenis azymorum esus. Deinde Ioannis 13. cena siue facta, siue parata (vt quidam explicant cum tempus cenæ adesset) ait. *Ante diem festum paschæ sciens Iesus, &c.* nam quod quidam hoc argumentum eludunt existimantes Ioannem de primo die azymorum loqui, qui dies festus erat, non autem de luna 14. in qua agnus immolabatur, non satis videntur difficultati satisfacere. Primus enim azymorum dies in-

cipie-

cipiebat à vespere 14. lunæ, quomodo Exod. c. 12. vbi ait, *14. die mensis comedetis azyma*, conciliatur cum Leuitici c. 23. vbi Moyses ait, *15. die mensis huius solemnitas azymorum est*. Cum ergo Christus cenauerit ad finem 14. lunæ, vt Latini contendunt, quomodo Ioannes dixisset, ante diem festum Paschæ contigisse, qui eodem vespere inchoabatur. Præterea Matthæi 26. & Marci 14. Iudæi de morte Christi deliberantes cauēt, ne in die festo contingeret, *non in die festo*, inquit, *ne forte tumultus fieret in populo*, qua ergo cecitate in id incommodum nullo cogente incurrerent, quod vitandum omni ratione iudicabant, Christum occidentes primo die Paschatis seu azymorum, hoc est festo omnium, quæ in ea gente celebrabantur celeberrimo? Atque illud ad extremum mouere maxime possit, quod consentaneum non est Iudæos suis superstitionibus tantopere addictos, tanti diei celebritatem violasse Christo ad tribunalia tracto, magnis vocib. accusato, ac demum interfecto; quo die in lege vetatur vllum opus seruile fieri: præsertim cum pie scemina Christum secuta, nisi tranfacto sabbatho aromata emere recusarent, Marci 16. Aliæ occiso Christo, antequam sabbatum inciperet, aromata præparauerunt, ne sabbato facerent, vt ex Luca penultimo c. colligitur: ac Ioannis 19. cap. propter Parasceue Iudæorum, quia iuxta erat monumentum festinato funere, ne aduerseretur, & facere non liceret, Christum sepulture tradunt, vt Augustinus explicat. Quod si hæc pietatis opera sabbatho facere non licebat, multo minus licebat primo die Paschatis, in quo vetatur, quemadmodum in sabbatho aliquid operis fieri, exceptis ijs, quæ ad vescendum pertinebant, Exod. 12. Hæc sunt in hanc partem argumenta præcipua & valida. In alteram haud multo leuiora. Primum *prima die azymorum*, Matth. 26. c. *accedunt discipuli ad Christum,*

rogantes vbi vellet sibi parari Pascha ergo Christus cenauit sine 14. lunæ, nam 15. erat prima dies azymorum, quod Marcus cap. 14. magis explicat, cum ait, *prima die azymorum, quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli, quo vis edimus & paremus tibi vt manduces pascha*, atque his consona verba Luca sunt cap. 22. dicentis: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*, nam quod Græci studio defendendi placita Ioannem ab alijs Euangelistis discrepare, atque eos corrigere aiunt, dementiæ simile est: perinde ac si Deo, quo inspirante, Euangelistæ scripserunt, mendacium imponatur. Deinde Latini aiunt Christum, qui legem dum viuere, soluere noluit, debuisset in agni immolatione, omnes ritus legis seruare: in quibus præcipui erant, vt luna 14. fieret, ac cum panibus azymis. Præterea pugnant veterum testimonijs Augustini, epistola LXXXVI. ad Castilianum extrema. *Hic dies primus azymorum fuit* (loquitur de Feria VI. qua Christus obiit) *à vespere incipiens*, sed Matthæus Euangelista quintam sabbathi dicit fuisse primam azymorum, quia eius vespere sequenti futura erat cena paschalis, qua cena incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Hieronymi ad illa verba Matthæi 26. *Prima autem die azymorum*, dicentis, *prima azymorum 14. dies mensis primi est, quando agnus immolatur & luna plenissima est, & fermentum abijcitur*. Chrysostomus hom. LXXXI. in Matthæum, *Primum azymorum eam diem vocat, qua ante azyma erat, consueuerunt enim à vespere semper dies numerare*, & eius mentionem facit in vespere, cuius Pascha erat immolandum. Sic Chrysostomus quantum Græcus sententiæ Latinorum fauet, Christum cum Iudæis pascha celebrasse, nam quod S. Thom. IV. d. XI. quæst. II. ar. II. q. III. negat primis Ecclesiæ temporibus hanc controuersiam extitisse, sed cum Græci & Latini azymos panes consecrarent,

Y

odio

odio deinde Hebionitarum Euan-
gelium cum lege iungentium ab v-
trisque susceptum, vt fermentati pa-
nes offerrentur, sedata peste Latinos
pristinum morē reuocasse, recusasse
Græcos, vellem aliquo paulo vetu-
stiori testimonio confirmasset: ipse
enim nullum tantæ rei vestigium in
prima antiquitate reperiebam. Hæc
sunt in vtramque partem argumen-
ta maioris ponderis, alia à verisimili
ducta, neque assensum exprimentia
congerere superuacaneum fore pu-
tabam. Paulus Burgensis Matth. c.
26. quodam temperamento vtroque
cõciliare nititur magno ingenio vir
magnæque peritiam rerum Iudaicarū:
quibus à prima ætate est imbutus,
grandior ad nostra sacra transit, is
posito, quod superius diximus, Iu-
dæos quibusdam incommodis virā-
dis perpetua lege sanxisse, ne Pascha
Feria II. IV. aut VI. celebraretur. Ne-
omenia prima anni, ne Feria prima,
IV. aut VI. colligit quemadmodum,
quando cõiunctio incidit in feriam
primam, & transfertur in 2. tunc du-
plex est nouilunium, verum & quod
à Iudæis vetus nouilunium vocatur,
ita cum Pascha transfertur esse du-
plex pascha, atque duplicem azy-
morum diem, vnum verum, in quo
pascha legis instituto celebrari debe-
bat, nisi dies esset impeditus, alterum
consuetum seu legitimum, iuxta re-
ceptum morē & modum compu-
tandi Iudæorum. Sic Christum prio-
ri 14. luna cenasse affirmat, occisum
15. Iudæos posteriori tum 14. luna a-
gnum immolasse, tum 15. diem fe-
stum peregrisse, qua distinctione v-
triusque partis argumenta dissoluit:
discipuli enim quod Matthæus &
Marcus aiunt, accessere prima azy-
morum die, nempe quæ verè prima
erat, ac secundum legem, Ioannes
negat postero die Iudæos prætorium
ingressos, vt Pascha manducarent
more gentis oblatione agni in ve-
sperum, quæ sabbathum præcedebat
reiecta. Nam quod quidam affir-
mant Iudæos Christi in festatione

occupatos distulisse in diem alte-
rum, quam more & instituto debe-
bant, fide caret ad vniuersum popu-
lum id pertinere potuisse. Verum
Burgensis sententiam magno plau-
su à quibusdam susceptam alij refel-
lunt validis argumentis: incutrit è-
nim in Græcorum opinionem Chri-
stum panem fermentatum conse-
crasse, quando azymi tunc non ce-
rant, deinde illam translationem
Paschatis quasi cõstitutam reiiciunt,
certè post Christi tempora nouo cõ-
mento à Iudæis excogitatam. Dein-
de Matth. 26. Christus discipulis
Scitis (inquit) *quia post biduum pascha*
fiat, & filius hominis tradetur vt cruci-
figatur. Ex quo colligi volunt Pa-
schat's tempore, cum agnus immo-
labatur Christum fuisse traditum,
occisum die proxima, quæ prima a-
zymorum fuit. Expedita tamen re-
sponso est, Christum pascha qui-
dem designasse, fore post biduum,
intraque illud ipsum tradendum oc-
cidendumque. Augustinus epistola
ad Casulanum quarta sabbathi id
Christum dixisse ait, nempe die Mer-
curij, atque adeo pascha non Feria
V. erat, sed potius Feria VI. ad ve-
speram, ac totus ille locus Augusti-
ni Burgensi potius aut Græcis fauere
mihi, quam Latinis videtur. Nam
cum ait quintam sabbathi diei azy-
morum diem, quia eius vespera se-
quenti futura erat coena paschalis:
indicare mihi certè videtur vespera
sequenti, id est, die proximo pascha
fore, hoc est Feria VI. Nam quod Iu-
daicas traditiones quasi aniles rei-
ciunt, nos eorum iudicium proba-
mus, recentes fuisse non arbitramur
cum tanto consensu in antiquis
Hebræorum libris inueniantur, ac
verò cyclum suum Hebræi Gama-
lieli tribuunt, qui in Actis Apostoli-
cis Christianorum causam defen-
dit. Sanè cum per eam traditionem,
quæ dissidere videbantur, facile concilientur, non est quod eam tanto-
pere repudiemus, nec de Iudæorum
ritibus alijs notius quam Iudæis cre-
dendum

dendum est. Neque prorsus in Græ-
corum sententiam incurritur Bur-
gensis opinione suscepta, quando
verè 14. lunam fuisse affirmamus,
imò si vera sunt quæ superius dixi-
mus, 16. potius aut 17. De azymis la-
borare non attinet, facile enim pa-
rari poterant, præsertim cum Iudæis
esset solemne ante meridiem eius
dici, quo agnum immolabant, fer-
mentatos panes iumentis edendos
tradere, vt Abulenſis affert cap. 9. se-
cundæ partis defensorij, verisimile
est vniuerso populo panes azymos
præcedenti die parare coepisse. Nam
quod nonnulli obijciunt fore, vt
Christus violatæ legis retis postula-
retur, neque tam publicam fuisse
coenam arbitramur, neque solum
Pascha eo die celebrasse, vt mox est
explicandum. Placet ergo Burgen-
sis sententia, præsertim magis virorum
auctoritate adiuta. Io. Hen-
tenij præfatione ad comment. Eū-
thym. in Euang. Callisti Placēt. è
narratione 43. & 44. Gagnei Ioan.
18. Onufrij lib. II. comm. de Fastis, Hi-
larionis monachi Genuensis, Ioan.
18. Ioan. Stoffer Kalend. Romanò
propositione vltima, Ioannis Lucidi
de verso die passionis Christi cap.
IX. Iosephi Zarlini de anno & die
quo Christus fuit crucifixus Italicè.
Præterea Cornelij Iansenij concor-
diæ Euangelicæ cap. CXXVIII. id
confirmantis auctoritate libri Seder
Holam, qui liber inter Iudæos satis
antiquus est. Ruperti Abbatis, qui
ante 450. amplius annos vixit in
Matthæ. cap. 26. lib. X. initio, quod
non sine diuino consilio factum pu-
tat, quatenus finem accipiente pa-
scha veteri, id est, legalis agni im-
molatione, cõfestim verus ipse ag-
nus & Pascha nouum immolaretur,
atque ita quod eatenus velut in vni-
bra significatum fuerat, iam in re
procederet, figuræ transeunti veritas
permanens succederet, & vtrum-
que fieret decimaquarta luna, vt
Iansenius ait. His accedit Paulus Fo-
rosempronius p. secunda, lib. tertio

& decimoquarto, tamen vnus Ru-
pertus in hoc discrepat à cæteris
quod festi tantum celebritatē trans-
latam ait, non autem agni immola-
tionem, tum alijs locis, sed præser-
tim lib. secundo in Leuit. cap. trigesi-
mo sexto. Itaque Christum indica-
nius lunam decimaquarta cœnasse,
quæ ab Hebræis tamen 13. ob eorum
traditiones numerabatur, quo mo-
do facile intelligitur, quod Ioannes
cap. decimonono de Christi morte
agens ait, *Erat autem parasceue Pa-*
scha, quod merito interpretaris non
modo diem Veneris, sed & pridie
paschæ: cum enim sabbathum om-
ne haberet suam parasceuem diem
Veneris, ideò dictam quod in ea pa-
rarentur necessaria: quid veter alijs
festis, quæ septem numero erant, Le-
uit. vigesimo tertio, suas etiam para-
sceues dare? imò necessarium putat
Paulus Forosempron. p. secunda,
lib. primo, cap. secundo, sed & eo lo-
co in Syriaco legitur *אמר רבינו*
אמר רבינו, hoc est, *vespera erat paschat's*,
sanè quemadmodum omnè festum
sabbathum dicitur, Leuit. vigesimo
tertio, sic diēs proxima festo *parasce-
ue*. Præterea optime quadrat, quod
paulò inferius idem Euangelista ait,
Iudæi ergo quoniam parasceue erat, vt
non remaneret in cruce corpora sab-
bathi, (erat enim magnus ille dies sab-
bathi) rogauerunt, &c. Erat reuera ma-
gnus quoniam iuxta ea quæ sunt dicta
cum: sabbatho diēs primā azymo-
rum, id est, paschatis iungebatur; à-
lio qui si primā paschatis diē Chri-
stum occidere fas fuisse putarunt,
quid prohibebat eum sabbatho in
cruce relinquere, aut verò sepulturæ
tradere? Video hæc argutis schola-
sticis eludi posse, & ego si moderatis
ingenijs nostra placuerint, satis ha-
beam. Superest ad argumenta pro
Latinis facta ad extremum respon-
dere, ac primū Feria V. qua Chri-
stus cœnauit primā diēs azymorum
dicta est, vel quoniam legis instituto
talis esse debebat, vt ex Burgensi est
dictum, si impedita non fuisset, aut

quoniam mos erat Iudæis post captiuitatem Babylonicam propter inficitiam calculandi, duobus dieb. festa præcipua geminare, vti ex Hebræorum libris ac testimonio Rabbi Raua affirmat Paulus Foros. p. II. lib. II. c. II. sic vtraque dies 14. vera ac legitima oblationem agni ac panes azymos habuit, feriatam tantum posteriori arbitramur, ne duo festa iungerentur, ne toto bñduo mortuos sepeliendi locus non esset, cibosque coctos in regione calidissima seruare tandiu nonnunquam necesse esset, vti Rupertus loco citato ait. Aut certe cum plures essent festæ Iudæorum, neque Saducæi quicquam præter legem reciperent, vti Iosephus ait lib. XVIII. antiquit. ca. II. verisimile est non paucos legis instituto Pascha celebrasse, priori 14. luna, quo factū, vt dies ille azymorum diceretur, copia eius panis esset, neque Iudæi accusarent Christum quasi reum violatæ legis: quod Iansenius affert cap. 129. Duo alia argumenta parum mouent: Christus enim luna 14. vera, vti in lege erat mandatum, pascha celebravit. Patrum antiquorum verba nihilo maiorem curam afferunt, nō paucos ita sensisse fatemur, neq; tamen nefas est nonnunquam ab eorum placitis, præsertim magnis rationibus cogentibus discrepare, tamen si Chrysostr. Ioan. 18. ad illud, *Iudæi non ingrediuntur prætorium ne contaminarentur, sed vt manducarent pascha, pascha, inquit, totam appellat solemnitatem, siue quod tunc faciebāt, Christus autem pridie eadem suam in parasceuen referuans, quando antiquitus celebratū erat.* Qui locus Burgensis sententiæ fauet. Item Augustini verba, vti paulo antè dicebam nostræ causæ fauere possunt, quibus nonnulli adiungunt alia extract. 120. in Euāgelium Ioannis ad illa verba 19. capit. *Ibi ergo propter parasceuem Iudæorū, quia iuxta erat monumentum posuerunt Iesum, acceleratam, inquit, vult intelligi sepulturam ne aduerserasceret, quod iam propter parasceuem, quam ca-*

nam puram Iudæi, Latini vstitatis apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. Verum fateri conuecit Augustinum his verbis de coena agni non agere, sed afferre tantum morem, quo pridie sabbathi Iudæi confreuerunt coenam sine sanguine toto anno institute, quæ *cæna pura* idcō vocabatur. Vnde factum, vt *cæna pura & parasceue* pro eodem sumerentur, vti ex Glossario magno patet, vbi *cænam puram, parasceuem seu prosabbatum* interpretatur.

CAP. XIX.

De triduo mortis Christi.

Christum triduo mortuum fuisse quæstionis non est: cum diuinae litteræ in eo, & antiquorum Patrum dicta consentiant, quibus repugnare quis audeat: illud quidem dubium videri posset, quomodo triduum accipiendum sit, manserit ne Christus in sepulchro integris tribus diebus, an trium partibus tribus, vt per synecdochen, qui familiaris atque vtitur loquendi modus est, a parte totum intelligamus, quomodo Patres antiquos intellexisse video, in quo numero Hieronymus Matth. 12. ad illa verba, *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus.* De hoc loco, inquit, plenius in commentarijs Iona Prophetæ disputauimus: ad illum ergo locum lectoris diligentiam remittimus, hoc breuiter nunc dixisse contenti, quod synecdochicè totum intelligatur ex parte, non quod omnes tres dies & tres noctes in inferno Dominus steterit, sed quod in parte parasceues & Dominice, & tota die sabbathi, tres dies & totidem noctes intelligantur. Augustin. eodē modo statuit III. lib. de doctrina Christiana c. XXXV. ac verò cū in parasceue,

cæue, id est, die Veneris fuerit Christus occisus, prima sabbathi, id est, die A Dominica in vitam redierit, vti ex Euangelij manifestè perspicitur, atque Ecclesia vetusto more mortem & resurrectionem Christi non anniuersaria modo celebritate, sed totius anni decursu ijs diebus in memoriam reuocet, quis aliter sentire audeat? nisi qui prima religionis fundamenta conuellere, & fixas vetustate opiniones mouere velit: quæ cum certa sint, quædam tamen argumenta dissoluenda sunt, quæ Iudæi insigni procacitate obijciunt. Primum ex Matth. c. 12. desumptum; *Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terra tribus diebus & tribus noctibus,* qui locus quoad dies spectat per synecdochen possit exponi tribus noctibus, aut trium noctium partibus, quomodo fuit in sepulchro? duas enim ego noctes inuenio, tertiæ ne partem quidem vllam. Addunt si Christus integris tribus diebus mortuus non fuit, haud satis idoneo argumento verè mortuum confirmari, affirmant enim peritissimi medici Galenus lib. dicato, cur homo appareat mortuus cum non sit, Auicena in prima, tertij aliquando inter agrum & mortuum nullum apparere discrimen, sunt enim medicamenta narcotica, sunt deliquia quibus contingit haberi pro mortuis qui viui sunt, præcipiuntque funus differri non minus 72. horis, id est, tribus diebus integris, quoniam eo spatio elementa, quibus corpus constat soluantur, & suas periodos conficiunt, vt conciliator ait, differentia 182. Accedunt sanctorum verba, ac nominatim Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia c. II. baptismum tribus mersionibus & totidem eleuationibus perfici ait, ad significandū Christum tribus diebus & tribus noctibus in sepulchro quicuisse. Ad hæc Theophylus Cæsariensis epistola de ratione paschatis affirmat Christum oc-

cisum fuisse ad 11. Kalend. Aprilis rediisse in vitam. 7. Kal. eiusdem mensis, vnde colligit ab 11. Kalen. Aprilis vsque ad 11. Kalen. Maias pascha obseruandum, cum ante obseruaretur ab 8. Kalend. Aprilis. Impium enim iudicat triduum mortis Christi a paschatis celebritate excludi. Video Bedam de ratione temporum cap. LXV. affirmare, Theophylum 10. Kalend. Aprilis dixisse Christum occisum, vtraque tamen lectione efficitur planè sensisse Christū amplius tribus dieb. integris priori lectione, posteriori duobus integris & parte alterius mortuum iacuisse. Hoc Theophyli iudicium est, sed reiiciendum tamen videtur, quando Christum Feria VI. occisum, Dominica reducem ad vitam facimus, alioqui inuertamus omnia & commutemus. E recentioribus vnus Paulus Foros. p. II. lib. I. c. II. tentauit citra synecdochen explicare actueri Christum integro triduo in sepulchro fuisse, maiori quidem ille conatu, quam successu, quod vt faciat negat parasceuem diem Veneris tantum significare, sed potius diem quoduis festi præcedens. Sic parasceue in qua Christus est occisus, vti ex Euangelij deprehenditur, negat sextum hebdomadis diem significare, sed potius pridie paschatis. negat rursus sabbathi nomine diem septimū tantum intelligi, sed potius diem festum quemlibet, vti Leuit. 23. & 25. deprehenditur. Deinde quoniam ex Euangelij constat Christum vna sabbathi rediisse in vitam, negat etiam vna sabbathi significari diem Dominicam, sed potius vnam quamuis paschatis diem, siue prima fuerit, siue secunda, sic pridie paschatis occisum Christum reuixisse vno alio die paschatis ait. Si opponas vnam sabbathi Hebræorum more feriam primam significare, id reiicit, præsertim cum in Græcis exemplaribus non vna sabbathi dicatur. sed vna sabbathorum, id est, vno aliquo die paschatis, quod plurium instar

sabbathorum erat. Si veritas Marcum 16. c. dixisse de Christo, *Cum surrexisset autem mane prima sabbathi, apparuit primo Mariae Magdalene;* ne à sententia discedat, audeat extremam Marci partem in dubium vocare, quasi incerta fidei, sed præstat à sententia discedere, quæ nisi tantis incommodis defendi nõ potest. Quid enim nisi furori simile videatur scripturæ divinæ partem dubiam facere, Ecclesiæ morem antiquissimum, sensumque omnium conuclere secus iudicantium? Neque Paulus ipse sibi satisfacit, quin nouo commento posito, quod superius diximus, Iudæos post captiuitatem Babylonicam consueuisse præcipua festa legis duobus diebus continuare, contendit diem sabbathi, quo Christus fuit in sepulchro, cum esset primus dies paschatis geminum fuisse, atque adeo biduo integro fuisse, tamen à Iudæis pro vno die computabatur, quod Romanis etiam in bissexto contingit duos dies pro vno numerantibus, cum vtroque dicant sexto Kalend. Martij, ita Christum die ante pascha obiisse credit, die paschatis in sepulchro fuisse, quo duo dies continebantur, reuixisse die postero, qui secundus azymorum computabatur, ac vna, siue etiam prima sabbathi, id est, prima post diem azymorum die. Verum hæc refelli non maiori difficultate possunt, cum septimana septem tantum diebus constaret, & Christus sepultus fuit Feria sexta, in vitam redierit Feria prima, hoc est, die Dominica, nouum commentum eliditur. Super sunt argumenta. In Theophili epistola legendum arbitrabar, aut 9. Kalend. Aprilis, aut certè 8. Christum reuixisse, triduumque quod addendum censet, ad terminos paschales numerandum, vtroque die mortis & resurrectionis comprehenso, alioqui vnus auctoritas vt ab alijs recedamus, nihil moueat, ne Isidorus quidem lib. sexto. Etymolog. cap. decimo septimo in suis

cyclis anno 34. Christi 15. lunam numerans Feria I. Cyrillus in suis item cyclis Feria II. Hebræi Feria III. quid enim de hac sententiarum varietate esset sentiendum, superius est explicatum. Maiorem difficultatem afferunt Christi verba apud Matthæum cap. duodecimo, affirmantis fore se in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: quæ postquam Hieronymus Ionæ secundo per synecdochem explicuit, quasi non sibi planè satisfaceret, adiunxit: *Si quis autem ista non recipit, & meliori sensu potest huius loci exponere sacramentum, illius magis sequenda est sententia.* Exeruit idem locus Augustinum 3. de symbolo ad Catechumenos cap. sexto, item tertio libro de consensu Euangelistarum. Nonnulli pro tertiana nocte, quæ in eo numero desideratur, noctem quæ sextam feriam præcessit, includunt, non omnes eadem ratione. Sed quidam quoniam vinculus ea nocte pro mortuo & sepulto iudicatur, alij tenebras quæ in morte Christi contigerunt, noctem vocari putant, cui si duas alias noctes adiungamus, & trium dierum partes tres, Christum per synecdochem intelligemus tribus diebus & tribus noctibus mortuum fuisse. Cæterum ei qui hæc affert Augustino non satisfaciant: ne illorum quidem ratio placet, qui ex Bedæ homilia in vigilia paschæ dicentis, antè Christi resurrectionem diem priorem nocte fuisse, nocte qua Christus reuixit mutata tempora, noctemque priorem die fuisse, ita argumentum dissolunt, vt noctem secundam in duas cogitationes diuidant, qua ratione finis fuit præcedentis diei sequentis initium. Verum hæc ludicra videntur; ac credam potius illa locutione significari Christum inter mortuos fuisse tribus partibus trium dierum naturalium, qui tribus diebus & tribus noctibus constant, quæ ea Christus periphrasi voluit significare. Medicorum si rationem habere in hac parte vellem, multa

Christi

Christi miracula dubia facere, quasi egritudine aut morte eius qui vitam aut incolumitatem recepit non satis à medicis explorata, quæ suo tamen fulgore diuina esse opera ac maiora facultate mortali declarabant; præsertim cum medicorum dicta de dubia morte sunt interpretanda, non autem de ea quam tanti cruciatus præcesserant. Subsecutum est vulnus lateris aqua & sanguine manantibus, quasi elementis solutis. Dionysij verba nihilo maiorem difficultatem quam Euangelistæ afferentia, eodem modo accipiantur. Quæras quoto hora Christus reuixerit? Ambrosius, Hieronymus, & Beda putabant media nocte, quoniam Iud. 16. Samson ad mediam noctem dormiuit Christi Symbolum, atque adeo iuxta horum patrum sententiam Christus 33. horis fuit mortuus, aliter Augustinus iudicaturum libr. IV. de Trinitate, cap. VI. & ad Orosi. qu. XXVI. tum in Psalmum 56. ad illa verba. *Exurgam diluculo,* & in Psalmum 58. ad illa verba, *exaltabo mane misericordiam tuam,* diluculo surrexiff. Diluculum est cum sole orto iam lucet. Censorinus de die Natali cap. X. quod si verum est, Christus quadraginta horis fuit mortuus, vt multorum in Ecclesia sensus habet, tribus horis ex die Veneris, toto die Sabbathi, præterea tota sequenti nocte, ac quadam parte diei Dominicæ, cuius diluculo in vitam redijt mortis viribus superatis. ita sentit glossa ordinaria, i. Machab. 3.

CAP. XX.

Latini Hebraicique
cycli.

Absoluta disputatio est quæ à nobis erat instituta, videbatur

men aliquod operæ pretium facturus, si cyclos tum Latinos tum Hebraicos copiosius explicarem in eoque non nihil operæ ponerem, à Christi Saluatoris ortu sumpto principio numerandi, nam superiora attingere superuacaneum esset nullo vsu, nisi fortè ad ostentationem ingenij leuem. Octo ergo cycli Hebraici describuntur quos maiores vocant singuli 247. annis finiti, nam Latinorum cycli Hebraicis multo maiores sunt & 332. annis nihilominus in sua principia recurrunt. Neque erat animus aut probare, aut refellere, quæ Iudæi aut Latini in suis cyclis sequuntur, prioribus sanè temporibus à vera via procul aberrasse superius est indicatum, ac satis habeam si Dionysij Abbatibus Bedæque cyclos explicare altera ex parte fideliter potuero, litteram Dominicalem, aureum numerum, epactas, cyclos Lunarem & Solarem, in dictiones ac diem Paschatis Christianorum instituto, quoto die mensis contingat, quoto luna singulis annis: his enim ferè ratio omnis Ecclesiastica computationis continetur: ex altera initium anni Hebraici ac quoto feria sum Pascha illi quidem celebrarint, celebraturique sint consequentibus annis. Postremò qualis sit annus, communis an embolismicus designabo. Vnde quot diebus singuli anni à Iudæis finiantur peti debent, cum in vtroque genere annorum sint *anni deficientes, ordinati ac redyadantes,* vt alio loco dictum est, in quibus Hebraici Kalendarij tota ratio vertitur: Verum in quo amplius laborandum fuit, vtroque cyclos ita inter ipsos comparauimus, vt quo die mensis nostri ijs omnibus annis initium anni Hebraici Iudæorumque Pascha incidere explicatum haberent, quibus hæc considerare studium erat aut animus. Hebræi quidem cycli & Latini certis interuallis certoque annorum numero in sua principia recur-

recurrunt, comparatio vtrorumque semper est varia; quæ causa extitit singulos cyclos separata opera per se explicandi. Neque enim Pascha aut initium anni siue primo anni cycli cuiusque, siue consequentibus in eisdem nostrorum mensium dies semper incidunt; sed potius aliqua facta varietate. Lunæ ætas his cyclis designata à verò sæpè discrepat, quod ex Hebraico cyclo facillè intelligitur: verum Bedæ nos & Dionisij diligentiam sequebamur nulla mutatione facta, perpetuam rationem vsque ad finem operis tenere non potuimus, propter correctionem Calendarij à duobus summis Pontificibus factam, à Pio V. inchoatam quidem, à Gregorio autem XIII. perfectam, magna temporum mutatione facta, quam Pius V. leuiter attraxerat aureis numeris anticipatis quatuor diebus sæpius, quinque aliquando, vt qua causa erant instituti, Lunæ coniunctiones indicarent, quod à multis annis facere desiderant, tamen ad obseruandum Pascha ac lunam 14. primi mensis priorem rationem est secutus, quod facere non debuit, sed Lunæ ætatem ad celebritatem Paschatis numerare ab eo die vbi aureus numerus figebatur iuxta nouam rationem singulis annis, neque celebrando Paschate Dionisij rationem sequi, sed nouam potius, atque ab illa non parum sæpè discrepantem, quo fiebat vt Pascha secundo sæpè mense, neque ante 26. Lunam aliquando incidere, contra omnia vetustatis exempla rectamque rationem computandi tempora. Præterea ne aureum numerum mutare amplius necesse foret, ac perpetua potius ratione lunæ exortum indicaret anno 1800. bissextum intermittere mandauit ac singulis deinde trecentis annis. Hæc Gregorius XIII. considerasse mihi videtur, cum incredibili animi magnitudine Kalendarium castigare omnibus partibus aggressus est,

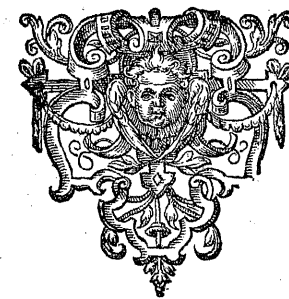
atque vt æquinoctij & solstitij quod Pius prætermiserat, ad veteres sedes reuocaret decem dies Octobris initio detrahit anno 1582. quæ ne amplius variarent bissextis certis intervallis ommissis prudenter cauit. Verum cum aurei numeri suis locis constare non possint, ita vt Lunæ coniunctiones indicarent, si bissexti toties intermitterentur, ijs amotis maiorem numerum substituit, quem Epactas nominauit, quibus subtili quadam ratione & adæquatione temporum perpetuò lunæ coniunctiones monstrarent. Id etiam considerare necesse fuit in his tabulis, atque ab eo tempore nouas epactas pro veteribus sufficere, ac diem Paschatis nostri ad eam rationem designare, lunæque ætatem numerus cycli solaris post detractos decem dies mutari debuit: ac quoties bissextus ommitteretur sequentibus annis, ne perpetua ratione currat, quod facere recusatimus exiguo præsertim vsu, monuisse sit satis. Eius Calendarij calculatores, nisi ego magis fallor, non mihi curasse videntur, ne Pascha cum Iudæis celebrarent, quod inuenias sæpè contingere anno certè 1606. & 1622. & multis alijs. Nimirum celebratur Pascha à 15. Luna vsque ad 21. cum Alexandrinis quibus incommodum non erat id festum cum Iudæis aliquando facere, quod si id vitare animus fuisset, Pascha cum Latinis veteribus à 16. Luna vsque ad 22. agere debuissent. Aliquando etiam non proxima post Iudæorum Pascha die Dominica, sed alia celebratur Pascha prorsus anno 1724. quo Iudæi Pascha celebrabunt Sabbatho Aprilis 8. die, nostri cum die proximo debere viderentur, non ante 16. Aprilis diem celebrare iubentur. Nam quod alio mense quam Iudæi Pascha celebrent nostris familiare frequensque est, neque meo iudicio reprehendendum, cum illi viciniores æquinoctio lunas haudquaquam semper ad celebrandum Pascha se-

quan-

quantur. Verum nostri instituti non est aliena castigare, id præstabit maiori diligentia, quotum ea partes sunt; nos has difficultates indicare satis habuimus: atque in cyclis postremis, tum diem Paschatis, tum lunæ ætatem designauimus, quæ ex Gregoriani Calendarij ratione colligebantur, tamen si à recta via declinare nobis quidem aliquando videbatur, atque à rationibus astrologicis discrepare, quod lector per se facillè considerabit, si cum tabulis astrologicis & rationibus Hebraicis contulerit coniunctiones & oppositiones in Calendario Gregoriano designatas, quæ indicasse sufficiat: finemque facio, si illud adiecero obseruatum anno 1598. diem Paschæ designari ante plenilunium, quod erat omni ratione vitandum, nam Ephemerides stadij plenilunium designant Martij die 22. horis insuper 10. nos autem Pascha celebrare iubemur die 22. eiusdem mensis nempe inchoantes sine diei 21. cum Iudæi suum Pascha celebrant feria 3. Aprilis die 21. nempe lunam proximam sequentes. Nimirum ne ultra terminum Paschalem Aprilis diem 25. Pascha celebraretur vitatum est, & vt vnum incom-

modum vitarent in alterum præcipuisse mihi videbantur Gregoriani Calendarij auctores. Sed quoniam coniunctiones & oppositiones medias Ecclesiastici calculatores sequuntur non veras, vt aliquando ante veram oppositionem aliquanto spatio Pascha incidat necesse est. Siciuuat hoc loco & similibus factum excusare. Porro perpetuas tabulas conficere, vnde hæc omnia elicerentur, ardua res est, paucorum ijs vti, singula non magno labore ob oculos ponere commodum fore putabam, & quam nos rationem secuti sumus his octo cyclis Hebraicis, eadem prioribus ante Christum annis, & consequentibus cyclis tenere nihil prohibet, ex aliquo cyclo priorem aut posteriorem elicere facillè est, cum in eadem ferias initium anni & Paschata recurrant, & in Latino Calendario, vno fere die anticipentur, aut postponantur, propterea quod annus lunaris Iuliano non responderet omni ex parte, qui experiri volet, rem opinione faciliorem inueniet.

(.·)

Anni

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
1	B	2	22	18	10	4	f.7.Sept. 18	f.1.Mar. 27	Mar. 27	16	cōis deficiens
2	A	3	3	19	11	5	f.3.Sept. 6	f.7.April.1	April. 6	17	emb. mediocr.
3	G	4	14	1	12	6	f.2.Sept. 25	f.5.April. 5	April. 8	20	cōis abund.
4	FE	5	23	2	13	7	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 25	Mar. 23	15	cōis abund.
5	D	6	6	3	14	8	f.5.Sept. 4	f.3.April.12	April.12	15	emb. deficien
6	C	7	17	4	15	9	f.3.Sept. 22	f.5.April. 1	April. 4	19	cōis mediocr.
7	B	8	28	5	16	10	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	April. 24	20	cōis abund.
8	AG	9	9	6	17	11	f.5.Sept. 3	f.3.April.10	April. 8	15	emb. abund.
9	F	10	20	7	18	12	f.5.Sept. 20	f.7.Mar.30	Mar. 31	18	cōis mediocr.
10	E	11	1	8	19	13	f.2.Sept. 9	f.5.April.17	April. 20	19	emb. deficiens
11	D	12	12	9	20	14	f.7.Sept. 27	f.3.April. 7	April. 5	15	cōis abund.
12	CB	13	23	10	21	15	f.5.Sept. 17	f.7.Mar.20	Mar. 27	17	cōis mediocr.
13	A	14	4	11	22	1	f.2.Sept. 5	f.5.April.15	April.16	18	emb. deficiens
14	G	15	15	12	23	2	f.7.Sept. 23	f.3.April. 3	April. 8	21	cōis abund.
15	F	16	26	13	24	3	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 25	Mar. 24	17	cōis mediocr.
16	ED	17	7	14	25	4	f.2.Sept. 2	f.7.April.11	April. 12	17	emb. abundans
17	C	18	18	15	26	5	f.2.Sept. 21	f.3.Mar. 30	April. 4	20	cōis deficiens
18	B	19	0	16	27	6	f.5.Sept. 9	f.1.Mar. 20	April. 24	21	emb. abund.
19	A	1	11	17	28	7	f.3. Aug. 30	f.7.April. 8	April. 9	19	emb. mediocr.
20	GF	2	22	18	1	8	f.2.Sept. 18	f.5.Mar. 28	Mar. 31	20	cōis abund.
21	E	3	3	19	2	9	f.7.Sept. 7	f.3.April. 15	April. 20	21	emb. deficiens
22	D	4	14	1	3	10	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	18	cōis mediocr.
23	C	5	25	2	4	11	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.
24	BA	6	6	3	5	12	f.7.Sept. 4	f.3.April.13	April.16	20	emb. abund.
25	G	7	17	4	6	13	f.7.Sept. 23	f.1.April. 1	April. 16	16	cōis deficiens
26	F	8	28	5	7	14	f.3.Sept. 11	f.5.Mar. 21	April. 21	17	cōis mediocr.
27	E	9	9	6	8	15	f.7. Aug. 31	f.5.April. 8	April. 13	20	cōis abund.
28	DC	10	20	7	9	1	f.7.Sept. 20	f.3. Mar. 30	Mar. 28	15	emb. abund.
29	B	11	1	8	10	2	f.5. Sept. 9	f.1. April. 17	April.17	21	emb. deficiens
30	A	12	12	9	11	3	f.3. Sept. 27	f.5. April. 6	April. 9	19	cōis mediocr.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
31	G	13	23	10	12	4	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	Mar. 25	15	cōis abund.
32	FE	14	4	11	13	5	f.5.Sept. 6	f.3.April. 15	April. 13	15	emb. abundans
33	D	15	15	12	14	6	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	18	cōis ordinat ⁹
34	C	16	26	13	15	7	f.2.Sept. 14	f.3.Mar. 23	Mar. 28	21	cōis deficiens
35	B	17	7	14	16	8	f.5.Sept. 2	f.3.April. 12	April.10	15	emb. abund.
36	AG	18	18	15	17	9	f.5.Sept. 22	f.7. Mar. 31	April. 1	17	cōis ordinat ⁹
37	F	19	0	16	18	10	f.2.Sept. 10	f.5.Mar. 21	April. 21	18	cōis abund.
38	E	1	11	17	19	11	f.7. Aug. 31	f.3.April. 8	April. 6	15	emb. deficiens
39	D	2	22	18	20	12	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	18	cōis ordinat.
40	CB	3	3	19	21	13	f.7.Sept. 7	f.7.April.16	April.17	18	emb. abund.
41	A	4	14	1	22	14	f.2.Sept. 26	f.3.April. 4	April. 9	20	cōis deficiens
42	G	5	25	2	23	15	f.5.5. Sep. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
43	F	6	6	3	24	1	f.2. Sept. 3	f.7. April. 13	April. 14	18	emb. abund.
44	ED	7	17	4	25	2	f.2. Sept. 23	f.5. April. 12	April. 5	20	cōis abund.
45	C	8	28	5	26	3	f.7. Sept. 12	f.1. Mar. 21	April. 25	21	cōis deficiens
46	B	9	9	6	27	4	f.3. Aug. 31	f.7. April. 9	April. 10	17	emb. ordinat ⁹
47	A	10	20	7	28	5	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 30	April. 2	20	cōis abund.
48	GF	11	1	8	1	6	f.7. Sept. 9	f.3. April. 16	April. 21	20	emb. deficiens
49	E	12	12	9	2	7	f.5. Sept. 26	f.1. April. 6	April. 6	16	cōis abund.
50	D	13	23	10	3	8	f.5. Sept. 16	f.5. Mar. 26	Mar. 29	19	cōis ordinat.
51	C	14	4	11	4	9	f.7. Sept. 5	f.5. April. 15	April. 18	16	emb. abund.
52	BA	15	15	12	5	10	f.7. Sept. 25	f.3. April. 4	April. 2	15	cōis abund.
53	G	16	26	13	6	11	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	18	cōis ordinat.
54	F	17	7	14	7	12	f.2. Sept. 3	f.5. April. 11	April. 14	19	emb. deficiens
55	E	18	18	15	8	13	f.7. Sept. 21	f.3. April. 1	Mar. 30	15	cōis abund.
56	DC	19	0	16	9	14	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 20	April. 18	15	cōis ordinat.
57	B	1	11	17	10	15	f.2. Aug. 30	f.5. April. 7	April. 10	19	emb. deficiens
58	A	2	22	18	11	1	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Mar. 26	15	cōis abund.
59	G	3	3	19	12	2	f.5. Sept. 7	f.3. April. 17	April. 15	16	emb. abund.
60	FE	4	14	1	13	3	f.5. Sep. 27	f.7. April. 5	April. 6	18	cōis ordinat.

Anni Chriffi	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Paſcha Iudæorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
61	D	5	23	2	14	4	f.2.Sept.15	f.3.Mar.24	Mar.29	21	cōis deficiens
62	C	6	6	3	15	5	f.3.Sept.3	f.3.April.13	April.11	15	emb.abūdans
63	B	7	17	4	16	6	f.3.Sept.23	f.7.April.2	April.3	18	cōis ordinat⁹
64	AG	8	28	5	17	7	f.2.Sept.12	f.5.Mar.22	April.22	18	cōis abund.
65	F	9	9	6	18	8	f.7.Sept.1	f.3.April.9	April.14	21	emb.deficiens
66	E	10	20	7	19	9	f.5.Sept.19	f.7.Mar.29	Mar.30	17	cōis ordinatu
67	D	11	1	8	20	10	f.2.Sept.8	f.7.April.18	April.19	18	emb.abund.
68	CB	12	12	9	21	11	f.2.Sept.28	f.3.April.5	April.10	20	cōis deficiens
69	A	13	23	10	22	12	f.5.Sept.15	f.1.Mar.26	Mar.26	16	cōis abund.
70	G	14	4	11	23	13	f.3.Sept.5	f.7.Apr.14	April.15	16	emb.ordinat⁹
71	F	15	15	12	24	14	f.2.Sept.24	f.5.April.4	April.7	20	cōis abund.
72	ED	16	26	13	25	15	f.7.Sept.14	f.5.Mar.22	Mar.22	15	cōis deficiens
73	C	17	7	14	26	1	f.3.Sept.1	f.7.April.10	April.11	17	emb.ordinat.
74	B	18	18	15	27	2	f.2.Sept.20	f.5.Mar.31	April.3	19	cōis abund.
75	A	19	0	16	28	3	f.7.Sept.10	f.3.Mar.21	April.23	20	cōis abund.
76	GF	1	11	17	1	4	f.5.Aug.31	f.1.April.7	April.7	16	emb.deficiens
77	E	2	12	18	2	5	f.3.Sept.17	f.5.Mar.27	Mar.30	19	cōis ordinat.
78	D	3	3	19	3	6	f.7.Sept.6	f.5.April.16	April.19	20	emb.abund.
79	C	4	14	1	4	7	f.7.Sept.26	f.3.April.6	April.4	16	cōis abund.
80	BA	5	25	2	5	8	f.2.Sep.16	f.7.Mar.25	Mar.26	17	cōis ordinat.
81	G	6	6	3	6	9	f.2.Sep.4	f.5.April.12	April.15	19	emb.deficiens
82	F	7	17	4	7	10	f.7.Sept.22	f.3.April.2	Mar.31	15	cōis abund.
83	E	8	28	5	8	11	f.5.Sept.12	f.7.Mar.22	April.20	16	cōis ordinat.
84	DC	9	9	6	9	12	f.2.Sept.1	f.5.April.8	April.11	18	emb.deficiens
85	B	10	20	7	10	13	f.7.Sept.18	f.3.Mar.29	April.3	20	cōis abund.
86	A	11	1	8	11	14	f.5.Sept.8	f.3.April.18	April.16	15	emb.abund.
87	G	12	12	9	12	15	f.5.Sept.28	f.7.April.7	April.8	19	cōis ordinat.
88	FE	13	23	10	13	1	f.2.Sept.17	f.3.Mar.25	Mar.30	20	cōis deficiens
89	D	14	4	11	14	2	f.5.Sept.4	f.3.April.14	April.19	21	emb.abund.
90	C	15	15	12	15	3	f.5.Sept.24	f.7.April.3	April.4	16	cōis mediocr.

Anni Chriffi	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Paſcha Iudæorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
91	B	16	27	13	16	4	f.2.Sept.13	f.5.Mar.24	Mar.27	20	cōis abund.
92	AG	17	7	14	17	5	f.7.Sept.3	f.3.April.10	April.15	20	emb.deficiens
93	F	18	18	15	18	6	f.5.Sept.20	f.7.Mar.30	Mar.31	16	cōis ordinatus
94	E	19	0	16	19	7	f.2.Sept.9	f.5.Mar.20	April.20	17	cōis abund.
95	D	1	11	17	20	8	f.7.Aug.30	f.5.April.9	April.12	21	emb.abund.
96	CB	2	22	18	21	9	f.7.Sept.19	f.1.Mar.27	Mar.27	16	cōis deficiens
97	A	3	3	19	22	10	f.3.Sept.6	f.7.April.15	April.16	17	emb.ordinat.
98	G	4	14	1	23	11	f.2.Sept.25	f.5.April.5	April.8	20	cōis abund.
99	F	5	25	2	24	12	f.7.Sept.15	f.3.Mar.26	Mar.24	17	cōis abund.
100	ED	6	6	3	25	13	f.5.Sept.4	f.1.April.12	April.12	16	emb.deficiens
101	C	7	17	4	26	14	f.3.Sept.22	f.5.April.1	April.4	19	cōis mediocr.
102	B	8	28	5	27	15	f.7.Sept.11	f.3.Mar.22	April.24	20	cōis abund.
103	A	9	9	6	28	1	f.5.Sept.1	f.1.April.9	April.9	16	emb.deficiens
104	GF	10	20	7	1	2	f.3.Sept.19	f.5.Mar.28	Mar.31	18	cōis mediocr.
105	E	11	1	8	2	3	f.7.Sept.7	f.5.April.17	April.20	19	emb.abūdans
106	D	12	12	9	3	4	f.7.Sept.27	f.3.April.7	April.5	15	cōis abund.
107	C	13	23	10	4	5	f.5.Sept.17	f.7.Mar.27	Mar.28	18	cōis ordinat.
108	BA	14	4	11	5	6	f.2.Sept.6	f.5.April.13	April.16	17	emb.deficiens
109	G	15	15	12	6	7	f.7.Sept.23	f.3.April.3	April.8	21	cōis abund.
110	F	16	26	13	7	8	f.7.Sept.13	f.7.Mar.23	Mar.24	17	cōis mediocr.
111	E	17	7	14	8	9	f.2.Sept.2	f.7.April.12	April.13	19	emb.abund.
112	DC	18	18	15	9	10	f.2.Sept.22	f.3.Mar.30	April.4	20	cōis deficiens
113	B	19	0	16	10	11	f.5.Sept.9	f.7.Mar.19	April.24	21	cōis ordinat.
114	A	1	11	17	11	12	f.2.Aug.29	f.7.April.8	April.9	19	emb.abund.
115	G	2	22	18	12	13	f.2.Sept.18	f.5.Mar.29	April.1	18	cōis abund.
116	FE	3	3	19	13	14	f.7.Sept.8	f.3.April.15	April.20	21	emb.deficiens
117	D	4	14	1	14	15	f.5.Sept.25	f.7.April.4	April.5	17	cōis ordinat.
118	C	5	25	2	15	1	f.7.Sept.14	f.5.Mar.25	Mar.28	20	cōis abund.
119	B	6	6	3	16	2	f.7.Sept.4	f.3.April.12	April.17	21	emb.deficiens
120	AG	7	17	4	17	3	f.5.Sept.22	f.7.Mar.31	April.1	16	cōis ordinatus

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure. Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
121	F	8	28	5	18	4	f.2.Sept. 10	f.5.Mar. 21	April. 21	17	cōis abund.
122	E	9	9	6	19	5	f.7.Aug. 31	f.5.April. 10	April. 15	20	emb. abund.
123	D	10	20	7	20	6	f.7.Sept. 20	f.1.Mar. 29	Mar. 29	18	cōis deficiens
124	CB	11	1	8	21	7	f.3.Sept. 8	f.7.April. 16	April. 17	16	emb. ordinat.
125	A	12	12	9	22	8	f.2.Sept. 26	f.5.April. 6	April. 9	19	cōis abund.
126	G	13	23	10	23	9	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	Mar. 25	15	cōis abund.
127	F	14	4	11	24	10	f.5.Sept. 6	f.1.April. 14	April. 14	16	emb. deficiens
128	ED	15	15	12	25	11	f.3.Sept. 24	f.5.April. 2	April. 5	18	cōis ordinatus
129	C	16	26	13	26	12	f.7.Sept. 12	f.3.Mar. 23	Mar. 28	21	cōis abund.
130	B	17	7	14	27	13	f.5.Sept. 2	f.3.April. 12	April. 10	15	emb. abundans
131	A	18	18	15	28	14	f.5.Sept. 22	f.7.April. 1	April. 2	18	cōis ordinat.
132	GF	19	0	16	1	15	f.2.Sept. 11	f.3.Mar. 19	April. 21	18	cōis deficiens
133	E	1	11	17	2	1	f.5.Aug. 29	f.3.April. 8	April. 6	15	emb. abund.
134	D	2	22	18	3	2	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	18	cōis ordinat.
135	C	3	3	19	4	3	f.2.Sept. 17	f.5.April. 15	Apr. 18	19	emb. deficiens
136	BA	4	14	1	5	4	f.7.Sept. 25	f.3.April. 4	April. 9	21	cōis abund.
137	G	5	25	2	6	5	f.5.Sept. 14	f.7.Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
138	F	6	6	3	7	6	f.2.Sept. 3	f.7.April. 13	April. 14	18	emb. abund.
139	E	7	17	4	8	7	f.2.Sept. 23	f.3.April. 1	April. 6	21	cōis deficiens
140	DC	8	28	5	9	8	f.5.Sept. 11	f.1.Mar. 21	April. 25	21	cōis abund.
141	B	9	9	6	10	9	f.3.Sept. 31	f.7.April. 9	April. 10	17	emb. ordinat.
142	A	10	20	7	11	10	f.2.Sept. 19	f.5.Mar. 30	April. 2	20	cōis abund.
143	G	11	1	8	12	11	f.7.Sept. 9	f.3.April. 17	April. 22	21	emb. deficiens
144	FE	12	12	9	13	12	f.5.Sept. 27	f.7.April. 5	April. 6	16	cōis ordinatus
145	D	13	23	10	14	13	f.2.Sept. 15	f.5.Mar. 23	Mar. 29	19	cōis abund.
146	C	14	4	11	15	14	f.7.Sept. 5	f.3.April. 13	April. 18	20	emb. deficiens
147	B	15	15	12	16	15	f.5.Sept. 23	f.1.April. 3	April. 3	16	cōis abund.
148	AG	16	26	13	17	1	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 22	Mar. 25	18	cōis ordinat.
149	F	17	7	14	18	2	f.7.Sept. 1	f.5.April. 11	April. 19	18	emb. abund.
150	E	18	18	15	19	3	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	Mar. 30	15	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure. Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
151	D	19	0	16	20	4	f.5.Sept. 11	f.7.Mart. 21	April. 19	16	cōis ordinat.
152	CB	1	11	17	21	5	f.2.Aug. 31	f.5.April. 7	April. 10	19	emb. deficiens
153	A	2	22	18	22	6	f.7.Sept. 17	f.3.Mar. 28	Mar. 26	15	cōis abund.
154	G	3	3	19	23	7	f.5.Sept. 7	f.1.April. 15	April. 5	16	emb. deficiens
155	F	4	14	1	24	8	f.3.Sept. 25	f.5.April. 4	April. 7	19	cōis ordinat.
156	ED	5	25	2	25	9	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 24	Mar. 29	21	cōis abund.
157	C	6	6	3	26	10	f.5.Sept. 3	f.3.April. 13	April. 11	15	emb. abundans
158	B	7	17	4	27	11	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 3	18	cōis ordinatus
159	A	8	28	5	28	12	f.2.Sept. 12	f.3.Mar. 21	April. 23	15	cōis deficiens
160	GF	9	9	6	1	13	f.5.Aug. 31	f.3.April. 9	April. 14	21	emb. abund.
161	E	10	20	7	2	14	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	Mar. 30	17	cōis ordinat.
162	D	11	1	8	3	15	f.2.Sept. 8	f.5.April. 16	April. 19	18	emb. deficiens
163	C	12	12	9	4	1	f.7.Sept. 26	f.3.April. 6	April. 11	21	cōis abund.
164	BA	13	23	10	5	2	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 25	Mar. 26	16	cōis ordinatus
165	G	14	4	11	6	3	f.2.Sept. 4	f.7.Apr. 14	April. 15	17	emb. abund.
166	F	15	15	12	7	4	f.2.Sept. 24	f.3.April. 2	April. 7	20	cōis deficiens
167	E	16	26	13	8	5	f.5.Sept. 12	f.1.Mar. 23	Mar. 23	21	cōis abund.
168	DC	17	7	14	9	6	f.3.Sept. 2	f.7.Apr. 10	April. 11	21	emb. ordinat.
169	B	18	18	15	10	7	f.2.Sept. 20	f.5.Mar. 31	April. 3	19	cōis abund.
170	A	19	0	16	11	8	f.7.Sept. 10	f.1.Mar. 19	April. 23	20	cōis deficiens
171	G	1	11	17	12	9	f.3.Aug. 29	f.7.April. 7	April. 8	16	emb. ordinat.
172	FE	2	22	18	13	10	f.2.Sept. 17	f.5.Mar. 27	Mar. 30	19	cōis abund.
173	D	3	3	19	14	11	f.7.Sept. 6	f.5.April. 16	April. 19	20	emb. abund.
174	C	4	14	1	15	12	f.7.Sept. 26	f.5.April. 4	April. 4	16	cōis deficiens
175	B	5	25	2	16	13	f.3.Sept. 14	f.5.Mar. 24	Mar. 27	19	cōis ordinat.
176	AG	6	6	3	17	14	f.7.Sept. 3	f.5.April. 12	April. 15	19	emb. abund.
177	F	7	17	4	18	15	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	Mar. 31	15	cōis abund.
178	E	8	28	5	19	1	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	April. 20	15	cōis ordinat.
179	D	9	9	6	20	2	f.2.Sept. 1	f.5.April. 9	April. 12	19	emb. deficiens
180	CB	10	20	7	21	3	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 29	April. 3	21	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure Numé.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
181	A	11	1	8	22	4	f.5. Sept. 8	f.1. Apr. 16	Apr. 19	15	emb. deficiens
182	G	12	12	9	23	5	f.3. Sept. 26	f.5. Apr. 5	Apr. 8	18	cōis ordinat.
183	F	13	23	10	24	6	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 26	Mar. 31	21	cōis abund.
184	ED	14	4	11	25	7	f.5. Sept. 5	f.3. Apr. 14	Apr. 16	21	emb. abund.
185	C	15	15	12	26	8	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 4	17	cōis ordinatus
186	B	16	26	13	27	9	f.2. Sept. 14	f.3. Mar. 22	Mar. 27	20	cōis deficiens
187	A	17	7	14	28	10	f.5. Sept. 11	f.3. Apr. 11	Apr. 16	21	emb. abundans
188	GF	18	18	15	1	11	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 30	Mar. 31	16	cōis ordinat.
189	E	19	0	16	2	12	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	Apr. 20	16	cōis abund.
190	D	1	11	17	3	13	f.7. Aug. 30	f.3. Apr. 7	Apr. 12	21	emb. deficiens
191	C	2	22	18	4	14	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	17	cōis ordinatus
192	BA	3	3	19	5	15	f.2. Sept. 6	f.7. Apr. 15	Apr. 16	17	emb. abund.
193	G	4	14	1	6	1	f.2. Sept. 25	f.5. Apr. 5	Apr. 8	20	cōis abund.
194	F	5	25	2	7	2	f.7. Sept. 15	f.1. Mar. 24	Mar. 24	16	cōis deficiens
195	E	6	6	3	8	3	f.3. Sept. 3	f.7. Apr. 12	Apr. 13	17	emb. ordinat.
196	DC	7	17	4	9	4	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 1	Apr. 4	18	cōis abund.
197	B	8	28	5	10	5	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 22	Apr. 24	20	cōis abund.
198	A	9	9	6	11	6	f.5. Sept. 1	f.1. Apr. 9	Apr. 9	16	emb. deficiens
199	G	10	20	7	12	7	f.3. Sept. 19	f.5. Mar. 29	Apr. 11	19	cōis ordinat.
200	F E	11	1	8	13	8	f.7. Sept. 8	f.5. Apr. 17	Apr. 20	19	emb. abund.
201	D	12	12	9	14	9	f.5. Sept. 27	f.1. Apr. 5	Apr. 5	15	cōis deficiens
202	C	13	23	10	15	10	f.3. Sept. 15	f.5. Mar. 25	Mar. 28	18	cōis ordinat.
203	B	14	4	11	16	11	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 14	Apr. 17	19	emb. abund.
204	A G	15	15	12	17	12	f.7. Sept. 24	f.3. Apr. 3	Apr. 8	21	cōis abund.
205	F	16	26	13	18	13	f.5. Sept. 13	f.7. Mart. 23	Mar. 24	17	cōis ordinat.
206	E	17	7	14	19	14	f.2. Sept. 2	f.5. Apr. 10	Apr. 13	17	emb. deficiens
207	D	18	18	15	20	15	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr. 5	21	cōis abund.
208	CB	19	0	16	21	1	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 29	Apr. 24	21	cōis ordinat.
209	A	1	11	17	22	2	f.2. Aug. 29	f.7. Apr. 8	Apr. 9	19	emb. abund.
210	G	2	22	18	23	3	f.2. Sept. 18	f.3. Mar. 27	Apr. 11	21	cōis deficiens

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure N. e.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
211	F	3	3	19	24	4	f.5. Sept. 6	f.3. Apr. 16	Apr. 14	15	emb. abund.
212	ED	4	14	1	25	5	f.5. Sept. 26	f.7. Apr. 4	Apr. 5	17	cōis ordinat.
213	C	5	25	2	26	6	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.
214	B	6	6	3	27	7	f.7. Sept. 4	f.3. Apr. 12	Apr. 17	21	emb. abundans
215	A	7	17	4	28	8	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 1	Apr. 2	17	cōis ordinat.
216	GF	8	28	5	1	9	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 21	Apr. 21	17	cōis abund.
217	E	9	9	6	2	10	f.7. Aug. 31	f.3. Apr. 8	Apr. 13	20	emb. deficiens
218	D	10	20	7	3	11	f.5. Sept. 18	f.2. Mar. 29	Mar. 29	16	cōis abund.
219	C	11	1	8	4	12	f.3. Sept. 8	f.7. Apr. 17	Apr. 18	17	emb. ordinat.
220	BA	12	12	9	5	13	f.2. Sept. 27	f.5. Apr. 6	Apr. 9	19	cōis abund.
221	G	13	23	10	6	14	f.7. Sept. 16	f.2. Mar. 25	Mar. 25	15	cōis deficiens
222	F	14	4	11	7	15	f.3. Sept. 4	f.7. Apr. 13	Apr. 14	16	emb. ordinat.
223	E	15	15	12	8	1	f.2. Sept. 23	f.5. Apr. 3	Apr. 6	19	cōis abund.
224	DC	16	26	13	9	2	f.7. Sept. 13	f.3. Mar. 23	Mar. 28	21	cōis abund.
225	B	17	7	14	10	3	f.5. Sept. 2	f.2. Apr. 10	Apr. 10	15	emb. deficiens
226	A	18	18	15	11	4	f.3. Sept. 20	f.5. Mar. 30	Apr. 2	18	cōis ordinatus
227	G	19	0	16	12	5	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Apr. 22	19	cōis abund.
228	F E	1	11	17	13	6	f.5. Aug. 30	f.3. Apr. 8	Apr. 6	15	emb. abund.
229	D	2	22	18	14	7	f.5. Sept. 18	f.3. Mar. 28	Apr. 29	18	cōis ordinat.
230	C	3	3	19	15	8	f.2. Sept. 7	f.5. Apr. 15	Apr. 18	19	emb. deficiens
231	B	4	14	1	16	9	f.7. Sept. 25	f.3. Apr. 5	Apr. 3	15	cōis abund.
232	A G	5	25	2	17	10	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
233	F	6	6	3	18	11	f.2. Sept. 3	f.5. Apr. 11	Apr. 14	18	cōis deficiens
234	E	7	17	4	19	12	f.7. Sept. 21	f.3. Apr. 1	Apr. 6	21	cōis abund.
235	D	8	28	5	20	13	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 21	Apr. 19	15	cōis ordinat.
236	CB	9	9	6	21	14	f.2. Aug. 31	f.7. Apr. 9	Apr. 10	17	emb. abund.
237	A	10	20	7	22	15	f.2. Sept. 19	f.3. Mar. 28	Apr. 2	20	cōis deficiens
238	G	11	1	8	23	1	f.5. Sept. 7	f.3. Apr. 17	Apr. 22	21	emb. abund.
239	F	12	12	9	24	2	f.5. Sept. 27	f.7. Apr. 6	Apr. 7	18	cōis ordinat.
240	ED	13	23	10	25	3	f.2. Sept. 16	f.5. Mart. 26	Mar. 29	19	cōis abundans

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudæorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
241	C	14	4	11	26	4	f.7. Sept.	5 f.3. April. 13	April. 18	20	emb. deficiens
242	B	15	15	12	27	5	f.5. Sept.	23 f.7. April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
243	A	16	26	13	28	6	f.2. Sept.	12 f.5. Mar. 23	Mar. 26	19	cōis abund.
244	GF	17	7	14	1	7	f.7. Sept.	2 f.3. April. 9	April. 14	19	emb. deficiens
245	E	18	18	15	2	8	f.5. Sept.	19 f.2. Mar. 30	Mar. 30	15	cōis abund.
246	D	19	0	16	3	9	f.3. Sept.	9 f.5. Mar. 19	April. 19	16	cōis ordinat.
247	C	1	11	17	4	10	f.7. Aug.	29 f.5. April. 8	April. 11	20	emb. abundans
248	BA	2	22	18	5	11	f.7. Sept.	18 f.1. Mar. 26	Mar. 26	15	cōis deficiens
249	G	3	3	19	6	12	f.3. Sept.	5 f.7. Apr. 14	April. 15	16	emb. mediocr.
250	F	4	14	1	7	13	f.2. Sept.	24 f.5. April. 4	April. 7	19	cōis abund.
251	E	5	25	2	8	14	f.7. Sept.	14 f.3. Mar. 25	Mar. 23	15	cōis abund.
252	DC	6	6	3	9	15	f.5. Sept.	4 f.1. April. 11	April. 11	15	emb. deficiens
253	B	7	17	4	10	1	f.3. Sept.	21 f.5. Mar. 31	April. 2	18	cōis mediocr.
254	A	8	28	5	11	2	f.7. Sept.	10 f.3. Mar. 21	April. 23	19	cōis abund.
255	G	9	9	6	12	3	f.5. Aug.	31 f.3. April. 10	April. 8	15	emb. abund.
256	FE	10	20	7	13	4	f.5. Sept.	20 f.7. Mar. 29	Mar. 30	17	cōis mediocr.
257	D	11	1	8	14	5	f.2. Sept.	8 f.5. April. 6	April. 19	18	emb. deficiens
258	C	12	12	9	15	6	f.7. Sept.	26 f.3. April. 6	April. 13	21	cōis abund.
259	B	13	23	10	16	7	f.5. Sept.	16 f.7. Mar. 26	Mar. 27	16	cōis mediocr.
260	AG	14	4	11	17	8	f.2. Sept.	5 f.5. April. 12	April. 15	17	emb. deficiens
261	F	15	15	12	18	9	f.7. Sept.	22 f.3. April. 2	April. 7	20	cōis abund.
262	E	16	26	13	19	10	f.5. Sept.	12 f.7. Mar. 22	Mar. 23	16	cōis abund.
263	D	17	7	14	20	11	f.2. Sept.	1 f.7. April. 11	April. 12	17	emb. abund.
264	CB	18	18	15	21	12	f.2. Sept.	21 f.3. Mar. 29	April. 3	18	cōis deficiens
265	A	19	0	16	22	13	f.5. Sept.	8 f.1. Mart. 19	April. 23	20	cōis abundans
266	G	1	11	17	23	14	f.3. Aug.	29 f.7. April. 7	April. 8	17	emb. mediocr.
267	F	2	22	18	24	15	f.2. Sept.	17 f.5. Mar. 28	Mar. 31	20	cōis abund.
268	ED	3	3	19	25	1	f.7. Sept.	7 f.3. April. 14	April. 19	20	emb. deficiens
269	C	4	14	1	26	2	f.5. Sept.	24 f.7. April. 3	April. 4	16	cōis mediocr.

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudæorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
270	B	5	25	2	27	3	f.2. Sept. 13	f.5. Mar. 24	M. 27	19	cōis abundans
271	A	6	6	3	28	4	f.7. Sept. 3	f.5. April. 13	Apr. 16	20	emb. abundans
272	GF	7	17	4	1	5	f.7. Sept. 23	f.2. Mar. 31	M. 31	15	cōis deficiens
273	E	8	28	5	2	6	f.3. Sept. 10	f.5. Mar. 20	Apr. 20	16	cōis mediocr.
274	D	9	9	6	3	7	f.7. Aug. 30	f.5. Apr. 9	Apr. 12	19	emb. abundans
275	C	10	20	7	4	8	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	M. 28	15	cōis abundans
276	BA	11	1	8	5	9	f.5. Sept. 9	f.2. Apr. 16	M. 16	15	emb. deficiens
277	G	12	12	9	6	10	f.3. Sept. 26	f.5. Apr. 5	Apr. 8	18	cōis mediocr.
278	F	13	23	10	7	11	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 26	Apr. 31	21	cōis abundans
279	E	14	4	11	8	12	f.5. Sept. 5	f.3. Apr. 15	Apr. 13	15	emb. abund.
280	DC	15	15	12	9	13	f.5. Sept. 25	f.7. Apr. 3	Apr. 4	17	cōis ordinat.
281	B	16	26	13	10	14	f.2. Sept. 13	f.3. Mar. 22	M. 27	20	cōis deficiens
282	A	17	7	14	11	15	f.5. Sept. 1	f.3. Apr. 11	Apr. 16	21	emb. abund.
283	G	18	18	15	12	1	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	Apr. 1	17	cōis ordinat.
284	FE	19	0	16	13	2	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 20	Apr. 20	17	cōis abundans
285	D	1	11	17	14	3	f.7. Aug. 30	f.3. April. 7	Apr. 12	17	emb. deficiens
286	C	2	22	18	15	4	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	M. 28	20	cōis ordinat.
287	B	3	3	19	16	5	f.2. Sept. 6	f.7. Apr. 16	Apr. 17	20	emb. abund.
288	AG	4	14	1	17	6	f.2. Sept. 26	f.3. Apr. 3	Apr. 8	16	cōis deficiens
298	F	5	25	2	18	7	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	M. 24	19	cōis ordinat.
290	E	6	6	3	19	8	f.2. Sept. 2	f.7. Apr. 12	Apr. 13	20	emb. abundans
291	D	7	17	4	20	9	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	15	cōis abundans
292	CB	8	28	5	21	10	f.7. Sept. 12	f.2. Mar. 20	Apr. 24	16	cōis deficiens
293	A	9	9	6	22	11	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	Apr. 9	19	emb. ordinat.
294	G	10	20	7	23	12	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	Apr. 1	15	cōis abundans
295	F	11	1	8	24	13	f.7. Sep. 8	f.3. Apr. 16	Apr. 21	15	emb. deficiens
296	ED	12	12	9	25	14	f.5. Sept. 26	f.1. April. 5	Apr. 5	18	cōis abund.
297	C	13	23	10	26	15	f.5. Sept. 15	f.5. Mar. 25	M. 28	21	cōis ordinat.
298	B	14	4	11	27	1	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 14	Apr. 17	15	emb. abundans
299	A	15	15	12	28	2	f.7. Sept. 24	f.3. Apr. 4	Apr. 2	17	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
300	G F	16	26	13	1	3	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 23	M. 24	20	cōis ordinat ^o
301	E	17	7	14	2	4	f.2. Sept. 2	f.5. Apr. 10	Apr. 13	21	emb. deficiens
302	D	18	18	15	3	5	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr. 5	17	cōis abundans
303	C	19	0	16	4	6	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	Apr. 18	17	cōis ordinat.
304	B A	1	11	17	5	7	f.2. Aug. 30	f.5. Apr. 6	Apr. 9	21	emb. deficiens
305	G	2	22	18	6	8	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	Apr. 1	17	cōis abundans
306	F	3	3	19	7	9	f.5. Sept. 6	f.3. Apr. 16	Apr. 14	18	emb. abundans
307	E	4	14	1	8	10	f.5. Sept. 26	f.7. April. 5	Apr. 6	20	cōis ordinat.
308	D C	5	25	2	9	11	f.2. Sept. 15	f.3. Mar. 23	M. 28	16	cōis deficiens
309	B	6	6	3	10	12	f.5. Sept. 2	f.3. Apr. 12	Apr. 17	17	emb. abundans
310	A	7	17	4	11	13	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 1	Apr. 2	20	cōis ordinat.
311	G	8	28	5	12	14	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 22	Apr. 22	20	cōis abundans
312	F E	9	9	6	13	15	f.7. Sept. 1	f.3. April. 8	Apr. 13	16	emb. deficiens
313	D	10	20	7	14	1	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	M. 29	19	cōis ordinat.
314	C	11	1	8	15	2	f.2. Sept. 7	f.7. Apr. 17	Apr. 18	20	emb. abund.
315	B	12	12	9	16	3	f.2. Sept. 27	f.3. April. 5	Apr. 10	15	cōis deficiens
316	A G	13	2	10	17	4	f.5. Sept. 15	f.2. Mar. 25	M. 25	13	cōis abundans
317	F	14	4	11	18	5	f.3. Sept. 4	f.7. Apr. 13	Apr. 14	19	emb. ordinat ^o
318	E	15	15	12	19	6	f.2. Sept. 23	f.5. April. 3	Apr. 6	15	cōis abundans
319	D	16	26	13	20	7	f.7. Sept. 13	f.2. Mar. 22	M. 22	15	cōis deficiens
320	C B	17	7	14	21	8	f.3. Sept. 1	f.7. Apr. 9	Apr. 10	18	emb. ordinat.
321	A	18	18	15	22	9	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 30	Apr. 2	21	cōis abundans
322	G	19	0	16	23	10	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Apr. 22	15	cōis abund.
323	F	1	11	17	24	11	f.5. Aug. 30	f.2. Apr. 7	Apr. 7	16	emb. deficiens
324	E D	2	22	18	25	12	f.3. Sept. 17	f.5. Mar. 26	Apr. 29	18	cōis ordinat.
325	C	3	3	19	26	13	f.7. Sept. 5	f.5. Apr. 15	Apr. 18	19	emb. abund.
326	B	4	14	1	27	14	f.7. Sept. 25	f.3. Apr. 5	Apr. 3	15	cōis abund.
327	A	5	25	2	28	15	f.2. Sept. 15	f.7. Mar. 25	M. 26	18	cōis ordinat.
328	G F	6	6	3	1	1	f.2. Sept. 4	f.5. Apr. 11	Apr. 14	18	emb. deficiens
329	E	7	17	4	2	2	f.7. Sept. 21	f.3. Apr. 1	Apr. 6	21	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
330	D	1	18	5	3	3	f.5. Sep. 11	f.7. Mar. 21	Apr. 19	15	cōis ordinat ^o
331	C	2	9	6	4	4	f.2. Sept. 31	f.5. April. 8	Apr. 11	18	emb. deficiens
332	B A	3	20	7	5	5	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 28	Apr. 2	20	cōis abundans
333	G	4	1	8	6	6	f.5. Sept. 7	f.3. Apr. 17	Apr. 22	21	emb. abundans
334	F	5	12	9	7	7	f.5. Sept. 27	f.7. April. 6	Apr. 7	17	cōis ordinat.
335	E	6	23	10	8	8	f.2. Sept. 16	f.3. Mar. 25	M. 30	20	cōis deficiens
336	D C	7	4	11	9	9	f.5. Sept. 4	f.3. Apr. 13	Apr. 18	20	emb. abundans
337	D	8	15	12	10	10	f.5. Sept. 23	f.7. Apr. 2	Apr. 3	16	cōis ordinat.
338	A	9	26	13	11	11	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 23	M. 26	19	cōis abundans
339	G	10	7	14	12	12	f.7. Sept. 2	f.3. Apr. 10	Apr. 15	20	emb. deficiens
340	F E	11	18	15	13	13	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 29	M. 30	15	cōis ordinat.
341	D	12	0	16	14	14	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 19	Apr. 19	16	cōis abundans
342	C	13	11	17	15	15	f.7. Aug. 29	f.5. Apr. 8	Apr. 11	20	emb. abund.
343	B	14	22	18	16	1	f.7. Sept. 18	f.1. Mar. 27	M. 27	15	cōis deficiens
344	A G	15	3	19	17	2	f.3. Sept. 6	f.7. Apr. 14	Apr. 15	16	emb. ordinat ^o
345	F	16	4	1	18	3	f.7. Sept. 24	f.5. Apr. 4	Apr. 7	19	cōis abundans
346	E	17	15	2	19	4	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 25	Apr. 23	15	cōis abundans
347	D	18	6	3	20	5	f.5. Sept. 4	f.2. Apr. 12	Apr. 12	16	emb. deficiens
348	C B	19	17	4	21	6	f.3. Sept. 22	f.5. Mar. 31	Apr. 3	18	cōis ordinat.
349	A	20	8	5	22	7	f.7. Sept. 10	f.3. Mar. 21	Apr. 23	19	cōis abundans
350	G	21	19	6	23	8	f.5. Aug. 31	f.1. April. 8	Apr. 8	15	emb. deficiens
351	F	22	0	7	24	9	f.3. Sept. 18	f.5. Mar. 28	M. 31	18	cōis ordinat.
352	E D	23	11	8	25	10	f.7. Sept. 7	f.5. Apr. 16	Apr. 19	18	emb. abund.
353	C	24	12	9	26	11	f.7. Sept. 26	f.3. April. 6	Apr. 11	21	cōis abund.
354	B	25	13	10	27	12	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	Apr. 27	17	cōis ordinat.
355	A	26	4	11	28	13	f.2. Sept. 5	f.5. April. 13	Apr. 16	19	emb. deficiens
356	G F	27	15	12	1	14	f.7. Sept. 23	f.3. Apr. 2	Apr. 7	20	cōis abund.
357	E	28	26	13	2	15	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	M. 23	16	cōis ordinat.
358	D	29	7	14	3	1	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	17	emb. abund.
359	C	30	18	15	4	2	f.2. Sept. 21	f.3. Mar. 30	Apr. 4	20	cōis deficiens

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
360	B A	19	0	16	5	3	f. 5. Sept. 9	f. 7. Mar. 18	Apr. 23	20	cōis ordinat ⁹
361	G	1	11	17	6	4	f. 2. Aug. 28	f. 7. April. 7	Apr. 8	16	emb. abūdans
362	F	2	2	18	7	5	f. 2. Sept. 17	f. 5. Mar. 28	M. 31	20	cōis abundans
363	E	3	3	19	8	6	f. 7. Sept. 7	f. 3. Apr. 13	Apr. 20	21	emb. deficiens
364	D C	4	4	14	9	7	f. 5. Sept. 25	f. 7. April. 3	Apr. 4	15	cōis ordinat.
365	B	5	5	15	10	8	f. 2. Sept. 13	f. 5. Mar. 24	M. 27	19	cōis abundans
366	A	6	6	16	11	9	f. 7. Sept. 3	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	20	emb. deficiens
367	G	7	7	17	12	10	f. 5. Sept. 21	f. 7. Mar. 31	Apr. 10	16	cōis ordinat.
368	F E	8	8	18	13	11	f. 2. Sept. 10	f. 3. Mar. 20	Apr. 2	16	cōis abundans
369	D	9	9	19	14	12	f. 7. Aug. 30	f. 5. April. 9	Apr. 12	19	emb. abūdans
370	C	10	10	20	15	13	f. 7. Sept. 19	f. 2. Mar. 28	M. 28	15	cōis deficiens
371	B	11	11	21	16	14	f. 3. Sept. 7	f. 7. Apr. 16	Apr. 17	16	emb. ordinat ⁹
372	A G	12	12	22	17	15	f. 2. Sept. 26	f. 5. April. 5	Apr. 8	18	cōis abūdans
373	F	13	13	23	18	16	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 26	M. 31	21	cōis abundans
374	E	14	14	24	19	17	f. 5. Sept. 5	f. 2. Apr. 13	Apr. 13	15	emb. deficiens
375	D	15	15	25	20	18	f. 3. Sept. 23	f. 5. Apr. 2	Apr. 5	18	cōis ordinat.
376	C B	16	16	26	21	19	f. 7. Sept. 12	f. 3. Mar. 22	M. 27	20	cōis abundans
377	A	17	17	27	22	20	f. 5. Sept. 1	f. 3. April. 11	Apr. 16	21	emb. abund.
378	G	18	18	28	23	21	f. 5. Sept. 21	f. 7. Mar. 31	Apr. 1	17	cōis ordinat.
379	F	19	19	29	24	22	f. 2. Sept. 10	f. 3. Mar. 19	Apr. 21	18	cōis deficiens
380	E D	1	1	17	25	23	f. 5. Aug. 29	f. 3. April. 7	Apr. 12	21	emb. abund.
381	C	2	2	18	26	24	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 27	M. 28	16	cōis ordinat.
382	B	3	3	19	27	25	f. 2. Sept. 6	f. 5. April. 14	Apr. 17	18	emb. deficiens
383	A	4	4	20	28	26	f. 7. Sept. 24	f. 3. April. 4	Apr. 9	21	cōis abund.
384	G F	5	5	21	29	27	f. 5. Sept. 14	f. 7. Mar. 23	M. 24	21	cōis ordinat.
385	E	6	6	22	30	28	f. 2. Sept. 2	f. 7. Apr. 2	Apr. 13	17	emb. abund.
386	D	7	7	23	31	29	f. 2. Sept. 22	f. 3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis deficiens
387	C	8	8	24	1	30	f. 5. Sept. 10	f. 1. Mar. 21	Apr. 25	21	cōis abund.
388	B A	9	9	25	2	31	f. 3. Aug. 31	f. 7. Apr. 8	Apr. 9	15	emb. ordinat.
389	G	10	10	26	3	1	f. 2. Sept. 18	f. 5. Mar. 29	Apr. 1	19	cōis abund.

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
390	F	11	1	8	7	3	f. 7. Sept. 8	f. 3. April. 16	Apr. 21	20	emb. deficiens
391	E	1	12	9	8	4	f. 7. Sept. 26	f. 7. April. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat ⁹
392	D C	13	23	10	9	5	f. 2. Sept. 15	f. 5. Mar. 25	M. 28	18	cōis abundans
393	B	14	4	11	10	6	f. 7. Sept. 4	f. 3. Apr. 21	Apr. 17	19	emb. deficiens
394	A	15	15	12	11	7	f. 5. Sept. 22	f. 1. Apr. 2	Apr. 2	15	cōis abundans
395	G	16	26	13	12	8	f. 3. Sept. 12	f. 5. Mar. 22	M. 25	18	cōis ordinat.
396	F E	17	7	14	13	9	f. 7. Sept. 1	f. 5. April. 10	Apr. 31	18	emb. abūdans
397	D	18	18	15	14	10	f. 7. Sept. 20	f. 3. Mar. 31	Apr. 5	21	cōis abundans
398	C	19	0	16	15	11	f. 3. Sept. 10	f. 7. Mar. 20	Apr. 18	15	cōis ordinat.
399	B	1	11	17	16	12	f. 2. Aug. 30	f. 5. 7 Apr.	Apr. 10	19	emb. deficiens
400	A G	2	22	18	17	13	f. 7. Sept. 17	f. 3. Mar. 27	Apr. 1	21	cōis abundans
401	F	3	3	19	18	14	f. 5. Sept. 6	f. 1. Apr. 14	Apr. 14	15	emb. deficiens
402	E	4	14	1	19	15	f. 5. Sept. 24	f. 5. April. 3	Apr. 6	18	cōis ordinat.
403	D	5	25	2	20	16	f. 7. Sept. 13	f. 3. Mar. 24	M. 29	21	cōis abundans
404	C B	6	6	3	21	17	f. 5. Sept. 3	f. 3. Apr. 12	Apr. 17	21	emb. abūdans
405	A	7	17	4	22	18	f. 5. Sept. 22	f. 7. April. 1	Apr. 2	17	cōis ordinat.
406	G	8	28	5	23	19	f. 2. Sept. 11	f. 3. Mar. 20	Apr. 22	18	cōis deficiens
407	F	9	9	6	24	20	f. 5. Aug. 30	f. 3. April. 9	Apr. 14	21	emb. deficiens
408	E D	10	20	7	25	21	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 28	M. 29	16	cōis ordinat.
409	C	11	1	8	26	22	f. 2. Sept. 7	f. 5. Apr. 15	Apr. 13	17	emb. deficiens
410	B	12	12	9	27	23	f. 7. Sept. 25	f. 3. April. 5	Apr. 10	20	cōis abundans
411	A J	13	23	10	28	24	f. 3. Sept. 15	f. 7. Mar. 25	M. 26	16	cōis ordinat.
412	G F	14	4	11	10	25	f. 2. Sept. 4	f. 7. April. 13	Apr. 14	16	emb. abund.
413	E	15	15	12	11	26	f. 2. Sept. 23	f. 3. April. 1	Apr. 6	18	cōis deficiens
414	D	16	26	13	12	27	f. 5. Sept. 11	f. 2. Mar. 22	M. 22	15	cōis abundans
415	C	17	7	14	13	28	f. 3. Sept. 1	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	16	emb. ordinat ⁹
416	B A	18	18	15	14	29	f. 2. Sept. 20	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abund.
417	G	19	6	16	15	30	f. 7. Sept. 9	f. 1. Mar. 18	Apr. 22	19	cōis deficiens
418	F	1	11	17	16	31	f. 3. Aug. 28	f. 7. Apr. 6	Apr. 7	16	emb. ordinat.
419	E	2	12	18	17	1	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	M. 3	19	cōis abund.

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha In- daorum	Paſcha Chri- ſtian.	Luna	Anni qualitas
420	D C	3	3	19	9	3	f.7. Sept.6	f.3. April.15	April.18	19	emb. abūdans
421	B	4	14	1	10	4	f.7. Sept. 25	f.1. April.3	Apr.3.	15	cōis deficiens
422	A	5	25	2	11	5	f.3. Sept.13	f.5. Mar.23	M. 26	18	cōis ordinat ⁹
423	G	6	6	3	12	6	f.7. Sept. 2	f.5. Apr.12	Apr.15	19	emb. abūdans
424	F E	7	17	4	13	7	f.7. Sept. 22	f.3. Apr.1	Apr. 6	21	cōis abundans
425	D	8	28	5	14	8	f.5. Sep.11	f.7. Mar.21	Apr.19	15	cōis ordinat.
426	C	9	9	6	15	9	f.2. Aug.31	f.5. Apr.8	Apr.11	18	emb. deficiens
427	B	10	20	7	16	10	f.7. Sept.18	f.3. Mar.29	Apr. 3	21	cōis abundans
428	A G	11	1	8	17	11	f.5. Sept.8	f.1. April.15	Apr.22	21	emb. deficiens
429	F	12	12	9	18	12	f.3. Sept.25	f.5. April.4	Apr. 7	17	cōis ordinat.
430	E	13	23	10	19	13	f.7. Sept.14	f.3. Mar.25	M. 30	20	cōis abundans
431	D	14	4	11	20	14	f.5. Sep.4	f.3. Apr.14	Apr.19	21	emb. abūdans
432	C B	15	15	12	21	15	f.5. Sept.24	f.7. April.2	Apr. 3	16	cōis ordinat.
433	A	16	26	13	22	1	f.3. Sept.12	f.3. Mar.21	M. 26	19	cōis deficiens
434	G	17	7	14	23	2	f.5. Aug.31	f.3. Apr.10	Apr.15	20	emb. abund.
435	F	18	18	15	24	3	f.5. Sept.20	f.7. Mar.30	Apr.31	16	cōis ordinat.
436	E D	19	0	16	25	4	f.2. Sept.9	f.5. Mar.19	Apr.19	16	cōis abundans
437	C	1	11	17	26	5	f.7. Aug.29	f.3. April.6	Apr.11	20	emb. deficiens
438	B	2	22	18	27	6	f.5. Sep.16	f.7. Mar.26	M. 27	16	cōis ordinat.
439	A	3	3	19	28	7	f.2. Sept.5	f.7. Apr.15	Apr.16	17	emb. abund.
440	G F	4	14	1	1	8	f.2. Sept.25	f.5. Apr.4	Apr. 7	19	cōis abundans
441	E	5	25	2	2	9	f.7. Sept.14	f.2. Mar.23	M. 23	15	cōis deficiens
442	D	6	6	3	3	10	f.3. Sept.2	f.7. Apr.11	Apr.12	16	emb. ordinat ⁹
443	C	7	17	4	4	11	f.2. Sept.21	f.5. April.1	Apr. 4	19	cōis abund.
444	B A	8	28	5	5	12	f.7. Sept.11	f.3. Mar.21	Apr. 23	19	cōis abundans
445	G	9	9	6	6	13	f.5. Aug.31	f.1. April.8	Apr.8	15	emb. deficiens
446	F	10	20	7	7	14	f.3. Sept.18	f.5. Mar.28	M. 31	18	cōis ordinat.
447	E	11	1	8	8	15	f.7. Sept.7	f.5. Apr.17	Apr.20	19	emb. abund.
448	D C	12	12	9	9	1	f.7. Sept.27	f.1. April.4	Apr.11	21	cōis deficiens
449	B	13	23	10	10	2	f.3. Sept.14	f.5. Mar.24	Apr.27	17	cōis ordinat.

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha In- daorum	Paſcha Chri- ſtian.	Luna	Anni qualitas
450	A	14	4	11	11	3	f.7. Sept. 3	f.5. April.13	Apr.16	18	emb. abūdans
451	G	15	15	12	12	4	f.7. Sept.23	f.3. Apr.3	Apr. 8	21	cōis abundans
452	F E	16	26	13	13	5	f.5. Sept.13	f.7. Mar.22	M. 23	16	cōis ordinat.
453	D	17	7	14	14	6	f.2. Sep.1	f.5. Apr.9	Apr.12	17	emb. deficiens
454	C	18	18	15	15	7	f.7. Sept.19	f.3. Mar.30	Apr.14	20	cōis abundans
455	B	19	0	16	16	8	f.5. Sept.9	f.7. Mar.19	Apr.24	20	cōis ordinat.
456	A G	1	11	17	17	9	f.2. Aug.29	f.7. April.7	Apr. 8	16	emb. abund.
457	F	2	22	18	18	10	f.2. Sept.17	f.3. Mar.26	M. 31	21	cōis deficiens
458	E	3	3	19	19	11	f.5. Sept.5	f.3. Apr.15	Apr.20	21	emb. abūdans
459	D	4	14	1	20	12	f.5. Sept.25	f.7. Apr.4	Apr. 5	17	cōis ordinat.
460	C B	5	25	2	21	13	f.2. Sept.14	f.5. Mar.24	Apr. 27	19	cōis abundans
461	A	6	6	3	22	14	f.7. Sep.3	f.3. April.11	Apr.16	20	emb. abundans
462	G	7	17	4	23	15	f.5. Sept.23	f.7. Mar.31	Apr. 1	16	cōis ordinat.
463	F	8	28	5	24	1	f.2. Sep.10	f.5. Mar.21	Apr.21	17	cōis abund.
464	E D	9	9	6	25	2	f.7. Aug.31	f.3. April.7	Apr.12	19	emb. deficiens
465	C	10	20	7	26	3	f.5. Sept.17	f.2. Mar.28	Apr.28	15	cōis abundans
466	B	11	1	8	27	4	f.7. Sept.7	f.7. Apr.16	April.17	16	emb. ordinat ⁹
467	A	12	12	9	28	5	f.2. Sept.26	f.5. Apr.6	Apr.9	19	cōis abundans
468	G F	13	23	10	1	6	f.7. Sept.16	f.2. Mar.24	M. 31	21	cōis deficiens
469	E	14	4	11	2	7	f.3. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.13	15	emb. ordinat.
470	D	15	15	12	3	8	f.2. Sept.22	f.22. Apr.2	Apr.5	18	cōis abund.
471	C	16	26	13	4	9	f.7. Sept.12	f.3. Mar.23	M. 28	21	cōis abundans
472	B A	17	7	14	5	10	f.5. Sept.2	f.2. April.9	Apr. 16	21	emb. deficiens
473	G	18	18	15	6	11	f.3. Sept.19	f.5. Mar.29	Apr.1	17	cōis ordinat.
474	F	19	0	16	7	12	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	Apr.21	18	cōis abund.
475	E	1	11	17	8	13	f.5. Aug.29	f.3. Apr.8	Apr. 6	15	emb. abund.
476	D C	2	22	18	9	14	f.5. Sept.18	f.7. Mar.27	M.28	17	cōis ordinat.
477	B	3	3	19	10	15	f.2. Sept.6	f.5. Apr.14	Apr.17	18	emb. deficiens
478	A	4	14	1	11	1	f.7. Sept.24	f.3. April.4	Apr.9	21	cōis abūdans
479	G	5	25	2	12	2	f.5. Sept.14	f.7. M.24	M. 25	17	cōis ordinat.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl' Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
480	FE	6	6	3	13	3	f.2. Sept. 3	f.5. Apr. 10	Apr. 13	17	emb. deficiens
481	D	7	17	4	14	4	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundans
482	C	8	28	5	15	5	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	Apr. 5	21	cōis ordinat.
483	B	9	9	6	16	6	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 9	Apr. 10	17	emb. abund.
484	AG	10	20	7	17	7	f.2. Sept. 19	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis deficiens
485	F	11	1	8	18	8	f.5. Sept. 6	f.3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. abundans
486	E	12	12	9	19	9	f.5. Sept. 26	f.7. April. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat.
487	D	13	23	10	20	10	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 26	M. 29	19	cōis abund.
488	CB	14	4	11	21	11	f.7. Sept. 5	f.3. Apr. 12	April. 17	19	emb. deficiens
489	A	15	15	12	22	12	f.3. Sept. 22	f.7. April. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
490	G	16	26	13	23	13	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 22	M. 25	19	cōis abundans
491	F	17	7	14	24	14	f.7. Sept. 1	f.3. April. 9	Apr. 14	19	emb. deficiens
492	ED	18	18	15	25	15	f.5. Sept. 19	f.1. Mar. 29	Apr. 5	21	cōis abundans
493	C	19	0	16	26	1	f.3. Sept. 8	f.5. Mar. 18	Apr. 18	15	cōis ordinat.
494	B	1	11	17	27	2	f.7. Aug. 28	f.5. Apr. 7	Apr. 10	19	emb. abundans
495	A	2	22	18	28	3	f.7. Sept. 17	f.1. Mar. 26	M. 26	15	cōis deficiens
496	GF	3	3	19	1	4	f.3. Sept. 5	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. ordinat.
497	E	4	14	1	2	5	f.2. Sept. 23	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.
498	D	5	25	2	3	6	f.7. Sept. 13	f.3. M. 24	M. 29	21	cōis abundans
499	C	6	6	3	4	7	f.5. Sept. 3	f.2. Apr. 11	Apr. 11	15	emb. deficiens
500	BA	7	17	4	5	8	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis ordinat.
501	G	8	28	5	6	9	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Apr. 22	18	cōis abund.
502	F	9	9	6	7	10	f.5. Aug. 30	f.3. Apr. 9	Apr. 14	21	emb. abund.
503	E	10	20	7	8	11	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	M. 30	17	cōis ordinat.
504	DC	11	1	8	9	12	f.2. Sept. 8	f.5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb. deficiens
505	B	12	12	9	10	13	f.7. Sept. 25	f.3. Apr. 5	Apr. 10	20	cōis abundans
506	A	13	13	10	11	14	f.5. Sept. 15	f.3. Mar. 25	M. 26	15	cōis ordinat.
507	G	14	4	11	12	15	f.2. Sept. 4	f.5. Apr. 12	Apr. 15	17	emb. deficiens
508	FE	15	15	12	13	1	f.7. Sept. 22	f.3. Apr. 1	April. 6	19	cōis abundans
509	D	16	26	13	14	2	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 22	15	cōis medioer.
510	C	17	7	14	15	3	f.2. Aug. 31	f.7. Apr. 10	Apr. 11	16	emb. abund.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl' Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
511	B	18	18	15	16	4	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis deficiens
512	AG	19	0	16	17	5	f.5. Sept. 8	f.1. Mar. 18	Apr. 22	19	cōis abundans
513	F	1	11	17	18	6	f.3. Aug. 28	f.7. Apr. 6	Apr. 7	16	emb. ordinat.
514	E	2	22	18	19	7	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 27	M. 30	19	cōis abund.
515	D	3	3	19	20	8	f.7. Sept. 6	f.3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. deficiens
516	CB	4	14	1	21	9	f.5. Sept. 24	f.7. April. 2	Apr. 3	15	cōis ordinat.
517	A	5	25	2	22	10	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 23	M. 26	18	cōis abund.
518	G	6	6	3	23	11	f.7. Sept. 2	f.5. Apr. 12	Apr. 15	19	emb. abund.
519	F	7	17	4	24	12	f.7. Sept. 22	f.2. Mar. 31	M. 31	15	cōis deficiens
520	ED	8	28	5	25	13	f.3. Sept. 10	f.5. Mar. 19	Apr. 19	15	cōis ordinat.
521	C	9	9	6	26	14	f.7. Aug. 29	f.5. April. 8	Apr. 11	18	emb. abundans
522	B	10	20	7	27	15	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 3	21	cōis abundans
523	A	11	1	8	28	1	f.5. Sept. 8	f.2. Apr. 16	Apr. 16	15	emb. deficiens
524	GF	12	12	9	1	2	f.3. Sept. 26	f.5. April. 4	April. 7	16	cōis ordinat.
525	E	13	23	10	2	3	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 25	Mar. 30	20	cōis abundans
526	D	14	4	11	3	4	f.5. Sept. 4	f.3. Apr. 14	Apr. 19	21	emb. abund.
527	C	15	15	12	4	5	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 11	17	cōis ordinat.
528	BA	16	26	13	5	6	f.2. Sept. 13	f.3. M. 21	M. 26	19	cōis deficiens
529	G	17	7	14	6	7	f.5. Aug. 31	f.3. Apr. 10	Apr. 15	20	emb. abundans
530	F	18	18	15	7	8	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	6	cōis ordinat.
531	E	19	0	16	8	9	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	Apr. 20	18	cōis abund.
532	DC	1	11	17	9	10	f.7. Aug. 30	f.3. April. 6	Apr. 11	20	emb. deficiens
533	B	2	22	18	10	11	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	M. 27	16	cōis ordinat.
534	A	3	3	19	11	12	f.2. Sept. 5	f.7. Apr. 15	April. 16	17	emb. abund.
535	G	4	14	1	12	13	f.2. Sept. 25	f.3. Apr. 3	Apr. 8	20	cōis deficiens
536	FE	5	25	2	13	14	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
537	D	6	6	3	14	15	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	15	emb. abund.
538	C	7	17	4	15	1	f.2. Sept. 21	f.5. Apr. 1	Apr. 4	19	cōis abundans
539	B	8	28	5	16	2	f.7. Sept. 11	f.2. Mar. 20	Apr. 24	20	cōis deficiens
540	AG	9	9	6	17	3	f.3. Aug. 30	f.7. Apr. 7	Apr. 8	15	emb. ordin.

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure ^e Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
541	F	10	20	7	18	4	f.2.Sept.17	f.5. Mar.28	M. 31	18	cōis abund.
542	E	11	1	8	19	5	f.7. Sep.7	f.3. April.15	Apr. 20	19	emb.deficiens
543	D	1	12	9	20	6	f.5. Sept.25	f.2. Apr.5	Apr. 5	15	cōis abund.
544	C B	1	23	10	21	7	f.5. Sept.15	f.5. Mar.24	M. 27	17	cōis ordinat.
545	A	14	4	11	22	8	f.7. Sept.3	f.5. April.13	Apr. 16	18	emb.abund.
546	G	15	15	12	23	9	f.7. Sept.23	f.3. Apr.3	Apr. 8	21	cōis abundans
547	F	16	26	13	24	10	f.5. Sept.13	f.7. Mar.23	M. 24	17	cōis ordinat.
548	E D	17	7	14	25	11	f.2. Sept.2	f.5. April.9	Apr. 12	17	emb.deficiens
549	C	18	18	15	26	12	f.7. Sept.19	f.3. Mar.30	Apr. 4	20	cōis abundans
550	B	19	0	16	27	13	f.5. Sept.9	f.7. Mar.19	Apr. 24	21	cōis ordinat.
551	A	1	11	17	28	14	f.2. Aug.29	f.5. April.6	April. 9	18	emb. deficiens
552	G F	2	22	18	1	15	f.2. Sept.16	f.3. Apr.26	M. 31	20	cōis abundans
553	E	3	3	19	2	1	f.5. Sept.5	f.3. Apr.15	Apr. 20	21	emb. abūdans
554	D	4	14	1	3	2	f.5. Sept.25	f.7. Apr.4	Apr. 5	18	cōis ordinat.
555	C	5	25	2	4	3	f.2. Sept.14	f.3. Mar.23	M. 28	20	cōis deficiens
556	B A	6	6	3	5	4	f.5. Sept.2	f.3. Apr.11	Apr. 16	20	emb.abund.
557	G	7	17	4	6	5	f.5. Sept. 21	f.7. Mar.31	Apr. 1	16	cōis ordinat.
558	F	8	28	5	7	6	f.2. Sep.10	f.5. Mar.21	Apr. 21	17	cōis abund.
559	E	9	9	6	8	7	f.7. Aug.31	f.3. Apr.8	Apr. 13	20	emb.deficiens
560	D C	10	20	7	9	8	f.5. Sept.18	f.7. Mar.27	Mar. 28	15	cōis ordinat.
561	B	11	1	8	10	9	f.2. Sept.6	f.7. Apr.16	Apr. 17	21	emb. abundās
562	A	12	12	9	11	10	f.2. Sept.26	f.3. Apr.4	Apr. 9	19	cōis deficiens
563	G	13	23	10	12	11	f.5. Sept.14	f.1. Mar.25	Mar. 25	15	cōis abūdans
564	F E	14	4	11	13	12	f.3. Sept. 4	f.7. Apr.12	Apr. 13	15	emb.ordin.
565	D	15	15	12	14	13	f.2. Sept.22	f.5. Apr.2	Apr. 5	18	cōis abund.
566	C	16	26	13	15	14	f.7. Sept.12	f.1. Mar. 21	M. 28	21	cōis deficiens
567	B	17	7	14	16	15	f.3. Aug. 31	f.7. Apr.9	Apr. 10	15	emb. ordinat.
568	A G	18	18	15	17	1	f.2. Sept.19	f.5. Mar.29	Apr. 1	17	cōis abund.
569	F	19	0	16	18	2	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	April. 21	18	cōis abund.
570	E	1	11	17	19	3	f.5. Aug.29	f.1. Apr.6	April. 6	15	emb. deficiens

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure ^e Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
571	D	2	22	18	20	4	f.3. Sept.16	f.5. Mar.26	Mar. 29	18	cōis ordinat.
572	C B	3	3	19	21	5	f.7. Sep. 5	f.5. Apr.14	Apr. 17	18	emb. abūdans
573	A	4	14	1	22	6	f.7. Sept.24	f.3. April.4	Apr. 9	21	cōis abund.
574	G	5	25	2	23	7	f.2. Sept.14	f.7. Mar.24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
575	F	6	6	3	24	8	f.2. Sept.3	f.5. April.11	Apr. 14	18	emb.deficiens
576	E D	7	17	4	25	9	f.7. Sept.21	f.3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundans
577	C	8	28	5	26	10	f.5. Sep.10	f.7. Mar.20	April. 25	21	cōis ordinat.
578	B	9	9	6	27	11	f.2. Aug.30	f.5. April.7	Apr. 10	17	emb.deficiens
579	A	10	20	7	28	12	f.7. Sept.17	f.3. Mar.28	Apr. 2	20	cōis abund.
580	G F	11	1	8	1	13	f.5. Sept.7	f.3. Apr.16	Apr. 21	20	emb.abund.
581	E	12	12	9	2	14	f.5. Sept.26	f.7. Apr.5	April. 6	16	cōis ordinat.
582	D	13	23	10	3	15	f.2. Sept.15	f.3. Mar.24	M. 29	19	cōis deficiens
583	C	14	4	11	4	1	f.5. Sept.3	f.3. Apr.13	Apr. 28	16	emb.abund.
584	B A	15	15	12	5	2	f.5. Sept.23	f.7. Apr.1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
585	G	16	26	13	6	3	f.2. Sept.11	f.5. Mar.22	M. 25	18	cōis abundans
586	F	17	7	14	7	4	f.7. Sept.1	f.3. Apr.9	Apr. 14	19	emb.deficiens
587	E	18	18	15	8	5	f.5. Sept.19	f.7. Mar.29	M. 30	15	cōis ordinat.
588	D C	19	0	16	9	6	f.2. Sept.8	f.5. Mar.18	Apr. 18	15	cōis abund.
589	B	1	11	17	10	7	f.7. Aug.28	f.5. Apr. 7	Apr. 20	19	emb. abundās
590	A	2	22	18	11	8	f.7. Sept.17	f.1. Mar.26	M. 26	15	cōis deficiens
591	G	3	3	19	12	9	f.3. Sept.5	f.7. Apr.14	Apr. 15	16	emb. ordinat.
592	F E	4	14	1	13	10	f.2. Sept.24	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.
593	D	5	25	2	14	11	f.7. Sept.13	f.3. Mar.24	M. 29	21	cōis abund.
594	C	6	6	3	15	12	f.5. Sept.3	f.1. Apr. 11	Apr. 11	15	emb. deficiens
595	B	7	17	4	16	13	f.3. Sept.21	f.5. Mar. 31	Apr. 3	18	cōis ordin.
596	A G	8	28	5	17	14	f.7. Sep.10	f.3. Mar.20	Apr. 22	18	cōis abundans
597	F	9	9	6	18	15	f.5. Aug.30	f.1. Apr.7	Apr. 14	21	emb. deficiens
598	E	10	20	7	19	1	f.3. Sept.17	f.5. Mar. 27	M. 30	17	cōis ordinat.
599	D	11	1	8	20	2	f.7. Sept.6	f.5. Apr.16	Apr. 19	18	emb. abund.
600	C B	12	12	9	21	3	f.7. Sept.26	f.3. Apr.5	Apr. 10	20	cōis abūdans

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
601	A	1	23	10	2	4	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 25	Mar. 26	16	cōis ordinat.
602	G	14	4	11	23	5	f.2. Sept. 4	f.5. Apr. 12	Apr. 15	16	emb. deficiens
603	F	15	15	12	24	6	f.7. Sept. 22	f.3. Apr. 2	Apr. 7	20	cōis abundans
604	E D	16	26	13	25	7	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 21	M. 22	15	cōis ordinat.
605	C	17	7	14	26	8	f.2. Aug. 31	f.7. Apr. 10	Apr. 11	17	emb. abundans
606	B	18	18	15	27	9	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis deficiens
607	A	19	0	16	28	10	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	Apr. 23	20	cōis ordin.
608	G F	1	11	17	1	11	f.2. Aug. 28	f.7. Apr. 5	Apr. 7	16	emb. abundans
609	E	2	22	18	2	12	f.2. Sept. 16	f. Mar. 27	M. 30	19	cōis abundans
610	D	3	3	19	3	13	f.7. Sept. 6	f.3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. deficiens
611	C	4	14	1	4	14	f.2. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 4	16	cōis ordinat.
612	B A	5	25	2	5	15	f.2. Sept. 13	f.5. Mar. 23	M. 26	17	cōis abund.
613	G	6	6	3	6	1	f.7. Sept. 2	f.3. Apr. 10	Apr. 15	19	emb. deficiens
614	F	7	17	4	7	2	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	15	cōis ordinat.
615	E	8	28	5	8	3	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	Apr. 20	16	cōis abund.
616	D C	9	9	6	9	4	f.7. Aug. 30	f.5. April. 8	Apr. 11	18	emb. abund.
617		10	20	7	10	5	f.7. Sept. 18	f.2. Mar. 27	Apr. 3	21	cōis deficiens
618	A	11	1	8	11	6	f.3. Sept. 6	f.7. Apr. 15	Apr. 16	15	emb. ordinat.
619	G	12	12	9	12	7	f.2. Sept. 25	f.5. Apr. 5	Apr. 8	19	cōis abund.
620	F E	13	23	10	13	8	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 25	M. 30	20	cōis abund.
621	D	14	4	11	14	9	f.5. Sept. 4	f.2. Apr. 12	Apr. 19	21	emb. deficiens
622	C	15	15	12	15	10	f.3. Sept. 22	f.5. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis ordinat.
623	B	16	26	13	16	11	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 22	Mar. 27	20	cōis abund.
624	A G	17	7	14	17	12	f.5. Sept. 1	f.3. Apr. 10	Apr. 15	20	emb. abund.
625	F	18	18	15	18	13	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	16	cōis ordinat.
626	E	19	0	16	19	14	f.2. Sept. 9	f.3. Mar. 19	Apr. 20	17	cōis deficiens
627	D	1	11	17	20	15	f.5. Aug. 28	f.3. Apr. 7	Apr. 12	21	emb. abundans
628	C B	2	22	18	21	1	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
629	A	3	3	19	22	2	f.2. Sept. 5	f.5. Apr. 13	Apr. 16	17	emb. deficiens
630	G	4	14	1	23	3	f.7. Sep. 23	f.3. Apr. 3	Aprill. 8	20	cōis abundans

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
631	F	5	25	2	24	4	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 24	17	cōis ordinat.
632	ED	6	6	3	25	5	f.2. Sept. 2	f.5. April. 11	April. 12	16	emb. abund.
633	C	7	17	4	26	6	f.2. Sept. 21	f.3. Mar. 30	April. 4	19	cōis deficiens
634	B	8	28	5	27	7	f.5. Sept. 9	f.1. Mar. 20	April. 24	20	cōis abund.
635	A	9	9	6	28	8	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	April. 9	16	emb. ordinat.
636	GF	10	20	7	1	9	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abund.
637	E	11	1	8	2	10	f.7. Sept. 7	f.3. April. 15	April. 20	19	emb. deficiens
638	D	12	12	9	3	11	f.5. Sept. 25	f.7. April. 4	April. 5	15	cōis ordinat.
639	C	13	23	10	4	12	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	18	cōis abund.
640	BA	14	4	11	5	13	f.7. Sept. 4	f.3. April. 11	April. 16	17	emb. deficiens
641	G	15	15	12	6	14	f.5. Sept. 23	f.2. Apr. 1	April. 8	21	cōis abund.
642	F	16	26	13	7	15	f.3. Sept. 11	f.5. Mar. 21	Mar. 24	17	cōis ordinat.
643	E	17	7	14	8	1	f.7. Aug. 31	f.5. April. 10	April. 13	19	emb. abund.
644	DC	18	18	15	9	2	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 30	April. 4	20	cōis abund.
645	B	19	0	16	10	3	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	April. 24	21	cōis ordinat.
646	A	1	11	17	11	4	f.2. Aug. 29	f.5. April. 6	April. 9	18	emb. deficiens
647	G	2	22	18	12	5	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	April. 8	18	cōis abund.
648	FE	3	3	19	13	6	f.5. Sept. 6	f.2. April. 13	April. 20	21	emb. deficiens
649	D	4	14	1	14	7	f.3. Sept. 23	f.5. April. 2	April. 5	17	cōis ordinat.
650	C	5	25	2	15	8	f.7. Sept. 12	f.3. Mart. 23	Mar. 28	20	cōis abund.
651	B	6	6	3	16	9	f.5. Sept. 2	f.3. April. 12	April. 17	21	emb. abund.
652	AG	7	17	4	17	10	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 30	April. 1	16	cōis ordinat.
653	F	8	28	5	18	11	f.3. Sept. 10	f.3. Mar. 19	April. 21	17	cōis deficiens
654	E	9	9	6	19	12	f.5. Aug. 29	f.3. April. 8	April. 13	20	emb. abundans
655	D	10	20	7	20	13	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	Mar. 29	16	cōis ordinat.
656	CB	11	1	8	21	14	f.2. Sept. 7	f.5. Apr. 14	April. 17	16	emb. deficiens
657	A	12	12	9	22	15	f.7. Sept. 24	f.3. Apr. 4	April. 9	19	cōis abund.
658	G	13	23	10	23	1	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	15	cōis ordinat.
659	F	14	4	11	24	2	f.2. Sept. 3	f.7. April. 13	April. 14	16	emb. abundans
660	ED	15	15	12	25	3	f.2. Sept. 23	f.3. Mar. 31	April. 5	18	cōis deficiens

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Indæ- oran.	Pascha Chri- stian.	Luna	Anni qualitas
661	C	16	26	13	26	4	f.5.Sept. 10	f.2.Mart.21	Mar. 28	21	cōis abund.
662	B	17	7	14	27	5	f.3.Aug. 31	f.7.April.9	April.10	15	emb. ordinat.
663	A	18	18	15	28	6	f.2.Sept. 19	f.5.Mar. 30	April. 2	18	cōis abund.
664	GF	19	0	16	1	7	f.7.Sept. 9	f.2.Mar. 17	April.21	18	cōis deficiens
665	E	1	11	17	2	8	f.3.Aug. 27	f.7.April.5	April. 6	15	emb. ordinat.
666	D	2	22	18	3	9	f.2.Sept. 15	f.5.Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
667	C	3	3	19	4	10	f.7.Sept. 5	f.5.April.15	April.18	19	emb. abund.
668	BA	4	14	1	5	11	f.7.Sept. 25	f.2.April.2	April. 9	21	emb. deficiens
669	G	5	25	2	6	12	f.3.Sept. 12	f.5.Mar. 22	Mar. 25	17	cōis ordinat.
670	F	6	6	3	7	13	f.7.Sept. 1	f.5.April.11	April.14	18	emb. abund.
671	E	7	17	4	8	14	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	21	cōis abund.
672	DC	8	28	5	9	15	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 20	April.25	21	cōis ordinat.
673	B	9	9	6	10	1	f.2.Aug. 30	f.5.April. 7	April.10	17	emb. deficiens
674	A	10	20	7	11	2	f.7.Sept. 17	f.3.Mar. 28	April. 2	20	cōis abund.
675	G	11	1	8	12	3	f.5.Sept. 7	f.2.April.15	April.22	21	emb. deficiens
676	FE	12	12	9	13	4	f.3.Sept. 25	f.5.April. 3	April. 6	16	cōis ordinat.
677	D	13	23	10	14	5	f.7.Sept. 13	f.3.April.24	Mar. 29	19	cōis abund.
678	C	14	4	11	15	6	f.5.Sept. 3	f.3.April.13	Apri. 18	20	emb. abund.
679	B	15	15	12	16	7	f.5.Sept. 23	f.7.April.2	April. 5	16	cōis ordinat.
680	AG	16	26	13	17	8	f.3.Sept. 12	f.3.Mar. 20	Mar. 25	18	cōis deficiens
681	F	17	7	14	18	9	f.5.Aug. 30	f.3.April. 9	April.14	18	emb. abundās
682	E	18	18	15	19	10	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
683	D	19	0	16	20	11	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April.19	16	cōis abund.
684	CB	1	11	17	21	12	f.7.Aug.29	f.3.April. 5	April.10	19	emb. deficiens
685	A	2	22	18	22	13	f.5.Sept. 25	f.7.Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
686	G	3	3	19	23	14	f.2.Sept. 4	f.7.Apr. 14	April. 15	16	emb. abundās
687	F	4	14	1	24	15	f.2.Sept.24	f.5.April. 4	April. 7	19	cōis abund.
688	ED	5	25	2	25	1	f.7.Sept.14	f.1.Mar. 22	Mar. 29	21	cōis deficiens
689	C	6	6	3	26	2	f.3.Sept. 1	f.7.April.14	Apri. 11	15	emb.ordinat.
690	B	7	17	4	27	3	f.2.Sept.20	f.5.Mar. 31	April. 3	18	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Indæ- orum.	Pascha Chri- stian.	Luna	Anni qualitas
691	A	8	28	5	28	4	f.7.Sept. 10	f.3.Mart. 21	April.23	15	cōis abund.
692	GF	9	9	6	1	5	f.5.Aug. 31	f.1.April. 7	April.14	21	emb. deficiens
693	E	10	20	7	2	6	f.3.Sept. 17	f.5.Mar. 27	Mar. 30	17	cōis ordinat.
694	D	11	1	8	3	7	f.7.Sept. 6	f.5.April.16	April.19	18	emb. abundās
695	C	12	12	9	4	8	f.7.Sept.26	f.1.April. 4	April. 11	21	cōis deficiens
696	BA	13	23	10	5	9	f.3.Sept. 14	f.5.Mar. 23	Mar. 26	16	cōis ordinat.
697	G	14	4	11	6	10	f.7.Sept. 2	f.5.April.12	April.15	17	emb. abund.
698	F	15	15	12	7	11	f.7.Sept.22	f.3.April. 2	April. 7	20	cōis abund.
699	E	16	26	13	8	12	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 23	21	cōis ordinat.
700	DC	17	7	14	9	13	f.2.Sept. 11	f.5.April. 8	April. 11	21	emb. deficiens
701	B	18	18	15	10	14	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 29	April. 3	19	cōis abund.
702	A	19	0	16	11	15	f.5.Sept. 8	f.7.Mar. 18	April.23	20	cōis ordinat.
703	G	1	11	17	12	1	f.2.Aug. 28	f.7.April.7	April. 8	16	emb. abund.
704	FE	2	22	18	13	2	f.2.Sept. 17	f.3.Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
705	D	3	3	19	14	3	f.5.Sept. 4	f.3.April.14	April.19	20	emb. abundās
706	C	4	14	1	15	4	f.3.Sept. 24	f.7.April. 3	April. 4	16	cōis ordinat.
707	B	5	25	2	16	5	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	19	cōis abund.
708	AG	6	6	3	17	6	f.7.Sept. 3	f.3.April.10	April. 15	19	emb. abund.
709	F	7	17	4	18	7	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 30	Mar. 31	15	cōis ordinat.
710	E	8	28	5	19	8	f.2.Sept. 9	f.5.Mar. 20	Apri. 20	15	cōis abund.
711	D	9	9	6	20	9	f.7.Aug. 30	f.3.April. 7	Apri. 12	19	emb. deficiens
712	CB	10	20	7	21	10	f.5.Sept. 17	f.1.Mar. 27	April. 3	21	cōis abund.
713	A	11	1	8	22	11	f.3.Sept. 6	f.7.April.15	April.19	15	emb. ordinat.
714	G	12	12	9	23	12	f.2.Sept. 25	f.5.April. 5	April. 8	18	cōis abund.
715	F	13	23	10	24	13	f.7.Sept. 15	f.1.Mar. 24	Mar. 31	21	cōis deficiens
716	ED	14	4	11	25	14	f.3.Sept. 3	f.7.April.11	April.16	21	emb.ordinat.
717	C	15	15	12	26	15	f.2.Sept. 21	f.5.April. 1	Apri. 4	17	cōis abund.
718	B	16	26	13	27	1	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	20	cōis abund.
719	A	17	7	14	28	2	f.5.Sept. 1	f.1.April. 9	April.16	21	emb. deficiens
720	GF	18	18	15	1	3	f.3.Sept. 19	f.5.Mar. 28	Mar. 31	16	cōis ordinat.

Anni Christi	Littere Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
721	E	19	0	16	2	4	f.7.Sept. 7	f.3.Mart. 18	April. 20	16	cōis abund.
722	D	1	11	17	3	5	f.5.Aug. 28	f.3.April. 7	April. 22	21	emb. abund.
723	C	2	22	18	4	6	f.5.Sept. 17	f.7.Mar. 27	Mar. 28	17	cōis ordinat.
724	BA	3	3	19	5	7	f.2.Sept. 6	f.5.April. 13	April. 16	27	emb. deficiens
725	G	4	14	1	6	8	f.7.Sept. 23	f.3.April. 3	April. 8	20	cōis abund.
726	F	5	25	2	7	9	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 24	16	cōis ordinat.
727	E	6	6	3	8	10	f.2.Sept. 2	f.5.April. 10	April. 13	17	emb. deficiens
728	DC	7	17	4	9	11	f.7.Sept. 20	f.3.Mar. 30	April. 4	18	cōis abund.
729	B	8	28	5	10	12	f.5.Sept. 9	f.7.Mar. 19	April. 24	20	cōis ordinat.
730	A	9	9	6	11	13	f.2.Aug. 29	f.7.April. 8	April. 9	16	emb. abund.
731	G	10	20	7	12	14	f.2.Sept. 18	f.3.Mar. 27	April. 12	19	cōis deficiens
732	FE	11	1	8	13	15	f.5.Sept. 6	f.3.April. 15	April. 20	19	emb. abundās
733	D	12	12	9	14	1	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	15	cōis ordinat.
734	C	13	23	10	15	2	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	18	cōis abund.
735	B	14	4	11	16	3	f.7.Sept. 4	f.3.April. 12	April. 17	19	emb. deficiens
736	AG	15	15	12	17	4	f.5.Sept. 22	f.7.Mar. 31	April. 8	21	cōis ordinat.
737	F	16	26	13	18	5	f.2.Sept. 10	f.5.Mar. 21	Mar. 24	17	cōis abund.
738	E	17	7	14	19	6	f.7.Aug. 31	f.3.April. 8	April. 13	17	emb. deficiens
739	D	18	18	15	20	7	f.5.Sept. 18	f.1.Mar. 29	April. 5	21	cōis abund.
740	CB	19	0	16	21	8	f.5.Sept. 8	f.3.Mar. 17	April. 24	21	cōis ordinat.
741	A	1	11	17	22	9	f.7.Aug. 27	f.5.April. 6	April. 9	19	emb. abund.
742	G	2	22	18	23	10	f.7.Sept. 16	f.1.Mar. 25	April. 1	21	cōis deficiens
743	F	3	3	19	24	11	f.5.Sept. 4	f.7.April. 13	April. 14	15	emb. ordinat.
744	ED	4	14	1	25	12	f.2.Sept. 23	f.5.April. 2	April. 5	17	cōis abund.
745	C	5	25	2	26	13	f.7.Sept. 12	f.3.Mar. 23	Mar. 28	20	cōis abund.
746	B	6	6	3	27	14	f.5.Sept. 2	f.1.April. 10	April. 17	21	emb. deficiens
747	A	7	17	4	28	15	f.5.Sept. 20	f.3.Mar. 30	April. 2	17	cōis ordinat.
748	GF	8	28	5	1	1	f.7.Sept. 9	f.3.Mar. 19	April. 21	19	cōis abund.
749	E	9	9	6	2	2	f.5.Aug. 29	f.3.April. 8	April. 13	20	emb. abundās

Anni Christi	Littere Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
750	D	10	20	7	3	3	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	16	cōis ordinat.
751	C	11	1	8	4	4	f.2.Sept. 7	f.5.April. 15	April. 18	17	emb. deficiens
752	BA	12	12	9	5	5	f.7.Sept. 25	f.3.April. 4	April. 9	19	cōis abund.
753	G	13	23	10	6	6	f.5.Sept. 14	f.7.Mar. 24	Mar. 25	15	cōis ordinat.
754	F	14	4	11	7	7	f.2.Sept. 3	f.5.April. 11	April. 14	16	emb. deficiens
755	E	15	15	12	8	8	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	19	cōis abund.
756	DC	16	26	13	9	9	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
757	B	17	7	14	10	10	f.2.Aug. 30	f.7.April. 9	April. 10	15	emb. abund.
758	A	18	18	15	11	11	f.2.Sept. 19	f.3.Mar. 28	April. 2	18	cōis deficiens
759	G	19	0	16	12	12	f.5.Sept. 7	f.1.Mar. 18	April. 22	19	cōis abund.
760	FE	1	11	17	13	13	f.3.Aug. 28	f.7.April. 5	April. 6	15	emb. ordinat.
761	D	2	22	18	14	14	f.5.Sept. 15	f.5.Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
762	C	3	3	19	15	15	f.7.Sept. 5	f.3.April. 13	April. 18	19	emb. deficiens
763	B	4	14	1	16	1	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
764	AG	5	25	2	17	2	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 22	Mar. 25	17	cōis abund.
765	F	6	6	3	18	3	f.7.Sept. 1	f.5.April. 11	April. 14	18	emb. abund.
766	E	7	17	4	19	4	f.7.Sept. 21	f.1.Mar. 30	April. 6	21	cōis deficiens
767	D	8	28	5	20	5	f.5.Sept. 9	f.5.Mar. 19	April. 19	15	cōis ordinat.
768	CB	9	9	6	21	6	f.7.Aug. 29	f.5.April. 7	April. 10	17	emb. abund.
769	A	10	20	7	22	7	f.7.Sept. 17	f.3.Mar. 28	April. 2	20	cōis abund.
770	G	11	1	8	23	8	f.5.Sept. 7	f.1.April. 15	April. 22	21	emb. deficiens
771	F	12	12	9	24	9	f.3.Sept. 25	f.5.April. 4	April. 7	18	cōis ordinat.
772	ED	13	23	10	25	10	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 24	Mar. 29	19	cōis abund.
773	C	14	4	11	26	11	f.5.Sept. 3	f.3.April. 13	April. 18	20	emb. abundās
774	B	15	15	12	27	12	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
775	A	16	26	13	28	13	f.2.Sept. 12	f.3.Mar. 21	Mar. 26	19	cōis deficiens
776	GF	17	7	14	1	14	f.5.Aug. 31	f.3.April. 9	April. 14	19	emb. abund.
777	E	18	18	15	2	15	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
778	D	19	0	16	3	1	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April. 19	16	cōis abund.
779	C	1	15	17	4	2	f.7.Aug. 29	f.3.April. 6	April. 11	20	emb. deficiens

Anni Christi	Littere Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iuda- orum.	Pascha Chri- stian.	Luna	Anni qualitas
780	BA	2	22	18	5	3	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
781	G	3	3	19	6	4	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 14	April. 15	16	emb. abundans
782	F	4	14	1	7	5	f.2. Sept. 24	f.3. April. 2	April. 7	19	cōis deficiens
783	E	5	25	2	8	6	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
784	DC	6	6	3	9	7	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 10	April. 11	15	emb. abund.
785	B	7	17	4	10	8	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 2	18	cōis abund.
786	A	8	28	5	11	9	f.7. Sept. 10	f.1. Mart. 19	April. 23	19	cōis deficiens
787	G	9	9	6	12	10	f.3. Aug. 29	f.7. April. 7	April. 8	15	emb. ordinat.
788	FE	10	20	7	13	11	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 27	Mar. 30	17	cōis abund.
789	D	11	1	8	14	12	f.7. Sept. 6	f.3. April. 14	April. 19	18	emb. deficiens
790	C	12	12	9	15	13	f.5. Sept. 24	f.1. April. 4	April. 11	21	cōis abund.
791	B	13	23	10	16	14	f.5. Sept. 14	f.5. Mar. 24	Mar. 27	15	cōis ordinat.
792	AG	14	4	11	17	15	f.7. Sept. 3	f.5. April. 12	April. 15	7	emb. abund.
793	F	15	15	12	18	1	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	April. 7	20	cōis abund.
794	E	16	26	13	19	2	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 23	16	cōis ordinat.
795	D	17	7	14	20	3	f.2. Sept. 1	f.5. April. 9	April. 12	17	emb. deficiens
796	CB	18	18	15	21	4	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 29	April. 3	18	cōis abund.
797	A	19	0	16	22	5	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	April. 23	20	cōis ordinat.
798	G	1	11	17	23	6	f.2. Aug. 28	f.5. April. 5	April. 8	17	emb. deficiens
799	F	2	22	18	24	7	f.7. Sept. 15	f.3. April. 26	Mar. 31	20	cōis abund.
800	ED	3	3	19	25	8	f.5. Sept. 5	f.3. April. 14	April. 19	20	emb. abund.
801	C	4	14	1	26	9	f.5. Sept. 24	f.7. April. 5	April. 4	16	cōis ordinat.
802	B	5	25	2	27	10	f.2. Sept. 13	f.3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis deficiens
803	A	6	6	3	28	11	f.5. Sept. 1	f.3. April. 11	April. 16	20	emb. abund.
804	GF	7	17	4	1	12	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 30	Mar. 31	15	cōis ordinat.
805	E	8	28	5	2	13	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	April. 20	16	cōis ordinat.
806	D	9	9	6	3	14	f.7. Aug. 30	f.3. April. 7	April. 12	19	emb. deficiens
807	C	10	20	7	4	15	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	15	cōis ordinat.
808	BA	11	1	8	5	1	f.2. Sept. 6	f.7. April. 15	April. 16	15	emb. abund.
809	G	12	12	9	6	2	f.2. Sept. 25	f.3. April. 3	April. 8	18	cōis deficiens

Anni Christi	Littere Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iuda- orum.	Pascha Chri- stian.	Luna	Anni qualitas
810	F	13	23	10	7	3	f.3. Sept. 13	f.1. Mar. 24	Mar. 31	21	cōis abund.
811	E	14	4	11	8	4	f.3. Sept. 3	f.7. Mar. 12	April. 13	15	emb. ordinat.
812	DC	15	15	12	9	5	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 1	April. 4	17	cōis abund.
813	B	16	26	13	10	6	f.7. Sept. 11	f.1. Mar. 20	Mar. 27	20	cōis deficiens
814	A	17	7	14	11	7	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	April. 16	21	emb. ordinat.
815	G	18	18	15	12	8	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	April. 1	17	cōis abund.
816	FE	19	0	16	13	9	f.7. Sept. 8	f.3. Mar. 18	April. 20	17	cōis abund.
817	D	1	11	17	14	10	f.5. Aug. 28	f.1. April. 5	April. 12	17	emb. deficiens
818	C	2	22	18	15	11	f.3. Sept. 15	f.5. Mar. 25	Mar. 28	20	cōis ordinat.
819	B	3	3	19	16	12	f.7. Sept. 4	f.5. April. 14	April. 17	20	emb. abundans
820	AG	4	14	1	17	13	f.7. Sept. 24	f.3. April. 3	April. 8	16	cōis abund.
821	F	5	25	2	18	14	f.2. Sept. 13	f.7. Mart. 23	Mar. 24	19	cōis ordinat.
822	E	6	6	3	19	15	f.2. Sept. 2	f.5. April. 10	April. 13	20	emb. deficiens
823	D	7	17	4	20	1	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	April. 5	15	cōis abund.
824	CB	8	28	5	1	2	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 19	April. 24	16	cōis ordinat.
825	A	9	9	6	2	3	f.2. Aug. 29	f.5. April. 6	April. 9	19	emb. deficiens
826	G	10	20	7	3	4	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	April. 1	15	cōis abund.
827	F	11	1	8	4	5	f.5. Sept. 6	f.3. April. 16	April. 12	15	emb. abund.
828	ED	12	12	9	5	6	f.5. Sept. 26	f.7. April. 4	April. 5	18	cōis ordinat.
829	C	13	23	10	6	7	f.2. Sept. 14	f.3. Mar. 23	Mar. 28	21	cōis deficiens
830	B	14	4	11	7	8	f.5. Sept. 2	f.3. April. 12	April. 17	15	emb. abund.
831	A	15	15	12	8	9	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	17	cōis ordinat.
832	GF	16	26	13	1	10	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 21	Mar. 24	20	cōis abund.
833	E	17	7	14	2	11	f.7. Aug. 31	f.3. April. 8	April. 13	21	emb. deficiens
834	D	18	18	15	3	12	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	April. 5	17	cōis ordinat.
835	C	19	0	16	4	13	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 18	April. 18	17	cōis abundans
836	BA	1	11	17	5	14	f.7. Aug. 18	f.5. April. 6	April. 9	21	emb. abund.
837	G	2	22	18	6	15	f.7. Sept. 16	f.1. Mar. 25	April. 1	17	cōis deficiens
838	F	3	3	19	7	1	f.3. Sept. 4	f.7. April. 13	April. 14	18	emb. ordinat.
839	E	4	14	1	8	2	f.2. Sept. 23	f.5. April. 3	April. 6	20	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
840	DC	5	25	2	9	3	f.7.Sept. 13	f.3.Mart. 23	Mar. 28	16	cōis abund.
841	B	6	6	3	10	4	f.5.Sept. 2	f.1.Apri. 10	April. 17	17	emb. deficiens
842	A	7	17	4	11	5	f.3.Sept. 20	f.5.Mar. 30	April. 2	20	cōis ordinat.
843	G	8	28	5	12	6	f.7.Sept. 9	f.3.Mar. 20	April. 22	20	cōis abund.
844	FE	9	9	6	13	7	f.5.Aug. 30	f.1.Apri. 6	April. 13	16	emb. deficiens
845	D	10	20	7	14	8	f.3.Sept. 16	f.5.Mar. 26	Mar. 29	19	cōis ordinat.
846	C	11	1	8	15	9	f.7.Sept. 5	f.5.Apri. 15	April. 18	20	emb. abundās
847	B	12	12	9	16	10	f.7.Sept. 25	f.3.Apri. 5	April. 10	15	cōis abund.
848	AG	13	23	10	17	11	f.5.Sept. 15	f.7.Mar. 24	Mar. 25	18	cōis ordinat.
849	F	14	4	11	18	12	f.2.Sept. 3	f.5.Apri. 11	April. 14	19	emb. deficiens
850	E	15	15	12	19	13	f.7.Sept. 21	f.3.Apri. 1	April. 6	19	cōis abund.
851	D	16	26	13	20	14	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
852	CB	17	7	14	21	15	f.2.Aug. 31	f.7.Apri. 9	April. 10	18	emb. abund.
853	A	18	18	15	22	1	f.2.Sept. 19	f.3.Mar. 28	April. 2	21	cōis deficiens
854	G	19	0	16	23	2	f.5.Sept. 7	f.7.Mar. 17	April. 22	15	cōis ordinat.
855	F	1	11	17	24	3	f.2.Aug. 27	f.7.Apri. 6	April. 7	16	emb. abund.
856	ED	2	22	18	25	4	f.2.Sept. 16	f.5.Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
857	C	3	3	19	26	5	f.7.Sept. 5	f.3.Apri. 13	April. 18	19	emb. deficiens
858	B	4	14	1	27	6	f.5.Sept. 23	f.7.Apri. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
859	A	5	25	2	28	7	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 23	Mar. 26	18	cōis abund.
860	GF	6	6	3	1	8	f.7.Sept. 2	f.3.Apri. 9	April. 14	18	emb. deficiens
861	E	7	17	4	2	9	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.
862	D	8	28	5	3	10	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April. 19	15	cōis abund.
863	C	9	9	6	4	11	f.7.Aug. 29	f.5.Apri. 8	April. 11	18	emb. abund.
864	BA	10	20	7	5	12	f.7.Sept. 18	f.1.Mar. 26	April. 2	20	cōis deficiens
865	G	11	1	8	6	13	f.3.Sept. 5	f.7.Apri. 14	April. 22	21	emb. ordinat.
866	F	12	12	9	7	14	f.2.Sept. 24	f.5.Apri. 4	April. 7	17	cōis abund.
867	E	13	23	10	8	15	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 25	Mar. 30	20	cōis abundās
868	DC	14	4	11	9	1	f.5.Sept. 4	f.1.Apri. 11	April. 18	20	emb. deficiens
869	B	15	15	12	10	2	f.3.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 3	16	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
870	A	16	26	13	11	3	f.7.Sept. 10	f.3.Mart. 21	Mar. 26	19	cōis abund.
871	G	17	7	14	12	4	f.5.Aug. 31	f.3.Apri. 10	April. 15	20	emb. abundās
872	FE	18	18	15	13	5	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
873	D	19	0	16	14	6	f.3.Sept. 8	f.3.Mar. 17	April. 19	16	cōis deficiens
874	C	1	11	17	15	7	f.5.Aug. 27	f.3.Apri. 6	April. 11	20	emb. abundās
875	B	2	22	18	16	8	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
876	AG	3	3	19	17	9	f.2.Sept. 5	f.5.Apri. 12	April. 15	16	emb. deficiens
877	F	4	14	1	18	10	f.7.Sept. 22	f.3.Apri. 2	April. 7	19	cōis abund.
878	E	5	25	2	19	11	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
879	D	6	6	3	20	12	f.2.Sept. 1	f.7.Apri. 11	April. 12	16	emb. abund.
880	CB	7	17	4	21	13	f.2.Sept. 21	f.3.Mar. 29	April. 3	18	cōis deficiens
881	A	8	28	5	22	14	f.5.Sept. 8	f.1.Mar. 19	April. 23	19	cōis abund.
882	G	9	9	6	23	15	f.3.Aug. 29	f.7.Apri. 7	April. 8	15	emb. ordinat.
883	F	10	20	7	24	1	f.2.Sept. 17	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abund.
884	ED	11	1	8	25	2	f.7.Sept. 7	f.3.Apri. 14	April. 19	18	emb. deficiens
885	C	12	12	9	26	3	f.5.Sept. 24	f.7.Apri. 3	April. 11	21	cōis ordinat.
886	B	13	23	10	27	4	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	17	cōis abund.
887	A	14	4	11	28	5	f.7.Sept. 3	f.3.Apri. 11	Mar. 16	19	emb. deficiens
888	GF	15	15	12	1	6	f.5.Sept. 21	f.1.Mar. 31	April. 7	20	cōis abund.
889	E	16	26	13	2	7	f.3.Sept. 10	f.5.Mar. 20	Mar. 23	16	cōis ordinat.
890	D	17	7	14	3	8	f.7.Aug. 30	f.5.Apri. 9	April. 12	17	emb. abund.
891	C	18	18	15	4	9	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 30	April. 4	20	cōis abund.
892	BA	19	0	16	5	10	f.5.Sept. 9	f.7.Mar. 18	April. 23	20	cōis ordinat.
893	G	1	11	17	6	11	f.2.Aug. 28	f.5.Apri. 5	April. 8	16	emb. deficiens
894	F	2	22	18	7	12	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 31	20	cōis abund.
895	E	3	3	19	8	13	f.5.Sept. 5	f.1.Apri. 13	April. 20	21	emb. deficiens
896	DC	4	14	1	9	14	f.3.Sept. 23	f.5.Apri. 1	April. 4	15	cōis ordinat.
897	B	5	25	2	10	15	f.3.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abundās
898	A	6	6	3	11	1	f.5.Sept. 1	f.3.Apri. 11	April. 16	20	emb. abund.
899	G	7	17	4	12	2	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 10	16	cōis ordinat.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
900	FE	8	28	5	13	3	f.2. Sept. 10	f.3. Mart. 18	April. 2	16	cōis deficiens
901	D	9	9	6	14	4	f.5. Aug. 28	f.3. April. 7	April. 12	19	emb. abund.
902	C	30	20	7	15	5	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	15	cōis ordinat.
903	B	11	1	8	16	6	f.2. Sept. 6	f.5. April. 14	April. 17	16	emb. deficiens
904	AG	12	12	9	17	7	f.7. Sept. 24	f.3. April. 3	April. 8	18	cōis abund.
905	F	13	23	10	18	8	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 31	21	cōis ordinat.
906	E	14	4	11	19	9	f.2. Sept. 2	f.7. April. 12	April. 13	15	emb. abund.
907	D	15	15	12	20	10	f.2. Sept. 22	f.3. Mar. 31	April. 5	18	cōis deficiens
908	CB	16	26	13	21	11	f.5. Sept. 10	f.1. Mar. 20	Mar. 27	20	cōis abund.
909	A	17	7	14	22	12	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	April. 16	21	emb. ordinat.
910	G	18	18	15	23	13	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	April. 1	17	cōis abund.
911	F	19	0	16	24	14	f.7. Sept. 8	f.1. Mar. 17	April. 21	18	cōis deficiens
912	ED	1	11	17	25	15	f.3. Aug. 27	f.7. April. 4	April. 21	21	emb. ordinat.
913	C	2	22	18	26	16	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	16	cōis abund.
914	B	3	3	19	27	17	f.7. Sept. 4	f.5. April. 14	April. 17	18	emb. abundās
915	A	4	14	1	28	18	f.7. Sept. 24	f.1. April. 2	April. 9	21	cōis deficiens
916	GF	5	25	2	1	19	f.3. Sept. 12	f.5. Mar. 21	Mar. 24	21	cōis ordinat.
917	E	6	6	3	2	20	f.7. Aug. 31	f.5. April. 10	April. 13	17	emb. abund.
918	D	7	17	4	3	21	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	April. 5	20	cōis abund.
919	C	8	28	5	4	22	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	April. 25	21	cōis ordinat.
920	BA	9	9	6	5	23	f.2. Aug. 30	f.5. April. 6	April. 9	15	emb. deficiens
921	G	10	20	7	6	24	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	April. 1	19	cōis abund.
922	F	11	1	8	7	25	f.5. Sept. 6	f.1. April. 14	April. 21	20	emb. deficiens
923	E	12	12	9	8	26	f.3. Sept. 24	f.5. April. 3	April. 6	16	cōis ordinat.
924	DC	13	23	10	9	27	f.7. Sept. 13	f.3. Mar. 23	Mar. 28	18	cōis abundās
925	B	14	4	11	10	28	f.5. Sept. 2	f.3. April. 12	April. 17	19	emb. abundās
926	A	15	15	12	11	29	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	15	cōis ordinat.
927	G	16	26	13	12	30	f.3. Sept. 11	f.3. Mar. 20	Mar. 25	18	cōis deficiens
928	FE	17	7	14	13	1	f.5. Aug. 30	f.3. April. 8	April. 13	18	emb. abund.
929	D	18	18	15	14	2	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 2	April. 5	21	cōis ordinat.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
930	C	19	0	16	15	3	f.2. Sept. 17	f.5. Mart. 18	April. 18	15	cōis abundās
931	B	1	11	17	16	4	f.7. Aug. 28	f.3. April. 5	April. 10	19	emb. deficiens
932	AG	2	22	18	17	5	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 24	April. 1	21	cōis ordinat.
933	F	3	3	19	18	6	f.2. Sept. 3	f.7. April. 13	April. 14	15	emb. abund.
934	E	4	14	1	19	7	f.2. Sept. 23	f.5. April. 3	April. 6	18	cōis abund.
935	D	5	25	2	20	8	f.7. Sept. 13	f.1. Mar. 22	Mar. 29	21	cōis deficiens
936	CB	6	6	3	21	9	f.3. Sept. 1	f.7. April. 9	April. 17	21	emb. ordinat.
937	A	7	17	4	22	10	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 30	April. 2	17	cōis abund.
938	G	8	28	5	23	11	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	April. 22	18	cōis abund.
939	F	9	9	6	24	12	f.5. Aug. 30	f.1. April. 7	April. 14	21	emb. deficiens
940	ED	10	20	7	25	13	f.3. Sept. 17	f.5. Mar. 26	Mar. 29	16	cōis ordinat.
941	C	11	1	8	26	14	f.7. Sept. 5	f.5. April. 15	April. 18	17	emb. abund.
942	B	12	12	9	27	15	f.7. Sept. 25	f.1. April. 3	April. 10	20	cōis deficiens
943	A	13	23	10	28	16	f.3. Sept. 13	f.5. Mar. 23	Mar. 26	16	cōis ordinat.
944	GF	14	4	11	1	17	f.7. Sept. 2	f.5. April. 11	April. 14	16	emb. abund.
945	E	15	15	12	2	18	f.7. Sept. 21	f.3. April. 1	April. 6	18	cōis abund.
946	D	16	26	13	3	19	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
947	C	17	7	14	4	20	f.2. Aug. 31	f.5. April. 8	April. 11	16	emb. deficiens
948	BA	18	18	15	5	21	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 28	April. 2	17	cōis abund.
949	G	19	0	16	6	22	f.5. Sept. 7	f.7. Mar. 17	April. 22	19	cōis ordinat.
950	F	1	11	17	7	23	f.2. Aug. 27	f.7. April. 6	April. 7	16	emb. abundās
951	E	2	22	18	8	24	f.2. Sept. 16	f.3. Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
952	DC	3	3	19	9	25	f.5. Sept. 4	f.3. April. 13	April. 18	19	emb. abundās
953	B	4	14	1	10	26	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
954	A	5	25	2	11	27	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 23	Mar. 26	18	cōis abund.
955	G	6	6	3	12	28	f.7. Sept. 2	f.3. April. 10	April. 15	19	emb. abund.
956	FE	7	17	4	13	29	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.
957	D	8	28	5	14	30	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 19	April. 19	15	cōis abund.
958	C	9	9	6	15	1	f.7. Aug. 29	f.3. April. 6	April. 11	18	emb. deficiens
959	B	10	20	7	16	2	f.5. Sept. 16	f.1. Mar. 27	April. 3	21	cōis abundās
960	AG	11	1	8	17	3	f.3. Sept. 6	f.7. April. 14	April. 22	21	emb. ordinat.

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
961	F	12	12	9	18	4	f.2. Sept. 24	f.5. April. 4	April. 7	17	cōis abundās
962	E	13	23	10	19	5	f.7. Sept. 14	f.2. Mar. 23	Mar. 30	20	cōis deficiens
963	D	14	4	11	20	6	f.3. Sept. 2	f.7. April. 11	April. 19	21	emb. ordinat.
964	CB	15	15	12	21	7	f.2. Sept. 21	f.5. Mar. 31	April. 3	16	cōis abund.
965	A	16	26	13	22	8	f.7. Sept. 10	f.3. Mar. 21	Mar. 26	19	cōis abund.
966	G	17	7	14	23	9	f.5. Aug. 31	f.1. April. 8	April. 15	20	emb. deficiens
967	F	18	18	15	24	10	f.3. Sept. 18	f.5. Mar. 28	Mar. 31	16	cōis ordinat.
968	ED	19	0	16	25	11	f.7. Sept. 7	f.3. Mar. 17	April. 19	16	cōis abund.
969	C	1	11	17	26	12	f.5. Aug. 27	f.3. April. 6	April. 11	20	emb. abund.
970	B	2	22	18	27	13	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
971	A	3	3	19	28	14	f.2. Sept. 5	f.5. April. 13	April. 16	17	emb. deficiens
972	GF	4	14	1	1	15	f.7. Sept. 23	f.3. April. 2	April. 7	19	cōis abund.
973	E	5	25	2	2	1	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
974	D	6	6	3	3	2	f.2. Sept. 1	f.5. April. 9	April. 12	16	emb. deficiens
975	C	7	17	4	4	3	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	April. 4	19	cōis abund.
976	BA	8	28	5	5	4	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 18	April. 23	19	cōis ordinat.
977	G	9	9	6	6	5	f.2. Aug. 28	f.7. April. 7	April. 8	15	emb. abund.
978	F	10	20	7	7	6	f.2. Sept. 17	f.3. Mar. 16	Mar. 31	18	cōis deficiens
979	E	11	1	8	8	7	f.5. Sept. 5	f.3. April. 15	April. 20	19	emb. abund.
980	DC	12	12	9	9	8	f.5. Sept. 23	f.7. April. 3	April. 11	21	cōis ordinat.
981	B	13	23	10	10	9	f.2. Sept. 13	f.5. Mar. 24	Mar. 27	17	cōis abund.
982	A	14	4	11	11	10	f.7. Sept. 3	f.3. April. 11	April. 16	18	emb. deficiens
983	G	15	15	12	12	11	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	April. 8	21	cōis ordinat.
984	FE	16	26	13	13	12	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 20	Mar. 23	16	cōis abund.
985	D	17	7	14	14	13	f.7. Aug. 30	f.3. April. 7	April. 12	17	emb. deficiens
986	C	18	18	15	15	14	f.5. Sept. 17	f.1. Mar. 28	April. 4	20	cōis abundās
987	B	19	0	16	16	15	f.3. Sept. 7	f.5. Mar. 17	April. 24	20	cōis ordinat.
988	AG	1	11	17	17	1	f.7. Aug. 27	f.5. April. 5	April. 8	16	emb. abundās
989	F	2	22	18	18	2	f.7. Sept. 15	f.1. Mar. 24	Mar. 31	21	cōis deficiens

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
990	E	3	3	19	19	3	f.3. Sept. 3	f.7. April. 12	Apr. 20	21	emb. ordin.
991	D	4	14	1	20	4	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	17	cōis abund.
992	CB	5	25	2	21	5	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abund.
993	A	6	6	3	22	6	f.5. Sept. 1	f.1. Apr. 9	Apr. 16	20	emb. deficiens
994	G	7	17	4	23	7	f.3. Sept. 19	f.5. Mar. 29	Apr. 1	16	cōis ordinat.
995	F	8	28	5	24	8	f.7. Sept. 8	f.3. Mar. 19	Apr. 21	17	cōis abund.
996	ED	9	9	6	25	9	f.5. Aug. 29	f.3. April. 7	Apr. 12	19	emb. abund.
997	C	10	20	7	26	10	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Apr. 28	15	cōis ordinat.
998	B	11	1	8	27	11	f.2. Sept. 6	f.5. Apr. 14	Apr. 17	16	emb. deficiens
999	A	12	12	9	28	12	f.7. Sept. 24	f.3. April. 4	Apr. 9	19	cōis abundans
1000	GF	13	23	10	1	13	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 23	M. 31	21	cōis ordinat.
1001	E	14	4	11	2	14	f.2. Sept. 2	f.5. Apr. 10	Apr. 13	15	emb. deficiens
1002	D	15	15	12	3	15	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr. 5	18	cōis abundans
1003	C	16	26	13	4	1	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	M. 28	21	cōis ordinat.
1004	BA	17	7	14	5	2	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 8	April. 16	21	emb. abundans
1005	G	18	18	15	6	3	f.2. Sep. 18	f.3. Mar. 27	Apr. 1	17	cōis deficiens
1006	F	19	0	16	7	4	f.5. Sept. 6	f.2. Mar. 17	Apr. 21	18	cōis abundans
1007	E	1	11	17	8	5	f.3. Aug. 28	f.7. Apr. 5	Apr. 6	15	emb. ordinat.
1008	DC	2	22	18	9	6	f.3. Sep. 15	f.5. Mar. 25	Mar. 28	17	cōis abundās
1009	B	3	3	19	10	7	f.7. Sept. 4	f.3. Apr. 12	Apr. 17	18	emb. deficiens
1010	A	4	14	1	11	8	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 1	April. 9	21	cōis ordinat.
1011	G	5	25	2	12	9	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 22	M. 25	17	cōis abundās
1012	FE	6	6	3	13	10	f.7. Sept. 1	f.5. April. 10	Apr. 13	17	emb. abund.
1013	D	7	17	4	14	11	f.7. Sept. 20	f.1. Mar. 29	Apr. 5	20	cōis abund.
1014	C	8	28	5	15	12	f.3. Sept. 8	f.5. Mar. 18	Apr. 25	21	cōis ordinat.
1015	B	9	9	6	16	13	f.7. Aug. 28	f.5. Apr. 7	Apr. 10	17	emb. abund.
1016	AG	10	20	7	17	14	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abund.
1017	F	11	1	8	18	15	f.5. Sept. 6	f.1. Apr. 14	Apr. 21	20	emb. deficiens
1018	E	12	12	9	19	1	f.3. Sept. 24	f.5. Apr. 3	Apr. 6	16	cōis ordinat.
1019	D	13	23	10	20	2	f.7. Sept. 13	f.3. Mar. 24	M. 29	19	cōis abund.

Anni Christi	Littere Domini	Aurei Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christiana	Luna	Anni qualitas
1020	C	B	4	11	21	3	f. 5. Sept. 3	f. 3. Apr. 12	Apr. 17	19	emb. abundans
1021	A	1	15	12	22	4	f. 5. Sept. 22	f. 7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1022	G	16	26	13	23	5	f. 2. Sept. 11	f. 3. Mar. 20	Apr. 25	19	cōis abund.
1023	F	17	7	14	24	6	f. 5. Aug. 30	f. 3. April. 9	Apr. 14	19	emb. deficiens
1024	E D	18	18	15	25	7	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.
1025	C	19	0	16	26	8	f. 2. Sept. 7	f. 5. Mar. 18	Apr. 8	15	cōis abund.
1026	B	1	11	17	27	9	f. 7. Aug. 28	f. 3. April. 5	Apr. 10	19	emb. deficiens
1027	A	2	22	18	28	10	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 21	M. 26	15	cōis ordinat.
1028	G F	3	3	19	1	11	f. 2. Sept. 4	f. 7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. abund.
1029	E	4	14	1	2	12	f. 2. Sept. 23	f. 3. Apr. 1	April. 6	18	cōis deficiens
1030	D	5	25	2	3	13	f. 5. Sept. 11	f. 7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1031	C	6	6	3	4	14	f. 2. Aug. 31	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	emb. abundans
1032	B A	7	17	4	5	15	f. 2. Sept. 20	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abundans
1033	G	8	28	5	6	1	f. 7. Sept. 9	f. 2. Mar. 18	Apr. 22	18	cōis deficiens
1034	F	9	9	6	7	2	f. 7. Aug. 28	f. 7. Apr. 6	Apr. 14	21	emb. ordin.
1035	E	10	20	7	8	3	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	M. 30	17	cōis abund.
1036	D C	11	1	8	9	4	f. 7. Sept. 6	f. 3. Apr. 13	Apr. 18	17	emb. deficiens
1037	B	12	12	9	10	5	f. 5. Sept. 23	f. 1. Apr. 3	Apr. 10	20	cōis abund.
1038	A	13	23	10	11	6	f. 5. Sept. 13	f. 5. Mar. 23	M. 26	15	cōis ordinat.
1039	G	14	4	11	12	7	f. 7. Sept. 2	f. 5. Apr. 12	Apr. 15	17	emb. abund.
1140	F E	15	15	12	13	8	f. 7. Sept. 22	f. 3. April. 1	Apr. 6	19	cōis abundans
1141	D	16	26	13	14	9	f. 5. Sept. 11	f. 7. Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
1142	C	17	7	14	15	10	f. 2. Aug. 31	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	16	emb. deficiens
1143	B	18	18	15	16	11	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 29	April. 3	19	cōis abundans
1144	A G	19	0	16	17	12	f. 5. Sept. 8	f. 7. Mar. 17	Apr. 22	19	cōis ordinat.
1145	F	1	11	17	18	13	f. 2. Aug. 27	f. 5. April. 4	Apr. 7	16	emb. deficiens
1146	E	2	22	18	19	14	f. 7. Sept. 14	f. 3. Apr. 25	M. 30	19	cōis abundans
1147	D	3	3	19	20	15	f. 5. Sept. 4	f. 3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. abund.
1048	CB	4	14	1	21	1	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 2	Apr. 3	15	cōis ordinat.

Anni Christi	Littere Domini	Aurei Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christiana	Luna	Anni qualitas
1049	A	5	25	2	22	2	f. 2. Sept. 12	f. 3. Mar. 21	Mar. 26	18	cōis deficiens
1050	G	6	6	3	23	3	f. 5. Aug. 31	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	19	emb. abund.
1051	F	7	17	4	24	4	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 50	M. 31	15	cōis ordinat.
1052	E D	8	28	5	25	5	f. 2. Sept. 9	f. 5. Mar. 19	Apr. 19	15	cōis abund.
1053	C	9	9	6	26	6	f. 7. Aug. 29	f. 3. April. 6	Apr. 11	18	emb. deficiens
1054	B	10	20	7	27	7	f. 5. Sept. 16	f. 7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1055	A	11	1	8	28	8	f. 2. Sept. 5	f. 7. Apr. 15	Apr. 16	15	emb. abundans
1056	G F	12	12	9	1	9	f. 2. Sept. 25	f. 3. April. 2	April. 7	16	cōis deficiens
1057	E	13	23	10	2	10	f. 5. Sept. 12	f. 1. Mar. 23	M. 30	20	cōis abundans
1058	D	14	4	11	3	11	f. 3. Sep. 2	f. 7. Apr. 11	Apr. 19	21	emb. ordin.
1059	C	15	15	12	4	12	f. 2. Sept. 21	f. 5. Apr. 1	Apr. 4	17	cōis abund.
1060	B A	16	26	13	5	13	f. 7. Sept. 11	f. 1. Mar. 19	M. 26	19	cōis deficiens
1061	G	17	7	14	6	14	f. 3. Aug. 29	f. 7. Apr. 7	Apr. 15	20	emb. ordinat.
1062	F	18	18	15	7	15	f. 2. Sept. 17	f. 5. Mar. 28	M. 31	16	cōis abundans
1063	E	19	0	16	8	1	f. 7. Sept. 7	f. 3. Mar. 18	Apr. 20	18	cōis abund.
1064	D C	1	11	17	9	2	f. 5. Aug. 28	f. 2. April. 4	Apr. 11	20	emb. deficiens
1065	B	2	22	18	10	3	f. 3. Sep. 14	f. 5. Mar. 24	Mar. 27	16	cōis ordinat.
1066	A	3	3	19	11	4	f. 7. Sept. 3	f. 5. Apr. 33	Apr. 16	17	emb. abund.
1067	G	4	14	1	12	5	f. 7. Sept. 23	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	20	cōis abundans
1068	F E	5	25	2	13	6	f. 2. Sept. 13	f. 7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
1069	D	6	6	3	14	7	f. 2. Sept. 1	f. 5. Apr. 9	Apr. 12	15	emb. deficiens
1170	C	7	17	4	15	8	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis abund.
1171	B	8	28	5	16	9	f. 5. Sept. 9	f. 7. Mar. 19	Apr. 24	20	cōis ordinat.
1172	A G	9	9	6	17	10	f. 2. Aug. 29	f. 5. Apr. 5	Apr. 8	15	emb. deficiens
1173	F	10	20	7	18	11	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 26	M. 31	18	cōis abundans
1174	E	11	1	8	19	12	f. 5. Sept. 5	f. 3. April. 15	Apr. 20	19	emb. abundans
1175	D	12	12	9	20	13	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 4	April. 5	15	cōis ordinat.
1176	C B	13	23	10	21	14	f. 2. Sept. 14	f. 7. Mar. 22	M. 27	17	cōis deficiens
1177	A	14	4	11	22	15	f. 5. Sept. 1	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	18	emb. abund.

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunar	Cycl. Solar	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1078	G	1	13	12	23	1	f.5. Sept.21	f.7. Mar.13	Apr. 8	21	cōis ordinat.
1079	F	16	26	13	24	2	f.2. Sept.10	f.5. Mar.21	M.24	17	cōis abundans
1080	E D	17	17	14	25	3	f.7. Aug.31	f.3. Apr.7	Apr. 12	17	emb.abund.
1081	C	18	18	15	26	4	f.5. Sept.17	f.7. Mar.27	Apr. 4	20	cōis ordinat.
1082	B	19	0	16	27	5	f.2. Sept.6	f.5. Mar.17	Apr.24	21	cōis abundans
1083	A	1	11	17	28	6	f.7. Aug.27	f.5. Apr.6	Apr.9	18	emb.abund.
1084	G F	2	22	18	1	7	f.7. Sept.16	f.1. Mar.24	M.31	20	cōis deficiens
1085	E	3	3	19	2	8	f.3. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.20	21	emb.ordin.
1086	D	4	14	1	3	9	f.2. Sept.22	f.5. Apr.2	Apr.5	18	cōis abund.
1087	C	5	25	2	4	10	f.7. Sept.12	f.3. Mar.23	Mar.28	20	cōis abund.
1088	B A	6	6	3	5	11	f.5. Sept. 2	f.1. Apr.9	Apr. 16	20	emb. deficiens
1089	G	7	17	4	6	12	f.3. Sept.19	f.5. Mar.29	Apr. 1	16	cōis ordinat.
1090	F	8	28	5	7	13	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	Apr. 21	17	cōis abund.
1091	E	9	9	6	8	14	f.5. Aug.29	f.1. Apr.6	Apr.13	20	emb. deficiens
1092	D C	10	20	7	9	15	f.3. Sept.16	f.5. Mar.25	Mar. 28	15	cōis ordinat.
1093	B	11	1	8	10	1	f.7. Sept.4	f.5. Apr.14	Ap. 17	21	emb. abūdans
1094	A	12	12	9	11	2	f.7. Sept.24	f.3. April.4	April.9	19	cōis abūdans
1095	G	13	23	10	12	3	f.5. Sept.14	f.7. Mar.24	M. 25	15	cōis ordinat.
1096	F E	14	4	11	13	4	f.2. Sept.3	f.5. April.10	Apr.13	15	emb. deficiens
1097	D	15	15	12	14	5	f.7. Sept.20	f.3. Mar.31	Apr.5	18	cōis abund.
1098	C	16	26	13	15	6	f.5. Sept.10	f.7. Mar.20	M. 28	21	cōis ordinat.
1099	B	17	7	14	16	7	f.2. Aug.30	f.7. Apr. 9	April.10	15	emb.abund.
1100	A G	18	18	15	17	8	f.2. Sept.19	f.3. Mar.27	April.1	17	cōis deficiens
1101	F	19	0	16	18	9	f.5. Sept. 6	f.7. Mar.16	Ap.21	18	cōis ordinat.
1102	E	1	1	17	19	10	f.2. Aug.26	f.7. April.5	Apr. 6	15	emb. abundās
1103	D	2	22	18	20	11	f.2. Sept.15	f.5. Mar.26	Mar.29	18	cōis abundās
1104	C B	3	3	19	21	12	f.7. Sept.5	f.3. April.12	Apr.17	18	emb. deficiens
1105	A	4	14	1	22	13	f.5. Sept.22	f.7. Apr.1	Apr. 9	21	cōis ordinat.
1106	G	5	25	2	23	14	f.2. Sept.11	f.5. Mar.22	M. 25	17	cōis abund.
1107	F	6	6	3	24	15	f.7. Sept.1	f.3. April.9	Apr. 14	18	emb. deficiens

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunar	Cycl. Solar	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1108	E D	7	17	4	25	1	f.5. Sept.19	f.7. Mar.28	Apr.5	20	cōis ordinat.
1109	C	8	28	5	26	2	f.2. Sept.7	f.5. Mar.18	Apr. 21	21	cōis abundans
1110	B	9	9	6	27	3	f.7. Aug.28	f.5. Apr.7	Apr.10	17	emb. abundās
1111	A	10	20	7	28	4	f.7. Sept.17	f.1. Mar.26	Apr.2	20	cōis deficiens
1112	G F	11	1	8	1	5	f.3. Sept.5	f.7. Apr.13	Apr. 21	20	emb.ordin.
1113	E	12	12	9	2	6	f.2. Sept.25	f.5. Apr.3	April.6	16	cōis abund.
1114	D	13	23	10	3	7	f.7. Sep.13	f.3. Mar.24	M. 29	19	cōis abund.
1115	C	14	4	11	4	8	f.5. Sep. 3	f.1. Apr.11	Ap.18	16	emb. deficiens
1116	B A	15	15	12	5	9	f.3. Sep.21	f.5. Mar.30	Apr.2	15	cōis ordinat.
1117	G	16	26	13	6	10	f.7. Sept.9	f.3. Mar.20	Mar.25	18	cōis abundans
1118	F	17	7	14	7	11	f.5. Aug.30	f.3. Apr.9	Apr. 14	19	emb.abund.
1119	E	18	18	15	8	12	f.5. Sept.19	f.7. Mar.29	M. 30	15	cōis ordinat.
1120	D C	19	0	16	9	13	f.2. Sept.8	f.3. Mar.17	Apr. 18	15	cōis deficiens
1121	B	1	11	17	10	14	f.5. Aug.26	f.7. Apr.5	Apr. 10	19	emb. abūdans
1122	A	2	22	18	11	15	f.5. Sept.15	f.7. Mar.25	Mar.26	15	cōis ordinat.
1123	G	3	3	19	12	1	f.2. Sept.4	f.5. April.12	Apr. 15	16	emb. deficiens
1124	F E	4	14	1	13	2	f.7. Sept.22	f.3. April.1	April. 6	18	cōis abund.
1125	D	5	25	2	14	3	f.5. Sept.11	f.7. Mar.21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1126	C	6	6	3	15	4	f.2. Aug.31	f.7. Apr.10	Apr.11	15	emb.abund.
1127	B	7	17	4	16	5	f.2. Sept.20	f.3. Mar.29	Apr. 3	18	cōis deficiens
1128	A G	8	28	5	17	6	f.5. Sept.8	f.2. Mar.19	Apr. 22	18	cōis abūdans
1129	F	9	9	6	18	7	f.3. Aug.28	f.7. Apr.6	Apr.14	21	emb. ordinat.
1130	E	10	20	7	19	8	f.2. Sept.16	f.5. Mar.27	M. 30	17	cōis abund.
1131	D	11	1	8	20	9	f.7. Sept.6	f.3. Apr.14	Apr. 19	18	emb. deficiens
1132	C B	12	12	9	21	10	f.5. Sept.24	f.7. Apr. 2	Ap. 10	20	cōis ordinat.
1133	A	13	23	10	22	11	f.2. Sept.12	f.5. Mar.23	M.26	16	cōis abund.
1134	G	14	4	11	23	12	f.7. Sept.2	f.3. April.10	Apr.15	16	emb. deficiens
1135	F	15	15	12	24	13	f.5. Sept.20	f.1. Mar.31	Apr. 7	20	cōis abundās
1136	E D	16	26	13	25	14	f.3. Sept.10	f.5. Mar.19	M. 22	15	cōis ordinat.
1137	C	17	7	14	26	15	f.7. Aug.29	f.5. Apr.8	Apr. 11	17	emb.abund.

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1138	B	18	18	15	27	1	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis abundans
1139	A	19	0	16	28	2	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	Apr. 23	20	cōis ordinat.
1140	G F	1	11	17	1	3	f.2. Aug. 28	f.5. Apr. 4	April. 7	16	emb. deficiens
1141	E	2	22	18	2	4	f.7. Sept. 24	f.3. Mar. 25	M. 30	19	cōis abundans
1142	D	3	3	19	3	5	f.5. Sept. 4	f.2. Apr. 12	Apr. 19	20	emb. deficiens
1143	C	4	14	1	4	6	f.3. Sept. 22	f.5. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis ordinat.
1144	B A	5	25	2	5	7	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 21	M. 26	17	cōis abund.
1145	G	6	6	3	6	8	f.5. Aug. 31	f.3. Apr. 10	Apr. 15	19	emb. abund.
1146	F	7	17	4	7	9	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	15	cōis ordinat.
1147	E	8	28	5	8	10	f.2. Sept. 9	f.3. Mar. 18	Apr. 20	16	emb. deficiens
1148	D C	9	9	6	9	11	f.5. Aug. 28	f.3. Apr. 6	Apr. 11	18	emb. abundans
1149	B	10	20	7	10	12	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1150	A	11	1	8	11	13	f.2. Sept. 5	f.5. Apr. 15	Apr. 16	15	emb. deficiens
1151	G	12	12	9	12	14	f.7. Sept. 23	f.3. April. 3	Apr. 8	19	cōis abund.
1152	F E	13	23	10	13	15	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 22	M. 30	20	cōis ordinat.
1153	D	14	4	11	14	1	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 19	21	emb. abund.
1154	C	15	15	12	15	2	f.2. Sept. 21	f.3. Mar. 30	Apr. 4	16	cōis deficiens
1155	B	16	26	13	16	3	f.5. Sept. 9	f.1. Mar. 20	Mar. 27	20	cōis abund.
1156	A G	17	7	14	17	4	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 7	Apr. 15	20	emb. ordinat.
1157	F	18	18	15	18	5	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 28	M. 31	16	cōis abund.
1158	E	19	0	16	19	6	f.7. Sept. 7	f.1. Mar. 16	Apr. 20	17	cōis deficiens
1159	D	1	11	17	20	7	f.3. Aug. 26	f.7. Apr. 4	Apr. 12	21	emb. ordin.
1160	C B	2	22	18	21	8	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 24	Mar. 27	16	cōis abundans
1161	A	3	3	19	22	9	f.7. Sept. 3	f.5. April. 13	Apr. 16	17	emb. abundans
1162	G	4	14	1	23	10	f.7. Sept. 23	f.1. Apr. 1	April. 8	20	cōis deficiens
1163	F	5	25	2	24	11	f.3. Sep. 11	f.3. Mar. 21	Mar. 24	17	cōis ordinat.
1164	E D	6	6	3	25	12	f.7. Aug. 31	f.5. Apr. 9	Apr. 12	16	emb. abundans
1165	C	7	17	4	26	13	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis abund.
1166	B	8	28	5	27	14	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	Apr. 24	20	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1167	A	9	9	6	28	15	f.2. Aug. 29	f.5. Apr. 6	Apr. 9	16	emb. deficiens
1168	G	10	20	7	1	1	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 26	M. 31	18	cōis abundans
1169	E	11	1	8	2	2	f.5. Sept. 5	f.1. Apr. 13	Apr. 20	19	emb. deficiens
1170	D	12	12	9	3	3	f.3. Sept. 23	f.5. Apr. 2	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1171	C	13	23	10	4	4	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 23	M. 23	18	cōis abundans
1172	B A	14	4	11	5	5	f.5. Sept. 2	f.3. April. 11	April. 16	17	emb. abundans
1173	G	15	15	12	6	6	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	Apr. 8	21	cōis ordinat.
1174	F	16	26	13	7	7	f.3. Sept. 10	f.3. Mar. 19	M. 24	17	cōis deficiens
1175	E	17	7	14	8	8	f.5. Aug. 29	f.3. Apr. 8	Apr. 13	19	emb. abund.
1176	D C	18	18	15	9	9	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 27	Apr. 4	20	cōis ordinat.
1177	B	19	0	16	10	10	f.2. Sep. 16	f.2. Mar. 17	Apr. 24	21	cōis abundans
1178	A	1	11	17	11	11	f.7. Aug. 27	f.3. Apr. 4	April. 9	18	emb. deficiens
1179	G	2	22	18	12	12	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Apr. 1	18	cōis ordinat.
1180	F E	3	3	19	13	13	f.2. Sept. 3	f.7. Apr. 12	Apr. 20	21	emb. abund.
1181	D	4	14	1	14	14	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	17	cōis abundans
1182	C	5	25	2	15	15	f.7. Sept. 12	f.2. Mar. 21	Mar. 28	20	cōis deficiens
1183	B	6	6	3	16	1	f.3. Aug. 31	f.7. Apr. 9	Apr. 17	21	emb. ordin.
1184	A G	7	17	4	17	2	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 29	Apr. 1	16	cōis abund.
1185	F	8	28	5	18	3	f.7. Sept. 8	f.3. Mar. 19	Apr. 21	17	cōis abund.
1186	E	9	9	6	19	4	f.5. Aug. 29	f.2. Apr. 6	Apr. 13	20	emb. deficiens
1187	D	10	20	7	20	5	f.3. Sep. 16	f.5. Mar. 26	Mar. 29	16	cōis ordinat.
1188	C B	11	1	8	21	6	f.7. Sept. 5	f.5. April. 14	Apr. 17	16	emb. abund.
1189	A	12	12	9	22	7	f.7. Sept. 24	f.2. April. 2	Apr. 9	19	cōis deficiens
1190	G	13	23	10	23	8	f.7. Sept. 12	f.5. Mar. 22	M. 25	15	cōis ordinat.
1191	F	14	4	11	24	9	f.7. Sept. 1	f.5. Apr. 11	Apr. 14	16	emb. abund.
1192	E D	15	15	12	25	10	f.7. Sept. 21	f.3. Mar. 31	Apr. 5	18	cōis abund.
1193	C	16	26	13	26	11	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
1194	B	17	7	14	27	12	f.2. Aug. 30	f.5. Apr. 7	Apr. 10	15	emb. deficiens
1195	A	18	18	15	28	13	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Apr. 2	18	cōis abund.

Anni Christi	Littere Domini.	Auree Numere.	Epactae	Cycli Lunaris	Cycli Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas	
1196	G	F	19	0	16	1	14	f. 5. Sept. 7	f. 7. Mar. 16	Apr. 21	18	cōis ordinat.
1197	E	1	11	17	2	15	f. 2. Aug. 26	f. 7. Apr. 5	Apr. 6	15	emb. abund.	
1198	D	2	22	18	3	1	f. 2. Sept. 15	f. 3. Mar. 24	M. 29	18	cōis deficiens	
1199	C	3	3	19	4	2	f. 5. Sept. 3	f. 3. Apr. 13	April. 18	19	emb. abund.	
1200	B	A	4	14	1	3	f. 5. Sept. 23	f. 7. Apr. 1	Apr. 9	21	cōis ordinat.	
1201	G	5	45	2	6	4	f. 2. Sept. 11	f. 5. Mar. 22	M. 25	17	cōis abundans	
1202	F	6	6	3	7	5	f. 7. Sept. 1	f. 3. Apr. 9	Apr. 14	18	emb. abund.	
1203	E	7	17	4	8	6	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 29	Apr. 6	21	cōis ordinat.	
1204	D	C	8	28	5	7	f. 2. Sept. 8	f. 5. Mar. 18	Apr. 25	21	cōis abundans	
1205	B	9	9	6	10	8	f. 7. Aug. 28	f. 3. Apr. 5	Apr. 10	17	emb. deficiens	
1206	A	10	20	7	11	9	f. 5. Sept. 15	f. 2. Mar. 26	Apr. 2	20	cōis abundans	
1207	G	11	1	8	12	10	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 14	Apr. 22	21	emb. ordin.	
1208	F	E	12	12	9	11	f. 2. Sept. 24	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	16	cōis abundans	
1209	D	13	23	10	14	12	f. 7. Sept. 13	f. 2. Mar. 22	Mar. 29	19	cōis deficiens	
1210	C	14	4	11	15	13	f. 3. Sept. 1	f. 7. Apr. 10	Apr. 18	20	emb. ordinat.	
1211	B	15	15	12	16	14	f. 2. Sept. 20	f. 5. Mar. 31	Apr. 3	16	cōis abundans	
1212	A	G	16	26	13	15	f. 7. Sept. 10	f. 3. Mar. 20	M. 25	18	cōis abund.	
1213	F	17	7	14	18	1	f. 5. Aug. 30	f. 2. April. 7	Apr. 14	18	emb. deficiens	
1214	E	18	18	15	19	2	f. 3. Sept. 17	f. 5. Mar. 27	M. 30	15	cōis ordinat.	
1215	D	19	0	16	20	3	f. 7. Sept. 6	f. 3. Mar. 17	April. 19	16	cōis abund.	
1216	C	B	1	11	17	4	f. 5. Aug. 27	f. 3. April. 5	Apr. 10	19	emb. abund.	
1217	A	2	22	18	22	5	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.	
1218	G	3	3	19	23	6	f. 2. Sept. 4	f. 5. Apr. 12	Apr. 15	16	emb. deficiens	
1219	F	4	14	1	24	7	f. 7. Sept. 22	f. 5. Apr. 2	Apr. 7	19	cōis abund.	
1220	E	D	5	25	2	8	f. 5. Sept. 12	f. 7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.	
1221	C	6	6	3	26	9	f. 2. Aug. 31	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	15	emb. deficiens	
1222	B	7	17	4	27	10	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 29	Apr. 3	18	cōis abund.	
1223	A	8	28	5	28	11	f. 5. Sept. 8	f. 7. Mar. 18	Apr. 23	15	cōis ordinat.	
1224	G	F	9	9	6	12	f. 2. Aug. 28	f. 7. Apr. 6	Apr. 14	21	emb. abund.	

Anni Christi	Littere Domini.	Auree Numere.	Epactae	Cycli Lunaris	Cycli Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1225	E	10	20	7	2	13	f. 2. Sept. 16	f. 3. Mar. 25	M. 30	17	cōis deficiens
1226	D	11	1	8	3	14	f. 5. Sept. 4	f. 3. Apr. 14	April. 19	18	emb. abund.
1227	C	12	12	9	4	15	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 3	Apr. 11	21	cōis ordinat.
1228	B	A	1	23	10	5	f. 2. Sept. 13	f. 5. Mar. 23	Mar. 26	16	cōis abundans
1229	G	14	4	11	6	2	f. 7. Sept. 2	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	17	emb. deficiens
1230	F	15	15	12	7	3	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 30	Apr. 7	20	cōis ordinat.
1231	E	16	26	13	8	4	f. 2. Sept. 9	f. 5. Mar. 20	M. 23	21	cōis abund.
1232	D	C	17	7	14	9	f. 7. Aug. 30	f. 3. Apr. 6	Apr. 11	21	emb. deficiens
1233	B	18	18	15	10	6	f. 5. Sept. 16	f. 2. Mar. 27	Apr. 3	19	cōis abund.
1234	A	19	0	16	11	7	f. 3. Sept. 6	f. 5. Mar. 16	Apr. 23	20	cōis ordinat.
1235	G	1	11	17	12	8	f. 7. Aug. 26	f. 5. Apr. 5	Apr. 8	16	emb. abund.
1236	F	E	2	22	18	13	f. 7. Sept. 15	f. 2. Mar. 23	Apr. 30	19	cōis deficiens
1237	D	3	3	19	14	10	f. 3. Sept. 2	f. 7. Apr. 11	Apr. 19	20	emb. ordin.
1238	C	4	14	1	15	11	f. 2. Sept. 21	f. 1. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis abundans
1239	B	5	25	2	16	12	f. 7. Sept. 11	f. 3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abund.
1240	A	G	6	6	3	17	f. 5. Sept. 1	f. 2. April. 8	Apr. 15	19	emb. deficiens
1241	F	7	17	4	18	14	f. 3. Sept. 18	f. 5. Mar. 28	M. 31	15	cōis ordinat.
1242	E	8	28	5	19	15	f. 7. Sept. 7	f. 3. Mar. 18	Apr. 20	15	cōis abundans
1243	D	9	9	6	20	1	f. 5. Aug. 28	f. 3. Apr. 7	Apr. 12	19	emb. abund.
1244	C	B	10	20	7	21	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1245	A	11	1	8	22	3	f. 2. Sept. 5	f. 5. Apr. 13	Apr. 19	15	emb. deficiens
1246	G	12	12	9	23	4	f. 7. Sept. 23	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	18	cōis abundans
1247	F	13	23	10	24	5	f. 5. Sept. 13	f. 7. Mar. 23	M. 31	21	cōis ordinat.
1248	E	D	14	4	11	25	f. 2. Sept. 2	f. 5. April. 9	Apr. 16	21	emb. deficiens
1249	C	15	15	12	26	7	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	17	cōis abundans
1250	B	16	26	13	27	8	f. 5. Sept. 9	f. 7. Mar. 19	Mar. 27	20	cōis ordinat.
1251	A	17	7	14	28	9	f. 2. Aug. 29	f. 7. Apr. 8	April. 16	21	emb. abund.
1252	G	F	18	18	15	10	f. 2. Sept. 18	f. 3. Mar. 26	Mar. 31	16	cōis deficiens

Anni Christi	Littera Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1253	E	19	0	16	2	11	f.5. Sept. 5	f.2. Mar. 16	Apr. 20	16	cōis abundans
1254	D	1	11	17	3	12	f.3. Aug. 27	f.7. Apr. 4	Apr. 22	21	emb.ordin.
1255	C	2	22	18	4	13	f.3. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	17	cōis abundans
1256	B	A	3	19	5	14	f.7. Sept. 4	f.3. Apr. 11	Apr. 16	17	emb. deficiens
1257	G	4	14	1	6	15	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	M. 8	20	cōis ordinat.
1258	F	5	25	2	7	1	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 21	Mar. 24	16	cōis abund.
1259	E	6	6	3	8	2	f.7. Aug. 31	f.5. Apr. 10	Apr. 13	17	emb.abund.
1260	D	C	7	17	4	3	f.7. Sept. 20	f.2. Mar. 28	Apr. 4	18	cōis deficiens
1261	B	8	28	5	10	4	f.3. Sept. 7	f.5. Mar. 17	Apr. 24	20	cōis ordinat.
1262	A	9	9	6	11	5	f.7. Aug. 27	f.5. Apr. 6	Apr. 9	16	emb.abund.
1263	G	10	20	7	12	6	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abund.
1264	F	E	11	1	13	7	f.5. Sept. 6	f.1. Apr. 13	Apr. 20	19	emb.deficiens
1265	D	12	12	9	14	8	f.3. Sept. 23	f.5. Apr. 2	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1266	C	13	23	10	15	9	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 23	Mar. 28	18	cōis abundans
1267	B	14	4	11	16	10	f.5. Sept. 2	f.3. Apr. 12	April. 17	19	emb.abund.
1268	A	G	15	15	17	11	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	Apr. 8	21	cōis ordinat.
1269	F	16	26	13	18	12	f.2. Sept. 10	f.3. Mar. 19	M. 24	17	cōis deficiens
1270	E	17	7	14	19	13	f.5. Aug. 29	f.3. April. 8	Apr. 13	17	emb.abund.
1271	D	18	18	15	20	14	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.
1272	C	B	19	0	16	15	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 17	Apr. 24	21	cōis abundans
1273	A	1	11	17	22	1	f.7. Aug. 27	f.3. Apr. 4	Apr. 9	19	emb.deficiens
1274	G	2	22	18	23	2	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Apr. 1	21	cōis ordinat.
1275	F	3	3	19	24	3	f.2. Sept. 3	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb.abund.
1276	E	D	4	14	1	4	f.2. Sept. 23	f.3. Mar. 31	Apr. 5	17	cōis deficiens
1277	C	5	25	2	26	5	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	M. 28	20	cōis ordinat.
1278	B	6	6	3	27	6	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 9	April. 17	21	emb.abund.
1279	A	7	17	4	28	7	f.2. Sep. 19	f.5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abundans
1280	G	F	8	28	5	8	f.2. Sept. 9	f.1. Mar. 17	Apr. 21	17	cōis deficiens
1281	E	9	9	6	29	9	f.7. Aug. 27	f.7. Apr. 5	Apr. 13	20	emb. ordinat.
1282	D	10	20	7	30	10	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 26	Mar. 29	16	cōis abund.

Anni Christi	Littera Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1283	C	11	1	8	4	11	f.2. Sept. 5	f.3. Apr. 13	Apr. 18	17	emb. deficiens
1284	B	12	12	9	5	12	f.5. Sept. 23	f.1. April. 2	Apr. 9	19	cōis abundans
1285	A	G	13	23	10	13	f.5. Sept. 12	f.5. Mar. 22	Mar. 25	15	cōis ordinat.
1286	F	14	4	11	7	14	f.7. Sept. 1	f.5. Apr. 11	Apr. 14	16	emb.abund.
1287	E	15	15	12	8	15	f.7. Sept. 21	f.3. Apr. 1	Apr. 6	19	cōis abundans
1288	D	16	26	13	9	1	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	M. 28	21	cōis ordinat.
1289	C	B	17	7	14	10	f.2. Aug. 30	f.5. Apr. 7	April. 10	15	emb.deficiens
1290	A	18	18	15	11	3	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Apr. 2	18	cōis abundans
1291	G	19	0	16	12	4	f.5. Sept. 7	f.7. Mar. 17	Apr. 22	19	cōis ordinat.
1292	F	1	11	17	13	5	f.2. Aug. 27	f.5. Apr. 3	Apr. 6	15	emb.deficiens
1293	E	D	2	22	18	14	f.7. Sept. 13	f.3. Apr. 24	Mar. 29	18	cōis abund.
1294	C	3	3	19	15	7	f.5. Sept. 3	f.3. Apr. 13	Apr. 18	19	emb.abund.
1295	B	4	14	1	16	8	f.7. Sept. 23	f.7. Apr. 2	Apr. 3	15	cōis ordinat.
1296	A	5	25	2	17	9	f.2. Sept. 12	f.3. Mar. 20	M. 25	17	cōis deficiens
1297	G	F	6	6	3	18	f.5. Aug. 30	f.3. Apr. 9	Apr. 14	18	emb.abund.
1298	E	7	17	4	19	11	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	Apr. 6	21	cōis ordinat.
1299	D	8	28	5	20	12	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 19	April. 19	15	cōis abundans
1300	C	9	9	6	21	13	f.7. Aug. 29	f.3. Apr. 3	Apr. 10	17	emb.deficiens
1301	B	A	10	20	7	14	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 25	Apr. 2	20	cōis ordinat.
1302	G	11	1	8	23	15	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 14	Apr. 22	21	emb.abund.
1303	F	12	12	9	24	1	f.2. Sept. 24	f.3. Apr. 21	Apr. 7	18	cōis deficiens
1304	E	13	23	10	25	2	f.5. Sept. 12	f.1. Mar. 22	Mar. 29	16	cōis abundans
1305	D	C	14	4	11	26	f.3. Sept. 1	f.7. Apr. 10	Apr. 18	20	emb.ordin.
1306	B	15	15	12	27	4	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	Apr. 3	16	cōis abund.
1307	A	16	26	13	28	5	f.7. Sept. 10	f.2. Mar. 19	Mar. 26	19	cōis deficiens
1308	G	17	7	14	1	6	f.3. Aug. 29	f.7. April. 6	Apr. 14	19	emb. ordinat.
1309	F	E	18	15	2	7	f.2. Sep. 16	f.5. Mar. 27	Mar. 30	15	cōis abund.
1310	D	19	0	16	3	8	f.7. Sept. 6	f.3. Mar. 17	Apr. 19	16	cōis abund.
1311	C	1	11	17	4	9	f.5. Aug. 27	f.1. Apr. 4	Apr. 11	20	emb.deficiens
1312	B	A	2	22	18	5	f.3. Sept. 14	f.5. Mar. 23	M. 26	15	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1313	G	3	3	19	6	11	f.7. Sept. 2	f.5. Apr. 12	Apr. 15	16	emb. abund.
1314	F	4	14	1	7	12	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	Apr. 7	19	cōis abundans
1315	E	5	25	2	8	13	f.2. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 25	15	cōis ordinat.
1316	D.C	6	6	3	9	14	f.2. Sept. 1	f.5. Apr. 8	Apr. 11	15	emb. deficiens
1317	B	7	17	4	10	15	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 2	18	cōis abundans
1318	A	8	28	5	11	1	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	Apr. 23	19	cōis abund.
1319	G	9	9	6	12	2	f.2. Aug. 28	f.5. Apr. 5	Apr. 8	15	emb. deficiens
1320	F.E	10	20	7	13	3	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 25	Mar. 30	17	cōis abundans
1321	D	11	1	8	14	4	f.5. Sept. 4	f.3. Apr. 14	Apr. 19	18	emb. abund.
1322	C	12	12	9	15	5	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 11	21	cōis ordinat.
1323	B	13	23	10	16	6	f.2. Sept. 13	f.3. Mar. 22	M. 27	16	cōis deficiens
1324	A.G	14	4	11	17	7	f.5. Sept. 1	f.3. Apr. 10	Apr. 15	17	emb. abund.
1325	F	15	15	12	18	8	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 20	Apr. 7	20	cōis ordinat.
1326	E	16	26	13	19	9	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	M. 23	16	cōis abund.
1327	D	17	7	14	20	10	f.2. Aug. 30	f.3. Apr. 7	April. 12	17	emb. deficiens
1328	C.B	18	18	15	21	11	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 26	Apr. 3	18	cōis ordinat.
1329	A	19	0	16	22	12	f.2. Sept. 5	f.5. Mar. 16	Apr. 23	20	cōis abundans
1330	G	1	11	17	23	13	f.7. Aug. 26	f.5. Apr. 5	Apr. 8	17	emb. abund.
1331	F	2	22	18	24	14	f.7. Sept. 15	f.2. Mar. 24	Mar. 31	20	cōis deficiens
1332	E.D	3	3	19	25	15	f.3. Sept. 3	f.7. Apr. 11	April. 19	20	emb. ordin.
1333	C	4	14	1	26	1	f.2. Sept. 21	f.5. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis abundans
1334	B	5	25	2	27	2	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abund.
1335	A	6	6	3	28	3	f.5. Sept. 1	f.2. Apr. 9	Apr. 16	20	emb. deficiens
1336	G.F	7	17	4	1	4	f.3. Sept. 19	f.5. Mar. 28	M. 31	15	cōis ordinat.
1337	E	8	28	5	2	5	f.7. Sept. 7	f.3. Mar. 18	Apr. 20	16	cōis abund.
1338	D	9	9	6	3	6	f.5. Aug. 28	f.2. Apr. 5	Apr. 12	19	emb. deficiens
1339	C	10	20	7	4	7	f.3. Sept. 1	f.5. Mar. 25	Mar. 28	15	cōis ordinat.
1340	B.A	11	1	8	5	8	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 13	Apr. 16	15	emb. abund.
1341	G	12	12	9	6	9	f.7. Sept. 21	f.3. Apr. 3	Apr. 8	18	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1342	F	13	23	10	7	10	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 31	21	cōis ordinat.
1343	E	14	4	11	8	11	f.2. Sept. 2	f.5. Apr. 10	April. 13	15	emb. deficiens
1344	DC	15	15	12	9	12	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 30	April. 4	17	cōis abundans
1345	B	16	26	13	10	13	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	Mar. 27	20	cōis ordinat.
1346	A	17	7	14	11	14	f.2. Aug. 29	f.7. Apr. 8	April. 16	21	emb. abund.
1347	G	18	18	15	12	15	f.2. Sept. 18	f.3. Mar. 27	April. 1	17	cōis deficiens
1348	FE	19	0	16	13	1	f.5. Sept. 6	f.7. Mar. 15	Apr. 20	17	cōis ordinat.
1349	D	1	11	17	14	2	f.2. Aug. 25	f.7. Apr. 4	April. 12	21	emb. abund.
1350	C	2	22	18	15	3	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.
1351	B	3	3	19	16	4	f.7. Sept. 4	f.3. April. 12	April. 17	20	emb. deficiens
1352	AG	4	14	1	17	5	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	April. 8	16	cōis ordinat.
1353	F	5	25	2	18	6	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 21	Mar. 24	19	cōis abund.
1354	E	6	6	3	19	7	f.7. Aug. 31	f.3. Apr. 8	April. 13	20	emb. deficiens
1355	D	7	17	4	20	8	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	April. 5	15	cōis ordinat.
1356	CB	8	28	5	21	9	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 17	Apr. 24	16	cōis abund.
1357	A	9	9	6	22	10	f.7. Aug. 27	f.5. April. 6	April. 9	19	emb. abund.
1358	G	10	20	7	23	11	f.7. Sept. 16	f.7. Mar. 25	April. 1	15	cōis deficiens
1359	F	11	1	8	24	12	f.3. Sept. 4	f.7. Apr. 13	April. 21	15	emb. ordinat.
1360	ED	12	12	9	25	13	f.2. Sept. 23	f.5. April. 2	April. 5	18	cōis abund.
1361	C	13	23	10	26	14	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 23	Mar. 28	21	cōis abund.
1362	B	14	4	11	27	15	f.5. Sept. 2	f.1. Apr. 10	April. 17	15	emb. deficiens
1363	A	15	15	12	28	1	f.3. Sept. 20	f.5. Mar. 30	April. 2	17	cōis ordinat.
1364	GF	16	26	13	1	2	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 19	Mar. 24	20	cōis abund.
1365	E	17	7	14	2	3	f.5. Aug. 29	f.3. April. 8	April. 13	21	emb. abundans
1366	D	18	18	15	3	4	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	April. 5	17	cōis ordinat.
1367	C	19	0	16	4	5	f.2. Sept. 7	f.3. Mar. 17	Apr. 18	17	cōis deficiens
1368	BA	1	11	17	5	6	f.5. Aug. 26	f.3. April. 4	April. 9	21	emb. abundans
1369	G	2	22	18	6	7	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	April. 1	17	cōis ordinat.
1370	F	3	3	19	7	8	f.2. Sept. 3	f.5. April. 11	Apr. 14	18	emb. deficiens

Anni Christi	Litr. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1371	E	4	14	1	8	9	f.7. Sept. 24	f.3. April. 1	April. 6	20	cōis abundās
1372	DC	5	25	2	9	10	f.5. Sept. 11	f.2. Mar. 20	Mar. 28	16	cōis ordinat.
1373	B	6	6	3	10	11	f.2. Aug. 30	f.7. April. 9	April. 17	17	emb. abund.
1374	A	7	17	4	11	12	f.2. Sept. 19	f.3. Mar. 28	April. 2	20	cōis deficiens
1375	G	8	28	5	12	13	f.5. Sept. 7	f.1. Mar. 18	April. 22	20	cōis abund.
1376	FE	9	9	6	13	14	f.3. Aug. 28	f.7. April. 5	April. 13	16	emb. ordinat.
1377	D	10	20	7	14	15	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 26	Mar. 29	19	cōis abund.
1378	C	11	1	8	15	1	f.7. Sept. 5	f.3. April. 13	April. 18	20	emb. deficiens
1379	B	12	12	9	16	2	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 10	15	cōis ordinat.
1380	AG	13	23	10	17	3	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 22	Mar. 25	18	cōis abund.
1381	F	14	4	11	18	4	f.7. Sept. 1	f.3. April. 9	April. 14	19	emb. deficiens
1382	E	15	15	12	19	5	f.5. Sept. 19	f.1. Mar. 30	April. 6	15	cōis abund.
1383	D	16	26	13	20	6	f.3. Sept. 9	f.5. Mar. 19	Mar. 22	15	cōis ordinat.
1384	CB	17	7	14	21	7	f.7. Aug. 29	f.5. April. 7	April. 10	18	emb. abund.
1385	A	18	18	15	22	8	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	April. 2	21	cōis abund.
1386	G	19	0	16	23	9	f.5. Sept. 7	f.7. Mar. 17	April. 22	13	cōis ordinat.
1387	F	1	11	17	24	10	f.2. Aug. 27	f.5. April. 4	April. 7	16	emb. deficiens
1388	ED	2	22	18	25	11	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 24	Mar. 29	18	cōis abund.
1389	C	3	3	19	26	12	f.5. Sept. 3	f.1. April. 11	April. 18	19	emb. deficiens
1390	B	4	14	1	27	13	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 31	April. 3	15	cōis ordinat.
1391	A	5	25	2	28	14	f.7. Sept. 10	f.3. Mar. 21	April. 26	18	cōis abundās
1392	GF	6	6	3	1	15	f.5. Aug. 31	f.3. April. 9	April. 14	18	emb. abund.
1393	E	7	17	4	2	1	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.
1394	D	8	28	5	3	2	f.2. Sept. 8	f.3. Mar. 17	April. 19	15	cōis deficiens
1395	C	9	9	6	4	3	f.5. Aug. 27	f.3. April. 6	April. 11	18	emb. abundās
1396	BA	10	20	7	5	4	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 25	April. 2	20	cōis ordinat.
1397	G	12	1	8	6	5	f.2. Sept. 4	f.5. April. 12	April. 22	21	emb. deficiens
1398	F	13	12	9	7	6	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	April. 7	17	cōis abund.
1399	E	14	23	10	8	7	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 30	20	cōis ordinat.
1400	DC	15	4	11	9	8	f.2. sept. 1	f.7. April. 10	April. 18	20	emb. abund.

Anni Christi	Litr. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1401	B	15	15	12	10	9	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 29	April. 3	16	cōis deficiens
1402	A	16	26	13	11	10	f.5. Sept. 8	f.1. April. 19	Mar. 26	19	cōis abundās
1403	G	17	7	14	12	11	f.3. Aug. 29	f.7. April. 7	April. 15	20	emb. ordinat.
1404	FE	18	18	15	13	12	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 27	Mar. 30	15	cōis abund.
1405	D	19	0	16	14	13	f.7. Sept. 6	f.1. Mar. 15	April. 19	16	cōis deficiens
1406	C	1	11	17	15	14	f.3. Aug. 25	f.7. April. 3	April. 11	20	emb. ordinat.
1407	B	2	22	18	16	15	f.2. Sept. 13	f.5. Mar. 24	Mar. 27	16	cōis abund.
1408	AG	3	3	19	17	1	f.7. Sept. 3	f.5. April. 12	April. 15	16	emb. abund.
1409	F	4	14	1	18	2	f.7. Sept. 22	f.1. Mar. 31	April. 7	19	cōis deficiens
1410	E	5	25	2	19	3	f.3. Sept. 10	f.5. Mar. 20	Mar. 23	15	cōis ordinat.
1411	D	6	6	3	20	4	f.7. Aug. 30	f.5. April. 9	April. 13	16	emb. abund.
1412	CB	7	17	4	21	5	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 29	April. 3	18	cōis abund.
1413	A	8	28	5	22	6	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	April. 23	19	cōis ordinat.
1414	G	9	9	6	23	7	f.2. Aug. 28	f.5. April. 5	April. 8	15	emb. deficiens
1415	F	10	20	7	24	8	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 26	Mar. 31	18	cōis abund.
1416	ED	11	1	8	25	9	f.5. Sept. 5	f.1. April. 12	April. 19	18	emb. deficiens
1417	C	12	12	9	26	10	f.3. Sept. 22	f.5. April. 1	April. 11	21	cōis ordinat.
1418	B	13	23	10	27	11	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 27	Mar. 27	17	cōis abund.
1419	A	14	4	11	28	12	f.5. Sept. 1	f.3. April. 11	April. 16	19	emb. abund.
1420	GF	15	15	12	1	13	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 30	April. 7	20	cōis ordinat.
1421	E	16	26	13	2	14	f.3. Sept. 9	f.3. Mar. 18	Mar. 23	16	cōis deficiens
1422	D	17	7	14	3	15	f.5. Aug. 28	f.3. April. 7	April. 12	17	emb. abund.
1423	C	18	18	15	4	1	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	April. 14	20	cōis ordinat.
1424	BA	19	0	16	5	2	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 16	April. 23	20	cōis abund.
1425	G	1	11	17	6	3	f.7. Aug. 26	f.3. April. 3	April. 8	16	emb. deficiens
1426	F	2	22	18	7	4	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 31	20	cōis ordinat.
1427	E	3	3	19	8	5	f.2. Sept. 2	f.7. April. 12	April. 20	21	emb. abundās
1428	DC	4	14	1	9	6	f.2. Sept. 22	f.5. April. 1	April. 4	15	cōis abundās
1429	B	5	25	2	10	7	f.7. Sept. 11	f.1. Mar. 20	Mar. 27	19	cōis deficiens
1430	A	6	6	3	11	8	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	April. 16	20	emb. ordinat.

Anni Christi	Littera Domini	Aureus Nunc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christiana	Luna	Anni qualitas
1431	G	7	17	4	12	9	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	April. 10	16	cōis abund.
1432	FE	8	28	5	13	10	f.7. Sept. 8	f.3. April. 18	April. 2	16	cōis abundās
1433	D	9	9	6	14	11	f.5. Aug. 28	f.1. April. 5	April. 12	19	emb. deficiens
1434	C	10	20	7	15	12	f.3. Sept. 15	f.5. Mar. 25	Mar. 28	15	cōis ordinat.
1435	B	11	1	8	16	13	f.7. Sept. 4	f.5. April. 14	April. 17	16	emb. abund.
1436	AG	12	12	9	17	14	f.7. Sept. 24	f.1. April. 1	April. 8	18	cōis deficiens
1437	E	13	23	10	18	15	f.3. Sept. 11	f.5. Mar. 21	Mar. 31	21	cōis ordinat.
1438	E	14	4	11	19	1	f.7. Aug. 31	f.5. April. 10	April. 13	15	emb. abundās
1439	D	15	15	12	20	2	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	April. 5	18	cōis abund.
1440	CB	16	26	13	21	3	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 19	Mar. 27	20	cōis ordinat.
1441	A	17	7	14	22	4	f.2. Aug. 29	f.5. April. 6	April. 16	21	emb. deficiens
1442	G	18	18	15	23	5	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	April. 1	17	cōis abund.
1443	F	19	0	16	24	6	f.5. Sept. 6	f.7. Mar. 16	April. 21	18	cōis ordinat.
1444	ED	1	11	17	25	7	f.2. Aug. 26	f.7. April. 4	April. 12	21	emb. abund.
1445	C	2	22	18	26	8	f.2. Sept. 14	f.3. Mar. 23	Mar. 28	16	cōis deficiens
1446	B	3	3	19	27	9	f.5. Sept. 2	f.3. April. 12	April. 17	18	emb. abund.
1447	A	4	14	1	28	10	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 9	21	cōis ordinat.
1448	GF	5	25	2	1	11	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 21	Mar. 24	21	cōis abund.
1449	E	6	6	3	2	12	f.7. Aug. 31	f.3. April. 8	April. 13	17	emb. abund.
1450	D	7	17	4	3	13	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	April. 5	20	cōis ordinat.
1451	C	8	28	5	4	14	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 18	April. 25	21	cōis abund.
1452	BA	9	9	6	5	15	f.7. Aug. 28	f.3. April. 4	April. 9	15	emb. deficiens
1453	G	10	20	7	6	1	f.2. Sept. 14	f.1. Mar. 25	April. 1	19	cōis abund.
1454	F	11	1	8	7	2	f.3. Sept. 4	f.7. April. 13	April. 21	20	emb. ordinat.
1455	E	12	12	9	8	3	f.2. Sept. 23	f.5. April. 3	April. 6	16	cōis abundās
1456	DC	13	23	10	9	4	f.7. Sept. 13	f.1. Mar. 21	Mar. 28	18	cōis deficiens
1457	B	14	4	11	10	5	f.3. Aug. 31	f.7. April. 9	April. 17	19	emb. ordinat.
1458	A	15	15	12	11	6	f.2. Sept. 19	f.3. Mar. 30	April. 2	15	cōis abund.
1459	G	16	26	13	12	7	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Mar. 25	18	cōis abund.
1460	FE	17	7	14	13	8	f.5. Aug. 30	f.1. April. 6	April. 13	18	emb. deficiens
1461	D	18	18	15	14	9	f.3. Sept. 16	f.5. Mar. 26	April. 5	21	cōis ordinat.

Anni Christi	Littera Domini	Aureus Nunc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christiana	Luna	Anni qualitas
1462	C	19	0	16	15	10	f.7. Sept. 5	f.3. Mar. 16	April. 18	15	cōis abund.
1463	B	1	11	17	16	11	f.5. Aug. 26	f.3. April. 5	April. 10	19	emb. abund.
1464	AG	2	22	18	17	12	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 24	April. 1	21	cōis ordinat.
1465	F	3	3	19	18	13	f.2. Sept. 3	f.5. April. 11	April. 14	15	emb. deficiens
1466	E	4	14	1	19	14	f.7. Sept. 21	f.3. April. 1	April. 6	18	cōis abundās
1467	D	5	25	2	20	15	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1468	CB	6	6	3	21	1	f.2. Aug. 31	f.5. April. 7	April. 17	21	emb. deficiens
1469	A	7	17	4	22	2	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	April. 2	17	cōis abund.
1470	G	8	28	5	23	3	f.5. Sept. 7	f.7. Mar. 17	April. 22	18	cōis ordinat.
1471	F	9	9	6	24	4	f.2. Aug. 27	f.7. April. 6	April. 14	21	emb. abundās
1472	ED	10	20	7	25	5	f.2. Sept. 16	f.3. Mar. 24	Mar. 29	16	cōis deficiens
1473	C	11	1	8	26	6	f.2. Sept. 3	f.3. April. 13	April. 18	17	emb. abund.
1474	B	12	12	9	27	7	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 10	20	cōis ordinat.
1475	A	13	23	10	28	8	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 23	Mar. 26	16	cōis abund.
1476	GF	14	4	11	1	9	f.7. Sept. 2	f.3. April. 9	April. 14	16	emb. deficiens
1477	E	15	15	12	2	10	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	April. 6	18	cōis ordinat.
1478	D	16	26	13	3	11	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 19	Mar. 28	15	cōis abund.
1479	C	17	7	14	4	12	f.7. Aug. 29	f.3. April. 6	April. 11	16	emb. deficiens
1480	BA	18	18	15	5	13	f.5. Sept. 16	f.1. Mar. 26	April. 2	17	cōis abund.
1481	G	19	0	16	6	14	f.3. Sept. 5	f.5. Mar. 15	April. 22	19	cōis ordinat.
1482	F	1	11	17	7	15	f.7. Aug. 25	f.5. April. 4	April. 7	16	emb. abund.
1483	E	2	22	18	8	1	f.7. Sept. 14	f.1. Mar. 23	Mar. 30	19	cōis deficiens
1484	DC	3	3	19	9	2	f.3. Sept. 2	f.7. April. 10	April. 18	19	emb. ordinat.
1485	B	4	14	1	10	3	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 3	15	cōis abundās
1486	A	5	25	2	11	4	f.7. Sept. 10	f.3. Mar. 21	Mar. 26	18	cōis abund.
1487	G	6	6	3	12	5	f.5. Aug. 31	f.1. April. 8	April. 15	19	emb. deficiens
1488	FE	7	17	4	13	6	f.3. Sept. 18	f.5. Mar. 27	April. 6	21	cōis ordinat.
1489	D	8	28	5	14	7	f.7. Sept. 6	f.3. Mar. 17	April. 19	15	cōis abund.
1490	C	9	9	6	15	8	f.5. Aug. 27	f.3. April. 6	April. 11	18	emb. abund.
1491	B	10	20	7	16	9	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	April. 3	21	cōis ordinat.

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
1492	A G	11	1	8	17	10	f.7.Sept. 5	f.5.April.12	April. 22	21	emb. deficiens
1493	F	12	12	9	18	11	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	April. 7	17	cōis abundās
1494	E	13	23	10	19	12	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 30	20	cōis ordinat.
1495	D	14	4	11	20	13	f.2.Sept. 1	f.5.April. 9	April. 19	21	emb. deficiens
1496	CB	15	15	12	21	14	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 29	April. 3	16	cōis abund.
1497	A	16	26	13	22	15	f.5.Sept. 8	f.7.Mar. 13	Mar. 26	19	cōis ordinat.
1498	G	17	7	14	23	1	f.2.Aug. 28	f.7.April. 7	April. 15	20	emb. abund.
1499	F	18	18	15	24	2	f.2.Sept. 17	f.3.April. 26	Mar. 31	16	cōis deficiens
1500	ED	19	0	16	25	3	f.5.Sept. 5	f.1.Mar. 15	April. 19	16	cōis abund.
1501	C	1	11	17	26	4	f.3.Aug. 26	f.7.April. 3	April. 11	20	emb. ordinat.
1502	B	2	22	18	27	5	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	16	cōis abund.
1503	A	3	3	19	28	6	f.7.Sept. 3	f.3.April. 11	April. 16	17	emb. deficiens
1504	GF	4	14	1	1	7	f.3.Sept. 21	f.7.Mar. 30	April. 7	19	cōis ordinat.
1505	E	5	25	2	2	8	f.2.Sept. 9	f.5.Mar. 20	Mar. 23	15	cōis abund.
1506	D	6	6	3	3	9	f.7.Aug. 30	f.5.April. 9	April. 12	16	emb. abund.
1507	C	7	17	4	4	10	f.7.Sept. 19	f.1.Mar. 28	April. 4	19	cōis deficiens
1508	BA	8	28	5	5	11	f.3.Sept. 7	f.1.Mar. 16	April. 23	19	cōis ordinat.
1509	G	9	9	6	6	12	f.7.Aug. 26	f.5.April. 5	April. 8	15	emb. abund.
1510	F	10	20	7	7	13	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 31	18	cōis abund.
1511	E	11	1	8	8	14	f.5.Sept. 5	f.1.April. 13	April. 20	19	emb. deficiens
1512	DC	12	12	9	9	15	f.3.Sept. 23	f.5.April. 1	April. 11	21	cōis ordinat.
1513	B	13	23	10	10	1	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	17	cōis abund.
1514	A	14	4	11	11	2	f.5.Sept. 1	f.3.April. 11	April. 16	18	emb. abundās
1515	G	15	15	12	12	3	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 15	21	cōis ordinat.
1516	FE	16	26	13	13	4	f.2.Sept. 10	f.3.Mar. 18	Mar. 23	16	cōis deficiens
1517	D	17	7	14	14	5	f.5.Aug. 28	f.3.April. 7	April. 12	17	emb. abund.
1518	C	18	18	15	15	6	f.3.Sept. 16	f.7.Mar. 27	April. 4	20	cōis ordinat.
1519	B	19	0	16	16	7	f.2.Sept. 6	f.5.Mar. 17	April. 24	20	cōis abundās
1520	AG	1	11	17	17	8	f.7.Aug. 27	f.3.April. 1	April. 8	16	emb. deficiens
1521	F	2	22	18	18	9	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 31	21	cōis ordinat.

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
1522	E	3	3	19	19	10	f.2.Sept. 2	f.7.April. 12	April. 20	21	emb. abund.
1523	D	4	14	1	20	11	f.2.Sept. 22	f.3.Mar. 31	April. 5	17	cōis deficiens
1524	CB	5	25	2	21	12	f.5.Sept. 10	f.7.Mar. 19	Mar. 27	19	cōis ordinat.
1525	A	6	6	3	22	13	f.2.Aug. 29	f.7.April. 8	April. 16	20	emb. abund.
1526	G	7	17	4	23	14	f.2.Sept. 18	f.5.Mar. 29	April. 1	16	cōis abund.
1527	F	8	28	5	24	15	f.7.Sept. 8	f.1.Mar. 17	April. 21	17	cōis deficiens
1528	ED	9	9	6	25	1	f.3.Aug. 25	f.7.April. 4	April. 12	19	emb. ordinat.
1529	C	10	20	7	26	2	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	15	cōis abundās
1530	B	11	1	8	27	3	f.7.Sept. 4	f.3.April. 12	April. 17	16	emb. deficiens
1531	A	12	12	9	28	4	f.5.Sept. 22	f.1.April. 2	April. 9	19	cōis abund.
1532	GF	13	23	10	1	5	f.5.Sept. 12	f.5.Mar. 21	Mar. 31	21	cōis ordinat.
1533	E	14	4	11	2	6	f.7.Aug. 31	f.5.April. 10	April. 13	15	emb. abund.
1534	D	15	15	12	3	7	f.7.Sept. 20	f.3.Mar. 31	April. 5	18	cōis abund.
1535	C	16	26	13	4	8	f.5.Sept. 10	f.7.Mar. 20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
1536	BA	17	7	14	5	9	f.2.Aug. 30	f.5.April. 6	April. 16	21	emb. deficiens
1537	G	18	18	15	6	10	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	April. 1	17	cōis abund.
1538	F	19	0	16	7	11	f.5.Sept. 6	f.7.Mar. 16	April. 21	18	cōis ordinat.
1539	E	1	11	17	8	12	f.2.Aug. 26	f.5.April. 3	April. 6	15	emb. deficiens
1540	DC	2	22	18	9	13	f.7.Sept. 13	f.3.April. 22	Mar. 28	17	cōis abund.
1541	B	3	3	19	10	14	f.2.Sept. 12	f.3.April. 12	April. 17	18	emb. abundās
1542	A	4	14	1	11	15	f.5.Sept. 22	f.7.April. 1	April. 9	21	cōis ordinat.
1543	G	5	25	2	12	1	f.2.Sept. 11	f.3.Mar. 20	Mar. 25	17	cōis deficiens
1544	FE	6	6	3	13	2	f.5.Aug. 30	f.3.April. 8	April. 13	17	emb. abund.
1545	D	7	17	4	14	3	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	April. 5	20	cōis ordinat.
1546	C	8	28	5	15	4	f.2.Sept. 7	f.5.Mar. 18	April. 25	21	cōis abundās
1547	B	9	9	6	16	5	f.7.Aug. 28	f.3.April. 3	April. 10	17	emb. deficiens
1548	AG	10	20	7	17	6	f.5.Sept. 15	f.7.Mar. 24	April. 1	19	cōis ordinat.
1549	F	11	1	8	18	7	f.2.Sept. 3	f.7.April. 13	April. 21	20	emb. abund.
1550	E	12	12	9	19	8	f.2.Sept. 23	f.3.April. 1	April. 6	16	cōis deficiens
1551	D	1	23	10	20	9	f.5.Sept. 11	f.1.Mar. 22	Mar. 29	19	cōis abund.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aur ^e Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1552	CB	14	4	11	21	10	f.3.Sept.	1f.7.April.9	April.17	19	emb. ordinat.
1553	A	15	15	12	22	11	f.2.Sept.	19f.5.Mar.30	April.25	15	cōis abundās
1554	G	16	26	13	23	12	f.7.Sept.	9f.1.Mar.18	Mar.25	19	cōis deficiens
1555	F	17	7	14	24	13	f.3.Aug.28	f.7.April.6	April.14	19	emb. ordinat.
1556	ED	18	18	15	25	14	f.2.Sept.	16f.5.Mar.26	April.5	21	cōis abund.
1557	C	19	0	16	26	15	f.7.Sept.	5f.3.Mar.16	April.18	15	cōis abund.
1558	B	1	11	17	27	1	f.5.Aug.26	f.1.April.3	April.10	19	emb. deficiens
1559	A	2	22	18	28	2	f.3.Sept.	15f.5.Mar.25	Mar.26	15	cōis ordinat.
1560	GF	3	3	19	1	3	f.7.Sept.	2f.5.April.11	April.14	15	emb.abund.
1561	E	4	14	1	2	4	f.7.Sept.	20f.3.April.1	April.6	18	cōis abund.
1562	D	5	25	2	3	5	f.2.Sept.	14f.7.Mar.21	Mar.29	21	cōis ordinat.
1563	C	6	6	3	4	6	f.2.Aug.31	f.5.April.8	April.11	15	emb. deficiens
1564	BA	7	17	4	5	7	f.7.Sept.	18f.3.Mar.28	April.2	17	cōis abundās
1565	G	8	28	5	6	8	f.5.Sept.	7f.7.Mar.17	April.22	18	cōis ordinat.
1566	F	9	9	6	7	9	f.2.Aug.27	f.5.April.4	April.14	21	emb. deficiens
1567	E	10	20	7	8	10	f.7.Sept.	14f.3.Mar.25	Mar.30	17	cōis abund.
1568	DC	11	1	8	9	11	f.5.Sept.	4f.3.April.13	April.18	17	emb.abund.
1569	B	12	12	9	10	12	f.5.Sept.	23f.7.April.2	April.10	20	cōis ordinat.
1570	A	13	23	10	11	13	f.2.Sept.	12f.3.Mar.21	Mar.26	15	cōis deficiens
1571	G	14	4	11	12	14	f.5.Aug.31	f.3.April.10	April.1	17	emb.abund.
1572	FE	15	15	12	13	15	f.5.Sept.	20f.7.Mar.29	April.6	19	cōis ordinat.
1573	D	16	26	13	14	1	f.2.Sept.	8f.5.Mar.19	Mar.22	15	cōis abund.
1574	C	17	7	14	15	2	f.7.Aug.29	f.3.April.6	April.11	16	emb. deficiens
1575	B	18	18	15	16	3	f.5.Sept.	16f.7.Mar.26	April.3	19	cōis ordinat.
1576	AG	19	0	16	17	4	f.2.sept.	5f.5.Mar.15	April.22	19	cōis abund.
1577	F	1	11	17	18	5	f.7.Aug.25	f.5.April.4	April.7	16	emb. abund.
1578	E	2	22	18	19	6	f.7.Sept.	14f.1.Mar.23	Mar.30	19	cōis deficiens
1579	D	3	3	19	20	7	f.3.Sept.	2f.7.April.11	April.19	20	emb. ordinat.
1580	CB	4	14	1	21	8	f.2.Sept.	21f.5.Mar.31	April.3	15	cōis abund.
1581	A	5	25	2	22	9	f.7.Sept.	10f.3.Mar.12	Mar.26	18	cōis abundās

Anno proximo 1582. Kalendario à Gregorio XIII. Pontifice Maximo correcto decem dies initio Octobris sunt detracti: eoq; duplex fuit Littera Dominicalis bissexti ad instar. Præterea pro auro numero maior numerus est Kalendaris adscriptus, quem Epactas dixerunt, eas in veterum Epactarum locum subiecimus.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aur ^e Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1582	DC	6	6	3	23	10	f.5.Aug.30	f.1.April.8	April.15	19	emb. deficiens
1583	B	7	7	4	24	11	f.3.Sept.	20f.5.April.7	April.10	18	cōis ordinat.
1584	AG	8	18	5	25	12	f.7.Sept.	17f.3.Mar.27	April.1	20	cōis abund.
1585	F	9	29	6	26	13	f.5.Sept.	6f.1.April.14	April.21	21	emb. deficiens
1586	E	10	10	7	27	14	f.3.Sept.	24f.5.April.3	April.6	17	cōis ordinat.
1587	D	11	21	8	28	15	f.7.Sept.	13f.5.April.23	Mar.29	20	emb.abund.
1588	CB	12	2	9	1	1	f.7.Octob.3	f.3.April.12	April.17	20	cōis abund.
1589	A	13	13	10	2	2	f.5.Sept.	22f.7.April.1	April.2	16	cōis ordinat.
1590	G	14	24	11	3	3	f.2.Sept.	11f.5.April.19	April.22	18	emb. deficiens
1591	F	15	5	12	4	4	f.7.Sept.	29f.3.April.9	April.14	20	cōis abundās
1592	ED	16	16	13	5	5	f.5.Sept.	19f.7.Mar.28	Mar.29	15	cōis ordinat.
1593	C	17	27	14	6	6	f.2.sept.	7f.7.April.17	April.18	16	emb. abund.
1594	B	18	8	15	7	7	f.2.Sept.	27f.3.April.5	April.10	19	cōis deficiens
1595	A	19	19	16	8	8	f.5.Sept.	15f.7.Mar.25	Mar.26	15	cōis ordinat.
1596	GF	1	1	17	9	9	f.7.Sept.	4f.7.April.13	April.14	16	emb.abund.
1597	E	2	12	18	10	10	f.2.Sept.	24f.5.April.3	April.6	19	cōis abund.
1598	D	3	23	19	11	11	f.7.Sept.	14f.3.April.21	Mar.22	15	emb. deficiens
1599	C	4	4	1	12	12	f.5.Octob.1	f.7.April.10	April.11	16	cōis ordinat.
1600	BA	5	15	2	13	13	f.2.Sept.	20f.5.Mar.30	April.2	18	cōis abund.
1601	G	6	26	3	14	14	f.7.Sept.	9f.3.April.17	April.22	19	emb. deficiens
1602	F	7	7	4	15	15	f.5.Sept.	27f.7.April.6	April.7	15	cōis ordinat.
1603	E	8	18	5	16	1	f.2.Sept.	16f.5.Mar.27	Mar.30	18	cōis abund.
1604	DC	9	29	6	17	2	f.7.Sept.	6f.5.April.15	April.18	18	emb. abund.
1605	B	10	10	7	18	3	f.3.Sept.	25f.1.April.3	April.10	21	cōis deficiens
1606	A	11	21	8	19	4	f.3.Sept.	13f.7.April.22	Mar.26	17	emb. ordinat.
1607	G	12	2	9	20	5	f.2.Octo.2	f.5.April.12	April.15	18	cōis abundās

Anni Christi	Littere Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1608	FE	13	13	10	21	6	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	20	cōis abund.
1609	D	14	24	11	22	7	f.5.Sept. 11	f.1.April. 19	April. 19	15	emb. abund.
1610	C	15	5	12	23	8	f.3.Sept. 29	f.5.April. 8	April. 10	17	cōis ordinat.
1611	B	16	16	13	24	9	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 29	April. 3	20	cōis abundās
1612	AG	17	27	14	25	10	f.5.sept. 7	f.3.April. 17	April. 22	20	emb. abund.
1613	F	18	8	15	26	11	f.5.Sept. 27	f.7.April. 6	April. 7	16	cōis ordinat.
1614	E	19	19	16	27	12	f.2.Sept. 16	f.3.Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
1615	D	1	1	17	28	13	f.5.Sept. 4	f.3.April. 14	April. 19	21	emb. abund.
1616	CB	2	12	18	1	14	f.5.Sept. 24	f.7.April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
1617	A	3	23	19	2	15	f.2.Sept. 12	f.5.April. 20	Mar. 26	16	emb. deficiens
1618	G	4	4	1	3	1	f.7.Sept. 30	f.3.April. 10	April. 15	20	cōis abund.
1619	F	5	15	2	4	2	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 30	Mar. 31	16	cōis ordinat.
1620	ED	6	26	3	5	3	f.2.Sept. 9	f.7.April. 18	April. 19	16	emb. abund.
1621	C	7	7	4	6	4	f.2.Sept. 28	f.3.April. 6	April. 11	15	cōis deficiens
1622	B	8	18	5	7	5	f.5.Sept. 16	f.1.Mar. 27	Mar. 27	15	cōis abund.
1623	A	9	29	6	8	6	f.3.Sept. 6	f.7.April. 15	April. 16	16	emb. ordinat.
1624	GF	10	10	7	9	7	f.2.Sept. 25	f.5.April. 4	April. 7	18	cōis abund.
1625	E	11	21	8	10	8	f.7.Sept. 14	f.3.April. 22	Mar. 30	21	emb. deficiens
1626	D	12	2	9	11	9	f.5.Octob. 1	f.7.Apr. 11	April. 10	15	cōis ordinat.
1627	C	13	13	10	12	10	f.2.Sept. 21	f.5.April. 1	April. 4	18	cōis abund.
1628	BA	14	24	11	13	11	f.7.Sept. 11	f.3.April. 18	April. 23	19	emb. deficiens
1629	G	15	5	12	14	12	f.5.Sept. 28	f.1.April. 8	April. 15	21	cōis abund.
1630	F	16	16	13	15	13	f.3.Sept. 18	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis ordinat.
1631	E	17	27	14	16	14	f.7.Sept. 7	f.5.April. 17	April. 20	18	emb. abundās
1632	DC	18	8	15	17	15	f.7.Sept. 27	f.3.April. 6	April. 11	20	cōis abund.
1633	B	19	19	16	18	1	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
1634	A	1	1	17	19	2	f.2.Sept. 5	f.5.April. 13	April. 16	18	emb. deficiens
1635	G	2	12	18	20	3	f.7.Sept. 23	f.3.April. 3	April. 8	21	cōis abundās
1636	FE	3	23	19	21	4	f.5.Sept. 13	f.1.April. 20	Mar. 23	16	emb. deficiens
1637	D	4	4	1	22	5	f.3.Sept. 30	f.3.April. 9	April. 12	17	cōis ordinat.

Anni Christi	Littere Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1638	C	5	15	2	23	6	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 3	April. 4	20	cōis abundās
1639	B	6	26	3	24	7	f.5.Sept. 9	f.3.April. 19	April. 24	21	emb. abund.
1640	AG	7	7	4	25	8	f.5.Sept. 29	f.7.April. 7	April. 8	15	cōis ordinat.
1641	F	8	18	5	26	9	f.2.Sept. 17	f.3.Mar. 26	Mar. 31	19	cōis deficiens
1642	E	9	29	6	27	10	f.5.Sept. 5	f.3.April. 15	April. 20	20	emb. abund.
1643	D	10	10	7	28	11	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	16	cōis ordinat.
1644	CB	11	21	8	1	12	f.2.Sept. 14	f.5.April. 21	Mar. 27	18	emb. deficiens
1645	A	12	2	9	2	13	f.7.Oct. 1	f.3.April. 11	April. 16	19	cōis abund.
1646	G	13	13	10	3	14	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 1	15	cōis ordinat.
1647	F	14	24	11	4	15	f.2.Sept. 10	f.7.Apr. 20	April. 21	17	emb. abund.
1648	ED	15	5	12	5	1	f.2.Sept. 30	f.3.April. 7	April. 12	18	cōis deficiens
1649	C	16	16	13	6	2	f.5.Sept. 17	f.1.Mar. 28	April. 4	21	cōis abund.
1650	B	17	27	14	7	3	f.3.Sept. 7	f.7.April. 16	April. 17	15	emb. ordinat.
1651	A	18	8	15	8	4	f.2.Sept. 26	f.5.April. 6	April. 9	18	cōis abund.
1652	GF	19	19	16	9	5	f.7.Sept. 16	f.1.Mar. 24	Mar. 31	20	cōis deficiens
1653	E	1	1	17	10	6	f.3.Sept. 3	f.7.April. 12	April. 13	15	emb. ordinat.
1654	D	2	12	18	11	7	f.2.Sept. 22	f.5.April. 2	April. 5	18	cōis abund.
1655	C	3	23	19	12	8	f.7.Sept. 12	f.5.April. 22	Mar. 28	21	emb. abund.
1656	BA	4	4	1	13	9	f.7.Oct. 2	f.1.April. 9	April. 16	21	cōis deficiens
1657	G	5	15	2	14	10	f.3.Sept. 19	f.5.Mar. 29	April. 1	17	cōis ordinat.
1658	F	6	26	3	15	11	f.7.Sept. 8	f.5.April. 18	April. 21	18	emb. abundās
1659	E	7	7	4	16	12	f.7.Sept. 28	f.3.April. 8	April. 13	20	cōis abund.
1660	DC	8	18	5	17	13	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 27	Mar. 28	16	cōis ordinat.
1661	B	9	29	6	18	14	f.2.Sept. 6	f.5.April. 14	April. 17	17	emb. deficiens
1662	A	10	10	7	19	15	f.7.Sept. 24	f.3.April. 4	April. 9	19	cōis abund.
1663	G	11	21	8	20	1	f.5.Sept. 14	f.1.April. 22	Mar. 25	16	emb. deficiens
1664	FE	12	2	9	21	2	f.3.Oct. 2	f.5.April. 10	April. 13	16	cōis ordinat.
1665	D	13	13	10	22	3	f.7.Sept. 29	f.3.Mar. 31	April. 5	19	cōis abundās
1666	C	14	24	11	23	4	f.5.Sept. 10	f.3.April. 20	April. 25	21	emb. abund.
1667	B	15	5	12	24	5	f.5.Sept. 30	f.7.April. 9	April. 10	16	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epacte	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1668	A G	16	16	13	25	6	f.3. Sept. 18	f.3. Mar. 27	April. 1	18	cōis deficiens
1669	F	17	27	14	26	7	f.5. Sept. 6	f.3. April. 16	April. 21	19	emb. abund.
1670	E	18	8	15	27	8	f.5. Sept. 26	f.7. April. 5	April. 6	15	cōis ordinat.
1671	D	19	19	16	28	9	f.2. Sept. 28	f.5. Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abundās
1672	CB	1	1	17	1	10	f.7. Sept. 5	f.3. April. 12	April. 17	19	emb. deficiens
1673	A	2	12	18	2	11	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	16	cōis ordinat.
1674	G	3	23	19	3	12	f.2. Sept. 11	f.7. April. 21	Mar. 25	18	emb. abund.
1675	F	4	4	1	4	13	f.2. Oct. 1	f.5. April. 11	April. 14	19	cōis abund.
1676	ED	5	15	2	5	14	f.7. Sept. 21	f.1. Mar. 29	April. 5	21	cōis deficiens
1677	C	6	26	3	6	15	f.3. Sept. 8	f.7. April. 17	April. 18	15	emb. ordinat.
1678	B	7	7	4	7	1	f.2. Sept. 27	f.5. April. 7	April. 10	18	cōis abund.
1679	A	8	18	5	8	2	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	April. 2	21	cōis abund.
1680	GF	9	29	6	9	3	f.5. Sept. 7	f.1. April. 14	April. 21	21	emb. deficiens
1681	E	10	10	7	10	4	f.3. Sept. 24	f.3. April. 5	April. 6	17	cōis ordinat.
1682	D	11	21	8	11	5	f.7. Sept. 13	f.5. April. 23	Mar. 29	20	emb. abund.
1683	C	12	2	9	12	6	f.7. Oct. 3	f.1. April. 11	April. 18	21	cōis deficiens
1684	BA	13	13	10	13	7	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 30	April. 2	18	cōis ordinat.
1685	G	14	24	11	14	8	f.7. Sept. 9	f.5. April. 19	April. 22	18	emb. abund.
1686	F	15	5	12	15	9	f.7. Sept. 29	f.3. April. 9	April. 14	20	cōis abund.
1687	E	16	16	13	16	10	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	Mar. 30	16	cōis ordinat.
1688	DC	17	27	14	17	11	f.2. Sept. 8	f.5. April. 15	April. 18	16	emb. deficiens
1689	B	18	8	15	18	12	f.7. Sept. 25	f.3. April. 5	April. 10	19	cōis abund.
1690	A	19	19	16	19	13	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
1691	G	1	1	17	20	14	f.2. Sept. 4	f.7. April. 14	April. 15	17	emb. abundās
1692	FE	2	12	18	21	15	f.2. Sept. 24	f.3. April. 1	April. 6	19	cōis deficiens
1693	D	3	23	19	22	1	f.5. Sept. 11	f.3. April. 21	Mar. 22	15	emb. abundās
1694	C	4	4	1	23	2	f.5. Octob. 1	f.7. April. 10	April. 11	16	cōis ordinat.
1695	B	5	15	2	24	3	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 3	19	cōis abund.
1696	AG	6	26	3	25	4	f.7. Sept. 10	f.3. April. 17	April. 22	19	emb. abund.
1697	F	7	7	4	26	5	f.5. Sept. 27	f.7. April. 6	April. 7	15	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epacte	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1698	E	8	18	5	27	6	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 27	Mar. 30	18	cōis abundans
1699	D	9	29	6	28	7	f.7. Sept. 6	f.3. April. 14	April. 19	19	emb. deficiens
1700	C	10	9	7	1	8	f.5. Sept. 24	f.1. April. 4	April. 11	21	cōis abundās
1701	B		20	8	2	9	f.3. Sept. 14	f.7. April. 23	Mar. 27	17	emb. ordin.
1702	A		1	9	3	10	f.2. Oct. 3	f.5. April. 13	April. 16	18	cōis abundans
1703	G	13	12	10	4	11	f.7. Sept. 23	f.1. April. 1	April. 8	21	cōis deficiens
1704	FE	14	23	11	5	12	f.3. Sept. 11	f.7. April. 19	M. 23	16	emb. ordinat.
1705	D	15	4	12	6	13	f.2. Sept. 29	f.5. April. 9	April. 12	17	cōis abund.
1706	C	16	15	13	7	14	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	April. 4	20	cōis abund.
1707	B	17	26	14	8	15	f.5. Sept. 9	f.1. April. 17	April. 24	21	emb. deficiens
1708	AG	18	7	15	9	1	f.3. Sept. 27	f.5. April. 5	April. 8	16	cōis ordinat.
1709	F	19	18	16	10	2	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 26	M. 31	19	cōis abundans
1710	E	1	*	17	11	3	f.5. Sept. 5	f.3. April. 15	April. 20	21	emb. abund.
1711	D	2	11	18	12	4	f.5. Sept. 25	f.7. April. 4	April. 5	17	cōis ordinat.
1712	CE	3	22	19	13	5	f.2. Sept. 14	f.5. April. 21	Mar. 27	19	emb. deficiens
1713	A	4	3	1	14	6	f.7. Oct. 1	f.3. April. 11	April. 16	20	cōis abundans
1714	G	5	14	2	15	7	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	April. 1	16	cōis ordinat.
1715	F	6	25	3	16	8	f.2. Sept. 10	f.5. April. 18	April. 21	17	emb. deficiens
1716	ED	7	6	4	17	9	f.7. Sept. 28	f.3. April. 7	April. 12	18	cōis abund.
1717	C	8	17	5	18	10	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	M. 28	15	cōis ordinat.
1718	B	9	28	6	19	11	f.2. Sept. 6	f.7. April. 16	April. 17	16	emb. abund.
1719	A	10	9	7	20	12	f.2. Sept. 26	f.3. April. 4	April. 9	19	cōis deficiens
1720	GF	11	20	8	21	13	f.5. Sept. 12	f.3. April. 23	M. 31	21	emb. abund.
1721	E	12	1	9	22	14	f.5. Oct. 3	f.7. April. 12	April. 13	15	cōis ordina.
1722	D	13	12	10	23	15	f.2. Sept. 22	f.5. April. 2	April. 5	18	cōis abund.
1723	C	14	23	11	24	1	f.7. Sept. 12	f.3. April. 20	M. 28	21	emb. deficiens
1724	BA	15	4	12	25	2	f.5. Sept. 30	f.7. April. 8	April. 16	21	cōis ordinat.
1725	G	16	15	13	26	3	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	April. 1	17	cōis abund.
1726	F	17	26	14	27	4	f.7. Sept. 8	f.3. April. 16	April. 21	18	emb. deficiens
1727	E	18	7	15	28	5	f.5. Sept. 26	f.1. April. 8	April. 13	21	cōis abund.

Anni Christi	Littera Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1728	D	C	19	18	1	6	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 25	M. 28	16	cōis ordinat.
1729	B	1	*	17	2	7	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 14	Apr. 17	18	emb. abund.
1730	A	2	11	18	3	8	f. 7. Sept. 23	f. 1. Apr. 2	Apr. 9	21	cōis deficiens
1731	G	3	22	19	4	9	f. 3. Sept. 11	f. 7. Apr. 21	M. 25	17	emb. ordinat.
1732	FE	4	3	1	5	10	f. 2. Sept. 29	f. 5. Apr. 10	Apr. 13	17	cōis abundans
1733	D	5	14	2	6	11	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundans
1734	C	6	25	3	7	12	f. 5. Sept. 10	f. 1. Apr. 18	Apr. 25	21	emb. deficiens
1735	B	7	6	4	8	13	f. 3. Sept. 27	f. 5. Apr. 7	Apr. 10	17	cōis ordinat.
1736	A	G	8	17	9	14	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abundans
1737	F	9	28	6	10	15	f. 5. Sept. 5	f. 3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. abund.
1738	E	10	9	7	11	1	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat.
1739	D	11	20	8	12	2	f. 2. Sept. 14	f. 5. Apr. 23	Mar. 29	19	emb. deficiens
1740	C	B	12	1	9	3	f. 7. Oct. 1	f. 3. Apr. 12	Apr. 17	19	cōis abundans
1741	A	13	12	10	14	4	f. 5. Sept. 21	f. 7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1742	G	14	23	11	15	5	f. 2. Sept. 10	f. 5. Apr. 19	M. 25	18	emb. deficiens
1743	F	15	4	12	16	6	f. 7. Sept. 28	f. 3. April. 9	Apr. 14	19	cōis abundans
1744	E	D	16	13	17	7	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.
1745	C	17	26	14	18	8	f. 2. Sept. 6	f. 7. Apr. 17	Apr. 18	16	emb. abund.
1746	B	18	7	15	19	9	f. 7. Sept. 24	f. 3. Apr. 5	Apr. 10	18	cōis deficiens
1747	A	19	18	16	20	10	f. 5. Sept. 14	f. 7. M. 26	Apr. 2	21	cōis abund.
1748	G	F	1	*	17	21	f. 3. Sept. 3	f. 7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. ordin.
1749	E	2	11	18	22	12	f. 3. Sept. 23	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.
1750	D	3	22	19	23	13	f. 7. Sept. 12	f. 3. Apr. 21	Mar. 29	21	emb. deficiens
1751	C	4	3	1	24	14	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	cōis ordina.
1752	B	A	5	14	2	25	f. 2. Sept. 18	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abund.
1753	G	6	25	3	26	1	f. 7. Sept. 8	f. 5. Apr. 19	Apr. 22	17	emb. abund.
1754	F	7	6	4	27	2	f. 7. Sept. 28	f. 1. Apr. 7	Apr. 14	21	cōis deficiens
1755	E	8	17	5	28	3	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	17	cōis ordinat.
1756	D	C	9	28	6	1	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb. abund.
1757	B	10	9	7	2	5	f. 7. Sept. 24	f. 3. Apr. 5	A. 10	20	cōis abund.

Anni Christi	Littera Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1758	A	11	20	8	3	6	f. 5. Sept. 14	f. 1. Apr. 23	Mar. 26	16	emb. deficiens
1759	G	12	1	9	4	7	f. 3. Oct. 2	f. 5. Apr. 12	Apr. 15	17	cōis ordinat.
1760	FE	1	12	10	5	8	f. 7. Sept. 20	f. 3. Apr. 1	Apr. 6	19	cōis abundans
1761	D	14	23	11	6	9	f. 5. Sept. 10	f. 3. Apr. 21	M. 22	15	emb. abund.
1762	C	1	4	12	7	10	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	16	cōis ordinat.
1763	B	16	15	13	8	11	f. 2. Sept. 19	f. 3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis deficiens
1764	A	G	17	26	14	9	f. 5. Sept. 6	f. 3. Apr. 17	Apr. 22	19	emb. abund.
1765	F	18	7	15	10	13	f. 5. Sept. 26	f. 7. Apr. 6	Apr. 7	15	cōis ordinat.
1766	E	19	18	16	11	14	f. 2. Sept. 15	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	18	cōis abundans
1767	D	1	*	17	12	15	f. 7. Sept. 5	f. 3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. deficiens
1768	C	B	2	11	18	13	f. 5. Sept. 22	f. 7. Apr. 1	Apr. 3	15	cōis ordinat.
1769	A	3	22	19	14	2	f. 2. Sept. 11	f. 7. Apr. 21	M. 26	18	emb. abund.
1770	G	4	3	1	15	3	f. 2. Oct. 1	f. 3. Apr. 9	Apr. 15	19	cōis deficiens
1771	F	5	14	2	16	4	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 30	M. 31	13	cōis ordinat.
1772	E	D	6	25	3	17	f. 2. Sept. 7	f. 7. Apr. 18	April. 19	15	emb. abund.
1773	C	7	6	4	18	6	f. 2. Sept. 27	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	18	cōis abundans
1774	B	8	17	5	19	7	f. 7. Sept. 17	f. 1. Mar. 27	Apr. 3	21	cōis deficiens
1775	A	9	28	6	20	8	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 15	Apr. 16	13	emb. ordin.
1776	G	F	10	9	7	21	f. 2. Sept. 23	f. 5. Apr. 4	Apr. 7	17	cōis abund.
1777	E	11	20	8	22	10	f. 7. Sept. 13	f. 3. Apr. 21	Mar. 30	20	emb. deficiens
1778	D	12	1	9	23	11	f. 5. Oct. 1	f. 1. Apr. 12	Apr. 19	21	cōis abund.
1779	C	13	12	10	24	12	f. 5. Sept. 23	f. 5. Apr. 1	Apr. 4	17	cōis ordinat.
1780	B	A	14	23	11	25	f. 7. Sept. 9	f. 5. Apr. 21	Mar. 26	19	emb. abund.
1781	G	15	4	12	26	14	f. 7. Sept. 29	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	20	cōis abundans
1782	F	16	15	13	27	15	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 30	M. 31	16	cōis ordinat.
1783	E	17	26	14	28	1	f. 2. Sept. 8	f. 5. Apr. 17	Apr. 20	17	emb. deficiens
1784	D	C	18	7	15	1	f. 7. Sept. 25	f. 3. April. 6	Apr. 11	19	cōis abundans
1785	B	19	18	16	2	3	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 26	M. 27	15	cōis ordinat.
1786	A	1	*	17	3	4	f. 2. Sept. 4	f. 5. Apr. 13	Apr. 16	17	emb. deficiens
1787	G	2	11	18	4	5	f. 7. Sept. 22	f. 3. April. 3	Apr. 8	20	cōis abund.
1788	FE	3	22	19	5	6	f. 5. Sept. 11	f. 3. Apr. 22	M. 23	15	emb. abund.

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1789	D	4	3	1	6	7	f.5. Oct. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	16	cōis ordinat.
1790	C	5	14	2	7	8	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis deficiens
1791	B	6	25	3	8	9	f.5. Sept. 8	f.3. Apr. 19	Apr. 24	20	emb.abund.
1792	A G	7	6	4	9	10	f.5. Sept. 27	f.7. April. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.
1793	F	8	17	5	10	11	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abundans
1794	E	9	28	6	11	12	f.7. Sept. 6	f.3. Apr. 15	Apr. 20	19	emb. deficiens
1795	D	10	9	7	12	13	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 4	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1796	C B	11	20	8	13	14	f.2. Sept. 12	f.7. Apr. 23	M. 27	17	emb.abund.
1797	A	12	1	9	14	15	f.2. Oct. 2	f.3. April. 11	April. 16	18	cōis deficiens
1798	G	13	12	10	15	1	f.5. Sept. 20	f.1. Apr. 1	Apr. 8	21	cōis abundans
1799	F	14	23	11	16	2	f.3. Sept. 10	f.7. Apr. 20	Mar. 24	17	emb.ordin.
1800	E	15	4	12	17	3	f.2. Sept. 29	f.5. Apr. 10	Apr. 13	18	cōis abund.
1801	D	16	15	13	18	4	f.3. Sept. 19	f.1. Mar. 29	Apr. 5	21	cōis deficiens
1802	C	17	26	14	19	5	f.3. Sept. 7	f.7. Apr. 17	Apr. 18	15	emb.ordinat.
1803	B	18	7	15	20	6	f.2. Sept. 26	f.5. Apr. 7	Apr. 10	18	cōis abund.
1804	A G	19	18	16	21	7	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 27	Apr. 1	20	cōis abundās
1805	F	1	*	17	22	8	f.5. Sept. 5	f.1. Apr. 14	Apr. 14	15	emb.deficiens
1806	E	2	11	18	23	9	f.3. Sept. 23	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis ordinat.
1807	D	3	22	19	24	10	f.7. Sept. 12	f.5. Apr. 23	Mar. 29	20	emb.abund.
1808	C B	4	3	1	25	11	f.7. Oct. 1	f.3. Apr. 12	Apr. 17	21	cōis abundans
1809	A	5	14	2	26	12	f.2. Sept. 25	f.7. Apr. 1	Apr. 2	17	cōis ordinat.
1810	G	6	25	3	27	13	f.2. Sept. 10	f.5. Apr. 19	Apr. 22	18	emb.deficiens
1811	F	7	6	4	28	14	f.7. Sept. 28	f.3. Apr. 9	Apr. 14	21	cōis abund.
1812	E D	8	17	5	1	15	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 28	M. 29	16	cōis ordinat.
1813	C	9	28	6	2	1	f.2. Sept. 6	f.5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb.deficiens
1814	B	10	9	7	3	2	f.7. Sept. 24	f.3. April. 5	Apr. 10	19	cōis abundans
1815	A	11	20	8	4	3	f.5. Sept. 14	f.3. Apr. 25	Mar. 26	16	emb.abund.
1816	G F	12	1	9	5	4	f.5. Oct. 3	f.7. Apr. 13	Apr. 14	16	cōis ordinat.
1817	E	13	12	10	6	5	f.2. Sept. 22	f.3. Apr. 1	Apr. 6	19	cōis deficiens
1818	D	14	23	11	7	6	f.5. Oct. 8	f.3. Apr. 21	M. 22	15	emb.abund.

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1819	C	15	4	12	8	7	f.5. Sept. 30	f.7. Apr. 10	Apr. 11	16	cōis ordinat.
1820	B A	16	15	13	9	8	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 30	Apr. 2	18	cōis abundans
1821	G	17	26	14	10	9	f.7. Sept. 8	f.3. Apr. 17	Apr. 22	19	emb. deficiens
1822	F	18	7	15	11	10	f.5. Sept. 26	f.7. April. 6	Apr. 7	15	cōis ordinat.
1823	E	19	18	16	12	11	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 27	M. 30	18	cōis abundans
1824	D C	1	*	17	13	12	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 15	Apr. 18	19	emb.abund.
1825	B	2	11	18	14	13	f.7. Sept. 24	f.1. April. 3	Apr. 3	15	cōis deficiens
1826	A	3	22	19	15	14	f.3. Sept. 12	f.7. Apr. 22	Apr. 26	18	emb.ordin.
1827	G	4	3	1	16	15	f.2. Oct. 1	f.5. Apr. 12	Apr. 15	19	cōis abund.
1828	F E	5	14	2	17	1	f.7. Sept. 20	f.3. Apr. 1	Apr. 6	21	cōis abund.
1829	D	6	25	3	18	2	f.5. Sept. 10	f.1. Apr. 12	April. 19	15	emb.deficiens
1830	C	7	6	4	19	3	f.3. Sept. 21	f.5. Apr. 8	Apr. 11	18	cōis ordinat.
1831	B	8	17	5	20	4	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 29	Apr. 3	21	cōis abundās
1832	A G	9	28	6	21	5	f.5. Sept. 6	f.1. Apr. 15	Apr. 22	21	emb.deficiens
1833	F	10	9	7	22	6	f.3. Sept. 24	f.5. Apr. 4	Apr. 7	17	cōis ordinat.
1834	E	11	20	8	23	7	f.7. Sept. 13	f.5. Apr. 24	Mar. 30	20	emb.abund.
1835	D	12	1	9	24	8	f.7. Oct. 3	f.3. Apr. 14	Apr. 19	21	cōis abundans
1836	C B	13	12	10	25	9	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 2	Apr. 3	16	cōis ordinat.
1837	A	14	23	11	26	10	f.2. Sept. 11	f.5. Apr. 22	Mar. 26	19	emb.deficiens
1838	G	15	4	12	27	11	f.7. Sept. 29	f.3. Apr. 10	Apr. 15	20	cōis abund.
1839	F	16	15	13	28	12	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 30	Mar. 31	16	cōis ordinat.
1840	E D	17	26	14	1	13	f.2. Sept. 7	f.7. Apr. 18	M. 19	16	emb.abund.
1841	C	18	7	15	2	14	f.2. Sept. 27	f.3. Apr. 6	Apr. 11	19	cōis deficiens
1842	B	19	18	16	3	15	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 26	M. 27	15	cōis ordinat.
1843	A	1	*	17	4	1	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 15	April. 16	17	emb.abund.
1844	G F	2	11	18	5	2	f.2. Sept. 23	f.5. Apr. 4	Apr. 7	19	cōis abundans
1845	E	3	22	19	6	3	f.7. Sept. 15	f.3. Apr. 22	Mar. 23	15	emb.deficiens
1846	D	4	3	1	7	4	f.5. Oct. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	16	cōis ordinat.
1847	C	5	14	2	8	5	f.2. Sept. 20	f.5. Apr. 1	Apr. 4	19	cōis abund.
1848	B A	6	25	3	9	6	f.7. Sept. 9	f.3. Apr. 18	Apr. 23	18	emb. deficiens

Anni Chriffti	Littere Domin.	Aure' Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftiana.	Luna	Anni qualitas
1849	G	7	6	4	10	7	f. 5. Sept. 27	f. 7. Apr. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.
1850	F	8	17	5	11	8	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abundans
1851	E	9	28	6	12	9	f. 7. Sept. 6	f. 5. Apr. 17	Apr. 20	19	emb. abund.
1852	D C	10	9	7	13	10	f. 7. Sept. 25	f. 1. April. 4	Apr. 11	21	cōis deficiens
1853	B	11	20	8	14	11	f. 2. Sept. 13	f. 7. Apr. 23	Mar. 27	17	emb. ordin.
1854	A	12	1	9	15	12	f. 2. Oct. 2	f. 5. Apr. 13	April. 16	18	cōis abund.
1855	G	13	12	10	16	13	f. 7. Sept. 22	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	21	cōis abund.
1856	F E	14	23	11	17	14	f. 5. Sept. 11	f. 1. Apr. 20	Mar. 23	16	emb. deficiens
1857	D	15	4	12	18	15	f. 3. Sept. 29	f. 5. Apr. 9	Apr. 12	17	cōis ordinat.
1858	C	16	15	13	19	16	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	20	cōis abundans
1859	B	17	26	14	20	17	f. 5. Sept. 8	f. 3. April. 19	April. 24	21	emb. abund.
1860	A G	18	7	15	21	18	f. 5. Sept. 27	f. 7. April. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.
1861	F	19	18	16	22	19	f. 2. Sept. 16	f. 3. Mar. 26	M. 31	19	cōis deficiens
1862	E	1	0	17	23	20	f. 5. Sept. 4	f. 3. Apr. 15	Apr. 20	21	emb. abund.
1863	D	2	11	18	24	21	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 4	Apr. 5	17	cōis ordinat.
1864	C B	3	22	19	25	22	f. 2. Sept. 12	f. 5. Apr. 21	Mar. 27	19	emb. deficiens
1865	A	4	3	1	26	23	f. 7. Sept. 30	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	20	cōis abundans
1866	G	5	14	2	27	24	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 31	Apr. 1	16	cōis ordinat.
1867	F	6	25	3	28	25	f. 2. Sept. 9	f. 7. Apr. 20	Apr. 21	17	emb. abund.
1868	E D	7	6	4	1	26	f. 2. Sept. 28	f. 3. Apr. 7	Apr. 12	19	cōis deficiens
1869	C	8	17	5	2	27	f. 5. Sept. 16	f. 1. Mar. 28	M. 28	15	cōis abundans
1870	B	9	28	6	3	28	f. 3. Sept. 6	f. 7. Apr. 16	Apr. 17	16	emb. ordinat.
1871	A	10	9	7	4	29	f. 2. Sept. 25	f. 5. Apr. 6	Apr. 9	19	cōis abund.
1872	G F	11	20	8	5	30	f. 7. Sept. 14	f. 3. Apr. 23	M. 31	21	emb. deficiens
1873	E	12	1	9	6	1	f. 5. Oct. 2	f. 7. Apr. 12	Apr. 13	15	cōis ordinat.
1874	D	13	12	10	7	2	f. 2. Sept. 21	f. 5. Apr. 2	Apr. 5	18	cōis abund.
1875	C	14	23	11	8	3	f. 7. Sept. 11	f. 3. Apr. 20	Mar. 28	21	emb. deficiens
1876	B A	15	4	12	9	4	f. 5. Sept. 28	f. 1. Apr. 9	April. 16	21	cōis abundans
1877	G	16	15	13	10	5	f. 3. Sept. 18	f. 5. Mar. 29	Apr. 1	17	cōis ordinat.
1878	F	17	26	14	11	6	f. 7. Sept. 7	f. 5. Apr. 18	Apr. 21	18	emb. abund.

Anni Chriffti	Littere Domin.	Aure' Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftiana.	Luna	Anni qualitas
1879	E	18	7	15	12	7	f. 7. Sept. 27	f. 3. Apr. 8	Apr. 13	21	cōis abundans
1880	D C	19	18	16	13	8	f. 5. Sept. 16	f. 7. Mar. 27	M. 28	16	cōis ordinat.
1881	B	1	*	17	14	9	f. 2. Sept. 5	f. 5. Apr. 14	Apr. 17	18	emb. deficiens
1882	A	2	11	18	15	10	f. 7. Sept. 23	f. 3. Apr. 4	Apr. 9	21	cōis abundans
1883	G	3	22	19	16	11	f. 5. Sept. 13	f. 1. Apr. 22	M. 25	17	emb. deficiens
1884	F E	4	3	1	17	12	f. 3. Sept. 30	f. 5. Apr. 10	Apr. 13	17	cōis ordinat.
1885	D	5	14	2	18	13	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundans
1886	C	6	25	3	19	14	f. 5. Sept. 9	f. 3. Apr. 20	Apr. 25	21	emb. abund.
1887	B	7	6	4	20	15	f. 5. Sept. 29	f. 7. Apr. 9	Apr. 10	17	cōis ordinat.
1888	A G	8	17	5	21	16	f. 2. Sept. 17	f. 3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis deficiens
1889	F	9	28	6	22	17	f. 5. Sept. 5	f. 3. April. 16	Apr. 21	20	emb. abund.
1890	E	10	9	7	23	18	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat.
1891	D	11	20	8	24	19	f. 2. Sept. 14	f. 5. Apr. 23	Mar. 29	19	emb. deficiens
1892	C B	12	1	9	25	20	f. 7. Oct. 1	f. 3. April. 12	Apr. 17	19	cōis abundans
1893	A	13	12	10	26	21	f. 5. Sept. 21	f. 7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1894	G	14	23	11	27	22	f. 2. Sept. 10	f. 7. Apr. 21	M. 25	18	emb. abund.
1895	F	15	4	12	28	23	f. 2. Sept. 30	f. 3. Apr. 9	Apr. 14	19	cōis deficiens
1896	E D	16	15	13	1	24	f. 5. Sept. 17	f. 1. Mar. 29	Apr. 5	21	cōis abund.
1897	C	17	26	14	2	25	f. 3. Sept. 7	f. 7. Apr. 17	Apr. 18	15	emb. ordin.
1898	B	18	7	15	3	26	f. 2. Sept. 26	f. 5. Apr. 7	Apr. 10	18	cōis abund.
1899	A	19	18	16	4	27	f. 7. Sept. 16	f. 1. M. 26	Apr. 2	21	cōis deficiens
1900	G	1	29	17	5	28	f. 3. Sept. 4	f. 7. Apr. 14	A. 15	15	emb. ordinat.
1901	F	2	10	18	6	29	f. 2. Sept. 23	f. 5. Apr. 4	Apr. 7	18	cōis abundans
1902	E	3	21	19	7	30	f. 7. Sept. 13	f. 5. Apr. 24	Mar. 30	21	cōis deficiens
1903	D	4	2	1	8	1	f. 7. Oct. 3	f. 1. April. 12	Apr. 12	13	cōis deficiens
1904	C B	5	13	2	9	2	f. 3. Sept. 20	f. 3. Mar. 31	Apr. 3	17	cōis ordinat.
1905	A	6	24	3	10	3	f. 7. Sept. 9	f. 5. Apr. 20	Apr. 23	19	emb. abund.
1906	G	7	5	4	11	4	f. 7. Sept. 29	f. 3. April. 10	Apr. 15	21	cōis abund.
1907	F	8	16	5	12	5	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 30	Mar. 31	17	cōis ordina.
1908	E D	9	27	6	13	6	f. 2. Sept. 7	f. 5. Apr. 16	Apr. 19	17	emb. deficiens

Anni Christi	Litre Domini	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1909	C	10	8	7	14	7	f.7. Sept.25	f.3. Apr. 6	Apr. 11	20	cōis abūdans
1910	B	11	19	8	15	8	f.9. Sept.15	f.1. Apr.24	M.27	16	emb. deficiens
1911	A	12	*	9	16	9	f.3. Oct.3	f.5. Apr. 13	Apr.16	17	cōis ordinat.
1912	G F	13	11	10	17	10	f.7. Sept.21	f.3. Apr.2	Apr.7	19	cōis abundans
1913	E	14	22	11	18	11	f.5. Sept.11	f.3. Apr. 22	M. 23	16	emb.abund.
1914	D	15	3	12	19	12	f.5. Oct.1	f.7. Apr.11	Apr.12	16	cōis ordinat.
1915	C	16	14	13	20	13	f.3. Sept.21	f.3. Mar. 30	Apr. 4.	19	cōis deficiens
1916	B A	17	25	14	21	14	f.5. Sept.7	f.3. Apr. 18	Apr.23	20	emb.abund.
1917	G	18	6	15	22	15	f.5. Sept.27	f.7. Apr.7	Apr.8	15	cōis ordinat.
1918	F	19	17	16	23	16	f.2. Sept.30	f.3. Mar.28	Mar. 31	18	cōis abundans
1919	E	1	29	17	24	17	f.7. Sept.6	f.3. Apr.15	Apr.20	20	emb.deficiens
1920	D C	2	10	18	25	18	f.5. Sept.23	f.7. Apr.3	Apr.4	15	cōis ordinat.
1921	B	3	21	19	26	19	f.2. Sept. 12	f.7. Apr.23	Mar. 27	18	emb.abund.
1922	A	4	2	1	27	20	f.2. Oct.2	f.5. Apr. 13	Apr.16	19	cōis abund.
1923	G	5	13	2	28	21	f.7. Sept.22	f.1. Apr.1	Apr. 1	15	cōis deficiens
1924	FE	6	24	3	1	22	f.3. Sept.9	f.7. Apr.19	Apr.20	16	emb. ordinat.
1925	D	7	5	4	2	23	f.2. Sept.28	f.5. Apr.9	Apr.12	18	cōis abundās
1926	C	8	16	5	3	24	f.7. Sept.18	f.3. Mar.30	Apr. 4	21	cōis abūdans
1927	B	9	27	6	4	25	f.5. Sept. 8	f.1. Apr.17	Apr.17	15	emb.deficiens
1928	A G	10	8	7	5	26	f.3. Sept.25	f.5. Apr.5	Apr.8	17	cōis ordinat.
1929	F	11	19	8	6	27	f.7. Sept.14	f.5. Apr.25	Mar.31	20	emb.abund.
1930	E	12	*	9	7	28	f.7. Oct.4	f.1. Apr.13	Apr. 20	21	cōis deficiens
1931	D	13	11	10	8	29	f.3. Sept.22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	17	cōis ordinat.
1932	C B	14	22	11	9	30	f.7. Sept.10	f.5. Apr.21	M. 27	19	emb.abund.
1933	A	15	3	12	10	1	f.7. Sept.30	f.3. April.11	Apr. 16	20	cōis abund.
1934	G	16	14	13	11	2	f.5. Sept.20	f.7. Mar.31	Apr.1	16	cōis ordina.
1935	F	17	25	14	12	3	f.2. Sept.9	f.5. Apr.18	Apr.21	18	emb.deficiens
1936	E D	18	6	15	13	4	f.7. Sep.26	f.3. Apr.7	Apr.12	19	cōis abund.
1937	C	19	17	16	14	5	f.5. Sept.16	f.7. Mar.27	M. 28	15	cōis ordinat.
1938	B	1	29	17	15	6	f.2. Sept.5	f.7. A.16	Apr.17	17	emb. abund.

Anni Christi	Litre Domini	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1939	A	2	10	18	16	7	f.2. Sept.25	f.3. Apr.4	Apr. 9	20	emb. deficiens
1940	G F	3	21	19	17	8	f.5. Sept.12	f.3. Apr.23	M.24	15	emb.abund.
1941	E	4	2	1	18	9	f.5. Oct.2	f.7. Apr.12	Apr.13	16	cōis ordinat.
1942	D	5	13	2	19	10	f.2. Sept.21	f.5. Apr.2	Apr. 5	19	cōis abundans
1943	C	6	24	3	20	11	f.7. Sept.11	f.3. Apr. 20	Apr.25	21	emb.abund.
1944	B A	7	5	4	21	12	f.5. Sept.28	f.7. Apr.8	Apr. 9	15	cōis ordinat.
1945	G	8	16	5	22	13	f.2. Sept. 17	f.5. Mar.29	Apr. 1	18	cōis abūdans
1946	F	9	27	6	23	14	f.7. Sept.7	f.3. Apr.16	Apr.21	19	emb.deficiens
1947	E	10	8	7	24	15	f.5. Sept.25	f.1. Apr.6	Apr.6	15	cōis abundans
1948	D C	11	19	8	25	16	f.3. Sept.14	f.7. Apr.24	M. 28	17	emb. ordinat.
1949	B	12	*	9	26	17	f.2. Oct.3	f.5. Apr.14	Apr.17	18	cōis abundāa
1950	A	13	11	10	27	18	f.7. Sept.23	f.1. Apr.2	Apr.9	21	cōis deficiens
1951	G	14	22	11	28	19	f.3. Sept. 11	f.7. Apr.21	Mar. 25	17	emb.ordinat.
1952	FE	15	3	12	1	20	f.2. Sept.29	f.5. Apr. 10	Apr.13	17	cōis abund.
1953	D	16	14	13	2	21	f.7. Sept.19	f.3. Mar.31	Apr. 5	19	cōis abūdans
1954	C	17	25	14	3	22	f.5. Sept.9	f.1. Apr. 18	Apr.18	15	emb.deficiens
1955	B	18	6	15	4	23	f.3. Sept.27	f.5. Apr.7	Apr.10	17	cōis ordinat.
1956	A G	19	17	16	5	24	f.7. Sept.15	f.3. Mar.27	Apr. 1	19	cōis abund.
1957	F	1	29	17	6	25	f.5. Sept. 5	f.3. Apr.16	Apr.21	21	emb.abund.
1958	E	2	10	18	7	26	f.5. Sept.25	f.7. Apr.5	Apr. 6	17	cōis ordinat.
1959	D	3	21	19	8	27	f.2. Sept.14	f.5. Apr.23	M. 29	20	emb.deficiens
1960	C B	4	2	1	9	28	f.7. Oct.1	f.3. Apr.12	Apr.17	20	cōis abund.
1961	A	5	13	2	10	29	f.5. Sept.21	f.7. Ap.1	Apr. 2.	16	cōis ordinat.
1962	G	6	24	3	11	30	f.2. Sept.10	f.5. Apr.19	Apr.22	18	emb. deficiens
1963	F	7	5	4	12	1	f.7. Sep.28	f.3. Apr.9	Apr.14	20	cōis abund.
1964	E D	8	16	5	13	2	f.5. Sept.17	f.7. Mar.28	M. 29	15	cōis ordinat.
1965	C	9	27	6	14	3	f.2. Sept.6	f.7. Apr.17	Apr.18	16	emb. abund.
1966	B	10	8	7	15	4	f.2. Sept.26	f.3. Apr. 5	Apr.10	19	cōis deficiens
1967	A	11	19	8	16	5	f.5. Sept.14	f.3. Apr.25	Mar. 26	15	emb.abund.
1968	FG	12	*	9	17	6	f.5. Oct.3	f.7. Apr.13	Apr.14	15	cōis ordina.

Anni Christi	Litre, Domin.	Aure' Nunc.	Epacte	Cycl. Lunar.	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna.	Anni qualitas
1969	E	13	11	10	18	7	f. 2. Sept. 22	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abundans
1970	D	14	22	11	19	8	f. 3. Sept. 12	f. 3. Apr. 21	M. 29	21	emb. deficiens
1971	C	1	3	12	20	9	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	cōis ordinat.
1972	B A	16	14	13	21	10	f. 2. Sept. 18	f. 3. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abundans
1973	G	17	25	14	22	11	f. 7. Sep. 8	f. 3. Apr. 17	Apr. 22	19	emb. deficiens
1974	F	18	6	15	23	12	f. 5. Sept. 26	f. 1. Apr. 7	Apr. 14	21	cōis abundans
1975	E	19	17	16	24	13	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	19	cōis ordinat.
1976	D C	1	29	17	25	14	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 15	Apr. 18	18	emb. abund.
1977	B	2									
1978	A	3									
1979	G	4									
1980	FE	5									
1981	D	6									
1982	C	7									
1983	B	8									
1984	A G	9									
1985	F	10									
1986	E	11									
1987	D	12									
1988	C B	13									
1989	A	14									
1990	G	15									
1991	F	16									
1992	E D	17									
1993	C	18									
1994	B	19									
1995	A	1									
1996	G F	2									
1997	E	3									

IOAN.

IOAN. MARIANA
Societatis Iesu TheologusDE ANNIS
ARABVM
cum nostris
annis comparatis.

APTA à Mauris atq; euerfa Hispania vniuerfa, tum cetera prouincia nobiliffimæ instituta, legeſq; tum computandi ratio immutata: ac ferè non ab ortu Chriſti, vt antè moribus ſuſceptum erat, ſed à Mahometis mauricæ ſuperſtitionis conditoris imperio, annos Hiſpani numerare cœperunt in publicis actionū formulis & tabulis, hiftoriaque rerum geſtarum conſcribenda; vti veteres Hiſpaniæ ſchedæ ſunt indicio, communèq; paulo antiquioris temporis hiftoriæ, hallucinetur in computatione temporum neceſſe eſt, quicunque annorum rationem, quam Arabes ſequuntur, perſpectam planè, atque cum noſtra comparatam non habuerit. Ea ſuſceptæ operæ occaſio fuit.

Annos Mauri duodecim lunæ cōuerſionibus finiunt, auctu, ſenio, labore, per duodecim ſigniferi partes circumductæ: quos mēſes lunares vocant, ſex, diebus nouem & viginti, totidem diebus triginta finiunt. Adijciunt præterea ſingulis tribus annis diem vnum, quem Latinorum inſtituto intercalarem vocamus. Nonnunquam frequentius ſingulæ lunæ cōuerſiones, ex quo à ſole digreſſa ad eundem redit, diebus viginti nouem perſiciuntur, horis duodecim, præterea ex ſexaginta horæ partibus minutis, quadraginta quatuor, quæ minuta diebus intercalari-

bus cōſumenda ſunt (ea intercalandi neceſſitas.) prorfus annis duodecim, cum Latini tres dies Iulij Caſaris inſtituto, Arabes minimum dies quatuor intermittunt.

Duodecim Arabum mēſium hæc nomina ſunt: Mucharam, Zaphar, Rabih alauel (id eſt) Rabih prior (huius mēſis dies duodecim Mahometis natali, genti celebris eſt) Rabih alahar, Iumadi alauel, Iumadi alahar, Rageh, Sahauen, Ramadan (hoc mēſe Mauri ieiunium anniuertarium obſeruant) Sceual, dulquehda, Dulhagia, neque decimum tertium mēſem Arabes nouerūt: quem Hebraei tamen tertio aut quarto, quoq; anno adijciunt; annis lunaribus cum ſolari æquandis.

Annus Arabum diebus trecentis quinquaſſaginta quatuor, aut ſummū 355, conſicitur præciſè, eoq; ab annis Latinis, qui dieb. trecentis ſexaginta quinque, & quadrante definiti ſunt, diſcreper neceſſe eſt: annisq; triginta duobus è noſtris, Arabes tres & triginta numerant; ſicque illorum numerus ſupra noſtrum excreſcit, eo amplius, quo longius à principio præceſſum eſt.

Ea prima difficultas eſt annos Arabum cum noſtris comparandi, deinde promptū nō eſt Mauricæ computationis initium, primamque originem inuenire, argumento eſt nulla in re magis auctorum opinionones diſcrepare, quàm eorum annorum initio deſignando, quas hoc loco compedio colligere, aut omnes, aut plurimos viſum eſt. Quidam ſalutis anno quingentefimo nonageſimo ſecūdo Maurorum computationem inchoant. Ioannes Barrus Luſitanus ſcriptor, quing. nonageſimo tertio. Ramuſius Auicennæ interpres, & Campanus in cōputo maiori, quin. nonageſimo quarto. Ludouic⁹ Marmor in Africana hiftoria, annū deſignat ſexcen. tertium decimum. Garibaius Cāber ſexcen. quartum decimum. Vaſæus 617. Iſidorus Pacenſis, qui proxima ætate poſt Hiſpaniæ

excidium scripsit, sexcen. octauum decimum. Hunc sequitur Rodericus Toletanus in historia de Arabibus. Verusti annales Compostellani & Complutenfes, cum Mahomete vaticinatum aiunt æra sexce. quing. sexta, eodem tendunt. Tum additio ad Biolarensis chronicum cum 7. anno Heraclij Imperatoris cepisse Mahometem ait. Mercator, Onuphrius, & Genebrardus anno sexcen. vigesimo primo aiunt. Rex Alfonso, Rodericus Toletanus in Gotthorum historia, anno sexcentesimo vigesimo secundo. Consentiant Ioannes Lucidus, Didacus Couarruias in varijs resolutionibus. Præterea Annales Toletani antè trecentos annos conscripti, atq; in archiuis Toletani senatus cum fide seruati, die Iouis Idibus Iulij annos Arabum cepisse aiunt, æra sexcentesima sexagesima, nempe anno Christi sexcentesimo vigesimo secundo. Finis non sit omnium opiniones recensendi. Palmarius & Alfonso Burgensis anno 623. inchoant Arabum annos. Sabellicus sexcen. vigesimo sexto. Sic nobilium authorum in re vna opiniones variant. Tantæ varietatis hanc fuisse causam suspicabar. Sua quisque scriptor ætate sciscitabatur à Mauris, e quotum ipsi eo tempore annum numerarent: deinde inscitia eorum annorum inæqualitatis, comparationisque cum nostris, retro conuersa ratione diuersa principia inueniebant, eo priora, quo à posteriori ipsi tempore rationem subducere ceperant. Sed & Historicis Hispanis, vt septimo Heraclij Imperatoris anno Arabum computatione inchoarent eam ferè extitisse causam arbitrabar quoto anno Arabum oppressa fuerit Hispania à barbara gente, & immani, celebre erat, cunctisque manifestum. Tertium nempe & nonagesimum Arabum annum ij numerabant, quibus venisse in Hispaniam Mauros erat persuasum, salutis anno septingentesimo vndecimo. Alij annum Arabum nonagesimum sextum ad-

scribebant, quo anno Rodericus Rex acie superatus, oppressa euerisq; Hispania est. Inde retro conuersa ratione, atque vtrisque annis exæquatis, quod vitandum illis erat, ad annum Christi sexcentimum octauum decimum computando perueniunt, eumque in Arabum computatione primum esse existimantes, viri antiquitate & eruditionis opinione nobiles, quosdam ex posterioribus, quibus pro ratione priorum auctoritas erat, in eandem opinionem miserunt.

Anno, quo hæc scribebamus, mil. quing. octog. quarto ipsis Ianuarij Idibus, completo Arabum anno, atq; euoluto nong. nonagesimo primo, annus proximus inchoatus est 692. Ab eo die singulis superioribus annis lunæ exortum obseruauimus magna cura atque studio, inuenimusq; Arabicæ computationis initium, anno Christi sexcen. vigesimo secundo sumendum Idibus Iulij argumento veritatis, cum antiquos historicos videamus, (nam posterioribus cura nõ fuit hæc subtilius perferuari) cum hac nostra ratione cõsentire, vbi annum Christi aliquem cum Arabum anno comparant. Consentiant tabulae, lapidum inscriptiones, alia monumenta Mauricæ antiquitatis: quibus vtrique anni adscripti sunt. Porro mensium annorumq; lunarij principia designamus, non coniunctiones veras secuti, quod astrologi faciunt, neque lunæ exortum, cum oculis apparet: sed mediam coniunctionem, ad medium luminarium motum directam: quam Arabum computatio obseruat, parum discrepantem ab alijs.

De Cyclo Arabum.

Cyclo lunaris Arabum annis triginta finitur, in quo numero anni omnino vndecim intercalares sunt, vno die maiores alijs, nimirum anni communes dies habent trecent. quinquaginta quatuor, intercalares dies trec. quinquaginta quinque. Nam

cum

cum annu Arabes duodecim lunationibus finiant, lunæ cuique tribuat dies 29. horas 12. & ex partibus horæ 1080. partes 793. siue minuta Iudaica, deducta ratione totus annus duodecimque lunæ, dies continet 354. horas octo, minuta Iudaica 864. quæ minuta si ad Astrologica reducantur, continent præcise minuta 48. quibus tunc horis, tunc minutis consumendis, certis annis ex intervallo adijcitur vnus dies hoc ordine & methodo. Cum ultra duodecim horas incrementum fuerit, dies vnus adijcitur sic. 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. 21. 24. 26. 29. intercalares sunt, reliqui communes. Neque ultra trigesimalum præcedit, quonia tot anni horæ illæ, & minuta penitus consumuntur. Ceterum in eandem feriam antè septem. cyclos decurfos non recurrit, nimirum annos ducentos decem. Itaque si primus Arabum annus in feriam quintam incidit, quod nos sequimur magnorum virorum auctoritate, anni etiam 211. 421. 631. initium in eandem feriam quintam incurrit, non tamen in eundem mensis diem. Cõmunicissimus enim hic annus est, neque facile cum nostro anno redit in gratiam. Omnino anni triginta tres Arabum, continent annos nostros triginta duos, dies sex, minuta sex. Ita si annus primus Hegiræ cepit Iulij mensis quinta decima die, annus trigentesimus quartus incipiet sexto post die, nempe Iulij die vigesima prima. Porro in annis intercalariis dies vnus ille adijcitur mensi vltimo, qui cum in annis communibus dies contineat viginti nouem, in intercalariis continet dies triginta. Et initium annorum triginta, sex primi cycli, à primo Arabum anno sumi debet, & deinceps, ne te lector eius rei ignoratio fallat.

Veterum & recentium testimonia à nostraratione non discrepantia.

622.

Annales Toletani antè trecentos

amplius annos conscripti, de Arabum computatione sic habent, paucis mutatis: *Mauricæ computationis initium fuit die Iouis Iulij die quinta decima, quo tempore ab ara, dicta computatio sexcentesimo sexagesimum annum numerabat, anno Christi sexcentesi. vigesimo secundo.* Porro à Mahometis peregrinatione initium sumitur, postquam vaticinium confinxit, decessit decimo post anno, ætatis sexagesimo tertio.

Rex Alfonso in præfatione legum, quas partitas dixit, anno salutis mil. ducent. quinquagesimo secundo Kalendis Iulij, quo die pridie defuncto patre regnare ipse cepit, annos Arabum Romanos, (hoc est) nostris æquales, numerat sexcent. viginti nouem, dies præterea trecentos & vnum. Nimirum subducta ratione annos Arabum inchoauit, anno Christi sexcen. vigesimo secundo, sed nonis Augusti, falsus proculdubio, nisi numeri sunt vitiosi: nam eo die Lunæ cõiunctio cum Sole non fuit.

Iosephus Scaliger lib. VII. de emendat. temporum, Hebraici computi compedium affert, in eo ab exordio mundi ad æram Ismaelitarum, anni numerantur 4382. ex quibus si demas annos 3760. quos Iudæi numerant ab initio mundi vsque ad Christum, relinquentur anni sexcenti viginti duo.

Idem Scaliger libro secundo de emendat. temporum, contendit annum Hegiræ primum incepisse Iulij mensis die sexta decima, feria sexta, de anno non discrepat. Fatetur tamen Alfonso tabulas & Albategnij vnum diem demere, quod nos eorum auctoritate sequimur: tamen ratio Scaligeri magis cõuenire videtur cum initijs annorum, quæ Mauri hac tempestate quidem sequuntur, Si cui id magis placuerit, ad nostram rationem omnibus annis diem vnum adijciat, neque alia mutatione opus erit.

Ec 4

681.

681

Idorus Pacensis Episcopus chronico ante 800. annos scripsit. Is multoptim opinionem secutus, annos Arabum numerare incipiens ab anno 618. nimirum Heraclij imperij 7. primis Arabum annis numerandis aberrat. Idei nescio quo modo viciniore etati suae annos recta ratione computat, ab aera 718. qua annum Arabum 62. incidere ait, mirabili constantia rectae supputationis usque ad chronici finem. Ita annum Christi septing. vndecimum, fuisse ait Arabum nonagesimum secundum, sed paulo post ait, annum Christi septing. duodecimum fuisse Arabum nonagesimum quartum, deinde ad finem chronici, annum Christi septingentesimum quinquagesimum, ait fuisse Arabum annum centesimum trigessimum tertium.

714.

Rodericus in historia Gotthorij, victum Rodericum regem affirmat, aera septing. quinquagesima secunda, hoc est, anno Christi 714. quinto idus mensis Ravel, die Dominico. Quidam eum mensem, Septembrem interpretantur, falso tamen, cum mensis Ravel eo anno coeperit Iunij die septimo decimo. Quid autem commercij habeant, cum Arabum mensibus Idus? quin eo anno dies Dominicus quarto Idus Iunias fuit, tum octavo Idus Iulias.

725.

Rodericus ait, Ifcamum Miramolinum in Africa imperare cepisse anno Arabum centesimo septimo. Ex alijs historijs perspicitur, cum esse annum Christi septing. vigesimum quintum.

736.

Historia generalis Alfonsi Regis, cognomento Sapientis 3. p. ca. 4. annum Christi septin. trigessimum sextum, Arabum fuisse ait cent. octauum decimum. Quae nescio quo modo hoc loco verum sequuta, caeteris omnibus aberrat: planeque hallucinatur eius

auctor, in eundem, cum pteritque alijs, errorem prolapsus.

764.

Rasis Arabs, Hispanicae historiae scriptor satis antiquus, quippe anno Arabum trecentesimo trigesimo sexto scribere se ait, (hoc est) anno Christi nong. septuagesimo sexto, si vera est nostra computatio. Is annu Christi 764, ait esse Arabum 138. puro legendum 148. & pleraque in hoc Auctore iniuria temporis sunt vitata, vix ut intelligi possint.

852.

Abderramanus, eo nomine secundus Cordubae Rex, defunctus est anno Christi 852. ut certa ratione colligitur ex Eulogij Martyris Cordubensis memoriali Sanctorum, lib. II. c. XVI. & Alvaro in ipsius Eulogij vitis annus Roderico Toletano, in historia de Arabibus, fuit Arabum ducentessimus trigessimus octauus.

854.

Aluarus in indiculo luminoso l. 1. annos Arabum cum nostris comparat, ait: *Siquidem in hoc incarnationis Dominicae anno octingentesimo quinquagesimo quarto, & aera qua currit Caesaris octingentesima nonagesima secunda, anni Arabum lunares computantur ducenti quadraginta.* Haec tenus quidem recte, quod vero subiicit (*solares eorum anni ducunt viginti novem, ex qua summa superant solares vndecim annis*) in eo error est, ac legi potius debet, *Solares eorum anni ducunt triginta duo. Ex qua summa superant solares octo anni.*

883.

Alueldese Chronicon anno Christi 883. numerat Arabum annos ducentos septuaginta. Fuit id Chronico scriptum ante septingentos circiter annos, eoque praecipua auctoritate inter Hispanicae monumenta vetustatis, quod vero addit, eum annum post captam Hispaniam fuisse 169. ponendum puro, centesimum quinquagesimum nonum.

976.

Rasis Arabs librum suum scripsit Dalharab Miramolino, qui regnare

gnare coepit anno Arabum 366. Resendius epistola ad Quetredium ait, fuisse eum annum Christi 990. errore ductus eum multis alijs: Tu dic, fuisse nongent. nonagesimum sextum,

1085.

Rodericus in historia de Arabibus, Toletum captam fuisse a Christianis ait, anno Arabum 477. Plerique sentiunt eum historia de Petri, Castellae Regis, rebus, anno secundo id contigisse, anno Christi 1085. mensis Maij die vigesima quinta.

1135.

Auerrois, Aristorelis explanatur 2. lib. de caelo, text. III. scribere se ait, anno Hegirae quingentesimo trigesimo, hoc est, anno Christi 1135. quo tempore eum vixisse ex alijs historijs constat.

1160.

Ioseph Scaliger l. 2. de emendat. temporum, de cyclo Hagarenorum, annum Arabum 555. inchoat anno Christi 1160. Ianuarij die duodecimo. Nos diem vndecimum apponimus in anno & mense consentientes.

1259.

Toleti, eo ponte cui Alcatarae nomen est, in scriptio celebris extat lingua Hispanorum vulgari, in lapide incisa, quam hoc loco verbis Latinis subiicidam duximus, detractis tantum quibusdam Maurorum nominibus proprijs: *Anno Christi 1258. magnum aquarum diluuium fuit, ante mensem Augustum cepit, desinit die Iouis, vigesima sexta Decembris. Inflatu suu in igni damno terras inudarunt, ac praesertim in Hispania plerique pontes euersti: inter alios magna huius pontis pars, quem Alafus, Mahomadis Alamerij filius, Toleti praefectus, nomine Almanforis Habaamiri Mahomadis construxerat, opere absoluto, anno Arabum 537. Postmodum Alfonso, Ferdinandi Regis & Beatricis filius, Castella, Toleti, Legionis, Caleciae, Hispanis, Cordubae, Murciae, Giennij, Biariae, Pacis Augustae, Algarbij Rex, instaurandum, reificendumq. curauit. Absolutum est o-*

pus octavo regni anno, Christi 1259. quo anno aera Caesaris erat 1297. Alexandri 1660. Moysis 2651. Maurorum 657.

1346.

Granata supra arcis Alhambrae portam, in scriptio legitur Arabicis litteris, in leui marmore: qua illud opus significatur perfectum fuisse ab Abulhagiro Rege, mensis Maulud die vigesimo septimo, anno Arabum septing. quadragesimo septimo. Errat in Africana historia, qui eum annum Christi esse ait, 1338.

1382.

A Ioanne, primo Castellae Rege, ad Aegypti Sulthanum legati, Leonis Armeniae Regis liberandi causa, voti compotes ipsi Armeno comites, a Sulthano ad suum Regem litteras attulerunt, salutis anno 1383. uti in historia de rebus ab ipso Ioanne Rege gestis continetur, datas anno Arabum 784. mensis Rageb die 21. quem diem historicus incidere ait, in 29. Septembris. quae omnia mirifice & praecise in annum 1382. conueniunt, quo anno necesse est eas literas fuisse in Aegypto scriptas.

1397.

Henrici eo nomine tertij, Castellae Regis, historiae additiones nonnullae, incerto auctore, adijciuntur ad calcem. In ijs additionibus annorum Arabum computatio, & comparatio eorum cum annis ab ortu Christi, huic nostrae exacte respondet. Itaque annum Christi 1397. Arabum fuisse ait, 799. quam rationem sequitur annis consequentibus, usque ad initium anni 1407. quod ait incidere in annum Arabum octingentesimum nonum.

1446.

Iosephus Scaliger libr. 3. de emendat. temp. anno Christi 1446. ponit, inchoare annum Hegirae 850. die vigesima nona Martij, feria tertia, cyclo solis vigesimo septimo.

1514.

Ioannes Leo in descriptione Africae p. 2. anno Arabum 923. numerat annum Christi 1514. nescio quoc errore lapsus, tum hoc loco, tum plerisque alijs, vbi eumque annos Arabum cum nostris comparat, vir alioqui diligens & attentus, eximiaque cognitione rerum Mauricarum, quibus à prima ætate imbutus fuit: nam maior natu ad nostra sacra trāsijt, Maurica superstitione abiurata.

1540.

Ioannes Campanus in computo maiori affirmat, annum Christi mil. quing. quadragesimum, fuisse Arabum annum nong. quadragesimum septimum.

1547.

Solimanus Turca anno 1547, scripsit ad Ferdinandum Romanorum Regem, de inducijs in quinquenniū sancitis, quæ literæ adscriptum habebant Mahometis annum 954. Michaël Beuterus in Ephemeride ad nonum Kalen. Maij. Tu vide, an hæc ratio cum nostris tabulis consentiat.

1566.

Solimanus idem Turcarum Imperator, castrum ad Segerum Hungariæ arcem positus, ex morbo obiit anno salutis 1566. die vigesimo secundo Septembris. Is annus in Selimi successoris literis ad Epidaurios, quæ extant apud Natalem Comitem lib. 16. suarum historiarum, Mahometis esse dicitur 974. Quo loco Natalis eius computationis Turcicæ initium facit, anno Christi 592. Eodem ductus cum multis errore, utrosque annos exæquavit.

1582.

Anno Christi 1582. decem dies Octobris sunt detracti, iussu Gregorij XIII. Pontificis Maximi, solstitijs & æquinoctijs ad veteres sedes, vade deflexerant, reuocandis, ea causa duo Arabum anni 990. & 991. idem initium habent, Ianuarij diem 24. Ioseph Scaliger libr. 2. de emendat. temp. agens de cyclo Hagarenorum, anno Christi 1582. ait cepisse annum Hegiræ 990. Ianuarij die vigesimo quinto. Nos detraximus vnus diem.

1585.

Campsinus Iudæus Trentesenio, ab amico de ratione Arabica annorum rogatus, respondit, Kalendas Ianuarij anno salutis 1585. qui dies Veneris fuit, incidisse in diem nonum mensis Maharam, anni Arabum nong. nonagesimi quarti. quæ mirifice conueniunt cum nostra ratione, additis tantum decem diebus, quos Gregorius Pontifex dempsit. Africa ex veteri instituto numerare pergit.

1588.

Dux Maurus, Profugus ex Africa, cum Talauere regijs sumptibus vitam sustentaret in Carpetanis, rogatus idibus Martij, salutis anno 1588. ecquotum annum Mauri numerarent: annos esse decurios respondit 995. menses tres, dies septem decem. nimirum annum 996. inchoauerant ipsi die trigesimo Nouembris, anni miliesimi quingentesimi octogesima septimi. Quod & nos in tabulis posuimus.

(.)

AERA

AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabū	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
660	622	15. Iulij feri. 5.	1		651	23. Augusti	31
	623	4. Iulij	2	690	652	11. Augusti	32
	624	23. Iunij	3		653	1. August.	33
	625	12. Iunij	4		654	21. Iulij	34
	626	1. Iunij	5		655	10. Iulij	35
	627	22. Maij	6		656	29. Iunij	36
	628	10. Maij	7		657	18. Iunij	37
	629	30. Aprilis	8		658	8. Iunij	38
	630	19. Aprilis	9		659	28. Maij	39
	631	8. Aprilis	10		660	16. Maij	40
670	632	28. Martij	11		661	6. Maij	41
	633	17. Martij	12	780	662	25. Aprilis	42
	634	6. Martij	13		663	14. Aprilis	43
	635	24. Februarij	14		664	3. Aprilis	44
	636	13. Februarij	15		665	23. Martij	45
	637	1. Februarij	16		666	12. Martij	46
	638	22. Ianuarij	17		667	2. Martij	47
	639	11. Ianuarij	18		668	19. Februarij	48
	639	1. Ianuarij	19		669	8. Februarij	49
	640	20. Decembr.	20		670	28. Ianuarij	50
	641	9. Decemb.	21		671	17. Ianuarij	51
680	642	29. Nouemb.	22	710	672	7. Ianuarij	52
	643	18. Nouemb.	23		672	26. Decembr.	53
	644	6. Nouemb.	24		673	15. Decemb.	54
	645	27. Octobr.	25		674	5. Decemb.	55
	646	16. Octob.	26		675	24. Nouembr.	56
	647	6. Octob.	27		676	13. Nouemb.	57
	648	24. Septemb.	28		677	2. Nouembr.	58
	649	13. Septemb.	29		678	22. Octobris	59
	650	3. Septemb.	30		679	12. Octobr.	60

AEra Caſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Caſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabum
	680	30. Septembr.	61		709	8. Nouemb.	91
	681	19. Septembr.	62		710	28. Octobris	92
720	682	9. Septemb.	63		711	18. Octobr.	93
	683	29. Auguſti	64	730	712	6. Octobr.	94
	684	17. Auguſt.	65		713	25. Septemb.	95
	685	7. Auguſt.	66		714	15. Septemb.	96
	686	27. Iulij	67		715	4. Septemb.	97
	687	17. Iulij	68		716	24. Auguſti	98
	688	5. Iulij	69		718	13. Auguſti	99
	689	24. Iunij	70		719	2. Auguſt.	100
	690	14. Iunij	71		720	23. Iulij	101
	691	3. Iunij	72		721	11. Iulij	102
730	692	22. Maij	73	760	722	30. Iunij	103
	693	12. Maij	74		723	20. Iunij	104
	694	1. Maij	75		724	9. Iunij	105
	695	20. Aprilis	76		725	28. Maij	106
	696	9. Aprilis	77		726	18. Maij	107
	697	29. Martij	78		727	7. Maij	108
	698	19. Martij	79		728	27. Aprilis	109
	699	8. Martij	80		729	15. Aprilis	110
	700	25. Februarij	81		730	4. Aprilis	111
	701	14. Februarij	82		731	25. Martij	112
740	702	3. Februarij	83	770	732	14. Martij	113
	703	23. Ianuarij	84		733	2. Martij	114
	704	13. Ianuarij	85		734	20. Februarij	115
	704	1. Ianuarij	86		735	9. Februarij	116
	705	22. Decembr.	87		736	30. Ianuarij	117
	706	11. Decembr.	88		737	19. Ianuarij	118
	707	30. Nouemb.	89		738	7. Ianuarij	119
	708	19. Nouemb.	90		739	28. Decembr.	120

AEra Caſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Caſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabum
	738	17. Decemb.	121		768	25. Ianuarij	151
	739	5. Decemb.	122		769	13. Ianuarij	152
	740	25. Nouemb.	123		770	3. Ianuarij	153
	741	14. Nouemb.	124		770	23. Decembr.	154
780	642	3. Nouemb.	125		771	12. Decemb.	155
	743	24. Octob.	126	810	772	1. Decemb.	156
	744	12. Octobr.	127		773	20. Nouemb.	157
	745	2. Octobr.	128		774	10. Nouemb.	158
	746	21. Septemb.	129		775	30. Octobr.	159
	747	10. Septembr.	130		776	18. Octobris	160
	748	30. Auguſti	131		777	8. Octob.	161
	749	19. Auguſt.	132		778	27. Septemb.	162
	750	8. Auguſt.	133		779	16. Septembr.	163
	751	29. Iulij	134		780	5. Septembr.	164
790	752	17. Iulij	135		781	25. Auguſti	165
	753	6. Iulij	136	820	782	14. Auguſt.	166
	754	26. Iunij	137		783	4. Auguſti	167
	755	15. Iunij	138		784	23. Iulij	168
	756	4. Iunij	139		785	13. Iulij	169
	757	24. Maij	140		786	2. Iulij	170
	758	13. Maij	141		787	21. Iunij	171
	759	3. Maij	142		788	10. Iunij	172
	760	21. Aprilis	143		789	30. Maij	173
	761	10. Aprilis	144		790	19. Maij	174
800	762	31. Martij	145		791	9. Maij	175
	763	20. Martij	146	830	792	27. April.	176
	764	9. Martij	147		793	17. April.	177
	765	26. Februarij	148		794	6. April.	178
	766	15. Februarij	149		795	26. Martij	179
	767	5. Februarij	150		796	15. Martij	180

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chrifti		Anni Arabum
	797	4. Martij	181		826	12. April.	211
	798	21. Februarij	182		827	1. April.	212
	799	11. Februarij	183		828	21. Martij	213
	800	31. Januarij	184		829	10. Martij	214
	801	19. Januarij	185		830	27. Februarij	215
	802	9. Januarij	186		831	17. Februarij	216
840	802	29. Decemb.	187	870	832	6. Februarij	217
	803	19. Decemb.	188		833	26. Januarij	218
	804	7. Decemb.	189		834	15. Januarij	219
	805	26. Nouemb.	190		835	4. Januarij	220
	806	16. Nouemb.	191		835	25. Decembr.	221
	807	6. Nouemb.	192		836	13. Decemb.	222
	808	24. Octob.	193		837	2. Decemb.	223
	809	14. Octobr.	194		838	22. Nouemb.	224
	810	3. Octobr.	195		839	11. Nouemb.	225
	811	22. Septemb.	196		840	30. Octobr.	226
850	812	11. Septembr.	197		841	20. Octobris	227
	813	11. Augufti	198	880	842	9. Octob.	228
	814	21. Auguft.	199		843	29. Septemb.	229
	815	10. Auguft.	200		844	17. Septembr.	230
	816	29. Iulij	201		845	6. Septembr.	231
	817	19. Iulij	202		846	27. Augufti	232
	818	8. Iulij	203		847	16. Auguft.	233
	819	27. Iunij	204		848	4. Augufti	234
	820	16. Iunij	205		849	25. Iulij	235
	821	6. Iunij	206		850	14. Iulij	236
860	822	26. Maij	207		851	4. Iulij	237
	823	15. Maij	208	890	852	22. Iunij	238
	824	3. Maij	209		853	11. Iunij	239
	825	23. Aprilis	210		854	1. Iunij	240

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chrifti		Anni Arabum
	855	21. Maij	241		884	28. Iunij	271
	856	9. Maij	242		885	17. Iunij	272
	857	29. Aprilis	243		886	7. Iunij	273
	858	18. April.	244		887	27. Maij	274
	859	7. Aprtl.	245		888	15. Maij	275
	860	27. Martij	246		889	5. Maij	276
	861	16. Martij	247		890	24. Aprilis	277
900	862	6. Martii	248		891	14. April.	278
	863	23. Februarij	249	920	892	2. April.	279
	864	12. Februarij	250		893	22. Martij	280
	865	1. Februarij	251		894	12. Martij	281
	866	21. Januarij	252		895	1. Martij	282
	867	10. Januarij	253		896	18. Februarij	283
	867	31. Decemb.	254		897	7. Februarij	284
	868	19. Decemb.	255		898	27. Januarij	285
	869	8. Decemb.	256		899	16. Januarij	286
	870	28. Nouemb.	257		900	6. Januarij	287
	871	17. Nouemb.	258		900	25. Decembr.	288
910	872	6. Nouemb.	259		901	15. Decemb.	289
	873	26. Octobr.	260	940	902	4. Decemb.	290
	874	15. Octobr.	261		903	23. Nouemb.	291
	875	5. Octobr.	262		904	12. Nouemb.	292
	876	23. Septemb.	263		905	1. Nouemb.	293
	877	12. Septembr.	264		906	21. Octobr.	294
	878	2. Septemb.	265		907	11. Octobris	295
	879	22. Augufti	266		908	29. Septemb.	296
	880	11. Auguft.	267		906	19. Septembr.	297
	881	31. Iulij	268		910	8. Septembr.	298
920	882	20. Iulij	269		911	23. Auguft.	299
	883	10. Iulij	270	950	912	17. Augufti	300

AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabum
	913	6. Augusti	980	942	14. Septemb.
	914	25. Julij		943	3. Septembr.
	915	16. Julij		944	23. August.
	916	4. Julij		945	12. Augusti
	917	23. Junij		946	1. Augusti
	918	13. Junij		947	22. Julij
	919	2. Junij		948	10. Julij
	920	22. Maij		949	30. Junij
	921	11. Maij		950	19. Junij
960	922	30. Aprilis		951	8. Junij
	923	20. April.	990	952	28. Maij
	924	8. April.		953	17. Maij
	925	28. Martij		954	6. Maij
	926	18. Martij		955	26. Aprilis
	927	7. Martij		956	14. April.
	928	24. Februarij		957	3. April.
	929	13. Februarij		958	24. Martij
	930	2. Februarij		959	13. Martij
	931	23. Ianuarij		960	2. Martij
970	932	12. Ianuarij		961	19. Februarij
	932	31. Decemb.	1000	962	8. Februarij
	933	21. Decemb.		963	29. Ianuarij
	934	10. Decemb.		964	18. Ianuarij
	935	29. Nouemb.		965	6. Ianuarij
	936	18. Nouemb.		965	27. Decembr.
	937	7. Nouemb.		966	16. Decemb.
	938	28. Octobr.		967	6. Decemb.
	939	17. Octobr.		968	24. Nouemb.
	940	5. Octobr.		969	13. Nouemb.
	941	25. Septemb.		970	3. Nouemb.

AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabum
	971	23. Octobr.		1000	30. Nouemb.
1010	972	11. Octobr.		1001	19. Nouemb.
	973	1. Octobr.	1040	1002	9. Nouemb.
	974	20. Septemb.		1003	29. Octob.
	975	9. Septemb.		1004	17. Octobr.
	976	29. August.		1005	7. Octobris
	977	18. August.		1006	26. Septemb.
	978	8. Augusti		1007	16. Septemb.
	979	28. Julij		1008	4. Septembr.
	980	16. Julij		1009	24. August.
	981	6. Julij		1010	14. Augusti
1020	982	25. Junij		1011	3. Augusti
	983	14. Junij	1050	1012	22. Julij
	984	3. Junij		1013	12. Julij
	985	23. Maij		1014	1. Julij
	986	12. Maij		1715	20. Junij
	987	2. Maij		1016	9. Junij
	988	26. Aprilis		1017	29. Majj
	989	10. April.		1018	19. Maij
	990	30. Martij		1019	8. Maij
	991	19. Martij		1020	26. Aprilis
1030	992	8. Martij		1021	16. April.
	993	25. Februarij	1060	1022	4. April.
	994	14. Februarij		1023	25. Martij
	995	4. Februarij		1024	14. Martij
	996	24. Ianuarij		1025	3. Martij
	997	13. Ianuarij		1026	21. Februarij
	998	2. Ianuarij		1027	10. Februarij
	998	22. Decemb.		1028	30. Ianuarij
	999	12. Decemb.		1029	19. Ianuarij

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1030	8. Januarij	421		1059	16. Februarij	451
	1050	28. Decemb.	422		1060	5. Februarij	452
	1031	18. Decemb.	423		1061	25. Januarij	453
1070	1032	6. Decembr.	424	1100	1062	14. Januarij	454
	1033	25. Nouemb.	425		1063	3. Januarij	455
	1034	15. Nouemb.	426		1063	24. Decemb.	456
	1035	4. Nouemb.	427		1064	12. Decembr.	457
	1036	24. Octobr.	428		1065	2. Decemb.	458
	1037	13. Octobr.	429		1066	21. Nouemb.	459
	1038	2. Octobr.	430		1067	10. Nouemb.	460
	1039	22. Septemb.	431		1068	30. Octob.	461
	1040	10. Septemb.	432		1069	19. Octobr.	462
	1041	30. August.	433		1070	8. Octobris	463
1080	1042	20. August.	434		1071	28. Septemb.	464
	1043	9. Augusti	435	1110	1072	16. Septemb.	465
	1044	28. Iulij	436		1073	5. Septembr.	466
	1045	18. Iulij	437		1074	26. August.	467
	1046	7. Iulij	438		1075	15. Augusti	468
	1047	27. Iunij	439		1076	4. Augusti	469
	1048	15. Iunij	440		1077	24. Iulij	470
	1049	4. Iunij	441		1078	13. Iulij	471
	1050	25. Maij	442		1079	3. Iulij	472
1090	1051	14. Maij	443		1080	21. Iunij	473
	1052	2. Maij	444		1081	10. Iunij	474
	1053	22. Aprilis	445	1120	1082	31. Maij	475
	1054	11. April.	446		1083	20. Maij	476
	1055	1. April.	447		1084	9. Maij	477
	1056	20. Martij	448		1085	28. Aprilis	478
	1057	9. Martii	449		1086	17. April.	479
	1058	27. Januarij	450		1087	7. April.	480

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1088	26. Martij	481		1117	4. Maij	511
	1089	15. Martij	482		1118	23. Aprilis	512
	1090	5. Martij	483		1119	13. April.	513
	1091	22. Februar.	484		1120	1. April.	514
1130	1092	11. Februar.	485		1121	21. Martij	515
	1093	31. Januar.	486	1160	1122	11. Martij	516
	1094	20. Januar.	487		1123	28. Februar.	517
	1095	10. Januarij	488		1124	18. Februar.	518
	1095	30. Decemb.	489		1125	6. Februar.	519
	1096	18. Decemb.	490		1126	26. Januar.	520
	1097	8. Decemb.	491		1127	16. Januar.	521
	1098	27. Nouem.	492		1128	5. Januarij	522
	1099	16. Nouem.	493		1128	24. Decemb.	523
	1100	5. Nouemb.	494		1129	14. Decemb.	524
	1101	25. Octob.	495		1130	3. Decemb.	525
40	1102	14. Octob.	496		1131	22. Nouem.	526
	1103	4. Octob.	497	1170	1132	11. Nouem.	527
	1104	22. Septem.	498		1133	31. Octob.	528
	1105	12. Septemb.	499		1134	21. Octob.	529
	1106	1. Septemb.	500		1135	10. Octob.	530
	1107	21. Augusti	501		1136	28. Septemb.	531
	1108	10. Augusti	502		1137	18. Septemb.	532
	1109	30. Iulij	503		1138	7. Septemb.	533
	1110	19. Iulij	504		1139	27. Augusti	534
	1111	9. Iulij	505		1140	16. Augusti	535
1150	1112	27. Iunij	506		1141	5. Augusti	536
	1113	17. Iunij	507	1180	1142	26. Iulij	537
	1114	6. Iunij	508		1143	15. Iulij	538
	1115	26. Maij	509		1144	3. Iulij	539
	1116	15. Maij	510		1145	23. Iunij	540

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1146	12. Junij	541		1175	21. Julij	571
	1147	1. Junij	542		1176	9. Julij	572
	1148	21. Maij	543		1177	29. Junij	573
	1149	10. Maij	544		1178	18. Junij	574
	1150	29. Aprilis	545		1179	7. Junij	575
	1151	19. Aprilis	546		1180	27. Maij	576
1190	1152	7. Aprilis	547		1181	1. Maij	577
	1153	28. Martij	548	1220	1182	6. Maij	578
	1154	17. Martij	549		1183	25. Aprilis	579
	1155	6. Martij	550		1184	13. April.	580
	1156	24. Februar.	551		1185	3. April.	581
	1157	12. Februar.	552		1186	23. Martij	582
	1158	1. Februar.	553		1187	12. Martij	583
	1159	22. Iannar.	554		1188	1. Martij	584
	1160	11. Iannar.	555		1189	18. Februar.	585
	1160	30. Decemb.	556		1190	7. Februar.	586
	1161	20. Decemb.	557		1191	28. Iannar.	587
1200	1162	9. Decemb.	558	1230	1192	17. Iannar.	588
	1163	29. Nouem.	559		1193	6. Iannarij	589
	1164	17. Nouem.	560		1193	26. Decemb.	590
	1165	6. Nouemb.	561		1194	15. Decemb.	591
	1166	27. Octob.	562		1195	5. Decemb.	592
	1167	16. Octob.	563		1196	23. Nouem.	593
	1168	4. Octob.	564		1197	12. Nouem.	594
	1169	24. Septem.	565		1198	2. Nouemb.	595
	1170	13. Septemb.	566		1199	22. Octob.	596
	1171	3. Septemb.	567		1200	11. Octob.	597
1210	1172	22. Augusti	568		1201	30. Septemb.	598
	1173	11. Augusti	569	1240	1202	19. Septemb.	599
	1174	1. Augusti	570		1203	9. Septemb.	600

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1204	28. Augusti	601		1233	6. Octob.	631
	1205	17. Augusti	602		1234	25. Septemb.	632
	1206	7. Augusti	603		1235	15. Septemb.	633
	1207	27. Julij	604		1236	3. Septemb.	634
	1208	15. Julij	605		1237	23. Augusti	635
	1209	5. Julij	606		1238	13. Augusti	636
	1210	24. Junij	607		1239	2. Augusti	637
	1211	14. Junij	608		1240	22. Julij	638
1250	1212	2. Junij	609		1241	11. Julij	639
	1213	22. Maij	610	1280	1242	30. Junij	640
	1214	12. Maij	611		1243	20. Junij	641
	1215	1. Maij	612		1244	8. Junij	642
	1216	19. Aprilis	613		1245	28. Maij	643
	1217	9. Aprilis	614		1246	18. Maij	644
	1218	29. Martij	615		1247	7. Maij	645
	1219	18. Martij	616		1248	25. Aprilis	646
	1220	7. Martij	617		1249	15. April.	647
	1221	24. Februarij	618		1250	4. April.	648
1260	1222	14. Februar.	619		1251	25. Martij	649
	1223	3. Februar.	620	1290	1252	13. Martij	650
	1224	23. Iannar.	621		1253	2. Mar.	651
	1225	12. Iannar.	622		1254	20. Februar.	652
	1225	1. Iannar.	623		1255	9. Februar.	653
	1226	21. Decemb.	624		1256	29. Iannar.	654
	1227	11. Decemb.	625		1257	18. Iannar.	655
	1228	29. Nouem.	626		1258	7. Iannarij	656
	1229	19. Nouemb.	627		1258	28. Decemb.	657
	1230	8. Nouemb.	628		1259	17. Decemb.	658
	1231	28. Octob.	629		1260	5. Decemb.	659
1270	1232	17. Octob.	630		1261	25. Nouem.	660

AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
1300	1262	14. Nouem.	661		1291	23. Decemb.	691
	1263	3. Nouemb.	662	1330	1292	11. Decemb.	692
	1264	23. Octob.	663		1293	1. Decemb.	693
	1265	12. Octob.	664		1294	20. Nouem.	694
	1266	1. Octob.	665		1295	9. Nouemb.	695
	1267	21. Septemb.	666		1296	29. Octob.	696
	1268	9. Septemb.	667		1297	18. Octob.	697
	1269	30. Augusti	668		1298	8. Octob.	668
	1270	19. Augusti	669		1299	27. Septemb.	699
	1271	8. Augusti	670		1300	15. Septemb.	700
1310	1272	28. Iulij	671		1301	5. Septemb.	701
	1273	17. Iulij	672	1340	1302	25. Augusti	702
	1274	6. Iulij	673		1303	14. Augusti	703
	1275	26. Iunij	674		1304	3. Augusti	704
	1276	14. Iunij	675		1305	23. Iulij	705
	1277	3. Iunij	676		1306	12. Iulij	706
	1278	24. Maij	677		1307	2. Iulij	707
	1279	13. Maij	678		1308	20. Iunij	708
	1280	2. Mai	679		1309	10. Iunij	709
	1281	21. Aprilis	680		1310	30. Maij	710
1320	1282	10. Aprilis	681		1311	19. Maij	711
	1283	31. Martij	682	1350	1312	8. Maij	712
	1284	19. Martij	683		1313	27. Aprilis	713
	1285	8. Martij	684		1314	16. April.	714
	1286	26. Februarij	685		1315	6. April.	715
	1287	15. Februar.	686		1316	25. Martij	716
	1288	4. Februar.	687		1317	15. Martij	717
	1289	24. Januar.	688		1318	4. Mar.	718
	1290	13. Januar.	689		1319	21. Februar.	719
	1291	3. Ianuarij	690		1320	10. Februar.	720

AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1321	30. Januar.	721		1350	10. Martij	751
1360	1322	19. Januar.	722		1351	27. Februar.	752
	1323	9. Januari.	723	1390	1352	17. Februar.	753
	1324	29. Decemb.	724		1353	5. Februar.	754
	1325	17. Decemb.	725		1354	25. Januar.	755
	1326	7. Decemb.	726		1355	15. Januar.	756
	1327	26. Nouem.	727		1356	4. Januar.	757
	1328	16. Nouem.	728		1356	24. Decemb.	758
	1329	4. Nouemb.	729		1357	13. Decemb.	759
	1330	24. Octob.	730		1358	2. Decemb.	760
	1331	14. Octob.	731		1359	22. Nouem.	761
1370	1332	3. Octob.	732		1360	10. Nouemb.	762
	1333	21. Septemb.	733		1361	30. Octob.	763
	1334	11. Septemb.	734	1400	1362	20. Octob.	764
	1335	31. Augusti	735		1363	9. Octob.	765
	1336	20. Augusti	736		1364	27. Septemb.	766
	1337	9. Augusti	737		1365	17. Septemb.	767
	1338	29. Iulij	738		1366	6. Septemb.	768
	1339	19. Iulij	739		1367	27. Augusti	769
	1340	8. Iulij	740		1368	15. Augusti	770
	1341	26. Iunij	741		1369	4. Augusti	771
1380	1342	16. Iunij	742		1370	25. Iulij	772
	1343	5. Iunij	743		1371	14. Iulij	773
	1344	25. Maij	744	1410	1372	2. Iulij	774
	1345	14. Maij	745		1373	22. Iunij	775
	1346	3. Maij	746		1374	11. Iunij	776
	1347	23. Aprilis	747		1375	1. Iunij	777
	1348	12. Aprilis	748		1376	20. Maij	778
	1349	31. Martij	749		1377	9. Maij	779
	1350	21. Martij	750		1378	29. Aprilis	780

AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1379	8. Aprilis	781		1408	26. Maij	811
	1380	6. Aprilis	782		1409	15. Maij	812
	1381	27. Martij	783		1410	5. Maij	813
1420	1382	16. Martij	784		1411	24. Aprilis	814
	1383	5. Martij	785	1450	1412	12. Aprilis	815
	1384	3. Februar.	786		1413	3. Aprilis	816
	1385	1. Februar.	787		1414	22. Martij	817
	1386	1. Februarij	788		1415	12. Martij	818
	1387	21. Ianuar.	789		1416	1. Martij	819
	1388	10. Ianuar.	790		1417	17. Februar.	820
	1388	10. Decemb.	791		1418	7. Februar.	821
	1389	19. Decemb.	792		1419	27. Ianuar.	822
	1390	8. Decemb.	793		1420	16. Ianuar.	823
	1391	28. Nouem.	794		1421	5. Ianuar.	824
1430	1392	16. Nouem.	795		1422	25. Decemb.	825
	1393	5. Nouemb.	796	1460	1423	14. Decemb.	826
	1394	26. Octob.	797		1424	4. Decemb.	827
	1395	15. Octob.	798		1425	22. Nouem.	828
	1396	4. Octob.	799		1426	12. Nouemb.	829
	1397	23. Septemb.	800		1427	1. Nouemb.	830
	1398	12. Septemb.	801		1428	21. Octob.	831
	1399	2. Septemb.	802		1429	10. Octob.	832
	1400	21. Augusti	803		1430	29. Septemb.	833
	1401	10. Augusti	804		1431	18. Septemb.	834
1440	1402	31. Iulij	805		1432	8. Septemb.	835
	1403	20. Iulij	806	1470	1433	27. Augusti	836
	1404	9. Iulij	807		1434	17. Augusti	837
	1405	28. Iunij	808		1435	6. Augusti	838
	1406	17. Iunij	809		1436	26. Iulij	839
	1407	7. Iunij	810			15. Iulij	840

AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabū	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1437	4. Iulij	1841		1466	12. Augusti	871
	1438	23. Iunij	1842		1467	1. August.	872
	1439	13. Iunij	1843		1468	21. Iulij	873
	1440	1. Iunij	1844		1469	10. Iulij	874
	1441	21. Maij	1845		1470	29. Iunij	875
1480	1442	11. Maij	1846		1471	18. Iunij	876
	1443	30. Aprilis	1847	1510	1472	7. Iunij	877
	1444	19. Aprilis	1848		1473	28. Maij	878
	1445	8. Aprilis	1849		1474	17. Maij	879
	1446	28. Martij	1850		1475	6. Maij	880
	1447	18. Martij	1851		1476	24. Aprilis	881
	1448	6. Martij	1852		1477	13. Aprilis	882
	1449	23. Februarij	1853		1478	2. Aprilis	883
	1450	13. Februarij	1854		1479	23. Martij	884
	1451	2. Februarij	1855		1480	11. Martij	885
1490	1452	22. Ianuarij	1856		1481	28. Februarij	886
	1453	11. Ianuarij	1857	1520	1482	18. Februarij	887
	1453	31. Decembr.	1858		1483	7. Februarij	888
	1454	21. Decemb.	1859		1484	27. Ianuarij	889
	1455	10. Decemb.	1860		1485	16. Ianuarij	890
	1456	28. Nouemb.	1861		1486	5. Ianuarij	891
	1457	18. Nouemb.	1862		1486	26. Decembr.	892
	1458	7. Nouemb.	1863		1487	15. Decemb.	893
	1459	27. Octobr.	1864		1488	3. Decemb.	894
	1460	16. Octob.	1865		1489	23. Nouēbr.	895
1500	1461	5. Octob.	1866		1490	12. Nouemb.	896
	1462	25. Septemb.	1867		1491	2. Nouembr.	897
	1463	14. Septemb.	1868	1530	1492	21. Octobr.	898
	1464	2. Septemb.	1869		1493	10. Octobris	899
	1465	23. Augusti	1870		1494	30. Septembr.	900

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1495	19. Septemb.	901		1524	27. Octobr.	931
	1496	7. Septemb.	902		1525	16. Octobris	932
	1497	28. Augusti	903		1526	6. Octob.	933
	1498	17. Augusti	904		1527	25. Septembr.	934
	1499	6. Augusti	905		1528	13. Septembr.	935
	1500	26. Iulij	906		1529	3. Septembr.	936
	1501	15. Iulij	907		1530	23. Augusti	937
1540	1502	5. Iulij	908		1531	13. August.	938
	1503	24. Iunij	909	1570	1532	1. Augusti	939
	1504	12. Iunij	910		1533	21. Iulij	940
	1505	2. Iunij	911		1534	11. Iulij	941
	1506	22. Maij	912		1535	30. Iunij	942
	1507	11. Maij	913		1536	18. Iunij	943
	1508	30. Aprilis	914		1537	8. Iunij	944
	1509	19. Aprilis	915		1538	28. Maij	945
	1510	8. Aprilis	916		1539	17. Maij	946
	1511	29. Martij	917		1540	6. Maij	947
1550	1512	17. Martij	918		1541	25. Aprilis	948
	1513	7. Martij	919	1530	1542	15. Aprilis	949
	1514	24. Februarij	920		1543	3. Aprilis	950
	1515	13. Februarij	921		1544	23. Martij	951
	1516	2. Februarij	922		1545	13. Martij	952
	1517	22. Ianuarij	923		1546	2. Martij	953
	1518	11. Ianuarij	924		1547	19. Februarij	954
	1519	1. Ianuarij	925		1548	8. Februarij	955
	1519	21. Decemb.	926		1549	28. Ianuarij	956
	1420	10. Decemb.	927		1550	18. Ianuarij	957
	1421	29. Nouemb.	928		1551	7. Ianuarij	958
1360	1422	18. Nouemb.	929		1551	26. Decembr.	959
	1423	8. Nouemb.	930	1590	1552	16. Decemb.	960

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1553	5. Decemb.	961		1583	24. Ianuarij	991
	1554	24. Nouemb.	962		1584	12. Ianuarij	992
	1555	14. Nouemb.	963		1585	2. Ianuarij	993
	1556	2. Nouemb.	964		1585	22. Decembr.	994
	1557	22. Octob.	965		1586	11. Decemb.	995
	1558	12. Octob.	966		1587	30. Nouemb.	996
	1559	1. Octob.	967		1588	19. Nouemb.	997
	1560	20. Septemb.	968		1589	9. Nouemb.	998
	1561	9. Septemb.	969		1590	28. Octobr.	999
1600	1562	29. Augusti	970		1591	18. Octobris	1000
	1563	19. Augusti	971	1630	1592	7. Octob.	1001
	1564	7. Augusti	972		1593	26. Septemb.	1002
	1565	27. Iulij	973		1594	15. Septembr.	1003
	1566	17. Iulij	974		1595	5. Septembr.	1004
	1567	6. Iulij	975		1596	24. Augusti	1005
	1568	24. Iunij	976		1597	13. August.	1006
	1569	14. Iunij	977		1598	3. Augusti	1007
	1570	3. Iunij	978		1599	23. Iulij	1008
	1571	24. Maij	979		1600	12. Iulij	1009
1610	1572	12. Maij	980		1601	1. Iulij	1010
	1573	1. Maij	981	1640	1602	20. Iuni.	1011
	1574	21. Aprilis	982		1603	10. Iunij	1012
	1575	10. Aprilis	983		1604	29. Maij	1013
	1576	29. Martij	984		1605	18. Maij	1014
	1577	19. Martij	985		1606	8. Maij	1015
	1578	8. Martij	986		1607	27. Aprilis	1016
	1579	26. Februarij	987		1608	16. Aprilis	1017
	1580	14. Februarij	988		1609	5. Aprilis	1018
	1581	3. Februarij	989		1610	25. Martij	1019
1620	1582	24. Ianuarij	990		1611	15. Martij	1020

AEra Cæſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
1656	1612	3. Martij	1021		1641	11. Aprilis	1051
	1613	20. Februarij	1022	1680	1642	31. Martij	1052
	1614	10. Februarij	1023		1643	21. Martij	1053
	1615	30. Januarij	1024		1644	9. Martij	1054
	1616	18. Januarij	1025		1645	26. Februarij	1055
	1617	8. Januarij	1026		1646	16. Februarij	1056
	1617	28. Decemb.	1027		1647	5. Februarij	1057
	1618	18. Decemb.	1028		1648	26. Januarij	1058
	1619	6. Decemb.	1029		1649	14. Januarij	1059
	1620	25. Nouemb.	1030		1650	13. Januarij	1060
	1621	15. Nouemb.	1031		1650	24. Decembr.	1061
1660	1622	4. Nouemb.	1032		1651	13. Decemb.	1062
	1623	24. Octob.	1033	1690	1652	1. Decemb.	1063
	1624	13. Octob.	1034		1653	21. Nouemb.	1064
	1625	2. Octob.	1035		1654	10. Nouemb.	1065
	1626	21. Septemb.	1036		1655	30. Octobr.	1066
	1627	11. Septemb.	1037		1656	19. Octobris	1067
	1628	30. Auguſti	1038		1657	8. Octob.	1068
	1629	20. Auguſti	1039		1658	28. Septemb.	1069
	1630	9. Auguſti	1040		1659	17. Septembr.	1070
	1631	29. Iulij	1041		1660	5. Septembr.	1071
1670	1632	18. Iulij	1042		1661	27. Auguſti	1072
	1633	7. Iulij	1043	1700	1662	16. Auguſt.	1073
	1634	26. Iunij	1044		1663	5. Auguſti	1074
	1635	16. Iunij	1045		1664	25. Iulij	1075
	1636	4. Iunij	1046		1665	14. Iulij	1076
	1637	25. Maij	1047		1666	4. Iulij	1077
	1638	14. Maij	1048		1667	23. Iuni.	1078
	1639	3. Maij	1049		1668	11. Iunij	1079
	1640	22. Aprilis	1050		1669	1. Iunij	1080

AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum	AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
	1670	21. Maij	1081		1699	28. Iunij	1111
	1671	10. Maij	1082		1700	17. Iunij	1112
1710	1672	28. Aprilis	1083		1701	6. Iunij	1113
	1673	17. April.	1084	1740	1072	27. Maij	1114
	1974	6. Aprilis	1085		1703	16. Maij	1115
	1975	27. Martij	1086		1704	4. Maij	1116
	1676	15. Martij	1087		1705	24. Aprilis	1117
	1677	5. Martij	1088		1706	13. Aprilis	1118
	1678	22. Februar.	1089		1707	3. Aprilis	1119
	1679	11. Februar.	1090		1708	22. Martij	1120
	1680	31. Januar.	1091		1709	11. Martij	1121
	1681	20. Januar.	1092		1710	1. Martij	1122
1720	1682	9. Januar.	1093		1711	18. Februar.	1123
	1682	30. Decemb.	1094	1750	1712	7. Februar.	1124
	1683	19. Decemb.	1095		1713	27. Januar.	1125
	1684	7. Decemb.	1096		1714	16. Januar.	1126
	1685	27. Nouem.	1097		1715	6. Januari.	1127
	1686	16. Nouem.	1098		1715	25. Decemb.	1128
	1687	5. Nouemb.	1099		1716	13. Decemb.	1129
	1688	25. Octob.	1100		1717	3. Decemb.	1130
	1689	14. Octob.	1101		1718	22. Nouem.	1131
	1690	3. Octob.	1102		1719	11. Nouemb.	1132
	1691	23. Septemb.	1103		1720	31. Octob.	1133
1730	1692	11. Septemb.	1104	1760	1721	20. Octob.	1134
	1693	31. Auguſti	1105		1722	9. Octob.	1135
	1694	21. Auguſti	1106		1723	29. Septemb.	1136
	1695	10. Auguſti	1107		1724	17. Septemb.	1137
	1696	30. Iulij	1108		1725	7. Septemb.	1138
	1697	19. Iulij	1109		1726	27. Auguſti	1139
	1698	8. Iulij	1110		1727	16. Auguſti	1140
					1728	5. Auguſti	1141

AEra Cæsaris	Anni Chriſt.	Anni Arabū				
	1729	25. Julij	1142			
	1730	14. Julij	1143			
	1731	4. Julij	1144			
1770	1732	22. Junij	1145			
	1633	11. Junij	1146			
	1734	1. Junij	1147			
	1735	21. Maij	1048			
	1736	9. Maij	1149			
	1737	29. Aprilis	1150			
	1738	18. Aprilis	1151			
	1739	7. Aprilis	1152			
	1740	27. Martij	1153			
	1741	16. Marti	3134			
1780	1742	8. Martij	1155			
	1743	23. Februarij	1156			
	1744	12. Februarij	1157			
	1745	1. Februarij	1158			
	1746		1159			
	1747		1160			
	1748		1161			
	1749		1162			

INDEX CAPITVM A

LIB. PRIM.

De mortis con-
temptu.

Prefatio auctoris.
De origine Erro-
ris. Cap. I.

Non esse bona quæ vulgus
putat. Cap. II.

Quotidie morimur. Cap. III.

De vitæ breuitate. Cap. IV.

Vitæ precario datur. Cap. V.

Multis diu vixisse nocuit.

Cap. VI.

Vitæ molestiæ. Cap. VII.

Mortis Laude. Ca. VIII.

LIB. SECVNDI.

De animorum immor-
talitate & diuina
prouidentia.

Præfatio.

Persuasio de immortalitate
quanta sit. Cap. I.

Anima se ipsam mouet. II.

Ingenij subtilitas. III.

De virtutibus. IV.

De cura futuri. V.

Animus à corpore non pen-
det. VI.

Tempeſtatis descriptio.

Cap. VII.

Deum esse. VIII.

De sapientia diuina. IX.

Diuina prouidentia res omnes
regi. X.

De præscientia Dei. XI.

Deus peccati auctor non est.

Cap. XII.

De prouidentia. XIII.

LIB. TERTII.

De vita beata.

Præfatio.

De vita beata. Cap. I.

De amicis. II.

De labore viæ. III.

De peccato originis. IV.

Cupiditates abdicandæ. V.

De prædestinatione. VI.

Plures gratiæ diuisiones.

Cap. VII.

De gratia efficienti & effi-
caci. Cap. VIII.

Bonum ex nobis aliquod ope-
rari possumus. Cap. IX.

Mortuos non esse ligen-
dos. Cap. X.

Morientibus admonitio.

Cap. XI.

Conclusio operis. XII.

IOAN. MARIANA.
De morte & immortalitate.

LIBER PRIMVS.

Auctoris Prefatio.

IN Hispania totius vmbilico Toletum sita est locus arduis, vnde sunt aquarum diuortia, vrbs ampla, natura magis quam arte munita, vniuersa prouinciae columen lumenque preclarum, incolarum tum forma prestanti tum ingenio, religionis cultu purissimo, sapientiae studijs excellens in paucis. Totam ferme circulo vastis praeruptisque montibus magno naturae miraculo penetratis Tagus fama, aquis, & arenas interfluente auro nobilis ambit princeps inter saxa altissimis rigis. Vni per angustum aditum ad septentriones relinquit arduum ascensu & duplici ab antiquo muro munitum. Circum urbem solum sterile, faxeum, deforme, rebus omnibus indigens. caelo terraque aquarum penuria, quod longissime abest a mari, & tota regio praereliqua Hispania sublimis est. Nisi qua parte amnis interfuit vallem planiciemque latiore in prouentu longioreque quam latam spatij. Sic Toletani importata plerumque annona vitam tolerant, alioqui prae diuiti cultu, ornamentis omnibus, insigni ciues humanitate, benigni, hospitales, officiosi. Opes non magnae propterea, & quoniam commercio opportunitas non est mari longinquo, vnde copiae parantur. Sacratum ordinis census maior, magnae diuitiae. Agrorum decumae longissimo tractu in praecipuum eius vrbs templum conferuntur: cum quo aedificij amplitudine & maiestate, numero ministrorum, omnibus ornamentis, religionis cultu, & copijs nullum toto orbe comparatur dempto Romano: qui cum certare non iuuat

ne de ornamentis quidem auro & argento. Propere urbem colles circulo affurgunt natura deformes, saxis impediti, tenui atque gracili gleba: arte tamē & cultura laeti, ciuium deliciae, cum fessis negotio rusticari volunt, & ex urbanis angustijs in apertum caelum prodire, synceriores aura perfusi, quae est saluberrima. Ita multa suburbana praediola extant praerorijse legatibus, aut turribus. omni ex parte, qua praespectus est, collucentia. Venae aquae salutaris vbiq; tenues, ac ferme quantum est collucentia fastigio pluuiae aquae praesubiectas arenas percolatur. vnde putei effodiuntur fonticuliq; existunt praesubiectione temporis pluuij sereniueia maligni iam redundantes & pleni. Pro aquae modo horti coactis oleib; irriguatur; arbores instituntur haud latissime. fructus suauis sunt ac fere pruna omne gen; & carmeniaca. prouetus exiguus ac vix culturae impesam exaequas. Inter eos colles qua parte flumē Martini pote iugitur, atque ad occasum, Mōteronius mons leniter affurgit vt alij, & nomine & fama celebris. Multa in eo suburbana praedia maiori aliquanto nitore & puente qua in caeteris. Oliuae generosi olei non paucae, diuersi generis vites expetite mēsis vae: eoq; & quonia copia non magna, ex ijs vitiū exprimitur raro. In ea loca vetitate aliquando solit; erant, vt animum curis graue, fessū studijs caput ea amoenitate reficeret, propter vsum familiarē, qui mihi erat cum quibusdam eorū praediorū possessoribus. Exiguus amici nobilis in medio eo monte hortus est elegans, tum ipse tum villa ad exemplar prudentis villici, vt mihi quidem videbatur, a modestia & amoenitate constituta. In eū hortū sumpta a Graeco quodā epigramate occasio disticho subiecto lusum per otium aliquando. *Non neq; magnus amor: lepidus tamen: hinc ego quamuis Exiguus, placidus sed tamen hortus eram.* In sumptuosis agris nociua laxitas, locorum angustia pro compendio est.

Huic

Huic horto fundus alter coniunctus viri sacratiprincipua nobilitate & modestia, imminet latior spatij haud minore nitore. Via ad lineam directae arbores frugiferae in quincuncē dispositae, horti manu irrigui late expatiantib; areis, herbis odoratis floribusq; distincti. villa superbo structure genere satis ampla signis & tabulis affatim exornata. Herus aquae iugis & fontis cupiditate nup cautes durissimas longo spatio pforauit infano conatu & sapientia quo fructu nondū erat exploratū, tēp; aperiet. In eū fundum alterū epigramma ex Graeco Latinū fecimus paucis commutatis. *Tres hospes charites his hortis cernis inesse. Vrbs prospectus prima venustus erat. Arboribus, villa, haustris iuncta est altera & herbis. Quid reliquam? Ferro saxa cana tenent.* In latere eius montis ad dexteram secūdo ab vrbe lapide Cisterciense monasterium est praecipua religione, a templo sciunctum sacellū signumq; Virginis matris, ciuib; vniuersisq; circum pagis sanctum. Statis praesertim diebus magna hominū frequentia concurret. numinis praesentia expiari peccata, saepe etiā edi miracula praedicat. Ea parte pseudohyacinthi passim effodiuntur extantq; per quos aqua pluuia trās fusa atq; permeans omni foete expurgata intra monasterij septa erumpens fontem efficit celebri fama salutarem praesertim ijs qui laborant calculo. Mira aquae vis: cetera tergendū vis renes atq; vesicam: eoq; frequentes aquatū conueniunt agafones haud leui iniuria amicae ei hominum nationi tranquillitatis. Alioq; locus propter fluij viciniam solis vaporem insaluber est certe in aestate & per autumnū: quo tempore frequentes morbi grassantur, pro domesticorum numero multi decumbunt. Ad australem vrbs plagā atq; ad sinistram eius montis maiori intervallo intra vicinos montes Hie-

ronymianum monasterium non minori celebritate neq; minori religione affurgit, Silla dictū, de nomine pagi iisdē olim vestigijs. structura elegantior, maiores copiae, latifundia multa, pecorū magna vis: vnde iymonachi aluntur, sed egeni magno numero, praesertim in annonae caritate & angustia, certū tenuitati per fugiū. Inter hoc monasterium & Mōteronium collē multa praedia praetoriaq; visuntur. Sed & praecipuū ab amplitudine & elegantia quod Quirogae Cardinalis, impensa annis superiorib; extructū est. ad quadragies sestertium hoc est auri cētum millia insumpta. sunt & in rationes relata. Circum eades amoeni horti sunt fonticulis irrigui, vineae, oliueta, opacae atq; frugiferae arbores magno numero, viuariū pisciū satis amplū procul corruata per tubos aqua, pximi saltus haud angustū pprio cincti muro feris & venationi destinati. Cardinalis hortis subiecta ad septentriones nostri ordinis sylua est satis ampla annosis quercub; iuniperis, terebinthis insignis admiraculū, in tāta vrbs ppinquitare syluestres & montanas arbores coferuatas, neq; in ignis alimēta cessisse. Sūt ex intervallo oliueta, vitesq; aliquāto numero, quā solū foecundius est, mites arbores: in quib; & numero & bonitate pruni eminet omnifaria. Sunt & horti oleib; instituti, ex vicino fonte irrigui, angustū spatij. rosa multa aperiente se vere praecipua bonitate florū Regina agri fūdiq; decor. Flores alios spōte ex se vniuersa terra fundit, herbas odoratas salutaresq; thymū, stecadē thymbra, trifolium, chamēpytim, caucalim, irim, periclimenon, oxalim, vtrūq; cicortū, rapunculos, feniculū, asparagos magna copia. Quid fūdi vniuersi dotes alias commemorē insignes atq; pelaras: qd nuce, corylos, fic; cerasos? Quid tādē de hesperis ingenio dicā? Mirabile dictū, sed verissimū, lux recurrēs odorē & gratiā aufert, q; alijs herbis & florib; dat. Per noctē tamē suauissima fragātia

complet

complet agros & aërem, vix vt iudici odores conferri debeant. Sic odor non ariditate constat, q̄ dixit Theophrastus, sed humido etiam temperatur ex rore post solis occasum de caelo liquato. Finis non sit neq; modus in tanta copia laudum. Præstabit carmina subijcere, quibus per lulum eius fundi formam & partes diebus superioribus explicuimus in hæc omnino verba.

Dēsus sub salices lassa & cōfecta, viator,

Proice tūi sper mēbra labore via.

Lucis amēnus eram: quereis, virgulta cupressos

Leniter aspirans cōmonet hic Zephyrus.

Floribus & lucent distincta hæc prata decoris

Verē thymum & violam cum redente ferunt.

Atq; fragrans inter Terebinthos innatat iris

Nympharum proprius lucus Ariadriadum.

Multaque cum violis vaccinia fusca leguntur:

Perq; humiles dumos rosida mixta rosa est.

Aspice nocte pelum, varios hosce aspice flores,

Quis neget in terris astra micare diu?

Hic ver purpureum letissima germina fundit:

Rura salutari spargit odore mea.

Mollior hic est as. Præbet quos pampinus umbras,

Aura fomet leniter frondea testamouens.

Arboribus surgat molli cōnexa corymbo

Nigra hedera in pratis non pede recta suo.

Est hic vinetis confusa & pinguis oliua,

Palladis et Bacchi munera iuncta simul.

Sunt olera irriguis, lactuca & betula salubres;

Agricolis caules, allia, rapa sfer.

Præcipites inter rupes pura vnda perinat,

Fonticulo è remi murmure grata suo.

Riuus itē placidus nostras plabitur oras,

Syluā humore rigās, q̄ ppe rosa nitet.

Lusciniæq; modos solitos, tum est at ecicada

Armonia indocili concinit usque melos.

Est & turdus edax, perdix, & turtur obesus,

At tagen in mēsis sepe petit homos.

Inque plagas truduuntur aprī, leporesq; fugaces

Cuniculi imbelles, grata sagina gula.

Tendimus alitibus laqueos, in daagine vulpes

Luditur, heu corti parce inimica mea.

Agrēsti arbutto spōsatur ab arbore miti

Surculus, vt domino non sua poma ferat.

Hic amor, hoc pulchris nomen bene conuenit hortis,

Quādo tot veneres hunc temere locum

Villā ne patulā pratergrediaris amice:

Hospitij facilem nam experire modum.

Mox oculis lustra qua audisti singula dices

Est fateor, meritis apta camæna tuis.

In id suburbānum aperiente se verē sedatis hyemis frigore, pro dire solitus eram omnibus ferme annis, loci amœnitatē aëris temperiē secue, tū vt dies aliquot rerum ditinarū commentationi darē, & ea cessatione vegetior ad intermissa litterarū studia & negotia vrbana redire. Vicissitudine rerū, requie alterna reficitur animus, reparatur vires, deponitur molestia. Cōueniebāt inuisū amici quādo iā plures, iā singulares. Mutuo colloquio solitudinis tædiū leuabatur, simul ipsi reficiebā vires vrbano tumultu defatigatas. Accidit die quōdā, vt Petrus Caruaialius tunc Decanus Toletanus nunc Cauriēsis Episcopus ex cōdicto alijs viris præclaris comitar accederet ad prædiū eius ære nostra diligentia paratum. Maij mensis Kalendæ erant, illustre cæli nullis offuscaturū nebulis, flatibus Aquilonis aura rēperata ac frigida

pro-

propior, qualem voto fingere possemus. Hospitum & conuiuorum aduentus aliquanto tardior, quod propter festi celebritatē in templo maximo sacris solenni ritu operati prius essent. Vbi accessere tandem, cū primū inter nos salutauimus, ad epulas continuū itum est nulla re gratiores quā familiari colloquio de litteris, de antiquitate & pietatis studijs. Tamen tum mora, tū frigē expresserat famē, neq; ferula deerant talibus conuiuii consentanea, neq; a modestia aliena. Secundis mēsis bellaria & tragemata. Vbi quantum satis erat cibi sumptū exēptaq; fames est: remotis mensis è villa egressi sub opaca quercu & parula cōfidentis varijs fabulis modestis iocis & salibus aliquandiu sustentauimus. delibato mox tantisper somno instratis pomeridiano, simul oēs assurreximus. Varij erāt parati ludi, tessera, latrūculi, pilæ, globi lignei cū circulo ferreo in terra cōpacto, quē transmittat, ac imprimis mensæ longæ impositæ tabula: rotundæ pars nigra, pars candida: quibus iactis magno sæpe nisu, quæ ppius ad extremum mēfæ marginem accedebat, nisi impelleretur ab aduersaria, pro ea victoria stabat. Ludunt aduersus singulos singuli, aut plures etiam vtrinq; numero pugnantium exequato; instruantur aduersæ acies, incalescit pugna. vno sæpe ictu & impetu multi hostes cadunt, variant secunda aduersæq; res. Alea prorsus aberat, quoniam is ludus viros religiosos & modestos parum decet, quippe pfanus, & in quo maior sorti locus sit quā industria, neq; corpus exerceatur, quæ præcipua ludi virtus est. Ergo singuli tum externi, tum socij pro ingenio varios instituerunt ludos, quibus se oblectarent, horas vespertinas & tempus fallerent. Decanus & ego secreti ab alijs discessim, vt in syluā proximam abditi viridantium arborum grato aspectu ac verò latē patētis agri specie venusta animos reficeremus. Et suberat molestia, quam ex obitu Garfiæ Loayfæ (erat Decani a-

uinculus caritate pater mihi cū illo vti) ceperam, quamuis ante vnum & alterum annum extincti, vix delibato delati nuper pontificatus Toletani honore amplissimo, merces meritis modestiæ consentanea, tum laboribus & eruditioni Philippi Principis maximi. Adiunxit se duobus Castellonius vir eruditus & gratis a secretis Inquisitionis, qui eo se post prandium contulerat, noua & ipse plaga calamitateq; saucius, vtrique familiaris. in ipso nihil leue aut ludicum. mores ad modestiam compositi, ætas matura ac senectuti propior, priscae probitatis exemplum. Sic mollibus passibus lento gradu ex aliquanto spatio sermone de varijs reb, ac præsertim de re publica vitio temporum labefactata inchoato ad fontem tandem peruenimus, qui in media sylua subiecto amplo labro promanat tenui sapis vena, tunc pleniori canali fistulaque ob incrementum humoris ex hibernis aquis eo anno vel maximè copiosis. Eo delati in podio affedimus nuce moroque proximis. Ibi vt assoler in animorum remissione vacillante sermone de multis rebus colloqui cœpimus tum publicis, tum priuatis. Quod ætatis vitium est tamen, gentis mores longa oratione accusauimus: homines ad arma natos affluenti copia voluptatum, illecebris, omnium amœnitatis maritimæ, terrestriq; atque commercio gentium externarum ad famam accurrentium nostrarum copiarum, easque importantium merces quibus corpora debilitantur, vigor animorum extinguitur, eneruari & peregrinis moribus deprauari: atque ita vt nec libidini nec sumptibus, nec vestium pretio modum faciant, accubantes in conuiuijs, cibo atque vino debilitatos, emolliatos atque corruptos stupris ~~lasciuire~~ lasciuire populares. Quidquid alibi per partes corruptum est, quasi confusis omnium gentium vitijs in mores Hispanorum

norum

norū migrasse. Vnde quasi ex fumo precipitante fortuna graues calamitates imminere, ac verò iam instare videantur. Virtute partum imperium opulencia perdit, & opulentiæ affectu voluptates. Animorum vigorem, quo res tantæ bello paceque perfectæ sunt, vitiōrum licentia extinxit, qua nihil est militari disciplina exitiālius. Is videlicet victoriarum de hostibus fructus fuit, amplificati principatus terra quidem latissime, mari autem ipis orbis cælique finibus terminati. Romanorum exemplo conuimus minori temporis interuallo, quibus exitiale fuit in Asiam imperium propagasse, inde Romam transtulisse voluptatum illecebras instrumentaq; ~~...~~ necesse est multipliciter ~~...~~ tus commemorare, magistra ce præsertim annis vanales. ros turpes & sordidos facemnia auro perperis dat: nbi centia cum est prauis tio:

~~...~~ Sed nimirum vt in temporum iniurijs, ita in moribus superiorum oblitū præsentibus mouemur, ea quæ grauiora omnium mala ducimus. Transactis præsentia molestiora, quia acius vrgent: sensus memoria potentior. Quin mentem alio traducimus, atque ad nos ipsos nostrumque profectum conuertimus, de virtute aliqua præsentī commentatione disputamus ceteri proficiendi spe: quādo publica alijs incumbunt: in nobis cum Deo situm est nostros sermones cōmodiores facere, ac noua censura castigare. Placet ea ratio vterque ait. è multis felige argumentum loco & tempori accommodatum. tu disputantis perfo-

personam sustinet: nos si minis verbis ne sepe interrumpatur disputatio, auribus certè dicentem & attentione sequemur. Obsequar votis vestris, materiam ipse sed vestro consensu designabo, disputatio communis erit, ne solus quasi conuiuia silente videar, si nulla sit altercatio. Itaque de modestia disceptare promptum est, quæ mater virtutum cæterarum est & fundamentum stabile. De patientia ad mala toleranda, quibus vita vniuersa obnoxia est. De fortitudine atque constantia, qua pectus armatur aduersus ingruentia mala & quotidiana pericula, ne officio terga vertamus. De munificentia aduersus pauperes & opes congerendi cupiditatem. De castitate, pietate, religionis cultu. Si mauultis de historia aliaue quapiam eruditionis parte colloquamur. Vestrum erit inter has omnes virtutes vnā adoptare, quando de omnibus dici non potest. Id in tuo arbitrio potius relinquimus, ait Decanus, vt pro me & socio respondeam. Neque enim quæstionem in conuentu possis more sophistarum, vt ex tempore de re quacumque proposita dicas: id enim superbum, neque tuæ modestiæ. Nos etiam de qua re proximis diebus fueris commentatus, diuinare non possumus. Tum ego: si verum fateri deo in hoc fecessu de mortis contemptu & immortalitate multa à præcis theologis & philosophis præclare dicta in aduersaria collegi. nam de comæatu vt cogitem serio, ætas admonet, multa que quotidie in oculos amicorum funera incurrentia nostræ mortalitatis certissimi nuntij. Ea præsentī memoria teneo: de istaque disputare promptum, neque vt ego arbitror, iniucundum. Scire mori fors prima viris. Apagē sis, Castellionius ait, disputatio, neque cum loco, neque cum temporis celebritate consentiens; num eo reuolueris, quod in nobis modo accūsabas? Verum Garfiæ Loayzæ tuo Decanè

auunculo non ita pridem extincto quasi in ferias dare hac disputatione quid veteret? Vxorū Castellione tuæ & filiarū, quas mors nuper importuna rapuit, exequias & iusta vna celebrare! Mortis facies tristis & horrida est, sed prauis; quod si pigmenta accedant arguto pictoris penicillo, fortassis molestia omnis lætitiæ & suauitate mutabitur. Vos quid velitis statuite, ego obsequar vt debeo. Sed, quod repetam, de nullo argumento facilius & libentius disputarem. Mihi quidem idem, quod Castellionio iudicium erat, inquit Decanus. Sed optionem quam tibi dedimus retractare non iuuat. Neque erit nobis molestum de vitæ exitu re tum familiari, tum necessaria audire, te præsertim disceptatore, qui verborum elegantia, accommodatis sententijs & exemplis soles demulcere aures, extrinsecus facere eximia. Pro ea de nobis opinione gratias habeo, inquam, quæ inflati aura & afflari possem, nisi meæ tenuitatis mihimet ipse conficius, quam exiguos profectus habeam in omni eruditionis parte nossem, meo me modulo metior, neque nos super extendimus, ad quod statura non pertingit, vt Pauli Apostoli verbis vtar. Verum priusquam in disputationem ingredior, epigramma Græcum diebus superioribus, quoniam tuum grauem casum exprimit, & in tuam gratiam Castellionē Latine redditum, præmittere placet, tu nostra seueriori lima castigato, potes namque.

*Occidit heu ex partu contux: sed nata superstes
Tantisper lachrymas terst ab ore meas.
Mox etiam spe illa fors me heu spoliavit acerba;
Sic dolor æternus gaudium inane fuit.
Tantis te in lachrymis vnū hoc, Proserpina, matris
Extincte iacet, fac rogo gnata smu.*

Atrocis casus memoria exulcerasti
 animum, Castellonius ait, menti of-
 fudisti tenebras, non fedatur carmi-
 ne dolor tam grauis. Sed rationis,
 inquam, luce eas tenebras discute,
 mentem excita, & à vulgi sensu se-
 cerne cogitationem. Misérabili, in-
 quit, genere Leti perijt mater in æ-
 tatis flore, filia vix nata iisdem vesti-
 gijs est subsecuta, hoc felix quod su-
 am orbitatem meam solitudinem
 non cognouit, neque aduersis sola-
 men, neque gaudiorum particeps.
 Noui inquam, & geminum luctum
 planè misereor. Quid tamen mi-
 sérabile, si inanibus detersis ad veri-
 tatis te lumen conuertas? An non
 ad vitæ metam multæ viæ, alia aspe-
 ra & longior, alia expedita & plana:
 eodem tamen omnes perueniunt
 ad quietem & pacem, felicem il-
 lum portum. Mors enim mala
 non est certè nisi malis. Scilicet id
 genus mortis in mulieres non ca-
 lit? non prænantium communis
 metus? Aures aduerte, de eo pericu-
 lo crebro inter se colloquentes au-
 dias. Nos stulti nostros casus & cala-
 mitates quasi nouas & insolentes vi-
 tuperamus, dolori fucum quæri-
 mus, vt videatur honestior excusa-
 tio. Circumspice non dico totum orbem,
 sed urbem hanc & vicina loca:
 in acerbiore quotidiè incidit casus.
 An non vides paulò ante do-
 mestica tua funera, Regem poten-
 tissimum Philippum, quo tibi-
 cine hoc imperium stabat, multos annos
 cum doloribus & morbis luctatum,
 vitam tandem conclusisse? Breui
 post ipsum Garciam Loaysam sub-
 secutum vix degustato delati Ponti-
 ficatus Toletani fructu, in quo ac-
 quiescebant spes bonorum ferme o-
 mnium, postè per eum restitui secu-
 lum aureum compressa prauitate.
 Sed neque mirum sexaginta quin-
 que natum annos nihilominus di-
 em obiisse, præsertim laboribus &
 molestijs victo corpore, quas in ma-
 gna rerum varietate, atque heri
 morte imperio & gratia in alios

translata grauissimas pertulit, sub vi-
 tæ finem maiores. Erat ille qui-
 dem longiori æuo dignissimus, pro-
 pter excellentes animi & corporis
 dotes, quas quasi secum ipsa certans
 natura concessit. Verùm Deo
 præscribere nemo potest, qui singu-
 lis vitæ certos fines descripsit nulla
 exorabile arte, à prima die pen-
 det extrema. Illi potius nostra-
 rum rerum arbitrium permittamus:
 neque conqueramur si quis
 nostrum ad vltimam non processit
 ætatem. Quæ imprudentia ma-
 gna nostræ felicitatis labe est. Pol-
 licemur nobis, quod præstare ne-
 mo possit. Et sanè quid vita, quid
 mors est? Vita calamitatum cum-
 mulus, procellis iactatum mare, per
 quod vix quisquam sine offensione
 nauigat, hic ad scopulos alliditur,
 ille in breuia incidit, aut tempestate
 iactatur, cuncti laborant tædio &
 nausea. Inde angustia & querelæ
 rebus etiam tranquillis. Quid mor-
 tis finis miseriarum, laborum meta,
 tranquillæ portus, ab omni ventu-
 rum statu secunda nauium statio. In-
 caleſcebat oratio, cum Decanus, vi-
 deris iam in disputationem ingredi.
 Apertiora tamen omnia erunt, si
 quæ dicebada sunt in partes diuidas
 & capita, vt intelligantur singula
 melius, & tenacius memoriæ adhæ-
 reant. Mihi quoque id consilium
 placebat, aio, sed nescio quomodo
 à commemoratione funèrum ad
 præcepta prolapsa repente oratio
 est. Equidem funera alia illustri-
 um virorum referre cupiebam, qui
 proximè rebus mutatis de fastigio
 deiecti vitam etiam breui amiserunt.
 In eo numero Petrus Porto
 carrerius generalis Inquisitor, &
 Rodericus Vasquius Castellæ Præ-
 ses primi occurrebant, viri præstan-
 tes: ~~quorum nomina sunt Petrus Porto carrerius, Rodericus Vasquius, et alii.~~
 Et vterque tamen ad multam æ-
 tatem vitam propagarar. Senectus
 molestijs & dolori est impar & qua-
 si graui onere premitur. Verùm

hac

hæc missa faciamus & ad disputati-
 onem aggrediamur, digestam vt
 vultis, in capita & libros. In primo
 libro de *mortis contemptu* agendum
 est, in altero de *animæ immortalitate*,
 diuina prouidentia. Postre-
 mus *Christiane religionis bene funda-
 tas spes ex diuinis potissimum libris &
 oraculis explicabit.* Affulge de celo
 alma lux, vota nostra & præclaros
 conatus promoue, principijs suscep-
 tæ disputationis secundos successus
 & finem optatum dato.

C A P. I.

De Origine erroris.

Inter mala omnia, quibus
 vita nostra premitur ma-
 gnis & perpetuis haud dubi-
 um, illud quidem est grauissimum
 quod pauci ratione & veritate di-
 cuntur, multo plures opinionibus
 circumagimur, rotæ instar volubilis
 inconstans.

*Voluitur Ixion & se sequitur que fu-
 git que.*

Ex ijs opinionibus quedam proficue
 sunt sine quibus vita nõ traducitur,
 aliæ noxiæ vitiorum omnium fo-
 mentum, pleræque omnes fallaces,
 quippè à sensibus ortæ qui non pa-
 rum sæpè falluntur & fallunt. Bacu-
 lum in aqua vides, fractū putas: glo-
 bum ex interuallo, multo sita mole
 minorem iudicas: vitrum colbra-
 tum interpositum, eodem fucò infè-
 cta alia nunciat falso. At ij errores
 & fallaciæ facile corriguntur si ad-
 uertas animum, neque si non corri-
 gantur, tanti est. Decipiunt aliæ opi-
 niones, quoniam veritas latet, spè-
 ctris & imaginibus ludimur. Verùm
 sine ea deceptione vita non agitur
 non constat. Nemo se aut filium eru-
 diendum tradat, nisi de cuius peritia
 integra opinio sit maior sæpè vero.
 In aduersa valitudine cum afflicta
 salute decumbis, medicum aduocas,
 de cuius doctrina & prudentia mul-

ta & mirabilia prædicantur. Inter
 mercatores commercio locus non
 esset, quo publicæ & priuatae opes
 continentur, sublata inter eos fide,
 quæ ad faciendum nomina vel ma-
 ximè necessaria est. Quid de re mili-
 tari dicam? Eximij sæpè duces copia-
 rum mentiendò, & simulando voris
 & veritati contraria magnam à pru-
 dentia laudem sunt consecuti, frege-
 re aduersarios validiores. An re-
 gia maiestas, quæ salutis tutela est,
 vlla re magis quàm opinione de Prin-
 cipis opibus & viribus stat, ex satelli-
 tum numero & reliquò apparatu
 concitata sæpè falsò? Nihil rerum
 mortalium tam instabile & fluxum,
 quam regia potentia detracta quasi
 larua fortuna mole Regem propius
 inspicere: nil esse aliud inuenies quam
 deauratam foris statuam, situ &
 blattis intus putrem, hominem deli-
 cijs emollitum, purpuræ splendore
 magna tegentem vlcera quasi im-
 posito malagmate metus, molestias
 que graues. Si ministeria detrahas,
 eo infirmiore, quod molli orio
 corruptus imperare didicit, non fa-
 cere. Si reuerentia abscedat animis,
 de gradu facile deiiciatur. Vitam er-
 gò sine opinionibus vides non tra-
 duci, mendacium quod per se est fœ-
 dum, mente tamen suscipi vtile reb⁹
 humanis & necessarium. Illud mi-
 ferrimum, quod opiniones pleræq;
 nõ fallaces, sed exitiales etiam sunt,
 eas tenebras veritatis & rationis lu-
 ce discutere arduum. Inde verò mul-
 tiplicis dementiæ occasio. Hic vitio-
 rum omnium fons & origo, hic ma-
 lorum omnium cardo vertitur. Nū-
 quàm opes, aut inanem hominibus fa-
 mam expeteremus cum salutis & vi-
 tæ periculo, præposteris voluptati-
 bus totò pectore indulgeremus, nisi
 præuæ nos opiniones in præceptis
 transuersos agerent. Potiora & illu-
 striora, quam sunt, singula hæc cogi-
 tamus, quæ adepti continuo cõtem-
 nimus errorem vsu experti. Imagi-
 nibus ludimur, frustra que conturba-
 mur, vt diuinus vates ait. Ijs similes

Hh 2

sumus

sumus planè quos pulueris nebula
temere à pecoribus excitati, exiit ca-
stris, vertit in fugam quasi hostes
magno numero inleat. Idem in
morte accidit, terribilis est non vi-
sua sed propter circumstas opinio-
num tenebras & spectra absena ab
atrabile commota. Inter noctis te-
nebras omnia terribilia apparent,
arbores, lapides, iumenta, ipsi amici
& propinqui, monstra quaedam im-
mania videantur, lucem expecta, ne
loco moueatis, hinc laruis ne cedas.
Puerorum instar cognatos & fami-
liares timemus, si laruos eosdem
psona deposita amplectimur. Quid
verò si ferro regantur, telum distrin-
gant, ad matres cum clamore & ei-
latu confugimus, auertimus oculos
& faciem ab aspectu terribili. An so-
li pueri & non etiam viri armatam
opinionem metuunt inopiam, infamiam,
acerbitates alias, ipsam denique
mortem. Nò personis sed rebus
etiam imponuntur laruae, aduentur
armas nos ipsi decipimus, tela aduer-
sarijs damus, vt nos feriant, quae si sa-
pis detrahe. Sic syncerius iudicabis.
Mari te vasto committere nò audes,
fluminis aquam non exhorres. An
credis referre immodica an naulta a-
qua mergaris & pereras? Si terra mo-
uit repente concitus fugis, ne domus
tota in te ruat, exiguus lapis sit satis
vt capite comminuto vitam eripiat.
In tempestate si fulguribus corruscet
triste celum, nubes tonitruis perstre-
pant, ventorum turbo impellat, to-
to corpore exhorrescis, quasi finis
instet, contorto è caelo fulmine per-
eundum tibi sit. Melones, pepones,
ficus non times, quibus & alijs volu-
ptatibus multo plures homines oc-
cidunt, quam de caelo tangantur. Ni-
mirum armatam mortem times, qua-
lis in tempestate contingit. Volupta-
tum illecebra fallunt propter suauita-
tatem, quam fronte gerunt, latroni-
bus Aegyptijs persimiles, quos Philis-
tas ex eo dixere, quod amplecteren-
tur quos iugulabant. Ergo hac dispu-
tatione mortem opinionum inuo-

lucris nudare contendimus; quibus
detractis integumentis nihil erat in
eius natura reliquum, quod sit magno-
pere formidandum. En satellites fe-
roces, en gladij fulgentes. Quid faci-
ent istreptus terret & vanæ rerum i-
magines. Occidat? quid id nisi mors
à corpore longinqua migratio. Vni-
uersus ille apparatus, adde si placet,
cruciatus omnes. Quid id nisi dolor
est, quem contemnant neruis ægri,
puella in partu amant, certe faci-
ent nil aliud quam febris, quam frigi-
dæ potus, quam aura afflans. Imò
minor molestia, quando vnus ictus
absument, morbi longo tempore so-
lent vexare, lecto ægros diu afflige-
re. Absonis opinionibus exarma-
re mortem pergimus, vt si minus a-
mica, reddatur certe tractabilis.
Quoniam ex amore vitæ mollicies
existit, cum ea vitiorum omnium
lues. Sicut è contrario contemptus
mortis fortissimos milites indus-
tros viros in omni vitæ parte, in stu-
dio sapientiæ vigilantes facit con-
tempta salute. Ex hoc fonte Athe-
nis Codrus, Thebis Menæceus, Rò-
mæ Curtius & duo Decij extiterunt.
Iater Christianos Laurentius, Vin-
centius, alij sanctissimi martyres
magno numero vitæ religione
prodigi pro patria. Communis erro-
ris fontem designato, Castellonius
ait num res ipsa mentita specie de-
cipiunt ex occulto grassantes? Nos, in-
quam, nobis ipsis assentamur: nam
res ipsam sua imbecillitate nostræ
nos mortalitatis aperte admonent.
Funera ipsam ducuntur quotidie, æ-
tatis flos decutitur, iuuenus sene-
ctute mutatur, herbæ floresque are-
sunt, arbores quotannis foliorum
honore spoliantur, prosperis aduer-
sa succedunt. Inter tantas mutatio-
nes & varietates perpetuitatem no-
bis certè diuturnam vitam pollice-
mur, quæ præcipua amentia est, vitæ
finis grauis est, mortis acerba recor-
datio, furor est, profecto furor, nihil
in oculos magis incurrit quàm mors,
nullius rei maior obliuio. Attentè

à socijs

à socijs audiebatur oratio, vera ma-
gis quam probabilia afferre videbar,
cum Decanus interpellauit hoc ar-
gumento. Rectè tu quidem & elegã-
ter mortem mendacijs vestitam ter-
rere tetro aspectu: Sed an ira nudare
poterit aduersitijs vestib, vt vi sua nò
spoliet omnibus, quæ in hac vita pro
bonis habentur, & prima ad felicita-
tem sunt copijs, amicis, propinquis,
vxoie & filijs, corpore & cæteris quæ
corpore perspicuntur iucunditati-
bus, ipso cæli & terræ aspectu. Quod
si ex his vnum aliquod cum amitti-
tur & cadit, vt diuitie, vt honores lu-
ctum perpetuum conciliat, quid faci-
ant vno ictu, vnoque momento om-
nia detracta! An hæc etiam ad opi-
niones falsas ablegabis? niti menda-
cio quæ sunt verissima. Acuta, inquam,
ratio, sed responsio nò difficilis. Non
iucunditates modo considerare de-
bes, sed & acerbitates, vtraque inter
ipsa conferre. Num per mortem bo-
nis tantum nudari homines credis
an etiam malis? num iucunditatibus
& non molestijs? Quod si verum est
vtraque abire, vtra maiora in hac vi-
ta sint, debes dispicere. Si benè noui
ingenium tuum, fateberis quod ve-
rum est, mala mole & numerare su-
perare. Vix horam in præsentis soli-
tudine molestia vacuam; multas
& grauis ærumnas vniuersam vitam
vallare omni ex parte. Quas si exer-
nere à bonis possemus, bene nobis-
cum ageretur; sin autem frumen-
tum sine lolio sineque zizanijs ma-
iori numero & mole non datur, si à
noxijs herbis fecerneret salutare, v-
traque potius conuellantur & pere-
ant, ne noxia salutaribus miscea-
mus. Quid præterea quod quæ in bo-
nis habentur, & ad felicitatem pri-
ma nominis splendore fallunt; si at-
tente aspiciantur, falsæque opinio-
nes & iudicia vulgi detrahantur præ-
postera haud quaquam bonorum
nomen merentur. Auri fulgor per-
stringit, sed vilia etiam metalla de-
aurantur, æs colore mêtitur aurum.
Verum dere tanta nouo ex princi-

pio disputabitur si vultis & si placet.
Et verò cupimus oppido vterq; ait.

CAP. II.

Non esse bona quæ vul-
gus putat.

Vincere, inquam, timorem mor-
tis validis argumentis non cir-
cumscribere cogitabam. Vide Castel-
lonius inquit, ne præstando non sis
cõtra affectum maximè naturalem
pugnabis, multis munitum præsidijs.
Præstabis tamen si quæ in vita bona
ducimus, omnia vno impetu euer-
tis, alienis superbere titulis persua-
des. Diuitias, honores, pulchritudi-
nem vires & valetudinem, volupta-
tes, vxorem, liberos, propinquos a-
micorum clientum & famulorum
turbam, splendere omnia, sed aliena
luce & fraude. In magnam irrues
phalangem, neque inermem, sed fa-
uore populari & communi gentium
sensu armatam. Longum, inquam,
esset ire per singula, ad capita quædã
reuoca, & quasi ducibus adscribe mi-
lites, quæ quique signa sequantur. Ac
primum de diuitijs agamus, quo no-
mine aurum & argentum, ædes, fœ-
nus, prædia, vestem pretiosam ac re-
liquam domesticam suppellectilem
comprehendimus. Magnam animi
confidentiam, inquit, his omnibus
velle bonorum nomen exipere, qui-
bus inter alias vitæ commoditates
gentium consensus solis bonorum
nomen dat, eos qui possident beatos
vocat: quasi nihil ijs desit ad felici-
tatem, quibus diuitiæ suppetunt au-
rum & argentum, quibus reliqua om-
nia vitæ ornamenta, delitiæ,
commoditates comparantur obe-
diunt. Tritum illud est & vul-
gare.

Et genus & formam regina pecunia
donat

Cuncta sibi obnoxia aurum red-
dit. Viris pecuniosis seruiunt, mili-
tes fortes, nobiles viri genere, arti-
fices industrij; ne pulchritudo ne

Hh 3

sapien-

sapientia quidem hoc eximitur iure. Omnia in aere pecuniae sunt, non e contrario. Eleganter Lucretius vt multa.

Diuitioris enim sectam plerumque sequuntur.

Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Tum illud acuti poetæ vorum est notum, inter deos omnes quorum obsequijs alij mancipantur, Veneri voluptuosi seruiunt, Mercurio mercatores furesque, Marti milites, aliorum in tutela sunt alij, Plutum diuitiarum praesidem adoptantis. Cui si in penetrati daretur sacellum extruere signo posito macatisq; hostijs, propitius solus daret omnia vni, quæ alij dii inter suos clientes diuidunt singula & per partes. Sed & illud dicere sum solitus, Deum in caelo dominari, in terra pecuniam. Nihil est tantis munitum praesidijs, quo non penetrer aurum. Et quis iure pecuniam vituperet, quæ reip. stabilimentum est: demum publicum ararium, Regibus aurum detrahe, summa imis confundes. Quis enim hosti laceffenti ibit obuiam? An sine stipendio exercitus coestabitur, commeatus, annonæ, arma? Magna, inquam, sunt diuitiarum praesidia, magnæ vires pecuniæ, non negabo. Neque nos in vniuersum de pecunia disputamus, non ea mente sumus, vt regibus aut reip. detrahi velimus, sine quib. neruis constare non possunt imperia. De singulis hominibus sermo est, nõ esse cur magnopere experantur ijs carere, non esse ponendum in malis. Si detur optio, magnis diuitijs præferendam auream mediocritatem tenuitatēq;. Multis haud inuiti caremus ornamentis vitæ, multis iucunditatibus, quia nisi magno non comparatur. phasiano, attagine, cupedijs alijs pauci mensas onerant, quia caris. Diuitiæ quanto labore parantur, quanta sollicitudine retinētur: lubricæ & incertæ sunt, nunquam vno loco quiescunt. prædicia extra urbem cõsidera sigillatim & domos singulas vrbanas: intra pau-

cos annos quam multos dominos mutarunt? Molestias inspicere ab externis, ab amicis, a propinquis. Omnes concurrunt, vt quasi ex agro communi decerpant aliquid suo iure. Nisi dederis, iurgia, si dederis sequetur inopia; si mutuas, lites haud dubiæ, vtraque ex parte inimicitie, querimonia. Quid exitij metum dicam, qui herum non aliunde circumstat: sēpē aurum malum attulit non a latronibus tantum, & sicarijs, sed ab impatienti hærede: patris longævam ætatem sēpē filij ægro tulerunt animo; certē externi, quibus ex testamento relicta hæreditas erat, pro beneficio ingrati sublatum miserum senem cupiunt. Felicitatem sequitur inuidia, hanc certa pestis. Vt necesse sit nostra ipsa praesidia quæ optauimus timeamus, & votis nostris laboremus. Qui autē a ficto verum amicum secernat diues: cum praesto omnes sint, palpent omnes, eo maiori studio benevolentiam simulantes, quo obsequia magis sunt falsa. Quis autem fructus vitæ esse potest vera amicitia destitute, circumuentæ mendacio? Eleganter Græcum epigramma.

Χρυσὸν πῶτερον καὶ λαχόνων καὶ φρόντιδος ἦν, καὶ τὸ ἔχειν σε φίλος ἔστι, καὶ μὴ ἔχειν σε οὐδὲν.

Aduersa fortuna id in se commodi affert, quod veros a falsis & fictis amicos secernit, confusos & ignotos antea. Vere quidam

scilicet vt fuluurn spectatur in ignibus aurum:

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Sed quid multis opus est, cælesti voce diuitias vituperari cernimus: semel spinas vocat. an bene homini esse possit inter spinas: neq; enim minus pungant auræ, neque minus molestæ sint quæ spõte è terra natæ. *Mamma* alibi *iniquitatis* voce Syriaca diuitias dixit; quod plurimum per iniustitiam parantur, & scelerum fomentum possidentibus sunt. Difficilius est secundam fortunam ferre quam aduersam. nam miseriam tolerantur,

felici-

felicitate corrumpimur in magna licentiâ peccandi, qualem opes certè A suppeditant, se continere miraculi instar. Itaq; ab omni memoria paucos inuenias inopia perijsse, multos opulentiâ. Vitijs & diuitijs affine nomen est, communis labes. Id in diuitijs pessimum est, quod amem ferro armant. Improuida mens nostra, vt se satis muniat aduersus tanta pericula. An possit vlla iucunditas auri fulgorve talem pestem cõpensare? Satis multa de diuitijs dicta sunt, Castellonius ait: Quod volebas, effecisse te vel his postremis Euangelij verbis fatemur. Non dissimulabo tamen, ex te auditum aliquando, *Mamma* *iniquitatis* vocari non in commune diuitias, sed dona quibus iudices datis corrumpuntur. Quæ explicatio nãrifice conuenit cum verbis Seruatoris inopes conciliare praecipientis muneribus datis quasi arbitros caelestes, quis ad eas sedes debeat admitti, Chaldaica lingua dialecto *consentanea* dona vocantis, *Mamma iniquum*, quibus locis in diuinis libris dona iudices accipere vetatur. Non negabo eam sententiam legitimam esse, sed neque priorem repudiãrim, quippe cum ingenio auri cõsentientem, neque ab Euangelij verbis discrepantem certè locis, quibus nulla de pauperibus mentione, *Mamma* *iniquitatis* meminit. Præclara hæc omnia, Decanus ait, ad alia tamē genera trãsi. Ad voluptatem, inquam, quæ duplex est incorporea in animo sita ex virtutib. & naturæ cognitione promanans. Quam hoc loco non abdicamus, quoniam in eam morti nihil iuris est, ac potius assumpto corpore sincerior redditur, vt alio loco explicabitur, nõdum .n. de immortalitate disputamus. Nihil cum virtutib. fato, vt quidam ait, Sensu voluptates vituperamus, quæ homini ferè cum bestijs cõmunes, indignæ sunt nostra nobilitate & præstãtia. Malorum omnium nutrimentum esse dixit Plato voluptates: ijsq; homines etiã excelsi animi cereos reddi & molles,

vt vitijs & prauitati cedant, non fecus atq; ignis vapore cera, liquata in quamcũq; volueris formã mutatur. Neq; aliunde maius periculum meti vrget, quam à circumfusis vndiq; voluptatibus. Quid Salomonem ea sapientia trãuersum egit? quid Annibalem Pænũ vertenti fortunæ tribuit? quid Romanos rerum dominos de culmine euertit? nõne intempestiua voluptates? sub imperio voluptatum nullus virtutibus locus est: temperantia, fortitudinis, magnanimitati. Strenu enim vitiosa & mortifera, armaque illius, cuius vnum opus est mæres expugnare vitiorũ foedare fordib;. Nimirum virtus est in arduo posita, vitia in præcipiti: aspera ad illã & ardua via fert: malorum imagines ad exitum ducunt per bona fallacia. Cauenda sunt igitur & abdicanda oblectamenta omnia, sensuum voluptates abdicandæ tanquã laquei, ne capti ea mollicie & debilitati in ditionem veræ mortis redigamur. Nõ est ergo quod ex hoc capite mortem vituperemus, quod voluptatibus spoliatur, agenda potius gratia quod ab hoste infensissimo liberat in omni vitæ parte infidias tendente, nec tante fraudes & laqueos. Quod si nullum vrgeret periculum, si cætera essent salua, an non fastidiũ pariat ipsa frequentia & voluptatum repetitio quotidiana? Quo vsq; enim edere, bibere, dormire, salutare amicos, ludere, spatiari, spectaculis interesse, ac cætera in quibus iumentorum instar circũ haustura haurientiũ aquã apertis oculis versamur circulo rotamur, neq; vltra procedimus, intra breue spatiũ circũagimur tota vitã. Hinc irrepit nobis ignaris satietas, patriæ, amicorũ, propinquorũ; cæli & prouinciãrũ stimulat cupidã multis mutatio, si quomodo nos nobis varietas restituat, ne vertigine motis sensib. concidamus, in orbem vertuntur omnia, dies noctẽ premit, diem nox, æstatẽ autumnus vrget, hinc hyems, quæ in ver definit & æstatem. Turpes voluptates acris fati oratione pfligasti, Castelloni? ait, an hone-

Hh 4 itas

Luc. 16. 13.

Luc. 16. 13.

itas etiam impugnabis procreatio-
nem filiorum, cum ijs & vxore sua-
uem cōiuctum. Non turpes inquam,
accusau oblectationes sed quotidiana-
nas etiam, omnesque sensuum vo-
luptates quibus emolliitur, profecto
animus satiatur corpus. Proprie ta-
men de coniugio, cum eo que con-
iunctis voluptatibus disputabo, quo-
niam vehementiores ceteris sunt, &
ipsa honestate fucum faciunt. Quid
enim coniugium est, nisi solitudi-
num & molestiarum perennis & co-
piosus fons, quæ dies & noctes con-
ficiunt? Quid vxor aliud quam indo-
mitū animal suis cupiditatibus sem-
per obnoxia? quibus si vir repugnet,
rixæ existent, familia diuisa in par-
tes, si annuat certa fundi & modestiæ
calamitas. Si venusta superba custo-
diæ difficilis, si turpis supplicium pro-
solatio amplissima patrimonia vxor-
um intemperantia, virorum obse-
quium breui exhaustit, inopia graui
opulencia mutatur. Inde pleraque
alia incommoda. At quædam mo-
destæ existunt, vortum id & rara feli-
citas. Quid denique filij sunt, sum-
ptuum & laborum cumulus ingens,
quanti constat nutritio, institutioq;
quam raro fruges sementi respōder.
Si bona indole, metus imbecillitatis
& mortis, si praua parētum sæui car-
nifices accedentibus annis, pestes do-
mus, rei familiaris. Multi nuptiali
face rogum accedunt, præsertim si
maiori, si immatura ætate implican-
tur nuptijs. Acute quidam primum
& postremum diem nuptiarum op-
randum dixit, ceteros repudiandos.
Sed & senario quodam coniugij mo-
lestias complexus est poeta alter.

Omnis est viciosa deus du xepudl'vra.

Quod verò plerique tamen nuptias
ambunt, humanæ imprudentiæ tri-
buatur, diuinæ providentiæ eōdito-
ris, qui ne deficerent genera incelsam
cupiditatem corporibus immiscuit,
vt se inuicem appeterēt mares & fe-
mina, & mutua cōiunctione gaude-
rēt, eo maiorem indidit voluptatem
quo coniugij societas difficilior erat

necessitas seruadi genera per propa-
gationem maior. Alioqui quis vn-
quam in eos se fluctus sæuissimi ma-
ris prudēs daret: aut quæ mulier per-
petuam seruitutem auro cōpararet
dote sepe amplia? Nota sunt & vulga-
ta, quæ Christi Apōstolus Paulus de
nuptijs, de que virginitate, de scripto
testata reliquit: neq; hoc loco incul-
canda. Ac siestas quidē diutius vestra
patientia abuti, ad honores potius
transcamus, quoniam periculum est
ne eo obiecto oculus splendore deci-
piamur. Honores tum celebritatem
nominis intelligimus, tum magistrat-
us & dignitates. De vtrisque dicen-
dum est. Er quidē nominis celebritas
& gloria à virtutib. nata contēnenda
non est, contra in præcipuis vitæ bo-
nis ponenda, quæ præclara ingenia
acuit, & in officio reddit homines
vigilantes. Præclare Maro vt omnia.
*Sed famam extendere factis, Hoc vir-
tutis opus.* Quoties enim quisq; se pro
patria & religionē discriminis offer-
ret, cōmunem vtilitatē propriæ ante
poneret contēptis vitæ iucundita-
tibus in sapientiæ studia incumberet,
alias ingenias artes coleret, nisi pri-
o ad spem immortalitatis incitatus?
Repete veteres annales, euolue anti-
quitatis memoriam atq; explica; for-
tissimos duces, prudentes, legistato-
res, præstantes philosophos ex hoc
fonte inuenies extitisse gloriæ cupi-
ditate. Et quantum est nomen inferere
fama & æternitati, post fata omnium
seculorum & gentium prædicatione
celebrari? Hęc constans & solida glo-
ria est, quæ morte nō aufertur, maior
è cineribus surgit, quo minus mors
propterea timenda est. Inanis gloria
quæ populari fauore & amentia con-
citatur, ea porro contemnenda est.
Neq; enim sapientis est habere ex au-
ra populari suspensas vitæ rationes
& multitudinis iudiciū sequi lenissi-
mæ & incōstātis, quæ dolo & fraude
sepe circumuenta summis laudi-
bus celebrat, quos constat flagitijs &
improbitate sedos. Sic Iouem, Vene-
rē, Martē ceteros deos delusa anti-

1. Cor. 7.

tiqutias

quitas cōsecrauit. Hęc post mortem
plerumque cadit, & quasi nebula dif-
sipatur ad veritatis lumen, cadente
errore populari, qui tantisper laude
celebres erant quasi viri præstantes
atque præclari, non à sapientibus
modo, sed ab vniuersa multitudine
vituperantur. Neque enim tam benè
cum nostra natura agitur, vt quæ re-
cta sunt, omnibus placeant, flagitia
cunctis displiceant; neque tam malè,
vt prauum iudicium sit diuturnum.
Sæpe multitudo amore pulchritu-
dinis allicitur, vitia detestantur, quo-
rum tanta est turpitudine, vt ea vel se-
ctatores auersentur. Verum inani
gloria profligata ad honores & ma-
gistratus veniamus. Purpuræ splen-
dor multorum animos allicit. Ma-
gnam putant in fastigio collocari,
ex vnus arbitrio multorum ratio-
nes pendere, turba clientum & salu-
tantium impleri atria. Cùm proce-
dunt, omnium ora in ipsos conuer-
ti, à cunctis ordinibus salutari, & qua-
si delapsos de cælo heroes haberi ma-
ioris conditione mortali. Præclara
hęc sunt, & quæ inexpertos facile
fallant primo aspectu. Si propius ac-
cedas, sub fulgore auri ferri rubiginē
laterè videbis. Multa illis non licent
quæ popularibus. Somnum extēdere
non vacat, ne fatigato quidem cor-
pore. In secessum se condere, rustica-
ri, amico otio tantisper frui: multo
minus peregrinari, ac quicquam a-
liud suo arbitrio facere. Nullum fe-
cerum liberum est, in omnium luce
facta, dicta, cogitata etiā versantur.
Magna seruitus magnus est honos.
Quam miserum nihil posse arbitrio
suo facere! Audienda sunt multa ho-
minum millia, alienis negotijs vacā-
dum. Ex quo se quis aliorum cōmo-
dis addixit, sibi tranquillitatem eri-
puit. Siderum instar quæ irrequieta
cursus suos perpetuo peragunt, neq;
quiescere possunt, neque sibi vacant.
Gemunt illi quidem sub onere, oculo-
s mentis in amicam quietem con-
ijciunt, neque possunt tamen innexi
cōpedib. & catena, aureis quidē non

min⁹ tamē molestis. Multi honores
vituperant, repudiant pauci. Pleros-
que ambitio tenet, sæuum atque im-
potens malum, alios vitæ & fortu-
narum periculum terret ab insensis
si exuat potestatem. Omnibus enim
in magistratu qui possent placere: In-
terea animus varijs & contrarijs ia-
ctatur motibus, nunquam sibi con-
sentiens. Itaque Augustum inuenio,
cùm imperium deponere cuperet,
neque liceret eam vigiliam tuto cui-
quam tradere, se tamen otij cogita-
tione, quasi interesset onere deposi-
to, solitum oblectare. Quis ergo am-
plius mortem accuset, quasi spoliet
potestate, cuius expertes admirantur
furo decepti, qui experti sunt, quasi
molestiarum cumulum detestantur.
Quid metus perpetuos dicam, ani-
mum cruciantes anxietates? Vident
sanè

*Summis esse negatum
Stare diu nimioq; grauis sub pon-
dere lapsus*

Fastigio vinctum præcipitium vidēt.
Vnde voces illæ quas sollicitudo ex-
pressit?

*Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita vult u' forte cōtēnum mea
Alte extulisti? grauius vt ruerem e-
dita*

*Receptus arte, totq; proficerem me-
tus.*

Prudētē quidam si sub regio diade-
mate, qui labores, quæ curæ lateant,
videre mortales possent, in medio
abiectum & expositum, tolleret ta-
mea nemo. Effecisti quod erat pro-
positum, Castellonius ait, vitæ com-
moditates non esse tanti, vt mors p-
pter eas sit magnopere vitanda. Quæ
magnas vires coniunctæ habere vi-
debantur, aduersus singulas præclare
pugnasti. Sic multa in hac vita terri-
bilia posita sub vnum conspectum
sunt, quæ seiuncta contemnantur.

An quid aliud dicendum super-
est? & multa quidem,
inquam.

CAP.

C A P. III

Quotidie morimur.

Veteres tum philosophi tum theologi geminos ab ortu Genios singulos homines comitari sensere bonum & malum, illum in salutem & tutelam, alterum, qui pravas species menti ingerat, nosque impellat in exitum prauus & inuidus. Falso, inquit Castellonius, id affirmatum audio, neque diuinis libris consentaneum. Non contendo, inquam, illud certe negare iure nemo poterit, ab ortu & die natali instare singulis mortem quasi malum a tergo geniunt, ossibus & neruis imposito cranio pennis Volucrum propter celeritatem runcina praecuta armata, qua demetit vitam a primo die exorsa, neque cessans ad exitum. Ferrae & inexcorsibiles sorores lanificae parcut nulli. Infantiam pueritia trudit, hanc adolefcentia iuuentaque. Imo dies diem aufert, & in horas singulas aliquid de vita decerpitur. Haec ipsam, qua viuimus, horam cum morte partimur. Quo minus mirari debeam, quod exhauritur semper, decrefcere, finire, ac consumi tandem. Neque enim clepsidra, cum postremo stillauit, ne marsupium quidem exinanitur postremo otulo detracto, sed toto tempore quo decolauit humor, impensa pecunia est. Cunctorum quae in fluxu sunt ea est conditio, vt non vno impetu pereant, sed longo tempore. Ita si verè loqui volumus, vita continua mors dici debet, falso in speciosum vitae nomen inuasit, ac quae mors vocatur non mors, sed finis potius moriendi est. Quocirca non omnino imprudenter gens illa quae editos in lucem foetus lachrymis prosequerantur, in suorum morte quasi labore finito instaurent ludos, tripudia atque conuiuia. His consona Theognis Siculus & Euripides Tragicus, *optimum fore ho-*

Thrace.

minem non nasci, natum certe redire continuo ad inferos. Graeca non asfero, quoniam ea Theodoricus posuit de curandis Graecanicis affectionibus libro quinto. Quid mirum tamen, eo peruenisse nos quo ab initio festinamus, tempore quasi quadrigis abrepti, quo velocius est nihil. Romam contemdis, quid doles Romam peruenisse nisi forte scarius & latro exhorres patibulum meritis & vitae consentaneam sortem. Alioqui deme culpam & inferos, naturam tantum specta, nihil est quod ad exitum accedere magnopere debeat esse molestum. Fluit tempus & praecipitat, ante desinit esse quam venit, & verò quid instans tempus est, nisi indiuiduum momentum. Nam praeritum abiit, futurum nondum tenemus. Acute Graeci epigramma, nos in horas & momenta nasci ait.

*Νυκτός ἀπερχομένης γενέσθαι ἡμῶν ἔσσι ἡμέρας.
Τὸ πρῶτον ἐπὶ βίῳ πῦρ μὴ δὲν ἔχοντες ἔστι.*

Velocissima res tempus est, non magis moram patitur quam sidera conuersione perpetua circum terram rotata, neque vnquam consistentia istidem vestigijs. Quid cunctamur, quid cessamus? Nisi occuparis fugit, dum occuparis fugit. Cum celeritate temporis vtendi celeritate certandum est. Ex rapido torrente ac mox futuro hauriendam est, in eandem aquam bis descendere nunquam liceat. In tanta temporum fuga quid securi longa nobis vitae spacia stultae cogitatione promittimus? Plerique prius ad extremam metam perueniunt, quam se sentiant è carceribus egressos. Quod non temporis culpa & festinatione contingit, sed etiam multiplici negotiorum mole: quod ipsum viatoribus vsu venit gratis fabulis fallentibus iter molestiamque, citius opinione peruenisse sibi videntur ad hospitium, ad urbem. Ipsi etiam vitam profundimus. Quid. n. vita nisi quo viuimus tepus? in ludicris illud otij saepe impatiètia

iocis

iocis & ludis, in amicorum gratiam consumimus pecuniam auari, quam largiri æquum potius erat, temporis prodigi quasi de alieno liberales. Quoties noctes, diesque esse prolixos accusamus? hyeme ver expetimus, in aestate autumnum. Quid longam vitam expetimus de vitæ partibus re aut voto semper decerpentes aliquid? Et alioqui Deus nobis vrgentis quotidie mortis sensum eripuit, ne languesceret industria, & concideret penitus. Eleganter quidam:

*Agnoscere solis
Permissum est quos iam tangit vicinia fati,
Victurosque dii celant, ut viuerent,
Felix esse mori.*

Sic incogitantibus nobis obrepit mors sub vitæ nomine fallax. Attentionem nos ita debemus excitare, vt stimulet ea memoria ad peragendum gnauiter cursum vitæ præclaris factis viuendum officio functi & mortis laqueis, quoad fieri poterit, exempti nominis immortalitatem consequamur, qui secundum diuinam vitæ maximus fructus est. Nulla re maior inuidia morti fit quam tanti tyranni contemptus, præclaris operibus memoriam aternitati consecrare magnum. Et verò quid non contemnamus quod naturale est omnibus? ex ortu obitus pender. Sapienter qui nunciata filij morte Anaxagoras: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem, ex quo natus est, semper de interitu cogitavi. Quid mirum frangi vitrum, florem marcescere? Illud potius mirabile, si decorem multos dies cõtinaeret. Quid non contemnamus quod est tam familiare? Quotidie in oculos incurrit funera nostrorum, alienorum. Nulla est donus Iuicæ vacua, ne regia quidem, quae dementia est, domesticorum ad interitum turbati animo fortunæ insolentiam accusare? Mirro vetera Augusti & Tiberij aulas, in quas non minus diua illa cæca quam in priua-

tos, nequius saepe defauit. Ferdinandum Catholicum Regem intueri, in magna felicitate filium Principem amisit in ipsa fermè lætitia nuptiarum, filiam paulò post natu maximam ex partu, quæ proximè ad spem regni vocabatur, emota mente mortuæ quam viuenti propiorem filiam tertiam in Anglia nuptâ perpetuis ærumnis ad mortem vexatâ, vnam ob viri improbitatē & amenciam. Philippum etiam secundum Hispaniæ Regem recenti memoria quatuor vxores sepelisse vidisti, magno numero filios sublato, inter alios stirpis maximum Carolum Principem in spem paterni regni natum educatumque. Quæ Regibus non parit, eam in casus & gurgustia irrucere miraris? Non tantum vrget & aliquid quotidie aufert, sed & afflatu quodam diro & quasi veneno cuncta inficit & nobis facit, vt sint mortifera. quod amplius mirere, ipsa quoque vitæ præsidia, voluptates sine quibus vita non traducitur, otium, negotia, cibus & potus, ludos, exercitationes, quibus corpus vegetatur, lethalia cuncta mors facit. Sæpè morborum & mortis causæ existunt. Ab epulis cruditatis existit, crapula nervos frangit, libido corpus simul & animam. Si condas corpus intra thecam cedrinâ, sua se tamen mole conficit, & insita tæbe computrescit. Quid sanè mirum, si finis cum origine consentit? eo festinamus, vnde sumus in hæc lucem egressi. Ante ceterum annos in tenebris iacebamur nondum editi, nondum concepti, magnum est, si in eisdem tenebras renouimur, quod spectat quidè ad corpus, nam de animo alio loco dicendum est. Innumeros annos in eo quasi naturæ vtero deliramus sine vlla nostra aut nostrorum querela, sine vilo malorum & acerbitatū sensu, sine vllis incanditatibus. Quid malum si natura quasi pertegsa nostræ imbecillitatis, in eundem nos statum, eandem conditionem reponit? Argila inter figuli manus sumus, fingit resingit, mutat, transmutat,

VI VI-

vt visum fueris, in varias formas, ac tandem ad informe lutum quasi o-

A peris pertasus reuocat. Quid primo conditori prescribimus? sapere fatius est, & diuinæ manus sequi ductum. Leuamen in calamitate magnum non reniti: quod necessario ferendum est, libenter etiam ferre. Sic contumelia fit necessitati, & de natura lege triumphatur. At graue est non peruenire, quo alij ad extremam aetatem, in ipso cursu suæ iucunditatem, siue honorum extinguunt. Ad priorem amentiam recurris, neque a consuetis auocas animam. Nimirum populari opinione deceptus vitam putas, quæ mors potius continuata haberi debet longum tempus, quod volucere & momentaneum, vitæ huius sinceræ esse iucunditates, quæ amaritudinis plurimum admixtum habent. At in media ætate rapior. Si tecum amice natura voluit partes facere, quid queris? cum potentiore ex æquo diuidere molestum non est. Age potius gratias quod reliquit aliquid, qui suo iure totum sibi arrogare potuit. Multo plures sunt qui ad istam aetatem non peruenierunt, ijs qui superarunt. An velis præ cæteris eximius esse, tibi vitæ ornamenta omnia arrogare, opes, nobilitatem, pulchritudinem, valetudinem firmam, innumeros etiam annos? magna quamuis importunitate & querelis, nihil impetres tamen, nisi vt te amplius conficias. Fatum seu vis maior inexorabilis est. In aurea potius mediocritate consistite: istam animi vastitatem, quæ te excruciat, rationis fræno compesce.

(. . .)

C A P. IV.

De vitæ breuitate.

Pergebam plura coactata oratione in eandem sententiam congerere, cum Decanus tacto molliter brachio, dicentem inhibuit, præclare inquires, & acutè de vitæ conditione disputasti, de mortis iure seu tyrannide in mortales omnes, sed quæ multitudini probare non possis. Ad sapientum prudentiam à multorum imperitia prouocas? Sed ne philosophis quidem probabilia ista sunt. Mortem cuncti exhorrent, vitam cupiunt propagare docti, indocti etiam miseri, & quibus angusta domi res est, ea cunctis votorum summa. Communem omnium sensum velle conuellere arduum est, neque proficias tamen. Ad hæc ego, video & fatcor cum horrendo monstro esse luctam vulgo multorum capitum bellua. Non chimera non Briareus centimanus, non sphinges conferantur aspectus foeditate & feritate. Multi etiam ex eorum numero, qui prudentes habentur, inducti persuasione vulgari falluntur & fallunt. Hos à tenebris ad lucem, à mendaciò ad veram viam traducere quàm est arduum? Non est tamen desperandum, fortasse non canimus surdis, neque cæcis preferimus facem. Si multi repugnent, non deerunt sanæ mentes qui veritatem sequantur errore repudiato. Quod si votis & spei par successus non contingat, vos ipsi instar pleni theatri nobis eritis, vobis & musis canam. Sequitur de vitæ breuitate disputatio eò pertinens, ne magnum aliquid morte detrahi conqueramur. Velocius cursore tempus tranfluat, vt diuini libri restantur, sagitta celerius magno nisu ab arcu excussa. In has angustias nos Deus seu natura coniecit. Vix cepimus, cum finis vrget importunus exactor. Vix

deliba-

delibauimus prima iuuentæ gaudia, & senectus horrido aspectu, odiosa quæ in foribus adest. Considera longissimam vitam centum annorum spatio certè descriptam. Deinde in partes & caput retro refer ad præterita spatia: quam breui annus circumagitur, imò dicto citius abeunt decem anni. An credis multos tibi similes annorum numeros superesse? aut verò qui supersunt anni, longiores exactis fore? imò breuiores apparebunt, ex quanto æqua spatia descensu facilius quàm ascensu peraguntur. Postremæ ætatis annos velociore quàm prioris iudicamus. Iudicij eius causam explicare non est necesse, res ipsa indicat. Quid verò si cum æternitate præsens æuum conferas. Decem annorum millia instar puncti Simonides esse dixit relata ad æternitatem. Sic Plutarchus, quid vita nostra? certè ne centesima quidem indiuidui puncti: stultum magnum putare quod præ exiguitate vix mente percipitur. Quod si quantum temporis datum est breue, quamuis & angustum spatij, id totum in officijs vitæ poneretur, haud paulò longior vita nostra esset, nunc pars multo maxima in inertia desidiaque transigitur nullo fructu. Institue rectè rationes, temporis partes & ætatis ad calculos reuoca, mētor nisi dimidio amplius detrahi nobis incogitantibus inuenies. Neque enim somni horas vitæ dabis, qui imago potius est mortis: quo tempore sine prudentia, sine sensu iacemus lapidum instar. Curationi corporis tempus datum adiunge, quo vix à brutis animantibus discrepamus voluptatibus, epulis, potu otioque mergi. Infantia & pueritia anuos deme, quando ratio & prudentia, qua sumus homines, in illis locum non habet. Quod in rebus ludicris amicorum negotijs ponimus, in hoc numero colloca. Nemo enim qui sibi, qui rebus serijs & homine dignis non vacat, viuere dicitur est. Horum omnium capitum subducta ratione, vix quarta ætatis

pars nobis relinquitur, quæ vitæ adscribatur meritò. Illum creditis viuere, qui totos dies refidet in theatro, dies noctibus inani voluptate continuans, qui spectator puerorum rixantium, pugnantium raurorum, qui in vino & epulis, qui in concinendis vasis, inspiciendis depictis tabulis vitam & pecuniam consumit? Aegritudo ea animi est, quæ quiescere non sinit, torquet in omnes strati partes febris ardor, non vita. Vna extendendæ vitæ ratio, & via à magnis viris ostensa, à paucis arrepta, si acriter in honestatis studia incumbamus. Labenti patriæ succurrere, eruditionis & prudentiæ opes construere magno atque perpetuo nisu, nullam nobis in hoc stadio dare requiem, id viuere est. Vita profecto actio est aut cum actione coniuncta: inertia cum morte computanda. Vince voluptates, diuitias sine auaritia, honores sine ambitione quære, cum prauis animi affectibus pugna. Vnum quemque diem agmen claudere & vitam puta. Lærus nocte & quietus dic. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.* Craſtinus si accesserit in lucro pone, lærus accipe, nouam diligentiam excita. Quacumque ætate hæc perfecisti, diu vixisti: etiam si moriaris iuuenis, ad vltimam senectutem processisti. Si contra, vt vita sit longissima in primo limine deficiis. Nauis diu ob reflantes ventos circa eadem loca & scopulos circum acta non multum nauigauit, sed multum iactata est. Sic imprudentes sæpè homines cum multa moueant, parum promouent, multiplice quamuis negotio iactati, questus tamen labori non respondet. Non est ex se vitæ breuis, nos angustâ facimus tēpus infumētes malè. Diuitiæ homini frugi copiose & redūdantes prodigēti nō sufficiunt. Sic neque homini inepto vita quamuis longa, quasi imprudentiæ seruire debeat, & non potius necessitati, vt in corpore stomachus alimēta sufficiens, voluptate labefactatur. Vides in tua manu situm, vt

ii

vitam

vitam extendas, quam volueris longissimè, & quæ nullius ad arbitrium A precepsque mouetur saua & impotens mors, virtuti tamen & diligentiae concedere. Sic nihil refert, vt vita sit longa, quantum temporis detur, sed quantum in honestate & actione præclara proficiatur. Alioqui præsens tempus breuissimum est, vsque eo vt plerisque nullum videatur: semper in cursu est, & per momenta transigitur. Fluit rapiturque in præceps, ante desinit esse quam venit. Quæ ergo magna iactura, si aufertur quod discrepat parum à nihilo? Opinio nos agit transactos, quæ sunt vilia quasi pretiosa magno æstimamus. Animalcula quædam in Põto nasci perhibent ephimera ex eo dicta, quod ultra diem vnum non viuunt. Exorta cum sole, eo cadente occidunt. Flores quin etiam cæruleos liliorum ad instar nouimus molliculos & venustos, exorti solis vix tres horas vaporum etiam in ymbra ferre. Finge illis sensum inesse animalculis, non minus lamentarentur & dolerent, si quod suorum in meridie deficeret, quam nos lugemus mortem nostrorum, cum in media rapiuntur ætate, tantundem in floribus dicito. Num foret magna iactura dignaq; lachrymis non planè, sed praua æstimatio deciperet. Sic nos quod parum est, magnum putamus, ea nobis persuasio præpotera imponit. Sed & insectis animalculis, muscis, culicibus, vnius ætatis vita est, canibus, equis, iumentis, annorum viginti. Vix nos adolefcentiam egressi sumus, cum ea animalia præ senio sunt inutilia. Malè facerent si natutam accusarēt quasi angustiores illis quam homines viuendi fines descripsisset. Neq; minus stultè querantur homines, quæ cerui & cornices diutiùs quam ipsi vitam omnino ad trecentos annos propagent. Nobilior leone ceruus nō est, aquila cornix, tametsi ad plures annos vitam omnino producat. Quod dictū est de generibus, ad singulos refer, imprudenter conquerun-

tur quibus vita breuior alijs contingit. Sua cuiq; ætas est à primo ortus destinata die nec mutari à quoquam potest, nec extendi à quoquam à celo descriptam tenapus. Quid nos prauæ opiniones sollicitant? Eleganter quidam:

*Fatis agimur, cedite fati
Non solliciti possunt curæ,
Mutare etati stamina fusi.*

Fata, inquit Castellonius, diuinam sententiam Christianorum in mortem intelligis. Stoicorum ab stellis, & nexu causarum perpetuo inuictâ necessitatē certè reijcis. Brenem esse vitam dilucide confirmasti, num in sua breuitate est coactans tamen & fixa. Verbum, inquam, ex ore eripuit, de ea re disputare volebam. Atq; explicare quod quoridianis vitæ experimentis notum est, in ea breuitate tamen & angustia constantiæ nihil esse. Alios mors rapit in canis nulla neq; vitæ neq; mortis laude, minori suorum desiderio & luctu. Minus, n. desideramus, vnde parum gaudij lætitiæq; extitit. A matris utero in natura ventrem, vbi tandiu delituerat, & tenebras non existentium rerū citato cursu recurrit. Multos absumit adolescentia iuuentutisve, vigor atatis & imprudentia facit, vt minor sit cautio facilè se in pericula conijciat. Sic multi in ea ætate pereunt, vt pro magno sit ad maiorem ætatem euasisse. Si benè computes, ratione inita vix è centum natis vnus ad senectutem procedit. Speci caduca & incertæ quis fidat? quis iniuriam factam sibi magnā putet, si pauci & incerti dies, quot cadebant in eam ætatem, præcisi sunt? Fructus prædij futuri, quod spes sæpè fallat incertiq; sunt, minoris estimantur, quam qui perueniunt ad frugem. Iura in hæreditate quauis ampla succedendi, quia incerta est, magnæ circumstant labes, non magni sunt. Viuendi fines incerti sunt, anticipites, dubij. Sed & vita ipsa quanta fragilitate imbecillitateque? Frigidæ porus multis animam eripuit, tenui

auræ alij alati perierunt, quæ incun-

dissima erant, plurimis conciliarunt mortem, cibi, ludi, conuiuia, voluptates sæpè exitiales extiterunt, nō dolor, sed lætitia aliquando intempestiua & repente irruens, quasi ferro hostis spiritum expressit. Placidus alioqui affectus nō minus quam prædones in vitâ aliquando grassatur. Duæ matres Romanæ post cladē ad Thrasimenum in complexu filiorū, quos mortuos credebant, expirarunt, gaudium excussit animam. Mitto idem passos complures alios. Verè Græcus & meritò.

Φεύγε φάσμα δυνάστεως θύρατος.

Non vitrum æque fragile atque nos sumus, illud nisi ictum non corrumpitur, si condas, si cautio sit, diu seruat. Corpus quamuis diligentiam adhibeas, sua se interna tabe cōficit, & proprio pōdere fatiscit. Plus habet pōderis ad ruinam, quæ sunt cæteris valentiora. Quis ergo vitæ fidat? quis in morte magnam putet fieri iacturam? solida & constantia miramur, spernimus quamuis specie eximia cauda. Inspice gemmas, specie venustiori sunt multa, certè rosæ, violæ, lilia vincūt odore, & salutari virtute. Contemnitur tamen præ illis, quod cito flaccescit & pereunt. Inter gemmas ipsas opalus seu paderos maiori pulchritudine propter colorum gratiam oculis varietatem, paruo tamen emitur, quod sit friabilis natura, constantes aliæ & perpetuæ. Verè qui dixit: *Non est magnum re, quod tempore est paruum.* Diuturna flaxis semper præferuntur bona.

C A P. V.

Vitæ precario datur.

Quidquid in præsentia fulget, opes, honores, potètia, liberi, cliētes, scenus, prædia, seruitia, forma ipsa & nominis claritas ex incerta & mobili cuncta forte pendunt: neque diu eodem loco persistunt. Quasi congestis aliunde & collatis aulæis & peristromatis nuptialis domo ornatur. Auro illufam acutq; pictam vestē

paulo post repetet dominus, nisi cōtinuò reddis, conuitio sola virtus datur mancipio & propria est, neq; nisi possidentis culpa detrahitur. Cætera vitæ ornamenta, atq; ad eodē vitæ ipsa precario datur, nullo definito possessioni die, vsus tantum noster est, nunquam dominium. Malus est debitor qui cūctatione excusationeue soluendi quod debet, creditori molestiam exhibet: neq; se spoliari reb. commodatis permittit, nisi de tribunali citatus. At illud certè proteruina meretur, vt auferat alia omnia Dominus quæ dedit commodato, neq; amplius quidquam credat ingrato. si quæ possidemus quasi aliena identidem aspiciamus, & in memoriam debitum reuocamus, ea cōditiōe data vt reddamus, neq; ad nostrū arbitriū sed ex volūtate mutuantis, min⁹ molestia exactio, & redditio erit. Admissus precario in hanc vitam quasi in alienam domum, quid recusas exire ingratus iuxta & proteruus? quid queris, quid recalcitras? Tua culpa est, quod incōsulto domino in aliena area domicilium proprium constituere voluisti superba extructa domo. Festinādum potius, vt quæ factio opus est cōtinuo peragantur. Sic vitæ quamuis breuis fructus sit maior. Nullus dies, nulla hora secura est. vrget mors à tergo factura aliquando, quod quotidie minatur, importunus exactor est, sed suo iure, neq; vlla mouetur prece. Quo minimè vellemus tempore, neccogitam⁹ quidem, appellat, extorquet. Hac lege nati sum⁹, hac geniti. Mortales nascimur fato obnoxij, alius incendio perit, fluctibus mergitur alius, hūc perpetua valetudo, illum conficit ægritudo, quā multos bellum, ferrum, pestesq; aliæ sexcentæ, vnus est aditus quo in hūc mundum ingredimur, innumeri exitus. Alij in prima ætate, alij in media, pauci in extrema, omnes citius opinione atq; voluntate, nō ex censu, non ex ætate citamur, vna omnes lege. Breuitate vitæ id fit, & quoniā stulte nullo præstante lōga nobis vi-

uendi spatia pollicemur. Quæ si concedantur, nihilominus molesta erit hora fatalis. An senes decrepitos nõ vrgete sine paucos dies expetere, vitæ commodiorem formam promittere, eatenus nõ vixisse fatentes? Qui tamen si conualescât, nihilo meliorem vitam instituunt. Præua consuetudo rapit altis stabilita radicibus. Circumspice toto orbe singulas domos & familias, multo plura immatura funera, quam sera deprehendes. In regijs qui nascuntur in spem magnæ fortunæ plurimi in minori ætate discedunt, pauci perueniunt ad frugem, siue propter aulæ delicias, mollesq; foetus, eoq; morbis obnoxios & iniurijs temporum; siue quia in fastigio aduersi casus notantur, priuatorum funera sæpè latent. Quin potius integras vrbes in Hispania & per vniversum orbem perijisse constat, vt ne vestigium extet, quasdam breuiori tempore, diutius alias stetitisse, prostratas tamen omnes vetustate, aut aliqua alia iniuria. Vbi nam Numantia gentis Martiæ terror, vbi Corinthus, Athenæ, vbi Carthago imperij Romani æmula? Instaurare ædificia non contingat, nisi eueris prioribus. Sic Deus quasi orbis faciẽ nouis struẽturis illustrare vellet, nunquam cessat arces oppida euertere, pro eueris substituere alias. Hæc est enim lætitiæ viæ eius, vt rursus è terra alij germinentur. Hyemis horrore pereit herba, arbores foliorum nudantur honore, niuibus & pruina agri rigent, quid id est verè recurrere maiori gratia terræ facies reparatur, dextra læuaque vrbes integræ & regna iacent, nos homunculi tragœdias cõcitabimus, si quis nostrum præter spem, præterq; votum abreptus est? Quæ videbantur æterna, conciderunt; qui ex argilla cõpacti sumus & luto, volumus esse immortales: Quin nos homines natos esse recordamur, humani à nobis nihil alienum, morbos, calamitates, mortem quacunq; ætate. Hæc ipsa hora, qua hæc dicimus, quot locis & quàm multa efferuntur funera? extin-

ctos prosequuntur fictis læmētis neniæ, veris amici & propinqui lachrymis. Iuge cogitatiove, quæ locis sunt diffusa minori, credo, cum multis anxietate occumbes. Mali societas, pereuntium turba cladem singulorum leuiorem facit. Leuat dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Nemo se eximium præ alijs putet, & quasi è sublimi loco irruentem in socios cladem aspiceret. Tributum à natura ipsa impostum libèter pendito, minor erit molestia si solutio voluntaria, nulli est immunitas; ex æquo omnes fatalis necessitas premit. Scire quidana:

*It cuique ratas prece non vlla
Mobilis ordo: multis ipsum
Timuisse nocet: multi ad fatum
Venere suum dum fat a timent*

Agnosco debitum, ait ille, tributum nõ nego neq; retracto nomina, vellem tamen scrius aliquanto. Ab alijs incipiat exaetor, appellet alios. Non in tuo i. l. arbitrio situm est, necessitas tantum obtemperandi incumbit, quid tibi alienas partes arrogas? si tuæ voluntati solutio permittatur, nõquam erit tempus opportunum. Senes ob imbecillitatem sensus molestius quàm iuuenes cedunt è vita. Quin etiam ex ætate lögæua multos mentiendo detrahunt annos, quasi habituri solatium de mēdacio. Cùm fallit socios, an mortem etiam possint fallere? Tuum non est viuendi fines describere. Obtemperato tātum præcipienti. Si sponte benè & prudenter, si coactus, ægritudo maior erit, neq; resistas tamen. Mutuo data vita est, nullo ad dantem redituro foenore, non queraris quod repetitur, id enim ingrati animi est; age potius gratias quod tandiu possidere cõcessum est. At vellem in ortu denūciari mihi, qua lege nascerer. Fortassis nasci in eam vitam ijs miserijs obnoxiam recusarem optione data. Stulta ea cogitatio est. Præstat habuisse aliquando, quam diuino semper dono carere, quod mutuo, quod commodato datur donum vsu iucundū est, quam-

uis

uis reddendū danti ex eius voluntate. Quod si tibi ea lex denunciata in ortu non est, quod sensum non haberes; qui tuas vices gerebant, parentes eam non poterant ignorare, liberos se habituros mortales, morti & morbis obnoxios nullo circūscripto sine. Non ergo naturam accusa, non necessitatem, parètes potius qui cognita nascendi cõditione cupidissimè tamen & iungi connubio, & liberos tales gignere voluerunt, atque ita vt vitam omnem iniucudam putarent, nisi suscepta sobole in spem quidem longæuæ ætatis & vitæ fallacem tamen sæpius quàm veram.

C A P. VI.
*Multis diu vixisse
nocuit.*

Inter hæc sermo producebatur. Socij, qui in villa remanserant, mirati nostram absentiam ludis relictis se nobis aliquanto numero adiūxerunt auidi sciendi, de quo argumento ram proluxa cõfabulatio esset. Tū ego: oratio nostra temporis lætitiæ conueniens non erat. Sed ne nihil ageremus, eoq; malè facere qui præproperè aduētare finem queruntur, soluereq; naturæ debitum recusant quasi mala nomina. Non pauca erant tamen reliqua, quæ si placet in aliud tempus sustentemus. Imo perge subdit Decanus. Ad solis occasum vna amplior hora superest, multæ si essent, in qua alia re melius collocarentur? Cui sermo molestus erit, ad alia is diuertat, per syluam, per hortos expatiatum. Nos quod cõcepimus, in eo ad finem pergamus. Post Decani verba aliquot tamen confectis passibus ad putei marginem haud multum distiti processimus aqua ad summū marginem pleni, vt redundaret & riuum

efficeret. Assedimus mox in proximi prati herba viridi vario colore floribus picti. Tum ego quando ita vobis omnibus placer, exequar quæ reliqua sunt. Multæ quamuis vitam nostram circumstant ærumne, maiora sanè pericula & metus exagitant, alij ex alijs nexi & apti. Felices sæpè & beati paulo antè, conuersis rebus de fastigio deiecti in egestate & sordibus vitam agūt. Supremum infelicitatis genus id est, miseris, fuisse felices aliquando: Alij probitate conspicui & virtutum ornatu, procedente ætate in multas deuoluuntur foeditates, implicantur vitijs, quæ nemo putarat, celebritas nominis benefactis parta, tandem ignominia mutatur. Quid nisi longa ætas Salomonem ea sapiētia Regem ijs opibus de gradu deiecit, in eam amentiam adegit, vt se impio deorum cultu extrema ætate contaminaret? Magnum est suo quemque tempore ex hac vita quasi ex hospitio migrare, neque expectare dum trudamur, dum lætitiæ dolore & calamitate mutetur. Osium Cordubensem Catholicæ profectò diu religionis columen, ætatis senilis imbecillitas peruertit, atque ita vt se Arianis coniungeret, Catholicos insectaretur: quo merito ad tribunalia, ad quæ cum Gregorio Illiberritano Episcopo de religione disceptabat, repente collapsus, & inter famulorum manus domum relatus breui expirauit. Miserum est de tanti viri salute dubitari, cuius in Ecclesiam vniuersam extiterat præclara & immortalia merita. Paucorum annorū detractiõe eam nominis redemisset infamiã, vt cœlestia præmia mittantur. Finis non sit commemorandi viros præclaros, qui primis vltima non habuerunt consentanea, Pompeium Magnum, eius æmulum & socerum Iulium Cæsarem; Catonem, Scipionem à deuicta Carthagine cognomento Africanum. Miraculi instar, vitæ iter si longum, sine offensione percurrere, mare diu sulcantem nullis iactari procellis. Omnia vitæ bona lubrica & incerta sunt.

Osium Cor.
dub.

funt. ipsa magnę felicitatis tutela sollicita. In hoc inquieto mari alternis aestibus reciproco stabili loco consistere non datur. Fluctuamur & illidimur inuicem, naufragium sæpè patimur. In tanta atrocitate & periculis portum aliquem occupare, prius quàm venti reflantes nauim obruāt, præclarum optandumque votis omnibus. Porro statio tuta nisi in morte hoc mare nauigantibus nulla est. Et verò à multiplici calumnia, ab hostium insidijs, à nominis infamia alijque malis, quibus vita est obnoxia, quæ cautio nos tutos præstet. In inopia, carceribus, exilio, quot viri præstantes cõcludere auum, quidam fontes, quia mores tempus commutauit, innocentes alij mendacio & calumnia victi? Adde pestes alias & morbos varios, qui in omnem ætatem, sed in senes præsertim agmine facto incurrunt, neruorum dolor, pituitæ defluxio, stranguria, disuria,

calculus, sexcentæ aliæ pestes: quibus cum adsunt, vita, qua non morte acerbior & tristior redditur? senectus enim & morbus ipsa est, & ad eam quasi ad portum naues, mala vt quidam dixit, & vt alius ad aram fontes confugiunt tranquillitate & impunitate inuitata nullis qui prohibeāt, aut repellant remedijs. Quis decus formæ & dignitatem, qua multi superbiunt, ac mulieres præsertim, ad vltimam conseruauit ætatem. Breui rosa in rubum vna æstate certè, hædus in scetentem hircum mutatur. Eleganter quidam:

To p̄don ammalēi βαιὸν χρόνον, λὺ δὲ παρὰ βέλθῃ.
Ζητῶν εὐρήσεις οὐ γὰρ δὸν ἀλλὰ βάλων. Et rursus:
Ἐν βίῳ ἐξ ἐλεῖφου πηχῶν ἔθνην πείρα.
 Fortunæ sæpè obsequia & multiplices voluptates breui deturpant corpus & faciē, vt prioris dignitatis ne vestigium quidē relinquatur. Quasi flos turbine decus, cum primos honores & gratiam ostentabat. Nihil est tam fallax & insidiosum quàm

vita humana. Si daretur optio non natis, vt quidam ait, non nasci satius esset, certè quamprimum in naturæ sinum quasi communis matris morte restitui. In media felicitate mori optimum, priusquàm ex summo præcipiter inconstans & varia est, nequid in eodem vestigio manet. Illud Diagoræ Rhodij notum ad iudicium quos filios in Olympicis vicisse vno tempore, dicentis, morere Diagora, ne nebula aliqua eam lætitiā obscuraret, scilicet verebatur. Eodem Simeō senex respexisse videtur, cum viso cælesti infante dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine. Consentanea de Pompeij Magni casu Lucanus:

— Sic longius auum.
Destruit ingentes animos, & vitæ superstes
Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit: & celeriprauertit tristitia leto

Vt in fabulis postremitus actus, sic in vita pars extrema debet esse pulcherrima, longior an breuior contingat nulla cura. Scitè & prudenter Solon Atheniensium legislator Cræso Lydorum Regi ditissimo roganti eequem felicem hominem nosset, Tulum cjuem suum respondit, qui filijs optimè institutis pro patria tandem pugnanş occubisset. Eequem alium? Cleobim & Bitonem dixit, qui matre ad Cereris, quod decessent iumenta, humeris delata magno nisu carpento attracto, ea propietate filijs quod optimum esset deam precante, in stratis mortui ipsa nocte reperti sunt. Miratus Cræsus, quod se ea potentia ijs opibus in nullo felicium numero poneret, cauamque suscitanti. O Cræse inquit, vita hominum est vniuersa calamitas. Quod paulo post est confessus, à Cyro spoliatus regno, captus & in ignem coniectus. Nihil felicis quàm in medio cursu felicitatis extinguī, sui potius desiderium relinquere, quàm parere longa ætate

Solon.

fatie-

farietatem. Nam quod negotia quidam causantur quibus tenentur implicati, & quæ impedita relinquere dolent, vanum est. Nouæ quotidie telæ neuntur, prioribus non explicatis. Instar artificum mendacium sartorum, pictorū, quo amplius procedimus, & præscriptū tempus propius est, plura conducimus opera: vt quocūq; tempore necesse sit multo plura quam perfecta inchoata & informata relinqui. Bene nobiscū ageretur, si per ætates negotia distribuerentur, neque plura viribus & vitæ spatijs peragenda à nobis susciperemus, neq; rerum tumultu nos obrui pateremur. Nunc contra accidit, maiora onera & molē infirmiori ætati imponimus: quæ magna imprudentia est. At remittente iuuentæ feruore mores in meli? noua censura mutantur annis accedentibus. Inprobam adolescentiam sequitur modesta ætas & grauis. Miracula narras. Rarissimi cum ætate mores commutant nisi fortasse in peius. Non facile eluuntur colores, quibus lanæ primum infectæ sunt: retinetque testa diu odorem, quò primum est delibuta. Contingat sæpè deprauari, qui in minoribus annis modesti erāt, arreptos naturæ imperu ex se ad mala procliuus. Qui prauis à prima ætate moribus maiores facti mutarint paucissimos numeros. Non eadem quidem vitia vigent in omnibus ætatibus: inscitia pueritiam exercet, adolescentes libido vexat, iuuenes temeritas exagitat, in senibus auaritia & ignauia dominantur. non desinunt ergo vitia accedentibus annis, sed mutantur sæpè in deteriora. Quod si ea vitam emendandi sollicitat tantum ne mori velis, & non potius simulatio est, qua se animus ipse fallit: quid non statim noua censura vitia castigas, & quod stulte tempus effecturum putas, non ipse (quando cum Deo potes) diligentia & industria præstas? ne sit opus semper noua spatia viuendi postulare,

& quasi comperendinare litem malam? Sed nimirum merum id ludibrium est. Aliud agimus, simulamus aliud. Vitam relinquere quocumque tempore est graue. & vitia accusamus quæ deponere nunquam profecto inducemus in animū. Rationis & prudentiæ vires minores quotidie erunt, vitia altiores radices agent. Si difficultas in præsentiteret, indices illa exister maior. Quin continuo arrepta runcina mala ex animo extirpas, spinas euellis, siluestrem animum interlucas, vna opera melior euades, fatalem horam timendi præposteras occasiones amputabis:

C A P. VII.
Vitæ molestiæ.

SED & vita hæc quamuis ad votū res fluant; quid nisi supplicij est? in cruciatibus perpetuis manere vellet quantus furor? Magni vndiq; angores. nulla vitæ pars aut dolore libera, aut metu vacua est, aut exempta curis & anxietate. Pueritiā, adolescentiam, iuuentutem circumspecte, omnia plena malis. senectutē accusare non attinet. morborum & molestiarum promptuariū est. In eam insilit agmine facto morborum omne genus. senes quasi inutiliter terram occupent, per vim velint morbi coitione facta è vita deturbare. Varij extrinsecus metus vrgent à domesticis, ab externis, ab amicis & infensis: multæ molestiæ ab inopia, ab aëris intēperie, à multiplici negotio, à cælo, terrā, mari. Sæpè nullo vento restante sæui in animo fluctus exurgūt sæuissimæ procellæ: & cadente externo malorum impetu acerbior molestiarū tempestas intus exurgit. Ipsa sibi mens carnificina est, se nulla extrinsecus causa excruciat. Nec mirū Originis vitium luumus, diræque exercent, primo nostri generis parenti denūciatæ, nisi pareret diuino mādato fore vt continuo in mortis laque-

incurreret. Non ergo morti obnoxii, quod miserrimum erat, sed continuo corpore & animo mortui sumus, funus ducitur ab ipso ortus die. Videmur quidem respirare tantisper & palpitare; si vita tamen præfens, cum beatorum illa, in qua sumus conditi, comparatur, mors potius quam vita dicenda est. Quid enim mors est nisi commoditatum omnium expoliatio? quid vero reliquum est, si utrumque tempus rectè expendamus præ ijs bonis quæ fuerant initio benigna Dei manu concessa? Sic Paulus corpus nostrum, *corpus mortis* quodam in loco vocavit, in alio *corpus mortuum*, ait, est propter peccatum. Quæ verò iucunditas ei contingeret, qui perpetuo cadaver complexu gestaret, non diebus, non noctibus onus incommodum foetoreque deponeret? Ita que mirari non debemus semper molestias extare, sed posse tantisper in tanto & tam continuo malo sustentare, miraculi instar est. Mittamus Paulum. Orpheus in corpore animi puniri affirmavit. poena culpam sequitur: quo merito in hæc mala præcipitavimus. Adiecit Aristoteles animi & corporis copulam ei supplicio similem esse, quo Hetrusci olim piratæ captos in mari cadaveribus cōstrictos os ori, manibus manus, pedibus pedes, crudeli planè mortis genere perimebant. Sic sanè de Mezentio Hetrusco tyranno nobilis poëta cecinit consentanea.

Rom. 7. 24
Rom. 8. 10.

*Vbi Lydia quondam
Gens bello præclara iugis confedit Hetruscis.
Hanc multos florentem annos Rex deinde superbo
Imperio, & seuis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infâdas cades? quid facta tyranni
Effera? dij capiti ipsius generique reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora vivis
Compone ns manibusque manus atque oribus ora.*

*(Tormenti genus) & sanie saboque fluentes
Complexa in misero longa sic morte necabat.*

Hic molestiarum iugis fons, ut cætera ex voto prospere fluant, nobis ipsi sumus graues. Quod si iterum odorem aliquando non sentimus consuetudini tribuatur, qua stipati sensus febre non percipiunt, non minus tamen noxium, cum per os & nares cōtagio tetra suscipiatur, visceribus noxia tabes. Sic quæ fore iucundissima inani opinione videbatur, brevi deflorata novitatis gratia amara redduntur. amici iuxta ac inimici molesti sunt, neque otium, neque negotia patimur. instar eorum qui febri ardenti laborant, in omnes nos partes strati versamus ad exiguum ac momentaneum angustiam allevamur. Tetri intus humores vexant, nos ad externa remedia vertimus animos, quasi mutatione frequentati habituri solamur. Quod nusquam erit nisi graui deposita sarcina. *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* exclamat Paulus: *gratia Dei per Iesum Christum.* Rectè: sed & in diuinis beneficijs poni debet, quod tantis malis deus finem morte imposuit. Quam misera conditio nascendi est, & vitæ, in qua vix vlla lætitia est cerrè synce ra, vix vlla respiratio. Diuide in classes genus humanum, vix unum inuenias sua sorte contentum. Quæ hæc miseria, quæ labe? Diues suorum & externorum perfidiam accusat, litibus fatigatur continuis, in metu perpetuo ac solitudine visit, ad omnem umbram pauet quasi latrones & sicarii in eum irruant. beatos rusticos vocat qui ab strepitu urbano & calumnijs remoti innoxij & paratis cibis victitant proprio quæsitis labore. Contra inops angust iamrei familiaris vituperat, ex eo sudores diurnos, hyemis & æstatis iniurias. Quotidie ad operis diurni molestias excitari. Aegre labore improbo parere vnde se & miseram familiam alat, contemni à potentioribus, spoliari, bonis omnibus euerri nullo vindice.

Rom. 7. 24
Ioan. 1. 17.

Quid

Quid plebem dicam, artifices, mercatores, operarios? quid nobiles, Senatores, magistratus? quid sacrum ordinem? viros deditos litterarum studijs & pietati? Singulos angit proprius dolor: proprios patimur quique manes, cuncti suæ vitæ conditionem accusant. multo melius agi cum alijs quam secum.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Ea labe vitæ nostræ maxima est, quæ ferè aliena nostris, absentia presentibus commodiora cogitamus, quæ magna vanitas est. Quod nobis deest ad felicitatem id sentimus, expectimus quod alijs suppetit, eorum quæ possidemus immemores diuini que adeo beneficij, & quæ alios vrgent ignari. Ita si daretur commutatio, tam cito ad priora recurrent vota mortales, quam leuiter alienam sortem exoptarunt. Temporum iniurias, dispice hyeme frigus, pruina, nives, pluuia, venti fatigant, æstate solis ardores, ex terræ ariditate puluis, totius corporis langor, frequens vigilia fugato somno, noxia & importuna animalcula. Nullæ induciæ nullo interuallo contraria nectuntur. vix æstu sedato frigus occupat, vestium in hyeme pondus fatigat, ignis vapor molestus est, æstate frigida abiecta fragula, arborum poma sæpè nocent morbosque conciliant. non minus remedijs vexamur quam malis. Proh vitæ nostræ rationem profligatam & turpem. Quid verò quod iucunditates, quæ vocantur, vim suam & nomen perdunt, nisi quasi ex condito molestiæ præcedant. Tolle famem & sitim potus & epulæ, quamuis opiparæ gratiam amittent, & in contrarium vertentur, ut non amplius grata sint, sed tormenti instar. ægrotos intueri, eorum nauseam. Ignis oblectat postquam præ frigore riguerunt membra. Plato Deum ait ita bona dispensasse, ut cum ijs mala serie quadam sint connexa & complicata. Neque enim præcedunt tantum molestiæ, quasi

antecambulones, sed subsequuntur etiam quasi famuli alij. Pindarus in Pythijs eleganter, vni bono bina mala tributa à dijs ait:

*Εν παρ' ἑσλόν τιμηματῶν δύο δολοῦται
ἑροῦσις ἀθανάτων.*

Auidè quis se cibo post famem, poculis post sitim inuitavit, continuo caput & stomachus grauantur; nisi post horas aliquot ad res serias animum applicare non licet. Ergo mala præcedunt iucunditates, easque condiunt, subsequuntur quasi importuni impensæ in coena factæ exactores. Rosa spinis sepitur ut sine dolore & aculeo non decerpatur, molestijs vallatur voluptas. Rectè quidam:

*Armat spina rosas, mella tegunt apes,
Crescunt difficili gaudia iurgio.*

Miseram & profligatam vitæ nostræ conditionem. Ad hæc rixas & iurgia inspice quibus vita omnis scæter, lites perpetuas (nullius felicitas sine rivali) multos inimicos, quis enim omnibus placere possit? amicos fallaces, insidias in benevolentia simulatione comparatas, quæ multo nocentiores sunt quam aperte simultates. Eleganter alius.

*Ira quæ tegitur nocet:
Professa perdunt odia vindictæ loci.*

A nostræ conditionem. Ferenda igitur vita præfens vt importunus hospes, non aduocandus vltro: qui tamen si manet non eijcio, si abit per vim, nõ retento, non resisto.

Vitam omnem mari per similem dixit Seneca. nunquam quiescit, rametes semper fluctus concitat, ventorum tantum status ex alia atque alia orbis plaga circumacti commutantur. Sic tempora & gentes suas quæque patiuntur labe, non eadem quidem, haud minores tamen. Quod ad miseriam extremum est, inter sceleratos vitam agimus. supra, adulteria, libidinum licentiam vides, fraudes, rapinas, peritiam in foro, p domos, in agris. Fortassis Aethnæ Vulcanique incendia præ his flammis leuia ducès. Quæ verò quies, quæ letitia & pax in fornace incensa esse potest? Malo illecebras addant, molles vestes, varios ornat, comestationes, promiscuos virorum & mulierum cætus sæpè pietatis specie, tripudia, venationes taurorum. theatri corruptelis omnis ætas sexusque corrumpitur, adolescentes præsertim & puellæ reip. scilicet seminarium, quos vitij in tempestiuus infici exitiale est. Iam illud quatum quod rebus maxime noxijs maiorè natura inspersit suauitatem? Vincit officij linguæ magnitudo mali. Stupra omne genus, libidines, spectacula, comestationes, ludi, incredibilem afferunt voluptatem: vt mirum non sit tam multos in mortis laqueos induci. Quod miserrimum planè est, non inter sceleratos modo versamur, sed ipsi etiã, sine multiplici peccato non viuimus. Verùm est enim illud; qui dixerit sine peccato esse mendax est. Fugiunt aliqui grauiora delicta, in leuibus autem volutamur omnes. ipsa etiã natura & originis corruptione ad malum impellimur sollicitamurque identidem. Non dies non noctes ab ea importunitate liberamur. qd focij, quid familiares? an non & ipsi inuitant ad malum quasi de aliena ruina habituri sola-

tium? Miseram ac profligatam vitam nostræ conditionem. Ferenda igitur vita præfens vt importunus hospes, non aduocandus vltro: qui tamen si manet non eijcio, si abit per vim, nõ retento, non resisto.

C A P. VIII.

Mortis laudes.

Producebatur lægius disputatio, qui se de nouo nobis adiunxerāt, alius alia de causa dilapsi iam erant audiendo fessi, siue vt per syluam & inter arbores deambularent. Sol etiam ad occasum inclinabat. Tū Decanus, perge inquit, priusquam abeundi tēpus adsit, quæ sunt reliquia summa explica. Faciam inquam, quod præcipis, multis, quæ dici poterant, præcis dicendi finem faciam. Ignaras hominum mentes, cogitationes præposteras, quādo quod optimū in natura est, vituperamus detesta murque, mortem: quæ siue felicitati modum imponit, siue repellit calamitatem, siue senectutis molestias finit, siue pueritiam in flore priusquā marcescat rapit, ex æquo laudanda est. laborum finis, malorum remedium, à plerisque; expectata votis, nullius gratia & diligentia placata, sui semper arbitrij, neque imperio cuiusquā obnoxia. Iudex integer nullis precibus mouetur, non ambitu, non pecunia corrumpitur, quin recta procedat cunctisque; ius suū reddat. Natura cunctos homines exæquauit. vna est omnib. conditio nascendi. fortunæ seu potentiorum tyrānide factum est, vt ex communi quasi cumulo multa occuparint alijs nudatis, qui pari conditio ne erant nati. Multis probitas & innocentia indigentiam conciliauit. Misera quin etiã vita est. non omnibus sufficit. quod quibusdam larga manu concedit, detrahit alijs prodiga eadem & auara. Sic plerique miserā vitam agunt præsidij omnibus destitutam. Mors exæquat omnia, reuocatque ad sua omnes principia, nature insti-

instituta. Hæc seruos in libertatem restituit inuitis quauis Dominis, neque dato redemptionis pretio. Hæc vincos & æternis tenebris addictos, compedibus eximit & cathenis, carceris vestes & ferri robora frangit saluari prorsus manu. quæ enim morte non foret illa vita acerbior lægius producta? Mors est quæ exulibus & patria pulsis non referre persuadet, quæ quis terræ parte deficiat, vndique ad inferos, siue ad cælum parem viā, patriam prudentibus vniuersum orbem esse. Mors est in qua à nobili nõ distat plebeius, nemo in ea opes suas, nemo ignobilitatem sentit, diuitibus inopes pares facit. Apparatu funeris, sepulchri superba structura à populo discrepare fatagūt illi quidem, adde annalium memoria. Sed quātulum id est, quam leue solamen si comparatur cum ijs quæ necessario demuntur diuitibus & potētibus, vt fortuna iniquitate sublata cum aliorum tenuitate exæquentur? Meta laborum mors est, & requies, quo maior tranquillitas, melior. In perpetuo cursu sumus dum viuimus. de velocitate cum ipsa cæli agitatione certamus, neque quiescere vnquam possumus donec ad metam ventum est. Illa operarij & diurno labore fractis sudorem detergit: de manibus lignonē, stiuam, falcem, rūcinam extorquet, neque ampliùs finit cum luce ad molestū opus redire. Ad triremes dannatis & remos detrahit & ferri vincula grauiā. illuue perpetua & æternis sordibus corpus squalidum abluuit, nautee tetro odore nares flagris tergam vibicibus foedum liberat. nõ amplius, neque naucleri, neque piratarum sæuitiam ac ne maris quidem procellas nymbos & pluuias timent, ne malaciæ quidem & æstus longissima tædia, corruptam aquam & foetidam, insuaues iuxta & insalubres cibos. Quid de militibus dicam? perpetuis periculis, vulneribus, vigilijs, terroribus eximit. pax in morte manet immota, nulla importunitate turbata. lites præterea & commer-

cia, cessant magna humanæ felicitatis labe. Quid alia commemorarem, quibus fatigantur homines & quorum molestia mors liberat? Sordes in quibus viuimus internis viscerum, externis oppidorum. Vt fera auis aperta cauea sponte euolat, quid ni nos in apertum purumque cælum? fontes quidam intrepide carnificis manum & gladium expectant: nos illis molliores ad fatalis horæ memoriam corpore toto & animo contremiscimus; quæ hæc est & quam pudenda ignauia? Longum esset singula referre. genera, attingere satis habui. Ita mors quies laborum est, neque quies tantum, sed somnus. nihil somno similium morti. Quod diebus omnibus agimus vt tertiam vitæ partem siue sensu iaceamus mortuis propiores quam viuentibus, quid insolens si in eo statu semper perseueremus. Id fecuti veteres diuinorum librorum scriptores, dormire cum patribus dicebant, qui expirabant. Id etiã secutus Christus seruator dormire Lazarum affirmabat qui mortuus erat, quamuis in eo alia suberat causa quod ad vitam rediturus breui esset, id enim dormientium est, vt post parum excitentur. Sed sanè morti simillimus somnus est. Eleganter Homerus mortem somnum æcum vocauit

ὡς ὁ μὲν αὐτῶν περὶ τὸ κοινοῦτο χαλκίμεν ὕπνον. Iliad. l. 241.

Quod Virgilius imitatus, ferreū somnum dixit. Vulgatum & illud. 10. Aeneid. vers. 745.

Ἦν ὅτι μὲν τὸ θανάτου μυστήρια.

Diogenes etiã Cynicus cum fini vicinus somno opprimeretur, excitantibus amicis *Sinite*, inquit, *frater sororem præcedit*. Somnus quo quietior dulcior, nullè post mortem imagines rerum vexant relicte à cogitationibus, quæ interdiu occurrunt; neque stomachum crapula, neque capitis grauedo, tussisue inquietat. Cuncta tranquilla sunt & quieta. Ad finem oratio festinat, neque abuti ampliùs vestra patientia æquum est.

est illud si addidero & ipse quietam. Munitissima instar arcis mors, nulla eo iniuria accedit, non exactor sollicitat, non creditor importunus. Forense ministerium procul apparitores, lictores, accensi, nulla egestas fatigat nulla penuria. Diuino similis numini mors est, de quo dicitur. *Altissimum posuisti refugium tuum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Nulla eo calumniae penetrant, non libidinis ardor, alienae felicitatis inuidia, nullus conuittio locus, ne infamiae quidem, verè *ἀλαζμονίων* in malis praesidium. Ipsae sepulcrorum infanæ substructiones indicant exemptos omni labe, & iniuria, quos ea moenia septaque tement, quod quidam de vita rustica dixit:

Psal. 90.

Horat.

*Non excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.*

Si bellicæ machine, ballistæ, catapultæ, ænea tormenta ignitos euomentia cum fragore globos cõferantur, vel pinnam vnam ex ijs moenibus non deiciant. Non aurum & argentum, quorum ad subruenda moenia præcipua vis, ad eam arcem penetrarunt vnquam. Superbi Reges miantur, quasi de sublimi loco contemne. Fortunæ quin etiam & molestis conuittium facito, securus de cætero, vt in te vllum ius habeat. Imò duces inuictos, armatos milites ac vero vniuersos, qui in præsentem terrent, vi sua cū erit visum prosternet, eos etiam suis vinculis constringet, & de eorum superbia fastuque triumphabit. Ne iuncti rebellent, carptim, & singulos imperio suo subdet. Mors omnes expectat quasi licitor, alium alio tempore duci iubet supremus iudex & arbiter. Deniq; mater indulgentissima terra est, quos ex vtero eiecit, eos tandem amplexu fouet. feræ pisces, homines sub quo cælo nati sunt, in ijs regionibus melius habent quam in lōginquis. Nullum præsentius remedium agris diutur-

na tabe consumptis, quam si natiuo restituantur cælo. Omnes morimur, & quasi aquæ in terram dilabimur, quæ non reuertuntur. Flumina vides magno impetu præcipitare eursum, quoad mare. quo fructu? vt in eius complexu & nomen, & aquas perdant, & quasi intereant. Tanti est ad primam originem etiam cum iactura se se referre. E terra ergo egressi, libenter cum Deus vocabit, cum tempus apperet, ad originem redeamus. Materna indulgentia inuitati in eius complexu molestias deponamus, & lachrymas tergamus ab oculis. nulli amplius singultus, gemitus nulli. pax alma optata quies. His dictis assurreximus vnâ. Sol præcepit in occasum se intra montes condebat, & noctis tenebrae erant vicinae. Iumenta ab aganibus parata, carpentum cum auriga. Tum ego: multa cum sint dicta, plura dicenda tamen supererant. Si placet die proximo redite ad prandium, sed soli, aut cum paucis: quod nostra impensa parabitur quasi morituris. Nempè lautum Castellonius ait, Megareses recordare ædificantes, quasi perpetuo victuri, opipare identidem conuiuantes, vt quotidie morituri, tum Pacuuium Syriæ præfectum vino sibi & funereis epulis noctibus omnibus parentantem. Ebrium famuli in lectum deferebant ad symphoniam *Βεβίωνα Βεβίωνα, vixit, vixit*, concinentes, quasi cursu peracto nil iam in vita superesset. Risimus argutiam. Erit ergo, inquam, quasi victuris, mensa frugalis. Sic conditioe accepta cum socijs illi carpento & iumentis impositi è sylua egressi iam se intendentibus tenebris vrbem læti reperierunt. ipse vale abestibus dicto, ex longo sermone oppido fessus cum socio eiusdem ordinis & villico vt pernoctarem in villa restiti.

IOAN.

IOAN. MARIANAE
*DE MORTE ET
Immortalitate liber
secundus.*

P R A E F A T I O.

MVLTA minora prædia Toletana nostri ordinis sylua suo complexu continet, à possessoribus non vno omnia tempore redempta haud magno, & in vnum quasi corp^o collata integerrimis sublatis vna ac perpetua cinctum maceria. Cuiq; fundo sua inerat villa neq; elegans, neque ampla, quippè paruo gre constituta & vsui magis quam ostentationi deferuens. Ex ijs euertis vetustate cæteris, duæ tantum supersunt. Militari via altera imminet structura humilis & imbecillæ nullis sublata tabulatis, villici sedes. In ea iumentis stabulum, glorientes in sua corte galinæ, canes custodia peruigili & latratu arcentes furta, præterea instrumentum rusticum aratra, ligones, falces, runcina. Cubicula aliquanto numero angusta, porticus epulis destinata cū maiori numero domestici ex vrbem conueniunt, nisi ventorū procella, aut æstus maior cogat alio migrare. Coniunctum facellum Ioannis Baptistæ nomine sacrum rei diuinæ procurandæ. Villa altera in media sylua atque in podio saxeo constructa est procul ab omni tumultu & strepitu tum vrbano, tum rustico, gratū nobis domicilium ab amica musis tranquillitate, nullis q̄ interpellent quoties in eū secessum egredimur. Perstant suauissimæ auræ nullis infectæ nebulis, quæ è vicino flumine inferiora loca aliquando fatigant. In ea villa post Decani & sociorū discessum noctem transegimus. quietus somnus fuit nullis imaginibus intercisus rerum, quæ per diem inciderant multæ. Surgens aurozora sua luce & iucis

radijs ac decore fugatis cum caligine noctis stellis se per fenestræ rimas insinuas torporem excussit. auiculae consono cantu quasi de victoria certare lucis aduentantis honore lætæ, carduelles, chlores, philomelæ. ante omnes cuculus è villa fastigio raurum cantum edens & funebre conredere de peritia cum cæteris auiculis videbatur, prouocare ad certamè homine iudice superbus sibi que nimium confidens. Sic est nemo orator; poeta, cetero se alium meliorem putat, neq; de peritia cuiquam concedit. Hoc etiã malis contingit. Fauces, quas noctis tristitia occluserat, re currentis lucis lætitia ad consuetos modos canendi munus in hoc diuino augustoque templo impositū reuocabat. Sic luce & harmonia multiplici inuitatus, me è strato corripitens diuinis laudibus celebrandis socium ijs auiculis adiunxi. Ad quod prouocabat præterea celi luci diffimi aspectus senescentis lunæ exorientis solis totius agri & arborum aspectus gratissimus florum & hercarū suauis odor toto aère diffusus vitalis haud dubium cum voluptate. In ea commendatione vnus horæ spatio consumpto, surgente iam sole è villa egressus ceppi per subiectâ errare syluam in ambulatione matutina vegetatur corp^o, excitatur animus & meliores cogitationes. Simul roscidos flores & herbas legebā, rosam, irim, liliū, rosmarinum satiuum, thymbam, chamæpytim, thymum cuius est maior copia, attingere non audebam. Acutus odor neque tempore conueniens terrebat, ne capiti noceret. Herbis odoratis & florib^o impleueram ad summum calathum, cum fundi portas magno impetu pulsari audio, clamores item exaudiebatur, quasi agrè moram ferentium, atque cupientium irrumpere. Accurrere diuersi villicus & socius, ecquid rei esset visuri. profecto hospites aduentare expectatione marurius. Accessi & ipse, & aliquanto interuallo. Decanum & Castellonium carpento ve-

Kk

hi ac

hi aciam accedere vidimus. Matu-
 ritus, inquam quam omnino expecta-
 ram, quid rei hoc? Hesternae expecta-
 tione admoniti, inquit Decanus, so-
 le occupauim⁹; & alioqui nihil erat
 quod magnopere in vrbe detineret.
 Dici huius latitia & hesterni memo-
 ria praetera vt festinauimus inuista-
 uit. Felix inquam & faustus aduētus
 vester sit, quocumq; tempore iucun-
 dus omnibus nobis. Simul dimissis
 cum curru famulis iussiq; sub solis
 occasum redire, aliquanto circuitu
 facto ad inferiorem villam ire per-
 reximus. Matutinae aurae leniter her-
 barumq; & florum odorem & nares
 affabant suauissimè. Rosas mox &
 lilia periclimenonq; legentes quarū
 erat magna copia ex aliquāto inter-
 uallo ad villam & sacellum perueni-
 mus. ibi nixi genibus ante diuorum
 signa eorum numina salutauimus,
 vt eum diem sospitarent, neque vlla
 cōturbaret nebula aut tristior casus
 orantes. Post preces, ipse in quā, diui-
 na hostia sacrificabo vti facere sum
 solitus omnibus diebus; vos aut gu-
 state aliquid dum prādiū paratur:
 nō deerunt dulcia, aut si magis acria
 placent, Marcia aduecta aurea mala
 certe syluā repetite, fontem inuisi-
 te, priusquā accedens cum sole aestus
 egressum impediāt. Imò sacrificio
 interesse volum⁹, quod in vrbe pro-
 curare discedendi festinatio prohi-
 buit. Neq; si id esset factum, graue
 foret secūdo idem agere. Ita indutus
 sacris vestib⁹ dimidiatae horae spatio
 sacrum peregi. Paulò post è sacello
 egressis atque è villa syluam repe-
 re visum est. Medio inter vtramque
 villam interuallo recta euntibus pu-
 teus altus occurrit neque minus am-
 pli⁹ spatijs in hauftri formā rigandis
 oleribus superiorib; annis, haud
 leui impēsa excauatus. inanis labor
 fuit prorsus nulla aut tenui aquae ve-
 na inuenta. Aquileges deceperunt
 gen⁹ hominum fallax quod semper
 vituperabitur, & semper vigebit. A-
 quae iugis cupiditas plerosque trans-
 uersos agit, vt neque alieno periculo

deterreantur, neque sumptus inanes
 exhorrescant. Impletur tamen is pu-
 reus ad summum aqua cum pluuiae
 copiofa sunt & per arenas transme-
 antes inania & caua quae inueniunt
 implent omnia: quod eo anno con-
 tingerat. Aqua collecta diu conser-
 uatur in piscinae vsum nō satis com-
 moda piscibus, ppter aquae in estate
 praesertim frigiditatem solis radijs
 procul. Ad eam purem circū mar-
 ginē assedimus aquae copiofae & pis-
 ciū aspectu oculos oblectantes. Pro-
 ximè arbores malus cotonea, pruni,
 ficus, oliuae propter vicinum putci
 humorem hauftri radicibus praeter
 ceteris opacae frugiferaeq;. Alia ex par-
 te sternitur vinea è gemmis tunc pri-
 mum teneros emittens pampinos.
 Lustrauim⁹ oculos omnia sigillatim
 gratoque aspectu oculos mentem-
 que pauimus. Tum Decanus, ne ni-
 hil agatur, dum paratur prandium,
 de hesterno argumento quae super-
 fuerunt continuare iucundum erit.
 Superato, inquam, proximo cliuo
 id villam alteram museum no-
 strum prius inuiste, eum musis ho-
 norem habentes. Ibi obsequar ve-
 stris votis. In nouam disputationem
 ingrediar hesternam nihilo breui-
 orem. Minor tamen molestia erit, si
 non vno impetu peragatur, bifari-
 am potius diuidatur, in tempus praesens
 pomeridianumque. Quid tu,
 Castelloni⁹ ait, num integram Iliada
 commentaris, quae praecleara sunt,
 eadem ne fatietatem afferant, curan-
 dum. Quae sunt dulcissima, vides ci-
 to afferre tedium. Nempè inquam,
 consilium placet. *De immortalitate*
 tamen disputatio prior erit, *de diui-
 na prouidentia* posterior, eo vtraque
 pertinens, ne graue mori videatur,
 quib⁹ extinctis immortalis vita praes-
 sto est, praemiaque pro vitae conditi-
 one meritis exaequata. Inter haec ad
 villam est ventum Angustum con-
 clauae Zetae ad instar, modica supel-
 lex erat, pauci sed selecti libri. Supra
 museum contignatio, vnde latissimus
 in omnes partes p̄spectus erat,

ad

ad tres caeli plagas toridem fenestram.
 Vicinae vrbs maior pars subiecta o-
 culis. Tagi fluminis aquae, viridanti-
 um riparum amoenus vestitus. Deri-
 nit oculos aliquamdiu gratus aspe-
 ctus. Mox in podio lateritio cum as-
 sedissemus, me ad nouam disputati-
 onem comparauit.

C A P. I.
*Persuasio de immortalitate
 te quanti sit.*

Satis multa superiori disputatione
 de huius vitae conditione di-
 cta sunt, de miserijs quibus ad mor-
 tem vexamur. Vt molestum esse
 non debeat è tali hospitio migrare,
 finem imponere tantis calamita-
 tibus. Sequitur vt confirmemus
 animos esse perpetuos atque im-
 mortales, neque cum corporibus in-
 terire. Sed potius superesse à rogo
 meliorem nostri partem vitam non
 adimi sed permutari per mortem.
 Quae persuasio magnam vim habet
 ad stabiliendas virtutes & singu-
 la vitae officia. Si enim diuturna
 vita non manet, non difficile vi-
 deatur, tantisper frænare cupidita-
 tes, voluptates abdicare, cum syn-
 cëris & incorruptis commutare.
 Contra, si cum corpore animus in
 auras extenuatus euanescit, stultas
 cogitationes, inanem siue fructu
 spem, labores superuocantes, si v-
 nus est interitus hominum & iun-
 ctorum & aequa vtrique conditione
 viuimus, cur non dicamus religio-
 nes omnes esse somnia vigilantium;
 aut quod impiorum verbis Salo-
 mon prior expressit, deinde Paulus
 Apostolus moribus vitaeque expli-
 care; *comedamus & bibamus*, omni-
 bus nos voluptatibus cras morituri
 ingurgitemus: nullum sit pratium,
 vade iucunditatis flores non decer-
 pamus; locis omnibus expressa libi-
 dinu exēpla vestigiaq; imponamus,
 quasi breui vita festinantes, ne frustra
 amissam occasionem, elapsamque

1. Co. 15. 32
 1. Pet. 1. 22.
 13.

sine fructu tempus postea sit dolen-
 dum. Consona Anacreon scurrā
 non in vrbano effutiuit:

Ως τὸ γέροντι μέλλων
 Πρέπι τὰ τεργυὰ ποίσειν,
 Ὅσῳ πέλεις τὰ μύθη.

Vides ergo virtutum omnium offi-
 cia, sine quibus quid esset haec vita ni-
 si vastum miseriarum mare: religio-
 nis studium rebus humanis tanto-
 pere necessarium pendere vel maxi-
 mè ex immortalitatis persuasione.
 Quid enim frænemus cupiditates,
 fraudibus & iniuriæ preferamus ho-
 nestatem, si post huius vitae tumultus
 & peruersiones, vbi sursum deorsum
 vertuntur omnia, post cineres,
 æuū alterum non manet, vbi puni-
 antur iniqui, viadicetur prauitas
 eorum qui iniuste agunt? Quid De-
 um colamus, qui neque in praesenti
 cultores defendat ab iniuria, neque
 in futuro praemia pro meritis lar-
 giatur? Nihil erit ea suscepta opinio-
 ne, neque tanta religione munitum,
 neque tam sancto iure vallatum,
 quod non perumpat & disturber
 prauitas & audacia viribus praeser-
 tim & potentia armata. Nulla res
 magis homines castret, mollesque
 reddat, & voluptarios, quam si ex p-
 fana Epicuri sententia sibi persuade-
 ant extingui cum corpore animos.
 Id prouidentes legislatores, ceteriq;
 omnes quicumque de constituenda
 rep. libris editis disputarunt, obedi-
 entiam legibus & obsequium, qua fe-
 licitas tum publica, tum priuata cō-
 tinetur, constare non posse sublata
 immortalitate, id persuadere im-
 primis conati sunt. Inde scipionis som-
 nium à Cicerone cōstitutum in libris
 de republica. Apud Platonem Erus à
 morte reuocatus. Inde Minois cum
 Ioue, Numae cū Aegēria arcani cō-
 gressus prodierunt. Fictis, inquit Ca-
 stellonius, vera confirmas, quam
 aprè tu videris. Suspicetur aliquis ni-
 hil habere certi & constantis, quod
 mendacio confirmatur. Turpe care-
 re idoneo virtutem praesidio nisi ad
 aliena castra confugiat. Humilem

Kk 2 pro-

Profecto virtutis conditionem videaris inducere & seruire, quando suis viribus non stat, mendacio dignitatem tuetur. Apage, inquam, non ea nobis mens erat. Illud contendo omnium nationum & sapientum communem consensum esse, superesse aliquid à rogo, neque cum corpore interire omnia. nisi ita esset, virtutes omnes, sine quibus quid vita esset? penitus debilitari, concidere. Est autem communis hominum sensus, naturæ vox nostris insonans auribus à verò falsum fecernens. Et quantum esset, tantum in natura præsidium deesse ad tuendas virtutes, quibus sublatis confundantur omnia imis suprema. Sed & Mosem cōsidera legislatorum omnium principem præclarum, initio suarum legum immortalitatem tacite confirmasse, quando cæteris animantibus, pecudibus, piscibus, auiibus simplicem formationem attribuit, quod vnicam tantum vitam habeant, homini duplicem. Formatum enim in corpus de limo terræ, Deum ait mentem inspirando insinuasse. Sed quid diuinos libros & oracula in medium afferro: quæ à capite ad calcem immortalitatem commendant. in eo veluti cardine sapientia diuina vniuersa versatur, ut menti humanæ diuina se claritas de immortalitate nostram insinuet, illi fundamento moles vniuersæ diuini ædificij imponatur. Inde enim cætera pendent, quo conuulso vniuersa structura concidat. Verum nos non diuinis testimonijs pugnabimus, quæ impius ficta & commentitia fortassis putabit. Ratione & argumentis ab ipsis naturæ principijs petitis agemus, ne lector, si quis in hæc inciderit, toto obiecto lumine caliget. Nam & infans solidi cibi vim capere non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis ac mollitudine alitur, donec firmatis viribus vesci
 escis fortioribus
 possit.

C A P. II.

Anima se ipsam mouet.

E multis argumentis quæ pro animæ immortalitate afferuntur, vulgare est & ab omnibus usurpatum, quod ab agitatione animæ sumitur. Profecto vita actio est & cum actione cōiuncta. Si ergo anima proprium in se & à se motum habet, nulla cum corpore cōmune, quemadmodum à se spoliari non potest, ne vita quidem nudari poterit. Soluta à corpore, motum suum atque adeo vitam retinebit. Ea est argumenti vis quo Plato primus est vti. Secutus est cum Cicero longo intervallo, tum Aristotelis ratio eo pertinet cum in libris de anima sub conditione affirmauit, si intelligendi actio sine phantasmate non est, hoc est, si pender à corpore, si cum eo cōmunicatur, neque animæ propria est, separari animam & seungi à corpore non posse. Huius argumenti vim Lactantius assecutus non est, quando mutis animantibus æternitatem ea ratione dari arguit, quæ se mouent: nihil, inquit, adiectione sapientia eius imbecillitas fulciatur. Nos equidem non negamus pro immortalitate magnum à sapientia alijque artibus ab humano ingenio excogitatis extare præsidium. Sed sine appedice ex motu proprio animæ colligi æternitatem eius & cuius contendimus. Cuius argumenti vim subiecta exempla declarant. In ventre matris, quia fetus propria actione mouetur, utique colligimus, non ut membra manus pedes cōmuni vitam totius corporis vigere, sed propriam habere vitam. Eoque defuncta matre cum cætera membra cadunt, fetus quia propriam vitam habet, à morte matris superstes remanet aliquando. Adde rotam exiguam intra maiorem globum circummagi, supra suum axem verti, atque ita ut in contrariam partem vergat sicut in celo minores orbis: haud dubium quin is motus proprius

sit,

fit, neque minor sphaera in eo à maioris motu pendeat. quod si motus A ille esset vitalis, haud dubium vitam propriam & secretam minor orbis haberet. idem de auicula in cauea inclusa, de homine nauis vecto dici poterat. Sed multa sunt res cæcæ. Vera hæc Castellonius ait, sed in quo cardo vertitur, cōfirmare debes animam motum habere aliqueum in quo cum corpore non communicet. Sine quo labor omnis & opera sit inanis. Si igitur efficit palmam damus de morte triumphas: neque opus sit ultra procedere. Id ago, inquam, quam apte vestrum iudicium erit. Ac primum animam secum ipsa disputat, quasi aliquis intus lateat hospes. Cupiditatibus corporis repugnat, quasi tenet principatum. Deinde anima in se ipsa cōuertitur, suamque ipsius naturam rimatur & de ea inquirat. An horum aliquid in cæteris animantibus reperitur, quæ à terra ortæ defixos penitus in terra C sensus habent: neque ultra assurgunt? At anima sicuti est, Castellonius arguit, intelligere se ipsam non potest. Semper eam corporeis simulacris vestit, neque ut est in corporea omnique exuta forma & labe terrena cognoscit. Fateor, inquam, et si disputare poteram animam aliquando assurgere ad incorporea quando alienatur à sensibus, quod certum est è D certo melius atque quod in confesso sit, quam è dubio colligamus. ea certe ratio Aristotelem tantum philosophum impulit, ut nobis detraheret immortalitatem, & animos nostros quasi dānaret capite. Fateor, inquam, cognitionem nostram nunquam incorpoream penitus esse, sed spectris illudam corporeis. Id tamen non animæ culpa contingit, sed domiciliij quo sepitur quasi velo integumentoque, ut non possit libero sensu intueri singula senti sunt. In hac veluti custodia & carcere constituta, non alia accipit nisi quæ per ianuas quinque terrestres sensus inferuntur & permeant. quæ magna miseria est. Inter rusticos versans à primo ortu

non est mirum, si in ista ingenuitatis oblita agreste aliquid in moribus atque cognitione ex ipsa educatione representat. Nam & fetus in utero, tametsi vitam propriam habet, & sensus, videre audireque nihil potest, dum in istis tenebris detinetur, quasi quibusdam septis inclusus & munitione. Num Ionas in ventre coeti aliquid videbat, audiebatue? non plane, cum vitam & sensus haberet, sed propter impedimentum & latebras otiosos inutiles. Quod de Iona & foetu fateri oportet: quid prohibeat idem ad animam referre, eiusque æternitatem arguere ex istis actionibus multis & varijs quibus assurgere certe conatur, se inspicere, secum loqui: quæ in ipsum cadunt, neque in vllum aliud genus animantium, ad iudicium certissimum præstantioris & immortalis naturæ.

C A P. III.

Ingenij subtilitas.

E caelo nos & diuina natura exortos, non è fœce terrestri statura corporis indicat erecti, sublimis, oculi in fronte quasi ex specula celum cæterasque omnes partes cōtemplantes. Prona alia animalia & ventri obedientia terram communem originem defixis in eam oculis continenter aspiciunt: neque sensibus vtiunt nisi ad vitæ usum alimenta quærēda, vitam tuendam aduersus nociua; contra hominis mens ad celi cōtemplationem assurgit, supera infera omnia subtili cogitatione perscrutatur, sequitur veritate quasi suauissimis epulis pascit, quæ incorporata & æterna est. Gaudet vnumquodque sibi cognatis. Ex hoc fonte artes multiplices extiterunt siue quæ necessariae hominibus sunt, siue quibus humana vita ornatur & illustratur. Scientiæ omnifariæ tum quæ ad actiones vitæ, tum quæ ad cōtemplationem naturæ referuntur. Quis linum, lanam, bombycem, pectere, nere, texere docuit atque in varia indumēta mutare? Domare ferrum in

Kk 3

forna-

fornace, cōficere ex eo omne genus
ferramenta, arma telaq; conflare ad
vitæ tutelam, ad perniciem humani
generis: Effodere metalla eōq; terræ
viscera perscrutari, liquare ea, in va-
sa ornataq; formare quanta in-
dustria? sublimia & magnifica pala-
tia vastis columnis & cōmentis ma-
gnisq; molibus ad culmen vsq; quis
quibus ferramentis quib? viribus per-
duxit? dæmon pfecto aliquis nostro
insinuatus corpori. Vnde natum ar-
bitror, vt pontes & tēpla quæ ab am-
plitudine & vetustate miramur, vul-
gus altiori vi quā humana facta ia-
ctet. Falsò Castelloni? ait. Quis id ne-
gat? in commento tamen lux verita-
tis emicat, non terrestri ope, sed alti-
ori & diuina illustria opera perfici.
Nū simile aliquid in mutis animan-
tibus perspicimus? ne vestigiū quidē.
Aedificant aues nidos, ferē lustra, la-
tibula alia animalcula in plures exit-
us disparentia, quæ magna solertia
est. Vilia tamen putentur omnia &
crassa, si cum humanis artificijs con-
ferantur. Ciborum & potum genera
quam sunt varia, condimenta, cupe-
dię, dulciaria, vinum ex vuis expres-
sum, Zithus, sicera, noua sæpē neq; à
veterib. inuenta. Ad pellendos mor-
bos quot medicamenta necessaria
sunt? quanta remedia dies & vsus, &
maior rerū cognitio inuenit? herba-
rum virtutes admirandas, aquarum,
gemmarū, quis inuestigauit & inue-
nit, nisi ipse q̄ fecit in terris versans,
cælestis portio & vis humanis corpo-
ribus cōfusā? Magna hæc omnia sunt
& præclara, vulgaria tamen putētur
& vilia, si cum sequentibus confere-
tis. Sonos vocis infinitos, innume-
ras voces paucis litteris quis & qua
industria est complexus? notis rotidē
absentes inter se colloqui, cōsilia cō-
municare quis inuenit? Moses is fuit
magnificus legislator: quo nomine
diuinitate est consecratus ab Aegy-
ptijs Thot dictus, à Græcis Mercurius
vt Cicero scripsit. Aereas formas ad
scribendi celeritatē inuectas scim?
ante vnum & alterum seculum tan-

Moses le-
gislator.

Arts Typo-
graphica.

quæ de morib? & quæ de natura dif-
ferit innumeris libris explicata, tum
metaphysica subtilior, mathemati-
cæ certissimæ omnium artes vsu præ-
cipuæ. Quantum est enim per Astro-
logiā defectus solis & lunę ante mul-
tos annos sine errore prædici ab ijs,
qui astrorum motiões numeris per-
sequuntur? Sed & numerandi scien-
tia, quam arithmetica dicimus, quā
dilucida necessariaq; reb. humanis?
Plato negat ad remp. admitti debere
qui numerandi inscius sit. Pythago-
ras vna arithmetica comprehendebat
cæteras omnes artes. Nimirum cun-
cta Deus fecit in numero, p̄ndere &
mensura, qui cuiusq; naturæ nume-
rum comprehendere, qua proporti-
one cum corpore anima compare-
tur, membra inter se sociantur, ex-
actam is rerum cognitionē assequer-
etur, nostra imbecillitate factum,
vt diuersa philosophandi ratio sit in
scholas inuectā. Verissimi sunt Boe-
thij in consolatione versus subiecti:
*Tu numeris elementa ligas, vt frigo-
ra flammis
Arida conueniant liquidis: ne pu-
rior ignis
Euolet, aut mersas deducant ponde-
ra terras.*
Nimirū elementa symbola vna qua-
litate ligantur, non secus quā in-
ter duos proximos inter se numeros
quadratos medius est numerus cum
vtroque extremo pari proportione
comparatus. Inter duos cubicos nu-
meros duo alij numeri sunt inter se,
& cū extremis eodē modo relati, in
quo dissymbola elementa repræsen-
tant, duabus discrepantia qualitatib.
Numeris ergo elemēta ligantur. An
hoc clarum est? Clarius inquit Deca-
nus, aut perpetuis in tenebris caliga-
mus. Explico, inquā, quæ mathema-
ticipis tamē explorata sunt. Quadrat?
numerus est q̄ ex alio minori nume-
ro per se ipsum duct? existit, vt ex bi-
nario quaternarius, q̄ si bis eum nu-
merum replices, is est numerus cubi-
cus, sic ex binario octonarius exurgit
bis in se replicato. Primi numeri qua-

quæ

drati sunt, quaternarius ex binario
exurgens, ex ternario nouem. Inter
quatuor & nouem senarius numer?
sesqui altera, proportione minorem
numerum & maiorē respiciens. Pro-
ximi numeri cubici sunt, octo ex bi-
nario, & viginti septem ex ternario
bis in se replicatis exurgentes. Inter
hos numeros duodecim & octode-
cim medij sunt, qua ratione inter se
comparati, nepe sesquialtera eadem
cum vtroque extremo. An satis hoc
clarum? Vix etiam per caliginem, q̄
dicis, assequimur, ait Decanus, ex-
actiorem cognitionē ad peritos eius
artis ablegamus. Et ego, quod in ele-
mentis explicatur, numeris cōnecti,
idē ipsum in alijs naturis contingere
credendū est, & sanē corporis decor
numeris constat quod pictura decla-
rat aberrans longē, nisi seruetur pro-
portio. Numeris interna corporis
constare arteriæ pulsus indicat, for-
matio foetus & partus, dies critici, a-
liaq; multa. Sic oratio missa per nu-
meros & lege carminis explicata mi-
rifice oblectat, auresque incredibili-
demulcet suauitate, inftar aëris per
angustias tibiæ permeantis mentis
sensus numeris explicantur cum vo-
luptate. Nō minor musicæ suauitas,
ex acuto & graui sonō medijs inter-
uallis aptissima ratione cōflatus cō-
centus, siue tibię & cithara accedant,
siue solæ voces ad modos musicos
reuocentur, mirabilis voluptas exi-
stet. Qui ista excogitauit anim? quan-
tus putari debet, an ex terrena labe
concretus, an potius è cælo deriuari?
Eo antiqui spectabant, cum artium
inuentores, quasi beneficos in genus
humanum cælo adscribebant. Hinc
Mercurius prodijr ob inuentas litte-
ras, vt dicebam paulò ante, Apollo
& AEsculapius propter medendi ar-
tem, Ceres, Bacchus, sexcentaq; alia
ficta numina. In ipsa tamen menda-
cij vanitate indicatur humanos a-
nimos, qui talia & tanta excogi-
târunt è cælo dilapsos esse,
maiores conditione
mortali.

Kk 4

CAP.

C A P. IV.

De virtutibus.

Longior fuit disputatio de artibus quam putaram. Verum de multis pauca dici non poterant, ea præsertim dignitate subtilitateque ad iudicium non ab alio quam à diuino ingenio esse artes excogitatas ad salutem, ad tutelam, ad ornamentum humani generis. Nunc de virtutibus dicendum est, atque ex illis confirmandum nostros animos esse perpetuos. Ac primum hominem constare non simplici natura, ut res alia, sed gemina atque contraria esse constitutum corpore & animo. Corpus est terra genitum est, animum è caelo libauimus. Communis vitæ usus hæc inter se discrepare satis indicat, quod nobiscum quasi cum alio quodam disputamus. & in cogitationum dissidio nobiscum quid faciendum sit taciti deliberamus magno sæpè mentis motu. Huc Paulus Apostolus respexit, cum internum hominem ab externo secreuit. Tum vetus illud Socratis scitum admodum ex iuvene cogitabundo atque secreto deambulante, ecquid ageret rogantis: ac respondente illo, *mecum loquor, vide ait, ut cum viro malo loquaris.* Corpus est terra genitum alitur, corporeis voluptatibus indulget huius vitæ commoda consecratur, quippe à terra. Contra animus è caelo haustus ad suam originem recurrit, veritate alitur, superiora petit, ab omni concrectione mortali mentes liberas contemplatur ea suauitate, quæ in cæteras animantes non cadit neque vestigium quidem. Sic quidam hominem mundi copulam seu hymenæum dixere, quod mirabili coniugio & societate summa imis cælestia terrenis constringat, admirabili amicitia vinculo dissidentia inter se connectat. Atque ita ut nulli coniuges inter se ardentius ament, quam corpus & animus. Neque mirum est corpus, unde vitam habet, & quo recedente in fordes & terram soluitur,

gaudere animæ societate. Animum nemo satis miretur ab insita erga corpus beneuolentia tantis quamuis incommodis & molestiis vexatum non adduci, ut dirempto coniugio cælestes sedes, unde disfluxerit libenter morte reperat. Ingenium est susceptas semel amicitias ægrè diuellere. Itaque homo mundi copula est, qui cælum terræ constringat. Idem ab alijs mundi miraculum naturæ prodigium vocatur non minus prudenter, quod mirabili ingenio dissidentes inter se naturas, ac perpetuo rixantes in pace contineat. Corpus oblectatur caducis, sensuum iucunditates insediatur, neque ad maiora confurgit. Animo nullus cibus suauior quam cogitatione in caelo & inter mentes immortales versari, naturæ arcana perscrutari etiam cum rei familiaris & valetudinis dispendio. E corpore varij affectus promanant, amor, inuidia, odium, ira, tristitia, desperatio aliaque pestes, quibus peccatus laceratur, & quasi intestinis hostibus tumultuatur. Animi studia honesta sunt, cogitationes tranquillæ, ad pacem omnia consilia spectantia. Miraculum planè in tanta actionum contrarietate fœdera tamè pacis stare, corpus inter & mentem. Ex perpetua tamen rixa animi anxietas existit reb. etiam tranquilliss quasi neque euolare velit vitæ amore corporis, neque eius importunitates quasi coniugis litigiosæ ferre possit. An has rixas in aliquo animante deprehendimus non planè, nam modo suppetat pabulum, de cætero nulla cura sollicitat, inter animam & corpus mille lites exurgunt, quæ dies noctesque sollicitat. Ex hac pugna virtutes existunt omnes, si caro rationi subijciatur, voluptates vincantur, cum quibus rationi quasi cum domesticis hostibus perpetua pugna est, prudentia in intellectu, in voluntate iustitia, religio, ac alia omnes iustitiæ partes, in irascibili fortitudo, concupiscibilem munit castitas & continentia, ne suauitate delinitus feratur in præceps.

Quod

Quod si in pugna caro vincat, ex eo genus omne vitiorum existit, quibus A sordibus foedatur mens, & brutis animantibus similis redditur. Si repugnauimus prauæ cupiditati ex eo virtutum ornamenta nostræ dignitatis & immortalitatis indicia. Cæteræ animantes quia honestatis sensum nullum habent, neque pudore mouentur, in eis decor virtutum quæ sunt honestæ & pulchræ locum non habet. At quædam ex cõiuctu hominum Castellonius ait, tractabiles & mansuetæ redduntur, leones & ursi cicurantur, atque elephantes. Iumenta pleraque & pecudes obediunt ductori & ad eius vocem nutumque mouentur. De canu sagacitate & fide multa passim commemorantur. Verum ubi honestatis sensus non est, inquam neque virtus vera esse potest. Vestigia quædam illa virtutum sunt ex usu frequenti & cõiuctu hominum & naturali ingenio sine vlla ratione relicta. Nam & furca arbores sine sensu quamuis, in aliam & diuersam partem arte inflectimus. Sic naturam quorundam animantium in cõtrarium vertimus insite naturæ. Magna enim cõsuetudinis est potestas, quando in brutis etiam naturam & ingenium commutat. Virtutes quæ honestæ per se sunt, & sine vlla extrinsecus vi sponte suscipiuntur, in Deo & substantijs incorporeis natura insunt, & sine labore quasi rationis, quæ in illis est rectissima, fœtus certissimus. A nobis, quoniam nudi ornamentis omnibus in hanc vitam quasi ex naufragio prodiiimus, labore multo & industria comparantur. Ea conditio nostræ mortalitatis est. Sed ex qua facultate rectè efficitur cognitionem nobis inesse cum Deo, à caelo animos hausisse, ut quidam prudenter cecinit:

*Hic clausit membris animos**Celsa sede petitos.*

Eodem Promethei fabula spectat, in corpus è limo formatum ignem insinuatè de caelo furto sublatum. Luitè furti pœnas alligatum saxo a-

quila depascente viscera ad supplicium perpetuo excresecntia. Nimirum quod animus à sua sede sit pulsus, & quasi detineatur compedibus perpetua anxietate vexatur reb. quamuis ad votum fluentibus. Neque quiescit priusquam vinculis solutus se ad astra recipiat unde venit. Id poëta significarunt, cum heroibus sedem inter astra dederunt noua fingentes sidera defunctorum nominibus, quos caelo volebat adscribere. Vnde septem planetarum nomina, Cassiopeia, Andromeda, Perseus, Orion, aliaque sexcentæ astrorum appellationes prodierunt. Stultè ait Decanus omnia & superstitiosè. Fateor, quis id non videt: sed in errore quis omnium gentium fuerit sensus aduertitis, quæ naturæ communis vox: animos virosum insignium certè quorum præclara merita in temp. extabant, in cælum post fata unde venerant recipi.

C A P. V.

De cura futuri.

Ex animi nobilitate in nobis erectum quiddam & sublime existit dignitatis imperij famaque apperens, nullos labores modo gloriosi sunt, nulla vitæ pericula rei familiaris detrimenta perhorrescens dum emineat alijs, nomen suum famæ & immortalitati inferat. Nulla est gens, nulla conditio, nulla ætas, quæ non inflammetur ea cupiditate. A pueritia ad senectutem progredere, hos stimulos sentire omnes homines fateberis. Mirum est, pueri infantesque quantopere laude excitentur, quo quisque præstantiori est indole, ita maxime à primis annis huius cupiditatis indicia præbet. Ad iuvenes virosque transi. Nemo pro reipub. salute, pro patria & dignitate sese discrimini offerret, nemo publicam vtilitatem priuatis commodis anteponeret, nemo contemptis iucunditatibus alijs sapietia studia, certè paucissimi, nisi eos dignitatis amor

& fama

& fama incitaret menti infirius. Senes sedatis alijs propter ætatem cupiditatibus, dignitatis tamen & laudis studio inflammantur. Rectè quidam laudis amorè dixit esse postremam tunicam quam exuimus. Quid hoc nisi quædam diuinitatis participatio, in qua cum hominibus brutæ animantes nullo pacto communicant. Quo tamen pleriq; affectu abutentes in multa vitia & errores præcipites abeunt. Quidam occupare tyrannidem, ciuium libertatem opprimere satagunt: quia nimiram diuinæ maiestatis præstantia in imperio maximè cernitur tacito quodam naturæ sensu ad eam similitudinem proximè accedere contendunt. Alij apertius in ipsam diuinitatis nomè inuadunt, aut mortuos suos consecrantes, illisq; delubra & sacerdotes constituentes, nonnulli etiam eo amentia sunt progressi, vt viuis sibi diuinos honores haberi vellēt, quod Tiberio Augusto & Livia matri accidit, vt in Asia templa ipsorum concessa superstitionibus ponerentur. Idem Caio & Domitiano Principibus factum. Pudenda vanitas, sed tanti ea excellentiæ cupiditas erat, vt ordinarijs humanisq; honoribus non contenti quasi vilibus cælo caput inferrent, & gigantum instar Iouis bellum indicerent. Plerique modestius trophæis erectis, statuisq; magno locatis, fornicibus triumphalibus, superbis de suo numine structuris immortalitatem captarunt: frustra quia nihil est humana opera & industria factum, quod edax vetustas non cõsumat. Orta occidit, senescunt nostris viribus inchoata. Prudentius alijs præclaris in genus humanum meritis famam aucupantur nullo interituram tempore, virtuti enim cedit vetustas quasi exemptæ iure suo, mortis leges non sentit. Bellica quidam virtute deuictisq; hostibus defensa patria imperio propagato, alijs sapietia studijs artium inuentione laudem sunt consecuti diuinæ proximæ, non pauci partas opes, aut à maiorib. relictas

ad multorum beneficentiam contulerunt. Stulti omnes si nihil post fata sperest. Stultus Plato cum Academia elegit à celi grauitate infamem, vt corpore debilitato mens ad sapietia studia facilius assurgeret. Stulti duo Decij, Regulus, alijsq; innumeri, cum pro patria, pro fide se morti deuouerunt. Quid de ijs dicam, qui pro religione patria sanguinem vitamq; profuderunt: An non ij oēs ammentes qui se fructu præsentis abdicarunt, pro inani laude, quæ ad ipsos non pertinet, si cum corpore animi pereunt. At magnum est post sexcentos annos celebrari, volitare per ora virum cum laude gloriosum. Verum si à morte supersunt animi & suis laudibus pascuntur: sin minus vanissimum. Et est natura fixum, vt ita benefaciamus alijs, si aliquid inde utilitatis ad nos redit. Virtutis formam inducis humilè arguit Castellonius, si ad suum commodum refert quæcumq; agit. Imò sublimem erectam, quæ nullo præsentis commodo mouetur, sed ad immortalitatem aspirat quadam diuinitatis emulacione, ingenij nostri naturam explico ex amore erga se deriuantem, quæ alijs facit. Mercenarius est quidem qui pecunias cõmodave alia ex virtutibus consecatur. Solidam autem laudem & ex ea perere fructum solidum accusare nemo debet. Pergamus ad alia, vt caput hoc concludatur. Ab excellentiæ cupiditate ad posteritatis curam transeamus, qui affectus connexi sunt, & parum inter se discrepant. Videmus infamiam cunctos horrere, ne nomen aliqua turpitudinis macula deformatum transmittatur ad posteros. Quid ad extindum & in fauillam redactum posteri? quid infamia? lucos, syluas, ferasq; arbores serunt homines in senectute, è quibus nullam sperant se viuis utilitatem & fructum, memoria tantum posteritatis, & vt venturis prospiciant. Insanas fabricas inchoant, delubra superba, arces minutissimas,

nitissimas, palatia in cælum erigere certant, quæ nisi longissimo tempore ad culmen non peruenient. Impensa in præsentis grauis, vna cõpensatur bonæ posteritatis memoria. Hæc cura à conditore indita pectoribus, vt præclara opera suscipiantur maiora nostris viribus atateq; cum in solo homine cernatur, argumento esse debet, non minus ad nos futura quam præsens seculum pertinere. Ita Epicurus immortalitatis nostræ atque totius diuinitatis irrisor maximus, testamento tamen cauit diem suum naturalem ab heredibus quotannis celebrari mense Gamelione, atque epulum suis sectatoribus quolibet mense dari luna vicefirma. Megareses ita instruens mentes, ac si quotidie sibi iusta facerent, edificabant tamen, quasi vitam in multa secula deberet propagare. Vides homines voluptuarios, & qui ad præsentem vitam cuncta referrebant, eos sensu quodam immortalitatis imprudentes tangi solitos. Vides operum magnorum molitiones, virtutum cultum ex ea opinione nobis insita à natura vel maximè confirmari, ea conuulsa concidere omnia.

CAP. VI.

Animus à corpore non pendet.

DE cupiditate laudis, cura posteritatis multa sunt dicta, Decanus ait, ex eo animos immortales esse, qui probes non assequimur, plane tenuem quandam lucem quasi per caliginem intueri nos færemur, quoniam ij affectus in alias animantes non cadunt. Solidiora tamen argumenta expectamus, quibus repugnantibus reuincas. Adeste inquam animis. Attentione opus est, vt vis priorum argumentorum percipiatur, quæ est maxima. Sed & nouo ex princi-

pio animum à corpore non pendere vobis confirmabo quam potero dilucidè. Sanè rerum interitus quatuor fermè modis contingit: actione contrarij, vt elementa elementorumque affectiones.

Calida pugnant frigidis, & humentia siccis.

Deinde partium diuulsione pereunt animantes omnes. Absentia causæ lumen & vox, ac cætera quæ per se nisi coniuncta suæ causæ non subsistunt vt fonti riuus. Postremo subiecto labefactato pereunt accidentia, quæ in eo fulciuntur atq; incumbunt. Ac de animo quidem actione contrarij, quæ inter corpora est non interire planum, quoniam intellectus nisi omni corporea natura nudatus non esset, cognoscere corpora omnia non posset, sicuti neque pupilla oculi si colore aliquo esset delibuta de alijs coloribus syncerè non posset iudicare. Apertius ista Castellonius ait ex scholæ penetrali, vt videtur petita. Faciam, inquam. Vitrum coloratū oculo admoue, quæ obijciuntur eodem infecta fūco oculus renuntiabit. An hoc satis dilucidè idem in alijs sensib. exequi licet, nudatos singulos obiecti quod percipiunt natura. Neq; enim palatum bile infectum, quod in ægris accidit, benè de ciborum suauitate iudicat; est ergo mens corporeæ naturæ expers, vt corpora capiat. Ac proinde non interit animus actione contrarij. Partium diuulsione multo minus qui indiuiduus est. Alioqui quod in lacertis experimur, diuulsa & seiuulsa partes mouerentur sentirentque aliquid quod contra accidit. Ac ne absentia causæ, quo interitus genere cæteræ quoque animantes sunt exemptæ post mortem eorum quæ genuerunt superstites, num humanas animos peiori conditione credamus? iniqui iudices aduersus nos sumus, præsertim cum animus Deum solum auctorem habeat, qui fingit sigillatim corda hominum, vt diuina perhibet oracula.

Reli-

Reliquum est, ut cum subiecto corpore intereat, aut sine hoc quidem modo, ut fateamur animos esse interitus expertes. Quæ enim à subiecto pendunt, ita cum illo connectuntur, ut cadente occidant, impedito turbentur, debilitato extenuentur, ac denique deficiente pereant. At animam expetitur, in vegeto & firmo corpore ab intentione & rerum cognitione auocari: cum ætatis accessu corporis vigor minuitur, vigere mentem magis quam antea, quasi sedaro corporis motu clarius incipiat inspicere veritatem. Sic senes ad consilium adhibere receptum est. Romani supremum consilium *Senatum* vocarunt, inter Lacædæmones, qui amplissimos gerebant magistratus, & errant & dicebantur senes: inter quos *presbyteri*, id est senes, qui diuina procurant. Vires corporis in iuuentute vigent, prudentia senectutis proprii munus est. Morti propinqui qui sunt, nisi dolor acer prohibeat, quasi ex obscuro loco emergere incipiant, multo prudētius quam antea de rebus solent iudicare, præterita recordantur, instantia ordinant; quin & futura mente cōiectant aliquando, de ijsque sine errore pronunciant, quasi in superno numine quo appropinquant, legant de scripta quæ dicunt. Socratem scripsit Plato vicinum morti multa vaticinatū, Thæramenem in carcere veneni parum, quod bibere cogebatur, in vase relictum Critiæ aduersario per iocum propinasse, quasi ad similem mortem inuitaret, neque prædictioni euentus defuit. Rhodium iuuenem testatur Romanæ eloquentiæ parēs, sub mortem sex æquales nominasse, quis primus, quis secundus, qui deinceps, & quo ordine essent morituri, neque aberrasse in villo. Simile de Eudemo Cypro Pheras Thessaliæ urbem appulso & grauius ægrotante narrat apud Ciceronem Aristoteles, prædixisse ipsum cōualitrum, Alexandrum Phærum eius urbis tyrannum intra paucos dies migratu-

Cicero lib. de diuinat.

rum è vita. Vtrumque subiectum. Finis non sit si velim recensere, quæ vetus & recens historia in hoc genere innumera exempla suppeditat. Quæ si negantur, comburantur annales, conuellantur omnia, quiduis potius quam ab errore nos dimoueri patiamur. Corpore per quietem resoluta sopitis sensibus insomniam contingunt. Quo tempore meus libera ab strepitu tumultuque externo multo perspicacius quam in vigilia contemplatur, testes sunt diuini vates, quorum se mentibus per somnium lux diuina sæpe insinuat: restis experientia multorum, quibus in quiete imagines iam obscuræ, aliquando perspicuæ rerum instantium sunt ostensa. Quo in genere recentia insomniam referre possem multa & illustria prænuncia certissima rerum, quæ subinde eueniunt. Sed modestiæ fines tenendi sunt, an mentuntur omnes, fallit, fallunturque non arbitror, non credam. E multis gemina exempla eaque vetusta proferre satis habeam testimonio & auctoritate Augustini, qualis ac quanti viri: fidei haud dubie. Gennadium scribit medicum sibi notum, in paucis nobilem de animæ immortalitate dubitasse. Exemptum tamen ea anxietate gemino somnio. In priori iuuenem vidit pulcherrima specie sibi ducem extitisse ad beatorum sedes, neque tamen ex animo exemptam eo somnio dubietatem. In altero ab eodem iuuenē increpitum hoc argumento. Vbi, inquit, tuum corpus iacet? *Instrato* respondit *sensibus ligatis, clausis oculis*. Quibus ergo oculis nunc vides quæ ostendantur; & illo internis respondente. Ergo morte extinctis sensibus manet quod iuuat, & quo possis operari. Eo argumento neque tunc respondi Gennadium, neque in posterum dubitasse esse in nobis quod viuat extincto corpore. Video quid ad hoc philosophi acuti obijcere possint. Quid ad exemplum alterum? In pago Tuliensi Hipponi proximo

accidit,

August. 4. lib. 10. ad Euodum.

C A P. VII.

Tempestatis descriptio.

Lib. de eu-
ra pro mor-
tuis. Cap.
12. Tom. 4

accidit, ut Curina quidam alienatis sensibus, ac mortuo similis iaceret diebus aliquot. Leuis tantū palpitatione sentiebarur in pectore. Id ne se peliretur effecit. Vbi ad se redijt, ad Curinæ Ferrarij ædes ire iussit, quid rerū ageretur renuntiari. Illum paulo antè egisse animam inuenerunt. Rogatus qui pro mortuo iacuerat quid sibi in eo vellet, subiicit, ad locum mortuorum mēte delatum audisse nō Curinam Curialem, sed Curinam Ferrariam peti. Se in se reuersum, illum raptū morte ad vbrarū locum. Quid hic dicant nostræ immortalitatis aduersarij: an ficta quæ à se visa vir sanctissimus & doctissimus testatur. An animam si cum corpore extingueretur, posse quæ oculta sunt, quæ remota, quæ futura certè prædicere, renunciare alijs. Maneat ergo fixum, animum, qui debilitato impedito que corpore mirabilia operatur, vegetior que euadit, ipso cadente nō perire. Vicisti, Castellonius ait, vicisti. Io triumphæ, non arbitror esse quod tantę perspicuitati opponatur. Sed an caput aliud superest scire aucto. De libertate, inquam nostra, de ratione, de pudore poteram disputare, quæ hominum propriæ dotes sunt, neque cum alijs animantibus, ne per somnium quidem communicantur. Verum de his reticere consilium est, quoniam in prouidentia diuinæ disputatione commodiorem sedem habebunt, in eum locum sustentate. Nempe dum de immortalitate disputas, nos excidit esse mortales Castellonius addit. Quin ad prandium imus. Sol ad cæli mediū festinās temporis admonet. Sed & ære Franciscani, Decanus ait, è regione ut videtis positi trans flumen ad triclinium & prandium vocantur. His dictis ad inferiorem villam versis vestigijs inter varias fabulas ire perrexi-

mus.

Vehementior solito erat sol, ac qualis inter graues humore nubes. Ita citato aliquantum gradu festinauimus, ardor ne noceret veriti. Vbi ad villam ventum est, mensam strata inuenimus multa rosa & herbis odoratis floridam. Prima species grata est oculis, Castellonius ait, si primis responderet reliqua, nil erit amplius optandum. Modestam, inquam, mensam parauimus, qualem virtus apponit, opiparam, ut scitis, fortuna. His dictis affedimus. Vux pensiles & pruna Damascena primū impetum sustinere. Excepere pulli cortales, pepōnes domestici, è grege carnes arietinæ. Oryza, saccaro & cynamomo insperfa, pinguesque oliuæ Oropesia aduectæ de bonitate cum Baticis certantes clausere agmen. Inemptæ dapēs & rusticæ, non minus tamen gratæ quàm urbanæ & lautiores, pietatis cultum professis consentaneæ mensæ esse debent ut vestes, neque murari ad cuiusquā aduentum. Sic Bassilius docet. Maturina exercitatio iuuat imprimis, quæ cibis quamuis vulgaribus addit gratiam condimenti instar. Tum inter prandendum varij sermones serij & iocosi, vinum generosum ex Martini fano celebri fama. Poculis cū modestia ubi satis certatū est, lagenisq; quies data, familiarēs fabulæ exceperunt, ex interuallo somnus tantisper & requies. Sol vltra mediam cæli plagam post meridiem vna & altera hora transacta ad occasum inclinare coeperat. Ad fontem qui in medio fundo scætet, ire pergebamus, cū repente nubibus cælum obducitur, caliginē lux inuoluitur tetra ac minaci vi. Inter ortū & Aquilonem vehemens ventus cum fulgetris & cæli fragore violento ac repentino flatu aspirabat: quem Cæciam dixere Græci, à Luca in Actis Apostolicis Euro-

lib. 20.9.

L I

clydon,

Clydon, hoc est, *Eurus tempestuosus*, seu *Euro aquilo* vocatur, quod nubes ad se trahat procellosus atq; typhonicus vorticibus in mari factis infamis. Increbescēte vento, & magnam volente pulueris vim deiecti nubibus imbres & turbo immista grandine, concepti nubibus ignes & flammae erumpunt cum horrendo strepitu latē eiaculati innoxij tamen. Plus terroris quā damni. Eo terrore & ne è nimbo madidi rediremus, conuersi retro in sacello, dum procella sedatur, aliquandiu resitimus:

Interea magno miseri murmure caelum

Incipit, insequitur immista grandine nimbus.

Ruebat de caelo pluuia, confictu rüpebantur nubes aliæ super alias, è montibus riu cum impetu sonantes præcipitabant. Nos in preces cōuersi antè Virginis matris signum diuinam clementiam, veniam, & pacem orabamus, verterent in hostes iræ. Post horæ spatium sedata procella pulsus nubibus & caligine diem sol restituit. E metu recreati intra villā silentio assedimus læti. Tum Decanus, quod reliquum est diei, aut in ludis transigendum, aut ad disputationem priorem recurrendum. Nam in syluam prodire qui possimus herbis arboribus humore dilapso madidis? Nimirum Castellonius ait, horis pomeridianis à labore & molestia omni cessandum. Quod Græci horologici signa nos docēt, vti elegans epigramma duobus his versibus indicat:

Εξ αἰθρῆς μόχθοις κωνάπτουσι. αἱ δὲ μετ' αὐτῆς

Γεγυμῶσι δεινύμενοι, ἤδη λέρουσι βροτοῖς.

Verum qua, inquam, in re iucundius tempus collocabitur, quam in sermone de Deo & diuina prouidentia, quæ disputationis pars consulto in hoc tempus seruata est. Age ergo Decanus ait, omni inertia seposita, cuius etiam quædam dulcedo est, astatum rumpe moras, ad disputationem

redi. *Deum esse*, versarique in rebus primis inquam, cōstituendum est, & firmis argumentis confirmandum, non quod sit cuiquam id dubium, quid enim manifestius? sed vt reliquæ structuræ hoc veluti fundamentum ponatur quod nulli cedat ponderi. Hoc posito reliqua ad factietatē superstruentur, multa iucunda auditu dictuque, quædam difficilia, de quibus hoc tempore in scholis vel maxima digladiatio est, lites grauissimæ inter theologos nostræ ætatis Romæ & in Hispania.

C A P. VIII.

Deum esse.

DEum intelligimus summū quid æternum sine initio, sine fine mentem solutam & liberam ab omni concretione mortali, & quidem de Deo quædam sunt perspicua, occulta alia supra rationem & intelligentiam humanam. De vtrisque disputare temerarium prorsus & vanū. Quanta .n. temeritas est ea pericurtari, quæ Deus subducta ab oculis voluit? Quam inane & periculosum disputando facere dubia, quæ sunt omnibus testata? Perditorū hominum audacia & ipse disputationis ordo cogit contrectare disceptatione, quæ immota melius starent. Nulla sanè gens est, neq; tanta humanitate culta, neque tam fera & barbara, quæ tametsi nesciat qualis Deus sit, non intelligat & fateatur esse aliquem supremum mundi præsidem, qui naturæ præstantia cæteris emineat. Oculos ad cælum tolle, magnitudo eius, motus, constantia facile indicat, quæ mirabili ratione constant, maiori consilio gubernari. Hominem viuere vides non visā quamuis anima, ex membrorum compage & actionibus ad vnum finem directis: & erit tam cæcus qui ex admirabili rerū in hoc mundo concentu non intelligat, nõ videat mentem aliquam in rerū vniuersitate versari? Ita ex nostra ipsorum contēplatione Dei notio exur-

git,

git, & cum ea implicata est. Id veteres indicabāt, cum in templo Apollinis duo verba aureis litteris incidērūt. *Tues, & nosce te ipsum*, quasi priori verbo Deum salutarerent ingrediētes: Deus posteriori responderet ad sui ipsorum cognitionem prouocans, vt in sua natura melius naturam diuinam dispicerent quasi in speculo, atque in imagine ad Dei conditoris similitudinem expressa, vt diuinæ perhibent litteræ atque oracula. Ergo ex hominis contemplatione ad Deum assurgimus, id quæ trifariam. Homo constat corpore & anima, quæ duo natura vel maximè discrepant: corpus ad terrena rapitur, animus assurgit ad incorporea. In mundi fabrica quis negabit vtraque item substantias versari, corporeas & incorporeas? inter incorporeas quæ cæteris præstat, id Deum vocamus. Est homo vt quædam statua non iners, vt quas ab statuarijs perfectas admiramur, sed ingrediens ad Dei similitudinem conformat & regijs insignibus munita, vt quasi eius vicaria, eius nomine cæteris animantibus præsit, & quemadmodum Deus cælicolis, ita homo terrenis dominetur. Quod si in itatua inerti artem miramur statuarij, qui l hominis spectaculo ad eum opificem non assurgimus, eiusque ingeniū in opificio celebramus? Neque enim natura recipit, vt quod rationis est expers, generet animantem intelligentia instructum. Si ficus citharas sonantes aut tibus ferret, non dubitarem quin musica in ea arbore inesset, & quædam modulandi ars. In mundo rationem versari dubitabimus, cuius partes mirabili ratione nexæ sunt supremis infimæ, cum vtrisque media concentu perpetuo sociat? Etenim causæ præstantiores effectis sunt, infimis cælestia nobiliora. & vnde in nos mētis subtilitas, nisi ex diuinis illis ignibus & intelligentijs in nostra confusis corpora? Ergo ex coniunctione animæ & corporis ex rationis præstantia effecti diuinū numen in rebus confecimus:

ex humani corporis structura idem colligamus. Membra nostra multa numero, potestare actioneq; contraria, videmus ad vnum reuocari animi vinculis & potestate conficta: eo recedente collabi in partes, & in elementa dissipari. Collidant neceffe est & soluātur, quorum est natura contraria, nisi vi aliqua maiori contineantur in pace, & mundum negabimus ex actionibus & partibus contrarijs prorsus & pugnantibus cōflatum maiori atque diuina potestate contineri! frænari singula quasi indomita animalia & ferocia, ne interitus pulcherrimi quasi animantis consequatur? Huc Moses mihi quidem spectasse videtur, cum post designatum vastum & tenebricosum chaos, quod aquas dixit, spiritum Domini illud fouere & vegetare affirmavit, ne incredibile nimirum quis iudicaret talem fabricam diu cōstare fundamentis vacillantibus & fluxis impositam; neque verendum vt aliquando singulæ naturæ soluantur in diuersa euntes, quod diuini spiritus virtute subsistant. Verum ab hominis contemplatione ad cælos abeamus, non minora diuinitatis argumenta suppeditabunt. Eorum formam pulcherrimam & motus mirabili ratione & velocitate incitatos considera: id spectaculum præcis hominibus Dei notitiam commouit, Iliada Homeri casu fortuito litterarum cōstflatam sit stultum affirmare, aut palatium magnis molibus & cæmentis ad culmen perductū terræ desidentis hiatu montis casu glebis temerè, & ruderibus in eam formam cōeuntibus effectum nemo dicat; & mundum audeat quis dicere absq; vlla sapientia temerè fabricatum? In omnes eius partes verte oculos, terram in ima mole vides conglomerari, aquam in eius sinus cauos dilapsam, vtraque domicilia præbere animantibus varijs. Aërem superfundi, replere omnia, facilem se cunctorum vsibus præbere, alites suspendere nubibus, mōtes rigare, quo fon-

L I 2

tes &

res & flumina aqua non pertingunt. Inde ad celos confurge. Speciem nota. motus in omni aeternitate ratos, ad terrestrium commoditatem directas astrorum conuersiones. Solis & lunæ ac reliquarum planetarum errores ordinatissimos, quasi caelestis exercitus duces coire aliquando quasi ad communicanda consilia, digredi deinde, astraq; singula percurrere, eo congressu rerum omnium in terris semetem facere. Archimedis horologium septem stellarum conuersiones mirabili artificio complexum, si scythia aliquis aut barbaras videret, minime dubitaret, quoniam ea sphaera esset perfecta ratione, qua exprimitur quidquid dies & noctes in caelis agatur: & erit inter nos aliquis qui celos ipsos & astra, unde hæc sunt sumpta, contentat nulla ratione constare? ex acuto & graui sono medijs interuallis aptissima ratione coniuuctis concantum nemo neget aliquo præcinate constare & magistro. Quid caelorum mirabilem rationem, quam armoniam Pythagoras se aliquando audisse affirmabat, ut ego interpreter, diuinam sapientiam in ea fabrica personantem? *Quis enarrabit calorum rationem, inquit Iob, & concitabit celi quis dormire faciet?* Ut mihi quod ante tetigi, non ratione colligi, sed oculis usurpandi diuinitas in reb. versans atq; expressa videatur. Aristoteles ex calorum motibus alia ratione ad Dei cognitionem assurgit. Neq; quidquam se posse mouere asserit, in mouentib. & motis alicubi sibi, neque in infinitu procedi. Hoc posterius manifestum est: neque enim effectus aliquis ab infinitis causis pendere & perfici potest. Prius illud sic intelligatur. Se ipsum mouere est in seipsum operari: agens idem & patiens ut sit secundum eandem partem natura non recipit, quia agit quod formam habet, ex qua vis operandi existit, patitur quod forma caret, ut illam accipiat. Ita nulla se res calefacit, seve gignit. Quæ mouetur ergo, ab externa causa impelluntur, à caelo animates, caeli à prima sphaera

Iob. 38. 37.

rapiuntur diurno motu. Nihil se ipsum mouere est positum, neq; procedit infinitum in motoribus, resistendum ergo in aliquo, quod primam sphaeram torqueat immotum ipsam & aeternum. hoc Deum dicimus. Multa sunt refecanda, ne in ipso disputationis aditu diutius hereamus. Sed ex fine communi actionum omnium idem colligere licet. Est enim natura comparatum, ut quo nobilitior agens est, eo praestantior finem & communior respiciat. In aedificijs fabri partes singulas respiciunt, architectas ad totam fabricam summam dirigit aliorum opera, ut cum forma mente proposita partes consentiant. Id ipsum in re naturali, & in re militari contingit. Quod ergo res singulae praeter fines priuatos ad vniuersi conseruationem & tutelam referuntur, subest causa altior quæ ad eum finem ceteras dirigat, occulta quidem, sed praestantior ijs quæ videtur. Deinde ut Cleanthes disputabat, siquidem inter rerum naturas ordo est, ut hæc sit illa omnino praestantior, in aliqua resistendum quæ sit praestantissima omnium, id Deus est profecto. Calida ad perfecti caloris fontem, nempe ignem reuocantur, lucida ad solem, atq; ita per genera singula. Quid ergo in rerum perfectione: nonne ad naturam perfectissimam veniendum est? quid in beatitudine? resistendum profecto in aliquo quod non ab alio, sed à se felicitatem habeat solidam, neq; vlla parte defectam. Quid diuinationes dicam, miracula, insomnia celitus immissa, quæ sine superiori virtute & recondita fieri omnia non possunt: & satis declarant, supra ea quæ videtur, subdactas ab oculis latere substantias incorporeas aternas, quarum virtute praeter naturam cursum hæc & similia eueniunt. Quod si cetera deessent, superior tempestas, nimbus, eiaculati ignes satis indicant Dei magnitudinem. Iris illa gemina futuræ tranquillitatis nuncia in nube rosida multiplice colore quasi circino tor-

tibus

tibus atque reflexis ad oculos, mutata propterea vera nubis specie & colore in alias colorum imagines, satis Dei conditoris tum sapientiam tum pulchritudinem commendat. cæcus est qui diuinam claritatem sese sensibus ingerentem non perspicit. Siue ergo cum Pythagora dixeris Deum esse mundi animam, siue cum Anaxagora mentem se ipsam aeterno motu agitantem. Siue ut Chrysippus naturaliam vim diuinamq; necessitatē, siue ut Zeno diuinam legem atq; naturam per omnia artificiosè permanentem eam necessitatem, naturam, legem, mentem, mundi animam, Deum intelligimus, neque offendat appellationum diuersitas, quando ad vnum reuoluuntur omnia.

C A P. IX.
De sapientia diuina.

DE Deo quæ dixisti plana sunt omnia, de iride plura libenter audiremus, Castellonius ait, quid portendebat bonum ne an malum, veri sint ij colores an imaginarij, quibus nulla Indica pigmenta comparentur; ecurr in minori arcu, cæruleus color, ruber mox, ac tandem viridis cernatur, in superiori conuerso prorsus ordine. Turpe sit peregrinari in ijs quæ oculis identidem usurpamus. Disputatio, inquam, difficilis & spinosa, & in qua ut in multis humani acies ingenij heberatur. Conabor tamen vestris votis satisfacere, sed paucis ne longius à proposito nobis sine digrediamur; vos ex paucis reliqua colligite. Ergo in nube caua matutinis ferè aut vespertinis horis sole citra vltraue mediã caeli plagam caelestis arcus apparet obiecti solis radijs effectus, eoque circuli perfecti forma qualis solis est, maior humili sole minor sublimi radij percussa acie, ut fortiores illi sunt aut inualidiores. varias colorum species mentiuntur. Ac primū qui solis medio sunt viciniore ob suam vio-

lentiam in nubem obiectam, & rosas incidentes ea penetrata imbecilliores radios ad oculos reflectunt. Sic coloris species existit atrocior, quales res procul aut lumine deficiente videntur, nempe cæruleus. Sequitur ruber radijs, qui reflectuntur validioribus, ac tandem è validissimo repercussu viridis color lucido cæteris propior dempto flauo cuius rubrum inter & viridem imago quoque ex ea duorum colorum coniuuctione existit, non vera species. Vltiores radij, quia satis sunt validi, nubem, ut est oculis, monstrat obscuram aut candidam: cessat tantisper mendacium. Ex interuallo tamen rursus ij radij reflexi ad oculos quandoque quoniam à medio solis puncto procul recedunt debilitantur, minus inferiores quam qui supereminent. Ita primo loco conuerso ordine viridis color existit luci viciniore similiorque, deinde coccineus, postremo cyaneus. Si vltorius procedas repercussi radij penitus debilitentur, ut amplius mēiri eos colores non possint, sed potius nubis ipsa imago incidēs, oculis veram eius speciem refert de terfo omni fuce. De præfagio nil dico, matutino tempore & ante pluuiam, sicut & rubor caeli, futurū imbrem indicat. Vespertinus præfertim si post pluuiam incidat, caelum sudū, nihil cum certa fide tamen. An hæc satis clara? Imò illuni nocte obscuriora Castellonius ait. Nihil inquam mirum, quæ ex philosophiæ & artis perspectiuæ arcanis peti debet, ea videri obscura. Vos per otium quæ dicta sunt accuratè cōsiderabitis, ex ijs quæ magis sunt recondita & abstrusa per vos ipsi sine duce. Sed & illud non minus quã cætera mirabile: quæ terram attingunt iridis capita, diuinus odor exhalat, cui comparari suauitas nulla potest. Auctor Plinius, diuinæ sapientiæ argumentum præclarū. De qua nouo ex principio disputare pergimus, atque vim eius rursus ex mundi inspectione subtilius manifestare. Ac primum hanc mundi

Plin. lib. 21. Cap. 71

fabricam vt templum quoddam magnificum aut regium palatium consideremus: Totum opus fornicatis, calis & elementis quasi contignationibus in sublimē erectum. Infima & maximē ignobilis nobis & terrestribus designata terra domicilio est. Informem natura foedaque specie herbae, arbores, flores mirifice exornant, atque ita vt cum caelo de pulchritudine saltem aperiente se verē certare videatur, illique conuitium facere, an nō varij coloris & formae flores cum stellis contendant? Viuaria in hoc palatio dispicite, mare superum & inferum terris insertum, & terras cingentem oceanum. *Hot mare magnum & spatiosum* alucis Dauid cecinit, piscium multitudo & agmina innumera, caequē admirabili fecunditate, vt esca suppetat maioribus seruentur imbecilliorum genera. Hortos & saltus quis requirat in tanta copia arborum mitium, in sylvarum tanta vastitate pecudum & ferarum gregibus per montes errantium? Hac huc oculos & animū. Septem orbis miracula, Aegypti pyramides caeli aemulae, Domitij Neronis palatium vrbs instar, vilia putentur, praehoc palatio. Gemmas, smaragdos, carbunculos in terram abiecit tate fabricae architectus & dominus, aurum & argentum sub terram condidit, vt contemēda indicaret, quae mortales per ferrum & ignes petunt. Penu geminum terra atq; mare, vnde cunctae animantes petunt escas, ex aere quoque quae pennis suspense ingredi per terram non possunt, temporis spatia ita diuisa, vt ferarum nocte cōcubia quarat cibos quasi latrones, homo & mansuetae animantes per diem ad opus procedant vti Dauid cecinit elegāter ad Deum conuerso sermone. Quis hic se cōtineat, aut quis cum eodem vate non exclamet? *Quidm magnifica sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti.* Et quidem ceteras animantes natiuis indumentis textit aduersus iniurias temporis, ad turelam alia corni-

Psal. 103. 25.

Psal. 103. 24.

bus, dentibus, vnguibus armavit, peditum alij vel alarum velocitate largitus est, homini, quoniam nudus in hanc vitam quasi ex naufragio pcedit, in vestuarium attribuit, linū, lanam, gossipiam, bombycem, ad constanda arma ferrum aliaq; metalla, quibus faceret ingenium & manus. Ijs praesidijs vita nostra multo securior redditur & commodior quam aliorum animantium. Quid de remediis apotheca aduersus multiplices morbos dicam? nulla est herba, nulla arbor, nulla gemma, nullum metallum, quod virtute salutaris non sit praeditum, quasi prouidente Deo, vt cunctae naturae partes homini quasi domino tributum pendant. Quid plura de spectaculis addam, quae in terra dieb. omnibus exhibentur quasi in communi ac stabili theatro. Quid de re nauali qua ope in mutuos vius remotissimae nationes conueniunt: de quo parcius, quoniam paulo post sermo recurret de re eadem. Verum singulas orbis partes accuratius perspiciamus. Caelum quasi fornix est & laqueare, quo tantum opus tegitur stellis in gyrum actis multo splendidius & ornatus quam auro. Perpetua ratione teporis spatia bifaria diuidit: Luce in terris diffusa diem efficit, subducta ab oculis noctem opacat: lucis & tenebrarum vices ita dispenset, vt vbiq; terrarum quantum in aetate nocti detrahatur temporis, tantum reponatur in hyeme, aequalia prorsus sint spatia lucis & tenebrarum. Noctu terra foecundatur, herbae & arbores radices agunt, interdiu calore repēfacta tellus foetus emittit, virgulta, & gramen, in folia dilantantur & ramos. Per noctē homo quiescit, per diē in opere & negotio versatur. Ea vicissitudine redditur lucis aspectus gratior interrupte quam cōtinuata. Sic aurore, quia tenebris succedit gratior quam vespertini crepusculi facies. Notatur tepora ea vicissitudine: quod in cōtinēti luce nō cōtingeret, nostraeq; mortalitatis admonemur, quantum de vita detractū, quantum in

aetate

aetate pgressum. Tres laetificae sorores quas Parcae dixerē, hoc est, tria tempora, ex ea motus in sua varietate cōstantia existunt. Ea rota vite stamina & fila ducuntur perpetuo in corpus nostrū quasi in fufum glomerata. Eadem supremus figul' magno incitata impetu ex argilla & luto varias species fingit quasi figulina yafa, & solis vapore quasi in furno decoquit. Ad haec hauftri vsum praebet: in quo vt aqua in sublimē leuatur rota, sic aetrorū calore aqua extenuata in vapores, mōtes, quo fontes & flumina nō ptingunt, perpetuo rigat foecūdatq; ne maxima terrae pars ariditate ardoreq; terreatur. Quid septem stellarū errantium errores ordinatissimos cōmemorem vsib. terrestriū imprimis necessarios? Annū sol ambitu facit Zodiaci signa pcurrens dieb. trecentis sexaginta quinq; & quadrante. Mensē luna auctu senio labore describit, idē spatiū peragens diebus viginti nouē horis duodecim. E regione solis facta. incurrit in vimbram terrae obsecuraturq; eadē subiecta soli oppositu, eius lumē eripit oculis nostris. Ex hac varietate terrestrium ortus interitusq; existit, dies noctesq; hyemis & aestatis spatia. Hyeme se homines intra limen cōtinent ne syluescant soboli ppagā de dant operā. Veris & aetatis tepora in cōmercio & agrorū cultu ponunt. Quod si vnus & alterius aetri tā varij & mirabilis vnus existit, quid de alijs omnib. neq; magnitudine, neq; virtute minoribus erit iudicandū? pauca eis quae sunt dicta cetera cōiicite. Sed à caelo tamen ad aërem gradum facimus, relicto igne, quoniam de eius elemēti natura & forma philosophi variant, sit ne aliquid praeter lucētes stellas ab illis discretum inuisumq; In quolibet cū Iobō sci seitari. Quis sit pluuia pater, vel quis roris stillas genuerit? quis ingres? est thesauros niuis, aut grandinis thesauros quis aspexit? Mirabilis Dei sapientia in rerum harū dispēatione. Caeli rota, vt paulo ante dictum est, aqua in sublimē cla-

Iob. 38. 28.

ta montium cacumina irrigua & fecunda facit. Eadē vi excitantur à terra flatus & venti quorū est mirabilis natura. Aquarū redundātia ne mergatur plaga terrae septentrionalis, sublimior ceteris regionib. eminet, Australis multo est humilior. Sic flatus australes quia calidi aquas extenuāt in vapores, & quae ab humiliori terrae parte nubes in sublimē impellūt, vbi aëris frigore in pluuias concrefcunt. Ex aere spiritū ducunt animantes. q; si perpetuo nubibus obductum esset, non possēt, non esse noxiū & graue, sic factū ventis alternātibus, vt aquilonares quasi scopae eas sordes pellant, quoniam è sublimiori loco stat disiectis dissipatisq; vaporib; atq; ad terrā deiectis, vnaq; operā aquas & maria frigore innato constringunt, ne in vapores amplius soluantur: resistantq; imbres. Illud etiam in aere insigne, q; tenui substantia est, vt facile cuncta sequatur & repleat, seque idē necum cūctorū vsib. praebet. eoq; aut nulla praeditum est ingenita qualitate, aut certe alienas facillimē recipit, vt cūctis reb. se accommodet. Idē aues volatū suspendit, & spiritū duct' terrestrium vitam sustētat. De aqua Iobus disputare volens. *Nūquid ingresus es, inquit, profunda maris: & in nouissimis abyssi deambulasti?* Mirabilis sapientia in aquae constitutione, quae mole multo maior terra, ne eius omnes partes inundaret; diuino praeepto intra profundas valles & loca caua compacta est: ibiq; captiua detinetur. Quis enim conclusit ostijs mare Deus ait quando erumpebat, quasi de vulua procedens: *Circumdedi illud terminis meis posui vectem & ostia dicens, usque huc venies, nec procedes amplius. & hic constringes tumētes fluitus tuos.* Quibus Iobi verbis satis indicatur Dei praeepto cōtineri mare ne terras inūdet. Ea; causa vel sola; vel maxima marini aestus reddi potest, vt ex pugna perpetua veniat inter fratri naturam diuinumq; vrgens & retro cogens praeeptum, cum praefixos terminos aquae attigerunt

Iob. 38. 26.

Iob. 38. 11.

retro relabuntur & fugiunt, & quasi in se ipsas glomerantur. Sed & eodem aestu mare purgatur, & additiora eicit corpora que propter lenitatem enatant. Quam enim esset impeditam nisi ex fordes excereretur, quam foeda eius facies? Per terras omnes in sinuatur mare, ut vaporibus extrahatis que in pluviam concreverunt, se comodum exhibeat. Ita regiones que procul a mari sunt ariditate vastantur; contra que mare circumfluum habent, agrorum fertilitate & ubertate præ cæteris nitent. Sed in quo diuine sapientie lumen maximè conspicitur, quando in vastissimis regionibus Africa & Asia, quoniam mare longinquum, maris vicaria flumina non pauca campos inundant. In India Ganges, Tygris, Euphrates, in Asia ipeus, Jordanis, in Africa Nilus & Nigrit, Aegyptum ille, hic interiorem Aethiopiæ annuaria inundatione fecundant. Magnum & perpetuum nature miraculum; innumeris fluminibus & copiosis in mare deuolutis nunquam redundare tamen, quod quantum accedit, tantumdem in vapores extenuatur, unde imbres existant, siue per occultas terre venas & meatus perpetuo transmittit humorem quo fontes ubique permeant. Sic ex mari prodire flumina Salomon dixit, eodemque redire, ut iterum fluant. Quibus consona Lucretius alioqui parum pitus de aqua agens.

Partim quod subter per terras diditur omnes:
Percolatur enim viri retroque remanant Materies humoris, & ad caput omnibus omnis
Conuenit: inde super terras fluit agmine dulci.

Hæc verò sincerior fontium origo quam ab alijs designatur intra terræ viscera ab aere concreto. Quantum enim, id est, ut ex eo perennes & copiosi fontes existant? Sed & nouum à mari commodum, facilitas commercij: ea enim nauibus metimur spatia & littora, ad que terram nisi magnis exhaustis periculis, magno labore, longissimo tempore non possunt peruenire. Sic copie omnes ad vitium culumque corporis, ex varijs locis in quod consulto natura dissipant, in vana conferuntur, multi copiosi mercatoribusque terrarum in situantur. Ad navigationis facilitatem in continenti porus excavauit, fidam nauium statioes contra ventorum vim, in sinus in medio mari quasi diuersoria, ubi vectores recenti comætu & quiete reficiant vires navigationis molestia fractas. Mutua inter homines amicitia præcipuum à commercio vinculum. Sic facti sunt nulla regio bonis omnibus abundaret, nulla sua dote careret, in remotissimas nationes & solis ardoribus extrahas gemas, aurum, aromata relegant, que cupidissime peterent gentes alie. Terram demum videmus non nouerit, sed patrum matrem cuncta, que ex se enuise, suis visceribus recipere, nulli animari denegare quietem. Iobus erra super nihil, David super stabilitatem suam fundari dixit, alijs verbis eadem uterque sententia in se ipsam coglobari indicauit, neque alio egeret sudameto ne impedito concedat ponderi. Nam quod idem vates alio loco super aquas firmari dixit, aut ad vniuersam opinionem respexit vndique mari circumacta & littoribus clausam id existimatis, aut super aquas idem valet quod iuxta aquas, qui modus loquendi in diuinis libris frequens est. Verum non vndique plana est, neque ad medium æqualiter conuoluta, ut eius grauitas postulabat; sed ad omnem cæli plagam campos tendit, montes erigit, valles excavaat, ne terrestris animantes aliquis obruta deleret. Ita montes quasi testa sunt per que aquæ dilapsæ in valles & communes loco defluant. Plana frugibus seruiant & pascuis, montes salubritati & securitati in ijs habitantium. Cacumina plurimum niuibibus rigent, ut in æstate auræ flantes ex ijs suauissimæ solis ardores temperent, ne terras penitus exurât. Sic factum, ut regiones frigidæ plurimum planæ sint, quoniam eo præsidio minus indigent: quæ ad austrum vergunt perpetuis iugis montium secantur in sublimè elatis. Sed &

Eccl. 1. 7.

temus peruenire. Sic copie omnes ad vitium culumque corporis, ex varijs locis in quod consulto natura dissipant, in vana conferuntur, multi copiosi mercatoribusque terrarum in situantur. Ad navigationis facilitatem in continenti porus excavauit, fidam nauium statioes contra ventorum vim, in sinus in medio mari quasi diuersoria, ubi vectores recenti comætu & quiete reficiant vires navigationis molestia fractas. Mutua inter homines amicitia præcipuum à commercio vinculum. Sic facti sunt nulla regio bonis omnibus abundaret, nulla sua dote careret, in remotissimas nationes & solis ardoribus extrahas gemas, aurum, aromata relegant, que cupidissime peterent gentes alie. Terram demum videmus non nouerit, sed patrum matrem cuncta, que ex se enuise, suis visceribus recipere, nulli animari denegare quietem. Iobus erra super nihil, David super stabilitatem suam fundari dixit, alijs verbis eadem uterque sententia in se ipsam coglobari indicauit, neque alio egeret sudameto ne impedito concedat ponderi. Nam quod idem vates alio loco super aquas firmari dixit, aut ad vniuersam opinionem respexit vndique mari circumacta & littoribus clausam id existimatis, aut super aquas idem valet quod iuxta aquas, qui modus loquendi in diuinis libris frequens est. Verum non vndique plana est, neque ad medium æqualiter conuoluta, ut eius grauitas postulabat; sed ad omnem cæli plagam campos tendit, montes erigit, valles excavaat, ne terrestris animantes aliquis obruta deleret. Ita montes quasi testa sunt per que aquæ dilapsæ in valles & communes loco defluant. Plana frugibus seruiant & pascuis, montes salubritati & securitati in ijs habitantium. Cacumina plurimum niuibibus rigent, ut in æstate auræ flantes ex ijs suauissimæ solis ardores temperent, ne terras penitus exurât. Sic factum, ut regiones frigidæ plurimum planæ sint, quoniam eo præsidio minus indigent: quæ ad austrum vergunt perpetuis iugis montium secantur in sublimè elatis. Sed &

in æsta-

266. 16. 7. 267. 103. 3

267. 155. 8

in æstate quantà factum sapietia est, ut in mari & locis maritimis, ubi æstus maximè vigent, ex septentrione perpetuo horis pomeridianis perflent venti, quos Etesias dicimus. Qui in opere versantur, que iter faciunt, aut nauigant, ijs flabellis recreati sine noxa sine molestia perseuerant. Quis satis diuinam sapientiam admiretur? Sed & illud considera, terram ex se foedam esse, siue quod in eam quasi in communem sentinam, omnes vndique sordes defluant, elementorum, animalium, siue quod elementa alia lucida & perspicua sunt, terra obscura crassaque. Eam tamen fecunditatem herbarum cõtegunt & flores, ut paulò ante dicebamus, eo ornatu & specie ut cælo ipsi mihi videatur facere conuictum, de pulchritudine certare. Ipsæ quin etiam terræ partes rupibus impeditæ, ob ariditatem infœcundæ salubritati & ædificijs mirifice deseruiunt. Syluæ & inaccessa loca feris sunt destinata; que nisi essent, penitus à stirpe deficerent hominum solertia captæ venatu intereptæ. Sic ea terræ varietate genera omnia cõseruantur, orbis ex ijs decor & ornamentum. Quid plura? multa refecanda sunt, ne vobis fastidium pariant. Perge potius, Decanus ait, nullus mæti suauior cibus, quam ex rebus creatis diuinæ sapientie cognitio. Ex omnibus, inquam, in quibus sine modo vagari oratio possit, hominis fabricam inspiciamus non vniuersam, sed corporis tantum. Quo modo diuina sapientia corpus dorso & spina quasi carinam compegit, non ex vno perpetuoque ossè propter necessitatem ingrediendi seque flectendi; non rotunda forma, sed producta, capite extante, unde sensus quasi ex specula vigiliæ despiciunt in omnes partes, & quid agatur renunciant. Ex imobina crura formauit quorum alternis motibus perduceremur, quo mens eundem iudicaret. Præcordia & intestina costæ quasi cruce obiecta muniant, quoniam ut mollia essent & fluida nature necessitas postulabat. Per totum corpus venæ, arteriæ, ner-

ni diffusi sunt, ut per venas sanguinis nutrimentum, per arterias vitales spiritus ad alia membra sensusque ferantur. neruis quasi habentibus singulæ partes & totum corpus circumagitur. Sensuum organa inspicere, oculos, nares, aures miro artificio perfecta: atque illud planè diuinum, quod in tanta tunica-rum & membranarum, & tam subtili fabricatione, nulla tamen vniuacat, nulla superuacua est; contra si minimam detrahas, tota corruet structura. Per arteriam asperam à pulmonibus ad os pertinentem, spiritus ad recreandum cor ardore nimio flagratem ferrariæ instar, excipitur & reditur; qua ope vox mentis nuntia linguæ & dentium ministerio adiuta fingitur quasi pleetro & fidibus. Eadem clauitigitur, ne cibi influant in vitalia, quod esset noxium. Mitto spiritum & sanguinis officinas feminis vasa, cibi coctiones, ad egerendas sordes parentes cloacis. omnia ea & singula ratione perfecta, qua maiorem non modo perficere, sed ne excogitare quidem mens vlla aut ratio possit. Verum in homine accusant quidam quod inops, quod multis rebus indigeat, quod inermis & imbecillis procedat in lucem. In quo tamen naturam vituperant seu diuinam sapientiam, in eo vis eius mirabilius apparet. Quod enim homines non solitariam vitam agunt, sed in cœtus & vrbes conueniunt, & mutua charitatis vinculis constringuntur, qua nihil est dulcius, ex imbecillitate corporis ex multarum rerum indigentia natum est, ut quod singulis deerat, multitudine certè & societate supplicatur. Ita, quæ præposterè facta accusantur, in ijs diuinæ sapientie vis mirabilius elucet. De brutorum animantium solertia vsuque multa addi possent. quo modo nobis deseruiant. alia plaustra collocatione trahunt, aut terram aratro moliuntur, aut onera portant dorso. Canes domos custodiunt, in venatione adiuuant. Pecora cibos ex se & tegumenta suppeditant. Summa, nulla est nature pars quæ

homi-

homini ut domino, tributum non pendat. Quo loco stultorum ineptæ voces comprimendæ sunt, minuta, noxia, inutilia animalcula incusantium, quibus carere profecto humana vita potuisset. Verum qui in summa errarunt, nulla sapientia sed temerè mundam constitutum, in singulis partibus hallucinentur necesse est, similesque existant rustico artificis officinam ingressi, superuacuaque omnia ferramenta putanti, cuius vsum ipse ignorat. Et erat promptum has incommoditates vitæ, antiquo humani generis delicto referre acceptas. eo enim sublato aut omnino, aut molesta nobis non exititissent. nostra culpa factum est, ut terra spinas proferat, noxia animalcula. Et alioqui nulla re magis excitamur ad diuinæ sapientiæ cõtemplationem. Apis adificia & nectareum succum, formicæ stabula & horrea, araneæ retia, bombycis stamina, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis tubam & lanceam dispice. Vbi tot sensus in pulice natura collocavit, videndi & audiendi facultatem quomodo inseruit? odoratum & gustum in culicè? qua arte truculentam illam vocem & corpore maiorem in generavit? ubi nerui, spiritus, & sanguinis vicarius succus? Ex hominis fabrica, ex cæli & elementorum dispositione, an facilius mens ad Dei cõtemplationem assurgat nescio, quam ex his minutis molestisque animalculis.

C A P. X.
Diuinæ prouidentia res omnes regi.

DEVM quidam fatentur commoti vniuersitatis spectaculo ratione res omnes & sapientia condidisse: eundem rerum procuratione spoliare, quasi beatus esse non possit si se vertat in omnes partes curaque complectatur cuncta quæ in terris aguntur maxima minima me-

diocria. Id voluptarius Epicurus docuit. Aristoteles cælestia procurare dixit, neque vltra lunæ spheram prouidentia procedere. Quod impiorum voce quidam expressit illis verbis. *Circa cardines cæli perambulat, nec no-*

stra cõsiderat. E rebus nostris maiora curare tantum, minora negligere putarunt alij, quasi Deo indignam procurationem. Quam sententiam Cæsaris verbis cõtinuò felicitate superbientis, Lucan⁹ exposuit illis verbis.

*— Nunquam sic cura deorum
Se premit, ut vestra morti vestraque
saluti*

*Fata vacant, procerum motus hæc cum
Et sequuntur:*

Humanum paucis viuunt genus.

Qui omnes ne inaudita causa se damnari conquerantur, quibus argumentis in eos errores fuerint prolapsi explicandum est. Negant vnum posse tam multas res tam minutas, cura & cogitatione complecti, non modo quæ in vniuersis generibus aguntur, sed inter homines, atque adeo in vna vrbe & pago vno. quæ si possent, quantum ea molestia esset, quantum tædium? Aiunt, multa in rebus esse quæ diuinam prouidentiam redarguant. Mitto noxia & minuta animalcula, ne quis delictum primum excuset. Sed certè imbres sæpè decidunt, cum frugibus & arboribus sunt vehementer infensi, repentino grandinis nimbo labores totius anni, agrorum spes pereunt. Procella excitatur in classibus constrato. Multa in montibus iacent, quæ ex vfu essent in oppida translata, ligna, lapides. Infinitam auri & argenti vim mari missam, aut in terræ visceribus inclusam. Quod magis mouet, sursum deorsum verti omnia criminantur. Scelerati bonis omnibus circumfluunt sine offensione vsque ad vitæ finem. contra probi cum inopia & malis omnibus sine fine consistantur. quam iniquitatem in diuinis libris sanctissimi viri grauissimis verbis accusant, cum Deo expostulantes. Ac illud præsertim

foli-

follicitat, quod Deus ea bonitate prouidentia certè non debet. Permittit inquis, non fauet. Sed rursus ex ea permissione putas delicta provenire necessario, an libere? si prius, eodem reuoluitur ratio, Deum sancire mala. Si libere possumus ergo, contrarium operari consonum probitati opus. Quod si datur, Deum neutrum prouidisse dabitur, nam si ut fieret bonum id opus sanxit eo loco & tempore, contrarij peccati facultatè nullam reliquit. quod si à diuina prouidentia actionem vnam eximimus siue bonam siue malam, cur de omnibus idem non statinamus, actiones nostras diuina prouidentia non regi, ne aliorum quidem animantium? Hæc fere argumeta sunt, quibus quidam inducti non Dei prouidentia, & numine singulas actiones procedere putarunt, sed vel temere, vel astringorū potestati subijci quod fatum dixere. Quæ de Dei nutu dicuntur: Castellonius addit ea à magnis philosophis esse conficta ingeniose magis quam verè quidam putant, ad continendam eo frano humanam prauitatem. Inde verò varias religiones natas, quæ fuscæ per orbem terrarum homines multiplici errore demeritarunt. Miseram inquam, virtutis conditionem, si mendacio nititur, neque solidis radicibus propriisque viribus stat. Et constat nihil esse homini nec magis proprium, nec commune magis quam notitia Dei, religionis studium, non loquela, non ratio quibus bonis vel solis vel maximè ab alijs animantibus discrepamus. Cum enim suas voces proprijs inter se notis discernunt, colloqui videntur, ridere cum contracto rictu auribus & oculis heris, aut foetibus blandiuntur. Quando vtilia sibi consecantur, respuunt contraria, latibula in plures exitus disparentia parant, sæpè hominem deludunt: quis negabit aliquam rationis imaginem neque obscuram, sed expressam mutis datam à natura?

Ex tot tamen generibus præter hominem nullum est animal, quod habeat notitiam Dei, quod celeste numen colat: ipsisque in hominibus nulla est gens tam fera & inculta, quæ, etsi erret in cæteris, Deum tamen aliquem non colat. Quod iudicium si falsum esset, neque à natura ipsa inditum, profecto neque tam latè pateret, neque esset tam stabile commenta & fictiones delet dies, naturæ notiones confirmat, nulla ut temporis diuturnitas euellat, nulla sæcula. Et nimirum qui ad cæli cõtemplationem efficti sumus, quod dixit Anaxagoras, quo corporis statura prouocat ad cælum erecti, in religionis cultu diuinæ maiestatis cõtemplatione mirabiliter conuiscimus. Enos quidem inter homines celebrasse primus diuinas laudes memoratur: ut Hebraicæ vocis interpretatione, qua homo significatur, hominis officium notetur, nihil naturæ nostræ salutarius, nihil iucundius esse religionis studio. Quod si eadem voce homo ærumna pressus malis contritus, certè significatur, rebus aduersis præsentius religione remedium nullum esse ex ea Hebraica item notatione indicabitur; quod est verissimum. Condita enim hac pulcherrimam mundi fabrica, quoniam cætera animantes tanti operis pulchritudinem admirari non poterant, quippe in terram pronæ, postremò loco homo est in hoc templum inductus, ut vniuersa specie commotus diuinas laudes sine fine celebraret. Vides ergo religionis studium inditum à natura non confictum ab hominibus. Porro religionis ratio tota ex persuasionepender diuinæ in nos beneficentiæ. Quid enim coleremus, vnde neque in præsentis aliquis fructus existeret, neque in futurum spes premiij? Quam esset stultum nostris cupiditatibus indicare bellum, vitæ iucunditati-

bus

bus renuntiare præ pietatis cultu, præ iustitiâ, si nullus est qui videat, qui pro meritis poenas mortalibus & supplicia distribuât? sublato numinis metu, quid efferatius homine esset, quid immanius? quas non strages daret præsertim ob potentiam, aut latebras legum & indiciorum vt sæpè contingit timore sublato? Magnam vim hoc argumentum habet Castellonius ait, quod à religione ducitur. Ex hoc nature sensu cum ad tribunalia inquam, à iudice, aut priuatum à potentiori iniuria premiuntur, oculos ad cælum tollimus, quasi ad diuinam opem pronocantes. Eodem pertinent sacramenta quibus gentium consensu foedera & pactioes firmanur, atque ita vt nulla promissio nullius fides satis stabilis credatur, nisi iurifurandi religione firmata. Tolle de vita humana sacramenti sanctitatem, qua sublata prouidentia stare non potest, commercia inter homines magna ex parte substuleris, quæ nisi fide steterint, opibus non stabunt. Sic Deus in diuinis libris *דאבדן*, id est, *pactum* dicitur, quod sol^o foedera sociare possit, sine eo inania conuenta sunt & instabilia. Itaque Laban foedus cum Iacob genero suo initurus remotis arbitris, quo maior religio esset, illi iurifurandum dixit testatus quoniam testes abessent, diuino numini magis, quæ sanciebant fore cura, acrius vindicaturum si fallerent. Hoc alterum argumentum est, quod à iurifurandi fide sumitur. Deinde qui Deum rerum procuratore deturbant, verbo Deum confiteri, rebus negare mihi videntur. Qualis enim Deus ille, qui sese commouerit, non possit esse beatus, in voluptatibus quasi in iustis & popinis exigat vitam. ad actionem vita refertur, imò tota vita actio est. neque verendum vt se solitudine & cura multiplici obruat. Fufius per omnia se rebus omnibus miscet, non secus quam si multiplex esset, innumeræ mentes in vno inessent tot capita quot negotia. Eo per-

Iurifurandum.

Gen. 31. 44.

Deum.

tinet Agyptiorum celebris nota Dei significatione effingentium circulo serpentem inuolutum quoquo versus, capite imposito accipitris. quæ acuis acie oculorum prædita est acutissima. Orpheus Deum dixit esse *ὕμνα δὲ ὀφθαλμῶν, oculum infinitum*, vt quemadmodum sol ex ortu radios sine molestia in orbem vniuersum effundit, ita sine labore Deus credatur luce intelligentiæ collustrare cuncta suprema media infima, nulli^o prorsus inficius. Anima solo voluntatis impulsu membra corporis omnia circumagat, vertit in quamcumque partem necessitas inuitat aut libido. Testudo seu struthio oculorum acie in oia defixa foetus excludit. Magnum nature miraculum. Et Deum dubitabimus placida mentis contemplatione in omnes mundi, quem condidit, partes dispicere. Fixum ergo sit, posse sine molestia Deum rebus omnibus prospicere, qui totus sit intellectus. Facultati an voluntas deest? non planè, siue quia artifex opus à se factum tuctur & promouet, siue quia natura parens incredibili amore curaque foetus suos amplectitur & fouet. Matres aliquando inopia coactæ infantes à se editos alienæ misericordiæ exponunt, certè nutritionis molestias exhorrentes arc nutrices externas aduocant. Deum nulla subigit necessitas nulla defatigatio, vt à se editos foetus deserat. Et alioqui in ea alimentorum pugna, mundi fabrica qui constaret, nisi Dei virtute constricta & castigata continerentur in pace? Iam hominum quanta stultitia est, quanta amentia? Milites exiguo stipendio conducti mille periculis vitam obijciunt, mercatores vile ob lucrum & dubium se vasto mari committunt, alij perpetuis se curis cruciant, vt honores indispicantur. Hæc studia præpostera ita sunt & inania, vt sine illis tamen res publica non constaret. Quis singulorum errores sapienter ad bonum publicum dirigit? in eo diuinæ sapientiæ lumen maximè elucet, quod

quod quæ à sine proposito imprimis aberrant, prudentissimè moderatur & temperat quasi ex noxio veneno salutarem potionem. Ad hæc melius est consilio regi quam casu & temeritate. Mundo autem nihil est pulchrius, præstantius nihil, alicuius ergo prudentia gubernari est necessum. Nauim in portum inuehi sine nauclero, cum hoste in pugna conferri signa sine duce, structuram palatii superbi ad culmen perducere architecti arte destitutum nemo dicat. Et erit qui mundum eiusque partes ad suos fines procedere temere & sine rectore vllò pronunciet. Apage amentiam. Aut qui possint virtutes constare si nulla sint præmia? Quid stulti^o quam sibi nocere, vt alijs quibus prosit, quod præcipit sæpè virtus. renunciare vitæ commòdis, & cupiditatibus ingentis perpetuum bellum indicere? sed virtutis tatus est splendor, arguit Castellonius, vitij tanta turpitudine, vt vindice nullò hoc fugiendum, illa sit amplectenda. Pulchrum figmentum; quo quis adducatur voluptates abdicare, amaritudinem sequi qua virtus inpersa est. At iucundius cum virtute viuatur. nullus supplicij metus sollicitat. delusi homines honores & opes conferunt in eum de quo est integra probitatis opinio. Sed quid, inquam, nisi hoc sit virtutem nundinari, mercaturam exercere? quod neruos omnes probitatis elidat. Quanto simplicius, si credatur, Deo curæ esse virtutes, quarum officia ipse præcipit, fouet cultores; contra improbos grauissimis supplicijs addicit, viuos mortuosque mactat: Acutula hæc postrema argumenta sunt, ait Castellonius, pungunt non penetrant vt aristæ. Solidis fundamentis vastisque saxi magni ædificij moles imponatur; minuta ruderæ cedant oneri. Quid vitij in nostris argumentis est, quæ vanitas, inquam? Num religionem sublata prouidentia collabi negabis, eamque non committentis fulcra sed in natura instam. Id quidem &

quæ in eandem sententiam adiecisti præclara sunt, inquit, non negabo, iam dixi. Verum quæ postremo loco inculcabas ex mundi pulchritudine consilio duci colligebas, id mihi inualidum videbatur: neque placebat virtutem non constare præmio sublato, an non hoc virtutem etiâ mercenariam facit, quod in aduersarijs accusabas? Mirum inquam, singulas partes, nauim domum, currum, urbem consilio agi, vniuersum ea pulchritudine & ratione temere inuerti. Sed & probos in præmium respicere culpandum non est: quando omnes qui in opere versantur, qui cursu contendunt aut pugna, ea spē concitantur, tametsi non negarim maioris esse animi & mētis solidioris in pulchritudinem tantum respicere virtutis, Deumque præcipientem potius quàm mercedem habere præ oculis, eoque contendere vt illi nos probemus. Verum id paucorum est. Nos quod multitudinem alliciat, id inducebamus. In aduersarijs non spem præmij, sed commenta vituperauimus, eorum qui vt fallant se virtutis larua tegunt, facie homines, reliquæ corpore sine ratione bestie, centauris similes aut faunis ficarijs. Quid verò quod nisi orationem abruptissimè somnia & vaticinia volebã inducere, quæ vt pleræque sint falsa & conficta, ex vnius veritate & constantia satis conuincitur præsidere menti Deum; cuius instinctu & inflatu diuini homines futura percipiunt ipsi, prædicuntque alijs. Sed finis esto, vestra amplius patientia abuti non constitui. Modo aduersariæ partis argumentis respondeamus. Quod ad rerum multitudinem spectat; mouere id non debet. Deus enim infinitam vim habet; quod idem est, ac si infinitos haberet intellectus; cuique negotio diuersum & propriū applicaret. Id est, eius sapientiam & naturam per omnia quæ sunt in mundo diffundi; omnia percipere consulere omnibus; quod vulgato carmine Orpheus antiquissimus expressit:

Virtutis merces.

Πάντα ὁρῶς ἔκ πάντα ἀνοθεῖς ἔκ πάντα βραβείους.

De pluuia, grandine, procellis quod afferebatur, nullam maiorem vim habet. Punit Deus aliquando sceleratos ijs malis, bonos exercet, aut suam maiestatem ostentare vult. qui terræ nata disturbet, quæ maximi faciunt homines, ea per agros dissipat, intra mare & terræ viscera abdit. Molestiæ proborum virorum vim diuinæ prouidentie confirmare potius debent, quasi in futura vita exquantis quæ in præsentia deprauata videntur: eoque permittentis vt improbi copijs omnibus circumfluant, modestos egestas premat. molestiæ in eos quasi factæ agmine incurrat. fluxa sunt quæ caduca, neque magni momēti in alterutram partem. Dei prouidentiam cum peccatis (quæ postrema obiectio erat) ab humana libertate profectis conciliare magnus profecto labor; & qui nouam ex alio principio disputationem postulat. Adeste vos animis, adesto de celo parens humani generis & lux. Nisi fortè placet hanc postremam salebram in aliud tempus sustentare. Imò perge vterque ait, iucundum erit auoire quid ipse sentias in nobili controuersia, quæ inter duas ordines vestrum & Dominicanum, magna contentione annos iam aliquot agitur summo ipso Pontifice arbitro & disceptatore. Faciam si modo tantisper à superiori labore respirare concedatur.

C A P. XI.

De præscientia Dei.

Æterna diuinæ mētis sententia nexuque causarum latentium (quod fatum vocant) tum res alias, tum quemque hominem suum cursum peragere: neque esse aliquid in nostris consilijs ad euitandum quod est immutabili lege sancitū, persuadere quidam conati sunt tum philosophi, tum theologi. stulte dices &

inanutur. quis id negat? quis non fateatur? an maior esse furor possit, quam homini per quod homo est consiliorum suorum & vitæ arbitrium detrahere: an manifesti? aliquid, quam in singulis actionibus suscipi eas posse à nobis & simul repudiari, vt erit libitum, vt in federit animo? Et præstabat quotidianis experimentis de nostra libertate ea adaptare, quæ de Dei prouidentia, de fato latent; quam vt hæc defendamus, in claram lucem mentem impingere, negare quod est oculis subiectum. Ea susceptæ disputationis occasio vt cum diuinis decretis, cum notatiōe diuina qua Deus quasi ex specula cūcta infantia, facta, futura cōtemplatur, neque falli potest, humanam libertatem & arbitrium in pace ponamus. Ex vtraque parte periculum virget haud leue, ne impij iudicemur, si Deo suum numen detrahimus, aut sceleri patrocinemur. Si vitandi mala nullam in homine agnoscimus facultatem. Verum apertior disputationis erit, si à notione singulorum nominum procedatur prouidentia, fati, arbitrij. Omnia ex diuinæ mentis decreto procedere fatendum est, quæ in sua simplicitate, multiplicem modum rebus gerendis constituit. Is modus ad Deum relatus prouidentia dicitur, rebus, quas disponit, comparatus, fatum. Est ergo diuina prouidentia, diuina ratio quæ immota cuncta disponit. Fatum inhærens rebus mobilib. ordō & dispositio, per quam quæque aptè procedunt momentis librata suis. Ita prouidentia simplex & in Deo est, fatum multiplex, & in re quæque suum. Nam & artifex operis simplicem formā præcipit: deinde varijs temporibus & per partes efficit quod conceperat animo. Porro arbitrium facultas quædam est voluntatis & rationis: per quam positis, quæ necessaria sunt ad agendum, & velle potest & nolle. Ratio proponit simul & sub vnum conspectum bona & mala quæ insunt in re proposita: in eo radix

indif-

indifferentiæ & libertatis est, & in quo à brutis & pueris discrepamus. Mens enim pueri nunc hoc nunc diuersum proponit, eaque variantis voluntatis causa. nunquam simul rationes omnes volendi explicat. Homines ad ea quæ proponuntur mente per voluntatem variè afficimur, optamus quod magis placet. in eo indifferentia est, & electio mentis libera. Hæc tria inter ipsa conciliare id quidem opus & labor. De fato non est q̄ labores Castellonius ait. Hunc siue ἀδραστεῖος νόμον, siue εἰμαρσμένον, à plerisque inculsari video, ac nomen ipsum verant vsurpari nimium religiose. quando ea voce plerique Patres vsi sunt sententia tamen stoicorum correctæ & in melius commutata. Prouidentiam mihi cum libertate nostrā concilia. Omnes numeros impletieris. nostra dixi, quoniam celestium voluntatem, qua certè incessanter Deum cōtemplantur & amant, id facere necessario quamuis libenter & sponte conceditur. nostra libertas in vtramque partem agendi & non agendi, dum hoc & contrarium operandi quomodo cum certitudine diuinæ prouidentie stare possit, id verò cupimus capere. Nodum tetigisti, inquam, hic est cardo, in quo vniuersa disputationis voluitur. Vt ordine tamen procedatur; quoniam prouidentia vtrumque significat, & præcognitionem diuinæ mentis, & decretum definitionemque, iuxta vtramque significationem explicabo diuinam prouidentiam rebus & actionibus necessitatem non imponere. Ac primum Dei nuda cognitio necessitatem non infert. vides sedere aliquem. Falli visus non potest. non tamen propterea visio tua sellæ hominem alligat. ac illud potius verum, quia ille sedet, vides illum sedere non ordine conuerso, quia tu vides, ille sedet. Idem de Dei oculo iudicandum, non alio modo. Sed illud examinare reliquum est, Castellonius ait. Qui videri certo possint, quæ in

se ipsis sunt incerta; nempè futura contingentia. Deinde cum certitudine cognitionis diuinæ quæ possit stare libertas humana; rerum aliarum incertitudo? Hæc enim inter se pugnant certam cognitionem esse, nutare quod cognoscitur. Laudo acumen ingenij. hæc ipsa ipsissima est Salebra & Syrtis in qua hærent cunctorum ingenia; neque possunt assurgere. tentandum est tamen, quoniam nusquam maiori periculo erratur exitio certiori quam in hac disputatione, siue in Deum pecces, siue in humanam libertatem. Et quidem Deum futura quæ contingentia vocantur & à libera causa non procedunt, cognoscere non est Deo difficile, vt fore eras pluuiam, niuem; similia. causis enim omnibus perceptis, earumque nexū, diuinare quæ sunt ventura, nullus labor. Quæ à nostra voluntate procedunt, ea certo cognoscere quidam putant ex efficacia diuinæ voluntatis definitis certo; quæ ex proximis causis vacillant. Quæ ratio cōminus probatur quod euerat libertatem. Si enim Deus sua sententia statuit in æternitate, quidquid ego in tempore sum facturus, quantumuis lento gradu & sine vlla vi procedat, indubitato tamen eueniet quod eius animo insedit; neque poterit mutari. Ita alij ad perspicaciam diuinæ mentis confugiunt quæ eo complectitur naturam voluntatis, eoque sine errore conijcit re ancipiti & varia in vtram partem ferri debeat. Sed quid hoc, nisi nouam calliginem inducere? quo enim attentius voluntas inspicitur, eo indomitum magis ingenium eius cognoscitur, neque franare posse vlla arte, vt non resiliat cum libitum erit. Simplicius quidam se expediunt futura per simplicem intuitum à Deo cognosci contendentes. Si vrgeas scientiam constare non posse, nisi quod cognoscitur in se sit certum, se in nebulam nouam condunt, eminentiam & perspicaciam diuinæ

M m 2

men-

mentis, qua futura sibi proponit quasi terminum suae cognitionis. Verum quae facile dicuntur; ne per caliginem quidem percipio, neque certam cognitionem esse nisi aliunde quod cognoscitur, pro eo tempore in se existat, certè è causis determinatis sit euenturum. Solem oriri ante exortum sine errore affirmes, quia exortus certam habet causam. Sessurum hominem quis certo dicat vacillante penitus sedendi causa libera hominis voluntate? Ita Aquinatis sententia semper animo insedit futura cognosci à Deo ex sua aeternitate: qua complectitur omnes differentias temporis, praeteriti, futuri, instantis: illisque adeo coexistere secundum rem. Ergo Iudae proditio, Imperatorum Romanorum in pios homines carnificinae priusquam essent in tempore, ad aeternitas extendebatur non cognitione modo, sed coexistentia: coque non minus ab ipso mundi exordio vtraque cognouit, quam postquam acciderunt. Ergo sicut Petrum antequam sedeat non vides sedere, quia futurum, quia incertum: si sedet illud sine errore vides; sic Deus omnia, quia suo ambitu cuncta comprehendit. An hoc satis clare? Imò nocte obscuriora Decanus ait: nisi explicas amplius, in aeternis nos tenebris relinquis. Qui enim Deus nunc coexistat rebus quae futurae sunt? eas existere simul & non existere fatcaris oportet. non existere quia futurae, existere quia Deo re praesentes facis. An euadas nisi sepius instar atrum humorem effidas verba quaedam incognita & barbara quod facitis ut medici saepe etiam Theologi. Non faciam, inquam, verba quidem erunt perspicua, rei difficultatem demere non possum. conabor tamen. Erratis quidem in eo quod obijcis, sed cum multis. non ea mens nostra est, *nunc* id est, hoc tempore existere futura in aeternitate. Sed aeternitatis *nunc* quae indiuidua est & tota simul

re ipsa ad futura extendi. coque non praescientia Dei rectè de futuris dicitur, sed quasi de praesentibus scientia. Exemplo facilius quod dico intelligeris. Deus aeternus est & immensus. Immenitate locis remota iungit, & quae apud Indos fiunt aut in incima Africa nobis enunciare potest. An hoc dubium? Sic per aeternitatem pariter indiuiduam & simplicem iungit re tempora: & quod nobis est futurum, quasi factum in aeternitate & perspicit, & in praesenti enunciat. Vera quae dicit videntur Decanus ait, caeterum humanae mentis captum superant. Num haec, inquam, & non multa alia quae in manibus habemus & ditemur vera. Animus noster indiuiduus est: iungit tamen omnes partes, assistit membris omnibus. ex eo numero vnum obruncas, manum aut aures, iam animus ibi non est, neque abit tamen neque retrahitur, aut se colligit quasi in gyrum. Quid de tempore dicam? per momenta effluit & fugit, nulla eius nunquam parte existente, quod est planè mirabile. Tenerum virgultum lapidum compagem firmissimam ex ortu suo diuellit & rumpit. An haec percipitis? non magis quam sexcenta alia, quae ratio quidem & usus vera esse docet, qui fiant penitus ignoramus. Ex his verò facile constat Dei scientiam nudam, non pugnare cum libertate, ne cum contingentia quidem rerum: quando sedere aliquem in praesenti, cumque adeo sedentem videre, non aufert si praeteritum tempus respicias, quo minus licet esse sedere dicatur cogente nemine. At Deum falli non contingit, neque fallere: quod si futura cognoscit, adde enunciauit, fore antequam fierent, mutari profecto non poterunt, euenientque non libere & contingenter, sed necessario. Nempè: duplex enim *necessitas* est, vna absoluta, uti hominem morti esse obnoxium. altera ex conditione, ut si mo-

ueti

ueri necesse est. Sed haec conditio liberae actionis naturam non mutat. At conditio ea necessaria est, neque moueri potest, erit ergo absolute necessarium quod ex illa sequitur: neque enim Dei scientia mutatur, neque diuina enunciatio fallit. Stulte nonne percipis quod sciat, quod enunciet, vtrumque ex re iam facta in aeternitate pendere? neque enim quod quis riserit, post factum mutari potest. Sed neque rursus id arguit omni tempore & simpliciter fuisse risum necessarium, neque euitari neque prohiberi villo tempore potuisse. Maior multo iustitatio superest cum prouidentia in significatione definitionis & decreti quae vocis posterior notio est, uti superius est dictum.

C A P. XII.
Deus peccati auctor non est.

DVO scopuli sunt in hac disputatione vitandi, ne cymba mentis frangatur & pereat: primum ne dum diuinam prouidentiam asserimus, Deum mali auctorem faciamus: quod certè impium esset, & audax dictum; alterum ne ex hoc fonte hominem spoliemus libertate, quod est absolum, neque enim prouidentia, quod de praescientia diximus, nihil ponit in rebus, sed potius aeterno decreto, mediisque in tempore aptis res quasque ad praescriptos fines lege immutabili perducit. eo cautius pedeque suspensio & lento gradu ingrediendum est. Et quidem Deum absolute auctorem peccati antiquo & nostro tempore peruerso homines ingenio fecerunt, quod audire aures recusant. Neque enim peccare potest qui nulli legi est obnoxius, neque ad peccatum alios impellere vindex malorum. Hoc prouidentes incommodum acuti quidam theologi in peccato actionem ab eius forma

seu foeditate discernunt, Deumque seu foeditatis auctorem, concedunt actionis. Et quid mirum actionem Deum velle quam facit adiuuans nostras actiones, sine qua ope nullae profus existerent? sed cui foeditas peccati displicet, supplicioque vindicat, causa dici peccati non debet. Est ergo Deus auctor omnis motus, sed boni tantummodo fautor. Quod bonum operaris, illo sciente & adiuuante fit, quod delinquis sciente & sinente. Exemplo rem accipe. Ad scribendum calamo vtor distorto, charta bibula, quod scribitur à manu est, quod distortis & vacillantibus litteris, ab instrumenti prauitate. Pedibus aegris claudisque tibijs ingredior, quod ambulo ab animae virtute est, quod claudio pedis crurisque vitio. Terra vno humore salutare fructus profert & noxios. vnde discrimen? neque à terra neque à succo, sed à visita radici, quae alimentum vertit in venenum. Sic in rebus omnibus, quod bonum impetum concipiunt à Deo habent, quod in prauum desinunt prouenit aliunde. Verum quae acute dici videntur Deum calumnia non liberant, quod mali sit auctor. Atque, Deus mandet ut calamo distorto scribam, equum claudum concitem, an non idem & claudicationis & distortae scripturae auctor erit? tamen ab ipso vitium non proueniat, sed aliunde existat defectus. Hoc ipso quod praecipit, quod statuit, dicitur auctor vtriusque. Quod si Deus aeterno consilio ut Iudas esset proditor definiuit, utique proditoris auctor absolute dicitur. Nimirum actionem non ut cumque definiuit, sed ut suo tempore exerceretur; non nudam, sed suis circumstantijs vestitam, in quibus vna est ut sponte peragatur & libere. Si ergo Deus prauam actionem hoc modo fieri fanciuit, profecto peccatum voluit, quid enim est aliud quam actio distorta à men-

M m 3

te sui

te sui compote profecta. Censeo ergo Deum nunquam præfuisse ut quisquam aut parricidium aut stuprum perficeret. In eo ingenium hominis prauum est, quod in Deum vellet quæ facit mala retorquere, ut honestior susceptæ prauitatis excusatio esset. Nos igitur constanter negamus, Deum æterno consilio definisse, ut actio praua fieret. procul id & à Dei benignitate & à nostra mente esto. At facit nobiscum Deus, Decanus ait, uti paulò antè dicebas, quid ergo mirum si vult quod facit? Nempe Deus inquam legem æternam constituit, fore ut hominẽ, quem sui arbitrij constituit, ipse sine quo non subsistimus, iuuaret nobisque adesset. Ita quod malum fit, nostrum est, qui ope Dei & iuuamine abutimur non eius qui se duci suaque vires permittit, quo ipsi volumus. Id non fauorem dicit non definitionem in Deo sed permissionem, quam solam aduersus mala concedimus. Si quis daret pecuniam ut in quos velles vsus expenderes, tu ad lupanaria conuerteres ad lustra & popinas. an ea prauitas, is abusus tribueretur dantis largitati, quod sine pecunia non fecisses, an potius abutentis prauitati? At sæpè in diuinis libris Deus auctor peccati dicitur. Mitto innumeros alios locos, geminum ex Actis Apostolicis proferre satis habeam. *Hunc definitio consilio & præscientia Dei traditum*; Petrus ait, *per manus iniquorum interemisistis*, quod verbis alijs eadem sententia paucis interiectis repetitur, *conueniunt facere, que manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri*. Quod si Deus mori Christum voluit, tortores quoque adesse sanxit, quod fieri sine crimine non poterat. Difficiles nodi fateor, sed expedita explicatio.

Ath. 2. 23.

rum de peccati ratione & forma quæ dicitur quam priuationem quidam faciunt, alij cõtendunt è contrario inter ea quæ existunt numerari debere. Quæstio, inquam, vulgaris & multorum ingenijs detrita, nescio autè an satis explicata. Ego quidem ira statuebam, peccati rationẽ in fœditate & priuatione esse, quoniam exorbitantiã à lege dicit & à regula; lex enim & peccatum aduersantur. Idẽ tamen contendo mala quædam per genera nõ priuationem dicere sed formam verã. Quippè ardor aquæ malum est ut maximè frigus aquæ naturæ infertur non depelleret, dolor menti, quoniam morsum facit. His adijce vitia quæ à peccatis sumunt speciem & ipsa sunt virtutibus contraria, formæque adeo affirmatiuæ. Quod

si quis

si quis contra tendat, atque ex hoc ipso eliciat Deum esse auctorem peccati cerre quatenus malum est, dicam non sequi, neque enim res quauis secundum omnem rationem in Deum refertur. nam homo, equus & alia similia, ut effectus vniuocis sunt, Deum non respiciunt; sed causas priuatas tantum, eiusdemque cum ipsis naturæ. Actiones vitales comedendi, bibendi, ingrediendi, vt tales sunt, à Deo non pendent, sed ab animante, nam Deus neque comedit, neque ingreditur, neque videt, nec potest quidem aliter cõtingere, vt acuti philosophi disputant in scholis, & res in confesso est. Aduuat Deus vt fiant ex operationes, sine qua ope nihil existit, sed rationes eas non à Deo habent, sed ab animanti, quod comedere & bibere dicitur.

CAP. XIII.

De prouidentia.

Canamus receptui, longa & difficili navigatione iactati, demissa antenna contra ætis velis portum occupemus aliquem, ne cum multis profundo mergamur pelago. Ciceronem videtis, vt humanæ libertati faueret, sustulit prouidentiam, vt homines faceret liberos, fecit sacrilegos. Aristoteles eadem procella iactatur & perit cælis definita prouidentia? Peccati actionem à Deo non esse definitam dixi, quid alias actiones euentusque varios liberos, contingentes? Deus sanè vim nullam nostræ libertati infert, nihil de illa, sua prouidentia delibat, rebus vititur, vt singularum natura exigit. Supremum cælum inferiores sphaeras sua quidem conuersione ab ortu ad occa-

sum rapit, sed ita vt peculiare earum motus in contrariam partem non perturbet. Sic Deus sua prouidentia trahit omnia suo ductu, peculiarem cuiusque vim motionem, que non tollit, arbores & herbæ crescunt sine vlla vi, homines quos liberos fecit deliberant, nullo cogente in contrarium. Incolumi libertate de prouidentia statuendum, & cum illa prorsus aptanda, quoniam manifesta est, & vsu quotidiano percipitur nec fallit. Quidquid electuri sumus, vidit Deus intuitu æterno; cognitio necessitatem non affert, vt antè est dictum. Vidit, inquam, non sanxit, prædixit, non definiuit, vt fierent. Præcitat omnia, sed non omnia præfinit, quæ sunt Damasceni verba latinè reddita. Quæ enim libertas esset, si in diuino decreto quod res concedit non sequitur vt scientia, euentus omnes essent definiti, quos nulla arte vitare detur? At Deus suauiter cuncta dirigit, atque in euentus definit singulos, vt nobis volentibus fieri fanciat non secus. Rectè id quidem. Sed media subijcit, per quæ decretum eius falli non contingat, ad exitum perducat, volentes quidem faciamus, sed necessario, neque vitare ea sit in nobis. Ergo vt in pauca disputationem conferamus. Censeo actionem peccati à Deo non defini, permitti tantum. Quod si ita est, quo tempore delinquimus, vitare peccatum licet actione contraria. Quod si peccatum non est prouisum, neque actio quæ pro illo reponitur, alioqui peccare non esset arbitrij nostri, neque id facere possemus, si Deus contraria vt fieret actio, immutabili decreto statuit. Ergo actiones bonas DEVS sua prouidentia ita complectitur, vt ad eas inuitet & impellat, offeratque opem suam ad prægendum quod est honestum; non tamen vt sigillatim definiat, vt singula suo ordine, loco & tempore fiant.

M m 4

Plera-

Pleraque nostro arbitrio nostroque
relinquuntur consilio, à quo & defi-
nitionem accipiunt. Sic arbitror iu-
dicandum de minutis alijs tum re-
bus, tum actionibus. Rectè Thomas
Aquinas quodam in loco, Deum in
sua prouidentia calicum & musca-
rum numerum non prædeterminasse ait.
Aliud est an hæc ratio in omnibus
actionibus teneatur: quod non pu-
to. *Prædestinatio* pars quidè est qua-
dam prouidentie: ea sigillatim & vo-
cationem & perseverantiam in bo-
no vsque ad mortem sanciri certo
credo. Eo pertinent diuinorum lib-
rorum multæ sententiæ verbaque,
vt illud: *Copelle intrare, inuitatos nē-
petum illud. Nemo rapiet eas (oues
certè) de manu mea.* Quibus verbis
non vis aliqua prædestinatis illata
significatur, sed certitudo diuinæ p-
ouidentie prædestinationisque. Idem
in multis alijs actionibus vt statua-
tur proclive est, electione Apostolorum,
Virginis in matrem delectu.
Num in his actionibus hominem
libertate spoliās Decanus arguit: vi-
deris profecto, quādo definitionem
diuinam vniuersa disputatione con-
tendis cum libertate pugnare.

Luc. 14. 1.
Ioan. 10. 28

Hoc ad omnes vitæ humanæ actio-
nes bonas & malas extendere, vt
plena libertate non fiant: sed sint a-
deo prorsus æterno consilio & quasi
fato inexorabili definitæ, d verò
recusamus concedere.

Ex ijs quidem certè quæ sunt di-
cta, incorrupta manet nostri arbitrij
libertas nulla eius parte delibata.
Diuinus oculus inspector nostrorū
consiliorum & vitæ nulla rebus il-
lata vi. Diuinum consilium & defi-
nitio immunis labe & contagione
peccati. Prouidentiam diuinam ex-
tendi quidem ad omnia, non tam-
en eodem prorsus modo. Sed de-
finire præcipua quædam alia nobis
definienda relinquere. Leges deni-
que esse sanctissimas, quæ voluntati
omni necessitate solutæ præmia &
supplicia pro vitæ conditione pro-
ponunt. Miseros qui praua dulcedi-
ne illecti, neque cuncta cernentem
iudicem reueriti se in æternæ mor-
tis laqueos inducunt. Felices qui
contratendunt, & perpetuo nisi se
suaque Deo, cælestibus, hominibus-
que vitæ innocentia probare sata-
gunt. Certa nobis videntur quæ di-
sputasti, omnia hospites addidère,
obscura quædam, an supersunt alia:
Nihil, inquam, vos lati in urbem
abite: mihi hac etiam nocte rusticari
placet. De tertiatoris disputa-
tionis parte videbi-
mus alia die.

(. .)

IOAN.

IOAN. MARIANAE
*De Morte & Immor-
talitate Liber
tertius.*

P R A E F A T I O.

DOST bidui disputationem
conuenire in vnum
locum, qui institueram-
us, non licuit. Occupa-
tiones, quæ sunt continuo subsecu-
tæ, socios ab ea commentatione
distinuerunt alia ex alijs aptæ. Ipse
etiam re necessaria ex vrbe egressus
Eburam natale solum perij. Est in
medio itinerè ad dextram militaris
viæ Carmena vberi gleba, amœnæ
regionis pagus. Opimum eius oppi-
di sacerdotium obtinuit Ioannes
Ferrera Toletæ patria, professione
Theologus nostro suffragio ad id
munus allectus, quo tempore pro
Quiroga Cardinali Tolerano nomi-
nandis per Ecclesias curionibus,
qui sacra procurarent, diu operam
cum alijs dedimus viris præclaris.
Ob eam necessitudinem (& erat a-
lioqui ab annis superioribus amicitia)
diuiso propter etatè itinerè con-
stitui in eum pagum diuertere; secu-
rus gratum fore, & lectum aduentum
nostrum, quod ante non semel fue-
ram expertus, neque concepta ani-
mo fecellit spes. Aderat Franciscus
maior natu frater, cum quo is con-
iunctissimè semper vixit; vnum spi-
ritum in duobus corporibus crede-
res, tanta erat rebus omnibus con-
iunctio & animorum concordia.
Iuris ille peritia instructus magnam
sibi laudem parèque opes sine in-
iuria, sine inuidia ex curiali profes-
sione quaesierat, impetrandi per a-
micos à Romano Pontifice, vt res

se dabant, varia diplomata. Vbi ac-
cessi, amiceque inter nos salutauim-
us. An soli hac nocte agere vole-
batis? inopinatum hospitem habe-
tis, sed neque grauem, neque moro-
sum, publici diuersorij molestias &
sordes vestri conuictus humanitate
murare, si placet, hac nocte confi-
lium erat, die proximo reliquum
iter conficere. De profectioe in-
quiunt, videbimus: nunc in cœnati-
one proxima assidens calcaria de-
trahe, puluerè excute, qui adulto iā
verè non potuit non esse mol estus.
Imò Euro à tergo flante aura tem-
perata, vix vt solis æstus sentiretur.
Sed num structura templi, quod ab
imo totum magna cum laude pro-
fecto excitasti æternum tuæ pietatis
& munificentie monumentum, ad
culmen tandem peruenit? Iam du-
dum, inquit, structura imprimis ele-
ganti, qua impensa? duodecim mil-
lium aureorum. Quorum? illorum,
inquit, ad quos redeunt decimæ sub-
iecti agri, pro modo percepti fructus
collatione ad assen redacta: multa
etiam oppidani de suo contulerunt
in subsidium fabricæ omnibus an-
nis. Sed & tu, inquam, exemplo præ-
bibus: ceteri sequebantur non inuiti,
quæ præcipiendi ratio efficax est.
Tantundem ad Barptolemæi fa-
num præstitisti, quo tempore ea sa-
cra procurasti vir gnauus & nun-
quam cessans. Mitte ista, ait ille.
Multum verò dici superest ad no-
ctem, in vicinos agros dum cœna
paratur, nisi molestum est & lassitu-
do prohibet, excurramus. Segetes
ad maturitatem festinant hoc anno
solito latiores, eo spectaculo men-
tem & oculos oblectabimus. Li-
benter, inquam, vos sequar, nulla
specie magis quàm amœni & foe-
cundi agri reficior & capior. Dies
festus erat, magna per plateas popu-
li frequentia benignè exeuntes,
salutantium gratulantium de ad-
uentu. In ipso egressu iuuenes
videmus cum clamore & plausu bo-
lis ludentes, paxillos teretes pro-
sternere

sternere magno ornatu certantes. Ratio lusus is est. Nouem paxilli querni torno perfecti in summo solo recti extant, terni quoque versus paribus inter ipsos intervalis. Gemini item querni globi adhibentur capitis magnitudine. Ij ex aliquanto spatio manu rotantur à ludentium quoque in paxillorum ordines singuli deinceps nisi non magno, ne longius procurrant. Qui gemino iactu, eo, & quem è loco repetunt, ubi globus substitit, plures paxillos prostrant, is se iuuenis victricem fert, palmam petit dexteritatis & primum victoria. Eo aspectu tantisper oblectati in agris satà & prata processimus. Quid rei diebus superioribus egissem amice inter eundem illi rogantur. Inter alia memoria recenti de nostro secessu & disputatione habita in eo *de morte & immortalitate* sermonem intuli. Ac priori disputatione quidem de vitæ conditione actum, non magno opere expetendam, neque verò timendam mortem, ut maximè cum corpore in auras euanesceret anima. Die postero actum *de anima immortalitate diuina providentia*: eo minus timendam mortem, si immortalitate vitæ caduca mutatur, virtuti merces certa apud Deum est. Luteum domicilium marmoreo quid ni mutemus, vestem detritam & laceram, recenti & pretiosa? Gaudet sanè anguis exuias veteres relinquerè, etiam si sudandum illi sit, euadendum per foramen angustum & asperum. Supererat disputatione tertia, *de vita beata*, & ijs per quæ ad illam peruenitur diuino dono & gratia, quæ propria Christianæ religionis spes est, neque cum alijs gentibus, ne cum philosophis quidem communitis. Quæ commentatio vel sola vel maximè morti molestias omnes detrahat, ac potius mirabili perfundat iucunditate; si ex vitæ ærumnis plena in felicitatem, è tenebris in perpetuam lucem euadimus. Verum hanc disputationis partem

in aliud tempus reiecit, neque venit opportunitas tamen. Tum illi, libenter vniuersæ disputationi interfuissemus. Sed quando id negatum est, saltè ad reliquias conuiuij aut secundas mensas accedamus. Equidem quæ biduo sunt dicta, referre molestum esset: ea vobis de scripto cognoscenda & castiganda tradam. Quæ supererant, communicare graue non erit. Placet id vterque ait, dum aura spirans leniter membra fouet, occidentis solis radij ne sint molesti, prohibet sub proxima oliua, quales multæ per vniuersum agrum sunt consitæ, sedeamus, medium ab utroque latere dextra læuaque stipabimus. honoris prerogatiuæ, sed & audiendi opportunitati dabitur.

CAP. I.

De vita beata.

Sedimus in herba viridi, simul ego in hunc modum sum exortus. Ea est vitæ beatæ & celestis præstantia, ut neque mente concipi, neque verbis explicari pro dignitate possit. De patria communi & felici silerè, quam pauca dicere consultius esset. Suscepti tamen officij ratio cegit hanc partem quasi foueam intactam non relinquere: quoniam mortis terrores nulla re magis amouentur, quam si sit homini persuasum, extinctis non modo superesse vitam immortalem, sed & bonis omnibus redundantem, quæcumque in hac vita experimus, honores, iucunditates, diuitias, pulchritudinem, firmitatem, ac cætera quæ prima ad felicitatem putantur, & pro quibus singulis plerique vitam profundunt & sanguinem, in ferrum flammæque irruunt: ne graue & molestum videatur mortis beneficio vitam hanc caducam

perpe-

perpetua & beata mutare. Caligat mens humana ex se ad tam splendidam lucem, ex ijs tamen quæ sunt oculis subiecta, ad cælestia quasi per nebulam assurgamus. Ac primum loci amplitudinem & immensa spatia considerate. Vnam quamlibet stellam maiorem vniuersa terra esse dixere viri præstantes, quasdam etiam multis eam partibus mole superare. De veritate non dispuro, multa in scholis pro veris suscipiuntur, quæ vix sunt ab insolentia verifimilia. Sed ex ipso commento tamen vastissima corpora esse astra, maiora quam videantur oculis dubitare nemo debet. Adde inter stellas spatia interiecta multo latiora quam pro ipsarum modo. Ex his quanta sit totius spheræ amplitudo, quanta laxitas dicere non est opus, taciti vobis eam vastitatem animo subiicite. Terræ extensionem aliquot passuum millibus complectimur, cæli spatia quis radio describat! complectatur numero? De terra pugillo diglantur homines, lites nectunt sine fine. De iure finium inter Principes bella exitalia concitantur. Augusta sunt & vilia quæ possidentur in terris, præ humani animi vastitate:

Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis.

Beatam patriam, in te nullæ sunt angustia, tam lata æquora quam fingere animo, cupiditate completi quamuis vasta possis. In custodiam quis piam conijcitur quamuis spatij latam regiæ ad instar. Angusta omnis ea amplitudo videtur, laxiores fines suspirat animus: neque quiescit ante concessam libertatem. In insulam compingitur, quoniam lege littoris constringitur mari circumfluo, exæstuat animus, luctatur cum locorum angustia. Immodicus est humanus animus, maior, quam pro totius terræ modo ad indicium insitæ immortalitatis, quando amplitudine cum cælo ipso certat tantulo, quamuis cor-

pore adscriptus. Ita si nil aliud esset in cælo quam amplitudo, maxima contentione eo deberemus contendere, quæ pro bonis habentur in terris vilia omnia & angusta arbitrari. Quid verò quod terræ magnam partem squalida siccitate loca, rupes horridæ & saxa tenent, saltus & montes impediunt ibicibus, ferisque alijs & alitibus modo peruij, paludes, æstuaria operiunt terras exiguo sæpè fructu. In cælo nihil horridum, nihil incultum, aut incolis vacuum. Quid de pulchritudine dicam, & elegantia eius vrbs? Ex hoc cætera conijcite. Si in terris quam seruis, damnatis exilio hominibus, multisque animantibus Deus domicilio destinavit, multa sunt specie & pretio admiranda, quæ oculos & animos ad se rapiant, gemmæ quasi ludentis naturæ pulchra colorum varietate, metalla pretiosa, aurum & argentum quæ cupiditas insanos homines agit, arbores onustæ pomis, nucibus, glandibus, herbæ odoratæ, flores specie admiranda, auiculæ cantu & plumis conspicuæ, feræ in syluis lustrisque suis, pecora & armenta per montes errantia, gemmati omnes amœno riparum vestitu, arte excitata palatia cæli æmula, signa, statua, vestes illusæ & rigentes auro; quid credamus in cælo factum, vnde quasi guttæ terrestria omnia è copioso thesauro liquantur, ut ubi Deus & maiestatis suæ palatium, & beatorum omnium domicilium esse voluit! Qui in cultum victumque seruorum tam multa ea elegantia & pretio concessit, qui stabula iumentis construxit è marmore pario, tecta laquearibus aureis, quid de interiori regia iudicandum est, Regi seculorum & aulicis designato penetrali? ex inuersa veste eiusque fultura, de specie & pulchritudine totius operis statuimus, pulchriora esse quæ latent ijs quæ videntur. Intuere in cælo fulgentes stellas, ornatum vniuersum terræ & maris. Ex ijs quæ nō vi-

des

des certo conijcitur inuerti; ex facie speciem intimam, ex atrio fronteq; A astro subscribat: Ad alia & meliora conclauia. Ioanes quidem Apostolus caelestis Hierosolymae plateas auro strauit, moenia gemmis costruxit, saphiro, topazio, smaragdo, iaspide, duodecim eius urbis portas e singulis margaritis excouauit. An haec anicularum fabulae sunt, poetarum figmenta, & non potius diuina yaticinia, quibus intelligamus multo maiorem caelestis patriae esse gratiam, quam fingi animo possit, oratione explicari, nisi aliunde petitis imaginibus reru, quae in pretio sunt, & praeter ceteris fulgent. In terra luci tenebrae succedunt, in caelo perpetuo fulger claritas, q; de Elysijs capis Pindarus dixit.

Ἰσὺν δὲ νόμισαν ἐξελίσσει δὲ ἐν ἀμείβῃς ἀλλήλων ἔχοντες ἀπονεύσαντες ἰσὸλοι γενόμενοι βίοντων.

Ita solem nunquam occidere beatis dixit. Ioannes prudentius, non egere beatorum sedes solis aut lunae lumine, sed potius Dei gloria collucere omnia: *ἢ γὰρ δόξα θεὸν ἐφώτισεν αὐτήν.* Quod si orbem terrarum cum condidit ante solem productum lucem effudit in hanc vastam terrae & maris molem, quid ni idem praestet in caelo in suorū gratiam clarissimam aliunde lucem? Mirabile, inquit Curio, lucem in initio sine sole extitisse tribus certe diebus, neque qua sit ratione factum edouenit inter theologos. Hallucinatur, inquam, quidam mihi Gregorij Nissenii & Damasceni ratio satis placet, ignis vastum globum emetisse ex aquis primo die, eius circum molerotatione tres priores dies & noctes descriptas, quarto die eum globum tributum modo in partes in solem, lunam & astra, sic stellas factas. Caduca arguit ille naturae hac admitta ratione caelos facis, atque ea quae sunt in caelis. Facilis, inquam, responso, me in Aristotelis verba nunquam iurasse, in ijs praesertim quae ab antiquis Patribus contra illum passim, ut scis, vituperantur. Verum de re tanta hoc loco disputare non constituo, per me suū

quisque iudicium sequatur, neq; nofestinat oratio. Quid de ciuibus dicam? eos numero superare quacunque in terris videntur. Herbarū multitudinem dispice, lapidum, piscium terrestrium animantium, alitum, insectorum, plures caelestes spiritus in caelo versari viri magni & anti qui affirmant, ex quanto terra caelum est maius. Attēxite vos beatorū numerū, qui in dies ex nostro genere caelo certe adscribuntur omnis aetatis & conditionis. Ibi inuicti martyres versantur, virgines candidae, innocentes pueri priusquam se possent noxa foedare, nulla vitae aut mortis propria laude, sed propter Christi sanguinem in eum accepti numerum. Tum aliorum promiscua turba & praecleara, honestis actionib. promeriti vitam immortalē. Quid de nobilitate dicam? omnes sunt Reges & Regibus sati. Quid de diuitijs? nullus ibi inops qui manū ad stipem porrigat, qui aliena ex misericordia viuere opus habeat. Quid de valetudine? exulant morbi, regio saluberrima, nulli cibi insalubres, corporum conditio firma, nullē temporis iniuriā. De pulchritudine dicere plura non attinet. Procerā omnibus & pulchra iuuenta, nulli rugosi senes, nulli membris defecti, cuncti ad Christi seruatoris exemplar & imaginē corpore pulchram exptēssi. Ne de cultu quidem immortalitatis togam vestiunt auro fulgentiorem & purpura, pannosi nulli, aut verō detritis vestibus. Quid de prudentia & eruditione adijciam? cum rustico ex stiuā & ligone in caelum accepto, nulli philosophi, ne theologo quidem comparentur, non prudentes legislatores. Cum ijs agere, eos audire, quam iucundam? ex ore quorum melle dulcior effluit oratio. Quid plura? dies me & verba deficerent. Fingite tantum animo urbem vbi nulli egeni, nulli aegroti, omnes in aureis vestibus, omnes sapientes, nullae cafae palaeis constructae & ramalibus, sed

aedes

aedes singulae regiarum instar. Talis est caelestis patria, multo praedicatiōe nostra etiam fulgentior, in eam urbem easque sedes vos vocari cogitate. Insanum quantum ea cogitatione seridō suscepta de molestia mortis minuatur. Humanas res despiciet, & infra se positas arbitrabitur animus ea luce illustratus. Sordebit sanē illis comparata gaudijs, quacumque in praesenti magna & praecleara videntur. Finis non sit, sed ut mittantur cetera, de amore ciuium & mutua caritate dicendum. Ita inter se amare, ut non minus aliena felicitate singuli gaudeant quam sua. procul inuidia quae ex alieno bono marcescit, inuidiū magis quam quibus inuidetur supplicio excrucians, non magis singuli suis bonis liberer fruantur, quam ijs velint vti socios. Magnum gaudiū, ac quo haud seio an sincerius ferē aliud sit. Ita in vniuersa vrbe in singulas aedes cunctos accipi ea laetitia, eo plausu, qua herus ipse, nihil esse secretum alicui, nō mentiam, non fratrum, proprium nihil. Tentauit eam reipub. formam inducere rerum omnium inter ciues communionem suis praecipis Plato, sola tanti boni deceptus imagine: quam terra certe non caperet, sibi caelum vendicaret. Membra corporis inter se amare vides iuuareq;, participare actiones sine exceptione omnes; quare? nempe ab vna anima reguntur. Beati quoque nihil se iunctum ab alijs habent, quoniam diuino omnes instantur & inspirantur numine, in bonis suis numerant singuli, quae ab omnibus possidentur, praecleara via ad immensas construendas opes, aliena vendicant sibi, Dei ipsius infinitas opes sibi adscribunt verissime, qui est supremus laetitia & copiarum cumulus. Conspēctū Dei cōditōris frui, cum Christo seruatore eiusq; matre vsum habere familiarem, quam erit iucundum? Non omnia dicēda sunt, multo plura quam dicimus animus sibi subijciat, mentis pacem & securita-

tem metu sublato, gaudia ex omni parte multiplicia. Corporum restitutionem cum supremus dies aduenierit, ut quae in opere & molestia iuuauerunt, sibi acriter in hac vita impetrarūt, praemia & ipsa laborum percipiant. Sensus iucunditas perpetua complebit. Musicis concentibus pascuntur aures, oculi gratissimi tanti theatri spectaculo, saporēs suauissimi palato non deerunt. Lingua in Dei laudem soluetur, colloquia mutua socijs singulis, quae gesta omni tempore sunt, quaeque ipsi pertulerunt, cum fide & libenter in magna contentione explicantibus. Nullae denique voluptates deerunt modo honestae & caelo consentaneae. Multiplex potius reddetur quicquid in praesenti abdicauimus virtutis & pietatis ob studium. *Fluminis impetui letificabit ciuitatem Dei*, nullo definito tempore, sed in perpetuas aeternitates.

C A P. II.
De amicis.

NVlla re magis vita praesens morti assimilatur, quam multarum rerum absentia, quae nobis essent carissima. Quid enim aliud mors est, quam spoliatio omnium, quae pro bonis in vita putantur, coniux, filij, propinqui, amici, possessiones, ipsius etiam vsura lucis, caeli & terrae aspectus? Quid vita haec? nonne vicissitudo quaedam rerum, quae alijs succedunt alia, perpetuo spoliatur ijs quae in primis erant cara, & sine quibus lux ipsa videbatur ingrata? Mittite vitae iucunditates, aetatis & temporum spatia, quae sunt in perpetuo fluxu, rapidissimi instar amnis defluunt & pereunt. Sensus dispicite vsu continuo hebetari non secus quam gladij acies, lusus & ibei iuuenibus experti, accedentibus annis insuaues redduntur & graues; in theatro reside- re, histriones spectare, quod ante detinebat, molestum. Quid praedia &

N n pos

possiones? inter varios dominos, intra paucos annos alternare pleraque videmus, commutare in fronte signa. Quid patria, qua nihil mortalibus iucundius esse solet? plerique varijs casibus ea carent, atque ijs quæ in illa gratissima erant, sine illis vita grauis: Singulas vrbes oculis lustra, non pauciores fortasse aduenas in ijs quam indigenas numerabis. Multi in alieno solo senescunt, in natali pauci. Quod acerbissimum est vulnus, propinquis & amicis identidem spoliatur, alios mors importuna rapit, alios distungit rei querendæ necessitas, casus alij, multos auri cupiditas per innumera discrimina ad Indos rapit, qua finis est orbis terrarum. Quam iucunda redderetur vita si in vnum locum & quasi corpus dissecta membra & palpitantia conferre possemus, quæ tempus & ætas abstulit omnia? notos & necessarios loco iungere, eorum conuictu, alloquio & contubernio vri, nullo amplius absentia metu? Nulla profectò ea vita iucundior esset. Quod in presenti vita nulli datur, in futura & beata bonis omnibus conceditur, quasi tunc incipiant viuere morte penitus & mortis æmula caduca vita fugatis. In cælo sanctissimos Patriarchas, preclaros Apostolos, fortissimos martyres cõuictu familiari iunctos habebimus. Aquæ festinant ad mare, in eoq; amnes inter se remotissimi iunguntur, cum Eridano Tagus, cum Nilo Iberus, cum Istro Anas & Bæris. In cælesti patria omnes qui Christiano nomine insigniti sumus, co-peruenturi tandem nisi aberrasse contingat, præposteræ illecebræ alio rapiant. Quanta erit eius diei lætitia, quantus splendor? nulla nebula in futurum obfuscabit, ex ingenti numero nullus recedet amplius. Inanes metus decedant fortibus animis, contra noui indies adiungentur ciues, noui amici, in idẽ collegium cooptabit diuina benignitas. Vel ex hoc solo fonte quantum sit beatorum gaudium, & quam pere-

me nullius oratio possit explicare. Vos ipsi considerate, quãti redimeretis extinctos amicos & necessarios, si donis eos liceret in vitam & pristinum conuictum reuocare, si exules aut alioqui regionibus disunctos loco iungere. Quid si eosdem diuites & beatos præstare, ne inopia cuiquã molesti essent. Quæ in hac vita negantur, ac verò in dies singulos plura detrahuntur & percont, ea in futurum integra prorsus seruantur. Quam lætus ille dies nobis certè priuatim, cum *Ignatium Loiolam* nostri ordinis parentem primum operibus præclaris promeritum, vt templis & cælo adscribat, *Jacobum Lainem* præstanti virum eruditione & morũ suauitate, *Franciscum Xauerium* notum periculis & laboribus nomen. *Alfonsum Salmeronem* varia admiraculi doctrina, *Franciscum Borgiam* Gandiæ prius ducem, nostri deinde ordinis socium & præfectum, huius sæculi miraculum, *Hieronymum Natalem*, *Ioannem Polancũ* viros prudentes & graues, & qui me in hoc vitæ genus adscripsit. *Antonium Araozũ* denuo videre cõtingat, eorum sacris pedibus aduolui, vestigia deosculari & amplecti. Quid alios dicam nobis æquales & contubernales? Compluti *Franciscum Villanosam*, *Emanuellem Lupum*, qui vitam diu propagauit, & anno superiori extinctus est, *Ioannem Carreram*, *Martinũ Fernandium*, *Paulum Salinam*, cui primum ritè suam omnia peccata confessus, *Petrum Rodericum*, *Alfonsum Dezam* præceptorem nostrum, theologum præclarũ, *Aluarum Oriuum* ipsis gratiarũ manibus factum iuuenem. Romæ *Ledemium*, *Emanuellem* collegas in scholis theologicis explicandis, tum *Jacobum Paecium* nostri animi dimidiũ cunctorum delicias ab eximio candore animi corporis dignitate. Ad hæc *Franciscum Toletum*, quem *Clemens octauus* Põtifex maximus donauit purpura meritis debitam gratiã: Laureti *Organtinum Brixianum*, qui in Iaponios profectus, magnum

sui

sui nobis desiderium reliquit, *Iulium Planum* Maçeratensem, *Ioannem Giulium* Ferrariensem. In Sicilia *Sardos* patrem medicum insignem & filios tres habui carissimos, sed præceteris è tribus natu maiorem *Marcum Antonium*, quos è nostro ordine cælo omnes receptos puto, tum *Paulum Parmensem* virũ mitissimũ, qui diu Panormi rectorem egit nostri collegij, *Stephanum Tuccium* insignem poetam, neq; à theologia abhorrentem. E Sicilia Lutetiam abij clarissimum litterarum omnium domiciliũ. In ea vrbe vsũ familiari coniunctos habui *Ioannem Maldonatum* in Theologie professione collegam, varia virum eruditione ac solidã, ac qualem vix alium nostra ætate tulit Hispania, quem Romæ in mediã ætate extinctũ ægerimẽ tuli. Gallos *Arnoldum Saphorũ*, *Petrum Loierũ*, *Clementem Puteanum*, *Ioannem Gentilem* Heduum, quem tum adolefcentem ingenua facie, moribus cãdidis, nunc virum superi diu volentes sospitent & propitij. E Gallia in Hispaniam postliminio redux tandẽ Toleti diu hæsi. In ea natione quos in literis sodales habui, viros factos inueni, *Alfonsum Sardonialium* patre *Agnari* duce, *Alfonsum Montoiam*, *Petrum Bernardum*, *Ioannem Azorium*, quem nuper Romæ mors importuna rapuit è multis, quæ de Theologia instituerat commentaria primo duntaxat volumine publicato, *Ioannem Emanuellem*, *Egidium Gonsaluum*, qui multis annis ad nostri ordinis gubernacula cum laude sedit. Alios de nouo adiunctos magno numero hoc loco numerare nõ attinet, quod pleriq; eorum in viuus sint, quidam recenti memoria decesserint. Sed amanenferes nostros præterire certè non debeo *Michaelem Vream*, qui à nobis pfectus inter barbaros Peruanos sanguinẽ fudit, *Ioannem Basam*, *Franciscum Otazum* quamuis superstitem, sed inter Philippinos nõ procul Sinis distitos ad extremã cæli & orbis plagam, quorũ ingenio & sua-

uissimis moribus aliquãdo sum oblectatus, & nunc eorum vel sola recordatione reficio. Externos item multos nominare possum beneuolentia vsuque deuinctos. in his *Garsia Loysam* è magistro Philippi Principis Toleranum præfulem, *Baptistã Peresum*, quẽ ex humili loco virtus & eruditio ad Segorbiensem Episcopatum erexit. *Ioannem Calderonium*, *Andream Fernandium*, Toleros canonicos, *Balissam* in arte grammatica, in philosophia *Marcum Sanctiũ* & *Cyprianũ*, in Theologia *Martium Dominicanũ* institutores nostros. *Aluarum Gomecium* Græcæ linguæ professorem Toleti, Medicinæ *Rodericũ Fontanum*, è ciuium aliorum Toleranorum numero *Hieronymum Castrium*, *Gasparem Sanctium*, *Jacobum Turrium*, quorum munificentiam sum sæpè & in reb. multis expertus. Quid parètes commemorem, auos, fratres, patros, auunculos, propinquos alios, ex ijs quosdam vsũ, alios solo nomine cognitos. Hos omnes aliosq; multos quos silẽtio tegeo, mihi puncto temporis omnes adiungere quãta voluptas? Quam gratum eos nobis, nos ipsis restituui, auri fulgor & pretium leuè sit, si cum ea possessione conferatur, longuã & molestum suscipi iter, vt amici videas, viri eruditi aspectu & alloquio perfruaris, quod paucis diebus vt cõtingat, res aliæ necessariæ compellunt. Vt natale solũ repetas, propinquos & necessarios inuisas, ab extremis solis oris per magna pericula curris: neque labori vili neq; sumptui parcis. Tam multos amicos & necessarios tibi in perpetuum recipere, quãti sit: vitæ ipsius & sanguinis ac rerũ aliarum, quas carissimas habes, leue pretium. Iustissima mors est & mater benigna pro paucis, quæ demit in præfenti, multo plura & præclara restituit in posterum die suo.

CAP. III. De labore viæ.

Μελέη θ' δε χ' ὄρθι θ' ἐπ' αὐτήν. Καί ῥηχὺς τὸ πρῶτον ἐσθὴν δ' εἰς ἀκρον ἵκηται. Ἐνδὴ δ' ἠπείτα πάλιν, χαλεπὴν ἠγάγε εὐνοῖα.

Liceat mihi verbis exordiri, quibus virtutis studiosos affatur Hesiodus non eadem religione neque iisdem præceptis imbutus, sed eruditus tamen & prudens, & corporis cuiusdam non ingrati vates. Quæ ille de via virtutis dixit, esse initio arduam & angustam, eandem in fine facilem reddi, & in planiciem definire, ad caelestis patrie viam traducere quid veritat? Nam si cuiusvis virtutis via cliuosa est, spinis horrentibus aspera, qua itur in caelum per virtutes omnes ad vitam à morte, multo difficilius erit profecto. Non est tamen desperandum. Oculos ad caelum tolle, ad viæ exitum extremum, in fastigio plana sunt omnia & amœna, cum summo labore, cadendi metu gradendum est, per molestias omnes procedendum. Sed ubi ad finem magis nisi perueneris detritis quamuis pedibus, bene & feliciter quamuis pedibus, bene & feliciter operam collocatam esse, ac verò momentanea quæ patimur & indigna fateberis esse tanta gloria. Vitia in præcipiti sunt, ad ea via ducit prona & lata, floribus & viriditate omni delectabilis. Occurrent in illa omnia, quæ pro bonis habentur in terra, opulencia, quies delicia, illecebræ omnes. Ad extremum si ventu erit, vnde regredi non licet, cum omni sua pulchritudine in barathrum desinet profundum præcipitium. Quisquis enim specie captus prima in futurum prospectum non extenderit, in æterna is supplicia deijcitur. Virtutes in arduo sunt, ad eas sine sudore & labore multiplici non peruenias cum ignominia, inopia, frigore & æst luuctandum. Sed ubi patientia iugis ad summum cliuum perduxerit, dabitur corona iu-

sticia, molestiæ omnes immortalitate mutabuntur. Sanè quod magnum est & humanum captum superat, magno constare mirum non est, sæpè homines quæ vilia & ludicra sunt, summo & pretio & labore parant. Voluptas corporis sordida est, momento temporis effluit, moestitiam animo inurit, & dedecus sempiternum. Eadem tamen furenter appetitur, vt eâ consequantur sæpè homines rem familiarem, pudorem, vitam ipsam, perdunt præ explenda praua cupiditate. Ea sæpè non minus quàm igne ædes amplæ & possessiones, ac reliqua quæ quis in terra possidet, vruntur & pereunt. Incensæ libidinis vim considerate, ubi suas faces admouit, quas non facit strages? quid non euertit? Homines ambiciosos dispicite, quæ flâma est per quam non currant, qui honores ambiunt & magistratus? multa turpia seruiliter pro dominatione faciunt & patiuntur. In omnes se formas mutant, adulantur potentioribus, metiuntur, nullum in hymne, nullum in æstate laborem periculumve recusant, vt honores consequantur, ad fastigium conscendant, vnde maiori sæpè casu præcipitent. Et erat multo præstâtius, nobilioris animi argumentum, honores despiciere, humana omnia infra se posita arbitrari. Iam aurum & copias quam ardentem plerique concupiscunt?

Per mare per terras currit mercator ad Indos.

Quo pretio? vt diues fiat. qua spe? non admodum certa, plures in medio querendi cursu desituit, neque ad frugem tantus labor peruenit. Eo conatu & diligentia simili mihi morti nihil esse videtur. Ad plagas terræ vltimas relictis quæ possident omnibus, vxore, filijs, amicis, cum patria, re familiari nauigaturi soluit è portu sublatis velis inter suorû lachrymas & lamenta quasi funus efferentium, quos nûquam visuros sibi planè persuadent. Verissima ea mortis imago est. Si labores consideras, multo maiores in longinqua nauigatione ex

ne ex

ne ex iactatione maris, nauæ terrore & cæli mutatione, quam ex morbo quamuis graui morituri. Si rerum absentiam omnibus quæ erant in pretio puncto temporis carent. Si profectio longinquitatum spatia in nouum orbem abeunt quasi in aliam planè vitâ, ubi omnia sunt noua, animalia, pisces, aues, arbores, herbe, gentis mores vel maximè. Quod si plures, eas omnes molestias deuorant ob spem conceptâ lucri incerti & inanis. Quid nos exhorremus tantopere profectio nem, quæ in morte fit, per quam diuitiæ æternæ & caelestes nunquam interituræ parantur haud dubium? Imbecillitas ea fidei est, nihil aliud. Aut diuinis verbis & pollicitis credam? profectio nememores, aut cuncta vno impetu repudiemus quasi fabulas, quasi morte pereant omnia & non potius commutentur in melius. Magna sunt hæc, audite reliqua. Leues sunt labores, quibus ad beatam vitam peruenitur, tum ex seipsis considerati. Quid enim præcipitur insolens, nisi vt legi obedias, tibi imperes, nulli noceas? quæ natura ipsa à nobis omnia exigit. Quod si frenare libidinem ac ceteris cupiditatibus bellum indicere graue est, videndum ne animi mollities potius quàm rei difficultas terreat, terras in mente commoueat, fingatque imagines & vmbas. In terrena militia quantum laboris exhauriunt milites, vt ea sibi pariant, quæ breui solent perire, paucis assibus corpus & sanguinem periculis addicunt maximis. Nobis quanti labores tolerandi, quo id acquiratur, quod nullo modo amittant semel consecuti? Excita prætere in animo cupiditatem boni caelestis, æterna præmia mente contemplare, multum de labore & molestia minuetur. Quod vehementer cupimus, ad id cum oblectatione cõtendimus, quantum voluptatis accedit, tantundem de molestia detrahitur. Ludetibus pila, ludicro militari certantibus laborem alioqui non minorem, quàm diurnæ operæ tolerant,

minuit oblectatio, ac potius iucunditate mutat. Iacobò legimus breues visos fuisse, & leues septè annos, quibus socero seruiuit præ Rachelis amore. Sed & Regina Saba ex magno terrarum interuallo Hierosolymam accurrit, vt præsens videret, quæ de Salomonis gloria, sapientia, copijs fama vulgârat. Sexum cupiditas non distinguit. His adde quondam multo grauiores in hoc stadio extitisse labores. Veteres patriarchæ & prophetæ quamuis labore multiplici & molestia atque miseria ad metâ non perueniebant tamen, aditu in celum nondum hominis patefacto. Verè eum Paulus dixit, iuxta fidem, hoc est in fide, defuncti sunt omnes non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes. Deinde post Christum sub initia nascentis Ecclesiæ, quo tempore in pios homines seua carnificina exercebatur, omnes cruciatus in eorû corporibus consumebantur, horrida erat, spinis obsita via caelestis patriæ. ea tempestate sedata gratis nobis offertur exiguo pretio, pro quo sanctissimè & generosè animè vitam & sanguinem profuderunt. Pudeat ergo viæ difficultatem excusare deinceps, quæ iam utiq; est complanata, euulsis spinis mollior. Quæ si multo esset asperior, nusquam maiori fructu neque magis ex animo deberemus laborare, molestias exhaurire omnes, si opus esset, in salutari certamine, conatu nunquam incorrupto ad extremum vitæ spiritum.

CAP. IV. De peccato originis.

Græue malum, viam ex se facile redditam plerisque, asperam, pauci vt caeleste iter arripiant, plerique in mortis laqueos proni ferantur, quæ magna miseria est, tanti mali aperiendæ causæ. Culpa id factum est tum nostra, tum parentum. Ingredientium paucitas facit, vt iter omne enatis sentibus & virgultis, saxifque tantibus incultum & horridum pro-

N n 3 scdo

Gen. 29. 20. 3. Re. 10. 1. 2. Par. 9. 1. Math. 13. 43. Luc. 11. 24. Heb. 11. 33.

fecto reddatur, quamuis ex se planū & spatiosum. Maiores etiam diuino mandato rebelles posteros eadem contagione mali debilitarunt, vix vt pedibus ingredi possint. Graue, ait curio & durum auorum peccata nepotū supplicio lūi. Sed vītarum, inquam, inter omnes gentes, legibus sanctum, nimirum iudicabant legiflatores prudentes, filiorum caritatem reddituram parentes cautiōres, ne se improbitati penitus dederent, neu leges patrias violarent quamuis temerarij. Vt mirum non sit, Adā posteros peccati ab eo cōmissi perpetuas poenas luere corpore & animo vitiatos. Inde verò tanta difficultas faciendi quod iustum est, frānandi prauas cupiditates rectum arripiendi iter. Huius calamitatis non obscura vēstigia Græci retinuerunt, quando orgia Bacchi celebrabāt crudarum carniū elū, coronati serpētibus & clamantes Euam, quod princeps totius mali origo nomen tulit. *Eua* cunctorum viuentium mater. Philolaus quin etiam, vti apud Clementem Alexandrinum affirmatum inuenio, veteres ait rheologos & vates dicere solitos animum ob aliqua luenda supplicia iunctum corpori. Vnde *σάμα* quasi *σάμα*, id est, sepulchrum, corpus dici Græcè putarunt. Ab his Romanæ eloquentiæ parens mutuatus in libro *de consolatione*, lūendorum scelerum causā nasci homines scripsit. Inhibe orationē ait. Priusquam vasto te mari cōmittas, geminum scrupulum eximere certē debes, qui me sollicitum habēt. Prior est, libros qui ante paucos annos *de consolatione* prodierunt in vulgus Ciceronis nomine, eius esse credas; vīdeo enim inter viros eruditos magnum de ea re fuisse certamē. Magna inquam, est digladiatio & cruenta. Pleriq; à Carolo Sigonio confictos suspicati sunt cōmutato titulo more malorum mercatorum, quo maior esset plausus certis operæpretiū. Ego à viro Principe sententiam rogatus, respondi mihi non videri confictos.

De consolatione Ciceronis.

Neque nunc muto, duobus argumentis. Stilius elegantior est visus, quā nostræ ætatis facultate, an fallor: difficile enim de stilo dijudicatio est. Addo quod non minus vrget. Quæcunque loca apud Laetantium, Augustinum & alios veteres ex ijs libris productos legimus haud exiguo numero, totidem verbis in ijs libris extant. Magnum miraculum extitisse ea lectione & obseruatione & memoria hominem, quem nullus ex ijs locis effugerit, omnia consarcinārit. Quæ argumenta si non conuincunt, multos libros veterum dubios faciamus, minoribus certē præsidij muneros, vt credatur eorum esse quorū in fronte nomen præferunt. Ea nostra sententia est, alterū explicæ scrupulū. Is est luat posteri primi parētis peccatum supplicio tantū, an culpæ etiam cōtagione inficiantur. Discerpāt hæc vt vides, miserū prius, posterius multo grauissimū parētum culpa posteros cōtaminari. Implexam, inquam, quæstionem, scopulum, in quod rarem impegerunt olim Pelagius, parentum ætate Zuinglius, negantes primorum parentum delictū ad posteros permeare. Si baptismum opponas, quo frustra abluerentur infantes & temerē, nisi ad eos originis vitium pertineret; non vna responsione & arte ex eo se laqueo explicare conantur. Nobis tamen fixum est, actionem peccati originis ad posteros non transisse: quippe vnica fuit & in primo parente subsistens, neque enim in eo posteri sua ipsorum voluntate, & propria actione peccarunt. Macula, quem reatum dicimus, & transacto peccato in flagitiosis singulis manet, dum non eluitur per pœnitentiā aut sacramenti vim, in posteros ab Adamo est transfusa, non illi solum, sed cuique mortalium propria. Nec mirum, quando inter homines quoque proditoris vniuersa posteritas lege maiestatis paterna & auita hæreditate depellitur, & honoribus alijs ei familiæ haberi consuetis, quæ

sunt

sunt omnia supplicia delicto parentis consentanea. Sed etiam inuisa Principi redditur & inimica, quasi cōmuni proditiōs macula polluta. Sic humani generis parente primò carente, cecidimus reliqui. supplicia omaes eius culpæ sustinemus, sed & odium conditoris. In quo cernitur, ratio ipsa peccati. Est enim peccati macula non gratiæ diuinæ nuda priuatio, qualis esset in humana natura nuda nullis extrinsecus ornamentis, sed inimicitia cum Deo, quæ est diuinæ gratiæ & beneuolentiæ contraria. Quid hic vespertilionis miseri hallucinantur. Lux est se ipsi in suas tenebras, & nebulam condant. Si malius macula peccati sit gratiæ priuatio cum debito eam habendi, vt balbi melius intelligant, nos etiam balbutianus. Ita Paulus Apostolus omnes in Adamo peccasse confirmat, hoc est culpæ communis labe esse contaminatos, donec seruatoris beneficio in pristinam dignitatem & gratiam reponamur originis sordibus elutis. Ea est in infantibus baptismi Christiani necessitas, vt expiati peccato primo, Deo cari & grati reddantur. Sed num alia parētum peccata posteriora deriuantur in posteros? Parentum peccata in classes tribuere ardua res est, vt hoc in parente resistat, illud ad posteros manet præsertim Deo Mosis ex ore comminante vindicaturū peccata parentum in filios in tertiam & quartam generationem. graue & acerbum, ferendum tamen, si Deo ea staret sententia, haudquaquam ab æquitatis legibus aliena. Neque enim iuris amplius Adamo in filios suos fuit, vt suo eos peccato reos faceret, quam in suos alijs hominibus. Et fortassis ea causā tertiam tantum & quartam progeniem designauit, ne qui posterius nascuntur peioris conditionis præ cæteris essent, si maiorū omnium tam lōga serie luere peccata omnia. Ea certē fuit Augustini sententia, legisti Enchiridion? capite sexto & quadragesimo subiecta ver-

ba posuit. Parentum quoque peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiler dicitur. Neque id ad peccati pœnas retulit, quas filij peadunt pro peccatis, sed ad reatum & maculam quando de peccato Adæ & aliorum parentū eodem prorsus loquitur modo, neq; distinguit. Sed & à Dauide dictum. *Ecce in iniquitatibus cōceptus sum*, nō de originis culpa interpretatur, quæ virtute continet multa peccata, sed de peccatis etiam aliorum parētum, quæ sunt multa, & in prolem descendit. Nam quod Ezechiel dixit: *filius non portabit iniquitatem patris*, ad noui id testamenti gratiam referendum ducit, quando baptismo eluuntur peccata tū propria, si quæ existūt, tum omnia parentū, quo premimur onere. Hæc Augustinus. Nam Iudeorum fabulas de re hac referre nō iuat. Mosis verba ab Ezechiele correctā. Atque illud potius statuo, singulorum peccata parētum ad filios nō transire: quod Ezechiel explicauit, exigi tamen à filijs pœnas propter peccata parentum, non æternas, sed in presenti tantum: quæ fuit Mosis sententia, Theologorum scholis magis cōgruens quam superior. Potuit quidem Deus alienæ parentū culpæ filios facere reos: neq; si fecisset, equitatis leges violaret; noluit tamen summo iure nobiscum agere, vt in multis alijs, indulgentissimus pater. Itaque vt disputationē in pauca conferamus, culpam primi parentis posteri luimus, propterea in hæc mala præcipitauimus, quæ per totam vitā patimur, in luto versamur & sordib. de naturæ gradu & rationis dignitate deiecti. Ex vitiatō forte alia extiterit peccata quibus foedamur in dies, indigniq; reddimur forte felici, ad quam suscepti & instituti initio fueramus. atq; ita vt cum mortuis potius quam spirantibus numerari debeamus. Quare prudentissimè excogitatum est, vt succedente morte finis culpæ esset, post mortē eadem condito-

psal. 50.

N n 4

ris

ris manu, quæ nos initio formauit è luto, restitueremur post cineres in eam formam & vitam, quam ipse finxit, nos corrupimus. Sic mutilam statuam aut alioqui foedatam ad informe æs prius redactam peritus artifex noua diligentia typis prioribus instauratis in elegantia pristinam & formam reponit.

C A P. V.

Cupiditates abdicande.

NOS quoque si partes mortis in vita occupamus, minor cum venerit, molestia erit. Mors rebus omnibus quæ iucunda sunt, spoliatur, illa remoue in vita, fibras omnes præscinde, terræ circumeffodito, minori labore arbor ad terram cadet, quam si vno impetu prosternere saragis; neque contingat, nisi atroci turbine ventus impotens aruis incumbat, stragē obnitentium arborū late faciat. Que se mens erigit à terra, & à corporis abducit contubernio, ipsæ voluptatibus quæ percipiuntur corpore, is animus melius habet, vegetior euadit ad omnia virtutum officia præstada. Quid mors? ab ijs illecebris salutari manu liberat, à corpore quasi graui & incōmoda sarcina, vt animus quasi ruptis vinculis & aperta auis cauea in puriorem aurā euolet. Aniculas vidimus aures demulcere solitas cōcentu, caueam & vincula amare, delectare oblatā libertatem. Falco in aucupio solutus, vitro tamen ad vincula recurrit, ad tenebras & perticā. Longa consuetudo decipit, esca sine labore in captiuitate ab hero parata. Simili nos errore decipimur, ne auolare cupiamus. Quod si diuitibus id & beatis contingeret minus mirandum, nolle præsentis iucunditates futuris mutare. Illud planè miserabile, eadē amentia implicari quibus res est angusta domi, quorū vita omnis in manibus est & quotidiano sudore. Nulla commodior via ad emolliendum metum mortis, quam si illi pharetrā

& arcum demamus. Ijs sagittis varias quotidie cupiditates vitæ defigamus, nobis ipsis crucē erigamus. Variæ nos voluptates quasi vincula terræ defixos tenent. Si nos frangimus, si rucina prauos affectus extirpamus, nil erit quod magnopere in hac vita detineat; morti sic vires detrahimus, ne ferire possit aut molesta esse. Diuitias cupis ardēter, cōtemne, proijce, in alimenta pauperum, in salutes vsus conuertere. Morti ea arte clypeum obiecisti, ne ea parte ferire possit. ac verò iucūda migratio erit, quo copias omnes bene ijs vsus præmissisti. In voluptatū cœno volutaris, libidini seruis, sæuæ & impotenti dominæ? Emerge ex eo gurgite. quod senectus quæ morbi ex eo fontē multiplices facturi sūt, prudētia faciat, amor honestatis. Honores & imperia ambis, expetis magistratus, opima sacerdotia, primum inter ciues dignitatis locum? Ab ijs te flāmis & incendio eripe memor modestiæ, memor mortalitatis. Quid enim breuē vitam excrucies vano labore, altiora te expectas? Id si præstas, si nostris præceptis morē geris, tranquillitas in vita maior erit, in morte angustia minor, ad vitā beatam vita expedita sentibus & spinis extirpatis penitus & cōuulsis. Quid enim terreat, quid detineat, si nos spoliemus ante ijs omnibus quæ ad felicitatem prima in hac vita putantur, quæ sua dulcedine implicant detinentque mortales: & quibus sublatis nil sit, quod in præsentī magnopere expectatur? *Vnde bella & lites*, vt Iacob. 4. 1.

quasi

C A P. VI.

De prædestinatione.

quasi casside & ferreis maculis armatus. Quid enim mors? quod sæpè repetam, opum, amicorū, propinquorū, aliarum rerum expoliatio. Ea in vita sponte & animose repelle, nullum in te ius morti reliquisti, prædam hosti abstulisti; non secus, atque qui annonā corrumpunt, aliō comportant, ne ea potiātur aduersarij bello laceffentes. Vnam modo corporis sarcinā auferret, quod magno ipse comparare deberes. Augiæ stabulum repurgare letamine multorū annorum, eam laudem Herculi præripere quārum? Sed & si sapias, si me audis, non integrum corpus inueniet mors in quo desequiat tandem, sed debilitatum inedia & labore. Sic minor erit iniuria, nulla iactura. Ex cōtinua lectione & studiorum nunquā intercessa conuentione caligēt oculi, obsurdescant aures. caput celesti cōtēplatione, assiduis ad Deū precib. debilitetur. dētes pituita defluxione corrūpantur & decidant, manus pedesque neruorū dolor affligat. Quā in alijs Venus præstat & crapula, tu honestis laborib. & vigilijs facito iacturā. mortis ea arte iniurias & officia occupasti maiori ex parte. Neque enim fas est aut decet corpus, percerum, venustum, bene & delicate curatum, vino & epulis saginatū, quasi altilem porcum ex hara, pretiosa veste & odoribus emollitum in foueā proijcere quasi in sterquiliniū & fanitē, terræ repente mandare vermibus. Saginā *ἀνθρακωφύλαξ*. Quanto præstantius morti eam palmā præripere, victoriā extorquere de manibus, sublatis omnibus, diligenter, in quæ seruire illa poterat & grassari. Ergo quæ sunt carissima re si potes, sin minus voto tēpestiue abdicato, corporis partes & mēbra laborib. vitro susceptis debilitato, de sequissimo aduersario, si minus collatis virib. astu & prudentia triumphasti. Sic Numantini vrbe incensa, se ipsi cum filiis & vxoribus trucidatis, supellectile omni & commeatu eodē igne corruptis, nihil Romano reliquerunt, quæ rapere ferreque posset in patriam, suo ipsi sepulti triumpho.

Deuicta morte in cælestes sedes cōscenditur. Ibi vota omnium & gaudia felicium. ibi concessa libertas, nobilitas, opes, pulchritudo, nominis claritas, gloria perpetua, quidquid animus expetit, quidquid sitim explet animis in sitam. In eas tamen sedes, nullus accipitur, nisi quæ Deus decreto suo & delectu ante naturæ ordine composita cōditionem idoneū ea ciuitate iudicauit aut fecit. Id decretū *prædestinatio* latinis dicitur, Græce *προορισμός*, de qua hoc loco disputamus, vt quibus gradibus eo pueniatur, quoque ordine omnes intellegant. Mentis quidem incorporeæ, quos Angelos dicimus, ad vitam ~~prædestinatio~~ Naturam illis integram cōcessit Deus nulla foedatam macula, contra dotibus eximijs insignem, gratiæ opes copiosas, quibus ad vitam peruenirent. Vim tantum voluntati non intulit, ne necessitatem quidem. In eorum arbitrio posuit vtram sectari viam mallēt, vitam an mortē amplecti. Ea libertate & optione data, maior pars diuini numinis ductum secuti ingeniumque suum ad bonū certè procliuē, ad optatam metam felicitatem perueniunt, alij & naturæ donis & diuinis ornamentis superbientes de fastigio dignitatis, in perpetuas tenebras deciderunt nulla emergendi spe; quoniā certa sententia & voluntate propria nulla aliunde necessitudine mala pro bonis sunt amplexi. Qui diuino dono ad salutē sponte vsi sunt, ij prædestinati vocantur, qui secus reprobi, ~~prædestinati~~ De enim & naturā rectam dedit, & gratiæ donū negauit nulli, vt ad spem responderet euētus, in singulorum arbitrio reli-

reliquit. Quæ quoniam fallere poterat post factum sementem nulla subsecuta fruge, à quibusdam ex effectu prædestinatio ea mobilis dicitur. Re intellecta in verbis faciles esse debemus. Nouum hoc inquit curo, quod theologorū scholis haud facile probes dari prædestinationis cuiusquæ causam. Nouū, inquam, fortassis, sed Augustini auctoritate nixū & fide, gratuita & sine causa prædestinationis fautoris præcipui. legisti librum de correptione & gratia capitibus decimo & vndecimo id definitum perspicies. Hæc de Angelis. De hominibus non vna ratio est, neq; vno modo in vtraq; conditione loquendū, naturæ integræ & peccato foedatæ. Integrum hominem Deus in salutem non alia ratione quam Angelos in salutem destinauit. Diuino dono, naturaque integra, castitate, ingenio ad meliorem vitam præparatum habuit, in medio vitam & mortem proponere, vt pro arbitrato ad quod magis placeret manus extenderent, fructus ad optionem responderet, siue in salutem, siue in exitium. Si in bono primus humani generis parens perstitisset, alia prædestinationis forma opus non esset, quam quæ cū Angelis erat communis. Hoc etiam ex ipsa positum Augustini auctoritate putato. Quid post lapsum primi parentis, & ea culpa infectū omne genus humanū? Non vna quoq; in eo sententia est, sed diuersa atq; pugnatæ. Græci patres oēs ac plerique ex Latinis, quos nomine citare non est opus, nouam quidem & magis copiosam gratiam ad sanandam eam plagam adhibitam dixerunt Christi sanguinæ sacramentorum in vtraq; lege vim. Verū non alio genere prædestinationis quā ante lapsum primi parentis. Quædam autem prædestinatio est, quæ ad salutem non ad exitium tendit. Qui salutem vitam beatam destinatos, relictos alios in fordibus quib. se vltro foedarunt, nulla extrinsecus necessitate. Quæ ra-

tio mirifice congruit cum Dei benig-
nitate, vt qui non sua voluntate cer-
taq; sententia corruerunt, porrigat
omnibus manū modo velint in pri-
stinum dignitatis gradum restituan-
tur oblata ope. Sed & diuina oracula
fauent, omnibus testantia oblatam
salutem, neque per Deum stare, quo-
minus resurgat à malo. *Quoties, in-*
quit, volui congregare filios tuos, & no-
luisisti. Tum illud. Totā diē extēdi ma-
num meam ad populum non credētem.
Et quod in ore est omnium. *Deus vult*
omnes homines saluos fieri. Id est votū
eius, vt omnes salutem consequantur.
neminē à Deo deserit, qui non prius
ipse se deserat, ei opem præsto omnib.
esse; quod quidam pereunt, culpam
iporum esse tantum nil aliud. Ita si
duobus par auxilium proponatur,
quod alter à casu resurgat, in coeno
hæreat alter, & sordibus; (ita hi dispu-
tant) libero arbitrio tribuatur id dis-
crimen non gratiæ, quæ par vtrique
est oblata. Deinde quod hic sit præde-
stinatus, reprobis ille annumeretur,
operibus singulorum totum adscribi,
non diuinæ voluntati nudat. At qui
ita sentiunt, curio arguit, à recentio-
rib. inter semi Pelagianos numeran-
tur, qui etsi gratiam non negent, no-
bis tamen tribuant, quod ab illa præ-
statur, quibus *Ioannem Cassianum* an-
numerant & *Fauitum Rhegiensem* vi-
ros alioqui præstantes, eo que meri-
to putant eorum scripta à Gelasio Pō-
tificis fuisse reprobata. Plumbæum,
inquam, pugionem, grauem contumeliam, velle traducere omnem fe-
re antiquitatem, abdicare Græcos om-
nes Patres quasi hallucinantes in
re omnium grauisima. Neq; enim illi
gratiæ donum excludunt, aut volun-
tati vim resurgendi tribuunt, nisi di-
uina ope regatur & iuuetur à princi-
pio ad finem boni operis. Verè enim
Paulus dixit: *Neque qui plantat est a-*
liquid, neque qui rigat, sed qui incremē-
tum dat Deus. idem sibi de gratia Dei
de humana imbecillitate vtrique
proponunt, quamuis sententia dif-
crepent in prædestinationis forma.

Luc. 13. 34.

1. Tim. 2. 4.

1. Co. 3. 7.

Exem-

Exemplo res crit apertior. Regem
finge vim auri ex æquo duobus of-
ferre. Alter oblatas opes respuit sua
forte contentus: alteri placet quod
datur. Quod diues hic repente euasit
& beatus, à regia totum benignitate
fuit, quamuis non sine eius consen-
su. Alterius proterua prioris inopi-
e malo puniatur. At hoc, oblatum
donum accipere non contingat si-
ne noua gratia. Esto: sed quæ nisi cō-
sentienti nunquam dabitur. Itaque
totum à gratia pendet, sed quæ liber-
tatem nostram non excludat, non
constringat necessitate aliqua. Ge-
minæ quasi arces religionis sunt gra-
tia & libertas. vt alteram defendas,
prodere alteram stultum. Neque e-
nim sublata altera publica salus sta-
bit. Verum dilapsam ad gratiam, o-
rationem, ad prædestinationem, vt
cepimus, referamus. Augustinus
~~.....~~
~~.....~~
Videbat Paulum docentem non ex
operibus, sed ex vocante dictum, quia
maior seruiet minori. Non volentis ne-
que currentis esse salutem, sed miserentis
Dei. Quod si quis audaculus con-
queratur, & accuset Dei æquitatem,
quod ad omnes homines non ex-
tendat sua dona. *O homo,* inquit, *tu*
quis es qui respondeas Deo? An non
habet potestatem singulis luti ex eadem
massa facendi, aliud quidem vas in ho-
norem, aliud vero in contumeliam?
Potestatem dicat quispiam non ne-
gamus. miserum autem, plerosque
perpetuis tenebris addici, non ex
suo merito, sed ex voluntate com-
munis patris & conditoris. id pla-
nè alienum à diuina benignitate.
Quas angustias prior sententia pla-
nè euadit, vasorum discrimen ex
conditione luti non ex sola optio-
ne figuli constare. Videbat præte-
rea Augustinus, quosdam homines
in extremas orbis oras eiectos, fe-
ris propiora quam hominibus inge-
nia, tenui aut nulla emergendi à
malis spe. Pauci inter nos sapiunt,

Rom. 9. 12.

Rom. 9. 16.

Rom. 9. 21.

quid inter barbaros ab omni huma-
nitate alienos? Quis hic copiosos
diuinæ benignitatis thesauros ag-
noscat oblatos singulis vt à malis
resurgant? Videbat non paucos ea
esse ingenij prauitate vt omnem
medicinam respuat. Si vel maximè
omnia remedia consumantur, vix
vnum eorum à prauitate reuocari.
Quid infantes dicam? quidam in
matrum vtero pereunt nulla salutis
spe, quæ sine baptismo in eam certè
atatem non cadit. Ex ijs, qui nas-
cuntur, non paucos sine baptismo
ex hac vita decedere. Quo id ipso-
rum merito? nullo planè, quando
nulla affulsit lux qua bonum præ-
ferrent prauitati, ad noxæ expiatio-
nem concurrerent. Quid quod De-
us auxilia consulto quibusdam aut
hominibus aut gentibus detrahit,
quibus datis salutem consequerentur?
Quid enim aliud verbis illis ex-
primitur. *Ve tibi Corozaim, ve tibi*
Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone fa-
cta fuissent signa que in te facta sunt,
olim in cilicio & cinere penitentiam e-
gissent. Noliuit ergo Deus eas gentes
saluari, quando remedia non adhi-
buit, quæ sciebat fore illis certè ne-
cessaria. ~~.....~~
~~.....~~
post lapsum hominis, non flu-
xam quoad euentum & inconstan-
tem, quippè ex libero arbitrio, sed ex
gratia certam prorsus & ratam at-
que ex vocantis voluntate. Culpa
primi parentis in posteros diffusa
effecerat, vt omnes ex ea propagine
essemus filij iræ, odium sustinere-
mus conditoris. Ex eo veluti
pugna quædam extitit inter Dei iu-
stitiam & clementiam. Hæc ven-
niam petebat non sua voluntate
peccantibus, iustitia vt vindicaren-
tur peccatores supplicio ad legis
præscriptum. Temperamento v-
ti in ea controuersia placuit, le-
ge in fontes agi, quosdam eximi
priuilegio. Sic plerique perierunt
ac verò multo maior pars, quo-
niam paucorum est priuilegium

Luc. 10. 13.

pluri-

107.10.28
Luc.14.23

plurimū lege in fontes agatur. Pauci illi selecti ex omnibus nullo suo merito sed conditoris benignitate, prædestinati ex gratia vocantur, ad salutem admissi, non quidem sine ipsorum voluntate, quid enim id esset, an muta animantia & non potius homines vocari? certo tamen neque vilo amplius interitus periculo. Felicem fortem & votis omnibus exoptandam. Huc illa verba spectant. *Nemo rapit eos de manu mea.* Tum illa. *Compelle intrare.* nempe in conuiuium magna Regis impensa paratum. Ceteri in suis sordibus relinquantur non temere, sed propter originis labem & alia peccata, quæ ex eo fonte, & perspecto cuiusque ingenio profecto manabunt, quæ Deus præscit ante quam fiant, prominentis suæ perspicuitate. Neque tamen ita eos destituit, vt non sepe inuiter ad salutem offeratque suam opem conantibus haud leui prouentu, quando cum Deo singula peccata vitare poterant, ceterum perueniendi ad frugem, & ad extremum spiritum in bono perseverandi nulla prorsus spe: quando perseverantiæ donum nō omnibus datur sed solis prædestinatis. Hoc temperamento ita diuina clemētia constitutum est, vt locus aliquis clemētiæ relinquatur. Pulchrè hæc dicuntur, Curio ait, & acutè. ratio discriminis præclara quare ex angelis nulli sint restituti, tum quia multo plures saluti erant consecuti quam qui perire: tum quia ex sua sunt voluntate certa que sententia in malum prolapsi. nam an sua natura habeant, vt verti nō possent in contrarium eius, quod semel mente sunt amplexi, alia quæstio est, quæ hoc loco versare non est opus. Sed certè ex proluuie hominum quosdam ex priuilegio eximi necesse fuit, ne totum genus periret, & quoniam alienæ tantum culpæ rei agebantur, quod erat planè miserum. Acerbum & durum hac forma prædestinationis admittit deserere multo maiorem hominum partem, nulla sa-

lutis spe. At auxilia omnibus, inquam, non negantur, quibus si voluerint ad beatam vitam perueniant. Quid tu, arguit ille, an ludere verbis placet, ostendere luci tenebras? Quid præstat ea iacere salutis fundamenta nisi grauioris supplicij rei vt fiant, quæ scit ipse qui iacit, ad culmen nunquam peruentura, siue eorum culpa contingat, siue structurae totius imbecillitate? An putas sufficientem gratiam omnibus oblatam, siue ad inchoandū salutis fabricam, siue ad perseverandum. Ita aiunt, inquam. Quid verò subdit ille sufficere ais, quod ad complementum nunquam perueniet? Denique quid hoc aliud est, quam hominem fati necessitati subijcere, non ex stellis, sed quod est validius ex diuina sententia, vnde nulla sit ad maius tribunal prouocatio. Quis consilio locus quis arbitrio? vbi quorundam salus, vbi quorundam perditionis, quod moueri non potest, nullus illam consequatur. Nodum, inquam tetigisti. In eo nostris theologis sudandum, præsertim qui ex Thomæ Aquinatis præscripto, Augustini rationem magno animo tuentur.

trans operans. Hac imbutæ persuasione olim gentes sine diuina ope præstari ab homine nihil, nisi auspiciato litatoque magnæ rei quidquā aggredi nefas putabant. singulæ ciuitates Deum aliquem adoptabant, in cuius tutela essent, & qui suo numine publicos, & priuatos conatus iuuaret. Neque enim vt filius absente patre & subistere & operari per se potest, sic nos sine Deo. Sed potius vt lumen præsentiam solis & vim requirit, sic res omnes creatæ Dei conditoris ex nutu pendent. Ad actiones naturales perficiendas opem quidē participat, sed communem minūq; præstantē. Posteriores actiones maiori conatu & virtute iuuando in nobis nobiscū perficit. Hæc plana sunt & vulgaria. Illud anceps. quid hoc adiutorium Dei auxiliūq; sit, qualitas ne in subiecta & proxima causa, an actio aliqua à Deo profecta. Intere est vtro sentiantur modo. Equidē sic arbitrabar Dei auxilium nullam in proximo agere affectionem dicere aut etiam operationem, sed ipsam actionem videntem in homine, calefaciendi in igne, diuina etiam promerendi, vt procedit à causa proxima ijs nominibus vocari, vt à Deo adiuuante eandem esse auxilium opemq; diuinam. Finge aliquem humeris ingens pondus sustinere velle viribus impar, Atlantis æmulatione cælum. Accedit qui opem ferat, ne sub pondere corruere sit necessum. Iuuamen illud nil est aliud profecto, quam sustentatio ipsa molis vastæ, vt processit ab eo qui in subsidium accessit, opem conati tulit. Sic de diuino auxilio cogitandum est. actionem ab vtroq; agente profectam diuersa inducere nomina & rationes non easdem cum sit eadem. Esseque adeo veluti canalem & tubum, per quæ procedunt quæ sunt vtrique agenti consentanea, vt ab homine humana, vt à Deo diuina & incorporea aliquando. mirabile dictu, sed verum. exemplo rem vniuersam capies. Calefactio tum à calore ignis procedit, tum ab ignis substantia, sine

C A P. VII.

Plures gratiæ diuisiones.

DUO genera actionum sunt in nobis: naturales quædā naturæ nostræ consentaneæ & à naturæ facultate profectæ, nempe videndi, audiendi, ingrediendi, cognoscendi. Aliæ supra naturam quæ ad promerendum Deum & ad vitā beatam referuntur. vt iustificatio impij, expiatio peccati, meritum vitæ æternæ, & quæ eodē pertinent multæ aliæ. Minores sumus diuino præmio. supra vires nostras & naturæ facultatem est non tantum, vt tantum bonū assequamur, sed etiam vt illud promeremur bonis operibus & sanctis. In vtroq; actionū genere diuino adiutorio eget vita humana. Verum est illud à Paulo in Actis affirmatū. *In ipso viuimus, mouemur & sumus.* Tum illud Pindari in Pythijs; *Ἐκ θεῶν γὰρ παρὰ θεῶν τὰ πάντα βρο-*

117.28

qua neque ardor confisteret, neque verò operaretur. Sic calefactio ut est à calore admotæ stupæ infert calorem, ut ab igne nouam ignis formã. Quæ ratio latissimè patet & actionibus Sacramentorum adaptari potest, quæ Dei virtute, hoc est vt à Deo profectæ animum expiant in generatis virtutibus & sanctitate. Magnam est aquæ lotionem corpus elui fordidibus, animam etiam incorpoream peccatis, sed Deo operante consentaneum. Tū spectra in sensu interno quæ vocamus phantasmata, intellectus agentis ope & lumine adiuta supra vires assurgunt, & in intellectum possibiles, qui est incorporeus, transmittunt species & imagines incorporeas rerum quæ sub sensum cadunt, *id est*, Græci vocant. Atque hæc in cōmune quidem dicuntur de auxilijs diuinis. aliud est an præter actionem qua effectus producitur, aliud quod auxilium datur præsertim ad perficiendas actiones, quæ supra naturã sunt, per modum habitus affectionisq; in agente. Ex multiplici gratiæ in suas partes diuisione melius id intelligitur. Vobis, curialis ait, istas subtilitates relinquo: quibus & pallio magnum vobis sapientiæ nomen arrogaris. mihi caput iam dudum his nanis obtunditur. De illis ad rauim disceptate & ad noctem si liber. Ego me domum ad coenam refero, curatum ne quid desit. Attenti, inquam, ad rem iuris periti estis. nulla sapientia placet, nisi quæ cum crumena & culina sit coniuncta. Mineruæ inquit ille, exemplo sapientiæ prædis, quæ inter arbores oliuam fructuum causa legit, infrugiferas dijs alijs reliquit in tutela. ne honorem, pretio vendidisse videretur scilicet gloriantibus. Risimus argutiam & ego, laute vt sint epulæ vide: cū calceatis dentibus festinamus. iter & disputatio acuit famem. Discessit ille. ad abeuntis fratrem ipse, liberius sine arbitris exequemur quæ sunt reliqua. Itaque gratia alia habitus est alia actio. Animi vires imbecilles sunt, neq; in ipsis vt ad Deum

& diuina line vi altiori consurgant. Habitibus virtutibusq; opus habet celo datis, quibus vegetatus faciat, quæ ex se præstare non possit. Sic fidẽ, spem, caritatem, virtutes alias menti ingerit Deus, quibus cælestia cōplectatur. Ab ijs virtutibus procedens actio, vt à Deo noua ope oblata iuuante, sine quo nihil profecto sumus, gratia etiã vocatur. Hæc rursus gratia quæ actio est in excitantem passim tribuitur & adiuuantem. Excitat Deus per conuincatores, prodigia, per mala quæ infert & supplicia. A spectu quin etiam rerum omnium, quæ sub sensum cadunt, atque earum specie extrinsecus excitamur. Interi⁹ commotis in mente varijs imaginibus salutares affectus sæpè existunt, amoris, timoris spei, doloris & gaudij. Admonitio externa, commotio imaginum, affectus inde exurgentes, gratiæ excitantis ambitu continentur. *Adiuuantem gratiam* intelligim⁹ ipsam Dei opem & iuuantem quo nobis iunctus subleuat infirmitatē nostram, vt præstare possumus eo prestante, quas nostris viribus non possemus *salutares actiones* poenitentiæ, dilectionis, abdicacionis morum priorum vitæque tuipioris. Possent quidem ipsi menti inditi habitus, posset & Deus ipse paratus opitulari in angustia, gratia adiuuans vocari, sed abusu vocis & improprie. *Ipsa actio salutaris* vt à Dei ope profecta gratia adiuuans proprie est. Alia diuisio gratiæ quæ in orẽ omniū est cum priori consentit, nominib. modo cōmutatis. *In proueniens*, quæ eadem *excitans* est, & *concomitantem*, subsequenterq; quæ vtraque gratia cooperans est alia atq; alia ratione. *Concomitans* est, quoniam nobis adest, & imbecillitatem nostram subleuat. *subsequens*, quod sequitur gratiã excitantem seu proueniens. Eadem res, rationes diuersæ: ne nonnum multitudine decipiat. Quemadmodū gratia *adiuuantis operans seu cooperans* dici solet. In tribus vocibus vis vnica est. variæ tantum vnus gratiæ officia & functiones ijs nominibus designantur.

Sophista
quis.

signantur: quæ longiori explicatione non indigent. Abscedant sophistæ, neque inuolucris verborum & tenebris clarissimum rerum, vt solent, signa confundant. Procede vltimius, ait curio, si tamen quoniam de sophistis mentio à te facta est, prius explices, quid eo nomine proprie significetur. ne hallucinemur in voce cuius frequens vsus est. Faciam libenter. His spinis iucundiora & faciliora miscere operæ pretiū. Ergo qui falso sibi arrogat nomen sapientis, quod multa mouet assequitur pauca, is iure Sophista est. auctores Plutarch⁹ in Themistocle, Suidas. Ita quod est in morib. hypocrita probitatis simulator falsæ & emētitiæ, id in artib. in genuis & in sapientiæ studio Sophista est. Clamofum, tricas necetē minantes, qui se profitentur de quacumque propositione quæstionē disputaturū extempore, hos vulgo sophistas dicim⁹, nimirum ea quoque vitia plerumq; ex simulatione sapientiæ proueniūt. Quid hæc, subdit ille, an ignoras, eruditus id nomen datum, vt *Gorgia Leontino*, *Protagoræ Abderitæ*, *Libanio*. Nepe: sed propter quandam similitudinem quam gerebant cum circulatoribus illis sapientiæ inceptis simulatoribus, ac tricōnibus, quos verè sophistas dixerunt.

C A P. VIII.

De gratia sufficienti & efficaci.

En scopulus ad quem multæ confractæ sunt naues. En Euripus rapidus in diuersas ac cōtrarias partes verso mari velut mote præcipiti deuolutus torrens, feruchs rixis & contentionibus. Nusquã maiori animo neq; odio partium magis implacabili hisce annis cerratum est, vsq; eo vt ad seuera tribunalia vtrum sit, dum vtrique aduersarijs hæresis crimen affingunt, quo nihil est grauius. Ipse Romanus Pontifex appellatus iam aliquot annos ea cōtrouersia distri-

ctus nondū in pace litigantes posuit nouo decreto promulgato. Noua gratiæ nomina, recens cōtrouersia. Nā in Thoma Aquinate & verustioribus rara aut nulla vestigia. Cōtrouersia caput, cum gratia arbitrij libertatem conciliare magno vtrinq; præcipitio siue gratiæ netui collidatur, siue arbitrij necessitate aliqua constringatur. Ergo inter gratiam sufficientem & efficacem distinguimus: vt sufficientis sit qua facultas datur operandi diuina ante ipsam operationem. Sic intra ambitū sufficientis auxiliij cōplectimur præter virtutum habitus celo datos gratiam excitantem omnem & proueniens, quidquid denique diuinæ opis actionem nostram præcedit. Atq; hæc theologo omnes consentiunt. *De efficaci gratia* maior est cōtrouersio. Qui Thomæ Aquinatis placita amplectuntur, ij ferme auxilium efficax putant qualitatem menti inditam, non diu sed ad breuē tempus persistentem; aut certe actionem quæ præcedat nostræ voluntatis motum cōsensionemq; quæ ad illam eliciendā omnino constringat, nulla vagandi relicta facultate. Itaque posito *auxilio efficaci* voluntas nunquam resiliat: ductum potius diuinum haud dubium sequetur ad salutem. Alioqui quæ ea efficacia esset, nisi cum effectu iuncta *gratia potius sufficientis* in castra, quidquid id esset profecto transiret, neq; esset efficax gratia actionis nostræ & cōsensus cōplemento nudata. Si roges, è diuobus pari vtrique oblata gratia cur alter obtemperet, ille resistat in malo: fidenter respondent, quia noua datur gratia vni, quæ socio placè non conceditur. Mirabile prorsus atque miserandum, agi reum aliquem in quo non potuit vitare viribus, quæ erant ad id necessaria, poenitus destitutus. Alijs è contrario videtur, *sufficientem gratiam* hoc solo ab efficaci differre, quod ad priorem gratiam liber cōsensus voluntatis accedat: ipsamque aded sufficientem reddi efficacem, quoniam effectui iungitur.

tur. E duobus in pari oblata gratia, quod hic sanetur, alter in sordibus maneat, id discrimen non referendum in gratiam, quando utriusque paraderat, sed voluntatis humanae libertati, qua alter deum inuitantem libere securus est, renuit alter. Hi *libertatem nostram* tuentur, illi *gratie dignitatem*: sine qua neque opus salutare inchoamus, neque complemus. Vtrumque si iungeretur salutari aliquo temperamento consultius esset: quam inter se conuitio & linguae petulantia pugnare, quasi priores nouis Lutheri placitis faueant: qui mentem necessitati subiecit sublata libertate fastu tumidus, procaz ore. Et sane quae in nobis libertas reliqua erit in his certe actionibus, si ex anticipata Dei motione voluntas costringitur, ne possit excurrere in alia libereque spatium? Posteriores accusantur, quasi Pelagium sequantur, nostris viribus tribuentes bona quae facimus certe complementum (sine quo quid alia sunt) deat nobis, neque totum opus adscribant gratiae. Inter haec duo precipitia media tutissimi vadunt, qui supra gratiam quidem sufficientem addunt efficacem: negant tamen ab illa voluntatem vlla necessitate constringi: ac potius actionem ipsam esse concedunt libere a voluntate elicitam, a gratia sufficiente Deoque adiuuante productam quidem, non tamen sine nobis. Actio illa qua ratione a nobis proficiscitur volitio, consensus est, quae a Deo adiuuante, diuinum auxilium & gratia. Quae sunt superius dicta, memoria tenere opus est de Dei auxilio in commune. Hoc temperamento sane gratiae dignitatem tueri procliue est, cum nihil nobis in iustitiae studio sine Deo tribuatur, nihilque de nostra delibetur libertate, quando ante ipsam volitionem nihil voluntati inest, per quod ad vnum constringatur. At posita ea gratia efficaci, curio arguit, quocumque modo eam finxeris, voluntas operationem retractare non potest, quam ergo illi libertatem relinquis?

Concedam, inquam, quoniam qui operatur, dum operatur, necessario id ex conditione facit, sine iniuria tamen libertatis, quoniam ex ante dicto, inhibere eam actionem potuit: quod ipsum in alijs actionibus liberis agnoscere promptum est, ingrediendi, legendi, videndi, libere fieri eas omnes quantumuis ex conditione, dum iam fiunt, quaedam induant necessitate. Placet haec ratio ille addit, acute & vere hoc itinere suscepto *libertati* incolumitas, *gratie* sua dignitas constat, neutrum alteri aduersatur. Verum quae ex Augustino de praedestinatione explicasti, ea cum his quo modo conciliantur videre percipio. Sic praedestinos a Deo dirigi ad capeffendam beatitudinem, nulla ut fraude possint aberrare, neque praeter eos ex aliorum numero quemquam consequi salutem. An credis cum his arbitrij libertatem constare? Arbitrij enim motus anticipates sunt, & in vtramque partem flectuntur, *praedestinatio* ea certa est haud dubium & constans. Non omnes, inquam, Augustini in eo sententiam probant. horrida multis videtur & aspera: neque video hactenus certo aliquo ecclesiae decreto fixam, ut resiliere non liceat. Sed in medio relictam, uti pleraque scholae placita. Ac praesertim si cum ea praedestinatione, *ex prioris* forma praedestinationis, quam vagam vocant, aliquos ad salutem admittimus, uti superius est dictum, omnis illa severitas grata dulcedine temperatur. Verum quoniam in nostris theologorum scholis ea potissimum ratio valuit, ea suscepta libertatem nostram tueri delibatum & fixum est. Id ut contingat, Deum sive modis omnibus tueri praedestinatam decreuisse, ne ex hac vita decedat labe contaminatus peccati. Quod in singulis actionibus & motionibus non cogendo pro imperio & viribus facit, sed placide inuitando & demulcendo. Ita qui omnibus machinis, quas Deus parauit, iunctis praedestinatam resistere

stere non possit, & vocibus omnibus surdas aures praebere, singulis potest repugnare, libereque consentit, eoque in meritum adscribitur quae facit. Neque insolens hoc videri debet, quando in culpa ponuntur minorae peccata, quia: etsi omnia vitare nemini licet, singula libere facimus. Num hoc nouum est, & non potius scholis familiare? Quid vero si quis ita sit praefracto ingenio, ut omnes a se Dei motiones repellat, quod posse facere verum est, quando in omnibus liber manet: num ex eo euentu praedestinationis constantia debilitabitur? Non puto, sed potius ea hominem contumacia, quae latere Deum profecto non potest, eo ingenio, suorum militum numero non adscribit: sed quos nouit certissimo eius imperio obtemperaturos. Ratione non alia in reprobis procedendum est. Possit quidem cum diuina ope parata omnibus singula peccata vitare, tamen si fugere omnia non possint, ideoque singula in culpam adscribi. Sed num credis sufficiens auxilium dari omnibus etiam reprobis ad resurgendum a malo, ad vitanda peccata? Credo equidem, verax est enim qui sine discrimine dixit. *Ego sto ad ostium & pulso, & multa id genus quae memoria tenes, & occurrunt passim. Vocati & remissis.* Tum illud: *totam die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.* Verum quid de infantibus dicas, qui in matrem utero pereunt, quid de ijs qui in primis annis, sed inter barbaros, quibus nulla euangelij notitia est? Et constat illis sine baptismo salutem non contingere. De adultis non loquor, quoniam signatum est super illos lumen tuum Domine, tenue quidem & quasi in nocte illumi, non nullum tamen. Ego de ijs infantibus sic statuo, in Adamo quo peccante sunt infecti, & cuius delicti poenas luunt, sufficiens auxilium accepisse. Ea repudiata gratia mirum non est si a communi lege, qua post lapsum omnes inuita-

tur ad iustitiam aditu patenti, iustitiam excepti sunt. Sed num gratia sufficiens ad perseverandum omnibus datur etiam reprobis: si enim non datur, quae equitate plectitur, in quo ad effugium vires non suppetunt. Ad haec eam dare ludibrium merum esset nullo usu, ex tanto numero, nullo profecto exequente ad quod facultatem habet paratam. *Gratia* vix *lex* est, non facultas sine usu vana, vnta absque corpore inanis, statua iners. Ad haec respondere sic possum. Donum quidem perseverantiae, quod ipsa perseverantia est, nulli conceditur, praeter praedestinos, qui soli & omnes ad vitae finem in bono perseverant. De facultate sufficienti ad perseverandum alia ratio est. Omnino secundi generis praedestinati admissis facilis responso esset ex ijs qui delecti primo non fuerunt, quosdam cum Deo euadere tamen, atque adeo facultatem datam omnibus in quibusdam cum vni iunctam, aliorum culpa factum, ut ea gratia ad frugem non perueniat. Ea reiecta sententia (ut a plerisque repudiatur quasi ab inona) dicam reprobis inuita quidem dari eius sufficientis ad perseverandum gratia. Vocantur enim omnes, & iustitiam viam tenere, in eaque progredi ad tempus possunt: complementum autem & cumulus, quod ex virtutum habitibus, gratia praeniciente & excitante constat etiam ante perseverantiam, solis praedestinati. Quid enim excitet hominem stola iustitiae nudatum, profunde in exitu vitae suis malis indormientem, neque euigilaturum profusus? quid praenueniat ope inani? quid margaritas obijciat recusanti, nisi ut vindicta sit acerbius, casus grauior? Ita plenam ad perseverandum opem non dari reprobis puto, non in modo denegari perseverantiam. Mirifice omnia cohaerent socius ait, miseri hominuculi terrae plane filij, qui in tenebris digladiantur sine vilo laboris effectu offendentes ipsi pars in gratiam, alij

Apo. 3. 20

Pro. 11. 24.

Ro. 10. 21.

in libertatem, & in consortium erroris rapientes alios. quæ plurima turba est. Sed num putas in nobis sine Dei auxilio peculiari situm, ut bonum aliquod certè operemur, viasque nostras bonas faciamus? de quo etiam hoc tempore magna est contentatio.

C A P. IX.

Bonum ex nobis aliquod operari possumus.

Grauis hæc quoque disputatio, & quæ hoc tempore multis successit negotium. Amicus quidam, quem nominare non attinet, in scholas non ita pridem inuexit, quod ante passim repudiabatur, nulum bonum opus ab homine fieri naturæ viribus sine auxilio gratiæ. Si obijcias peccatoris hominis & nequam fore opera omnia peccata: quod plures Pontifices suis responsis improbarunt. Negat id quidem, quoniam improbis etiam quoddam gratiæ auxilium adesse arbitratur ad bonum excitantis & adiuantis. Ego tamen, ut in pauca disputationem concludam, sic statuo. In homine quamuis flagitioso & peccati labe contraminato situm esse sine vlla superaddita ope, ut bona opera moralia faciat non omnia; neque enim poterit, dum à malo non resurgit, omnia legis exequi mandata, sed quædam tamen. quod video dictum plerisque theologis placuisse. Neque enim peccati labe ita natura corrumpitur, ut non aliquod mente veritatis lumen eluceat, teneque quidem & maligna: illudque lumē affectu sequi possit læto quamuis gradu & cespitando. Qui viucas plantare possumus, magnis molibus & cæmentis ædificia construere, an non ijdem mendico manum ad stipem extendenti terancium dare simplici voluntate misericordiam subleuadi, nullo alio prauo affectu, nul-

la alia praua circumstantia fœdata? **A**t qui hoc opus bonum est probitati consonum. Quin eo plerique theologii pcedunt, ut Deum nos sine cælesti ope posse amare præ alijs omnibus contendant eo affectu quo pro amico, pro patria, adde, pro pecunia, pro libidine, pro secula solent quidam vitam sanguinemque prodigere. Verax est enim qui dixit, *Maiorem caritatem nemo habet, nostri cetera.* Quid autem interest Deum inter & alia enumerata, ut pro illis possim vitam periclitari, pro Deo non possim, cui debere nos plusquam parentibus & patriæ natura ducere plerique omnes nouerunt. Neque tamen ex eo colligas in homine situm peccatore primam de dilectione Dei decalogi præceptam ex suis viribus implere. Quoniam in eo non simplex amor præcipitur, sed ex quo sequitur quasi legitima proles vniuersæ legis obseruatio, iuxta illud, *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Quæ homo peccato obnoxius præfertim, exequi omnia non potest, ne iusti quidem & sancti nisi vis superior adsit. Ea est imbecillitas ex peccato, ut diuina ope egeamus in quibusdam quæ alioqui nature consona videbantur. Illud curandū, ne ita ad Dei auxiliū omnia referamus, ut nihil præter prauitatem & malignam naturam humanam nostramque ingenio relinquamus. His nostris diuina perfectio oracula consonant argumentis. Voluit David nomini Domini ædem extruere, volūtas ea & cogitatio bona fuit, ut diuina litteræ testatur. Prohibetur autem opere id præstare, in quo indicatur eam cogitationem à Deo profectam non fuisse. An veraret, ad quod ipsemet bonis cogitationibus inuissis inuiterat in arbitror. An aliquid opponi poterit tantæ perspicuitati? Illud, amicus ait, opus religionis quale illud fuit humano ingenio non rectè tribui. Quasi inter sit, inquam, inter religionem & alias iustitiæ partes virtutesque alias, quarum actiones à prauo homine præstari aliquando confestim, ipsam

Dei

Dei dilectionem, non quidem perfectam, sed inchoatam, sed informatam, sine vitio villo tamen, sed Deo eam voluntatem acceptam, ipsoque adeo auctore arguis. Non contendam. Proli sanè ex Bethsabee natæ cum incolumitatem petijt, an id votum eam pietatem accuset quis iure? an à Deo profectum, quod irritum cecidit, & contra vaticinium prophetæ mortem infantis denunciatis? Ex eo saltem efficitur, ille ait, bonam voluntatem aliquando antè gratiam Dei præcedere. Quod si annuis, & illud fatearis oportet, iustificationem impij ab ipso inchoari posse. quod auersantur aures, & à Ioanne Cassiano dictum passim vituperatur. *Si enim impius ex se bene operatur, Deus eo conatu placatus facile fundamentis iactis reliquam molem & culmen imponet.* Nihil, inquam, prohibet bona opera antè gratiam perfici, verum quoniam ijs Deum impius non demeretur, quod sint inimici opera, ingrata arbor, fructus insuaues (contra quam Ioannes Scotus sensit) non potest impij iustificatio ab ijs operibus inchoari. At epi-phonema illud vulgatum bene habet. *Facienti quod in se est, Deus non negat gratiam.* A nobis ergo aliquando salus incipit. Rectè, si quis faceret quod in se est, nempe legem omnem impleret diuina mandata sine cælesti ope. Illud contendam in iustificatione impij sæpè gratiam præcedere, aliquando bona opera. Exemplum vtriusque rei proferamus. Paulus persecutor, Mattheus publicanus repente nullis bonis operibus, contra multis malis fœdatis diuino dono honestatur, traducunturque repente ad Evangelium. Econtrario Cornelij centurionis elemosynæ antequam piorum numero adscriberetur, sunt exaudita, Zachæi fides & votum Christum videndi sua largiendi, latronis in cruce pietas & in focium dura increpatio videntur præcessisse subsecutam Dei benignitatem, qua eorum peccata expiauit. Si hæc etiā omnia contendas sine auxilio gratiæ non

contigisse. Sit sanè: modo in genere concedas, potuisse illos, posseque alios ante iustitiā ex natura bona aliqua operari. Id enim agimus. De iure disputatio est: de exemplis per me, ut volueris statue. Summa nos in peccatore nullum meritum apud Deum agnoscimus, in quo Pelagius errauit, errarunt alij quidam. Item morale bonum non facimus proximam ad iustitiam præparationem, sed remotam alterius ordinis, & quæ vix id nomen, ac ne vix quidem meretur & laudem. Deus tamen remotè bonis impij operibus & lachrymis flexus aliquantum sua benignitate ductus magis quam re alia quapiam consummat quæ ille inchoauit. Ita Deus non nostris operibus flebitur; sed spontè dona sua concedit homini, eaque auget: neque in nobis situm est, ut vias nostras bonas faciamus, siue iustitiam inchoemus. De his plura, quam omnino putaram. Reliquum est ut spinosis disputationibus in scholas ablegatis, ad amœna prata recurramus. Quem de morte instituiamus sermonem absoluamus, acerbū non videri miseram vitam feliciore mutare. Domum ut nos referamus tempus admonet, focius ait; inter eundem quæ suppetunt, exequaris.

C A P. X.

Mortuos non esse laudandos.

Vita præfens ærumnis multis obnoxia fœdaque, breuis, inconstans, & fluxa non amittitur in morte, sed meliori & iucundiore mutatur as in argentum occulta quadam & altiori chalcymia arte, argentum vertitur in aurum fœnus omnium maximum. In præfenti hospites & aduenæ sumus, neque enim, ut maximè velimus, domicilium diuturnum possumus & proprium in terra collocare. Cæ-

O o 4

lo ad-

Mat. 9. 4
Mat. 10. 3

Mat. 10. 31

Luc. 19. 2.

Luc. 23. 40.

Ioc. 19. 13.

Ioc. 14. 15.

1. Reg. 7.

Phil. 3. 20

lo adscripti ciues sumus. Sic Paulus. *Nostra conuersatio. πολωνίαν ἐν οὐρανοῖς ἠρώμεθα, nostra ciuitas in caelis est.* qua sententia Aristoteles *πολιτικῶν* 2. *περὶ 20.* dixit, hoc est, ciuitate donati sumi. A prima aetate ad eam ciuitatem felicem, ad eam requiem festinamus & quidem magnis itineribus, pleno gradu; ubi labor amplius non erit, unde exulat molestia. Corpus quasi canis rabidus in fouea includitur; ea molestia liber animus & societate graui, in caelum euolat. quid ergo graue est, quid curamur, quid refugimus, eo per mortem peruenire, quod ab ortu semper petiuimus: si ex viro graui & veraci opes & regnum paratum audires tibi, si modo sequereris intrepidè, quo ipse duceret, haudquaquam dubitares fidem dictis adiungere, te in viam dare quamuis longinquam & arduam. Deus de hac vita recedenti pollicetur immortalitatem, copias, felicitatem, & te tuaque ei credere dubitabis: si quis optionem det, hodie quin que asses malis, an in crastinum quingentos aureos, num dubitares priori conditioni posteriore praeferre: contra agunt, qui promissiones futuras continent praesenti illecti iucunditate, quam stolidè nemo non videt. Hoc est fidem abnegare, violare Euangelium. Graue dedecus procul esto, facessat ignauia. Si in ferrum & flammam incurrendum sit, si in medias hostium acies penetrandum, securus tamen ad vitam beatam contendam ipso mortis contemptu hostib. formidabilis ferocique. Mors quacumque aetate optanda, infantibus viam in caelum parat, iuuenes a malis arceret, florem in fructum vertit: senes multiplici molestia liberat, qui sibi ipsi propinquis & amicis sunt graues intolerandi; meta omnibus, multis remedium mors est nulli mala nisi qui malam arbitratur. Nullus hic lachrymis locus, nullus mœrori, praetermittimus, non amittimus, qui vocatione diuina tantisper a nobis recedunt. Alio

qui si dolori habenas laxamus, incredulis occasio parata impijs nostra mordendi, nutare spem nostram serio existimandi, commentitia esse omnia quae de futura felicitate praedicamus. Et quid faciant, cum videant quos viuere apud Deum dicimus, eos quasi extinctos & perditos lugere: At in minori aetate certè nondum decursis omnibus vitae spatijs extincti graue est, dignum lachrymis malum, inepta iudicia nostra sunt, cogitationes inanès. Quid cuique conducatur, agnoscit solus, qui facit. Tu immaturum putas pomum, quod ne putresceret Dominus opportunè decerpit ex arbore. An varios vitæ casus ignoras, pericula grauiora? Ad ea quae dicebantur, recurro. Gentes, quae sine spe viuunt & moriuntur, importunis lamentis æquamus, & speramus cas credituras vera quae profitemur, & non potius simulata, ficta, fucata? Verbis fidem asseruimus, factis euertimus, quod non minus noxium est. Infantum quantum ea cogitatio professioni nostrae nocet. Sic Paulus detestatur & culpatur in suorum funere lamentari. *Nolumus, inquit, ignorare vos fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent.* Christus Dei filius a morte in nouam vitam suscitatus, nostrae restitutiones specimen est. Iniuria tanto mysterio irrogatur haud dubium funebribus lamentis & lachrymis, referre nihil aut parum ne quis credat. Non potest vita aeterna succedere, nisi praesenti migramus. Splendidam vestem auro fulgentem & purpura induere fas non est, nisi lacero rusticoque amictu detracto, aeternisq; fordibus elutis & illuie. Quid plura? conuiuium Christo & professioni lachrymarum importunae faciunt. Humanitatis sensum hominibus detrahens, dicat quispiam, ferreus & laxus sis, si absentiam carorum dolere vetas: neque vetando proficias tamen, morem inter omnes gentes mortuos lugendi conuelleret arduum

1. Thess. 4.

Ioan. II. 35.

arduum planè. Video & fateor, neque sumus ira rigidi, nihil sentire A vt in suorum funere praecipiamus. Mauius, id est, quam pro humana conditione ac beatae vitae seruati. Humanum dolere, quos diligimus, absentiam. Vt maximè ad maiores opes proficiscantur & fortunam, illorum profectionem nostram solitudinem lamentamur. Iumenta vides, cum quibus diu onera gestarunt, eorum gaudere societate, absentia requirere. Boues quin etiam visi sunt iugilibus extinctis distractiue effudisse lachrymas, tanta continuatae societatis vis est. Adde Christum in funere certè Lazari emisisse, cum singultu lachrymas ardentis amoris & doloris indices. Sed & templa ipsa, aræ, sacerdotes ex maiorum ritu & more in funere splendidum cultum luctu, vestem pretiosam atra mutant, cantus lugubres adhibent ad mœrorem prouocantes. Verissima hæc omnia sunt, ita non dolorem inhiemus penitus, qui enim id liceret? sed modum praecipimus, ne sint diuturnæ lachrymarum & aeternæ, ne curationis desperatae. Lugeant ignaræ Dei & in omnem libidinem scelusque proiectæ gentes ad eum modum, quibus praesens iucunditas detrahitur & lux, futurae vitae nulla spes est. Ij mortem exhorreant, laxent habenas dolori, annos integros in luctu ponant, nobis modestia uti tum in alijs vitae partibus, tum in luctu consentaneum. Quod autem de impijs est dictum, ad prauos homines extendit; qui suæ professionis oblit, noxijs corrupti voluptatibus Deo offenso vitæ impuritate, neque in morte certè placato decedunt. Eos verò perpetuis lachrymis prosequi, non prohibemus. Lugendos merito, non quod ex hac vita decedant, sed quod aeternis cruciatibus addicantur nulla veniæ spe. Adijce ad superiores, si placet ex parte veteres Patres Iudaicæ gentis progenitores. Ante Christum fas fuit diu lugere defunctos, quippe nondum ad caelos via complana-

ta, vitam beatam a morte non con- sequebantur. Eam modo spem à longè salurabant, vt Pauli verbis vrar. Sic Iacob diu ac serio luxit filium Iosephum, quem extinctum putabat. Iacobum ipsum defunctum in Aegypto luxere totis septuaginta diebus, qui mos solennis ei gēti erat in suorum Regū funere, auctor Diodorus Siculus. Sed vide communio- nem in terra Chanaan, vbi sepultus est, septem tantum dies lugeatur. Quo significaretur in terra promissionis felici, in ius populi sancti hereditarium destinata, hoc est, futuro tēpo- re nefas fore diu lamenta continua- re. Quod ipsum in duobus primis ducibus gētis Iudaicæ cepessum est. Quādo Moses lugetur extinctus anti- qui temporis legislator. Iosue, qui Christum nomine & significacione, & factis exprimit, in funere non tradi- tur luxisse populum, nihilominus vniuersæ gēti cari. Ergo post effusum Christi sanguinem eius virtute in ca- lestes sedes aditu patefacto extinctos diu multumq; lugere inter pios stul- tum & turpe est. neque fictæ lachry- mæ adhibeantur, quod faciunt in quibusdam nationibus nenæ pretio redemptæ, vt passis capillis magno v- lulatu lectum funebrem prosequan- tur, ex antiqua Græcorum imitatio- ne puluere inspergētium capita, vel- lētium capillos, quos supra cadauer iactarent. Quod in Patrocli funere factum duobus locis Homerus ait. Mimicæ ex lachrymæ procul amou- eantur, nostræ religionis probrum & dedecus graue. Vera etiā propin- quorum lamēta frangentur: placidis cogitationibus inhibeantur. Quod non erit arduum, si motus animi ad rationem reuocentur, sensusque dol- or ea fide leniatur, quam suscepim⁹ à primis annis. At occiso Stephano protomartyre luctum magnum in- staurasse pios Lucas narrat in Actis Apostolicis. Ad funeris ceremonias & cantus lugubres, qui à primis temporibus in vsu fuerunt, refert Hieronymus, non ad verū dolorem & la-

Heb. 11. 3.

Gen. 37. 34
Gen. 50. 3

Gen. 50. 10
Diod. Sic.
lib. 1. Mi-
lioth.

Deut. 34. 8

Ios. 24. 29
Iudic. 2. 8.

Ilia. 18.

Act. 8. 3.

Hierony. in
funere Pan-
le.

& lachrymas, quarū nulla causa sub-
 erat, gaudij potius & lætitiæ in tanti
 viri triumpho, quem devictis hosti-
 bus, post Christum ducem, primus in
 cælum intulit, quod pignora nō
 poterant, in veste fulgenti lauræa ca-
 pitū imposita, curru sublimi elatum
 in cælum. In tanta lætitiā & gloria,
 quam absolum lachrymis foedare
 faciem, vestes atras indüere, lugubrē
 assumere personam & habitum. Ve-
 ram Ambrosiū ea probitate & pru-
 dentia amare seuisse tradunt, cum e-
 proborū maximē numero aliquis
 morte rapiebat. Expedita respon-
 sio non extincti vicem dolebat qua-
 si lugenda passi, sed certitudinem suam
 quod se prætermissō ille præcessisset
 ad palmam, non dolor lachrymas
 eas exprimebat, sed æmulatio. De in-
 de vrebatur maximē imminutū eo de-
 tracto virorum insignium numerus,
 quorum humeris Ecclesiæ salus in-
 cumbit, & eorum ob merita ceteri
 stant. Argumenta, inquit socius, præ-
 clara, sensus eorum max, non moue-
 tur ratione, non concedit veritati. Si
 non vincitur, inquam, certe placabi-
 tur nostris præceptis, & prædenti cō-
 filio mitigabitur. Reliquū est in ex-
 trema tabula subdit ille ex his spe-
 ciebus, vt pharmacum in nostris or-
 dinis hominū grātiā temperes fa-
 lutare: quod in angustia morientibus
 sensum & placidē, quasi angusti oris
 vasis instillatum molestias leniat &
 angores, metus inanes depellat. Ad-
 monitionis, inquam, forma ex ijs
 quas confecimus, quo tempore cum
 alijs librum de sacramentis manua-
 lem consarcinavimus in usu & aucto-
 ritate Quirorū Cardinalis. In quo
 rursus nostræ mortalitatis memoria
 succurrit. Ex omnibus, qui faciundo
 operi multi operas communicavi-
 mus, vix superamus vnus & alter.

C A P. XI.

Morientibus admonitio.

Diuina voluntati morem gerere
 ceteris omnibus salutare est, ti-

bi necessarium: quo graui & pericu-
 A loso morbo oppressus animæ primū
 deinde corporis, siquidem ita cōdu-
 cat, integrā impetres sanitatē. Com-
 modato à Deo vitam accipimus. Si
 debitum exigit, libenter repræsentā-
 to, non recuses, non retractes. Tu ho-
 die, nos, qui adsumus crās, alius peren-
 die ex hac vita migrabimus. Breuissi-
 ma sunt velocissimi temporis spa-
 B rita. Plures annos numeros, celerius o-
 pinione abeunt. Alioquin retro caput
 ad transactos refer, nōm qui super-
 sunt longiores præteritis arbitrarie
 stulta ea cogitatio esset & vana. Er-
 go si persoluendi communis debiti
 tuum priuatim tempus aduenit, præ-
 scriptus in calli tabulis & ab ortu ter-
 minus, quem nulla arte moueas, læ-
 tate tamen tē huius vitæ ærumnas
 & molestias, quales & quantas eua-
 C dēre. An non vides cuncta in repub-
 lica in gente perturbata & interfa-
 imis summa miseri, innocentia esse
 ludibrio, pretio nō æquitate iura de-
 scribi, cuncta esse venalia? Inopum
 greges sine ope, sine lare familiari
 vagari, bella, famem, pestem multis
 locis sine sine grassari quid dicam?
 Naturæ ordinaria mala pugnam
 cum ardoribus in æstate cum mole-
 D stis animalculis, cum glaciē & nebu-
 lis per hyemem. Nullam esse re-
 quiem, in orbem eadem recurrere
 diebus omnibus & annis, quod certe
 tædium & satietatē pariat, dormire,
 laborare, comedere, bibere, implere,
 stomachum euacuare, ac quæ viden-
 tur honestissima discere, dediscere,
 legere, scribere eadem. Quæ maxima
 E omnium calamitas peccati iniecta
 necessitudo sola morte vitabilis. At
 mortis angustie graues ex morbo, ex
 merū multiplici, ex amissione cun-
 ctorum quæ in vita delectabāt. Esto:
 sed diuina præsidia primum inspicere
 aduersus timores qui te angūt. Chri-
 sti sanguine toties armaris, toties es
 delibutus, quot sacramēta accepisti?
 Pretiū id nostræ salutis est, quod in
 cassum abire, qui pro nobis suavis-
 simā mortē pertulit patresq; cruciatus,

haud

haud quaquā patietur. Quam multi
 deinde repentina morte perierint re-
 A cordare, meris fluctibus, in bello, in-
 rixa trucidari, apoplexi, abscessu fan-
 guinis, nullis expiati sacris, nullius
 verbis ad tolerātiā animati, nullis
 consilijs. Tu magno tuorum & ami-
 corū comitatu septus, sacris omnib.
 procuratis, nuncupato testamento.
 Nunquam Deus tot præsidijs munit,
 nisi quem in salutē adopratur. Quāti-
 aterna salus constitit martyribus &
 B cæteris viris sanctis qui cum Christo
 in cælo regnant. Ludibria & verbera
 experti in super & vincula & carceres
 in gemitu vnus & lachrymulæ pre-
 tio ad eas sedes inuitaris, quid times?
 quid cunctaris? Num diuina promissā
 fallunt? num actæ vitæ conditione
 moueris? Abscedant hoc tēpore ina-
 nes cogitatioes & metus, Deum præ-
 C oculis habeto. Christum in cruce pro
 noxis tuis piaculum, apud Patrē cer-
 tissimum aduocatum & patronum,
 cui denegari quidquam credere fas
 nō est. Sancte vixisti, sine cuiusquam
 iniuria lætare ad certa præmia con-
 tendis, ardua est via. Sic itur ad astra.
 Seuisi cum lachrymis, lætus nūc de-
 cerpe flores, vnde ferrum mira arte
 contextū capiti tuo imponatur, ma-
 D turas fruges demete, spicarū manipu-
 los in horrea cælestia cū celeumate
 latus infer. Vita hæc soluta fuit,
 probis cooperta & turpitudine, cō-
 fide finis imponitur malis in futurū,
 de commissis peccatis penitentiæ locus
 relinquitur, ingens thesaurus. Fidelis
 & verax qui denunciavit: *In quacūq;*
 E *hor a ingemuerit peccator, omnium iniqui-
 ratū eius nō recordabur.* Salutare pror-
 sus obliuionis pharmacum ex dolo-
 re de peccatis & gemitu temperatū.
 Fidei cōstantia, veniæ petitione, mu-
 rādi mores certo proposito, consciē-
 tiæ acri examinatione, & delictorum
 confessione, dum spiras, omnium qua-
 in mentē veniūt (quod hortor facias
 ex animo) certissimo tibi diuinā be-
 nignitate polliceor. Quæ spes vt sit
 certior inimicis, si qui te violarunt,
 Dei & Christi exemplo parce, ac verō

veniam illis orato. Si quid abstulisti
 cum fide & fanore ijs qui dāna per-
 tulerunt, actutum reponi facito, aut
 manda. In hac angustia apud Deum
 vota p operib. sunt, modo ex synce-
 ra voluntate certa q; sententia. Deniq;
 dolorē & molestiam quā pateris om-
 nem, propter Deū libeter tolera, plu-
 res etiā & maiores cruciatus expete,
 vt pro noxis satisfacias. Magnum est
 vim in voluntatē vertere, quæ neces-
 sario incidunt, facere salutaria. Mor-
 tem Christū pertulit vt suos à morte
 eriperet, metū mortis, vt eum à nobis
 excuteret. Securus igitur, quantū no-
 stra imbecillitas capit, ad Deū & lætū
 ito. Agnoscat te angeli, ac is præfer-
 tim cuius in tutela es, excipient beati-
 lōgo agmine, virgo Maria amanter
 amplexabitur, atq; ad filiū suum de-
 ducet, ipsius caractere & nota inu-
 C stum. In exilio agimus vitā, *hospites*
sumus & aduena, amplectere diē qui
 restituit te domicilio, in patriā post-
 liminio, in cæleste regnū. Vita vni-
 uersā quid nisi via est ad ciuitatē? eo
 te peruenire gaude, quo à primo die
 festinas. Quis peregrē constitutus, ad
 suos reuerti non cupiat? Quis non à
 puppi ventos secūdos optaret, vt ce-
 lerius in carorū complexum veniat?
 D felicius haberi debet mense potius
 quā anno in portū intulisse nauim,
 mortis celeritatem accusare stultum
 & vanū est. Patria nostra cælum est,
 beatæ mētes propinqui & necessarij,
 quid hic detinet, quasi ad miseriarū
 scopulos? Magna nos in patria ami-
 corū turba moratur, parentū, fratrū,
 propinquoꝝ magna frequētia, de
 sua felicitate securi, de sorte nostra
 E solliciti. Ad horū complexum venire
 incredibilis illis & nobis in cōmuni
 lætitiā. Illic Apostoli de victo mūdo
 gloriose triumphātes, illic propheta
 eorū quæ sunt vaticinati, veritate læ-
 tates. Illic martyres proprio delibuti
 sanguine, in candida veste virgines
 calcatis voluptatib. pæana canentes.
 Illic deniq; qui aurū & argentū bona
 cælo data in alimēta pauperū cōtu-
 lerunt, bonaq; sua in cæleste regnum

per

per fideles menfarios & trapēzitas
præmiferunt. Ad hanc felicitatē nifi
depolita corporis fārcina nō pueni-
tur: Age ergo morti gratias, per quā
cēlo & Deo adſcriberis: huncq; diem
cādidiorē eo in quo natus es com-
putato, ſolem ipſum clariori micare
quā ſolet luce. His dictis quicui. Fa-
muli obuij curialis verbis denunciā-
rant ad cœnam parata omnia. Luna
præterea vt feſtinaremus, crepuſculi
veſpertina ſine ſubluſtris inuitabat.

C A P. XII.

Concluſio operis.

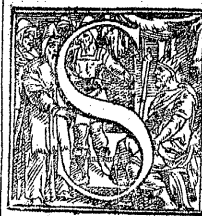
DEcurſis ſuſceptæ diſputationis
ſpātij, ad metam peruentū eſt.
Super eſt cunctos, qui in hæc incide-
runt, exhortari ad cautionem & pruden-
tiā: quæ in morte maximè cernit-
ur. Mors antea cæ vitæ ſpēculū eſt,
vtraque inter ſe conſentiunt, rarò à
via diſcrepat exitus. Qui mollitiem
voluptatum, amœnitatis illecebras
ſunt ſecuti, ſeq; vitiorū cæno ingur-
gant: ij ſe molles in morte exhibēt
& pauidos. Contra qui in ſeipſos ri-
gidi cenſores extiterē, virtutis arduā
ſpinofamq; viam cōſtanter tenuerē;
parum ij mortis moleſtij terrore;
mouentur. Laruæ eæ ſunt & umbræ
nocturnæ, meticuloſos terrēt nō a-
lios. At multū valet in vtramq; par-
tem audendi timendiq;, ingeniū cu-
iuſque. Eſto: ſed vitia tamen naturæ
arte & virtute corrigantur. Ferrum
attaçtu dēteritur, paſtoritiū pedum
è recto curruum efficitur, beſtię cicu-
rantur mitigata ferocitate. Sic indu-
çtione & præceptis animus firmatur
aduerſus metus. Quod ſi rectè cōpu-
temus, non terrori mors, ſed gaudij
poti⁹ erit. Quāta felicitas ſubtractis
terræ moleſtij, corporis labe multi-
plici, ad benignū iudicem indulgen-
tem parentē proficiſcē: qui pro labo-
ribus requiē, pro tenebris lucem, pro
fluxu æterna bona pollicetur & præ-
ſtat. Proinde ſi ſapimus, ſi res ferent,
carceres, catenas, tormenta, dolores,
morbos non modo libenter ſuſtine-
bimus, ſed vltro etiā prouocabimus,

quo cumulatior ſit fructus. Sic mala
minorē moleſtiam ingerent ſponte
ſuſcepta, morte ſuperiores erimus.
Demus igitur operam, ne nos dies il-
le imparatos inueniat & incogitan-
tes. Id fiet ſi identidem de vitæ exitu
cogitabimus, ſi abdicabimus noxias
cupiditates, & cum ijs omnia quæ in
præſenti pro bonis habentur. Ea veri-
ſſima cōmentatio mortis eſt: quod
præcipuum philoſophiæ munus qui-
dam dixit. Cogita quod ſæpè eſt iam
dictū, vitā breuē eſſe, per partes elabi
& diſfluere in ſingula momēta, datā
omnib. precario, nulli mancipio, tē-
pus velociſſimè trāſuolare ocyus ſa-
gitta, neq; vnquā reſiſtere. Optādam
mortem, quæ nos afferit in immor-
talitatē, & cælo adſcribit in beatam
ſine noxa, ſine moleſtia vlla, vitam.
Non eſt magnoperè expetendum,
quidquid ſine haberet, cęleſtia optāda,
quæ nunquam tranſeunt & pereunt.
Ea vt conſequamur, cum animo ſta-
tutum ac deliberatū habere oportet,
nihil illicitum in vita cōmittere, cu-
ius è veſtigio poenitētia ſubſequatur
certi nec turpes & fragiles volupta-
tes ſine ſupplicio, nec virtutē ſine di-
uino præmio fore. Nihil nobiſcū fer-
re poſſum⁹, niſi vitā piè & innocētē
actam: cętera priuſquam nos ipſa de-
ſtituant, exceſſo & generoſo animo
cōtemnāmus. Sectemur iuſtitia, quæ
nos ad Deum ſola perducet, Deo &
virtuti militemus, impreſſione facta
per çqua & iniqua in hoſtes irruam⁹,
qui nos vndiq; premūt. Sic parta de
illis & de nobiſ ipſiſ victoria, fulgen-
tem lauream, præmiumq; probitati
debitum cōſequemur. Cum Deo de-
niq; æuum exigemus. Hæc noſtra
hæreditas eſt parta ſanguine Chriſti,
neq; vlla iniuria tripiet, neq; pote-
rit vlllo tempore in alios
transferri decreto
mutato.

F I N I S.

INDEX LOCORVM SA-
CRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN
HIS TRACTATIBVS VEL EXPO-
NUNTVR, VEL ILLV-
STRANTVR.

NUMERVS QVIS QVE PRIOR EST PAGINÆ,
poſterior columnæ.

Spiritus Domini ſer-
uabatur ſuper aquas,
87.1.e.92.2.a
Compleuitq; Deus die
ſeptimo opus ſuum
quod fecerat, 89.
1.d
Propter hæc relinquet
homo patrem & ma-
trem, & adheret
uxori ſuæ, 145.1.d

diebus azyma comedetis, 228.1.b
Decima quinta die menſis huius ſolemnitas Azymorum
eſt, 253.1.a
Ibid: 27.
Omniſ aſſimatio ſiclo ſanctuarij ponderabitur, 198.
1.e
Leuit. 27.
Profeſſi ſunt de Aſſon Ghaber, 65.1.c
Num. 33.
Maledictus ad Deo, qui pendet in ligno, 53.1.e
v.35.
Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de
filijs Iſrael, 169.1.a
Deut. 21.
v.23.
Non offeres mercedem proſtubili, nec pretium carnis in
domo Domini, 171.2.d
Deut. 23.
v.17.
Maledictus qui non permanet in ſermonibus legiſ hu-
ius, 104.1.b
Deut. 27.
v.18.
Quando ſonauerit tuba in manu mea, vos quoque per ca-
ſtorum circuitum clangite, & conclamate Domino
& Gedeoni, 97.2.d
Iud. 7. v. 18
Et videbis annulum tuum in templo, 97.2.d.e
1. Reg. 2.
v.22.
Si de manu cuiuſquam munus acceperis, 123.2.a
1. R. 12. v. 3
Deſueban: que ſaluæ eius in barbam, 97.2.e
Ibi. 21. v. 13
Et ecce ingredietur domum meam, 67.2.e
Ibid. v. ult.
Michaſ filia Saul non eſt natus filius vſque ad diem
mortis ſuæ, 110.1.a
2. Reg. 6.
v.23.
Et quinque filios Michaſ filie Saul, quos genuerat Ha-
drieli filio Berzeelai, qui ſuit de Molaihi, 110.
1.a
Ibi. 21. v. 8.
Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra, 55.
2.a
Ibid. 24.
v.13.
Nomen cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt
homo de curru ſuo in octuſum ſui, 89.2.b
4. Reg. 5.
v.26.
Decem & octo annorum erat Ioachin, cum regnare ce-
piſſet, 103.2.d
Ibi. 24. v. 8.
Et, qui ſtare fecit ſolem, virique mendacijs, 82.2.e
1. Paral. 4.
v.22.
Eliab, & Maafas, & Banaias in nablis arcana canta-
bant, 87.2.e
Ib. 15. v. 20
Non edificabi mihi domum, quia vir ſanguinis es, 90.
2.b
Ibid. 22. v. 8.
Oſto annorum erat Ioachin, cum regnare cepiſſet, &
tribus menſibus; ac decem diebus regnauit in He-
ruſalem, 103.2.e.109.2.e
2. Paral. 36
v.9.
Hæc Paſcha, ſaluator noſter, & refugium noſtrum. Co-
gitate, & aſcendat in cor veſtrum: quoniam habu-
mus hinc illare eum in ligno, & poſt hæc ſterabimus
in eum, 53.1.a.b
Eſdræ 10-
cus, à lu-
dæis ſubla-
tus.
Vnde ſabium eſt, vt hædum caprarum accipiens detu-
liſſet domi, 92.1.b.c
Tob. 2. v.
20.
Bene ambulatis, & ſi Deus in itinere veſtro, & ange-
lus eius comitetur vobis, 92.1.c
Ibid. 5. v. 21
Anno 2. regnante Artaxerxe Maximo, prima die men-
ſis Niſan, 78.2.e
Eſte. 11. v. 2
Ne iraditeris ſcoptrum, Domine, non exiſtentibus,
80.1.b
Ibid. 14. v.
11.

I N D E X.

Iob 1.v. 5. Et fuit cum circumuolati essent dies conuuij, 115. 2. c. Iob 7. v. 1. Millia est uita hominis super terram, 90. 2. b. Iob 14. v. 4. Quis potest facere mandatum, de immundo conceptum semine, 90. 2. d. Iob 19. v. 27. Reposta est haec spes mea in fura mea, 65. 2. a. Iob 21. v. 25. Scio enim, quod redemptor meus uiuit, & in nobilissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum, Si. 1. b. c. 89. 1. b. Iob 22. v. 26. Et rursus circumdabor pelle mea, 115. 2. b. Iob 22. v. 26. Et in carne mea uidebo Deum, 116. 1. a. Iob 22. v. 26. Circa cardines caeli perambulabam, nec nostra considerabam, 406. 2. a. Iob 31. v. 26. Si uidi solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarere, & letitiam esse in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quia est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum, 111. 2. b. Iob 31. v. 1. Peperigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine, 144. 1. b. c. Iob 38. v. 37. Quis enarrabit celorum rationem, & concennum caeli dormire quis faciet, 400. 1. c. d. Iob 41. v. 16. Nunquid ingressus es profunda maris, & tu non sumis ab ysi decumbas, 403. 2. b. Iob 41. v. 11. Circumdedisti illud terminis meis, posuisti uellem & ostia, dicens: P'fuge hic uenies, nec procedes amplius, & hic confregit inueniens fluctus tuos, 403. 2. e. Iob 41. v. 22. Quis sit pueri pater, uel quis uisus filius generis, quis ingressus est thesauros niuis, aut grandinis thesauros quis aperuit, 403. 1. e. Iob 42. v. 12. Nunquid uoleo rhinoceros seruire tibi, 105. 1. a. Iob 42. v. 11. Venierunt ad Iob fratres post ualentiam & sanitatem restitutam, & dederunt ei uniusquisque ouem unam, & in aurem auream unam, 123. 2. c. P'sal. 1. v. 5. Quoniam non resurgent impij in iudicio, 67. 2. d. P'sal. 2. v. 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te, 68. 1. d. Iob 42. v. 12. Apprehendite disciplinam, 92. 2. c. 111. 2. a. & d. ubi Hieron. Oseamini filium, Ibid. a. & d. P'sal. 3. v. 5. Ego dormivi & soporans sum, & exsurrexi, quia Dominus suscepit me, 94. 1. d. P'sal. 4. v. 2. Filij hominum, usquequo graui corde estis, 1. c. P'sal. 5. v. 2. Dirige in conspectu tuo uiam meam, 77. 2. b. P'sal. 6. v. 1. Erubescant & conuertantur uehementer, 77. 2. b. Iob 42. v. 10. Conuertantur & erubescant ualde uelociter, 94. 1. e. Iob 42. v. 12. Fortis & patiens nunquid transiit per singulos dies, 94. 1. e. P'sal. 9. v. 7. Inimici defecerunt framea in sinem, 94. 1. c. Iob 42. v. 18. Conuertantur peccatores in infernum, 117. 1. e. P'sal. 15. v. 10. Non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum uideri corruptionem, 116. 1. b. P'sal. 16. v. 2. Oculi tui uideant aequitates, 77. 2. c. Iob 42. v. 8. Custodi me, Domine, ut pupillam oculi, 77. 2. d. Iob 42. v. 10. Adipem suam coneluserunt, 74. 1. e. Iob 42. v. 14. Saturati sunt filij, 94. 1. e. Iob 42. v. 14. In omnem terram exiit sonus eorum, 55. 1. d. P'sal. 18. v. 18. Deus, Deus meus, respice in me, 119. 1. b. P'sal. 18. v. 18. Deus, Deus meus, quare me dereliquisti, 119. 1. b. Iob 42. v. 18. Foderunt manus meas, & pedes meos, 60. 2. c. d. 119. 1. c. P'sal. 20. v. 10. Que uirtus in sanguine meo, dum descendo in corruptionem, 116. 1. a. P'sal. 20. v. 10. Dum conuulsus sum, 55. 1. d. P'sal. 31. v. 1. Quia maligna loquuntur super me, 113. 2. b. P'sal. 34. v. 1. Benedictus Dominus Deus Israel, 59. 2. a. P'sal. 40. v. 1. Stetit anima mea ad Deum fontem uitium, 113. 2. d. P'sal. 41. v. 1. Canticum pro alicto, Iob, & Hieron. Canticum dilectissimi, 68. 1. d. Lingua mea calamus scribae uelociter scribens, 94. 2. c. Thronus tuus, Deus, in seculum seculi, 113. 2. a. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propter ea uox te Deus, Deus tuus oleo laetitiae, 118. 1. c. In fimbrijs aureis circumnacta uarietate, 77. 2. e. Fluminis impetus letificat ciuitatem Dei, 421. 2. c. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, 427. 2. a. Exurgam diluculo, 259. 1. c. Exaltabo manum meam in conspectu tuum, 291. 1. c. Latitabit iustus in Domino, & sperabit in eo, 12. 2. b. Rex uirtutum dilecti, 55. 1. e. Fiat commemoratio eorum deserta, & non sit qui habitet in eis, 44. 2. d. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae usque ad animam meam, 68. 1. e. Quoniam non cognoui literaturam, inuolui in pernitias Domini, 163. 2. a. Venite, & quiete faciamus omnes dies festos Dei in terra, 78. 1. a. In mari uiae tuae, & somite tuae in aquis multis, 22. 1. e. Mater Sion, dicit homo, 79. 2. e. Oratio Dauid hominis Dei, 95. 1. a. 122. 1. a. Domine, refugium factus es mihi, 95. 1. a. Cadent a latere in omne, & decem milia a dextris tuis. Abiisum non possit in refugium tuum, & flagellum non appropinquabit uenter tuo, 584. 1. a. Dominus scit cogitationes hominum, 45. 1. a. ubi Paulus 1. Cor. 3. regit, cogitationes sapientum. Dominus regnabit, subeundi, a 1030. (quod Ina cre duntur expansisse.) 45. 1. c. 52. 2. e. 53. 1. c. 58. 1. d. Similitudinem non pellicano solim, 105. 1. e. Hoc mare magnum, & spatiosum altus, 402. 1. b. Quam magna sunt operata tua, Domine: omnia in sapientia fecisti, 402. 1. c. Insecta est terra in sanguinibus, 113. 2. e. Especta est con: emio super principes, 114. 1. b. Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech, 68. 2. b. 119. 1. d. e. In memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit, 22. 2. c. Inueni in maturitate, 114. 1. b. lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in cepit angustis, 68. 2. c. Beatus uir qui impleuit desiderium suum ex ipsi: 94. 2. Vocati, & renouisti, 437. 1. d. Dic sapientiae, soror mea es: & prudentia, uoca amicum, 90. 2. d. Nonnam enim scis, quid superuentura pariat dies, 90. 2. d. Stultus operatur scelus, 128. 2. 8. Non proderunt diuitie in die uelationis, inuoluta autem liberabit a morte, 82. 1. b. Qui custodit uiam suam, custodit animam suam: diligens autem uitam, parcat ori suo, 90. 2. e. Quando sederis, ut comedas cum principe, considera

I N D E X.

Prou. 26. v. 8. Sicut qui mittit lapidem in acernum Mercurij, ita qui urbat in insperato honorem, 112. 1. d. Prou. 29. v. 17. Abominatur iustus uirum impium, 97. 2. e. Prou. 30. v. 19. Viam uirum adulescentia, 99. 2. d. e. 119. 2. a. Eccl. 1. v. 7. Ex mari prodeunt flumina, eodemque redeunt, ut iterum fluant, 404. 1. c. d. Eccl. 1. v. 15. Peruersi difficile corriguntur: & stultorum infinitus est numerus, 88. 1. a. Eccl. 4. v. 11. Et si dormierint duo, fovebantur mutuo, 68. 1. b. Eccl. 7. v. 6. Melius est audire increpationem sapientis, 88. 1. e. Eccl. 10. v. 5. Est malum, quod uidi sub solo, 88. 1. e. Cât. 2. v. 1. Sicut lituus inter spinas, 100. 2. c. Cât. 4. v. 10. Ecclesiae bonus odor super omnia aromata, 170. 1. d. Cât. 6. v. 7. Adulescentularum non est numerus, 99. 2. e. 100. 1. a. Sap. 4. v. 3. Spuria uirtutina non dabantur radicem, 105. 2. a. 113. 3. b. Sap. 7. v. 15. Decem mensem tempore coagulatus sum in sanguine, 98. 2. a. Sap. 9. v. 7. Tu me confusus iri gem super Israel, 40. 1. c. Sap. 12. v. 15. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quod quae, qui non debet puniri, condemnare, ex te uenit est: mis a tua uirtute, 113. 3. b. c. d. Sap. 19. v. 10. Ignis in aqua ualebat supra suam uirtutem, 98. 1. a. Eccl. 3. v. 28. Praui corde in ista scandalizatur, 96. 1. a. Eccl. 4. v. 29. Et doctrina in uerbo facta, 98. 1. b. Eccl. 11. v. 31. Sicut enim exultant precordia scientium, 98. 1. b. Eccl. 19. v. 13. Corripe ancicum, ne forte non intulit, & dicat: Non feci: & si fecis, ne forte addat, 98. 1. d. Eccl. 51. v. 5. De portis tribulationum, quae circumdederunt me, 98. 2. d. e. Isai. 1. v. 12. Et auilaretis in arvis meis, 87. 1. e. Ibid. v. 30. Eritis uelut quercus, 87. 2. a. Iterum, cum fueritis uelut quercus defluentibus solijs, 105. 2. e. Isai. 2. v. 22. Ante faciem ego ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, 78. 1. c. Ibidem. Quia excelsus reputatus est ipse, 78. 1. d. Isai. 3. v. 12. Malitiosus dominatus sum ei, 63. 2. a. Isai. 5. v. 2. Plantauit uineam electam, 87. 2. 8. Isai. 6. v. 9. Et dixit, & dices populo huic, & 30. 2. e. 51. 1. d. Isai. 7. v. 14. Ecce uirgo concipiet, 98. 1. a. 99. 2. e. 119. 2. b. Isai. 9. v. 1. Terra Zabulon, & terra Nephthalim, & c. 68. 2. e. Isai. 11. v. 1. Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, 87. 2. b. Isai. 19. v. 15. Et non erit a Egipto opus, quod faciat caput & caudam in uentem & refranentem, 106. 1. a. Isai. 22. v. 17. Ecce Dominus apporari te faciet, sicut apporatur gal-lus gallicantus, 65. 1. a. 112. 2. c. Isai. 24. v. 5. Terra infecta est ab habitatoribus suis, 114. 1. a. Isai. 26. v. 9. Sed & spiritus meo in precordijs meis, 37. 1. b. Ibid. v. 14. uirtus non uidebit, 64. 1. d. Isai. 28. v. 16. Et ce ponam in Sion lapidem summum, angularem electum, praecellens, pretiosum: qui crediderit, non festinet, 104. 2. c. Vae ciuitas Ariz, 121. 2. e. Et non faciet auolare a te uirtu doctorem tuum, 37. 1. b. Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem a Iacob, 78. 2. a. Et ibidem Graecae ex Septuaginta. Filiae tuae de latere furgent, 114. 1. c. Spiritus Domini super me, quod uenerit me: ad annuntiaandum mihi ueritas misit me, 69. 1. b. Oculus non uidit, Deus absque te, 69. 1. b. Super quem quiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos, 90. 2. e. Et factum est, postquam in captiuitatem reductus est Israel, 96. 1. c. Non sum loquutus cum patribus uestris, & non precepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustatum, 46. 1. d. e. Mittamus lignum in panem eius, 53. 1. d. 69. 1. c. 119. 2. d. Nunquid auis discolor hereditas mea mihi iniquitas uis tinea per totum, 98. 2. e. Peccatum Iude scriptum est in stylo ferreo, 78. 1. c. Onus Domini, 54. 2. a. Et hoc est nomen, quod uocabunt eum: Dominus iustus noster, ubi Elebei codices habent, uocabit eum Dominus iustus noster, 54. 1. d. Vix in excelso auidia est lamentationis, iustus, uelut Rachel plorans filios, 69. 1. d. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & seriam domui Israel & domui Iuda: sed uis nouum, uon secundum patrum, quod pepigi cum patribus uestris, 95. 2. a. 72. 1. a. 100. 1. b. Maledictus, qui opus Dei facit fraudulenter, 91. 1. a. Ex ore altissimi non egredientur, nec bona, nec mala, 99. 1. a. b. Candidiores Nazarei eius nunc, nitidiores laute, rubicundiores ebore antiquo, 111. 2. e. Et factum est in anno tricesimo, in quarto, in quinta mensis, 98. 1. d. e. Tertia tui pars peste morietur, 76. 1. b. Qui linunt absque temperantia, 78. 2. a. Filius non portabit iniquitatem patris, 427. 2. b. Et ecce manus formidat, 81. 1. a. Mensus est lumen portae calamo uino, & 81. 1. b. Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, 121. 1. d. Azariae oratio, trium puerorum synon, historia Sufanne, 96. 1. d. Et post hebdomadam septuaginta dies occidetur Christus: & non erit eius populus, qui eum negauerunt, 114. 2. a. Et erit in illa die, ait Dominus, 64. 2. a. Vae eis, cum recessero ab eis, 51. 1. e. ubi legebatur, olim. Vae eis, cao mea, (uel in amano mea) ab eis: quod locus Septuaginta Graecis iudicat. Ibidem 2. a. Ex Aegypto uocati filium meum, 88. 2. e. Ero mors in a, & mors, 44. 2. a. Armentarius ego sum, uelicans Sycamoras, 92. 2. d. 106. 2. e. Quod ex Septuaginta, Amos pastor & uellicus, & ruborum mora distringens, Ibid. & 107. 1. a. Suscitabo tabernaculum David, 44. 2. b. Isai. 29. v. 1. Isai. 30. v. 20. Rom. 11. v. 4. Isai. 60. v. 4. Isai. 61. v. 1. Isai. 64. v. 4. Isai. 66. v. 11. Hierem. ante cap. 1. Hierem. 7. v. 22. Hierem. 11. v. 19. Hierem. 12. v. 8. Hierem. 17. v. 1. Hierem. 21. v. 23. Hierem. 31. v. 15. Ibid. v. 31. Hierem. 48. v. 10. Hierem. 51. v. 38. Thren. 4. v. 7. Ezech. 1. v. 1. Ezech. 5. v. 20. Ezech. 18. v. 20. Ezech. 40 v. 5. Ibid. v. 6. Daniel. 1. Daniel. ante cap. 3. Daniel. 9. v. 26. Osee 2. v. 2. Osee 9. v. 14. Osee 11. v. 14. Amos 9. v. 14.

I N D E X.

Table with 3 columns: Reference (e.g., Abdi. v. 20), Text (e.g., Et transfugavit iherosalem...), and Reference (e.g., Matth. 9. v. 7).

I N D E X.

Table with 3 columns: Reference (e.g., Luc. 14. v. 8), Text (e.g., Compelle mirare...), and Reference (e.g., Rom. 9. v. 12).

Ephes. 1. v. 14.	Qui est pignus hereditatis nostrae, 50. 1. b	Iuxta sicem desuasti sunt omnes, non acceptis reprobationibus, sed à longe eas aspicientes, 425. 2. b. 13.	Heb. 11. v. 13.
Ephes. 4. v. 8.	Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dona dedit hominibus, 45. 1. a. ubi Ecclesia legit in precibus. Accepisti dona in hominibus.	441. 2. a	Ibid. v. 21.
Ibid. v. 11.	Quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, 73. 2. f	Fide Jacob moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit, & adoravit frigidum virgæ eius, 43. 1. b. 104. 2. a	Ibid. v. 31.
Philip. 3. v. 20.	Notitia conversatio in cælis est, 440. 1. a	Per fidem Raab meretrix, 71. 1. b	Iaco. 4. v. 11.
1. Theff. 4. v. 13.	Nolumus ignorare vos fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent, 440. 2. c. d	Vnde bella & lites, 428. 2. d	1. Petr. 2. v. 14.
1. Timot. 2. v. 4.	Dem vult omnes homines salvos fieri, 430. 2. b	Qui crediderit in ipsum, non confundetur, 104. 2. c. d	1. Petr. 3. v. 19.
2. Tim. 3. v. 11.	Scriptura divinitus inspirata, 45. 2. e	In quo & his, qui in carcere erant, spiritus veniens predicavit, 117. 1. e	1. Petr. 4. v. 14.
Hebræ. 8. v. 8.	Lucis est necum solus, & v. 13. Penulam, quam reliqui Troade, offer, & v. 20. Trophinum reliqui infirmum, 47. 1. a. 49. 2. e	Quoniam, quod est honoris & gloria, & virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescet, 98. 2. c. d	1. Io. 5. v. 7.
Hebræ. 9. v. 16.	ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, 100. 1. c	Quoniam tres sunt, quæ testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus; & hi tres unum sunt, 73. 1. b. 82. 2. a. 56. 2. c	Apocal. 3. v. 20.
Hebræ. 10. v. 38.	Testamentum in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est, 71. 2. c	Ego sto ad ostium, & pulso, 437. 1. d	Apoc. Vit. v. 12.
Ibid. v. 7.	Inssus autem mea ex fide venit, 43. 1. a	Ecce venio cito reddere unicuique secundum opera sua, 86. 1. e	Ibid. v. 14.
	In quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor, 443. 1. d	Beatis, qui lavant stolas suas in sanguine agni, 86. 2. a	

INDEX RERVM IN HIS TRACTATIBVS MEMORABILIVM.

NUMERORVM PRIOR PAGINAM, ALTER COLUMNAM INDICAT.

A.
 Abiathar, apud Marcū 2. qui Achimelech, 1. Reg. 21. dicitur, 48. 1. e
 Achimelech dicitur, 1. Reg. 21. vocatur apud Marcum 2. Abiathar, 48. 1. e
 Aculeis apum vallatur mel, ut rosa spinis, 38. 1. a
 ad Adolescentem, qui aiebat, Mecum loquor, Socratis Philosophi dictum, 392. 1. d
 de Adorationis ritu, Plinius, 111. 2. c. Minutius. Ibidem. Theodoretus. Ibid. c
 In Aduersis amici probandi, 366. 2. d
 de Adultera in Euangelio, loc' Hiero. 96. 1. e. & 2. a
 Emilij Probi locus, de corruptela viduarū, 164. 1. d
 Aeneas Paralyticus sanatus à Petro, 6. 1. e
 Aera Olympiadum & vrbis conditæ, 243. 2. c
 Aera monetæ ex mutatio ne commodæ, 200. 2. b. & seq. incommoda, 205. 2. a. & seq. incommoda maiora, 208. 1. a. & seq.
 Agitatorum taurorum origo, 176. 2. b. & seq.
 Agitatio taurorum an licita, 178. 1. a. & deinceps.
 Agitatores taurorum excommunicati, Ibid. 2. c
 Alexander Seuer' impudicos tollere ventus, 171. 1. a
 Alexandrum & Aristobulum filios Merodes cum Innocentibus interemit, 7. 1. a
 de Alexandro magno totius orbis imperium captante, 419. 1. d
 Alexidis Græcum distichum, de difficili puellarum ac mulierum custodia, 147. 2. d
 Alfonso Castri regis locus, 26. 2. d. regis, Ordonio generati, locus, 27. 1. b. Castellæ regis lex, de modo tributi imperandi, 194. 1. c. & 2. b
 Alfonso Tonstati assercio, de Christi passionis anno. 2. 2. c. liber dictus Defensorium, 3. 1. a. b
 Allegationes Apostolorum & Euangelistarum, 42. 2. b. & seq.
 Ambrosij locus, in ea verba ad Rom. 15. Cum in Hispaniam proficisci cœperō, video vos, 8. 2. c. de scriptis propter humanam fragilitatem, 46. 2. a. in 44. Psalmum, 118. 1. d. de cōstituendo Paschatis die, 230. 2. a. b
 Amici in aduersis probandi, 366. 2. d
 de Amicis, 421. 2. c. d. & seq.
 Anacreontis locus, indulgendum voluptati ante mortem, 387. 2. a
 Andreae Vegae locus, de vulgata editione, 101. 1. b
 Anima seipsum mouet, 388. 2. a. & seq.
 Animus à corpore nō pēdet, 399. 1. d. e. & deinceps.
 Animi cælitus nobis traditi, 393. 1. e
 Anni ratio triplex, 127. 1. a. & seq.
 de Anni errore initio, Paulus Forosemp 3. 2. d
 de Annis Arabum comparatis ad Latinorum annos, 329. 1. a. & seq. Tabulæ, 335. vsque ad 354.
 Antipater filius occisus ab Herode. Ibid. b
 Antiqua præ nouis quatenus retinenda, 2. 2. a
 Antiquis homines magis nituntur, quā nouis, 2. 1. e
 Antonij Florentini locus, 15. 2. e
 in Apollinis templo aureis incisa literis verba quæ, 399. 1. a
 hostoli quando Spiritus S. donati, 5. 1. e. quando Symbolum confecerint, 5. 2. b. ego Srephano, studentibus eius discipulis, restiterūt, ut stabiliiores fide, 5. 2. e
 Apstolorū & Euangelist. citationes, 42. 2. b. & seq.

de Aquile editio collata cū editioib. Heb. 60. 1. a. b
 de Arabum annis ad Latinorum annos cōparatis, 329. 1. a. & seq. Tabulæ à 335. vsq; ad 354. inclusiue, rationem Aurois confirmantia, veterum & recentium testimonia, 331. 2. 332. 333. 334. Cyclo, 330. 2. c. & deinceps.
 Arati scqualter versus heroicis, Græcus, 230. 1. c
 Archiepigramma Græcum, de 4. certaminibus Græcorum, 130. 1. a. b
 Arclatenis concilij locus, taurorum agitatores excommunicantis, 178. 2. c
 Argentea pecunia an mutari debeat, 212. 1. c. & deinceps.
 Aristobulus & Alexander filij, cum Innocentibus à patre Herode intercepti, 7. 1. a
 Aristorelis locus, de puerorum ludis, 165. 1. e. De fugiendo turpiloquio. Ibid. Deq; obsecrate à pueris remouenda, 165. 2. a
 Arnobij locus, de poetarum & histronum in deos libertate, 138. 2. e. & seq. Deorū personas histronibus impositas fuisse, 141. 1. c. de probris, quæ in Deos suos histrones iactarent, 155. 2. a
 Astrologica computationis inconstantia, 249. 2. c
 ex Astrologica ratione probatum Christi mortis tempus, 248. 2. c. & seq.
 Athanasij locus aduersus Iudæos, 52. 2. b. c
 Atheniensis aræ inscriptum, Deo ignoto, 49. 1. c. d
 Augustini locus, de Christi mortis tempore, 3. 2. a. de Christi mortis die, 23. 2. c. de editione Septuaginta, 36. 2. c. Deq; editionib. Græcis & Latinis. Ibid. de editione vulgata, 108. 1. e. & 2. a. Et de Interpretis mendacio, 109. 2. c. de Septuaginta autoritate, 74. 1. d. e. de S. Hieron 89. 2. b. de Hieronymi interpretatione, ad ipsum Hiero. 106. 2. d. de versionū Latinarum varietate, 99. 1. d. in Sapient. 4. caput, 105. 2. b. in 15. Psalmū, 118. 1. a. In 44. Psalm. Ibid. 2. a. de studio vanitatis, 129. 1. a. de Romanis histrones infamia notantibus, 140. 2. a. de prauis Deorū exēplis in scēna recitatis, 155. 2. b. theatra & ludorum spectatores infectantis, 159. 1. b. c. lupanaria luadentis admittenda, 168. 2. c. lupanaria damnantis, 169. 2. e. & 170. 1. a. ad verba Ioā. 19. Ibi ergo propter paralceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum, 256. 1. e
 de Aurea moneta, 215. 2. b. & seq.
 ex Aureo numero probatum Christi mortis tempus, 245. 2. c. & seq.
 Auri & opū possessio metum, inopia dolorem parit, 366. 2. c
 Antonij distichon de Circi portis, 132. 2. c. d
 Antonis epistola, ad Nicolaum Sanderum, 56. 2. b. & seq. de Atabum antiis rationem confirmantia, veterū & recentū testimonia, 331. 2. 332. 333. 334. epigramma in hortum, 356. 2. e. Et alterū, in fundū isti horto coniunctū, 357. 1. b. carnē, quo fundū horto additū celebrat, 358. 1. a. b. & seq. Epigramma ex Græco Latine redditū, in amici gratiā, 361. 2. e
 Autoritate priuata codices Hebræos castigare, nefas, 61. 2. a. b. ac seq.
 de Azymorum diebus, 4. 1. e. prima die, 253. 2. e
B.
 Baptizandorum vox, 157. 2. e
 Barnabas Paulum ducit ad Petrū & Iacobū, 6. 1. a. a Paulo cur nō recensitus inter Apostol. Ib.

cur Hieronymus in Antiochia, 6. i. c. 3. Bulli comes, Ibid. 2. c. de Barnaba, primo Episcopo Mediolani, Martyrolog. Romi. 10. 2. a. Baronius de Petrii verbum aduentus, &c. Baronij Cardinalis locus, 17. 1. b. & c. Basilij locus, non vacandum spectaculis, 154. 2. a. Beda de Christi mortis die, 3. 1. d. de anno, mense, Ibid. 2. b. Beda locus, de Christi mortis tempore, 3. 2. b. in 56 Pf. 39. 2. b. de Christi, cui pateretur, 240. 2. c. Belzebub, pro Belzebub, 84. 2. c. Berith, testamentum, 63. 1. d. pedus, pactum, Ibid. c. Bestiarum pugnae vitro sese offerentes damnati, 178. 2. c. Bethesda, domus misericordiae, 38. 1. d. Bethsaida, pro Bethsaida, 84. 2. c. Bezai a Sathie, Elbroieff Episc. oppugnatur, 118. 2. a. Bezg prava interpretatio, 106. 1. c. Boanerges, filij contritui, 38. 1. d. Boethij locus, diuina voluntati parendum, 374. 2. a. omnibus inebere faciem necessitatem, 176. 2. b. de Clementis vna qualitate ligatis, 391. 1. c. Bona non sunt vulgi opinione, 365. 2. a. & seq. Bono vni bona male tribuere, 381. 2. a. Donorib. quae subditi possident, an Rex Dominus, 192. 1. a. b. & seq. Bonum ex nobis aliquid operari possumus, 438. 1. b. & seq. Breuiarij Poletani locus, de sepultura Iacobi, 12. 2. b. c. Mozarabum, de S. Iacobo, 13. 2. b. Tudenfis, & item Salamantini, 13. 2. c. Ordinis Praedicatorum, 14. 1. a. Compostellani, 14. 2. a. & Mitum S. Iacobi, Ibid. b. & geminorum Ordinis Carmelitani, Ibid. Breuiariorum quinque locus idem, 13. 2. d. e. Pompeionensis, Casarugustani, Valentini, & Pacensis, loci, 14. 1. c. Item Dertusani, Burgenfis, & Hispanensis, Ibid. d. Item Bracarenfis, Asturicensis, & Segobienfis, Ibid. e.

C.

Caesaris verba ob felicitate superbiētis, 406. 2. b. Caius Caesar occisus, & quando, 6. 2. b. 7. 1. c. Caij Caesaris in locum suffectus Claudius Caesar, 6. 2. b. Calendarium. Vide Calendarium. Calixti Papae II. locus, de Iacobi mortis tempore, 4. 2. b. de miraculis S. Iacobi, liber primus, 2. 1. a. & c. De translatione B. Iacobi, secundus, Ibid. 2. c. & 2. a. de itinere ad B. Iacobum, tertius, Ibid. 2. c. prologus in librum de translatione B. Iacobi, 2. 4. 1. a. Epistola, Ibid. 2. a. Caluini versus haeretica, 72. 2. a. Canonicoꝝ librorū catalogus, 95. 1. c. & 2. a. b. c. Capernaum, 84. 2. c. Carmen auctoris, quo fundum hortu additum celebrat, 338. 1. a. b. & seq. Cassiodorus de Christi mortis tempore, 3. 2. a. Cassiodori locus, de gestibus histriorum, 129. 2. c. d. de Delphinorum imaginibus, 133. 1. c. vnde Pöpeius nomen Magni adeptus, 146. 2. d. in Castella Maruedini multiplices, 201. 2. d. & seq. Catholica Ecclesia vtab alijs distinguatur scētis, 163. 1. c. Cayphas, 84. 2. c. de Cellulis inter septuaginta, 74. 1. c. e. & 2. a. c. ac deinceps. Opinione refutat Hiero. lb. 2. d. in Celsum locus Originis, 44. 1. c. 52. 1. b. Centurioni locus, de Olympiadem, & conditae vrbis, 213. 2. c. de cyclorum varietate, 248. 2. e. Centurio Cornelius ad Christum conuersus, 6. 1. c. de Cerauntibus, 4. Graecorum, Archie Graecum epigramma, 130. 1. a. b. Charee Tentiani libido, 154. 2. d. de Chaldaica paraphrasi, seu Thargo, 66. 2. d. & seq. Chaldaica quoque linguae professores publici,

non Hebraice tantum conficiendi, 9. 120. 2. 8. 124. 1. d. b. Chaldaei paraphraze locus vanitate plenus, 67. 2. c. de iustorum morte, Ibid. c. omnia ex stellis & fato pendere, Ibid. superstitiosus, 68. 1. a. b. Et in hystorior, de duobus dormientibus, Ibid. b. c. prava interpretatio, 68. 1. d. & iterum, e. Et Ibid. 2. a. c. d. & 69. 2. b. Chorozaam, 84. 2. c. Christianae religioni aduersatur Cornel. Tacitus, 124. p. c. Et Suetonius, Ibid. Christianis a spectaculis abstinentum, 156. 2. d. & c. 157. 1. a. 159. 1. a. Christiano spectacula quae digna, 86. 2. c. 187. 1. a. & seq. Christiani prohibeatur negotiari, & mercatores esse, 163. 1. e. Christus quoro sitaetatis anno passus, 2. 2. c. 3. 1. c. 5. 2. b. quo anno ac die, 223. 1. a. & seq. 34. aetatis anno, 242. 1. a. Et Olympiade quora, 243. 1. d. e. & seq. 8. Kalendas April. vt obiit, 231. 1. a. & deinceps. an die Venexis concepius, & natus die Dominico, 4. 1. b. quare Syriae loquutus, 38. 2. a. quora luna conauerit, 252. 1. d. & deinceps. Christi, cum pateretur, quae quae, 240. 2. c. mortis dies conuenerit, 3. 1. c. d. Certus, Ibid. d. mortis tempus ex aucto, numero probatum, 235. 2. c. & seq. Ex Hebraeo Cyclo, 247. 1. d. Ex Astrologica ratione, 24. 28. c. & seq. morti mensis Martius a veterib. patribus ascriptus, 3. 1. c. morti Herodes Antipas interit Hiero solum, 7. 1. c. de Christi passionis anno, Rogerius Bachon, 2. 2. c. Paulus Burgenfis, Ibid. Alfonso Tonfatus, 1. bid. Ioannes Stroterus, 3. 1. b. Ioannes Lucidus, Ibid. Petrus Pitacus, Ibid. de Christi mortis die, 232. 2. c. Beda, 3. 1. d. & 2. b. Vitaris, 3. 1. d. Martyrolog. Rom. Ibid. Caffio deus, Ibid. 2. a. Sigebertus, Ibid. 2. c. Onuphrius Ibid. 2. d. Maurolycus, Ibid. 2. d. de Christi mortis anno ac die variant sententia, 239. 2. b. c. & deinceps. de Christi mortis tempore, locus Augustini, 3. 2. a. Beda, Ibid. b. Sigeberti, Ibid. c. Lactantius, 239. 2. d. c. Tertullianus, 240. 1. a. b. Orosius, Ibid. d. e. Cornelius Tac. 242 g. d. e. veterum calculus, 244. 1. c. & seq. de Christi mortis triduo, 256. 2. b. c. & seq. Chrystostomus theatrorum insector acerimus, 159. 2. b. c. & deinceps. Ac iterum, 160. 1. c. d. e. & seq. Chrystostomi locus, cur non aperte semper loquutus sit in vet. testamento Spiritus S. 52. 2. d. de nuperum impudicitate, 143. 2. c. de spectaculis fugandis, 156. 2. a. de prima Azymorum die, 258. 2. e. In illud Ios. 18. Iudaei non ingreduntur praetorium, ne coartaminarentur, sed vt manducarent Pascha, 256. 1. d. Ciceronis locus, de Demetrio Phalereo, 73. 2. e. de absurdo & incredibili, 93. 2. b. Circi ac theatri structura, 131. 1. a. & seq. de Circi portu, Aufonius, 132. 2. c. d. Citaciones Apostolorum & Euangelistarum, 42. 2. b. & seq. Claudius Caesar Herodem facit regem Iudaeae, 6. 2. a. b. Suffectus in locum Caij Caesaris interfecti, Ibid. b. Clementis Alexandrini locus, scenicos ludos vitiales accusantis, 157. 1. c. & seq. VIII. diploma, de spectaculis abrogandis, 183. 1. a. Clementinae praecipuum, de professoribus non Hebraice tantum linguae, sed etiam Chaldaicae publicae constituendis, 66. 2. c. d. 120. 2. c. 124. 1. a. b. de Clericorum decenti habitu, 165. 1. a. b. Codices Graecos ex Septuaginta interpretatione pura non esse, 77. 1. d. vitatos esse, 80. 1. c. & seq. Codices Graecos noui testamenti olim variasse, 3. 2. a. c. ac deinceps.

Codices Hebraeos esse vitiatos, 50. 1. b. & seq. priuata autoritate castigare nefas, 61. 2. a. b. ac deinceps. Codicis editionis vulgatae castigandi ratio, 111. 1. d. e. & seq. deii Caemeterio saltantibus viris & feminis historia, 142. 1. c. d. Commercij fundamenta, moneta, potera, & menfura, 198. 1. c. & deinceps. Comediae veteris & nouae discrimen, 137. 2. c. ac deinceps. Comediae diuorano cultui non conueniunt, 139. 1. e. & seq. pro Compostellano B. Iacobi templo Ramiri regis votum, 292. a. Computationis astrologicae inconstantia, 249. 2. c. Computus Ecclesiae in tabulis exhibitus, a pag. 262. vsque ad pag. 328. inelusus. Concilij Tridentini de Religionis sanctio necessaria, 1. 2. d. locus, 35. 1. b. Conditionis suae per se omnes, 381. 1. a. de Coniugij molestijs, 368. 1. c. Cornelij Centurionis ad Christum conuersio, 6. 1. e. Taciti locus, aduersus Christianam religionem, 124. 1. d. e. histriones fuisse templis prohibitos, 140. 2. c. de Christi passionis tempore, 242. 2. d. e. Corpus, dictum vltimum, quasi vltimum, sepulchrum, 426. 1. d. a Corpore non pendet animus, 395. 1. d. e. & deinceps. Cupiditates abdicandae, 428. 1. b. & seq. de Cyclo Arabum, 330. 2. c. & deinceps. Hebrgorij, 235. 2. ab deinceps. Dionysij abbatis, 244. 2. d. e. ex Cyclo Hebraeorum Christi mortis probatum, tempus, 247. 1. d. & seq. Cycli Latini & Hebraici, 259. 1. c. & deinceps. de Cyclis solar. & lunari, 229. 2. a. & deinceps. Cycloꝝ auctores, 231. 1. b. & seq. de Cycloꝝ varietate, 248. 2. c. Cypriani locus in Michaeam, 49. 1. a. de ethnicis deos suos omni turpitudine fecerantibus, 155. 1. d. vanitatem ludorum exagitantis, 138. 1. c. & seq. de viris ad bestiarum pugnam vitro se offerentibus, 178. 2. e.

D.

D'Esensorium, dictus liber, Alfonso Tonfati, 3. 1. a. b. Deformia breui, paulo ante pulchra, 273. 1. d. e. de Delphinorum imaginibus, 133. 2. c. Demetrii Phalerei laus ex Cicerone, 73. 2. e. Deus reg. quia a ligno, 58. 1. d. verax in omnib. di. bus suis, 110. 2. e. Deus mortis vigentis quoridie sensum nobis eripit, 37. 1. b. oculus infinitus, Orpheo, 408. 2. a. auctor peccati non est, 413. 1. c. & deinceps. facienti quod in se est, non negat gratiam, 459. 1. c. Dei voluntati parendum, 374. 2. a. prouidentia res omnes regi, 406. 1. c. & sequi gloria collucent omnia, 420. 1. c. de Dei sapientia, 401. 1. c. & seq. praescientia, 410. 1. d. e. & seq. ignota ara, Starij locus, 49. 2. a. illud, Deo ignoto, ara Atheniensis inscriptum, vt accipiendum, 49. 1. c. d. Deum esse, 399. 2. b. c. & seq. Deum personas histrionibus impositas, 141. 1. c. & 2. a. exempla prava in scenis recitata, 155. 2. b. Deos omni turpitudine fecerant gentes, 155. 1. d. Deos vni bono vna male tribuere, 381. 2. a. in Deos histriorum probra, 155. 2. a. de in Deos potestatum & histriorum libertate, Ar. nobis, 138. 2. c. & seq. de Desperatae, Terentij dictum, 197. 2. a. Diabolio tributa Iupanarum inuenio, 169. 2. d. e. de Dictionarijs Hebraeo-um, 63. 1. a. & seq. Dies cuiusque mensis secundus, qua ratio ac sit habitus pro primo, & vigesimus sextus, pro vigesi-

mo quinto, 4. 1. a. de Dijs ignotis, Pausanias, 49. 1. d. a Dijs omnem mortalium vim pendere, 433. 1. e. Diogenes, mortem vocat, somni forem, 383. 2. e. Diogenis Cynici ad Corinthios, hostis Philippi Macedonis aduentu trepidantes & negotiosos, dictum, 191. 2. b. Dionysij locus, de luna Martij, 250. 2. d. de Dionysij abbatis cyclo, 244. 2. d. e. a Diphilo histrione taxatus, Pompeius Magnus, 138. 2. c. Diplomata Pontificum aduersus spectacula, Pij V. 181. 1. b. Gregorij XIII. 182. 1. c. Sixti, Ibid. 2. d. Clementis IX. 184. 1. a. Disputatio de spectaculis cur suscepta, 128. 1. a. & c. Disputatio pro editione vulgatae scripturae, 34. 1. a. & deinceps. Distichon voluptatem sepi molestij, 381. 2. b. de Diuina sapientia, 401. 1. c. & seq. Diuina prouidentia res omnes regi, 406. 1. c. & seq. Diuitias magnis periculis quaerit, 424. 2. d. Diuorum cultui comediae non conueniunt, 139. 1. e. & seq. Damos an locare meretricibus liceat, 174. 1. b. & deinceps.

E.

Ecclesia quando deaustari cepta a Saulo, seu Paulo, 5. 2. e. Catholica quomodo ab alijs distinguatur scētis, 103. 1. c. Ecclesiae computus, a pag. 262. vsque ad pag. 328. inelusus, in tabulis exhibitus. Ecclesiae nullus labor, nullumque periculum denegandum, 2. 1. b. 1. c. in Ecclesiam quae superstitiones irrepserint, 1. 2. a. Ecclesiae variant in Paschatis celebratione, 232. 1. c. & seq. Editio Latina vulgata, eadem Hieronymi est, 87. 1. a. & deinceps. quatenus recipienda, 97. 1. b. c. ac deinceps. Editionis vulgatae & septuaginta discrimen, 36. 1. c. Psalmorum interpretatio non est Hieronymi, 93. 1. d. e. & seq. auctoris, 48. d. ac deinceps. interpres Hieronymus, an Propheta, 106. 1. d. e. ac deinceps. Editionis vulgatae castigandae ratio, 111. 1. d. e. ac deinceps. de Editionis vulgatae autoritate, propositioes Melchiores Cani, 102. 2. c. ac deinceps. de Editione vulgata Romana, Hieronymus, 27. 1. b. veteri & noua Gregorius, Ibid. d. de Editione vulgata, locus Andreae Vegae, 101. 1. b. Et Xisti benensis, Ibid. 2. d. e. Et Lindani, 102. 2. a. & b. c. Augustini, 108. 1. c. & 2. a. de Editione Septuaginta, locus Augustini, 36. 2. c. Aquilae collata cum editionibus Heb. 60. 1. a. b. Syriaca, 69. 2. d. & seq. de Editione sua Hieron. 89. 2. c. pro Editione vulgatae disputationis scopus, 34. 1. a. & deinceps. Editiones vulgatae plures, 35. 1. d. & deinceps. Elementorum inter se contrarietas, 395. 2. a. de Elementis vna qualitate ligatis, 391. 1. c. Eli, Eli, lamah sabbarani, Deus meus, Deus meus quare dereliquisti me, 38. 1. e. Eliae Leuitae locus, 66. 1. a. de Elysijs campis Pindarus, 426. 1. b. Epigramma auctoris in hortum, 356. 2. e. In fundum istu hortu conuictum, 357. 1. b. Ex Graeco Latinitate redditum in amice gratiam, 361. 2. c. Epigramma, vigenis quoridie mortis eripi nobis a Deo sensum, 371. 1. b. Epigramma Graecum, de rerum celeri mutatione, 378. 1. d. e. Epigramma Graecum, sex horas diurnas ad laborem sufficere, ostendunt reliquis, 398. 1. e.

Epiphanius locus, 47.1.b. quare Syriacè loquutus Christus, 38.2. de diuinis libris, 41.2.c. de notis quæ fecerunt Ecclesiam Catholicam ab alijs scilicet, 163.1.c.
Erasmi versio alicubi probata, 72.1.b.
de Erroris origine, 365.1.b. & seq.
ad Ebraice verba Lactantius, 53.1.a.
Ethnici Deos omni turpitudine fœdabant, 155.1.d.
Enagrij locus, de vestigali quod ex meretricio questu colligeretur, 180.1.c.
Euangelistarum & Apostolorum citationes, 42.2.b. & seq.
Eugenij Toletani catalogus diuinarum scripturarum metricus, 42.1.b.
Eusebij error in Chronico, 7.2.b. ex Origine locus, 37.2.d. 40.2.c. ex Philone, 59.1.c. in verba Math. 27. Acceperunt triginta argenteos, 52.2.a.
Euthymij locus in Math. 47.2.d.

F.

Fabulis magis capitur, quam veritate populis, 12.c.
Facientis quod in se est, Deus non negat gratiã, 439.1.c.
de Fama bona, 368.2.c.
Fasti Ecclesiastici vti aliquando corrupti, 1.2.2.b.
Fatalis necessitas omnibus incumbit, 376.2.b.
Fati loco providentia cautè posita, 68.1.a.
Flumina, in mare, vnde manant, redeunt, 404.1.d.
Fœminum genus difficile custodit, 147.2.d.
Fortuna potentum instabilis, 369.2.c. Et iterum, ibid.
in Fortuna aduersa amici probandi, 366.2.d.
in Furdum horro conuulsum, epigramma autoris, 357.1.b. Et carmen, 358.1.a.b. & seq.
de Futuri cura, 393.2.c.d. & seq.

G.

Gabbatha est lithostrotum seu pavementum lapideis stratum, seu peribolus & lorica, 38.1.d. 70.1.c.
Garsæ Archiepiscopi Toletani locus, 19.1.d.
Genebrardi locus, de Vatabli in Nouum testamentum annotationibus, 125.1.d.
Genes omni turpitudine deos fœdabant, 155.1.d.
de Gestibus histriionum, Cassiodorus, 129.2.c.d.
Golgotha, Caluarie locus, 38.1.d. 70.1.c.
de Græcorum certaminibus, 4. Archiepiscopi Epigramma, 130.1.a.b.
Græcos S. Scripturæ codices alicubi vitiatos esse, 80.2.c.d. Et iterum ibid.
Græcos codices ex LXX. interpretatione pura non esse, 77.1.d. vitiatos esse, 80.1.c. noui testamenti olim var. esse, 83.2.a. & deinceps.
Gratiæ diuisiones plures, 433.1.c.d. & deinceps.
de Gratia sufficienti & efficaci, 435.1.d.c. & deinceps.
Gregorij locus, de noua & veteri editione, 37.1.d.
Gregorij Nazianz. de Raab meretricis, 71.1.c.
Gregorij XIII. diploma, de spectaculis abolendis, 182.1.c. Turonensis locus, de varietate celebrandi Paschatis, 23.2.c.

H.

Hæcledema ager sanguinis, 38.1.d.
Hæreticorum est, Nouum Testamentum appellare nouum fœdus, Gall. La nouvelle alliance, 71.2.d.
de Hebræorum vocalibus, 63.1.a. & seq. Et Hieronymi locus, 64.1.c. Dictionarijs, 63.1.a. & seq.
Cyclo, 235.2.c. & seq.
Hebraicæ non tantum linguæ, sed etiã Chaldaicæ publici professoribus constituendi, 66.2.c.d. 110.2.c. 124.1.a.b.

Hebraicos codices esse vitiatos, 58.1.b. & seq. priuata autoritate castigare, nefas, 61.2.a.b. ac deinceps.
Herodes Agrippa Iacobi Maioris interfector, 6.2.2.7.2.a. Quando Petrum in vincula dedit, 6.2.a.
Iudæ rex constitutus, Claudio Cæsare. Ibidem vrbobique. Eius interitus, 7.2.c. Paulum dicentem Cæsare audire, 7.2.d. ab angelo percussus & quare, ibid. c.
Herodes Afcalonites quãdiu regnauit, 7.1.a. Aristobulum & Alexandrum filios, in Innocentes desceus, interemit. Ibid. Antipatrum filium occidit, ibid. b. filijs alijs regnũ in partes tributũ reliquit, ibid.
Herodes Antipas Ioannem Baptistam occidit, 7.1.c. Christi mortem Hierosolymam interit, ibid. ab Agrippa multis criminibus accusatus, cum Herodiade relegatur, ibid. c.
Herodis primi genealogia, 6.2.d. dicti Afcalonitæ. Ibid. Pater Antipater, ibid.
Hesiodi locus, ad virtutis arcem non nisi per laborem contendit, 424.1.a.
Hieremias in vaticinijs dictanda proptitudo, 50.1.a.
Hieronymus ipse noua sæpè diligentia suam interpretationem corrigi, 106.1.a. Et 2. c. 107. a. & deinceps. An interpres editionis vulgatae fuerit Propheta, 106.1.d. c. 108. c. d. & deinceps.
Hieronymi locus de Iacobi mortis tempore, 4.2.c. ad cap. 5. Amos, de Paulo, & d. de vulgata, & Septuaginta editionis differentiã, 36.1.c. de octo versiculis, Psal. 13. in Hebræo non reperit, ibid. d. Commune, & Septuaginta editionem, eandem esse, ibid. 2.a. Et vtilia ab hac differat. Ibid. in verba Zach. 11. Et dicam ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferite mercedem, 32.1.b. in Osee verba, Ero mortuus, & mors, 44.2.a.b. Et in illud Amos, Suscitabo tabernaculum Dauid. Ibid. ad Michæ verba, Erit Bethlechem Ephrata, 48.1.b. c. Et locus alter in eandem sententiam. Ibid. d. in Michæam, 49.1.a. in Isaiæ verba. Et dixi, Vade: & dices populo huic, 52.1.d. In illud Nahum 3. Nunquid meliores ab Amon? 55.1.a. Et in illud Zach. vit. In illa die erit, quod super frænum equi est, sanctum Domino, ibid. in illud Michæ, Erit Bethlechem Ephrata, 55.2.b. de editione Aquilæ, collata cum editionibus Hebr. 60.1.a. b. in illud Isai. 3. Mulieres domine sunt eis, 63.2.a. de Hebræorum vocalibus, 64.1.c. de septuaginta cellulis, cum opinionem refutant, 74.2.d. de Septuaginta & sua interpretatione, 75.1.c. Loci. Mosaiticos tantum libros 70. translatos fuisse, 76.1.b. c. Græcos codices alicubi vitiatos esse, 80.2.c.d. Et iterum ibid. ad verba Ephet. 1. illa: Qui est pignus hereditatis nostræ, 40.1.b. c. de adultera, 96.1.c. & 2.a. versionem suam terræ tantis & corrigentis, 106.1.a. de discrimine vatis & interpretis, ibid. 2.b. c. in 15. Psalmum, 118.1.b. in primum caput Daniel. 12.1.1.d. de Rabbiorum libris legendis, ibid. 2.c. Lupanarium autorem non esse, nisi Satanam, 169.2.c. in illa Math. verba: Prima autem die azymorum, 253.2.d. ad illa Math. verba, sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, 256.2.d. Euterum, 258.2.b. de vulgata editione Romana, 374.1.b. de sua editione, 89.2.c.
Hieronymi est eadem, & Latina vulgata editio, 87.1.a. & seq. non est editionis vulgatae Psalmorum interpretatio, 93.1.d. c. & seq. de ferreis ingenijs dictum, 166.2.c. locus, 12.1.d. duo loci, 41.1.b. de Hieronymi editione, locus Isidori, 89.2.c. interpretatione ad ipsum Hieronymum, locus Augustini, 106.2.d.
de S. Hieronymo, locus Augustini, 89.2.b.
Hilarij locus in 44. Psalmum, 118.1.c.
Hircus ex hædo fit breui tempore, 378.1.c.
ab Histione Diphilo taxatus Pompeius magnus, 138.1.c.
Histiones templis prohibiti, 140.2.c.

de Histriionum gestibus, Cassiodori locus, 129.2.c.d.
de Histriionum & poetarum in Deos liberrate, Aristobius, 138.2.c. & seq.
Histriionibus theatra non designanda publice, 146.2.a. & seq.
Hædus in hircum breui mutatur, 378.1.c.
Homeri locus ex 4. Iliad. 112.1.b. mortem somnũ vocantis æneum, 385.2.d.
Homines totos à Dijs pendere, 433.1.c.
Horas sex diurnas ad laborem sufficere, 398.1.c.
Horatij locus, omnes suæ conditionis esse pertæsus, 381.1.a. de vita rustica, 374.1.b. c.
in Hortum, epigramma autoris, 356.2.c.
Hymni Ecclesiastici loca, Regnauit à ligno Deus, 58.1.d.

I.

Iacobus frater Domini, Episcopus Hierosolymitanus, 6.1.c.
An venierit in Hispaniam, disputatio, 22. b. in Hispaniam penetravit, 6.2.c. occisus ab Herode, 6.2.7.2.a. quocum stranno occisus, 2.2.c.d. 5.1.a. occisus per dies azymorum, 4.1.c. ibid. 2.a.b. & seq. 4.2.c. Dormienti Ramno regi loquutus, 26.2.c.
S. Iacobi corpus esse in Hispania, docetur, 25.2.c. & 26. & 27.28.
Iacobi mortis tempore, locus Petri Comestoris, 4.1.d. Iohannis Beeth. Ibid. Calixti Papæ. Ibid. 2.b. Hieronymi ibid. c. Vincentius, 4.2.b. Rationale diu. Ibid. c. Onuphrius, ibid.
de Iacobi sepultura, locus Breuarij Toletani, 12.2.b. c.
de S. Iacobi miraculis, Calixti liber primus, 27.1.a. & c. de translatione, secundus, ibid. a. & 2.a. de itinere ad S. Iacobum, tertius, ibid. 2.c.
de S. Iacobi translatione, epistola Leonis III. 22.1.b. Innocentij Papæ II. 23.1.c. d. Calixti, 24.2.a. Liber Calixti, ibid. 7.a.
in S. Iacobi laudem, Venantius Fortunatus, 13.1.a. b.
pro S. Iacobi templo Compostellano, Ramiri regis vomit, 29.2.a. & deinceps.
Iacobo Maiori quæ Symboli Apostolici pars tribuitur, 3.2.b. c.
de S. Iacobo Breuarium Mozarabum, 13.2.b.
Iacobum Maiorem in Hispaniam non venisse, argumenta, 8.1.a. & seq. Quæ diluuntur, 9.2.a. & seq.
In Hispaniam venisse, testimonia: Antiquorum, 11.2.b. & deinceps. Breuariorum Ecclesiasticorum, 13.1.c. & seq. Recentiorum externorum, 15.1.b. Hispano. um. 17.1.c. Pontificum Romanorum, 19.1.c. & seq.
Iambographi versiculus Græcus de coniugij mortibus, 368.1.c. mortem non indigere prætextu, 375.1.b.
Iesu infante viso, gaudium Simeonis, 378.2.b.
de Immortalitate & morte, primus liber, 356.1.a. Secundus, 385.1.a. Tertius, 417.1.a.
de immortalitate persuasio quanti sit, 387.1.b. & deinceps.
de Impij bona operatione, Cassiani dictum improbat, 339.1.b.
Impudicitia mulierum, 143.2.c.
Impudicos tollere veritus Alexander Seuerus, 171.1.a.
Infantes peccatis obligari parentum, 427.2.a.
Ingenij subtilitas, 380.2.c. & deinceps.
de Ingenijs ferreis Hieronymi dictum, 166.2.7.
Iniquitatis mammona, 366.2.c. 367.1.b. d.
Innocentij I. locus, 3.2.b. 7.2.1.b. Secundi epistola, 23.1.c. d. Tertij locus, de ludis theatralibus, in templo vetitis agi, 141.2.d. e.

inopia principis an succurrendum, 217.2.c. & seq.
de Institutione puerorum Plato, 165.2.c.
Interpres à vate differt, 106.2.b. c.
de Interpretis mendacio, locus Augustini, 109.2.c.
Interpretationem suam noua sæpè diligentia corrigi Hieronymus, 106.1.a. & 2.c. 107.1.a. & seq.
de Interpretationibus librorum sacrorum nouis, 14.2.c. & seq.
Ioannes Turrecremata Cardinalis aduersatur Alfonso Tomtato, 3.1.a. Stoflerus de Christi passionis anno, ibid. b. Lucidus de eodem Christi passionis anno, ibid. b. Baptista ab Herode Antipa occisus, 7.1.c.
Ioannis Beethi locus, de Iacobi mortis tempore, 4.1.d. Copore, 15.1.c. Cassiani dictum, de impij bona operatione, improbat, 339.1.b.
de Ioanne locus Origenis, 41.2.d.
Iosephus an autor historię Machabæorum, 41.1.b.
Iosephi Scaligeri locus, de varijs mensum iunctijs, 247.2.c.
Iogoge in diuinas literas Sanctis Pagnini, 125.1.b.
Isidori locus in Michæam, 49.1.a. de Hieronymi editione, 89.2.c. in 44. Psalmum, 118.2.b. de clericorum decenti vita, 163.1.a. b. Christianos à spectaculis deterrens, 156.2.d. & 157.1.a.
in Iudæ proditoris locum substituitur Matthias Apostolus, 5.1.c.
Iudæorum castitas, 169.1.b.
de Iudæorum & Samaritanorum Paschatis tempore, 235.2.c. 236.1.a.
in Iudas Athanasij locus, 52.2.b. c. Et Tertulliani, 53.1.a. Iuliani, 56.1.c. d.
Iuliani locus contra Iudæos, 56.1.c. d.
Iustini martyris locus, 59.2.a. b. c. e. lectis, 10æ 3. capite, 81.1.d.
Iustorum liber, 39.1.d. e.
Iuuenalis locus, de Alexandro magno totius Orbis imperium captante, 419.1.d. diuitias magis periculis quærit, 424.2.d.
ad Iuuenem dicentem, mecum loquor, Socratis philosophi dictum, 392.1.d.
de Iulianis pœna, 363.1.c.

K.

Kalendarij Romani emendatione, 224.1.a. & seq.
Kalendarij alia correctio, 226.1.a. & deinceps.
8. Kalend. April. quomodo Christus obiit, 251.1.a. & deinceps.
Kimhi rabbi locus, 55.2.c.

L.

Lactantius, cum Religione sapientiam connecti disputat, 1.1.c.
Lactantij locus, Ebraice verba citantis, 53.1.a. theatralis ludos infestantis, 153.2.c. & deinceps.
Lupanarium iauentionem diabolo inuentis, 169.2.d. e. de conuentionis spectaculis, 156.1.b.
Lactantij locus, de Christi crucifixionis tempore, 239.2.d. e.
Lamprij locus, de Alexandro Seuero impudicos auferre verito, 171.1.a.
Latini interpretis cautio, providentiam pro foro ponentis, 68.1.a.
Latina vulgata editio, eadem Hieronymi est, 87.1.a. & deinceps.
de Latinaum versionum varietate, locus Augustini, 99.1.d.
Latina nomina in Testamenti noui textu Græco, 86.2.d. e.
Laronis sancti commemoratio Hierosolymis, 3.2.c.

Legem tantum fuisse interpretatos Septuaginta in-
terpretes, 75. 2. a. & feq.
Leonis tertij epistola de translatione B. Iacobi, 22.
1. b
Leui dictatum, quæ vox, 25. 2. b
de Lexico seu dictionarijs Hebræorum, 63. 1. a
Liber infortum, 39. 1. d. e
Libri sacri quibus linguis editi, 37. 2. a. b. &
feq.
de Libris diuinis Epiphanius, 41. 2. e. Tertullianus,
51. 2. e
in Libris diuinis Marcion multa corrupt, 82. 1. c
de Libris Rabbiorum, 120. 1. a. b. legendis, Hiero-
nymus, 121. 2. e
Librorum sacrorum autores, 39. 1. b. & deinceps
Librorum Canoniorum catalogus, 95. 1. e. & 2. a
b. c
de Librorum factorum versioibus nouis, 114. 2. e.
& feq.
Libros diuinos an afflatu diuino sint interpretati
Septuaginta, 73. 1. c. & 2. a
Lindani de editione vulgata loci, 102. 2. a. & b. c
quibus Linguis editi libri sacri, 32. 2. a. b. & feq.
in Literis sacris an aliquid humano sensu postum
sit, 45. 2. c. ac deinceps
Loquelæ turpitudine fugienda, 165. 1. e
Lucæ Tudenis locus, de diebus azymorum, 4. 1. e
Lucani locus, de Pompei Magni casu, 378. 2. b. de
Cæcæris verbis, ob felicitatem superbiens, 406.
2. b
Lucretij locus, de pecuniæ prærogatiua, 366. 1. a. de
fluminibus in mare, vnde manant, redeuntibus,
404. 1. d
Ludi scenici exitiales, 157. 1. c. 158. 1. b. & c. e. & 2. c.
159. 1. a. In templis veniti, 141. 2. d. e. non permit-
tendi, 166. 1. a. & feq.
Ludi certo anni tempore instaurati, 164. 2. e
Ludis theatralibus non vacandum, 159. a. a
de Ludis scenicis veterum patrum sententia, 154. 1.
d. e. & feq. quid ciuili ac Pontificio iure sancitum,
160. 2. e. & deinceps
de Ludis puerorum, 165. 1. e
de Ludis philosophorum sententia, 164. 1. a. &
feq.
Ludorum vanitas exagitata, 158. 1. e. & 2. c. ac deinceps
Ludorum spectatores infectatur Augustinus, 159.
1. b. c
Ludorum impuritas perstringitur, 159. 1. c. d. &
feq.
Ludorum acerrimus infectator Chrysofomus,
159. 2. b. c. 160. 1. c. d. e. & feq.
de Ludorum magistris, Vlpianus, 134. 1. a
de Lunari & solari cyclis, 229. 2. a. & deinceps
ex Lupanari nullum vestigial exigendum, 171. 2. b.
c. & feq.
Lupanaria admittenda esse, locus Augustini, 168.
2. c
Lupanaria damnat Augustinus, 169. 2. e. 170. 1. a
Lupanarium inuentio tributa diabolo, 169. 2. d. e

M.

Machabæorum historiam Iosephus autor, 41.
1. b
Macrobij de antiquo sacerdotum errore,
3. 2. c
Magni nomen vnde adeptus Pompeius, 146. 2. d
ad Magni in Pompeio nomen allusio, 146. 2. d.
149. 1. c
Magnum re nõ est, quod paruum tempore, 375. 1. e
Mala bina Deos vni bono tribuere, 341. 2. a
Mammona iniquitatis, 366. 2. c. 367. 1. b. & d
Maranatha, Dominus venit, 38. 1. d
Marauedini in Castella multiplices, 201. 2. d & feq.

Marcion in diuinis libris multa corrupt, 82. 1. c
Marini de rebus Hispaniæ locus, 16. 1. c
Martius mensis à veteribus patribus Christi mori
ascribitur, 3. 1. c
de Martij luna, 250. 2. d
Martyrologium Romanum de Christi mortis die,
3. 1. d
Martyrologij Romani locus, de Barnaba primo
Mediolani Episcopo, 10. 2. a
Martyrum historiarum male coherentes in libros Ec-
clesiasticos ne irrumpant, 2. 1. e
de Massoreth, 63. 1. a. & feq.
de Matrimonij molestijs, 53. 8. 1. e
Matthias forte electus Apostolus, in locum Iudæ
proditoris, 5. 1. e
Maurolycus de Christi mortis die, 3. 2. d
Maurolyci locus, 16. 2. a
Maximianus Imperator à Mimis verbis, taxatus, 138.
2. c. d
Mel apum vallatur aculeis, vt rosa spinis, 387. 2. b
Melchioris Cani, de vulgata editionis autoritate
propositiones, 102. 2. e. & deinceps. locus in 1. ad
Corinth. 103. 1. c. d
Mendacium in se multiplex, 1. 1. d
aduertus Mendacia conatus quatenus laudabiles,
2. 1. c
Mensuram initia varia, 247. 2. e
Mensuræ, pondera, & moneta, commercij funda-
menta, 198. 1. c. ac deinceps
Mercatorem exercere & negotiari prohibentur
Christiani, 103. 1. e
in Mercurij statuum, Ouidij locus, 112. 2. b
in Mercurium lapidem mutare, Proverb. Hebræo-
rum, 112. 2. b
Meretriciæ artes restrictæ, lege Philippi regis Hi-
spaniarum, 173. 1. d. 174. 1. a
ex Mercurio questu vchugal, 180. 1. c
Meretrices nunq toleranda, 168. 1. d. & feq.
Meretricibus an locare domos liceat, 174. 1. b. &
deinceps
de Metonis anno, carmina Rufi Aueni, 230. 1. c
de Mezentio Heururix tyranno, 380. 1. d. e
Michæa illud, Eru Berlehem E; hata, & c. in-
terpretatur, Hieronymus, Cyprianus, Orige-
nes, Ildorus, 49. 1. a. b
à Mimo verbis taxatus Imperator Maximianus,
138. 2. c. d
Mimi prohibiti, eorumque spectacula, 162. 2. a
Minutij locus de adorationis ritu, 111. 2. c
Moneta, pondera & mensuræ, commercij funda-
menta, 198. 1. c. ac deinceps
Moneta sæpè immutata, 198. 2. e. & feq.
Monetæ vitandæ Romanorum licentia fugillatur,
199. 1. c
Monetæ vitæ ex mutatione commoda, 200. 2. b. &
feq. Incommoda maiora, 208. 1. a. &
feq.
Monetam Rex an vitare possit inconlulto popu-
lo, 195. 1. c. & feq.
ad Motientes admonitio, 442. 1. e. & deinceps
Mortuus quotidie, 370. 1. a. & feq.
Mors prætextu non indiget, 375. 1. b
Mors seminus æneus Homero, & ferreus Virgilio,
383. 2. d
Mors somni foror, Diogeni, 383. 2. e
Mortis laudes, 382. 2. b. & deinceps
Mortis vrgentis quod die nobis eripit sensum Deus,
371. 1. b
de Morte & Immortalitate, Primus liber, 365. 1. a.
Secundus, 385. 1. a. Tertius, 417. 1. a
Mortalium vim omnem à Dijs pendere, 433.
1. c
Mortuos non esse lugendos, 430. 2. d. e. & feq.
Mosaicis tantum libros à Septuaginta fuisse tran-
slatos, 76. 1. b. c
Mosis ben, Maymon locus, 67. 1. d. e
Moyses, pro Moles, 34. 2. d
Mozaubarum breuiarium de S. Iacobo, 13. 2. a. & b

Mulie-

Mulieres in scenam non inducendæ, 143. 1. b. c. &
feq.
Mulierum impudicitia, 143. 2. c
Mulierum ac puellarum difficultas custodia, 147.
2. d
de Mulierum scenica spurcitia, 143. 2. b
Mundus à forte nemo, 90. 2. c
de Musica theatrali, 151. 2. d. e. & feq.
Mutatio rerum celeris, 378. 1. d. e
à Mysterijs hystionis accendi, 149. 2. c. & feq.

N.

Nasci nunquam optimum, aut certè natum, cõ-
tinuè mori, 370. 1. e
Naucleri locus ex Chronicis, 16. 1. b
Nazareus pro Nazoræus, 84. 2. c
Necessitas caret lege, 217. 2. d
Negotij & mercaturam exercere prohibentur
Christiani, 103. 1. e
Nicolaï Lirani locus in Abdiæ verba hæc: Et trã-
migratio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, 15.
2. d
ad Nicolaum Sanderum, autoris epistola, 56. 2. b.
& feq.
Nonni locus, ex Paraphrasi sua in Iohan. 1. capite,
84. 2. c
Noua postponunt homines antiquis, 2. 1. e
Nouij testamenti Græcos codices olim variasse, 83.
2. a. & feq.

O.

Obscenitas à pueris romouenda, 165. 2. a
Oculus infinitus Deus Orpheo, 408. 2. a
Odiõ uerbo præferendæ similitates aperta, 381.
2. c
Olympiade quota Christus mortuus, 243. 1. d. e. &
feq.
Olympiadum & conditæ urbis æra, 243. 2. c
Onuphrius de Christi mortis die, 3. 2. d
Onuphrius de Petri in urbem aduentu, 5. 1. c. de Ia-
cobi mortis tempore, 4. 2. c
de Operatione bona Impij, dictum Cassiani im-
probatur, 399. 1. b
Opes magnas queri periculis, 424. 2. d
Oronij Regis, Ramiro patre nati, locus, 27. 1. a. b
Origenis locus de Iohanne, 41. 2. d
Origenis locus contra Celsum, 44. 1. c. 52. 1. b. de
Mose, 46. 2. c. in Michæam, 49. 1. a. in illa He-
braicæ verba, Peccatum Iudæ scriptum est in stylo
ferreo, 78. 1. e
Origenis locus, de Iudæorum castitate, 169. 1. b. Et
iterum ibid.
ex Origenis locus Eusebij, 37. 2. d. 40. 2. c
de Origenis peccato, 435. 2. c. & feq.
Oronij locus, de Christi mortis tempore, 240. 1.
d. e
Orphei locus, de Deo omnium rerum curam ge-
rentis, 110. 1. a
Orphei Deus oculus est infinitus, 408. 2. a
Orphogororum regis Theodorici locus, 168. 1. b
Orthons historici locus, 15. 1. d
Ouidij locus, de eboris tingendi causa, 112. 1. b. In
Mercurij statuum, ibid. 2. a. de Ixionis pœna, 363.
1. c. de pecuniæ effectis, 365. 2. e
Ouidij locus, vitæ diem nullum certum, nisi iam
præterlapsum, 373. 2. c. de elementorum inter se
contrarietate, 399. 2. a. de puellarum custodia dif-
ficultate, 147. 2. d. de amicis in aduersa fortuna pro-
bandis, 366. 2. d

P.

Pagninus. Vide, Sanctes Pagninus.
Palladæ Græcum distichon, de auro & opibus,
366. 2. c. de humanæ vitæ breuitate, 370. 2. c

Pandætarum locus, de hystionum infamia, 150.
1. a
de Paraphrasi Chaldaica seu Thargo, 65. 2. c. d. &
feq.
Parcentum peccatis infantes obligari, 427. 2. a
Paruum tempore non est magnum re, 375. 1. d
Paschalis celebrandi modus varius, 228. 1. a. &
feq.
Et vnde, 234. 1. c. & deinceps.
de Paschalis die constituendo, 230. 2. a. b. Celebrã-
di v. rictare, 232. 2. c. Tempore apud Iudæos & Sa-
maritanos, 235. 2. c. 236. 1. a
n Paschalis celebratione variant Ecclesiæ, 231. 1. e.
& feq.
Patrum veterum de scenicis ludis sententia, 154. 1.
d. e. & feq.
Paulus factus Christianus, quid egerit, 6. 1. b. Quid
gesserit Hierosolymis, ibid. c. Ibi conuersus Pe-
tro & Iacobo fratri Domini, ibid. Hierosolymæ
Apostolis est terrori, 6. 1. d. à Barnaba ductus ad
Petrum & Iacobum, ibid. testatur in suo sensu
quemque abundare, 56. 2. e. Vide Saulus.
Paulus Foro semp. de erroneo anni initio, 3. 2. d
Pauli Foro semp. locus, de astrologiæ computati-
onis inconstantia, 259. 2. c
Pauli Burgenis opinio de Christi passionis anno,
2. 2. c
Paulinæ locus, de dijs ignotis, 49. 1. d
Peccati Deus autor non est, 413. 1. c. & deinceps.
Peccatis parentum infantes obligari, 427. 2. a
de Peccato originis, 425. 2. e. & feq.
Pecunia argentea an mutari debeat, 212. 1. c. & de-
inceps.
de Pecunia aurea, 215. 2. b. & feq.
Pecunia valor geminus, 156. 1. c. & feq.
Pecunie possessio metum, egestas dolorem allert,
366. 2. c
de Pecuniæ effectis, 365. 2. e. prærogatiua, 366. 1. a
Personas deorum hystionibus impositas fuisse, 141.
1. e. & 2. a
Petrus Apostolus quando Romam venerit, 2. 2. d.
3. 1. a. b.
Petrus in vincula datus ab Herode, 6. 2. b. 7.
2. a
de Petri in urbem aduentu Baronius, 5. 1. c
à Petro conatus Æneas paralyticus, 6. 1. c
Petrus Pittatus de Christi passionis anno, 3. 1. b
Petri Comestoris locus, de Iacobi mortis tempore
4. 1. d
Philippi è supplemento chronicorum locus, 16. 1. a
Regis Hispaniarum lex, qua meretriciæ artes
restringuntur, 173. 1. d. ac deinceps. Et 174.
1. a
Philonis locus apud Eusebium, 59. 1. e
Philosophorum de ludis sententia, 164. 1. a. &
feq.
Photij ex Bibliotheca sua locus, 40. 1. d
Pij V. Pontificis diploma spectaculorum damus an-
tus vsus, 181. 1. b. & deinceps
Pindari locus Græcus, Deos vni bono bina mala
tribuere, 381. 2. a
Pindari locus, de campis Elysijs, 420. 1. b
Pindari locus, mortalium vim omnem à Dijs pen-
dere, 433. 1. e
Platonis locus, de puerorum institutione, 165.
2. c
Plauri locus, Romanorum vitandæ monetæ licen-
tiam sugillantis, 199. 1. e
Psnij locus de adorationis ritu, 111. 2. c
de Poetarum & hystionum in Deos libertate, Ar-
nobius, 138. 2. e. & feq.
Pompeius magnus ab hystione Diphilo taxatus,
138. 2. c
Pompeius vnde nomen Magni adeptus, 146.
2. d
de Pompeij sumptibus extracto Theatro, 149.
1. c
de Pompeij Magni casu, 378. 2. b

ad Pom-

ad Pompeij Magai nomen alluso, 146. 2.d. 149. r. e. Pondera, mensurae, & moneta, commercij funda- menta, 198. r. e. ac deinceps Pontificum Romanorum in Ecclesiasticis libris pristino nitore restituentis, vigilantia, 2. d. 2. 1. a. 2. Pios conatus iurare, dignum laude, 2. 1. a. in Popularem seditionem factum Solonis, 197. 2. b. Populus magis fabulis quam veritate capitur, 1. 2. c. Potentum infabilis fortuna, 336. 2. c. praecipue & grauis ruina, ibid. de Praedestinatione, 479. 2. a. & deinceps de Providentia Dei, 410. r. d. e. & seq. Principis inopia an succurrendum, 217. 2. c. & deinceps Prouerb. in Mercurium lapidem mittere, 112. 2. b. necessitas caret lege. Et, Venere non habet aures 217. 2. d. Prouidentia pro fato caute posita, 68. 1. a. Prouidentia diuina res omnes regi, 406. r. e. & seq. de Prouidentia, 415. r. c. d. & seq. Platorum editionis vulgatae interpretatio non est Hieronymi, 93. r. d. e. & seq. Puellarum ac mulierum difficultis custodia, 147. 2. d. à Pueris obscenitas remouenda, 165. 2. a. de Puerorum ludis, 165. r. e. Institutione, Plato, 165. 2. c. ad Pugnam cum bestiis vltro sese offerentes dam- nati, 178. 2. c. Pulchritudo in mutantur in deformia: vt, rosa in tu- bum, hœdus in fontentem hircum, 378. r. d. e. de Pundis vocalibus Hebræorum, 63. r. a. & deinceps

R.

de R. Aab meretricis, Gregorius Nazianzen. 71. r. c. de Rabinorum libris, 120. r. a. b. Raimiri Regis locus, quo sibi dormienti B. Iacobum ait loquutum esse, 162. c. e. vo. uia. seu diplo- ma, pro B. Iacobi Apostoli templo Compositel- lano, 24. 2. a. & deinceps. Rationale diuin. de Iacobi Hierosolymitan ex Hi- spania reditu, 15. 2. c. d. Morie, 4. 2. b. c. Regnavit a ligno Deus, 8. r. d. Religio quid, r. 1. b. Religiois à superstitione discrimen, r. 1. a. Religioni coniuncta veritas, r. 1. a. Sapiencia, ibid. c. Chrestia & recitatur Cornel. Tacitus, 124. r. d. e. & Suetonius, ibid. e. Religionem Etl. nic. à sapientia se iungebant, r. 1. c. Religionem antiquius a populis susceptam, quæ ne- nus non mouenda, 2. r. c. Reliqua sanctorum vt aliquando dubia, r. 2. b. Rerum celeris mutatio, 378. r. d. e. Rex num Dominus opum, quas habent subditi, 192. r. a. b. & seq. Rex an tributa subditis imperare possit non con- sentientibus, 397. r. b. c. & seq. Rex an monetam vitare possit inconsulto populo 195. r. c. & seq. Rogerij Bahonis sententia, de Christi passionis anno, 2. 2. c. Romani histriones infamia notabant, 140. 2. a. Romanorum vitandam monetam licentia fugillatu 199. r. e. de Romani Kalendarij emendatione, 224. r. a. & seq. Romani Kalendarij alia correctio, 336. r. a. & deinceps Rosa bene transit in rubum, 378. r. d. Rosa sp. turpinitis, & mel apum vallatur aculeis, 381. 2. b. Rubus ex rosa breui tempore, 378. r. d. Rufi Felli Auieni carmina, de Meronis anno, 250. r. c.

Ruina potentum praecipue & grauis, 369. 2. c. de Rustica vita, 384. r. c. S. Sabech, virgulum, 38. r. e. de Sacerdotum errore antiquo Solinus, 3. 2. c. Macrobius, ibid. in Sacris literis an aliquid humano sensu positum sit, 45. 2. c. ac deinceps. de Saltantibus in cœmeterio viris & foeminis histo- ria, 142. r. c. d. Salmiani locus, in theatrorum impuritates inuecti, 156. 2. b. 159. r. e. d. & seq. de Samaritanorum & Iudæorum paschalis tempo- re, 235. 2. c. 236. r. a. Sapphyri Asturicensis locus 26. r. b. c. Sanctes Pagninus commendatur, 125. r. a. Eius Ista- goge in animas literas, ibid. b. Sanctus, Episcopi Ebroicensis locus, aduersum Be- zam disputans, 116. 2. a. Sanctorum reliquæ vt aliquando dubie, r. 2. b. no- mina nomina facile non eudenda, 2. r. d. Sanctorum nouæ reliquæ non tenent obtruden- dæ, ibid. Sapiencia cum Religione connexa, r. 1. c. apud Eth- nicos à Religione discreta, ibid. de Sapiencia diuina, 401. r. c. & seq. Saranus autor Iugurthini, 169. 2. d. e. Saulus postea dicitur Paulus) quando seuire cep- perit in Ecclesiam, & post 5. 2. c. quando profita- tus ad terram, respicit, 6. r. a. Saxonia historia memorabilis, de 18. viris & foemi- nis in cœmeterio saltantibus, 242. r. c. d. Scena cur oblectet ad 6. 136. 2. a. & deinceps. de Scena seu Theatri vijs, Tertullianus, 131. 2. c. in Scenata non inducenda mulieres, 143. r. b. c. & seq. in Scenis recitata Deorum exempla praua, 135. 2. b. Scenici ludicriales, 157. r. e. 158. r. b. & c. e. 2. c. 159. r. a. non permittendi, 166. r. a. & seq. de Scenici ludis veterum patrum sententia, 154. r. d. e. & seq. Quid ciuili ac Pontificio iure sanctum, 160. 2. c. & deinceps. de Scenica mulierum spurcicia, 145. 2. b. de Scripis propter humanam fragilitatem, locus Ambrosij, 46. 2. a. de Scriptura sacra Ecclesiæ Catholicae propria, 61. 2. c. d. Scripturarum diuinarum catalogus Eugenij To- leti, 42. r. b. Solomo rabini locus, 65. r. c. 68. 2. d. in Sena suo quemque abundare, Paulus testatur, 56. 2. c. de Senium voluptate, 134. r. c. ac deinceps. Septuaginta & vulgatae editionis discrimen, 36. r. c. Septuaginta an diuinos libros afflatu diuino sint inuenerunt, 73. r. e. & 2. a. Septuaginta locus ex Ila. 39. Græcè, 78. 2. a. vicio- sus, 81. r. b. Græcè, 117. 2. c. Septuaginta interpretes propheticos extitisse, 73. r. d. & seq. legem tantum fuisse interpretatos, 75. 2. a. & seq. de Septuaginta editione, locus Augustini, 36. 2. c. auctoritate. locus Augustini, 74. r. d. e. de Septuaginta interpretum cellulis, 74. r. c. 1. Et, 2. a. c. & deinceps de Septuaginta & sua interpretatione, Hierony- mus, 75. r. c. à Septuaginta translatis tantum fuisse libros Mo- ficos, 76. r. b. c. ex Septuaginta interpretatione pura Græcos codi- ces non esse, 77. r. d. & seq. de Sepultura S. Iacobi, 12. 2. b. c. Sigebertus Dionysium Abbatem cur accuset, 32. c. Quem diem Christi mortis assignet, ibid.

Sigeberti locus, de Dionysij abbatis cyclo, 244. 2. d. e. Simeonis gaudium, viso cœlesti infante, 378. 2. b. Similitates aperiæ sunt odio recto preside, 381. 2. c. Sixti Pontificis diploma aduersus spectacula, 182. 2. d. Socratis Ecclesiastici scriptoris locus, 192. c. de tempore paschalis apud Iudæos & Samaritanos, 235. 2. c. 336. r. a. Socratis philosophi dictum ad iuuenem dicentem, mecum loquor, 392. r. d. de Solari & lunari cyclis, 229. 2. a. & deinceps. Solinus de antiquo sacerdotum errore, 3. 2. c. Solonis dictum, audita Thespis tragœdia, 165. r. d. factum in populari seditione, 192. 2. b. v. d. u. corpus dictum, quasi σήμα, sepulchrum, 426. r. d. Somnus zneus & ferreus. pro morte, 383. 2. d. Somnus, parua mortis mysteria, 383. 2. d. frater mor- tis, Diogeni, ibid. e. à Sordibus nemopurus, 90. 2. c. Spectaculum quid, 129. r. e. Spectacula contemptui habitata, 155. 2. d. e. Conte- tinenda, 156. r. b. & 2. a. & b. d. e. 157. r. a. e. & seq. certo anni tempore instaurata, 164. 2. c. Spectacula homine Christiano quæ digna, 186. 2. c. 187. r. a. & seq. Spectaculorum genus multiplex, 129. r. e. & seq. studium exitiale, 157. r. e. 158. r. b. c. e. & 2. c. 159. r. a. Spectaculorum acerrimus insectator, Chryso- stomus, 159. 2. b. c. 160. r. c. d. e. & seq. Spectaculis enuntiantium vox, 137. 2. c. non va- candum, 159. r. a. de Spectaculis disputatio quare suscepta, 128. r. a. & deinceps. damnatis & abrogandis, Pontificum diplomata, Pij V. 181. r. b. Gregorij XIII. 182. r. c. Sixti, ibid. 2. d. Clementis IX. 184. r. a. Spectatorum Iudorum insectatur Augustinus, 159. r. b. c. Spiritus rosa sepitur, vt mel aculeis opum, 381. 2. b. Spiritus sanctus quando superuenit in Apostolos 5. r. c. Spiritus S. cur non aperte semper in ver. Testamen- to loquutus, Chrysostomus, 52. 2. d. Statij locus de ara Deignoti, 49. 2. a. Stephanus cum sex Diaconis ordinatus: & quando, 5. 2. a. Stephanus quando lapidibus obrutus, 5. 2. d. Stephano cæco, eius discipulorum fuga, 5. 2. d. e. A- postoli tamen restiterunt, vt pote in fide stabilio- res, ibid. e. Subditi quæ possident, bonorum an Rex Dominus 192. r. a. b. & seq. Subditi an Rex imperare tributa possit non con- sentientibus, 153. r. b. c. & seq. Sueronij locus aduersus Christianos, 124. r. e. Superstitionis & Religionis differentia, r. 1. d. Superstitiones in Ecclesiam quæ incepterunt, r. 2. a. Symbolum ab Apostolis quando confectum, 5. 2. b. vnde dictum, ibid. Quando & quare promulga- tum, ibid. e. Symboli Apostolici pars quæ tributa Iacobo Ma- iori, ibid. b. c. Syriaca interpretatio manca, 70. 2. e. 71. r. b. 27. r. d. & e. bona, 72. 2. b. Syriacæ linguæ voces in nouo Testamento, 38. r. c. e. de Syriacæ editione, 69. 2. d. & seq. T. Tabitha, Dorcas, seu Dama, 38. r. d. Tabulæ exhibentes computum Ecclesiasticum à pag. 262. vsque ad 328. inclusiue. de annis A- rabum, ad Latinorum annos comparatis, à pag. 335. vsque ad 354. inclusiue.

Tactus. Vide Cornel. Tac. Taciti locus de Vitellio, 218. 2. c. Talitha cumi, puella surge, 38. r. d. 70. r. e. Taurorum agitantorum origo, 176. 2. b. & seq. Taurorum agitatio an licita, 178. r. a. & deinceps. agitatores excommunicati, ibid. 2. c. Tempetatis descriptio, 397. 2. a. & deinceps. de Tempetate, Virgilij locus, 398. r. b. Templis prohibiti histriones, 140. 2. c. in Templis Iudi theatralis vetiti, 141. 2. d. e. in Temporum structuram conferenda, quæ possu- mus, 2. r. b. Terentij ex Eunucho locus, de libidine Clæwæ, 154. 2. d. Terentij dictum prudens de re desperata, 167. 2. a. Tertulliani locus de libris diuinis, 51. 2. 1. de sacra scriptura Eccles. Catholicae propria, 61. 2. c. d. Locus contra Iudæos, 53. r. a. Tertulliani locus de vijs in scena seu theatro, 131. 2. e. histriones Deorum personas gessisse, 141. 2. a. de spurcicia mulierum scenica, 143. 2. b. ad Pom- peij Magni nomen alludentis, 143. 2. b. ad Pom- peij Magni nomen alludentis, 146. 2. 149. r. c. de Theatro, Pompeij sumptibus extracto. ibid. de gentibus deos omni turpitudine scænantibus, 155. r. c. de spectaculorum contemptu, 155. 2. d. Es- iterum ibid. e. theatricos ludos execrantis, 158. r. b. Et iterum, c. de spectaculis certo anni tem- pore instauratis, 164. 2. c. de virginis & viduæ collatione, 179. 2. b. Tertulliani locus de spectaculis homine Christia- no dignis, 186. 2. c. 187. r. a. & seq. de Christi mor- tis tempore, 240. r. a. b. Testamenti noui, ex Syriacæ lingua desumptæ vo- ces, 38. r. c. d. e. Græcos codices olim variasse, 83. 2. a. & seq. in Testamento noui textu Græco Latina nomina, 86. 2. d. e. Testamentum nouum, appellare nouum scædus, Gall. Janouelle alliance, hereticorum est, 71. 2. d. de in Testamentum nouum annotationibus Vata- bli Genebrardus, 125. r. d. e. Testimonij veterum & recentium, auctoris de Ara- bum annis rationem constantia, 331. 332. 333. 334. Thargi Hierosolymitani locus, 65. r. c. de Thargo seu paraphrasi Chaldaica, 65. 2. c. d. & seq. de Theatrali musica 151. 2. d. e. & seq. Theatrales Iudi in templis vetiti, 141. 2. d. e. exitia- les, 157. r. e. Theatrica infamia detestanda, 156. 2. b. Theatrica Citeri structura, 131. r. a. & seq. de Theatri scænarum vijs, Tertullianus, 131. 2. c. de Theatro Pompeij sumptibus extracto, 149. r. e. Theatra non histrionibus designanda publice, 146. 2. a. ac deinceps. Theatrorum impuritas fugillatur, 159. r. c. d. & seq. Theatrorum acerrimus insectator Chryso- stomus, 159. 2. b. c. 160. r. c. d. e. & seq. Theodoretus locus de venerandi officio, 111. 2. c. Theodoricus Ostrogothorum regis, apud Cassio- dorum locus, 168. r. b. Tragœdia Thespis audita, Solonis dictum, 156. r. d. Tributa subditis an Rex imperare possit non con- sentientibus, 193. r. b. c. & seq. de Tributi imperandi modo, r. c. & 2. b. Tridentini Concilij de Religione sanctio necessa- ria, 1. 2. d. Tridentini Concilij locus, 35. r. b. in Trullo synodi vniuersalis locus, de prohibitis mimis, eorumque spectaculis, 162. 2. a. Turpiloquium fugiendum, 165. r. c.

V.

Vanitas ludorum exaginata, 158.1.c. & 2.c. & deinceps.
 de Vanitatis studio, locus Augustini, 129.1.a.
 de Variabli annotationibus in Nouum Testamentum, Genebrardus, 125.1.d.e.
Vates & interpretes differunt, 106.2.b.c.
 in Vaticinijs promptitudo Hieremie, 50.1.a.
Vestigal ex lupanari non exigendum, 171.2.b.c. & seq.
Vestigal sumptum ex meretricio quaestu, 180.1.c.
Vea antiq. fortunati bina disticha, in laudem B. Iacobi, 13.1.a.b.
Venter non habet aures, 217.2.d.
Verba duo in Apollinis templo aureis in aëre literis, 399.1.a.
Veritas religioni coniuncta, 1.1.a.
Veritatis forma simplex, ibid. d. erudendæ studium quatenus semper laudabile, 2.2.a.
Veritate minus quam fabulis capitur populus, 1.2.c.
Versionem suam retrahat & corrigit Hieronymus, 106.1.a. & c. 107.1.a. & deinceps.
 de Versionibus librorum sacrorum nouis, 114.2.c. & deinceps.
Veterum Patrum de scenicis ludis sententia, 154.1.d.c. & seq. calculus de Christi mortis tempore, 244.1.c. & seq.
 de Viæ ad virtutem labore, 424.1.a. & seq.
Vidua cum virgine collatio, 170.2.b.

Viduarum corruptela, 164.1.d.
Vincentius de Iacobi mortis tempore, 4.2.b.
Virgilij locus, 4. Eclog. 98.2.b.
Virgilij locus ex 12. Æneid. 112.1.a. de bona fama, 308.2.c. de Mezentio Hetrurij tyranno, 380.1.d.c. de tempestate, 398.1.b.
Virginis & vidua collatio, 140.2.b.
Virtutis arcem non nisi per laborem contendit, 424.1.a.
Vita precatio datur, 375.1.c. & seq.
Vitæ humanæ breuitas, 370.2.c. 372.2.a. & deinceps. dies nullus certus, nisi qui iam præterlapsus est, 373.2.c. molestiæ, 379.2.c. & seq.
 de Vita rustica, 384.1.c.
 de Vita beata, 418.2.c. & seq.
Vixisse diu, multis nocuit, 377.1.c. & deinceps.
Vlpiani locus, de magistris ludorum, 134.1.a.
Vocalibus Hebræorum punctis, 63.1.a. & seq.
Vocum antiquarum farrago, 112.2.c. 113.1.a.
Voluntati diuinæ parendum, 374.2.a.
Voluptas sepitur molestijs, 381.2.b.
Voluptati ante mortem indulgendum, locus Anacreontis, 387.2.a.
 de Voluptate sententiam, 134.1.c. & seq.
Vrbis conditæ & Olympiadum æra, 243.2.c.
Visuardus de Christi mortis die, 3.1.d.

X.

Xisti Senensis locus, de editione vulgata, 101.2.d.c.

